ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
SAMEDI
1er NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.237 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.237

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30/31)

ԼՂՀ-Ի ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան Հոկտ. 29-ին ստորագրած հրամանագրով հաստատած է կառավարութեան նոր կազմը: Նոր կառավարութիւնը կը բաղկանայ 10 նախարարութիւններէ (նախկինը՝ ինը նախարարութիւն ունէր) եւ չորս պետական վարչութենէ: Ազատած է Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի նախարարութիւնը: Շինարարութեան նախարարութիւնն ալ վերանուանուած է Քաղաքաշինութեան նախարարութիւն:

Վարչապետ Լէոնոր Պետրոսեանի դէմ-հաւատած նոր կառավարութիւնը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. —

Փոխ-վարչապետ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Արտաքին գործոց նախարար՝
ՆԱՃԻՐԱ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Ներքին գործոց նախարար՝
ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՃԵԱՆ

Պաշտպանութեան նախարար՝
ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՃԵԱՆ

Տնտեսութեան եւ ելմտական գործոց նախարար՝
ՍՊԱՐՏԱԿ ԹԵՒՈՍԵԱՆ

Կրթութեան եւ գիտութեան նախարար՝
ՀԱՄԼԷՏ ԱՍՐԵԱՆ

Գիւղատնտեսութեան նախարար՝
ԱՐՄՕ ԾԱՏՐԵԱՆ

Քաղաքաշինութեան նախարար՝
ԵԴՈՒԱՐԴ ՇԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ

Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ մարզանքի նախարար՝
ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Առողջապահութեան նախարար՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ընկերային ապահովութեան նախարար՝
ՍԵՐԺ ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆ

Սեփականաշնորհման եւ ներդրումներու պետական վարչութեան պետի թափուր պաշտօնին նշանակուած է Բենիկ Բաբայեան: Աղբային ապահովութեան պետական վարչութեան գլուխը կը մնայ Ալեքսանդր Աղասարեան: Նախագահին հրամանագրին մէջ առայժմ չէ նշուած պետական միւս երկու վարչութիւններու պետերուն անունները: Սուրէն Գրիգորեան ալ կը մնայ կառավարիչ՝ կառավարութեան գործերու:

⁂

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ
ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հրապարակի թիւ 73 ընտրաշրջանի ընտրութիւնները չՀԸՇ-ի թեկնածու Վանօ Սիրադեղեան առանալով ձայներու 56%ը ընտրուած է երեսփոխան: Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովը Հոկտ. 30-ի իր նիստին հաստատած է այդ արդիւնքը:

⁂

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Մեծամօրի հիւլէկայանը Հոկտեմբերի կէսերուն Ռուսաստանէն ստացած է հիւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(30 Octobre/5 Novembre)

«Charles Aznavour l'indémodable»

Այս խորագրով «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթը էջ մը յատկացուցած է մեծ երգիչին, փալէ ան Գոնկրէի յառաջիկայ ելոյթներուն շարքին առթիւ: Երգահանդէսներու այս շարքը կը սկսի Նոյեմբեր 4-ին, պիտի տեւէ մինչեւ տասներկուքը: Ազնաւուր անդամ մը ևս կը ներկայացուի որպէս «անպարտելին, չհինցողը, ըմբոստը, հոյակապը»: Կ'ըսէ թէ կը գրէ անցեալի մասին որովհետեւ ատիկա հասարակաց է բոլորին: Անցեալի պեռնէն վրայ բոլոր մարդիկը կը միանան իրարու: Չէ՞ որ ամէն մարդ ճամբուն ընթացքին կորնցուցած էակ մը, խորտակուած սէր մը ունի:

Գիտակից է իր համբաւին, տաղանդին: Ինքզինք կը սահմանէ նոյնքան դեռասան որքան երգիչ: «Կ'ուզեմ, կ'ըսէ, դիմախաղերովս կարենալ ձեւանալ տըգեղ, գեղեցիկ, ծածկամիտ, ազնիւ, կ'ուզեմ ըլլալ այդ բոլորը մէկ, որովհետեւ դերասանի մը կոչումն է խաղալ քոլոր դերերը: Ես կ'ուզեմ խաղալ իմիններս...»:

«LE FIGARO»

(31 Octobre)

«ԱՄԷՆ ԲԱՆ Կ'ԵՐՋԱՆԿԱՑՆԷ ՁԻՍ»

Երգիչին այս արտայայտութիւնը խորագիր ըրած էջ մըն ալ ունի Հոկտ. 31-ի «Ֆիկարօ»ն: Կարճ հարցազրոյցը կը սկսի հետեւեալ հաստատումով: «73 տարեկանին, 50 տարուան վաստակէ մը ետք, պզտիկ Շարլը ամէն պատճառ ունի երջանիկ ըլլալու»: Ապա կ'ակնարկուի դերերու կուտակումին. 600-է աւելի երգերու հեղինակ է ան, յօրինող — մեկնաբան, դերասան եւ Հայաստանի ԻՒՆԷՍԿՕ-ի դեսպան: «Ինչ որ կ'ընեմ, ոչ ոք կրնայ ինծի փոխարէն ընել: Ձեմ կրնար երեւակայել թէ ինչպէս, օրինակ՝ Սերժ Լամա կրնար Հայաստանի դեսպան ըլլալ» կը պատասխանէ Ազնաւուր: Կը չեշտէ թէ երջանիկ մէկն է այնքան առեն որ ընթացքի մէջ է, կը դիմէ դէպի յառաջ. «Ձեմ սիրեր լցացած ջուրը» կ'ըսէ:

Երբ հարց կը տրուի թէ ինչպէս յաջողած է յիսուն տարիէ ի վեր պահպանել նման ժողովրդականութիւն մը, կը պատասխանէ. «Ոչ մէկ գէշ բան կ'ընեմ. ոչ կեանքիս, ոչ ալ ապարէզիս մէջ: Կը ջանամ լաւագոյնս տալ: Գայթակղութիւններէ հեռու, քնականոն կեանք մը կը վարեմ: Մեր զոյգը երկար անցեալ մը ունի, իսկ զաւակներս նկատելի ըլլալու հետամուտ չեն. ունիմ կին մը որ կ'սպրի ամէն ցուցականութենէ հեռու: Հանրութիւնը իմ անձիս մէջ կը տեսնէ իրեն նըմանող մը, նոյն մտահոգութիւններու տէր մէկը. մարդկայնական, ընկերային եւ արուեստի մարզերուն մէջ»:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (231) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Քալէիտոսքոպի արուեստասէրի մը օրագրէն — ԴՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիկոլ Աղբալեան — ե. Չարենց յարաբերութիւնը — ԴՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Նախադասութիւններ Աստղիկ Գէորգեան — ԴՐ. ՊՂԼՏԵԱՆ

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՊԻԼՊԱՕ (1)

Ամէն օրերուն երբ Սրբազան Քահանայապետը կը պատրաստուէր գալու Փարիզ, երբ Երիտասարդական Համաշխարհային 12-րդ օրերուն առթիւ Ան պատրաստ պիտի մատուցանէր եւ պատգամատար, եա՝ կեանքիս առաջին թիթեռնակերպ փողկապը հագայիս՝ կը զառնայի կնքահայր, կը զառնայի կնքահայր խառն ամուսնութեան մը, սէրը միշտ կոյր՝ զարմիկս է որ կ'ամուսնանար Անգլուհիի մը հետ, ներկայիս, երբ բոլոքի աղաղակները կը բարձրանան Օսմանեան Կայսրութեան 700-ամեակի ոճնակատարութիւններուն ԻՒՆԷՍԿՕ-ի հաւանական մասնակցութեան դէմ, հիմա, կրկին մօտաւոր անցեա՛լն է որ կը պարտադրէ ինքզինք, Օգոստոս է կրկին, նկարիչ կարօ Յարութիւնեանի ընկերակցութեամբ արդէն թեւաւոր էլեկտրակառքին մէջն եմ, — երեւակայութիւնը կը սլքէ ժամանակին հետ խաղացող Train à Grande Vitesse անուանուած սա փոխադրակառքը, կը խթանուի անկէ—, կ'ուղղուիմ դէպի ինծի անծանօթ քաղաք մը, որ Պիլպաօ անունը կը կրէ:

Էլեկտրակառքին մէջն եմ, արդէն անցած ենք Թուրքէն, Փուաթիէէն, կ'ուղղուինք դէպի Պորտօ, երիտասարդներ ալ կան չուրջս, անոնց նայուածքը դէպի ինծի արհամարհանքէ աւելի անտարբերութիւն կը լուրէ, նոյնը նաեւ Փարիզ, անոնք իրենց նայուածքով անդադար հարց կուտան թէ ե՞րբ այլեւս պիտի մեկնին տարեցները, ե՞րբ այլեւս վերջ պիտի դնէ անոնց կազմաւորած՝ տաղնապներով, մտալկումներով, աննուաճելի անդորձութեամբ յղփացած սա աշխարհը:

Էլեկտրակառքը մեզ կը հասցնէ Իռլանդական սահմանային կայարանը, հրաշալի բան, երբ աշխարհի զանազան մասերուն մէջ հոզային վէճերը կը չարունակուին, այստեղ, կեցցէ՛ Շէնկէնի Դաշնագիրը, անհետացած է նոյնիսկ սահմանապահ գինուորը: Կանգնած է տակաւին չէնքը, սակայն անոր մէջ ոչ ոք: Ո՛չ անձնաթուղթ հարցնող, ո՛չ անցագիր, ո՛չ վիզա:

— Կը դանուինք Սպանիա, աւելի ճիշդ՝ Պասքերու երկիրը, — կ'ըսէ մեզ դիմաւորելու եկող Ֆաթիման՝ կարօյի լուսանճանչէ սիրուհին:

«Իսկ ե՞րբ աշխա՛րհն է որ պիտի ունենայ նման իրաւակարգ»՝ հարց կուտամ մեկուսի, ժամէ մը արդէն Պիլպաօ ենք, ճամպրուկները պանդոկ դնելէ ետք, առաջին գործս կ'ըլլայ գտնել մոզական այն կազմածը, որուն մէջ Visa քարտս մխրճելով պիտի ստանամ ցանկացած դուռերու: Հրա՛շք, անծանօթ երկիր, սակայն մեքենան կը ճանչնայ զիս, կը պահպանէ զիս, չուտով կը կանգնինք ոճնախմբութիւններու կիզակէտին, քիչ ետք, գարնէյուրի խոշորագոյն գաւաթներէն եւ ապուխտի իւղախառնուրդներէն մեր ճեռքերուն՝ կը խառնուինք բազմութեան:

Պանդոկէն ելքին, փողոցին մէջ իսկ նըկատած էի պատերուն փակցուած լուսանկարներ եւ փողոցը կարող պաստառներ, կը հասկնայի չուտով որ քաղաքական բանտարկեալներու կը պատկանէին անոնք, պաստառները կը պահանջէին այդ բանտարկեալներուն ազատ արձակումը, ուրեմն կը գտնուէի հոզամաս մը, ուր կը տարուէր ազատագրական պայքար, կը հասկնայի, ակնթարթ մը ինքզինքս կը կարծէի Արցախի մէջ:

Բազմութեան մէջ նաեւ սեւամորթներ, համալսարանի ուսանող՝ Ֆաթիման իր աւարտաճառին նիւթ ըրած է չըջանին մէջ հաստատուած օտարականներու հարցը, կը յիշեմ «Լուսաւոր աչքերով օտարականն»ին Շատոբրեանը, անոր խորհրդածութիւնը՝ թէ «Պիտի ընդունինք որ օտարականը անմահ է: Կը թաղուի, չի՛ մեռնիր: Արաբները կրնան կործանիլ, Ֆրանսացիները՝ նոյնպէս, Ամերիկացիները կըրնան անհետանալ, Ռուսերը՝ նոյնպէս, բոլոր ազգերը կրնան քայքայուիլ, պիտի՛ քայքայուին, օտարականներու ժողովուրդը, անոնց դեղը, անոնց տարտղնուած հանրապետութիւնը կը գոյատեւէ, պիտի՛ գոյատեւէ: Առյաւէտ: Մնայուն միա՛կ «Հանրապետութիւն»ը անոնցն է: Օտարականը կ'անհետի միայն ա՛յն ատեն երբ անձնասպան ըլլայ կամ ա՛յն ատեն միայն, երբ մարդ-ը սորվի յարգել մարդ-ը: Երկուքին ալ վերաբերեալ՝ ո՛չ մէկ հատանականութիւն», կը յիշեմ, տաղաւարներու առջեւ բազմութիւնները, համակիրները, երաժշտութիւն, պար, Ֆաթիմա կը յայտնէ, թէ իր փնտռտուքներուն ընթացքին երեւան հանած է, թէ չըջանին մէջ կը գտնուին նաեւ տասնհինգ Հայեր, թէ Պիլպաոյի Սիմֆոնիկ Նուագախումբին «Առաջին Ջութակ»ը Պուլկարիայէն գաղթած Հայ մըն է:

Հիմա կ'ողեկոչեմ Վահրամ Մաշեանը, կը խմեմ անոր յիշատակին, կը չարունակեմ լսել Ֆաթիմայի բացատրութիւնները, երբ կը յայտարարէ ան, թէ ժամն է հրաւառութեան:

Ու յանդուգն քաղաքավարիկներուն, աչքերս ու հոգիս բացած դէպի երկինք՝ կ'անդրադառնամ, որ այդ հրավառութիւնները ներաչխարհիս մէջ է որ կը կատարուին, զոյներու անկարելի ժայթքումներ, մանաւանդ Ֆաթիմայի այն բացատրութենէն ետք, թէ այդ հրավառութիւնները մրցակցութիւններ են, թէ իւրաքանչիւր գիշեր տարբեր երկիր մը կ'իրագործէ զայն, եա՝ պարզամիտ՝ հարցը կը հասցնեմ ա՛յլ մակարդակի, հարց կուտամ, թէ ինչո՞ւ պետութիւնները, փոխանակ պատերազմ մղելու, իրարու հետ չեն չափուիր նման միջոցառումներո՛վ միայն, չեն գոհանար զեղեցկագիտական վիճարկումներո՛վ միայն:

— Մի բաժակ էլ չեմ՞նք:

Կարճն է, «Նկարիչ մը անցաւ Փարիզէն», չկարենալով վերստին մերուիլ ծընընդավայր՝ Գիմբրիին, ահա վերադարձած է Պիլպաօ՝ ամուսնանալու ծրագրով վերսկսելու իր ասպարէզը, արդէն խօսակցութիւններու մէջ է Ֆաթիմային հետ՝ վարձուելիք արուեստանոցին առընչութեամբ:

Դպրոցական օրերէս կը յիշեմ, թէ «Ֆաթիմա» դուստրն էր Մուհամմէտ Մարգարէին եւ Խատիճային, ծնած Մէքքա 606 թուականին, ամուսնանալով զարմիկին՝ Ալիին հետ՝ կ'ունենար երեք զաւակ, կը յիշեմ ասիկա,

— Բայց ինչո՞ւ «Ֆաթիմա», — երբ հարց կուտամ, երեւան կուգայ որ այդ «Ֆաթիմա»ն չէ այս դէղեցկուհին, թէ մայրը՝ խիստ հաւատացեալ կին՝ կոչած է զայն անունովը Փորթուկալի «Ֆաթիմա» գիւղին, ուր, 1917-ին, երեւցած է Աստուածամայրը եւ զարձած վայր ուխտագնացութեան:

Կը չարունակենք մեր չրջագայութիւնը մինչեւ առաւօտեան ժամերը, կը թեթեւնան տակառները, հրաշալի ոճնախմբութիւն է, պիտի տեւէ ամբողջ չաբաթը, եւ որ, ահաւասիկ, երկրորդ չունչ մը կը պարգեւէ ամառնային արձակուրդիս, արձակուրդ, որմէ, ամբողջ կենաքիս ընթացքին, ունիմ միայն քառասուն հատի իրաւունք:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Ի՛ՆՉ Կ՛ԸՍԷ ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան (ԼՂՀ) երկրորդ նախագահին ընտրութիւնը զուգադիպեցաւ հարցին լուծումին համար միջազգային ջանքերու աշխուժացումին: Այդ երեւոյթը մեկնած է ղբջանի ուժանիւթի պաշարները, ժամանակ եւ կարելի առաւելագոյն ապահովութեան մը պայմաններով, չահու ազբիւրի վերածուած տեսնելու արեւմտեան անհամբերութենէն: Բանակցութիւններու ընթացքը որուն վերջին ղբջանին ուղղութիւն առաջ գլխաւոր մասնակից են ԱՄՆ–ը, միջնորդները կը տանի մայրաքաղաք մայրաքաղաք, ընդհանուր առմամբ լուրջ նորութենէ զուրկ, գրեթէ նոյն նախաձեռնութիւններով: Ուշադրութեան անփոփոխ լոզունգն է տարածքի, հոգային ամբողջականութեան պահպանումը որ կը կրկնուի հազիւ թէ տարաղ կամ չափ փոխելով. միւս երկու նախագահ երկիրները Ռուսաստան եւ Ֆրանսա այնպէս կը թուի որ ձայնակցութեան եւ համակերպութեան միջեւ տատանող չէզոքութեամբ մը կը հետեւին առնուած քայլերուն: Իսկ Ղարաբաղ ու Հայաստան ճկունութեան փաստը կը փորձեն տալ, իրենց համար նոյնպէս անփոփոխելի հիմնաւորումներու չուրջ որոշ այլընտրանքներ ներկայացնելով: Արտաքին այս պատկերէն դատելով, կացութիւնը կը նմանի փակ ղբջանակի մը մէջ կատարուած անվախճան դարձերու: Այս անդրադարձը սակայն, կը զօրացնէ տպաւորութիւնը թէ երեւութական միակերպ այս ընթացքին մէջ զարգացումները կը խմորուին, կ'արձանագրուին ներկայ մակարդակի մը վրայ:

Ուշադրաւ է, միայն հայաստանեան լրատուիւններէ դատելով, ԼՂՀ նորընտիր նախագահ Ս. Ղուկասեանի հետ Հոկտեմբերի առաջին կէսին հարցազրոյցի դիմած հայ եւ օտար լրագրողներու թիւը, պատկանելիութիւնը: Անոնց կարդին են արեւմտեաններուն հետ թուրք ու նաեւ ադրբեջանցի լրագրողներ: Այս վերջին պարագան պատճառած հետաքրքրութեան հետ զուտ լրատուական կողմ մըն ալ ունի երբ նկատի առնուի ԼՂՀ–ն չճանչնալու, չընդունելու Անգարայի ու Բաքուի յամառութիւնը:

Տասնըհինգօրեայ այս ղբջանէն Ս. ՀՂ մը կուգայ «Հայք»ի Հոկտեմբերը 8–ի թիւէն: «Արմէնփրէս»ի Մոսկուայի թղթակիցին՝ Մ. Հայկեանի կողմէ տարածուած ՀՂը զլխաւորաբար կը ծանրանայ Ադրբեջանի ներքաղաքական լարուածութեան վրայ: Անընդունելի է Ղարաբաղի հարցը Ադրբեջանի ներքին գործը նկատող կեցուածքը: «Ի շահ խաղաղութեան ու կայունութեան, գործնապէս անկախ Ղարաբաղ մը որ պատրաստ է որոշակի չափով զոհաբերել այդ անկախութեան մի մասը եւ Ադրբեջանի հետ կառուցել հորիզոնական յարաբերութիւններ, հիմնուած՝ միջազգային համաձայնագրերի վրայ». այսպէս կը բանաձեւէ երեսփոխանական նախագահը այդ այլընտրանքը:

Մի ղբանկեալ վակատիծի մը բնոյթով այս կեցուածքին հետ հետաքրքրական է տալ Հոկտեմբերը 14–ի «Մոլորակ»էն մէկ քերում մը որ կը վերաբերի Նայիրա Մելքումեանի. ան ԼՂՀ–ի երեւանի մշտական ներկայացուցիչն էր: Իր կարգին պատասխանելով «Ազատութիւն» կայանի հարցումներուն, կ'անդրադառնայ լուծումի հոլովոյթին մէջ Հայաստանի դերին: Կ'ըսէ. «երբ Ղարաբաղը ձեւաւորուել է արդէն որպէս գործնապէս գործող պետականութիւն, Հայաստանի դիրքորոշումը որոշ իմաստով ստանում է երկրորդական նշանակութիւն: Մենք գտնում ենք որ Հայաստանի դերը ապագայ կարգաւորման ընթացքում պէտք է լինի որպէս մեր անվտանգութեան եւ կարգավիճակի հիմնական երաշխաւորներից մէկի դերը»: Վրաստանի երկրորդ դէմքը որ կարուկ քննադատ կը դանէ Ն. Մելքումեանի արտայայտութեան մէջ, Ղարաբաղի ղեկավարութեան անչրջանցելի ըլլալու հիմնադրման է. «ցանկացած յայտարարութիւն, որն ընդունւում է առանց Ղարաբաղի ղեկավարութեան, թերի է ի սկզբանէ: Ներկայում, բառակրում, թէ բանի կողմ ձեւով՝ առանց Պարտբաղի մասնակցութեան չի լուծուելու այս հարցը: Թող փորձեն: Չի լինելու այս հարցի կարգաւորումը, մինչեւ Ղարաբաղը չտայ իր համաձայնութիւնը»:

«Հայոց աշխարհ»ի Հոկ. 15–ի թիւին մէջ ալ թարգմանաբար տրուած է «Բաց Քաղաքականութեան» փոխ–խմբագիր Գրիգորի Կակովկինի հարցազրոյցը Ա. Ղուկասեանի հետ: Հոն նկատը միայն լուծումի ընթացքին առընչուած չէ: Կը չօշափէ նաեւ այլ հարցեր: Լրագրողը հարց կուտայ թէ փոքր եւ ոչ հարուստ ղարաբաղեան պետութեան համար դժուար չէ՞ բանակ պահել: Շատ զործնապաշտ դեկավարի յստակ պատասխան է տրուածը. «Եթէ չունենք. եթէ մենք չկերակրենք մեր բանակին, ստիպուած կը լինենք կերակրել հակառակորդինը: Եւ այդ գիտակցումը վերաբաճնութեան ու վերաձայմաց ենթակայ չէ» կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան: Ապա կը կըրկնէ անընդունելիներու չարքը. Ադրբեջանի ենթարկուելը, միակողմանի կերպով տարածք վերադարձնելը, միակողմանի կերպով զպթականներու հարցը լուծելը: Հոս եւս կը յայտնէ այլընտրանքներու թուումը. կրնայ համադաշնակցութեան պէս բան մը կազմուիլ. կրնան որոշ մարմիններ դոյութիւն ունենալ որոնք կը համադրեն գործունէութիւնները. կրնայ ըլլալ որ խորհրդարան մը կազմուի մասամբ Ղարաբաղցիներէ, մասամբ Ադրբեջանցիներէ: «Մենք չենք ընտրում Ադրբեջանի նախագահին, իսկ նրանք չեն միջամտում Լեռնային Ղարաբաղի գործերին» կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան, կարելի դիմումներու օրինակներով աւարտելով զրոյցը. «դեսպանութիւններ չունենալ բոլոր երկրներում, չմիանալ ինչ–որ ռազմական դաշինքների» այն պայմանով որ Ղարաբաղը ըլլայ միջազգային իրաւունքի առարկայ:

Ա. Ղուկասեանի հետ նորագոյն հարցազրոյցի մը նշումը կայ «Արմէնփրէս»ի Հոկտեմբեր 27–ի հաղորդաշարին մէջ. անաւարտ փոխանցումը կ'ըսէ թէ Հոկտեմբեր 25–ի աղբրեջանական «Եոի կիւն» (Եօթը օր) թերթին տրուած հարցազրոյցով ԼՂՀ–ի նախագահը չեչուած է որ հակամարտութեան լուծման միակ ճամբան ուղղակի բանակցութիւններն են եւ որ Ադրբեջանի կողմէ Ղարաբաղի գործնապէս ճանաչումը կրնայ հիմ ծառայել նման բանակցութիւններու եւ այդ ճանաչումը պէտք չէ վախցնէ Ադրբեջանցիները:

«Մենք երեւանի մէջ բարեխոսներ տեսանք ուր Ղարաբաղը պատկերուած էր որպէս Հայաստանի կարեւոր մաս. տեսանք նաեւ Մեծ Հայաստան ցոյց տուող բարեխոսներ» կ'ըսէ ադրբեջանցի լրագրողը որուն Ա. Ղուկասեան կը պատասխանէ. «Ձեր երկրում էլ հրատարակւում են Մեծ Թուրան պատկերող բարեխոսներ: Բանակցութիւնների ընթացքում Ադրբեջանցիները ցոյց են տալիս այնպիսի բարեխոսներ որոնք ես ընդհանրապէս չեմ ընկալում: Օրինակ, ըստ դրանց, ձեր տարածքի 20 տոկոսն է գրաւուած: Իսկ իրականում մեր վերահսկողութեան տակ է միայն 9 տոկոսը», *Այս տոկոսին մէջ Ղարաբաղը չի հայ անչուշտ*: Ա. Ղուկասեան Ղարաբաղը գրաւեալ տարածք չի նկատեր: *Ինչ կը վերաբերի Հայաստանին կցուած ցոյց տալուն, կը ճշդէ*. «մենք ժամանակաւորապէս հրաժարուել ենք միացման գաղափարից: Մեր կարծիքով, անկախ Ղարաբաղը աւելի ընդունելի կը լինէր Ադրբեջանի համար, քան Հայաստանի հետ միաւորուած Ղարաբաղը»: *Հաղորդուած հատուածին վերջին մասը կը վերաբերի ԼՂՀ–ի նկատմամբ Բաքուի դիրքին*: Ադրբեջան կը ջանայ ամբողջ աշխարհը համոզել որ Ղարաբաղը դոյութիւն չունի որպէս ոազմական եւ քաղաքական գործօն: Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ ադրբեջանցի լրագրողին. «դուք փորձում էք բանակցութիւններ վարել Հայաստանի հետ: Խնդրեմ, կարող էք բանակցել Երեւանի հետ ինչի մասին կ'ուզէք: Սակայն Հայաստան ի վիճակի չի լինի Ղարաբաղի փոխարէն լուծել հիմնահարցը: Մենք նրան երբեք նման լիազօրութիւններ չենք տուել»:

Բանակցութիւններու ընթացքին որպէս հարցին տէր կամ ուղղակի կողմ, Հայաստանին անջատ նկատի առնուելու պնդումը ուշադրաւ է Ա. Ղուկասեանի կեցուածքին մէջ. բան մը որ անուղղակի զուգահեռ կը կազմէ Լ. Տէր–Պետրոսեանի *Սեպտ. 26–ի առուլիով յայտնուած միտքին որով իր կարգին Ղարաբաղի տեսակէտներէն զրեթէ լման տարբերութիւն մը կը մատնէր Հայաստանի նախագահը*: Ասոր հետ, ԼՂՀ–ի նախագահին հետ հարցազրոյցներու յանկարծակի բազմացումը *մտածելու կը մղէ թէ կ'աւելնայ, զոնէ հանրային կարծիքի մակարդակի վրայ, ԼՂՀ–ն անջատաբար նկատի ունենալու հակումը*:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԻՍԻԻ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Տարեշրջանի առաջին Ծնողական Ժողովը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 21–ի երեկոյեան: Ներկայ էին ծնողներ եւ զբոսրոցի պաշտօնէութիւնը:

Ժողովը բանալով զպրոցի տնօրէնուհին Տիկին Հիլտա Գալֆեան – Փանոսեան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, իրենց ներկայութեան համար, որ կը փաստէ իրենց հետաքրքրութիւնը վարժարանի ներքին կեանքին հանդէպ: Ցետոյ բացատրութիւններ տուաւ զպրոցի մէկ տարուան կեանքին ընթացքին յառաջ եկած նորութիւններուն մասին:

Այսպէս, այս տարի տասը նոր աշակերտներ արձանագրուած են, աշակերտութեան թիւը բարձրացնելով 27–ի: Այս տարեշրջանին, մանկապարտէզի Ծիլ եւ Կոկոն դասարաններու կողքին բացուած է նոր դասարան մը, որ Ծաղիկ դասարան է: Այսպիսով, մանկապարտէզը իր երեք դասարաններով ամբողջացած պատկեր մը կը պարզէ (petite, moyenne et grande sections): Յառաջիկայ տարի պիտի բացուի նախակրթարանի Ա. դասարանը (cours préparatoire):

Այս տարեշրջանին ուսուցիչներու թիւն ալ աւելցած է երկուքով: Ներկայիս իւրաքանչիւր դասարան ունի իր ուսուցչուհին, յաւելեալ ըլլալով ալ պաշտօնի կոչուած է երկլեզու ուսուցչուհի մը, որ Ծաղիկ դասարանի աշակերտներուն ֆրանսերէնը կը սորվեցնէ՝ օրական երեք ժամ:

Այս տարուան նորութիւնն է նաեւ հայկական պարի դասաւանդութեան հաստատումը բոլոր աշակերտներուն համար, չաբաթը մէկ ժամ: Նորութիւն է նաեւ քաղաքի Հանրային Գրադարանին տրուած այցելութիւնը, երկու ուսուցչուհիներու հսկողութեան տակ, երեք չաբաթը մէկ անգամ՝ Ծաղիկ դասարանի աշակերտներուն համար, որոնք այսպիսով կարելիութիւնը կ'ունենան մանկական դեղեցիկ պիրքեր թղթատելու, պատմութիւններ լսելու ֆրանսերէն լեզուով: Իսկ հայերէնի պարապային, վարժարանը պէյրութէն բերել տուած է հայկական պատկերազարդ գունաւոր պիրքեր, որոնց օրակը կը համապատասխանէ ֆրանսական պիրքերու օրակին:

Շաբաթը երկու ժամ ալ կը յատկացուի ձեռական աշխատանքներու, որոնց պատասխանատուն է ֆրանսական վարժարաններու մէկ տարիներով աշխատած հայ ուսուցչուհի մը, որ սիրայօժար կերպով կը զաւանդէ: Կան նաեւ երկու հայ տիկիններ, որոնք սիրայօժար կերպով կուգան, հսկողութիւն կը կատարեն, եւ բախաներու մաքրութեամբ կը զբաղին եւ կ'օգնեն զպրոցի տնտեսուհին՝ ճաշերու առեն:

Որպէս նորութիւն, կարելի է նաեւ նշել, Թարգմանչաց վարժարանի հանդիսասրահը ներկայիս օժտուած է բեմով, որ կատուցուած է հակահրդեհային նիւթերով եւ ամբողջովին կը պատշաճի օրէնքի տրամադրութիւններուն: Գործադրութեան զրուելու վրայ է նաեւ զպրոցին պարտէզը երկաթեայ չարժական ցանկապատով մը երկու մասի բաժնելու ծրագիրը, որուն համաձայն մանկապարտէզի աշակերտները կ'ունենան միայն իրենց յատկացուած մաս մը, ամէն վերանդէ զերծ:

Աշակերտներու անունդը ապահովուած է յատուկ հաստատութեան մը կողմէ, որուն հետ պայմանագիր կնքած է Իսիի քաղաքապետութիւնը, Շրջանի բոլոր զբոսրոցներուն նման, Թարգմանչաց Վարժարանն ալ կը մասնակարարուի այդ հաստատութեան կողմէ: Աշակերտները կը անուին օրական երեք անգամ: Առաւօտները՝ նախաճաշ, կէսօրին՝ ճաշ եւ ժամը երեքին՝ նախընթրիք: Կէսօրուան ճաշը չորս տեսակ է եւ աննպաստ արժէքը մասնագէտներու կողմէ որոշուած: Խոհանոցի մաքրութիւնն ալ կը տուուզի նոյն հաստատութեան կողմէ: Ախտուան ճաշացուցակը կախուած է պատէն:

Այս տարի կարելի եղաւ նաեւ երկու ննջասենեակներ տրամադրել աշակերտներու ցերեկուան հանդիստին, ուսուցիչներու թիւի բազմացման չնորհիւ: Նորութիւն մըն ալ այն է, որ աշակերտները մինչեւ կաղանդ կ'ունենան իրենց համապզեստները՝ մուխ – կարմիր սրտնոցները:

Այս բոլոր նորութիւններէն յառոյ անոնք նկատի առնելով ըսաւ, որ նորեկ, ամենափոքր աշակերտներու պարապային լուծելիք զբաղումը խնդիրն է անցումը ընտանեկան կեանքէն դէպի ընկերային կեանք: Զբոսրոցին մէջ է որ երախան պիտի սորվի հաշուի առնել ուրիշ երախաներու պարտաւորութիւնը եւ անոնց ալ պահանջները: Պիտի վարժուի նաեւ օրէնքներուն եւ կանոններուն հպատակիլ: Մանկավարժական խաղերու եւ երգերու միջոցաւ պիտի սորվի խօսիլ, անհրաժեշտ բառապաշար մը ձեռք ձգել (աշակերտներ կան որ երեք տարեկան ըլլալով հանդերձ դեռ լեզու չեն եղած):

Կոկոն դասարանի պարապային դասաւանդութիւնները դլխաւորաբար կը բաղկանան խօսելավարժութենէ, դրելավարժութենէ (graphisme), չատ տարբեր մակարդակով թուաբանութենէ եւ տառաճանաչութենէ: Բնականաբար նկարչութիւն, կաւի օգտագործում, խաղեր, երգեր ու արտասանութիւններ պիտի լեցնեն աշակերտին օրը եւ զայն մղեն աշխարհահանաչողութեան:

Իսկ Ծաղիկ դասարանի աշակերտները կէս օր հայերէնի դասաւանդութեան կը հետեւին եւ կէս օր՝ ֆրանսերէնի: Անոնք այլեւս լաւ կը խօսին հայերէն: Ուսումը թուաբանութենէ բացի կը սորվին դրամճանաչութիւն: Այսպէս, ամբողջական (global) ձեւով կը կարդան ու կը գրեն որոշ բառեր: Տարեվերջին 60 բառ պիտի կարողանան կարդալ: Այս ալ կարեւոր տարրերութիւն մըն է ֆրանսական վարժարաններէ, որոնք նախակրթարանի առաջին դասարանին (C.P.) մէջ է միայն որ կը ձեռնարկեն դրամճանաչութեան: Մինչեւ Թարգմանչաց վարժարանի մէջ նպատակադրուած է հայերէնի դրամճանաչութեան հարցը մանկապարտէզի վերջին դասարանին մէջ արդէն որոշ չափով լուծել, որպէսզի յառաջիկայ տարի նախակրթարանի առաջին դասարանին մէջ երբ ֆրանսական կրթական ծրագիրը դործադրուի, աշակերտը չծանրաբեռնուի միանդամայն թէ՛ հայերէնի եւ թէ ֆրանսերէնի դրամճանաչութեամբ:

Այս ընդհանուր բացատրութիւններէն յետոյ Տիկին Հիլտա Գալֆեան – Փանոսեան խօսքը տուաւ ուսուցչուհիներուն, Օր. Ռուզին Թաշճեանի, Տիկին Ասղինէ Թուֆէնքճեանի, Օր. Վերժինի Դարբինեանի, որոնք հերթով մանրամասն բացատրեցին իրենց դասաւանդութիւնները, բովանդակութիւնը, գոյց տուին օգտագործուած մեթոտները, ինչպէս՝ Լուսին Մալիքեանի, Սիլվա Տէր – Սահակեանի ձեռնարկները, նաեւ ֆրանսական ձեռնարկներէ որոշ փոխառութիւններ՝ հայերէնի վերածուած, իսկ ֆրանսերէնի պարապային՝ les petits lascards մեթոտը, որ պատրաստուած է CREDIF–ի կողմէ եւ որ կը համապատասխանէ ճիշդ մեր փոքրիկներու պարապային եւ արդէն իսկ յաջողութիւն կ'արձանագրէ:

Եղան հարցումներ եւ տրուեցան պատասխաններ՝ զպրոցի ներքին կեանքին մասին: Որոշ ծնողներ, որոնք ուրիշ պատակներ ալ ունէին, կը հետաքրքրուէին Թարգմանչաց վարժարանէ ներս կատարուղ հայ լեզուի դասաւանդութիւններով՝ 8 – 13 տարեկան օտարախօս աշակերտներու համար, Զորեքչաբթի առաւօտները մինչեւ կէսօր, Տիկին Հիլտա Գալֆեանի փանոսեանի լատեռազական մեթոտով: Ուրիշներ ալ բացատրութիւններ կը խնդրէին Պաքալօրէայի քննութիւններուն հայ լեզուն ներկայացնել ուզող աշակերտներու համար հաստատուած դասաւանդութիւններուն մասին, որոնք տեղի կ'ունենան երեք մասին, Հոկտեմբերի եւ Հինդչաբթի օրերը, ժամը 16·30–էն սկսեալ, Պր. Մեսրոպ Ադամեանի ուսուցչութեամբ: Քանի մը ծնողներ անմիջապէս արձանագրեցին իրենց պաւակները դասաւանդութիւններուն:

Թարգմանչաց վարժարանի այս առջին Ծնողական ժողովը անցաւ այսպէս բացատրութեան եւ լուսաբանութեան մթնոլորտի մը մէջ, փոքրիկ հիւրասիրութենէ մը յետոյ ծնողները զոհ տրամադրութեամբ ցրուեցան՝ խոստանալով օժանդակել զպրոցին, մասնաւորաբար Դեկտեմբեր 20–ի պարահանդէսի կազմակերպութեան:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԻՒՒԻՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Ը.Ը.Մ.-Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս վերջին չորս տարիներուն, Լիոնի Հ.Ը.Ը.Միութիւնը, նախագահ Ժագ Էքմեճեանի ղեկավարութեան տակ յաջողեցաւ նոր կենսունակութիւն մը ստեղծել իր շուրջ։

Անոր ապացոյցներէն եղաւ մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը, որ այս անգամ եւս համախմբեց համակիրներու այլազան բազմութիւն մը, նախորդ տարիներու խանդավառութեամբ։

Օրուան ձեռնարկի անակնկալ հիւրը եղաւ Հայաստանի Կրթութեան ու Գիտութեան նախարարը՝ Արտաշէս Պետրոսեան, որ ժամանած էր Լիոն եօրեայ այցելութեան մը համար։ Իրեն ընկերացած էր նոյն նախարարութեան արտաքին կապերու վարչութեան պետը՝ Տիգրան Բալայեան։

Կարճ դադար մը առաջարկելով, նախագահ Էքմեճեան ջերմօրէն ողջունեց նախարարը, հայկական ոլին ընտրելով որպէս նիւթ իր ուղերձին։ Ապա առաւ նաեւ Արտաշէս Պետրոսեան, որ նախ անդրադարձաւ Ֆրանսայի Կրթութեան նախարար՝ Գլօտ Ալլէկրի հետ իր ունեցած հանդիպումներուն ու առընչուած համագործակցութեան համաձայնագրին։ Ըսելէ ետք, ապա, Սփիւռքի մէջ հայապահպանման դժուարին հարցը, հայ գպրոցը ու եղրափակեց մաղթելով ներկաներուն՝ «հոգիով ու մտքով մնալ հայ, որովհետեւ աշխարհի մէջ ղեղեցկագոյն բանն է հայ լինելը»։

Լիոնի մէջ ծանօթ «Տանիէլ Ժիրօ» նուագախումբը մասնակցեցաւ պարահանդէսին իր ամբողջական կազմով. տասներկու նուագածուներ՝ որոնք ներկայացուցին միջազգային յաջողութիւններու առատ երգացանկ մը։ Երեկոյթի երկրորդ անակնկալը եղաւ «Արաքս» նորակազմ նուագախումբը որ առաջին անգամ ըլլալով ելոյթ կ'ունենար։ Իր ճարտար մեկնարանութեամբ «Արաքս» լայնօրէն զոհացուց հայ երգի սիրահարները, յարգելով միաժամանակ, հայկական պարահանդէսներու աւանդութիւն դարձած պարային չարքերը։

Ու այնպէս, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4–ին, պարահանդէսը չարունակուեցաւ մինչեւ այգաբացի առաջին վայրկեանները երբ Շարպոնիէրի Գաղինեն սկսած էր իր լոյսերը մարել։

ՎԱՐԴԱՆ

ՆՈՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– («Ցառաջ»).–

Ամէն տարի, Հոկտեմբերի վերջին կիրակին, Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքը կը կատարէ ուխտագնացութիւն մը Նոթրը Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը։ Մարսէյլցիներուն «Bonne Mère» եւ Հայերուն «ոսկի արձանը» քաղաքին խորհրդանիշն է, պաշտպանը որ իր բարձունքէն կը հսկէ եւ՛ ցամաքին, եւ՛ ծովին։

Աւանդութիւն մը հաստատուած է Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Ժողովրդապետ՝ Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Զուխաճեանի կողմէ։ Իր յաջորդները՝ Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան, Նշան Ծ. Վրդ. Գարաքէհեան, Գրիգոր Վրդ. Մկրտչեան, Անտոն Վրդ. Սարոյեան, Մկրտչ Վրդ. Մուրատեան չարունակեցին նախանձախնդրօրէն։ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան որ 1995–էն ի վեր կոչուած է Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի հովուութեան անչեզ եւ հաւատարմօրէն վարած կը մնայ այս նախաճեռնութեան։

Կիրակի, Հոկտ. 26–ին, ժամը 10–ին, 67–րդ անգամը ըլլալով հայածէս պատարագ տեղի ունեցաւ Նոթրը Տամ տը Լա Կարտի Մայր Տաճարին մէջ, ծայրէ ի ծայր լեցուած հաւատացեալներով, ուխտաւորներով։ Հայեր՝ կաթողիկէ կամ ոչ, նաեւ ոչ Հայեր վերացումով հետեւեցան, մասնակցեցան պատարագին զոր մատոյց Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան։ Երգեցողութիւնը կատարեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբը Վարուժան Պատուհասեանի ղեկավարութեամբ։ «Սոլօ» բաժինները մեկնաբանեց Մարի Փանոսեան։

Օրուան Գիրքի եւ Աւետարանի ընթերցումէն յետոյ, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, ընդգծեց տարեկան եւ աւանդութեան անցած այս ուխտագնացութեան նուիրականութիւնը։ Շնորհակալութիւն մըն է, պաշտամունք մըն է ըսաւ հանդէպ Ս. Աստուածածնին։ Ապա, բացատրեց թէ Ս. Աստուածածին ով է հայութեան եւ մարդոց համար եւ մարդիկ ովքեր են իրեն համար։ Վարդապետը շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսին։ Հրաւիրեց ներկաները իրենց աղօթքներուն մէջ յիշել Մարսէյլի ժողովուրդը եւ անոր տագնապալի կացութիւնը։

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ժամը 11–ին։

Աստուածահաճոյ արտայայտութենէն անդին դաղութային դեռնի վրայ դօտեպընդիչ ձեռնարկ մըն է։ Երախտապարտութեան արժանի են բոլոր անոնք, եկեղեցական թէ աշխարհական, որոնք տասնամեակներու ընթացքին պահեցին այս աւանդութիւնը։ Անոնց չարքին թող թոյլ տրուի յուզումով յիշել վաստակաշատ Արամ Շէխիկեանը որուն մահուան 2–րդ տարելիցը պիտի ոգեկոչուի հոգեհանգստեան պաշտօնով մը, Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄՈՑԱՐԹ ԲԱՆԱԳՈՂ

Բազմաթիւ են բանագողութեան օրինակները, որոնք երբեմն մեզ կ'ապշեցնեն, երբ անուանի ստեղծագործողներ ըլլան զանոնք կատարողները։ Վերջին պարագան կը վերաբերի Մոցարթի։ Ըստ երաժշտագէտները Էնձօ Ամաթոյի եւ Ալպէրթօ Վիթոլոյի, Սալցպուրկի հանճարին երեք ամենանշանաւոր օփերաները («Ծօն Ճովաննի», «Ֆիկառոյի հարսնիքը» եւ «Կախարդական սրինգը»), ինչպէս եւ իր «Մահերգ»ին մէկ մասը, բանագողութիւններ են, հիմնուած իր ժամանակին նոպոլիցի համբաւաւոր յօրինող Փասքուալէ Անֆոնոսիի կարգ մը գործերուն վրայ։ Երաժշտագէտները այս եզրակացութեան յանգած են Նափոլիի երաժշտանոցի վաւերաթուղթերը քննելու ընթացքին։ Անֆոնոսի հեղինակ է աւելի քան եօթանասուն օփերաներու ինչպէս եւ «Վենեւիկեան համանուագ»ի մը (որ պիտի արձանագրուի), Մոցարթի նշանաւոր «Մահերգ»էն 16 տարի առաջ յօրինուած։ Անֆոնոսիի համանուագի երկրորդ շարժման կէսին, իբ միներոռով աւտաթէ մը, կայ եղանակ մը որ նոյնօրէն կը գտնուի Մոցարթի երկին մէջ, Քոնֆութաթիս մալետիբիթիսի սկիզբը։ Փոխառումը անժխտելի է։ Բայց, այդ չընդունին, նման արարքներ տարածուած էին, ինչպէս ցոյց կու տան Մոցարթէն այլ յօրինումներ, յատկապէս Հայտընի եղբայրներու կարգ մը կտորներուն վրայ հիմնուած։ Միւս կողմէ, այս օրինակները կը պարզեն նաեւ Մոցարթի կարողութիւնը այլազան ոճեր անձնականացնելու եւ անոնց նոր կեանք մը տալու։

Կարելի՞ է ըսել թէ Մոցարթ գող մըն է։ Թերեւս. բայց հանճարեղ գող մը, ինչպէս Փապլօ Փիքասոն որ, առանց կեղծ ամօթխածութեան, անգամ մը ըսած էր. «եթէ գողնալիք բան կայ, կը գողնամ»։

ՍԱՐՈՒԻՆԻ

«ՕՐԻՆԱՎԻՃԱԿԸ ՄԵՆՔ ՊԻՏԻ ՈՐՈՇԵՆՔ»

կ'ըսէ Իւրս պարագլուխ Էօճալաւի

Հոկտեմբեր 26–ին հեռաձայնով քաղաքական հեռատեսիլէն վիճարկումի յայտագրի մը մասնակցած է ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Էօճալան ու արժեւորած հիւսիսային Իրաքի ու Թուրքիոյ հարաւ–արեւելեան շրջանին մէջ երթեւեկ մղած պայքարին ներկայի փուլը ու անկէ թեքադրուած հեռանկարները։ Ծանօթ է որ վերջին շրջանին թրքական զօրաբաժիններ իրաքեան տարածքին վրայ եւս հակաքիւրտ դործողութիւններ կատարեցին ՓՔՔ–ի բանակավայրերը եւ ռազմամթերքը փճացնելու նպատակով։ Ատոր հետեւեցան քրտական երկու մրցակից խմբաւորումներու՝ Քիւրթիստանի ժողովրդավար Կուսակցութեան եւ Քիւրթիստանի Հայրենասիրական Ճակատին բախումները։ Թրքական զօրախումբեր եւս մասնակցեցան այդ բախումներուն, զործօն զօրակցութիւն տալով առաջինին։ Պարզ է որ նպատակը կը հետապնդուի կարելի չափով իրարու դէմ հանել քրտական երկու ճակատները, դիւրացնելու համար թրքական ուժերու յետագայ դործը։

Այս վերջին կացութեան անդրադառնալով Ա. Էօճալան ըսած է թէ Թուրքիա երբեւ թէ կը փորձէ Մ. Պարզանիին ու անոր կուսակցութեան թիկունք կանգնիլ, բայց բուն նպատակը այդ ձեւով քրտական պատերազմին վերջ տալ է։ Կ'առաջնորդուի այն վախով որ եթէ պատերազմը չաւարտի, թրքական Հանրապետութիւնը վտանգի ենթակայ պիտի ըլլայ։ «Իրենց համար շատ կարեւոր է որ Պարզանի որոշ ատեն մը զբաղի մեզմով։ Եթէ ոչ, ծախսուած գումարները, շրջանին մէջ պահուած 80 հազար զինուորները ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին իրենց համար» կ'ըսէ Էօճալան։ Ան կ'աւելցնէ նաեւ թէ Թուրքիոյ հարաւ–արեւելեան շրջաններու բնակչութիւնը զործօն մասնակցութիւն կը բերէ պայքարին ու նոյն շրջանին երիտասարդութիւնը երկարատեւ պատերազմ մղելու մակարդակին հասած է։

Քիւրտ պարագլուխը ըսելէ ետք թէ Պարզանիի ուժերը զրեթէ ամբողջովին չախչախուած են իրենց կողմէ, կը հիշատակէ թէ Թուրքիա չի կրնար կողմնակի մնալ ներէ օգուտ յուսալ քրտական հարցը կարգաւորելու համար եւ թէ պարտաւոր է այսուհետեւ իրենց հետ քննարկելու զայն։ «Մենք պիտի որոշենք Թուրքիոյ հարաւային գօտիին համար մտածուած օրինավիճակը» կ'ըսէ ան, աւելցնելով որ պատերազմին չարունակութիւնը կողմերէն ոչ մէկուն համար չհաւատար է եւ թէ միասնութեամբ Թուրքիա կրնայ քրտական դեղեցիկ երանդ մը ստանալ։

Էօճալան ծանրօրէն ամբաստանած է Թուրքիոյ Սպայակոյտն ալ զոր նկատած է երկրին քաղաքականութեան գլխաւոր ուղեցոյցը։ Ըսած է թէ Էօճանասուն տարուան թրքական պետութիւնը տակաւին չէ հրաժարած Քիւրտերու ցեղասպանութենէն։ Ուշադրութեան յանձնելով որ քրտական շրջաններու մէջ զատաճանութեան վրայ հիմնուած պետական քաղաքականութիւնը ներկայիս կը զործէ սեւծովեան զօտիին մէջ ուր փորձառու կուսակիրներ, խմբակներ կը զրկուին, կ'ըսէ թէ այդ երեւոյթը ապացոյց է թէ Թուրքիա կը վախնայ պատերազմին ծաւալումէն։ Ան խօսքը աւարտած է հարկաւոր նկատելով Թուրք ժողովուրդին աւելի զործօն հետաքրքրութիւնը շրջանի մը երբ Քիւրտիստանի պատերազմը օր կը սաստկանայ։ Հրաւիրած է որ ժողովուրդն ու մտաւորականութիւնը լծեն իրենց լուծիւնը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

– Ի՞նչ բանի համար։

– «Ճանըմ», Թաղական Խորհուրդին զեղծումները քննելու համար ... ա՛լ չափը անցուցին։

– Լուր չունիմ։

– Զարմանալի՛, բան, բոլոր թերթերը զրած էին։

– Աչքիս չէ հանդիպեր։

– Կ'երեւայ որ քուկինդ ալ զործին մէջը մատ ունի։

– Իմի՞նչ ով է։

– Գրագիրդ, Գարեգինը, անխելք ազան եթէ ժամանակին հրաժարէր, այս փորձանքները չէր ի զար գլխուն եւ ինքն ալ Պօղոս էֆէնտիին չէր զոհուեր։

– Պօղոս էֆէնտի՞ն է զեղծում զործողը։

– Չեմ գիտեր, անանկ կ'ըսեն կոր, քննիչները դեռ իրենց տեղեկագիրը չեն տուած։

– Ես այդ մարդէն չեմ յուսար առանկ բան մը ... մէջտեղը ապացոյցներ կա՞ն։

– Շիտակը ես մօտէն տեղեկութիւն չունիմ .... կան կ'ըսեն կոր, թաղին մէջը անանկ բաներ կը պատմեն կոր որ...

– Ամէն պարագային Գարեգինը այդ զեղծումներուն մէջ բաժին ունենալու չէ, ըսաւ ծերունի վաճառականը, անոր պարկեշտութեանը ես երաշխաւոր եմ, տասը տարիէ ի վեր փորձած եմ զինքը։

– Քեզի չըներ՝ ուրիշին կ'ընէ, քանի որ այդ թաղականի պաշտօնին «թութխալի» պէս փակեր է, ըսել է շահ մը ունի։

– Ուրիշները չեմ գիտեր, բայց Գարեգինը անանկ տղայ չէ։

– Դուն ալ զարմանալի ես, զոչեց Մարգար էֆէնտի սրտնեղած, քու պաշտօնեադ ըլլալուն համար անպատճառ պէտք է որ զինքը պաշտպանես։

– Ես ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ ... ասկէ զատ Գարեգինը ա՛լ իմ պաշտօնեաս չէ։

– Ինչպէ՞ս, ճամբեցի՞ր զինքը, զոչեց վաճառականը ուրախութեամբ։

– Ա՛ո, ինք հրաժարական տուեր է։ Ա՛ո։ կարդա՛։ Ու ծերունին զրասեղանին վրայէն Գարեգինի նամակը առնելով Մարգար էֆէնտիին երկարեց։

– Վաճառականը ուշի ուշով կարդաց զայն, վերադարձուց եւ ըսաւ.

– Ապերախտը, առանկ նամակ կը զրի՞ւ... մարդկութիւն չունի եղեր բնաւ, պարզապէս ծայրէ ի ծայր նախանձ... ուրիշին մի՛ ցուցներ, պառա՛ւ նեռ...

– Ասոնց բոլոր պատճառը դուն ես, պատասխանեց միւսը։

– Ե՞ս, ես ինչ բան ունիմ ասոր մէջ, դուն պաշտօնեայիդ դիտողութիւն ես ըրեր, ան ալ բարկացեր հրաժարեր է... հիմակուան երիտասարդները անանկ են, քիչ երես տալուդ պէս՝ գլխուդ վրայ ելլել նսիլ կ'ուզեն, փոքր դիտողութիւն մը անգամ չեն կրնար մարսել։

– Եղբայր, դուն չէի՞ր որ եկար ըսիր որ կա՛մ թաղականութենէ թո՛ղ հրաժարի եւ կամ գինքը ճամբու դիր։

– «Ճանըմ», իրրեւ մտերիմ բարեկամ, քեզի խորհուրդ մը տուի, միմիայն իր տգէտութեանը համար, եթէ ոչ ինձի՞ ինչ թաղական եղեր է կամ ոչ ... ես իմ արժանապատուութեանս չեմ թողուր առանց ոչինչ մարդոց հետ զբաղիլ։

– Ինչ որ է, եղածը եղած է, ես ան գիտեմ որ դժուարաբարոյ իրեն պէս մէկը պիտի կրնամ գտնել։

– Պարապ խօսք, եթէ կ'ուզես տասը հատ գտնամ քեզի, եւ Գարեգինէն շա՛տ աւելի կարող, եփուն, գործունեայ մարդիկ, որոնք անոր մեծամասնութիւնն ու յամառութիւնն ալ չունին ... սա զրած նամակը նայէ՛ մէկ մը ... անամօթը... եթէ իր երեսէն հարիւր հազար ոսկի վաստկիլը գիտնամ նէ՝ ոտքը վաճառատան սեմէն ներս չեմ մացներ ... ինչ որ է, առ այժմ մնաք բարով, նորէն կը տեսնուինք ... կ'ուզես որ մէկ քանի պարկեշտ երիտասարդ ղրկեմ որպէսզի յարմարագոյնը ընտրես, Գարեգինի տեղը։

– Ատա այժմ մէկ երկու օր թո՛ղ անցնի։

– Վա՛յ անպիտան, առանկ նամակ կը դրուի՞... որչափ բարկանաս իրաւունք ունիս ... եթէ այս նամակը ինծի զրած ըլլար՝ զատ կը բանայի իրեն դէմ ... սա խլէզը նայէ՝ Ցակոբ էֆէնտիի պէս պատկառելի անձնաւորութեան մը առանկ բաներ գրէ...

Եւ Մարգար էֆէնտի ծերունիին քովէն հեռացաւ գայթակղած դէմքով մը։

Փողոցը ճամբան չարունակեց զուարթ տրամադրութեան մը ներքեւ։

– Վերջապէս, մտածեց գոհունակութեամբ, այդ սրիկան վռնտել տուի, թո՛ղ հիմա անպործ պտըտի եւ հասկնայ թէ ի՞նչ ըսել է Մարգար էֆէնտիին դէմ գործելը ... թո՛ղ աչխատի ուրիշ վաճառականի մը քով գործ գտնելու։

Եւ վաճառականը ինքնիրեն որոշեց ամէն միջոց ձեռք առնել որպէսզի երիտասարդը ուրիշ տեղ մը չկրնայ տեղաւորուիլ։

– Առանկները անօթի ձգելու է որ մարդ ըլլան, կը մտածէր։

(Շար. 38)

(Շար. Ա. Էջէն)

լէական վառելանիւթ, որ ամբարուած է կայանին չարժակներուն մէջ։ Անհրաժեշտ աուելումնասիրէլն ետք հիւլէակայանը կը սկսի գործել եւ Նոյեմբեր 10–էն իսկ արտադրել էլեկտրականութիւն։

***

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ
ԵՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտ. 30–ին նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի կողմէ ընդունուած է ռուս լրագրողներու խումբը որ Երեւան կը գտնուէր «Մոսկովեան մամուլի օրեր»ուն առիթիւ։ Նախագահը ներկայացնել ետք Հանրապետութեան ընկերա–տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակը եւ ընդգծելէ ետք լրատու միջոցներու դերը ռուս – հայկական յարաբերութիւններու զարգացման մէջ, պատասխանած է լրագրողներուն հարցումներուն։

Նոյն օրը նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսաստանի ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու հետ համագործակցութեան նախարար Անատոլի Ատամիչինի հետ։ Աւտակցութեան նիւթ եղած են Ռուսաստան – Հայաստան երկկողմ եւ ընդհանրապես ՀԱՊ–ի չրջանակներուն մէջ համագործակցութեան հարցեր։

***

ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԽԱԼԵՐ Է…

Երեւանի քաղաքապետարանի կրթութեան վարչութեան առաջարկով քաղաքի խորհուրդի վերջին նիստին որոշուած էր թիւ 52 դպրոցը կոչել Երեւան Քաղաքի Խորհուրդի գործադիր կոմիտէի հանդուցեալ նախկին նախագահ Համբարձում Գալստեանի անունով։

Քաղաքապետարանի լրատուութեան եւ հանրութեան հետ կապերու բաժնէն Արմէնփրէսին տեղեկացուցած են թէ կըրթութեան վարչութիւնը սխալած է իր նախաձեռնութեան մէջ եւ դպրոցը արդէն անուանակոչուած էր Յովհաննէս Յովհաննիսեան եւ ներկայիս հարկ եղածը կը կատարուի սխալը սրբագրելու համար։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿ ԵՒ ՄՈՒԽՐԱՑԿԱՆ
ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ընկերային Ապահովութեան, Նեքքին, Ազգ. Ապահովութեան, Առողջապահութեան, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի, Կրթութեան ու Գիտութեան նախարարներու Հոկտեմբեր 24–ին ստորագրած միացեալ հրամանագրով ստեղծուած է «Թափառաշրջիկ եւ մուրացիկ երախաներ» ծրագրի գործադրման յատուկ յանձնաժողով մը։ Այս ծրագրին չրջանակներուն մէջ կը նախատեսուի ծնողական խնամքէ եւ հսկողութենէ զուրկ երախաներու անհրաժեշտ օգնութիւն ցուցաբերել, ինչպէս նաեւ ընկերային, մանկավարժական, հոգեբանական, բժշկական, հոգեւոր–մշակութային եւ իրաւաբանական միջոցներով նպաստել անոնց վերականգնումին։

***

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԻՒԾԱԽՏԻ Աճ

Վերջին տարիներուն կ'աւելնան մանկական հիւծախտի պարագաները Հայաստանի մէջ։ Անցեալ տարի յայտնաբերուած 114 պարագաներէ ետք այս տարի թիւը անցած է 120–ը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին։

Մատաղի բաչխում։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՈՒՐԱՏ–ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇԸ

Շաբաթ, Յունուար 24
ժամը 20–ին

SOFITEL - Paris
Porte de Sèvres

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

1932–էն մինչեւ այսօր Տէսինի հայկական դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են։ Պր. Հերոյեանի, Իսրայէլեանի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Մխիթարեանի եւ այլ նուիրատուներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆրանսայի տարածքին։ Դպրոցին 65–ամեակին առիթիւ Տէսինի Ա. Ջամալեան մանաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշկերոյթի մը, Նոյեմբեր 15–ին Տէսինի «Թոպոկան» սրահը վերապտնելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ տազանդը՝ Շուշան Պետրոսեանը։

Ճաշադրին է՝ 160 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12։

Հեռաձայնելով.–

04 – 78 – 49 – 42 – 97

կամ՝

04 – 78 – 49 – 07 – 15

Դպրոցասէր Վարժարանի

Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» Ընկերակցութեան հետ

Նոյեմբեր 7, Ուրբաթ

Դպրոցասէր Վարժարանին սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
ժամը 20·30–ին։

Ընկերակցութիւնը պիտի ներկայացնէ իր տարած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները։

Մուտքը ազատ է։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՐԱՒ ԾԱՆՐ ՅԱԿԱԼՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ԳԼԱԽԱՒՈՐԱՊԱՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ (50% ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ), ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՏՈՒԿԲԵՐՈՒ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷԻՆՔ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՍԿԻԶԲԸ։

Նոր սակերն են.–

ԳՐԱՆՑԱՍ.–

Տարեկան	1·250 Ֆր.
Վեցամսեայ	635 Ֆր.
Հատը	6 Ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ.–

Ամէնօրեայ առաքում	1·500 Ֆր.
Շաբաթական առաքում	1·350 Ֆր.

Օգնաւային առաքումներու համար դիմել վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու։

***

Նոյեմբեր 1–էն յետոյ ոչ մէկ բաժանորդագրութիւն կը ղանձուի հին սակով։

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՌԻՋ. – Սարա Նազարեան 100 Ֆր.
Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ։

CENTRE CULTUREL
SAHAK MESROP

CONCERT
Willy SARKISSIAN
Pianiste international d'Arménie

au programme,
BACH-BUJONI / SCHUMANN /
CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre
à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵՌՆԱՏԱՐ կառքերու վարորդներու տաղնապը չէր լուծուած Հոկտ. 31–ին եւ վախ կար որ Նոյեմբեր 2–էն գործադրուի գործադուլի եւ ճամբաններու չրջափակման սպառնալիքը։ Հոկտեմբեր 30–ի գիչերը, գործատիրութեան մէկ դաչնակցութեան ներկայացուցիչները ձգած գացած էին վիրաւորուած ըլլալով, սենտիքաններու նախատական խօսքերէն իրենց հասցէին (փոա'ծ, անպատիւ)։ Վէճը կը վերաբերի աչխատավարձերու, վարորդները ամսական 10 հազար Ֆրանք կը պահանջեն անմիջապէս, մինչ այժմ կը ստանան 7800 Ֆրանք, երբեմն չաբաթական 70 ժամ աչխատանքի համար, ծանր պայմաններու մէջ։ Գործատիրութիւնը դրական որոչ առաջարկներ ըրած է, բայց վարորդները կ'ուզէ դասակարգերու բաժնել, նախապատուութիւն տալով վարժ եւ փորձառութեան տէր վարորդներու։ Կ'ուզեն նաեւ յաւելումները ընել հեռգհեռէ, այսպէս տարեկան 107 հազար 1998–ին, 114 հազար 1999–ին եւ 120·000 միայն 2000–ին, այլ խօսքով երեք տարուան վրայ։ Հոկտեմբեր 31–ին, կարղադրութիւն մը եղած էր որպէսզի բանակցութիւնները վերսկսին նոյն օրը ժամը 17–ին եթէ դրական ելք մը չդտնուէր ծանր կացութիւն մը պիտի առեղծուէր կիրակիէն սկսեալ։ Արդէն իսկ, չատեր պահեստներու դիմած են, դլխաւորաբար փոռելանիւթի դեռնի վրայ։ Ցիչենք որ Փոխադրութեանց նախարարն է Ժ. Գ. Կէսօ, որ համայնավար է։

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, 40 գործատէրերու ընկերակցութեամբ, Մոսկուա գացած էր Հոկտեմբեր 30–ին դլխաւորաբար ամրապնդելու համար տնտեսական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները։ Ժոսփէնի պատուիրակութեան մաս կը կազմեն նաեւ Արտաքին նախարար՝ Հ. Վեարին, Տնտեսական նախարար՝ Տ. Սէթօս–Քահն։ Տեսակցութեան ընթացքին Վ. Ձերնոմիրդին ըսած է՝ «ոխերիմ թշնամիս չեմ մաղթեր որ իմ ընելիքս ընէ։ Շուկայի տնտեսութեան անցքը չատ դժուար է»։ Ժոսփէն մեծ պատիւներով ընդունուած էր օդակայանն իսկ (կարմիր գորգ, դինուորական պատիւներ, Մարսէյէզ) եւ ելգինի հետ հանդիպումէն ետք ալ, իր մէկ խորհրդականը ըսած է.– «կարծ՝ պետական երկու դեկավարներու հանդիպումն էր»։

Ա.Լ.Ժէի մէջ անհանգիստ գոյց մը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 30–ին, փողոքոյ համար թաղապետական ընտրութեանց խարդախութեանց դէմ։ 15 հազար ցուցարարներ տողանցած են մայրաքաղաքի փողոցներէն, Պելքուռ թաղամասէն կառավարութեան կեդրոնատեղին։ Լողունդները հակակառավարական էին ինչպէս՝ «ետ տուէք մեր ձայները, մեղի ետ տուէք Ալժերիան», «Ձերուալ կը բաւէ՛», «Անկախ մենատիրութիւնը» եւայլն, եւայլն։

ՊԱՂՏԱՏԻ իչխանութիւնները, Հոկտեմբեր 30–ին, ետ դրկած են ՄԱԿ–ի եւ Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան ամերիկացի երեք մասնագէտները։ Ուաչինկթըն հակազդեցութեանց դանագան ձեւեր կ'որոնէ։ Այս միջադէպը առաջինն է Ս. Հիւսէյնի տուած որոչումէն ի վեր վռնտելու ամերիկացի բոլոր մասնագէտները։ Հարցը կը վերաբերի Իրաքի երբեակ ապազինման՝ վերջ տալ քիմիական, կենսաբանական եւ այլ տեսակի զէնքերու գործածութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մէջ, Հոկտեմբեր 31–ին վերջ դտաւ անկանոն կացութեան մէջ դանուող օտարականներու դիմումներու պայմանաժամը։ Այս դիմումներու թիւը 140 հազար է, բայց կը թուի որ կանոնաւորումներու համեմատութիւնը չատ վոքր է։ «Լիպերասիոն» կը գրէ (Հոկտեմբեր 31) 300–ի վրայ հազիւ 10 դիմում դոհացում կը ստանայ։

ՎԱՏԻԿԱՆ հաւաքուած են 60 ծիրանաւոր, եպիսկոպոս եւ քրիստոնեայ մանդէտներ դոնիակ սիմպոզիումի մը քննելու համար «հակահրէութեան» քրիստոնէական ծագումները։ Ըստ աստուածաբան՝ Ժորժ Գոթիէի «նախապաչարումներն» են որոնք դարերու երկայնքին «խեղդած» են հակահրէութեան դէմ պայքարելու իրենց կարողութիւնները։ Բայց, մինչ քրիստոնեաները կը քննեն աստուածաբանական երեւոյթները, Հրեաները աւելի չօչափելի միջոցներ կը պահանջեն, մասնաւորաբար Պիոս ԺԲ Պապին արխիւներու յայտնաբերումը. հակառակ պարագային կ'ըսէ Վայզընթալ միջազգային յարաբերութեանց կեդրոնին տնօրէնը՝ Շիմոն Սամուէլս՝ «կաթոդիկէներու եւ Հրեաներու յարաբերութիւնները նոյնքան դալրացած պիտի մնան», Պապին ուղղուած նամակի մը մէջ։ Դիտողութիւն եղած է նաեւ որ հրեայ մը չէ հրաւիրուած այդ ժողովին։

Հ. ՔՈՀԼ չատ բուռն կերպով դէմ արտայայտուած է, Խորհրդարանին մէջ, կրկնակ քաղաքացիութեան, որ ընդդիմութիւնը կը պահանջէ։ «Եթէ այսօր տեղի տանք Թուրքիոյ, կրկնակ քաղաքացիութեան դեռնի վրայ, չոտով ոչ թէ 3, այլ չորս, հինդ, վեց միլիոն Թուրք կ'ունենանք մեր երկրին մէջ» կ'ըսէ Քոհլ, մինչ նոյն կուսակցութեան պատկանող երեսփոխան մը կ'աւելցնէ.– «Ֆրանսայի օրինակը, ուր աւելի քան երկու միլիոն մահմետական Ֆրանսահպատակ են, գոյց կուտայ որ համարկումի ճիչդ ճամբան չէ»։ 1913–ի դերմանական օրէնքը կը ճչդէ որ դերման ըլլալ կը փոխանցուի արեան ճամբով եւ նման քան մը չի կրնար պայակցել այլ քաղաքացիութեան մը հետ։ «Հողի իրաւունք» որ ի գործու է Ֆրանսա, չկայ Գերմանիոյ մէջ, հպատակութիւն կարելի է, դժուար պայմաններով՝ տիրապետութիւն դերմաններէն եւ դերման մշակոյթի եւ լեզուի նախորդ հպատակութեան։ Այսօր, Գերմանիա 7,3 միլիոն օտարական ունի։ Տարեկան 800 հազար ծնունդի վրայ, 100 հազարը օտար ծնողքէ է։

ՖՐԱՆՍԱ. Թուրք գործիչու հիւսիսային Իրաքէն քաչուելը պահանջեց, չեչտելով «Իրաքի հողային ամբողջականութեան յարգանքը»։ Ֆրանսա մտահոգ է հիւսիսային Իրաքի կացութենէն։

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2
DIMANCHE
2 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 231

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·238 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.238

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՍԱՏՈՒԻՐ ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Կրնամ, սկիզբը, պարզապէս նկարագրել տեսանելին եւ հասնիլ թերեւս ճշդելու մը տեսանելի,

մոխրագոյնի, կապոյտի փայլակներով, նարնջագոյնի քաշուած երիզներով, կարմիրի, միայն կարմիրը բծաւոր խաւեր ուր տառեր, թիւեր, լաբիւրինթոս մը ձեւերու կը խլրտին քայլերուն տակ անչարժ մարդուն, մարդերուն որոնք չեն հանդիսիր, կարծես կը հանդիսին մեզ զոյներուն,

արապէդի ճերմակութիւն մը, յետոյ յուշարձան մը հողի, յետոյ լուսինները, անդրշիրեղեան, կամ երկինքներ ըստորերկրեայ ինչպէս նախկին վեցօրեաներուն մէջ, դանդաղօրէն վերին ու վարին

գոյները, առնուած, ամփոփուած եռանկիւններու, քառանկիւններու, աստղերու առընչութեան մէջ:

Կրնամ պարզապէս նկարները դրել, պատկերացնել, ներկայացնել կրկին, տեսակ մը այս սեղանի ճերմակին վրայ, այս կապոյտ պատառին, այս պատուհանին, տեսակ մը ուղիղ արապէդ մը որուն վրայ կը հակիմ, կը կռթնիմ, կը պառկիմ դրեթէ, կարծես զայն դրկէի,

ուրեմն

արեւ մը որ քայքայուէր սեղանին վրայ ու կը փորէ թանձրութիւնը կարմիրի, անվախճան աշխարհ, բռնկող հնոց, զգայութիւններու ցանց ու որոգայթ, հասուցնութիւն մաքի,

եւ այն առեն կ'անդրադառնամ որ հոս, սեղանին վրայ, կարմիր, մոխրագոյն, կապոյտ դուչակուող ու յապաւուած, թափանցուած կամ խտացուած գոյները կարելի չէ ըսել, գոյները կարելի չէ նկարագրել, գոյները անուններ են լեզուին մէջ, իսկ չարժումներ, տարածութիւն, խորութիւն՝ պատառին վրայ,

ուրեմն

գոյները կարելի է արտասանել եւ դուն կրնաս դուչակել ինչ որ կը կոչեմ կարմիր կամ հասատ սեւ, կրնաս հաղորդուիլ, այնքան առեն որ կը մնանք լեզուին մէջ եւ անկէ դուրս կը լսենք անունները՝ գոյներուն վակցուած:

Երբեմն կրնաս երթալ դէպի քիմիական նիւթերու բաղադրութիւն մը, փոշի, լուծոյթ, խէժ, լպրծուն խիւս, ձեռքի չարժում մը որ կը խառնէ պատմութիւն եւ արհեստ,

երբեմն կը վերադառնաս պատառին ուր գոյները եղեր են երեւում, երեւեր են կարծես առաջին անգամ ըլլալով, եւ ինչ որ չկար յիշողութեանդ մէջ՝ կը յայտնուի ահա, կ'ըսեմ կապուտակ նարնջագոյն, դեղնաւուն կարմիր, յօդաւորուած մոխրագոյն,

ձեռքը ջնջեր է գոյներու պատմութիւնը եւ պատառին վրայ կը յօրինէ պահնոց, անդամ մը եւս:

Կամաց-կամաց կառուցել անհատական իմաստ, աննշմարելի կայունութիւն մը ուրկէ ուժերը, բծաւորները, զպաւած չարժումները կ'արձակուին, հրթիռ մը գոյնի, որ կը գծէ այրուբեն մը եւ կը փախչի, կը ցրուի այրուբենէն,

նոյն առեն յայտնակերպում ու հետքեր, երեւում որ է հետք:

Իսկ դուն ու ես, որ կը քալենք պատառին վրայէն, այս կողմէն դէպի միւսը, զուգահեռ ճամբաներու վրայ, սանդուխ մը, վերելք մը անել, յետոյ սպասում մը տանիքի մը վրան, յետոյ խորտակուած քարաժայռին մէջ, գոյնի քարաժայռին մէջ, կ'անցնինք ալբիւրի մը ցայտքէն, կը զովանանք, կը կնքուինք, ես ու դուն, հակադիր ճամբաներէ,

դէպի խորք մը, դէպի տեսանելիութիւն մը երկրորդ:

Կրնամ նկարագրել:

Քաղաք մը զուգէ հոն, չատ բարձր լեռան մը վրան, կապոյտի լեռ որ կը հակասէ, պարտէզի մը,

իսկ արապէդ մը բաւական է որպէսզի բոլոր ձեւերը զադրին կերպեր ըլլալէ, եւ երեւին:

Ինչպէս բարձրաւանդակին վրայ հոն, փերուզի մը հեռաւոր, ինչպէս արեւոտ ու մաշած ու ամուլ մակերեւոյթին վրայ Սիկիլիոյ ուր եղանք, դուն ու ես, ճերմակի քարաժայռի մը յենած եւ մեր ոտքերը՝ ջուրերուն մէջ Սեֆալուի, ինչպէս երկիրը անկոչելի, որովհետեւ զազանի, այն որ մեզ կ'ապրեցնէ եւ ուր չենք բնակիր, ինչ որ կը կոչուէր բնակերկիր, կամ երկիր անբնակ, այն որ կը պարապրէ մեզի անկարելի բարձրութիւն մը հորիզոնի, չունչի, չեչտի, տեսակ մը պատասխանատուութիւն, տեսակ մը

ձգէ որ ըսեմ,

ժուժկալութիւն բառի, դիծի, գոյնի, որպէսզի մնայ միայն յուշարձանը պահին, այն որ կ'ամփոփէ բոլոր ողբերը բիւռմներուն, անկանոն, չարաչարժ խըլըրտումները, հոսանքները կը պարսպէ ծաւալներով, կոչէ՛ զայն ոխ, կոչէ՛ զայն առանձնութիւն, կոչէ՛ զայն վերջպէս վերին ազատութիւն մը՝ զերծ ամէն ազէտէ, բայց յուշարձան մը զոյնի ու վայելքի, ժուժող-ճկող իրեն այս բրտութիւնը կոտորակուող բաներուն,

աչքը միայն, պահ մը, կը պահպանէ այս բոլորը միասին, անհատասարակչիռ կայունութեան մը մէջ, ինչպէս հաճոյքը որընթաց առկախուած իր հասումի բարձրակէտին:

Նկարչութիւնը գոյց կու տայ ինչ որ կայ եւ զօրութիւնը կու գայ բոլոր ջնջուած բաներէն, պարապ յիշողութիւն, պատմութիւն՝ զերծ յիշողութենէ:

Դիւրաբեկ, փխրուն, երեւումները կը քայքայուին, կը դառնան հետք, կ'այլափոխուին զօրութեան մը, որ այնքան քիչ կ'երեւի որքան մեր առջեւ կը պարզէ մը տասեւեռումի մը, բանդագուշանքի մը ցնորական պատկերները: Գոնէ այդպէս հաւատանք, պահ մը, որ անձկութիւնը կը թարգմանուի զիծով ու գոյնով, երբ պարզապէս ձեռքէն մինչեւ աչք, աչքէն մինչեւ հեռաւոր խորքը, անիկա զօրութիւնն է օրուան:

Պատկերները կան, այո, Ասատուրի նկարչութեան մէջ, կան, որպէսզի աւերուին, պատուին, ասոր համար է դուզ որ անոնք կը պատրեն, կը խաբեն, կը հմայեն ու կը թուրին քնարական ու ակնախտիղ,

մինչ նկարչութիւնը կը հետապնդէ խորքը, հասնիլ խորքին որ կերպաւորէ տարածքը, հիմնական եւ պատահական:

Ինչ որ ջնջուած է միշտ կայ, միշտ կը դիմէ դէպի անպատկերութիւն մը, որուն դուն ու ես կրնանք տալ չրջագիծ, բայց ջնջումը կը հաստատէ այս տեւական ջանքը, բանուածքը, ձգումը դէպի անպատկերին բացատը:

Հրաշալի հաւասարակշռութիւն մը անկայուն եւ հակադրական ուժերու՝ որ դանդաղ կը ճկէ, կը դնէ լուծի տակ, կը լուծէ, օ՛ մեր լուծումները արուեստագէտի, մինչեւ որ հաւասարակշռութիւնը խորտակուի, եւ վրձինը նորէն եւ ահա իմ մատներս զուգահեռ աստղնաչարին վրայ վերսկսին, հարուած առ հարուած, ուղեգիծ ճամբան, դէպի խորք մը, պարզ կայ սկիզբ մը:

●

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ

ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ - ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգերու կեանքին մէջ կան դրուղներ, որոնց հանդիպումը յաճախ ճակատագրական, երբեմն պարզապէս օգտակար եղած է մէկուն կամ միւսին համար, բայց միշտ հետաքրքրական՝ դրականութեան պատմութեան պարագային:

Անգլիական դրականութեան մէջ հոչակաւոր է Ճոնսըն-Պոսուէլ զոյգը: Երկրորդը դրած է առաջինին կենսագրութիւնը եւ այդպէսով նպաստած՝ անոր հոչակի տարածումին: Բայց նաեւ Ճոնսընի մասին իր դիրքով անմահութիւն ապահոված է ինքնիրեն: Ցատկանշական է, այս տեսակէտէն, դրականագէտի մը հարցումը: «Ինդիր է՝ Պոսուէլի չնորհիւ Ճոնսո՞նը հոչակաւոր դարձած է, թէ Ճոնսընի չնորհիւ՝ Պոսուէլը»:

Գերմանական դրականութեան մէջ կայ կէօթէ — Հերտեր եւ կէօթէ — Էքերման հանդիպումներու ազդեցութեան հարցը: Երիտասարդութեան չրջանին կէօթէ հանդիպած է իրմէ հինգ տարուս մեծ Հերտերին եւ այս հանդիպումը բնորոշ ազդեցութիւն ունեցած է իր ասպարէզին վրայ: Նոյն կէօթէն յետագային ունեցած է քարտուղար մը՝ Էքերմանը, որ Ճոնսընին հիացող Պոսուէլին պէս հաւատարմօրէն արձանագրած է մեծ ու պզտիկ մանրամասնութիւնները, որոնց չնորհիւ այսօր կարելի է ամբողջական պատկերացում ունենալ հասուն կէօթէի աշխարհահայեացքին մասին:

Ռուսական դրականութեան յատկանշական զոյգը Պուշկին — Տէրժաւին երկեակն է: Առաջինը տաղանդաւոր սկսնակ մըն է, երբ կը հանդիպի երկրորդին, որ ժամանակի հռչակի տիրացած դրողներէն մէկն է: Ան բարձր կը գնահատէ երիտասարդ բանաստեղծը եւ իր յօրորդը կը տեսնէ անոր մէջ:

Այս վերջին օրինակը, ճանաչումի եւ յայտնաբերումի մանրամասնութեամբ, նմանն է Զարենց — Աղբալեան զոյգի օրինակին: Աղբալեան բանաստեղծ չէ Տէրժաւինի պէս եւ իր յօրորդը չէ հռչակեր Զարենցը, բայց ռուս երէց բանաստեղծին նման հեղինակաւոր անձ է եւ անմիջական հռչակ կ'ապահովէ իր պաշտպանեալին:

ԱՆՁԵՐԸ

Երբ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ, 1919-ին, Աղբալեանը քառասունը անձ հասուն մարդ է արդէն եւ հռչակ ունեցող հասարակական ու դրական գործիչ: Ինչպէս կրնաք կ'ըսէք՝ սուրը չէ ձգած որ դըրող դառնայ, գրիչը չէ ձգած որ մարտիկ դառնայ: Եւ միաժամանակ երկուքն է այն առեն: Մանկավարժական բեղուն գործունէութիւն ունեցած է արդէն, ծանօթ ու յարգուած քննադատ է, Հայ Ցեղասպանութենէն ետք Հայաստանի Դաշնակցութեան անդամ է եւ գեկավար գործիչ, կուսակցական օրգանի խմբագիրը եղած է, կամաւորական դունդերու Վարիչ Մարմնի եւ Ազգային Խորհուրդի անդամ, Հայաստանի անկախութեան յայտարարութիւնը բանաձեւող: Քաղաքական ու մշակութային աչքառու դէմք է ուրեմն եւ իրրեւ այդպիսին Խորհրդարանի անդամ դարձած է եւ նշանակուած՝ Լուսաւորութեան եւ Արուեստից Նախարար: Անունով կը ճանչնայ Զարենցը, բայց չի պիտեր որ իրեն են թակայ կրթական ցանցին մէջ աշխատող երիտասարդ մըն է ան:

Եղիշէ Սողոմոնեանը, որ Զարենց դըրչանունով նչանաւոր պիտի դառնայ, քսանը նոր անցած երիտասարդ մըն է 1919-ին: Կանուխէն դրական հետաքրքրութիւններով տարուած պատանի՝ մոլի ընթերցող մը եղած է իր հայրենի Կարս քաղաքին մէջ: Ուռվայրդ ու տագնապահար հոգի՝ 17 տարեկանին մասնակցած է կամաւորական չարժումին, մահ ու աւեր տեսած եւ ահաւոր պատկերներ ամբարած իր յիշողութեան ու երեւակայութեան մէջ: Ցետագային համամարդկային զաղափարներն ու համայնավար վարդապետութիւնը փոխարինած են ազգային զաղափարախօսութիւնը իր հոգիին ու միտքին մէջ: Կանխահաս հեղինակ՝ 1917-ին տէր է արդէն բանաստեղծական երկու հատորի՝ Երէք երգ տխրադալուկ աղջկան եւ Դանթէական առասպել, որոնց Աղբալեան կը ծանօթանայ պատահմամբ: Զարենց ուրիչ բաներ ալ գրած է ու հրատարակած, մասնակցած է համայնավար յեղափոխութեան եւ վերադարձած Հայաստան, ուր վերագրաւուած Կարսի չրջանին մէջ ուսուցիչ է, երբ իր անունը կը հռչակուի Երեւանէն:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Աղբալեան անձամբ պատմած է իր հանդիպումը Զարենցի հետ, Ակօս պարբերականի Զ· գիրքին մէջ, իրրեւ «նիւթ Հայոց գրապատմութեան համար»(1): Այս հանդիպումէն առաջ տեղի ունեցած է նախահանդիպում մը, գիրքերու միջոցով, Բաքուի մէջ, 1917-ի աշնան:

Աղբալեան Բաքու գացած է խօսելու «մի մեծ հաւաքոյթի մէջ» եւ Արեւ Թերթի խմբագրատունը կը սպասէ որ գինք տանին հաւաքավայր: Հոն պատահմամբ ձեռքը կ'անցնին Զարենցի վերեւ յիշուած գործերը: Վերնագիրները «ուշագրաւ» կը դանէ ու կը սկսի կարդալ՝ սպասում ու հաւաքոյթ մոռցած: «Եղիշէ Զարենցն ու ես»ի մէջ այսպէս կը ձեւակերպէ իր տպաւորութիւնը.

> *Տեսայ մի նոր մարդ, նոր վերաբերում եւ վարժ տաղաչափութիւն: Մի տաղանդաւոր սկսնակ (...): Տէրեանի հետքով մի նոր քանաստեղծ էր ծագում գրականութեան հորիզոնից:*

Կ'որոշէ «առաջին իսկ առիթով» գրել այս նոր բանաստեղծին մասին, կը խընդրէ խմբագրութենէն որ դիրքերը փոխանի իրեն ու Բաքուէն Թիֆլիս կը մեկնի զանոնք իր հետ տանելով: Բայց «ահի ու մահի» այդ չրջանին սպասուած առիթը ուշ կու գայ, երկու տարի ետք:

Աղբալեան կը պատմէ·

> *Երբ մի փոքր շունչ առայ, մի դասախօսութիւն տուի ե· Զարենցի մասին: «Մի նոր բանաստեղծ» վերնագրով՝ խորհրդարանի շէնճի մէջ եւ խուռն բազմութեան ներկայութեան: Նոր բանաստեղծի անունը ընկաւ ամէնքի բերանը: Լրագիրները հաշիւ տուին դասախօսութեան մասին եւ ե· Զարենցը դարձաւ մի անուն:*

Այս իրողութեան արձագանգը կը գրանենք Զարենցի ինքնակենսագրական քերթուածին՝ «Զարենցնամէ»ին մէջ, ուր կը կարդանք·

> *Էլ ինչո՞ւ ծիծաղէր հոգիս,*
> *Երբ Նիկոլ Աղբալեանը մի օր*
> *Սարսելով դահլիճն ու փոյէն —*
> *Աւետեց ամբողջ աշխարհին,*
> *Որ ծնուել է մեծ մի պոէտ...*

●▸

Որ ծնուել է երգիչ մի վառ
Ու քերել է երգեր հրէ·
Ցնծա՛ Նայիրեան աշխարհ, –
Ցնծա՛... եղիշէ Չարենց:

«Սարսելով դահլիճն ու ֆոյէն» տողը եւ անոր յաջորդող մի-քանները կը հասատանեն Աղբալեանի զուտ տեղեկատուութիւնը: Բայց քննադատը կու տայ իր անունի յիշատակութեան մեկնաբանութիւն մը, որ կրնայ բոլորովին ճիշդ չըլլալ: «Չարենցն ուրախ չէ, կ'ըսէ, որ իրան յայտնաբերողը ե՛ս եմ եղած եւ ոչ իրենցից մէկը...»: Թերեւս: Բայց կարելի է նաեւ ուրիշ բացատրութիւն տալ մանրամասնութեան՝ երկդիմի նկատելով Չարենցի վերաբերումը: Կրնանք մտածել որ Չարենց ուրախ եւ հպարտ է Աղբալեանին պէս մէկու մը կողմէ բարձր դնահատուած ըլլալուն համար: Բայց Աղբալեանը քաղաքական հակառակորդ է եւ անունի յիշատակումին լաւ է կցել հեղնական երանգ մը՝ կարենալ զայն «մաքսէն անցընելու» համար: Այս վարկածը կարելի է ամրապնդել Չարենցի նը-կարագիրի տարբերով, բայց նաեւ հրատարակչական մանրամասնութեամբ մը· «Չարենցնամէ»ի յետադայ հրատարակութիւններուն մէջ «Նիկոլ Աղբալեան»ը փոխարինուած է անորոշ «քննադատ» բառով...: Չարենցը հակասութիւններով լեցուն ու բարդ մարդ էր եւ բանաստեղծ: Երանգաւոր այս մեկնաբանութիւնը թերեւս աւելի կը յարմարի իր խառնուածքին:

Չարենց թերթի մէջ կը կարդայ Աղբալեանի դասախօսութեան տեղեկատուութիւնը, կը մեկնի դիւղէն, ուր կը պաշտօնավարէր, կ'երթայ Երեւան և կը ներկայանայ նախարար Աղբալեանին: Հանդիպումը այսպէս կը ներկայացուի այս վերջինին կողմէ·

Մտաւ աղմատիկ հագուստով մի նիհար երիտասարդ, անխնամ մազերով մի գլուխ վտիտ ուսերին, դէմքի մորքը տժգոյն ու ֆաշուած եւ բիթը մեծ ու սուր: «Նստեցէ՛ք, ասացի, ո՞վ էք եւ ի՞նչ էք ուզում», – ես ե· Չարենցն եմ, ասաց(...): Ասացի, որ նախարարութեանս ընախահաշուի մէջ նշանակուած է մի պաշտօն· – «անձնական բարտուղար»: Այդ պաշտօնի համար մարդ չեմ հրաւիրած(2)· ես ինքս եմ իմ բարտուղարը. մարդու կարիք չունիմ(2): Բայց հիմա ես ձեզ նշանակում եմ այդ պաշտօնին: Շէնքիս մէջ ունիմ(2) մի ազատ սենեակ· կարող էք այնտեղ ապրել: Բայց ձեր «պաշտօնն» արդարացնելու համար պէտք է մի բան անէք· կազմեցէք նախարարութեանս շէնքի իրացանկը: Դուք ազատ էք· երբ ուզէք՝ եկէք պաշտօնի:

Աղբալեան դործավարին կը թելադրէ դործադրել իր որոշումը եւ Չարենցին տեղը ուրիշ ուսուցիչ մը ուղարկել դիւղ: Երբեմն ալ կը հետաքրքրուի «նոր պաշտօնեայ»ի վերաբերումով: Կ'իմանայ որ անկանոն կերպով կու գայ դործի, չունակ կը ծխէ, մեքենադրուհիներու դործը կը խանդարէ անոնց հետ խօսելով, բայց ցանկը պատրաստած չէ եւ պատրաստելիք չունի:

Ես արդէն յոյս չունէի *կը դրէ Աղբալեան*, որ բանաստեղծից կարող է պաշտօնեայ դուրս գալ· իմ նպատակն էր նրան հնար տալ ապրելու եւ իր կոչումին հետեւելու: Հրահանգեցի հետը մեղմութեամբ վարուել եւ այնպէս անել, որ գրասենեակի աշխատանքը չտուժէ(2):

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸՆ ԵՏՔ

Դէպքերը կը ստանան թաւալագլոր ընթացք: Տեղի կ'ունենայ Մայլեսեան ազգաժողովի ընտրութիւնը, դործի կ'անցնի Բիւրօ-կառավարութիւնը եւ Աղբալեան կը հեռանայ Երեւանէն: Յետոյ կը ծագի հայ – թրքական պատերազմը, Հայաստանը կը դառնայ խորհրդային Հանրապետութիւն, Աղբալեան կը բանտարկուի, Փետրուարեան ապստամբութեան չնորհիւ կ'ազատի եւ կ'անցնի Թաւրիզ:

Թաւրիզի մէջ է որ 1923-ի ձմրան կը ստանայ Եղիշէ Չարենցի դործերը՝ հեղինակին կողմէ ուղարկուած. երկերի ժողովածուի երկու հատորները, Պոէզոգուռնա, Ռոմանս անսէր եւ ուրիշ գրքոյկ մը, որուն տիտղոսը չի յիշատակեր: Բանաստեղծը իր տրամադրութեան տակ գիրք չէ ունեցած եւ խնդրած է բարեկամէ մը որ իրեն նուիրած օրինակները զիջի Աղբալեանին:

Ժողովածուի Բ. հատորը կը կրէ հետեւեալ մակագրութիւնը.

Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին, ե· Չարենց: Նիկոլ ջան, ես ոչ մի համար չունէի իմ այս հատորներից· որովհետեւ առիթ հանդիսացաւ Մ·ը զիջեց իր համարները. ընդունիր իմ այս նուէրը որպէս նշան յարգանքի եւ համակրանքի. Քո՝ եղիշէ Չարենց· 923, 1, 28, Երեւան:

Մ·ը աւելցուցած է·

Չիջուում եմ ուրախութեամբ· Քեզ հալալ:

Առաջին հատորի մակագրութիւնը հետեւեալն է·

Սիրելի Նիկոլ Աղբալեան, ընդունէ(2) իմ գիրքերը որպէս յարգանքի եւ համակրանքի նշան, 28, 1, 923, Երեւան:

Մ·ը կցած է վերը յիշուած բառերը:

Ռոմանս անսէրի Զօնը աւելի ջերմ է եւ կ'ակնարկէ Երեւանի դասախօսութեան·

Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին, իմ առաջին ուսուցչին, որին ես երբեք չեմ մոռանայ եւ երբեք չեմ դադարի յարգել:

Պոէզոգուռնայի մակագրութիւնը ընթացիկ է·

Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին շատ սիրով եւ յարգանքով:

Աղբալեանի մահէն ետք այս գիրքերը մնացին ձեմարանի դրադարանին: Տարի մը ետք, 1948-ի ամառը, Գասպար Իփէքեան, որ Համազդայինի Կեդրոնական Վարչութեան անդամն ու դործավարն էր եւ կը բնակէր ձեմարանի Ուատի Սպուժմիլ փողոցի չէնքին վերի յարկը, պարտականութիւն ստացաւ կարդի դնելու դրադարանը:

Ես այն առեն աւարտած էի ձեմարանի Բ· լսարանը եւ կը պատրաստուէի մտնելու վերջին՝ վկայականի դասարանը: Գասպար Իփէքեան զիս դործի կանչեց օդնելու համար իրեն:

Իփէքեան երկու լաւ կարգադրութիւն ըրաւ. յատուկ դրապահարան մը պատուիրեց Աղբալեանի գիրքերուն համար եւ կազմել տուաւ որոշ հատորներ: Եւ որպէսզի մոռացութեան գոհ չերթայ Աղբալեանի անունը՝ փորագրել տուաւ զայն եռաւիեղկ պահարանի ճակատին:

Այս առիթով երեւան եկան Իփէքեանի բնաւորութեան երկու դիծերը. բծախընդրութիւնը եւ բարեսրտութիւնը: Գրադարանի չինութեան համար դիմեց ժամանակի լաւագոյն կահադործներէն մէկուն՝ Այվազեանին, բայց գիրքերը կազմելու դործը վստահուեցաւ, սկիզբը գոնէ, ձեմարանը նոր աւարտած երիտասարդի մը, որ կազմարարութիւնը նոր կը սորվէր:

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին· Այվազեանի արհեստանոցին մէջ չինուեցաւ դեղեցիկ ու տոկուն գրադարան մը, որ մինչեւ հիմա դործի կը ծառայէ, բայց ճեմարանաւարտի ձեռքերուն մէջ որոշ գիրքեր հաչմուեցան կազմուելու աեն: Անոնց մէջն էին Ե· Չարենցի հատորները: Անոնց եղերքները չատ կտրուած էին եւ մակագրութիւնները՝ ղլխատուած: Այս հատորները աեն մը ցուցադրուեցան Համազդայինի թանգարանը, յետոյ մաս կազմեցին Հայագիտական Բարձրադոյն Հիմնարկի գրադարանին: Այս գրբութեան պատրաստութեան աեն, 1997-ի գարնան, անոնք չգտնուեցան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԱՄԱԿ

Աղբալեան հաճոյքով կը կարդայ Չարենցի հին գրութիւնները եւ նորերէն քանի մը հատը, բայց զայրոյթով՝ Ռոմանս անսէրը, որ կ'ըսէ, «անպատկառ բովանդակութիւն ունէր եւ ոդու անկում էր ցուցադրում»: Եւ Չարենցի նմանութեամբ «անպատկառ ոճով» նամակ մը կը գրէ եւ «նորօրինակ տաղաչափութեամբ» «պոէզոկարծիք» մը ու կ'ուղարկէ գիրքերը բերողին հետ:

Նամակը հետեւեալն է·

1923, Փետրուար 9
Թաւրիզ

Բարեկամ,

Ստացայ գրքերդ: Կարդացի: Շընորհակալութիւն քեզ ու գիջողիդ: Բարեւս տուր փոխարէն: Լաւ ծ մեր գիւղացու խօսքը, որ ասում է· «Չտեսն ի՞նչ տեսաւ»· – իրա մօր ···ը, որ շատերն էին տեսած իրանից առաջ: ···դ առել ես՝ մտել ես մէյդան Մասխից վալդայ· կարծում ես՝ Դո՛ւ ես, որ կաս· ուրիշները կոտած են: Մոսկով ուրիշ լաւ բան չտեսա՞ր բացի փսիաթը աւուրի տակ մաս եկող կանաւցից: Չգիտեմ ո՞վ է Արփիկը, որի մազից կախուել ես հիմա· թող Աստուած բանն աջողի· բայց հանդուրժո՛ւմ է, որ կին չես տեսնում, այլ երկու ոտ ու մի···: Ո՞ւր ես իջել «Կապոյտի» երգիչ: Թէեւ ես դէն «ծիածան» ու «Տաղեր»· լա՛ւ· դիցուք թէ չկայ ցնորք, չկայ ո՛չ տուն, ո՛չ երդիք· չկայ եւ մա՞րդ: Խորտակեցիք քունքիւն, տէր ու մեծ· իսկ նրանց կուլտը շէքի անուցանում է հոգիդ: Մանգաղն ու մուրճը տգէտ, անկիրթ ու քիրտ են եղած· բայց կինը մի՞ս· սա հեռու է նրանցից: Էգ չէ կինը գիւղացուն, միայն էգ· այլ նաեւ մայր է որդուն, տանտիկին: Էգ չէ կինը բանուորին· գազաղրումն ի՛ր կարգին, բայց մը-տերիմ է, ընկեր: Աղէատացումը հոգու, որ դու հանդէս ես բերում անպատկառ եւ կարծում ես թէ դրօշ պարզեցիր նոր ու վառ՝ շա՛տ է հին: Պարապորդները վաղուց ուրիշ հաճոյք չեն տեսած· մտել են շէնքը էգի կարծելով հաճ են գտել եւ հայեացքը կարճատես պորտիցը վար են նետել, քնա՛ւ վեր, ուր էգի մէջ «մարդն» է շողում աչքերում: Պարապորդի երգի՞չ դարձար դու հիմա, թողած Իրանը, Նայիրին ու Մոսկուան: Սանձդ հաշիր, քեզ ֆո բո՛ւրը հաւաքիր: Մենք կարող ենք շատ տէր ու մեծ խորտակել, բայց կայ մէկը, որ հզօր է ամէնքից, բնութիւնը, որ իր տուած հանքարի հարիւրապատիկն է ուզում: Շնորհքն իջել է վրադ առանց որ դու պահանջես· ազնուական ես ծնուել· – պա՛րտիդ ուրեմն իմացիր: Մարդու մէջ խոզ կայ անշուշտ, բայց խոզը չէ, որ մարդուն «մարդ» է անում: Խոզութեան դաս եւ դասատու չի՛ պակսի: Հարկ չկայ, որ ֆո վերնատուր շնորհքն առնես ու հաշտաս տիղմերի մէջ խոզութեան եւ Տրդատի պէս խոկաս շամբուտներում մոլութեան: Քեզ կարդում է պատանին, հարս ու ֆոյր· ի՞նչ ես տալիս դու նրանց· –ժահր ու թոյն: Երազում ես «Նայիրի», «Կարմիր Մծբին», հեռուներ՛ն· – պնչատների արքայութի՞ւն ես ուզում՝ հեշտագերգիռ, հեշտամոլ, քէ՞ մի զգաստ, աշխատաւոր ու վերասլաց հայրենիք: Ո՞րն է հարը ֆո քերած այն տան համար, որ կառուցում են դանդաղ ու յամառ ֆո երգած Հայկն ու Մկօն· փթո՞ւմը գարշ, հայեացքնե՞րդ գետնաքարշ, զգացո՞ւմդ լրբենի, մոլի կրքե՞րդ անսանձ···: Այդտեղ են հասել ամէնքը, որ կնոջ շէքի մէջ տեսել են կենսական իմաստութեան եւ վայելքի այրն ու էնն: Մինչդեռ Աստուած քեզ տրել էր շնորհիք թեւելու վեր, ամէն հնարաւորութիւն կերտելու անանց գեղեցկութիւններ – երեւակայութեան թռիչք, յորդահոսան լեզու, զգացումի հզօր պոռթկումներ եւ մեղմի, երանգի, քնքոյշի ըմբռնում: Նայելով վար ու դիմաց՝ Ա-գատ վշտունիների եւ Տէրեանների՝ դու կարծում ես արդէն մի բան ես եւ բաւական բան: Ռուսաց տխմար յանգաթուխները քեզ թուում են ինչ որ կաղապարներ եւ Նայիրիի քնքուկիչ՝ դու տեսնում ես հայրենի լեռ ու բլուր եւ հիւսիսի տափաստան – մինչդեռ աշխարհը լայն է, խոր· հեռուն ներկայի եւ հեռուն անցեալի– անսահման: Ստեղծագործ մեծ ոգիներ են եղած մեր գունդի վրայ, որոնց պէտք է ձգտես դու ընկեր դառնալ, իսկ դու մտել ես շէքի մէջ եւ սկսել ես բուրել գարշահոտութիւն: Վա՛յ քեզ Չարենց, հազար վայ· ափսո՛ս հայ գրականութիւն· աւելի ափսոս իմ յոյսեր, որ առկայծում են սակայն···:

Ողջոյն գրական Ն· ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Այս նամակին առիթով կարելի է կատարել հետեւեալ խորհրդածութիւնները· Աղբալեան չի ճանչնար Արփիկը եւ անուղղակիօրէն կը քննադատէ զայն՝ հանդուրժելուն համար Չարենցի սանձարձակութիւններուն: Բանը այն է, Չարենցի բարեկամներուն, եւ յատկապէս Մահարիի վկայութեամբ, որ Արփիկը դասպղ-կանոնաւորող դեր խաղացած է Չարենցի կեանքին, հետեւաբար եւ գրականութեան մէջ: Կրնայ պատահիլ որ անաւելի թոյլատու եղած ըլլայ սակայն Չարենցի արտայայտչական չափազանցութիւններուն հանդէպ, նկատի ունենալով երկու բան· յեղափոխական տարիներուն ստեղծուած ազատական մտածելակերպը սեռային հարցերու մասին եւ գրականութեան սանձազերծումը բարոյախօսական եւ դեղագիտական կապանքներէն: Աղբալեանի համար գժուար է անտեսել բարոյական եւ դեղարուեստական աւանդութիւնները եւ ընկալել Չարենցի յանդգնութիւնները: Սերունդի եւ մտայնութեան պատուար մը կայ իր եւ բանաստեղծին միջեւ:

Բայց անվերապահ կերպով չի դատապարտեր Չարենցի բանաստեղծութիւնը. կ'ափսոսայ յոյսեր անուցած ըլլալուն համար, բայց կը խոստովանի թէ այդ յոյսերը մարած չեն ընդմիշտ, «առկայծում են» տակաւին: Բանաստեղծի նոր դրելաձեւը համապատասխան չէ իր աւանդապաշտ ճաշակին, բայց բոլորովին անտարբեր չի ձգեր զինք: Հետաքրքրական, փորձիչ բան մը կայ նորօրինակ արտայայտութեան մէջ, որ կը մղէ խոհուն քննադատը ծաղրակապկելու յանդուգն բանաստեղծը: Կ'ըսէ որ անպատկառ լեզուն իրրեւ միջոց դործածած է անոր անպատկառ սիրտը յուղելու, բայց պէտք է ընդունինք թէ քիչ մը անսովոր միջոց է այս մէկը···: Արդեօք նմանաստեղծութեան խաղը եւ հաճոյքը դեր չե՞ն ունեցած այս նախաձեռնութեան մէջ:

ՊՈԷԶՈԿԱՐԾԻՔ

Այս հարցումին ներքայայտ պատասխան մը կու տայ Պոէզոկարծիքը: Նամակովը-սելիքը ըսած էր արդէն Աղբալեան: Ինչո՞ւ «նորօրինակ տաղաչափութեամբ» եւ տպադրական ձեւերու կրկնութեամբ կը չարունակէ խօսքը: Խաղէն տարուելով թերեւս ու նաեւ ցուցնելու համար, ո՞վ դիտէ, որ այդքան ալ դժուար բան չէ նոր-բարբար-նորարար խաղալը:

Ահաւասիկ Աղբալեանի նմանարանութիւնը·

Պ
Ո
Է Ե· Չարենցին «Յոյզի Չեկան»,
Զ յօրինեց «Ծիածան» –
Ո հին ու նոր գիրքի ու քի
Կ ոճով միացած:
Ա Ն· Աղբալեան Իսկ ես,
Ր 1923 վես՝
Ծ քիւն արեւշող
Ի նետեցի
Ք Հմուտ բազկովն իմ պողպատ՝
արեւին,–
իր ծնողին լուսարգանդ·–
գիրքիւը գարշ՝
ժխտումներիս անդունդը·
մարշ !
Այդ գարշ հոսանքը հոտկէն
բերում ես դու մեզ անտի,
ուր պոէտներ բազմակի,
անարժէք,
ուր շէֆն էգի
չունի լաք
halt !
Ասա տեսնենք դու,
Չարենց,
գագաթը սոյր՝ Մասիսի
եւ տափաստանն Հիւսիսի
ճղճիմ ճախին, ճախճախուտ,
Սեւաց ու վանը կապոյտ,
գաղջին հովերը մզկոտ
արեւասուն զովի մօտ,
մթին անդունդ՝ խորափիտ,
ջրերը խենթ ու փրփուր,
տափարակներ բթամիտ
գետերը յոյլ, մարդակուր,
ի՞նչ ունեն, ի՞նչ
ճոյն· –
ոչի՛նչ:
Նարեկացին ու Քուչակ
ու Նովէն
չեն հանդուրժի, որ շաղ տաս
լրբօրէն
բերանդ գարշ Մոսկովի
եւ դամշին
կը շառաչէ ֆո դնչին
անպատկառ:
Տարփողում ես ամէնուր
որ՝
ֆո կոր մէջքովը վտիտ,
մի գրոհով ամեհի՝
որ ուզենաս կը նետես
աստղերին
շէֆ ու···
Սակայն ասեմ ականջիդ·–
ո՛չ թէ աղջիկն օսրոգի,
ճոյնիսկ կիները անիիք
հազիւ թէ քեզ հաւատան
ու գան, ···
իսկ թէ ···
հազիւ թէ մի կէկէլի
սրտով անցնի թէ՛
– է՛լի:
Հիմա ես
քեզ
ի տրիտուր ճուէրիդ
տամ քեզ խրատն իմ բարի·–
երբ աղջիկները անիիք
մերկատիտ
վզովդ ընկած անեն
ճիտ՝

չմոռանաս դու
պոէտ
մեծ,
առնես այն ճարը հատու
600
եւ մի 6:
Զափ դիր լեզուին
ըս վարի
ու վերի
եւ իմացի՛ր
զուսպն է հզօր ու կայուն,
խիտն է խրոխտ, մնայուն,
ինչպէս
տե՛ս
Մասիսը բորբ ու ցրտին
վեհափառ,
որ ցերշնչում է կորով
դարէ դար:
Ա՛ռ,
տա՛ր,
տար ըս տիղմերը Մասիս
ու մաքուր՝
այն քարմունիցը պուրպուր
դիտիր աշխարհն ու Հիւսիս:
Սթափի՛ր
մաքրէ հոգիդ ու մարմին,
որ մեր անմահ Նայիրին
արեւասուն,
երբ բարձրանայ կապոյտից
Բզնունի՝
իր աչքերով հրաբորբ
բայց զգաստ
եւ պչրանքով հոլանի՝
ըզ չվանէ գորշ Հիւսիս,
ուր փքիս
կամ դաշտերը կիրկիզի,
ուր գտաւ
Տէրեանց, ափսո՛ս,
ցրտին
փոս:

1923, Փետրուար 9, Թաւրիզ

Իր իսկ կողմէ գրաքննութեան ենթարկուած բառերը նուազ պիտի գայթակղեցնէին մեզ այսօր· վարժուած ենք որոշ չափով: Բայց հարցը այն է, որ նոյնիսկ գրաքննուած վիճակին մէջ Աղբալեանի այս երկու գրութիւնները գայթակղեցուցած են Ակօսի կարգ մը ընթերցողները: Կը պատմուի նոյնիսկ որ Լեւոն Շանթ ըսած է թէ Աղբալեան պէտք չէ տպէր զանոնք:

ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ստոյգ չէ այս հաստատումը: Բայց եթէ ըլլար, համաձայն պիտի ըլլա՞նք Լեւոն Շանթի հետ: Անկախաբար Զարենցի վրայ ունեցած իրենց ազդեցութենէն՝ լաւ է որ տպուած են այս իւրայատուկ նամակն ու կարծիքը: Անոնք հետաքրքրական են «Հայոց գրապատմութեան համար», լոյս կը սփռեն Զարենցի եւ Աղբալեանի խառնուածքներուն վրայ եւ երկուքի յարաբերութեան:

Աղբալեան հաւանօրէն կը սխալի երբ կ'ենթադրէ թէ իր կշտամբանքը արդիւնաւոր եղած է եւ թէ Զարենց բարելաւած է «իր բարքն ու ստեղծագործութիւնը»: Ճիշդ է, հրաժարած է նորարարական չափազանցութիւններէ, բայց ուրիշ նորութիւններու համեմատելով ու հաւատարիմ մնալով իր անհանդարտ եւ ոգեղող խառնուածքին: Եւ փաստօրէն ոչ բարքը փոխած է, ոչ ալ ստեղծագործութիւնը: Բարքի չեղումի համար բանտ մտած է նոյնիսկ եւ ստորագրած չատ աւելի «անպատկառ» տողեր, քան Աղբալեանը հակազդելու մղողները:

Աղբալեան իրաւունք ունեցած է սկսելու կասկածելու թէ Զարենցի թուղթերը պահուած չեն, եւ իր գրածները մանաւանդ: Հիմա դիտենք՝ ինչ աղէտի հանդիպած է Զարենցի թողօնը եւ գոհ պէտք է ըլլանք որ ալեհեր քննադատը կեանքի վերջալոյսին տպած է յուշի այս պատառները, իր անսովոր նամակն ու տաղաչափուած կարծիքը եւ անոնց ընկերացող մեկնաբանութիւնները:

Անոնց չնորհիւ վաւերական վկայութիւն մը կը հասնի մեր գրականութեան հետաքրքրական այս գոյգին մասին, որ արժանի է մեր հետաքրքրութեան եւ հիացական դնահատանքին:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

---

(1) «Եղիշէ Զարենցն ու ես», Ակօս, 1945, Զ. գիրք, էջ 93 — 105: Յետագայ բոլոր մէջբերումները կատարուած են այս յօդուածէն:

(2) Այս եւ ետքն թիւը կրող յաջորդ բառերը արեւմտահայերէն վերլուծութիւն ունին: Գրաշա՞րը սխալ շարած է, Աղբալեան ի՞նչ այդպէս գրած է:

ԲԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ

առուեստաւորի մը օրագրեն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Հոկտեմբեր 6
Ֆէ Պրանլի, «Փիամ»

ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի: Վերջին օրն էր: Պէտք է տեսնէի:

Պիտակը ճշդրիտ էր մասամբ: Իրաւամբ ի՞նչ կը սպասուի տօնավաճառէ մը, մինչեւ իսկ միջազգային: Տաղաւարներ՝ քով-քովի, մէջ-մէջի՝ լեցուն պէս-պէս ապրանքներով: Այսպէ՛ս էր: Կը մնար առաջին երկու բառերուն սահմանումը ճշդրիտ: Արդի արուեստ: Էր երբեմն՝ «առարկան» արհեստաւորին գործն էր: Այսօր արուեստագէտին կալուածին է անցած: Կ'ուզուի յուզում յառաջ բերել, խորհրդածել տալով: Օրինակ՝ առաձգական խչմէ պուպրիկ մը մերկ իբրեւ արձան, լկտած ուրիշ նմանօրինակ պուպրիկի մը կողմէ: Եւ մարդիկ չուրջը՝ երբեմն կը խնդան:

Նշմարեցի քովս՝ յուցասրահին տէրն ու մշակութային նախարարի մը կինը, որոնք կը չաղակրատեն այս աննման ղեկեկութեան առջեւ, գուրկ՝ նուազագոյն կերպընկալ չնորհէ: Մտածումը՝ որ արուեստ կ'ուզէ կոչուիլ, երբ ան հանդիսանան մըն է միայն, գործին եղելութեան պահուն, հասնելու համար իրաւ արուեստի գործին, անոր ամենավերացական տարազովը արուած: Իսկ ի՞նչ կարեւորութիւն կը սպասուի յուցադրուած այլուր՝ փիքասօ, Պրաք: Դարաւերջ մը կ'ապրինք: Ո՞ւր էին նորարար ուժերը: Արդի արուեստը կրնայ քննանալ: Տօնավաճառը արթուն է: Մինչեւ այս դիչեր:

Հոկտեմբեր 9
Թէաքր տէ Շաճ զ'Էլիզէ

ՄԱՐԻԱ ՓԻՐԷՍ

Ի՞նչպէս կարելի է անհամոնում կըրկնութիւնները Շուպէրթի, անոյշ մեղեդիներու չարահարումին վերածել: Գունաւորելով զանոնք, առանց պղծելու բուն դիծը: Ահա՛ Մարիա Փիրէսի նուագին զաղտնիքը: Որ կը յաջողի վերին պարզութեամբ ու իմաստալից ոճով՝ թախծոտ երաժշտականութեամբ առյչուն դրոյծեր մեկնաբանել: Որքան յարմարող Շուպէրթի, որուն էմփրոմփթիւներուն երկրորդ տեսարակը տուաւ ամբողջութեամբ: Զորան ալ իրարմէ հրապուրիչ թաւշային խաղով մը, առաւելապէս խանդավառող: Սկսաւ ա՛յդպէս, ու տիրապետեց սրահին: Երկրորդ մասը յայտարրին կը սկսէր Պախի առաջին փառթիթայով: Նոյն սահուն մարզարտանման հնչեղ խաղն էր նշմարելի, մերթ ընդ մերթ պարանիգի թէ լուսալիր եղերգական կըշռոյթով: Համերգը կը վերջանար Պէթհովէնի ափասիոնաթա սօնաթով: Փորթուկալցի դաշնակահարուհին հո՛դ ալ չանաց յայտնաբերել սէրը, կիրքը, յուսախաբութիւնը, յոյսն ու կորովը, իր սիրալիր նուագով՝ բայց տարբեր է զգայուն նուագը, դիւրազգածութեան մատնուած նուագէն: Ուր հաւասարակչռութիւնը դժուար է պահել՝ մանաւանդ ժամանակին կարգաւորման մէջ՝ զոհուելով երբեմն քմահաճ հեչտասիրութեան մը, անկախ երգահանին մտորումէն: Հո՛դ կը կայանայ մեկնաբանին բուն աշխատանքը արժանավայել: Մարիա Փիրէս, նախ Շուպէրթի եւ յետոյ Պախի կատարման ընթացքին բացարձակ յաջողութեամբ զատած էր այդ արժանահաւատ հաւատարակչռութիւնը: Կատարեալ հաղորդակցութիւն մը ստեղծելով իր եւ մեր միջեւ: Վերադառնանք գինքը նոյն չնորհաբաչխ նուագով կրկնութեան մը ընթացքին, զարձեալ Շուպէրթի մէկ մեղեդիին մէջ: Երկու հազար ունկնդիրներուն մէջ կայի՞ն արդեօք քանի մը Հայեր, որոնք պիտի ուրախանային դուցէ եթէ վերահասու ըլլային Մարիա Փիրէսի եւ-ժամչսական երկար տարիներու պատրաստութեան ի Գերմանիա՝ իբրեւ սան Գալուստ Կիւլպէնկեանն Հիմնարկին: Կէտ մը որ յայտագրին մէջ նչուելու աստիճան կարեւոր չէր նկատուած:

Կարեւորը՝ բաժնուեցանք Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէն հիացիկ:

Հոկտեմբեր 11

ՌՈՅ ԼԻԽԹԷՆՇԹԱՅՆ

Ամերիկացի: Բոլոր թանգարաններուն մէջ իր անկիւնը ունի: Վաթսունական տարիներուն փոփ արուեստին արքան էր: Եւ կը մնայ ցայսօր անոր լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մին: Կը բաժնուի, սակայն, ձգելով յատկանչական գործ մը, որ չռայլօրէն կը ներկայացնէ նաեւ մեր օրերու ամերիկեան արուեստը: Մաս կազմած է ծանօթ հաւաքածոներու, արժանանալով բարձր վարկի, իր կենդանութեան ընթացքին:

Տեսակ մը գժգոհութեան ղգացումէ տարուած, պահանջքը ղգացած էր պայքարելու վերացական արտայայտապաշտութեան դէմ: Ձեւացնել չանալով ամէն կարգի գործածական առարկաներ, ճաշակելու համար ընկերային ապրելակերպը: կերպընկալ ձեւաւորութիւններ զգալի են իր մեծաղիր պաստառներուն մէջ, ուր նիւթը կը ներկայացնէ փոքր կէտերով, հաստ թէ բարակ գիծերու չերտերով, տեսակ մը ընորոչիչ միջոց ստեղծելով:

Առաջին ակնարկով տղայական, բայց երբ վառ գոյներն ալ գան աւելնալ նկարին դիմագիծը ինքնատիպ է:

Հաւանաբար երկար մնայ Ռոյ Լիխթէնչթայն պատնէշին վրայ իբրեւ Ամերիկայի մշակոյթը յայտնաբերող ազդեցիկ վարձառու արուեստագէտ:

Հոկտեմբեր 12

ՍՏԵՂՆԱԾՈՐԻ ՀՍԿԱՆ՝ ՌԻԽԹԷՐ

Երբ լսեցինք առաջին անգամ՝ պատերազմին յաջորդող տարիներուն՝ էմիլ Կիլէլսի նուագը, խորհեցանք թէ Հորվիցի յաջորդող երիտասարդն է: Լաւագոյնը աշխարհի: Ու ա՛ն ըսաւ՝ մի՛ աճապարէք դատելու· սպասեցէ՛ք· լսո՞ծ էք Ռիխթէրը: Ա՛ն ալ թող դայ նուագէ: Ձեւտոյ կը խօսինք:

Հաւանաբար իրաւունք ունէր:

Եթէ առաջինը «աւելի բան» մը ունէր ըսելիք բաղդատմամբ միւսներուն՝ վերջինը «ուրիչ բան» կ'ըսէր: Եւ ի՞նչ էր այդ «ուրիչը», եթէ ոչ արուեստագէտին տիեզերական դրոշմով տուած յուսածիծաղ վառ տեսիլքը մարդկութեան, որ միայն արհեստավարժ առաւելութեանց հետ չէր առընչուած, այլ՝ մեծ մտքի մը խորհուրդէն ծագում կ'առնէր:

Ու երգը դաղրած է հիմա բարձրաձայեաց վախադրու ստեղնաշարի հրաշկային որ արագ քայլերով կու դար տեղաւորուիլ դաշնակին առջեւ իր երեւութապէս փայտահատի ձեռքերով:

Երգ որ կը սկսէր՝ երթալ ուղղակի բան խելու մեր սրտերուն: Բոլոր սրտերուն: Երգ մը վեհ, խորունկ, լայնածաւալ, խորհրդաւոր ու յափշտակիչ իր մտնդինացնող առեղծուածային ելեւէջներով: Պախ, Շուման, Շուպէրթ, Պէթհովէն, Տէպիւսի, Փրոքոֆիեւ՝ ո՞վ պիտի կարենար նայ տալ զանոնք այդ վարպետի ընծայատու արբեցութեամբ:

Կա՞ն անփոխարինելի մեկնաբաններ: Այո՛, կա՛ն:

Անոնցմէ մէկն էր որ կ'անհետի:

Երկու յիշատակ իրմէ:

Մին՝ Մելէյի տարեկան իր փառատօնի օրերէն: Ցայտապրի մէջ Պախի Ֆա Մինէօր քոնչէրթոն: Արբեցած ու խիստ ոգեւորուած աւարտեց: Սրահը կրկնութիւն մը կը խնդրէր: Անքո՛ռ, Սլավա··· անքո՛ռ:

Սլավա նստաւ ու տուաւ ամբողջութիւնը զործին կրկին, իր երեք մասերով:

Համերգէն ետք, երբ ուրախ զարմանքս կը յայտնէի, ըսաւ՝ «առաջին անգամ այնքա՛ն ալ լաւ չէր»: Արդեօ՞ք: Ի՞նչ պատասխանել, երբ արուեստագէտը առաւել պահանջկոտ ու զժգոհ է ինքն իրմէ: Իրաւացի: Մտերմութեան մէջ վերջին ծայր վերապահ՝ Ռիխթէր ինքնակամ, ինքնագոր ու զժուարահաճ կը դառնար երբ արուեստն էր խնդրոյ առարկայ:

Փարիզ, ուրիչ դիչեր:

Հաւաքուած ենք մտերիմ արուեստագէտը ընկերոջ մը տան հիւրասրահը ուր կայ հոյակապ «Պէօզնտորֆէր» մը: Իր նախասիրած դաշնակը:

Այդ դիչեր համեստօրէն մօտեցաւ անոր ու չուրջ երկու ժամ անդադար նուագեց մեղի «ռուսական դպրոցը», տողանցել տալով բոլոր մեծերը:

Ժամը յառաջացած էր: Ոմանք մեկնեցան: Դժուար էր բաժնուիլ· չշմած էի: Ինձ նման, մնացին վեց-եօթը հոգի: Կը յիշեմ, դաշնակին չատ մօտիկը, գետինն էի նստած: Նկատեցի թէ մոռցուած էր մեծ երգահաններէն միայն Ռախմանինոֆը: Մօտենալով իրեն հարցուցի պատճառը, երբ գիտէի թէ հիանալիօրէն կը մեկնաբանէր անոր փրէլիւտները: Երբ յիշեցուցի, խնդուքով մը հարցուց՝ «ո՞վ ըսաւ»: Տուի աղբիւրս· Առնօ Բաբաջանեան:

«Օ՛հ, գիտէք, Առնօն ինձմէ աւելի լաւ իսկ կը նուագէ զանոնք, Ռախմանինոֆի նման: Ինչո՛ւ չէ, կը նուագեմ, բայց ո՛չ այս գիչեր· մտաներուս մէջ չունիմ զանոնք սա պահուս»:

Երջանիկ արուեստագէտ որ կը մարես ճրագդ, ութսուներկու տարու, ձգելով մարդկութեան անթառամ յիշատակներ քու արբեցուցիչ մեկնաբանական չնորհով: Պիտի մոռնայի՝ յատկանչական դրուագ մը եւս իր աշակերտական կեանքէն: Վայրը՝ Մոսկուայի երաժշտանոցը: Պատմողն է Լազար Պէրման: Աւարտականն քննութեան օրն է: Լաւագոյն աշակերտներէն մին պիտի նուագէ Ռախմանինոֆի երկրորդ քոնչէրթոն: Ձնկերացող դաշնակահարը որ նուագախումբին մասը պիտի կատարէր, կը բացակայի: Այդ փափուկ պահուն վերջին պահուն կը վստահուի Ռիխթէրի որ անվարան կ'ընդունի:

Ու Լազար Պէրման կը չարունակէ, ըսուն վիճակած էր այդ օր էջերը դարձնել՝ «երբ սկսաւ ընկերացող Ռիխթէրի դաշնակը, սրահին, աշակերտութեան, քննիչ յանձնախումբին ու իմ ալ ուշադրութիւնը սառեցաւ իր վրայ: Այնպիսի լարուածութիւն մը ստեղծուեցաւ, որ կիզակէտի վերածուած էր երկրորդ դաշնակը: Զկրցանք հեռեւիլ բուն մեծնատարին, ու խեղճը հակառակ իր լաւ նուագին, հազիւ կրցաւ միջին նիչ մը պահովել»:

Այդ օրերէն իսկ, տասնըւթ տարու Սվիաթոսլաւ Ռիխթէրի նուագը «ուրիչ բան» պատմել սկսած էր արդեօք:

●▸

ժանաւոր յիշատակը ա՛յլ նաեւ ոչ արհամարհելի երգահանի իր վաստակը:

Պարզ, ժպտերես, համուտ, բարի այս ազնիւ հոգին, դիտակից էր իր ընդունակութեան ու բազմաթիւ ձիրքերուն: Հրապուրիչ լուսաւոր խանդով մը կը ըմբռնէր իր տեսիլքը:

Երբեմն խազարկութեան սահմանները անոնց հասցնելով իր համադրած համերգի յայտագիրները, յանդգնօրէն կը պարտադրէր իր տեսիլքը:

Համբաւաւոր իր Տօ Մաժէօռ, թէ Ֆա Միներ յայտագիրներով, հաւատքով առաքեալ կը թուար կարծես դէպի խոյտարդէտ իր աշխարհը:

Չէր թարշամած իր հոգեկան ուժը երբ մահացաւ: Պատահական զրոյց մըն է որ կը յիշեմ երբեմն վերջին յիշատակ իրմէ՝ ի Փարիզ:

Ամիսը Սեպտեմբեր, օրերէն կիրակի էր: Տարի՞ն: Կառքին մէջ սկսաւ մեր զրոյցը երբ Անկէն կ'երթայինք Բիւղանդ Թօփալեանի բնակարանը:

Այդ օրերուն Գոհարիկ Հոնդարական Միութեան սրահին մէջ նուագած էր իր Տօ Մաժէօռ յայտագիրը: Ասկեցանք նախ հանրութեան ցոյց տուած հակազդեցութեան մասին նոր գործի մը առթիւ:

Ցեղոյ մեկնաբանութեան չուրջ:

Հարց տուի.

— Ի՞նչ դժուարութեան կը հանդիպի մեկնաբանը դասական երաժշտութեան նկատմամբ. ի՞նչ է իր սահմանը:

«Դասական երաժշտութիւնը մեկնաբանելու երկու կերպ կայ: Մին՝ նկատի կ'առնէ միայն չրջանը եւ իր տարազը: Երկրորդը՝ կը հետեւի այդ տարազին ներքեւ ընկղմ ապրումներուն՝ ըլլայ հոգեկան, ըլլայ մտային: Կարեւորը մեկնաբանութենէն առաջ երաժշտութեան խորքին ուսումնասիրութիւնն է»:

— Կը հաւատա՞ք մեկնաբանութեան ճշգրիտ ձեւին:

«Իւրաքանչիւր արուեստագէտ կը հաւատայ իրենին»:

— Հապա՞ դաղափարը երաժշտութեան մէջ:

«Հարցումդ մեզ ստեղծագործութեան ոլորտին կը հասցնէ»:

— Խորհուրդի՞ն:

«Այո՛, խորհուրդին: Այն խորհուրդին որ լեռներ անցնիլ կ'ուտէ ու խոյանք կ'առնէ դէպի հեռաւոր զագաթներ ուր արուեստի գործը, պարտադրելով սակայն արուեստագէտին մշտնջենական աշխատանք որ վերջ չունի»:

— Հասանք կարեւորին. աշխատանքին՝ ի՞նչ կերպ աշխատիլ:

«Կերպերը զանազան պարտին ըլլալ. ոչ միակողմանի. ամէն օր նոր չունչ մը պէտք է աւելցնել: Դժուար է հասկցնել այս իրականութիւնը սահմանափակ ուղղներու, որոնց թերեւս արուեստագէտի իսկական աշխատանքը անմատչելի պիտի մնայ մշտնջենապէս»:

— Ազգային երաժշտութենէն ի՞նչպէս օգտուիլ:

«Ազգային երաժշտութիւնը առաջին դպրոցն է որուն բովէն պէտք է անցնի հեղինակը, եթէ կ'ուզէ լսելի դարձնել եւ բաժշտական աշխարհին իր ձեղին ձայնը: Առով արդէն կը հասնի մշակութային ոչ աստիճանի մը որ եթէ հանդիպի հանճարին պիտի տայ գլուխ գործոցներ»:

— Ժամանակակից երաժշտութեան մասին ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

«Երկու դասակարգ: Մին՝ միայն ու միայն ակադեմական կոչուած երաժշտութիւնը որ սիսթեմի չարայարում մըն է ու անցնելու սահմանուած: Իսկ միւսը՝ այն որ հանճարէն կը բխի՝ խորհուրդովը լեցուն: Այդ խորհուրդը միայն կրնայ լուսաւորել երաժշտական անմահ երկը»:

— Ի՞նչ պէտք է ըլլայ ուրեմն հայ երիտասարդին դիրքը:

«Հայ երիտասարդ երաժիշտը երբ ըստացած է ստեղծագործ ձիրք, կրնայ վըստահ քայլերով յառաջանալ»

— Կոմիտասի կիսաբաց ճգած պատուհանի՞ն անցնելով:

«Այո՛, անչուշտ: Այդ է արդէն երեւոյթը: Կոմիտաս պատրաստեց գետինը»:

Կառքին մէջ սկսած մեր զրոյցը աւարտեցինք սուրճի գաւաթի մը չուրջ, որ չատոնց պաղած էր:

Արժանի չէ՞ Գոհարիկ Ղազարոսեան յիշուելու: Անճն ու գործունէութիւնը:

Ցօրինած իր երկերը չէ՞ն կրնար հետաքրքրել նոր սերունդները:

Դրական էր տպաւորութիւնը Արամ Խաչատրեանի: Գուցէ աշակերտներն ու համակիրներն ալ նոյնը խորհին ու յարգեն իր յիշատակը՝ մահուան 30-ամեակին ու ծննդեան 90-ամեակին առթիւ:

Հոկտեմբեր 14
Կրաւն Փալէ

ԺՈՐԺ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ

Իրազործելի լաւագոյն յեռնահայեաց ցուցահանդէսն է, տասնըեօթերորդ դարու այս նկարիչին: Ուր կազմակերպիչ մարմինը յաջողած է մէկտեղել իրմէ քառասունըհինգ պատառներ, կցելով անոնց երեսունեօթ կրկնօրինակներ՝ հետաքրքրական իրենց զանազան յատկանիշներով: Եւ չորս ալ փորագրութիւններ:

Ահա՛ ամենամեծ նկարահանդէսը որ կարելի եղած է սարքել, նկատի ունենալով իր չորս հարիւրի չուրջ գործերուն ընդհանուրը:

Առեղծուածային կեանքի ու արուեստի աէր նկարիչին սոյն նկարահանդէսը, բաղդատաբար լաւ պայմաններու մէջ կը տրուի, հակառակ լոյսերուն անբաւարարութեան: Հանդամանօրէն կազմակերպուած՝ քառընտիր տարուան սպասումէ մը մը եաք երկրորդ անգամ ըլլալով՝ աւելի ամբողջական: Երեք բաժանումներով ցուցադրուած պատառներուն առաջինները կը ներկայանան իրենց իր բուն նկարածները: Երկրորդ բաժնին մէջ կրկնօրինակները՝ իսկ երրորդը կը պարունակէ նկարիչին վերջին գործերը:

Այդ մասին մէջ, հաւանաբար ըլլայ նաեւ, նկարիչ իր մէկ ոտքն՝ էթիւէնի վերադրուած աշխատանքը: Կան ազդեցութիւններ՝ մանաւանդ Գարաւաժի: Կայ սակայն խորհրդաւոր նկարիչին արուեստին մէջ այնպիսի խորութիւն մը, այնպիսի հոգիին խորը իջնող նայուածք մը, որ բոլորովին ինքնօրինակ է:

Գլուխ գործոցներու չարք մը առաջին սրահին մէջ: Միայն երկու տարբեր «Խաղանենգերը» ըլլային իսկ՝ պիտի բաւէին մեզի հազորդակից դարձնելու իր հանճարեղ վրձինին:

Մէթրոփոլիթէն թանգարանի «Բախտագուշակ»ին մէջ գոյներու իւրայատուկ համադրութիւն, իւրայատկութիւններ հնչականութեան, զանազան զգացումներ արտայայտող աչքերու նայուածքներ:

Իրապէս կարելի չէ յաղենալ քանի մը ժամերով: Հարկ է վերադառնալ: Կան տակաւին «Գիչերային» կոչուածները: Նոյնքան խորհրդաւոր: Նիւթերը մեծամասամբ չեն: Աչքին մէկ նկար սակայն ամբողջ կեանքի մը փորձառութեամբն է յղացուած: Երազել տուող նկարահանդէս:

Հոկտեմբեր 15
Սալ Փէյէ

ԱԼԳԻԲԷՏ ՊՐԷՆՏԷԼ

Ներշնչուած ամբողջովին կը յանձնուի սկիզբէն՝ անկեղծ, համեստ, ինքնավստահ: Ցայտատիպը չի յարգեր ժամանակագրական կարգը. կը սկսի Լիսթով, վերջացնելու համար Հայտընով: Բնականն չնորհով տրուած անդիմադրելի սոնաթ մը: Երազկոտ թէ հոսուն, Պրէնտէլ կու տայ սոյն ստեղծագործութիւնները մերթ ընդ մերթ քաւսէն, դաշնակ թէ երգէոնի հնչականութիւններով: Գունաւոր են մատները կարծէք: Ոչ մէկ մեղկութիւն, ոչ մէկ թոյլ հպում: Զարթ պահակ:

Պրէնտէլի ստեղնաշարային խաղը ոմանք կը խորհէցնի, իր սուր ձեւաւորութեամբ, պիտի ըսէի եւկ փիլիսոփայութեամբ, մնալով քիչ մը անիմայլ, ուր ամէն մէկ նօթ կշռուած է վերին զգուշութեամբ, կարծես պարտադիր կաղապարի մը ազդեցութեան տակ դասական:

Այդ տպաւորութիւն մըն է միայն՝ ըլլով ընտրուած գործերուն պահանջքը: Այո՛, սեղմ է իր երգացանկը, բայց որքան բերրի: Երբ կու տայ Պէթհովէնի ամբողջական երկերը, բազմաթիւ անդամներ, սուր հաւատարմութեամբ, մնալով սակայն լինքնօրինակ ու հեչտաճի խրախուսեամբ: Գալով Լիսթի, աւելի երկրային չունի մը ունէր այս դիչեր, քան միւսիք: Մինչ Շուման Ֆանթէզին արուեցաւ փարթամ խոյանքով:

Ու անկարելի եղաւ չյանձնուիլ ու չըմարուիլ իր համոզիչ, գուարթ, դրեթէ ծիծաղաշարժ հայեացքին՝ Հայտընի սոնաթին մէջ՝ զոր զեռեղած էր յայտպրի վերջաւորութեան: Ծանօթ ըլլալ կը կարծենք բոլորովին Պրէնտէլի պերճ կենսագրար աւիչին՝ բայց ան մեզի համառեսել տուաւ հազուագիւտ պատուղ մը եւս այս դիչեր: Խորամիտ իր ծիծաղը: Ահա երկու մեծ երգահանները՝ զարուս սկիզբը քիչ մը անտեսուած՝ դաչնակահարներուն մօտ, որոնք հետզհետէ առաջնակարգ տեղ կը զրաւեն յայտագիրներուն մէջ:

Հայտընը եւ Լիսթ: Առաջինը Մոցարթ եւ Պէթհովէնի զանգակահարը, իսկ երկրորդը՝ քսաներորդ դարուն:

Հոկտեմբեր 18

ՏԱՐԵԴԱՐՁ՝ ՔԱԹՐԱ 25

Կ'արժէ՞ արուեստի զարգացման միութեան մը տարեդարձը տօնել: Գուցէ վերջապէս կարենալ ապրելու համար վաղամեռիկ դիւրարեկ երազներ: Աղտուր ժամեր: Ցիչելու՝ զործուած սխալները: Խորհելու, թէ՝ սխալին իսկ անհրաժեչտ էր յառաջանալու, տեւելու համար:

Օդտակարին փնտռտուքն ու պեղումը երբեմն սխալէն անցնելով: Շատեր հարց տուին վերջերս՝ լինչո՞ւ Քաթրա չի չարունակեր կազմակերպել իր մչակութային ձեռնարկները, նամանաւանդ համերգները:

Պատասխանատու՝ չունէի բազմաթիւ վարկածներ իրրեւ պատասխան. քանի պատճառը մէ՛կ էր, երկու չէր: Նկատեցով թէ փոքր արուեստի բջիջ մը, զոր մենք կոչեցինք Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւն՝ եթէ չունենայ որմնուած պատ մը որուն պիտի կարենար կռթնիլ նիւթապէս, չի կրնար երկար դայտեւել: Մանաւանդ այսօրուան պայմաններով: Եւ արդէն, առարկայօրէն՝ արուեստի չարժում մը որ կը ձգտի տալ իր արդասիքը պարզօրէն՝ առանց ունենալու համեմատ նիւթական ուժը զայն տարածելու, ո՛չ մէկ հիմնադրամ, կամ արդիւնաբեր հասոյթի աղբիւրներ, կը պտնուի ուչ կամ կանուխ դժուար լուծելի դրութեան մը առջեւ: Նամանաւանդ երբ ան իր կողքին ունի միայն ու միայն հաւատացեալ արուեստագէտներէ ու արուեստասէրներէ բաղկացած բջիջ մը: Եւ ձգտումը ունի բոլորովին ազատ աչխատանքի: Այդ պայմաններուն լուծին տակ է որ Քաթրա կրցաւ դիմանալ որոչ չրջան մը:

Եղա՛ւ երկրաչարժ:

Գիտեմ թէ չարժումի մը պատասխանատուն երաչխաւորն է նաեւ անոր: Պարտաւոր է չարունակել, եթէ մանաւանդ իր սկզբնական չրջանին մէջ փորձին տարաղը կը կրէ ան:

Եւ սկսուածը հարկ է տեւականացնել, ընդլայնել, ընդհանրացնել: Արդիւնքը ամրապնդումը դարձնել: Օգտագործելով տըրամաբանական ուղիները միայն: Ու փորձը ինքնին դրաւ մը չէ՞ արդէն որ եթէ յաջողի կ'արդարացնէ բոլոր զոհողութիւնները:

Կազմութեան իր չրջանին Քաթրա ունեցաւ որոչ չափով բարեբար համակիրներ: Օրը օրին: Զխորհեցանք մասամբ մնայուն, մասամբ չրջուն ֆոնտի մը կազմութեան մասին: Սխալ մըն էր: Որ չատ աւելի ծանր կը կշռէ այսօր: Ուր արուեստի զարգացման միութիւն մը մագնիսական ուժ չի ներկայացներ: Կա՛յ աւելի կարեւորը:

Միւս կողմէ սակայն կորիզը որ կազմեցինք, տասնըհինգ ընկերներով, ունէր տարբեր անմիջական մտահոգութիւններ քսանհինգ տարի առաջ:

Առաջին հերթին չարունակելի աչխատանքով տեւական հաստատ կամուրջ մը՝ Սփիւռք–Հայաստան ուղղութեամբ: Ասոնք անչուշտ միայն ու միայն արուեստի մարզէն ներս էր. ի մասնաւորի՝ երաժըչտական դեռնին վրայ: Ցաջողեցաւ: Ունեցանք յարատեւ լաւագոյն յարաբերութիւններ հայրենիքի արուեստագէտներուն հետ, հետզհետէ մչակելով զանոնք:

Մեր մէջ էր անմոռանալի Առնօ Բաբաջանեանը, իրրեւ պատուոյ նախագահ, որ կը մասնակցէր իսկ մեր համերգներուն: Նաեւ բազմաթիւ հայ երգահաններ որոնք կու գային ներկայացնել իրենց ստեղծագործութիւնները:

Ցետոյ աչխատեցաւ Քաթրա ունկնդիրներու հաւատարիմ հոյլ մը բիւրեղացնել իր չուրջը: Զարգացնել կանոց հայ արուեստասէր հասարակութեան երաժշտական ճաչակը, անցնելու համար երկրորդ հանդրուանին՝ որն էր առաջին ունկընդրութիւններու չարք մը տալ հայ երգահաններէ:

Ցաջող անցուց Քաթրա ա՛յդ քննութիւնն ալ:

Ունեցանք եօթանասունական տարինե-

Հոկտեմբեր 20
Կալըրի Փրամոն

ՏԸ ՔՈՆԻՆԿ

Աւելի քան երեսուն տարուան մտերմութիւն մը իրեն հետ, կը դժուարացնէ պատասխանատուութիւնս իր նոր մէկ ցուցահանդէսի պատառներուն ընտրութեան ժամանակ:

Նկարիչը լարախաղաց սիրահար մըն է, հպարտ, ազատ ոգիով: Զվանիլ իր զօրութենէն, չհաւատալ միշտ իրեն ամէն դեռնի վրայ այլ՝ սիրել միայն: Հասկընալ չհասկընալ դինքը: Զթողլատրել ոչ մէկ տկարութիւն:

Ընել այնպէս մը որ այդ քանի մը նկարներուն մէջ ընտրուած՝ պատուղը երեք տարիներու աչխատանքին, բիւրեղանայ իր արուեստին լրիւ խորհուրդը:

Դիւրամուտ արուեստ հեռու, Տը Քոնինկ գոյներու նրբերանգներովն է որ կը խաղայ: Լոյսի նկարիչն է աւելի քան գոյնի: Երկար պէտք է մնալ իր գործերուն դիմաց, համբերութեան մը տրուն դիմաց, համբերութեան մը տրուած հեչտալի յոգնութեամբը դինոյնութեան համար: Զգայուն, խորունկ, ընչող արատներ ու գիծերով բնութագրուած ուժեղ նկարչութիւն մըն է յղացած:

Վեց չաբաթ ամբողջ իր նոր պատառներուն մտերմութեան մէջ ապրիլ: Ի՞նչ հրաչալի ճամբորդութիւն: Մանաւանդ երբ սիրես:

գ. չ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԱՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
MARDI
4 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·239 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.239

ԵՒՐՈՊԱ ՄՈՒՏՔԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԲ ԶՈՐԸ ԹԱՑԷՆ ՕՒ ԵՐՆԱՐ ԶԱՆԱԶԱՆԵԼ...

Թուրքիոյ վաքըֆներու Պետական Նախարարին մէկ հարցազրոյցը որ լոյս տեսաւ է Թրքական չարաթաթերթի մը Հոկտեմբեր 12–ի թիւին մէջ հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է, փոքրամասնութիւններու մասին անընդունելի ու զարմանալի նշումներով:

Լրագրողը Նախարարին կը յիշեցնէ թէ Լոզանի դաշնագրով Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները երաշխաւորուած ըլլալով հանդերձ, 1936–ի օրէնքով մը անոնց իրաւունքներուն մեծ մասը ջնջուած է. արգիլուած է անոնց նոր կալուած եւ նուիրատուութիւն ստանալ: «Այս կացութիւնը սրբագրել չէ՞ք մտածեր» հարց կուտայ ապա: Նախարարը կացութեան որպէս պատճառ կը նշէ Թուրքեւյունական յարաբերութիւնները: կ'ըսէ թէ ամէն բան փոխադարձութեան սկզբունքով կը զործէ: Քանի որ Յոյները Թրակիոյ Թուրքերուն ամէն տեսակ խըժդուժութիւն կ'ընեն, ինք չի կրնար տարբեր վարմունք ցոյց տալ:

«Ես կը յարգեմ պատմութեան հոլովոյթին մէջ ձեւաւորուած պետական ուանդութիւնը որ հասած է մեր օրուան: Մեզի համար փոքրամասնութեան մեր հայրենակիցները Աստուծոյ ուանդն են մեր պետութեան. իսկ անոնց իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը իմ պարտականութիւնս է: Սակայն կայ պետական բաղաբակնութիւն մը: Ան կրնայ փոխոխութեան ենթարկուիլ ժամանակի ընթացքին. եւ ահա, այսօր թուրքեւյունական յարաբերութիւններուն մէջ հասած ենք վտանգաւոր կէտի մը: Անոնք Թրակիոյ Թուրքերը մահմետական Ցոյներ կը նկատեն: ինչ որ ընեն, ես պատրաստ եմ անոնց ետեւ ամէն մէկ քայլը հոս կրկնելու: Խաղին օրէնքը ասիկա է»:

Երբ այս տրամաբանութենէն եւս լրագրողը դիտել կուտայ որ Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւն են ոչ միայն Ցոյները, այլ նաեւ Հայերը, Ասորիները, Հրեաները, եւայլն, հարց տալով որ անոնց յանցանքը ի՞նչ է, նախարարը կ'ըսէ. – «Օրէնքները հաւասարազօր են բոլորին համար: Ձենք կրնար Ցոյներուն ու Հայերուն համար անջատ կիրարկութիւններ ունենալ: Այսինքն, թացին հետ չորն ալ կ'այրի»:

«Սակայն մեծ պետութեան մը վայել խաղաբականութիւն չէ ասիկա» կը յամառի լրագրողը. այսուհանդերձ, Նախարարը անդրդուելի կը մնայ «Օսմանեան շրջանին ալ այսպէս էր: Դուք ձեր կողմէ աղայութիւն չէք կրնար ընել միջազգային յարաբերութիւններու մէջ: Ես չեմ կրնար այդ հարցին մէջ օրէնք հաստատել. ոչ ոք կրնայ» պատասխանելով:

«Ակօս» չաբաթաթերթը (Հոկտ. 17) հարցազրոյցին հետ տուած է թուրք լրագրող էրսին Քալքանի արտայայտութիւնները ալ իր այդ ղրոյցին առընչութեամբ. ան ըսած է «Ակօս»ի խմբագրին թէ լսելով Նախարարին պատասխանները, մարմինը փշաքաղուած է սոսկումէն. «կրնար գոնէ դիւանագիտական ոճ մը գործածել. ի վերջոյ, ինչ Եւրոպայի անդամակցութեան հետամուտ իշխանութեան մը նախարարն է: Մինչ մենք կը զրուցենք, վարչապետը Եւրոպայի դռները կը բախէր ու կ'ըսէր թէ դրական արդիւնքներով վերադարձած է: կը նշանակէ թէ Աստուած չընէ, եթէ Ցոյները Թրակիոյ Թուրքերը կոտորեն, մենք ալ փոխադարձութեան մեր իրաւունքով պէտք է հոստեղի Ցոյներուն նոյն բանը ընենք: Ամբողջ մարմինս կը փշաքաղուէր այս ըմբռնումին դէմ եւ ափսոս որ դէմս գըտնուողը պետական նախարար մըն էր: Պետութիւն մը որ Եւրոպայի անդամակցութեան համար ամբողջ աշխարհին խոստացած էր մարդկային իրաւունքներու մարզին նկատմամբ յարգանք ունենալ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 1/3)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31–Ի ՀԱՆՐԱՀԱԻԱՔԸ

«Ի պաշտպանութիւն Լեռնային Ղարաբաղի» կոմիտէին կազմակերպած հանրահաւաքին խօսք առած են Լ. Խուրշուդեան, Ս. Կապուտիկեան, Ռ. Ղազարեան, «ազազդային» որակելով իշխանութիւնները եւ հրաւիրելով որ հրաժարին անոնք: Իսկ ընդդիմութեան պարագլուխ Վ. Մանուկեան ներկայ ճգնաժամուն հիմնական պատճառ նկատած է իշխանութիւններու անօրինակ նուիթիւնը: Ըստ է թէ անմտութիւն է տարածքները յանձնելէ եաք բանակցութեան նստիլ: Ան խոստացաւ ամբաստանած է նախագահը, ըսելով որ Հայաստան չի հզօրանար, չրջափակումը չի վերնար այնքան ատեն որ երկրին զեկավարն է Լ. Տէր–Պետրոսեան: Վ. Մանուկեան առաջարկած է նամակներ յղել ՄԱԿ–ին, Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ին, Մինսկի խումբին նախագահներուն, յայտնելու համար ժողովուրդին վճռակամութիւնը Արցախը պաշտպանելու հարցին մէջ: Աւարտին անիշխանութիւններուն կոչ ուղղած է որ հրաժարին, այլապէս «ժողովուրդը ոտքի կը կանգնի այնճաղ ժամանակ, բանի չի տապալել ներկայ իշխանութիւնները»:

***

Ա. ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի Նոյեմբեր 1 թուակիր հրամանագրով Աչոտ Ոսկանեան Աւստրիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանի, իր պաշտօնէն ազատ արձակուած է եւ նշանակուած Գերմանիոյ լիազօր դեսպան:

***

ՀԱՅ ՓԻԼԱԹԵԼԻՍԹՆԵՐՈՒ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Մոսկուա–97» փիլաթելիսթական համաշխարհային ցուցահանդէսին, Հայաստանէն ներկայացուած դրոշմաթուղթերու հինգ հաւաքածոներէն Արկադի Սարգսեանի «Հայաստան» եւ Իգոր Մազուրի «ՌՍՖՍՀ առաջին նամականիշներ» հաւաքածոները արժանացած են ոսկէ մետալի:

Իսկ Հայկ. Փիլաթելիի պատմութեան նուիրուած Ալպէր Պօղոսեանի գիրքն ու հաւաքածոն ալ ստացած են պրոնզէ մետալ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԼՈՆՏՈՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գարեգին Ա. Երեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 4–ին Ամթերթամ կը ժամանէ ուրկէ կ'անցնի Լոնտոն, Հինգշաբթի Նոյեմբեր 6–ին:

Լոնտոնի մէջ, Նոյեմբեր 6–էն 10, Կաթողիկոսը հիւրն է Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոս՝ Տոքթոր Ճորճ Քերիի որու կարգադրութեամբ Գարեգին Ա. այցելութիւն պիտի տայ Էլիզապէթ Թագուհիին: Պիտի նախագահէ Իրլիկեանին ժամերգութեանց որոնք տեղի պիտի ունենան Ուէսթմինսթըրի արբայարանին եւ Սուրբ Պօղոս Մայր Տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 6–ին եւ 7–ին, ժամը 17–ին:

Նոյեմբեր 10–էն 17, Գարեգին Ա. պիտի այցելէ տեղւոյն հայ համայնքին: Նախատեսուած են զանազան արարողութիւններ եւ հանդիսութիւններ: Ջորեքշաբթի, Նոյեմբեր 12–ին հանդիսում Ս. Պետրոս Եկեղեցին ժամը 19·30–ին, Ուրբաթ Նոյեմբեր 14–ին ճաշ ի պատիւ Կաթողիկոսին ժամը 19·30–ին, Կլուէսթըր պանդոկը, Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին հանդիսաւոր պատարագ ժամը 11–ին, Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ: Միջանկեալ, Նոյեմբեր 11–ին, Գարեգին Ա. պիտի այցելէ Մանչէսթըրի հայ համայնքին:

ՄԱՀ ԺԱՊ ՏԸՐՈՒԺԻՒ

«ՆԷՄԵՍԻՍ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ» ՀԵՂԻՆԱԿԸ ԶՈՀ ԳՆԱՑ ԱԼԻՐԴԻ

Լրագրութիւնը մեծ կորուստ մը ձանաչեց Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 30–ին, ժապ Տըրուժի մահով: 72 տարեկանին, Տըրուժի զոհ գնաց խլիրդի մը նէօյիի Ամերիկեան հիւանդանոցը: Եթէ ընդհանուր ձեւով ժապ Տըրուժի ծանօթ է գլխաւորաբար հետաքննութեան լրագրողի իր համբաւով, հայկական ճակատի վրայ ան կը յիշուի որպէս հեղինակը «Նեմեսիս գործողութիւն» (Opération Némesis. les vengeurs arméniens) հատորին որ լոյս տեսաւ 1986–ին, ժերար Շալեանի յառաջաբանով: Ան կը նկարագրէ Տըրուժիի տարած աշխատանքը, Պողթըն ճամբորդութիւնները, ժիրայր Լիպարիտեանի հետ աշխատակցութիւնը, այլ խօսքով այն հետախուզական աշխատանքը զոր տարած է կարենալ լոյս ընծայելու համար «Նեմեսիս գործողութիւնը»:

Ծագումով, հրեայ, հրաշքով ազատած է հակահրեայ հալածանքներէն պրաւման չրջանին, եւ լրագրական ասպարէզ մտած է 1947ին Ֆրանս–Թիրէզրի մէջ երկար թըղթակցութիւն մը ապահովելով էկզոտիսի ողիսականին մասին: Մեծ ոգեւորութիւր մը ծնած էր այդ օրուընէ իսկ եւ 40 տարիներու երկայնքին պիտի չարունակէ իր քննական թղթակցութիւնները Ֆրանս–Թիրէօրէն էվենըման տիւ ժէօտի, էմսփրէս եւլն. եւլն.: Հեղինակ է նաեւ բազմաթիւ հատորներու որոնք առաւելապար հետաքննութիւններ են: Դէմ էր «Մեծ Իսրայէլ»ի զոր անկարելի ցնորք մը կը նկատէր որ կը վտանգէ խաղաղութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ ուրիշներու հետ յօդուած մ ատորագրած է Մոնտ–ի Նոյեմբեր 1–ի թիւին մէջ, այդ նոյն թիւը որ կը հաղորդէր իր մահուան լուրը:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՇՐՋԱՓԱԿԵՆ ԵՐԿԻՐԸ

Բեռնատար կառքերու վարորդները զործադրեցին իրենց սպառնալիքը եւ Նոյեմբեր 2–ին, ժամը 22–էն ալ առաջ, չրջափակումներ սկսան Ֆրանսայի մեծ ճամբաներուն վրայ: Ասոնց թիւը աւելի քան 130 էր Նոյեմբեր 3–ի առաւօտուն, որոնց մէայն 4–ը անխոչիր չրջափակումներ էին, մէւսները կը ձգէին որ անհատական կառքերը անցնին: Վարորդները կ'ուզեն արդիլք հանդիսանալ ամէն տեսակի պարենաւորման, գլխաւորաբար վառելանիւթի: Հակառակ որոշ համակրանքի մը որ զոյացած էր Նոյեմբեր 1–ին սենոիքաններու եւ զործատիրութեան փոքրամասնութեան մը մէջ (20%) եւ կառավարութեան մէջտեղ կը բացակայէր զործատիրութեան գլխաւոր դաշնակցութիւնը՝ ԻԻ – ԷՖ – Թէ–ն, բայց, կառավարութիւնը իրաւասութիւնն ունէր իրեն ալ պարտադրելու զոյացած համաձայնագրին կարգադրութիւնները նախարարական հրովարտակով: Կառավարութիւնն ալ կը հաղորդէր թէ 800 Ֆրանքի դեղէ մը կը չնորհէ բեռնատար գլուխ արհեստի տուրքին (թաքս փրոֆէսիոնել) եւ սենոիքաները զոհ էին: Կարգադրութիւնը կը նախատեսէր աշխատավարձերու 20%–ի յաւելում մը մինչեւ 2000 թուականը: Է Ֆ–Ո, Սէ–Է Ֆ–Տէ–Թէ եւ ինքնաւար սենոիքաները համաձայնած էին, բայց ստիպուեցան յետքայլ ընել, երբ աշխատաւորները մերժեցին առաջարկուած կարգադրութիւնները: Պէտք է ըսել թէ անոնք իրենք զիրենք խարուած կը նկատեն անցեալ տարուան համաձայնագրէն, որ չէ զործադրուած բացի հանգստեան կոչուելու տարիքէն (55), բայց, օրինակ 3000 Ֆրանքի պարգեւը չէ վճարուած: Վարորդները չատ վճռակամ են այս անգամ եւ չրջափակման իրենց ընտրած կէտերն են վառելանիւթի ապասարկութեան կայանները, ճարահարուեստական զօտիները եւ սահմանագլուխները: Դրացի երկիրներու բեռնատարներու վարորդները արդէն իսկ նախամիջոցներ ձեռք առած էին չրջանցելու համար Ֆրանսան եւ չի դնալու՝ անցեալ տարուան ծուզակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐՍ այցելելով Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը անգամ մը եւս յայտարարած է թէ նպատակ չունին Հայաստանի հետ սահմանային անցքը բանալու, մինչեւ որ չկարգաւորուի հայեւադրբեջանական հարցը: Ան պատասխանելով Կարսի իշխանութիւններուն սահմանային անցքը բանալու եւ առեւտուրը աշխուժացնելու խնդրանքներուն, ըսած է. «կը հասկնամ ձեր խնդիրը, բայց միւս կողմէ 1·5 միլիոն մեր ադրբեջանցի եղբայրները կան: Երկու ղրուշի առեւտուրի սիրոյն չենք կրնար 1·5 միլիոն ադրբեջանցի մեր եղբայրները անտուն, անոթ ձգել: Կարեւորը այն է որ հայեւադրբեջանական կըճիռը հարթուի եւ մեր եղբայրները իրենց տուները վերադառնան: Ասիկա եթէ ոչ այս տարի, գալ տարի կ'ըլլայ: Ջինչ մը համբերատար եղէք»:

ՎԱՏԻԿԱՆ հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց որպէս եզրակացութիւն այն ժողովին որու օրակարգն էր՝ «հակահրէութեան ծագումները քրիստոնեայ չրջանակներու մէջ»: Հոն կ'ըսուի որ «այն քրիստոնեանները որոնք տեղի կուտան հակահրէութեան կը նախատեն Աստուած եւ նոյնինքն Եկեղեցին»:

«ԹՈՒՐՔ ՄԱՆՏԵԼԱՆ» մկրտուած է

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ԿՐԹՕՃԱԽԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

«ՅԻՄՆԱՄԵԱԿ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ»

(Աշխատասիրութիւն՝ ՅԱԿՈԲ ՉՈԼԱՔԵԱՆ–ի)

ՀԱԼԷՊ – 1997

Ընթացիկ տարուան Յուլիս ամսուն, պաշտօնական թէ ժողովրդային մասնակցութեամբ, Հալէպի Քարէն Եփփէ Ազգային ճեմարանը տօնախմբեց իր հիմնադրութեան 50–ամեակը, միեւնոյն առեն հանրութեան տալով ընթացաւարտ կարգի 44–րդ հունձքը։

Յոբելինական հանդիսութեանց մասնակցելու համար, այս առթիւ, Հալէպ ժամանած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, այնտեղ համախմբուած դասելու բազմաթիւ նախկին ճեմականները, արտաքսահմանի տարբեր անկիւններէն փութացած, որոնք Հալէպ եկած էին զէթ պահ մը վերապրելու յուզ դարձած զպրոցական իրենց տարիները, վերադասնելու հին դասընկերները, բայց նաեւ վերահաստատելու իրենց կապուածութիւնը հաստատութեան մը հանդէպ, որ կրթութիւն եւ ուսում չմերժէ անգին՝ յաղոցած էր հայկականութիւն ալ տալ իրենց, ոգի՛ փոխանցել, տոհմիկ ապրումներ ցանել անոնց սրտին մէջ։

Ցիսնամեակի ծիրէն ներս կայացած հանդիսներէն, ընդունելութիւններէն, արտասանուած երբեմն չոնդալից ճառերէն առաջ ու ետք՝ մեծապէս չնորհակալ աշխատանք մը եղաւ հաստատութեան 50–ամեայ պատմութեան «Յուշամատեան»ին հրատարակութիւնը, նախաձեռնութեամբը ճեմարանի խնամակալութեան եւ հեղինակութեամբը միեւնոյն կրթօճախի հայերէն լեզուի եւ գրականութեան երկարամեայ ուսուցիչ եւ բանաստէղծ Յակոբ Չոլաքեանի։

Յուշամատեաններու հրատարակութիւնը աւանդութիւն մը դարձած է մեր վարժարաններուն համար, հինէն ի վեր։ Սփիւռքի տարածքին ցրուած հայկական տասնեակ դպրոցներ լոյսին բերած են արդէն իրենց պատմութեան առընչուող մեծ ու փոքր յուշապիրքեր, ուր ուսուցիչ թէ աշակերտ կը տողանցեն կողք – կողքի, հին խմբանկարներ պառնոյշ յուշեր կ'արթնցնեն ընթերցողին մօտ, ու ինչ որ ամէնէն էականն է՝ կը չեչտեն մեր վարժարանային պատկանելիութիւնը։ Պատկանելիութիւն մը, որ յանձնառութեան կը մղէ մեզ ինքնաբերաբար։

Քարէն Եփփէ ճեմարանի «Յուշամատեան»ին հրատարակութիւնը լուրջ իրադրծում մը կը նկատուի այս տեսակէտով, մանաւանդ որ ճեմարանը դարձած է Միջին – Արեւելքի (Թերեւս նաեւ համայն սփիւռքի) կարեւորագոյն եւ մեծաքանակ վարժարաններէն մին։ Կարեւոր՝ իր տուած հունձքով, պատրաստած սերունդներով, իրմէ մեր ապագայ ակնկալիքներով. մեծ՝ աշակերտութեան թիւով, վաստած վարկով, իր ընդհանուր կառոյցով։ Այլ խօսքով, եթէ Պոլսոյ մեր վարժարաններուն ցանցը կը յատկանշուի իր «Խասեան»ով ու «Կեդրոնական»ով, Պէյրութը իր «Փալանճեան ճեմարան»ով ու Կիպրոսը «Մելկոնեան»ով, ապա Հալէպը, անպայմանօրէն ու առաւելաբար իր «Քարէն Եփփէ»ով։

Անմիջապէս դիտել տանք, թէ անցեալին, երկու տարբեր առիթներով, ճեմարանը հրատարակած է արդէն փոքրածաւալ ալպոմ – յուշամատեաններ։ Մին՝ 1952–ին, հաստատութեան 5–րդ տարեդարձին առիթով, միւսը՝ 1963–ին, ճօնած ճեմարանի 15–ամեակին։ Բայց ինչ որ հրապարակ կուգայ ներկայիս, հաստատութեան 50–ամեայ յոբելեանին առիթով, անդրադառնալիօրէն կը զերազանցէ ներքին այդ համեստ ձեռնարկները ու սխալ պիտի չըլլայ ըսել՝ կը զէ կ'անցնի ցարդ մեր տեսած զպրոցական բոլո՛ր կարզի յուշամատեանները, իրրեւ ծաւալ, որակ, բովանդակութիւն, արխիւ, միով բանիւ՝ իրրեւ պատմագրական աշխատանք։ Արդիւնաւէտ այս ճիզը, որպէս միակ հասկ մատնանիշ կ'ընէ «Յուշամատեան»ին հեղինակը, որ ճեմարանէն ներս 20 տարուան ուսուցչական իր վաստակին կողքին, տէրն է նաեւ բանասիրական տոհմուն բերքի մը («Քեսապի ժողովրդական երգարուեստը» – 1980, «Քեսապի բարբառը» – 1986, «Քեսապ» – 1995 հատորները)։ Եւս առաւել՝ Յակոբ Չոլաքեան մասնագէտ մը կը նկատուի սուրիահայ դաղութի անցեալի պատմութեան ընդհանրապէս, ու անոր կրթական օճախներուն՝ մասնաւորաբար։

Ու իսկապէս ալ, «Յուշամատեան»ին հեղինակը այս գործին ձեռնարկած է բանասիրական աշխատանքէ մը պահանջուած լրջութեամբ, այն արզար համոզումով՝ թէ ճեմարանի հիմնադրութիւնը նշանակելից հանգրուան մը եղած է զաղութին համար եւ որուն պատմութեան համապարփակ դրառումը կրնայ ցոլացնել սուրիահայոց համայնքային կեանքին ամրճանակաւ բարդաւաճումը՝ իր կրթական հաստատութեանց ընդմէջէն։

764 էջնոց պատկառելի լաթակապ այս հատորը լոյսին եկած է Հալէպաբնակ Մ. Մահէրճեան ամոլին մեկենասութեամբ։ «Յուշամատեան»ը կը բացուի Կիլիկիոյ Արամ Ա. Հայրապետին օրհնութեան գիրով։ Իրեն կը յաջորդեն Բերիոյ թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գոթանեանի եւ ճեմարանի վերջընթեր տնօրէն Վարդգէս Նալպանտեանի ողջոյնի խօսքերը(ընթացիկ տարեշրջանէն սկսեալ՝ նոր տնօրէն նշանակուած է Վահէ Ղազարեան)։ Ինամակալութիւնը, իր մուտքի խօսքին մէջ կը հաւաստիացնէ, թէ ճեմարանի «[տնօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմին] ամէնօրեայ ճիգին նպատակն է ո՛չ միայն պատրաստել ուսումնապէս բարձր յաջողութիւններու հասնող ուսանողութիւն մը, այլեւ (...) սերունդ մը, որուն համար ամէնօրեայ ապրումի կը վերածուին հայ լեզուն, մշակոյթը, մեր ազգային ճգտումներն ու երազները»։

Բացատրական կարճ ներածականով մը Յ. Չոլաքեան կը պարզէ սոյն հատորը կազմելու համար իր որդեգրած ուղղութիւնը, կատարած բաժանումները, կատյալ օգտագործուած արխիւային սկզբնաղբիւրներուն լրիւ ցանկը։

Այնուհետեւ, հետեւեալ վեց գլուխներուն տակ, Չոլաքեան ոչ միայն դրի կ'առնէ ճեմարանի ամբողջական պատմութիւնը, այլեւ լաւագոյնս կը փառաւորէ անոր 50–ամեակը՝ յուշագրութեանց դեղեցիկ ծաղկաքաղով մը կնքելով զայն։

Ա. Մաս. – Հիմնադրութիւն Քարէն Եփփէ Ազգային ճեմարանի (էջ՝ 17 – 54)

Չոլաքեան նախ դիտել կուտայ, թէ տարագրութենէն ետք, երբ արդէն մեծ թիւով հայ զաղթականներ կայք հաստատած էին Հալէպ եւ հիմնած տասնեակ նախակրթարաններ, քանի մը անգամ ապարդիւն փորձեր կ'ըլլան երկրորդական ազգային հայ վարժարան մը հիմնելու։ Այս ծրագիրը անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր նոյնիսկ 1946–ի հայրենադարձութենէն ետք, երբ լոկ Բերիոյ թեմի հովիւին տակ կային 41 վարժարաններ, շուրջ 6500 աշակերտներով։ Դպրոցական լայնածաւալ այս ցանցին դոյութիւնը ազգային իշխանութիւնները պիտի մղէր «անպայման որոշումի վերածել եւ իրականացնել ազգային երկրորդական կեդրոնական վարժարան մը հիմնելու վաղեմի օրակարգը»։

Արդարեւ, խելացի որոշումով մը, յարմար կը դատուի դպրոցին վայր ընտրել Հալէպի հայահոծ Մկյտան (Նոր Գիւղ) թաղամասին մէջ զտնուող 10·000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ այն վաղեմի այրիանոցը, որ հաստատած ու բանեցուցած էր զանիացի մեծ հայասէր, մարդասէր եւ որբահաւաք Օր. Քարէն Եփփէ (մահացած՝ 1934–ին)։ Տասնեակ մը միայարկ տաղաւարներով այդ հողատարածքը սեփականութիւնն էր «Հայերու Դանիացի Բարեկամներ» ընկերակցութեան։ Այս առընչութեամբ կայացած բանակցութիւններն ու թղթակցութիւնները ընդմէջ Դանիացիներու եւ Հայոց՝ արդիւնաւէտ պիտի ըլլային չոտով, այրիանոցին կալուածին սեփականութիւնը ազգին պիտի տրուէր ու նորաբաց վարժարանն ալ պիտի կոչուէր բարերարուհի Քարէն Եփփէի անունով, յերախտագիտութիւն պնոր մարդասիրական մեծ գործունէութեան։ Այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները պիտի ղեկավարէր օրուան թեմակալ առաջնորդը՝ Զարեհ Եպիսկոպոս Փայասլեան, գործակից ունենալով Հրաչ Փափազեանի, Միհրան Հերարդեանի, Տոքթոր Յարութիւն Տէր – Ղազարեանի, Տոքթոր Աւուր Գապազեանի, Մինաս Թէօլէօլեանի եւ եզ. Տաճատեանի նման յարգելի ազդայիններէ։

Բոլորին վաղեմի երազը կ'իրականանար 1947 Հոկտեմբեր 15–ին, երբ Քարէն Եփփէ Գոլէճի առաջին դասարանը կը սկսէր գործել պաշտօնապէս, 23 աշակերտներով ու հինգ պաշտօնեաներով։ Սուրիոյ հայութիւնը, այդ օրերուն՝ աւելի քան 100 հազար, կ'ունենար այսպէս իր երկրորդական վարժարանը, ինչպէս Պէյրութն էր ունեցեր իրը, 1930–ին։ Այս թուականէն չատ յետոյ է որ պիտի բացուէին Հալէպի հայկական միւս երկրորդական վարժարանները (Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Լ. Նազարեան»ը՝ 1961–ին, «Կիլիկեան»ի երկրորդական բաժինը՝ 1963–ին)։

Բ. Մաս. – Տարեգրութիւն (էջ 55 – 446)

Յուշամատեանին ամէնէն ընդարձակ եւ ծաւալուն բաժինն է ասիկա, որ բուն իսկ 50–ամեայ պատմութիւնն է ճեմարանին։ Այդ չինուն տարիները ներկայացուած են իւրաքանչիւրը առանձնաբար, տարեշրջան առ տարեշրջան, պատմական ու տեղեկատուական անհամար տուեալներով ճոխացած, որոնց ժամանակագրական պատումը ցոյց կուտայ մեզի աստիճանական եւ չարաճուն այն վերելքը, որ ճեմարանին է եղած, իր ծննդոցէն ի վեր։

Արդարեւ, Չոլաքեան կը նշէ, որ ճեմարանի բացումէն անմիջապէս ետք, հաստատութեան վարիչներուն հիմնական նպատակը կ'ըլլայ նիւթական ամուր յենարաններ ապահովել զպրոցին։ Առաջին հերթին, մամուլի միջոցաւ (գլխաւորաբար «Արեւելք» եւ «Հայրենիք» օրաթերթեր) քարոզչական աշխատանքի մը կը ձեռնարկուի։ Այնուհետեւ կը հիմնուին «ճեմարանի Բարեկամներու Ընկերակցութիւն»ներ Հալէպի, Քամիշլիի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ։ 1950–ին վարժարանը պաշտօնապէս կը վաւերացուի սուրիական պետութեան կողմէ, մինչ նոյն տարին կը հաստատուի նաեւ գիշերօթիկի բաժինը, զոհացում տալու համար Սուրիոյ հեռաւոր չրջաններէն հասած աշակերտական դիմումնագրերուն (գիշերօթիկը կը գոյատեւէ մինչեւ 1961)։ Միաժամանակ, ճեմարանի վերջին երկու կարգերուն համար կ'որոշուի յատկացնել ընտրովի անջատ ճիւղեր՝ «հայագիտական» եւ «գիտական»։ Հետզհետէ կազմաւորուիլ կը սկսին գիտական աշխատանոցն ու գրադարանը։

ճեմարանի անդրանիկ կարեւոր իրագործութիւնը տեղի կ'ունենայ 1953–ին, երբ վարժարանը կուտայ իր առաջին հինգ չրջանաւարտները, երեքը՝ «գիտական» բաժնէն (Հրայր Աւետեան, Գէորգ Չալըքեան, Երանուհի Զաղացպանեան), երկուքը՝ «հայագիտական»էն (Երուանդ Փամպուքեան, Յասմիկ Նաճարեան)։ Գիտական բաժնի երեք ընթացաւարտները կը ներկայանան Ֆրանսական պաքալօրէայի քննութեան եւ կը յաջողին փայլուն կերպով։ Դեռ աւելին՝ Սուրիոյ մէջ պաքալօրէայի ներկայացող ամբողջ աշակերտութեան մէջ Հրայր Աւետեան՝ առաջին, իսկ Ե. Զաղացպանեան երկրորդ կը հանդիսանան եւ մասնաւոր յիշատակութեան կ'արժանանան կրթական նախարարութեան կողմէ։ Ու ինչպէս կը նշէ Չոլաքեան, «այս յաջողութիւնը բարոյական եւ ուսումնական բացարձակ յաղթանակ մըն էր, մանաւանդ իրրեւ առաջին փորձ, մինչ քաղաքի Ֆրանսամէտ յայտնի բոլոր երկրորդականները չէն կրնար ապահովել նոյն յաջողութիւնը»։

Այդ նոյն տարին (1953), ճեմարանը կը սկսի գործադրել սուրիական պաքալօրէայի ծրագիրը։ Արաբերէնն լեզուն տալով տիրական կը դառնայ հաստատութենէն ներս, մինչ Ֆրանսերէնը կը նահանջէ ու այլեւս կ'ուսուցուի իրրեւ օտար լեզու։

ճեմարանը, որ իր հիմնադրութենէն ի վեր խանդավառութիւն ստեղծած էր արտատհմանի զաղութներուն մէջ ալ եւ նպաստներ ստացած պարբերաբար, 1954–ին կ'արժանանայ զալիֆորնիաբնակ Միհրդատ եւ որդի Արշակ Տիգրանեան բարերարներու մեծադումար մէկ նուիրատուութեան, որուն չնորհիւ կը կարուցուի զպրոցին դիշերօթիկնոցի եռայարկ չէնքը։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ՖՐԱՆՍԱ – ՍԿՈՎՏԻԱ ՍԷՆ ԹՒԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի մէջ, Ազգային ախոյենութիւնները բաւական յառաջացած են, կը մօտենան իրենց վերջնական փուլին եւ կարելի է արդէն զաղափար մը ունենալ թէ ո՛ր կումբները կարող կը թուին տիրանալու, յառաջիկայ զարնան, ախոյեանի տիտղոսին։

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, փարիզ – Սէն–Ժերմէն, Մարսէյլ եւ Պորտօ կը չանան դիրքը զբաղցնել, զասաւորումին բարձրագոյն տեղերուն վրայ, մինչ Մոնաքօ, ախոյեան, դժուար սկիզբ մը ունեցաւ եւ կը թուի անկարող պաշտպանելու իր տիտղոսը։

Գերմանիա՝ Քայզերլաուտերն եւ Պայըրն – Միւնիխ լաւագոյններն են հիմա կուհիմա, Անգլիոյ ախոյենութեան մէջ, Մանչըսթըր Եունայթըտ, Պլէքպըրն եւ Արսընըլ կը վայլին։ Սպանիոյ մէջ, Պարչելոնա առաջատար է միշտ։

Ազգային ախոյենութիւններէն աւելի, սակայն, եւրոպական բաժակախաղերն են որ կը զրաւեն մարզասէրներու ուշադրութիւնը։ Քանի մը անսպասելի արդիւնքներ ալ աւելի հետաքրքրական դարձուցին այս մրցաշարքերը։

Յիշենք՝ Իւ–էֆ–Ա–ի բաժակին ի հաչիւ, Լիոնի յաղթանակը (1 – 2) Իտալիոյ առաջատար Ինթէրի վրայ, ինչ որ անկրելի կը նկատուէր, քանի որ մրցումը տեղի կ'ունենար Միլանօ, Սան Սիրոյի մարզադաշտին վրայ՝ ուր իտալական խումբը չատ քիչ անգամ պարտուած է։ Դարձ մրցումը, Նոյեմբեր 4–ին, պիտի լեցնէ անկասկած ժէրլանի (Լիոն) կարողը՝ որ կրնայ պարփակել 43·000 հանդիսականներ։

***

Եւրոպայի ախոյեաններու լիկին մրցումները կը հետաքրքրէն եւրոպական երկիրներուն զլխաւորները։ Թուրքիան ալ։ Ցիշենք թրքական խումբերուն վերջին արդիւնքները. Սպարտա Փրակա – Կալաթասարայ՝ 3 – 0, Պէշիկթաչ – Կէօթթորկ՝ 1 – 0։

Եթէ կան մեր ընթերցողներուն մէջ մէկ քանիներ՝ որոնք կ'ուզեն հետեւիլ թուրքիոյ Ֆութպոլին, նշենք որ Ազգային խումբը այս անզամ ալ պիտի չկրնայ մասնակցիլ աշխարհի ախոյենութեան ուարտական մրցաշարքին։ Իր խմբակին մէջ՝ ուր կային մանաւանդ Հոլանտա եւ Պելժիա, Թուրքիա երրորդ միայն զասուած է։

Ֆրանսա, արդէն որակուած աշխարհի ախոյենութեան իրրեւ կազմակերպիչ, կը չարունակէ իր փորձ մրցումները։ Նոյեմբեր 12–ին պիտի խաղայ Սկովտիոյ Ազգային խումբին դէմ Սէն – Թ'էթիէնի մէջ՝ ուր Ֆութպոլը պէտք ունի լուրջ քայլերու։ արդարեւ, տարիներ շարունակ համբաւ հանած «կանանչ»ները – տեղական ակումբը – տասնեակ մը անդամներ Ֆրանսայի ախոյեան, վտանգի

«ՆՈՐ ՀԱՅԵՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 26–ին, ծայրէ ծայր լեցուն գորթօ սրահին մէջ, «Պոհէմ» թատերա–խումբը ներկայացուց «Նոր Հայեր»ը, զոր պատրաստեցուցած են Զաւէն Աբրահամեան եւ Նարեկ Տուրեան, բեմադրութիւնն ու երաժշտութիւնն ալ կը պատկանին Նարեկ Տուրեանի։

Ն. Տուրեան եւ երեւանէն ժամանած իր ընկերները ներկայացուցին սրամտու–թիւններով համեմուած թատերախաղ մը, որու նիւթն էր արտասահմանէն Հա–յաստան ժամանած քեռիի մը եւ իր քրոջ–որդիին միջեւ ստեղծուած պատահարնե–րու չարան մը, կիներու հետ յարաբերու–թիւններու կապակցութեամբ։ Վաչական քեռիի, Աբոյի, Հասանի, պանդոկապե–տուհի Ռոզայի, ձկնորսի դերերուն մէջ Նարեկ Տուրեան (2 դեր) Լեւոն Յարու–թիւնեան, Զաւէն Աբրահամեան, Բերուզա Ալաթեան, Սերգէյ Մելիքեան եւ միւս–ները իրենց համոզիչ խաղարկութեամբ յաջողեցան շահիլ հանդիսատեսներուն դնահատանքը, որու լաւագոյն ապացոյցն էր վերջաւորութեան ծափահարութիւննե–րը։

Առանց միջնարարի չուրջ մէկուկէս ժամ տեւեց թատերախաղը։ դիտողութիննե–րու բաժնին մէջ կարելի է յիշել այս ե–րեւոյթն իսկ, որ թերեւս հետեւանք էր խաղարկութեան ուելի քան կէս ժամ ու–շացումով սկսելուն, ինչ որ քիչ մը յոգ–նեցուցիչ էր հանդիսատեսին համար (հա–նդիսաբար դերասաններուն համար ալ)։ Անհաճոյ էր նաեւ դերերը պոռալով ար–տասանելու հակումը, ինչ որ կը վնասէր նաեւ սրամտութիւններու նրբութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, ընդհանուր ա–ռումով յաջող ներկայացում մը եւ գո–վելի նաեւ անոր համար որ Գորթօ սրահը յարմարագոյն վայրը չէ թատերդութեան համար, քանի ոչ վարագոյր ունի, ոչ ալ լայն կարելիութիւններ կ'ընձայէ բեմա–յարդարումի։ Այս խոչընդոտները յաղո–ղութեամբ հարթուած էին Ն. Տուրեանի եւ հայրենի իր ընկերներուն կողմէ, ո–րոնք, կը կարծենք, յուսախաբ չըրին ի–րենց հաւատարիմ փարիզահայ թատերա–սէրները։

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

տակ է ներկայիս իշնելու երկրորդ դա–սակարգէն ալ վար...

***

Քիչ մըն ալ հայկական ֆութպոլին մա–սին։ Աւելի ճիշդ՝ մեր հայանուն ակումբ–ներուն մասին։

Աւոնց գլխաւորը, Վալանս, իր պատ–մութեան լաւագոյն մրցաշրջանը բոլորե–լու վրայ է։ Յաղողեցաւ հաւասար ար–դիւնք մը ձեռք ձգել առաջատար Նանսիի հետ՝ 1 – 1։ դարձած է, Ֆրանսայի ար–հեստավարժներու ախոյեանութեան երկ–րորդ դասակարգին մէջ, ամէնուն համար վտանգաւոր մրցակից մը, ինչպէս որ գի–տեն մեր ընթերցողները։ «Ցառագ» կու–տայ օրը օրին Վալանսի ձեռք բերած ար–դիւնքները եւ իր դասաւորումը։

Հայանուն մեր միւս խումբերը կը մաս–նակցին չրջանային կամ նահանգային ա–խոյեանութիւններուն առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ։ Ամէնէն յաջողը կ'երեւի իսկ որ, Իլ – տը – Ֆրանսի պատուոյ դա–սակարգին մէջ, առաջնութեան թեկնա–ծու է։

Լիոն – Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Ալֆոր–վիլ ունեցան չարք մը յաղողութիւններ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին։ Հ.Մ.Ը.Մ. պարտուած է հինգերորդ չրջանին միայն, Տէսինի մէջ, Անըսիի խումբէն (1–2), իսկ Ալֆորվիլ մտած է 6–րդ չրջան, յաղթելէ յետոյ Վիրիի՝ 2 – 1։ Ֆրանսայի բաժակը երկրին ամէնէն ժողովրդական մրցա–չարքն է։ Ամէն տարի քանի մը հազար խումբեր ճամբայ կ'ելլեն կարելի եղածին չափ հեռու երթալու մտադրութեամբ։ Անցեալ մրցաշրջանին բաժակը չհաճ էր նիս՝ որ պայքարի մէջ է ներկայիս Եւրո–պայի բաժակին համար։ Կը խաղայ Փրա–կայի Սլավիա ակումբին դէմ։ Երթ մըր–ցում՝ 2 – 2, Նիսի մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ֆիզիքական ֆութպոլին մա–սին։ Աւելի ճիշդ՝ մեր հայանուն ակումբ–ներուն մասին։

Աւոնց գլխաւորը, Վալանս, իր պատ–մութեան լաւագոյն մրցաշրջանը բոլորե–լու վրայ է։ Յաղողեցաւ հաւասար ար–դիւնք մը ձեռք ձգել առաջատար Նանսիի հետ՝ 1 – 1։ դարձած է, Ֆրանսայի ար–հեստավարժներու ախոյեանութեան երկ–րորդ դասակարգին մէջ, ամէնուն համար վտանգաւոր մրցակից մը, ինչպէս որ գի–տեն մեր ընթերցողները։ «Ցառագ» կու–տայ օրը օրին Վալանսի ձեռք բերած ար–դիւնքները եւ իր դասաւորումը։

Հայանուն մեր միւս խումբերը կը մաս–նակցին չրջանային կամ նահանգային ա–խոյեանութիւններուն առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ։ Ամէնէն յաջողը կ'երեւի իսկ որ, Իլ – տը – Ֆրանսի պատուոյ դա–սակարգին մէջ, առաջնութեան թեկնա–ծու է։

Լիոն – Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Ալֆոր–վիլ ունեցան չարք մը յաղողութիւններ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին։ Հ.Մ.Ը.Մ. պարտուած է հինգերորդ չրջանին միայն, Տէսինի մէջ, Անըսիի խումբէն (1–2), իսկ Ալֆորվիլ մտած է 6–րդ չրջան, յաղթելէ յետոյ Վիրիի՝ 2 – 1։ Ֆրանսայի բաժակը երկրին ամէնէն ժողովրդական մրցա–չարքն է։ Ամէն տարի քանի մը հազար խումբեր ճամբայ կ'ելլեն կարելի եղածին չափ հեռու երթալու մտադրութեամբ։ Անցեալ մրցաշրջանին բաժակը չհաճ էր նիս՝ որ պայքարի մէջ է ներկայիս Եւրո–պայի բաժակին համար։ Կը խաղայ Փրա–կայի Սլավիա ակումբին դէմ։ Երթ մըր–ցում՝ 2 – 2, Նիսի մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԶԱՏՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՕՐԵՐԸ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

1) Յուցահանդէս։ – Մշակութային չաբ–թուան եւ Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ, այս տարի անգամ մը եւս Մար–սէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնը պատրաստած էր իր անունին վայել ձեռ–նարկներ։

Հանդիսութիւններու բացումը կատար–ուեցաւ Հոկտեմբեր 17, Ուրբաթ իրիկուն ցուցահանդէսով մը, ուր՝ բարի գալուս–տի եւ բացման խօսքը արտասանեց Մշա–կոյթի կեդրոնի տնօրէն՝ Յակիկ Եըլմազ–եան, տալով նաեւ նկարիչներու կենսա–գրականը եւ ստեղծագործական ուղին։ Ապա՝ խօսք առաւ կեդրոնի վարչական պատասխանատու՝ Ժիրայր Միհրանեան։ Ան նախ չնորհակալութիւն յայտնեց ար–ուեստագէտներուն եւ ներկայ բազմու–թեան, յետոյ յայտարարեց մշակոյթի չաբթուան թէ՛ աշխարհիկ եւ թէ՛ հոգեւո–րական ընդհանուր հանդիսութիւնները։

Ցուցահանդէսը որ տեւեց մինչեւ ամ–սուան վերջ, ունէր իր իւրայատուկ բնոյթը։ Ներկայիս Փրովանսի մէջ զոր–ծող հայ նկարիչներէն տասը, բերած էին իրենց մասնակցութիւնը։ Այլատեսակ նկարներ, տարբեր ոճերով ստեղծուած, իրր արդասիքը՝ իրենց ներաշխարհի, տա–ղանդի եւ գոյներու հասկացողութեան։

Այս առթիւ յարմար կը նկատենք տալ հակիրճ կենսագրականները հայ նկա–րիչներուն, նպատակ ունենալով, թէ՛ զի–րենք գնահատել, թէ՛ ներկայացնել ըն–թերցողին։

1· – ԵԻԱ. ԱՐՍ· – Ծնած է Մարսէյլ, 1946–ին, ուսումը ստացած Հայաստան, աւարտած Թերլէմէզեան գեղարուեստա–կան դպրոցը։ 1968–ին Մարսէյլ վերա–դառնալով ուսած է Լիմինիի գեղար–ուեստի բաժինը։ Ստացած է բազմաթիւ մրցանակներ թէ՛ նկարչական թէ՛ կաւա–գործութեան։ Այս ցուցահանդէսին մէջ տեղ գրաւած էին իր ծովանկարչական իւղաներկերը։

2· – ՎԱԶԳԷՆ ՊԱՐՈՆԵԱՆ· – Ուսումը ստացած է Հայաստան, աւարտելով հա–մալսարանի գեղարուեստի եւ թատերա–կան ճիւղերը։ Թէ Ֆրանսայի եւ թէ տարբեր երկիրներու զանազան քաղաք – ներուն մէջ ցուցադրուած են իր գործերը ստանալով մրցանակներ։ Այս ցուցահան–դէսին ուշադրաւ էին իր իւղաներկերը։

3· – ՀՐԱՍԱՐԴՈՍ (ՀՐԱՑՐ ՔԷՕՍԷ–ԵԱՆ)· – Ծնած է 1975–ին Հայաստան եւ հոն ստացած իր ուսումը։ 1996–ին եկած է Մարսէյլ եւ մասնակցած զանազան ցուցահանդէսներու։ Բաւական հետաքըր–քըրական են իր գերիրապաշտ իւղանկար–ները։

4· – ՌՈՊԷՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ· – Ծնած Ապրիլ 1945–ին եւ 1948–ին ներգաղթած Հայաս–տան, հոն ուսած եւ իր առաջին ցուցա–դրութիւնները հոն ըրած ըլլալով հան–դերձ ցուցադրած է նաեւ Ամերիկայի մէջ։ Այժմ իր նկարներու մեծամասնութիւնը ցուցադրուած է զանազան նկարասրահնե–րու մէջ։ Այս առթիւ կը ներկայացնէր եկեղեցիներ։

5· – ՍՕՆԻԱ ՔԷՕՍԷԵԱՆ· – Ծնած 1935–ին Մարսէյլ եւ աւարտած գեղարուեստի բարձրագոյն վարժարանը։ Ստացած է առաջնութեան մրցանիչ մը Ջրանկարի։ Այս ցուցահանդէսին աչքառու էր իր ած–խամատիա եւ երփնամատիտով աշխա–տանքները (fusin – pastel)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՍՐԸ

ՀԱՑՔ ԱՒԼԱՀՎԵՐՏԵԱՆ

Պէյրութ, 1996

6· – ԺԱՆ ՄԷՍԻՒԵԱՆ· – Ծնած Մարսէյլ 1925–ին։ 1948–ին Մարսէյլի եւ 1950–ին Փարիզի գեղարուեստական դպրո–ցները մրցանակով աւարտած է։ Եղած է ընդօրինակող Լուվրի մէջ։ Այս անգամ ցուցադրած էր ջրանկարներ։

7· – ԺԱՆԻՆ ՄԷՍՃԻԵԱՆ· – Ջրանկարի աշխատանքները նուիրուած էին Փրովան–սի բնանկարներու։

8· – ԻՐԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆ – ԺԻՒԼԻԷՆ· – Ծնած Տրակինիան։ Թէեւ ինքնաշարչար–մամբ հասած, այս նկարչուհին ունեցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներ եւ ստա–ցած մրցանակներ։ Ուշագրաւ են ջրանկ–կերը։

9· – ՌՈՊԱ· – Ծնած Մարսէյլ 1945ին։ Ցուցադրած է նկարներ Ֆրանսայի պա–նազան քաղաքներու եւ Գերմանիոյ մէջ։ Գերիրապաշտ այս նկարիչը կը նկատուի ժամանակակից նկարչութեան մէկ ներ–կայացուցիչը։

10· – ԺՕԶԻՖ ՍՏԱՄՊՈԼԵԱՆ· – Ծնած է Մարսէյլ 1937–ին։ Գծագրութիւնը իր կիրքը եղած է ամենափոքր տարիքէն իսկ։ Նախապիծերը գեղարուեստի դպրոցէն ստանալով հանդերձ, յառաջդիմած է ինքնաշխատութեամբ։ Ցուցադրած է նաեւ օտար երկիրներու մէջ եւ ստացած մրցա–նակներ։ Ինքնատիպ է իր խորունկ զոյ–ներով։

Բացման երեկոյթը չարունակուեցաւ ընդունելութիւնով մը։

***

ՀԱՑ ՇԱՐԱԿԱՆԱՑ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ

Դժբախտաբար «բացառիկ» բառը պար–պուած է իր իմաստէն, քանի յաճախ բո–լոր նախաձեռնութիւններու կը կցենք՝ «բացառիկ ճաշ», «բացառիկ հանդիսու–թիւն» եւլն։ Բայց Հոկտ. 20, Երկու–չաբթի, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղե–ցւոյ մէջ տեղի ունեցած հայ չարականաց եւ բանաստեղծութեան նուիրուած հան–դիսութիւնը իրօք «բացառիկ» էր, իր բո–վանդակութեամբ, իր լրջութեամբ, իր գեղարուեստական որակով եւ հայարոյր մթնոլորտով։ Մայր եկեղեցին լեցուած էր (մինչեւ վերնատունն) բերնէ բերան ար–ուեստասէրներով, որոնց մէջ երիտա–սարդներու թիւը նշանակալի էր։ Ներկայ էին՝ Տարօն Եպիսկ, Ցակոբ Արք., Վաչէ Վրդ, Շահան Ա. Քհնյ, Վարդավառ եւ Սարգիս Քահանաները, Վեր. Ցակոբեան, Մարսէյլի զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։

Խոստովանինք որ Մարսէյլի մէջ առա–ջին անգամ ըլլալով կը լսենք պատկառե–լի Թարգմանիչներու հոգեւոր երգերը՝ չարականները, տաղերը, որոնք ստեղծը–ւած են որպէս արդիւնք Ոսկեդարու կեր–տիչներու աքնաջան աշխատանքին։

Երեկոյթը բացաւ՝ Սահակ–Մեսրոպ մշակոյթի կեդրոնի տնօրէն եւ երեկոյթի մղիչ ուժն ու ղեկավարը՝ Յակիկ Եըլ–մազեան որ ի մէջ այլոց ըսաւ. «Այսօր հոգեկան մեծ բաւարարութեամբ եւ գո–հունակութեամբ լեցուած ենք կազմա–կերպած ըլլալով այս երեկոյթը թարգմա–նիչներու յիշատակին, քանի քիչ յետոյ Մայր Եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ պիտի հնչեն թարգմանիչներու սուրբ ձեռքով, սուրբ միտքով եւ մաքրամա–քուր սիրտով ստեղծուած քաղցրահնչիւն տարրերէ մէջտեղ եկած բանաստեղծու–թիւններ մէկ կողմէն, հայ մշակոյթի կերտիչներուն տաղանդով, խոր հաւատ–քով եւ տեսիլքներով յօրինուած գմայ–լելի հոգեւոր երգեր միւս կողմէն։ Այո՛, մեծ բաւարարութեամբ եւ գոհունակու–թեամբ, որովհետեւ այս բոլոր ստեղծա–գործութիւնները պիտի հնչեն ուխ տա–րեկանէն սկսեալ նուիրեալ երիտասարդ–ներու կողմէ»։

Հոգեւոր երգերը՝ մէներդ թէ խմբերդ, մեկնաբանուեցան ընկերակցութեամբ լա–յային քառեակի, ինչ որ նորութիւն եւ ոգեւորութիւն յառաջացուց երեկոյթի ընթացքին։ Երգչոնի համար Գ. Արմեն–եանի կողմէ ներգաշնակուած այս երգե–րը քառեակի համար վերածուած էին Ա–րի եւ Յակիկ Եըլմազեանի կողմէ, պահե–լով հանդերձ խորհրդաւոր բնոյթն ու նը–կարագիրը ստեղծուած էին այժմու երա–ժշտական նոր հասկացողութեամբ։

Երեկոյթի ընթացքին ունկնդրեցինք Մեսրոպ Մաշտոցի՝ «Տէր, որ ի մէջ լե–րինն աղբերացուցեր», «Վտանգիմ ի բազ–մութենէ մեղաց իմոց», «Ի նեղութեան իմում օգնեա ինձ Տէր», «Ողորմեա ինձ Աստուած», «Լսել ըղձալի փողոյն», «Ցա–մենայն ժամ աղաչանք իմ այս են» խմբ–երգները։ Սահակ Պարթեւի «Որ կամե–ցեր» եւ Մովսէս Քերթողի «Մայր եւ կոյս» Աստուածածնոյ տաղը՝ Ա. Պար–թեւեանի ներդաշնակումով եւ միշտ քառ–եակի ընկերակցութեամբ մեներգեց՝ Ա–նի Եըլմազեան, որ իր մարզուած պեղե–ցիկ ձայնով կրնայ յառաջիկային դառ–նալ ոչ միայն հայ այլ նաեւ օտար բեմե–րու մեկնաբանը։

Երգիչներ՝ Գարմէն Զիլինկիրեան, Ա–նի Եըլմազեան, Նուպարիկ Տէր–Մինաս–եան, Մուրատ Մերկմէրճի, իրենց ձայ–նով, իսկ Սաթենիկ Պուրտոյեան (Ա. Ջու–թակ), Աննա Սթարթեւեա (Բ. Ջութակ), Արի Եըլմազեան (ալթօ), Նիքոլա Միւնոզ (Թաւջութակ) լարային քառեակով մեկնաբանեցին վերոյիշեալ բոլոր հոգե–ւոր երգերը նրբերանգներով, հոգեյոյզ եւ սրտագրաւ մեկնաբանութեամբ։

Մերթ ընդ մերթ տեղի ունեցան աղ–տասանութիւններ՝ Ց. Բամպակեանէ, Գ. Բազրատէ, Ց. Շիրազէ, Վ. Թէքէեանէ, Ս. Շահազիզէ,, Դ. Վարուժանէ, Շ. Նարդունիէ, Ս. Կապուտիկեանէ, Պ. Սե–ւակէ։ Այս բանաստեղծութիւնները ար–տասանուեցան ամենափոքրէն մինչեւ վերջին երիտասարդը ապրումով, Մա–րի Ալեքսանդրեան արտասանեց «Ամպն ու սարը», Լիլիթ Գալէմճեան՝ «Հայաս–տան», «Ղարաբաղ», Աորիկ Աւագեան՝ «Անգին Հայաստան», «Բարձրացում», Մարթա Պամամճեան՝ «Երազ», «Ամայի ճրագ», Հիլտա Թուրաչ՝ «Կարօտ հայ լեզուին», «Ցօսք իմ որդուն» եւ Արթօ Պեքճեան՝ «Մեր սէրը», «Մայրենի լե–զու»։

Ցայտագիրը վերջ դասաւ Կոմիտաս Վարդապետի «Տէր ողորմեա» եւ Սահակ Ջորափորեցիի «Լիմմիածին ի Հօրէն» չա–րականով, որոնք արդէն ստեղծուած հո–գեւոր մթնոլորտը ալ աւելի չերմացու–ցին։

Այն չարականները, այն հարազատ հո–գեւոր երաժշտութիւնը, որ դարերու մէջ–էն հասեր է մեզի, դժբախտաբար օր ըստ օրէ կը կորնչցնէ իր նշանակութիւնը, իր տեղը եկեղեցիներէ ներս, մեր չատերուն ծանօթ անիրաւ պատճառաբանութեամբ։ Ջգաստապարտենք ժողովուրդը երբ ան պատրաստ է գնահատելու եւ ըմբռչնե–լու մեր անաղարտ հարստութիւնները, ո–րու լաւագոյն փաստը եղաւ վայրկեան–ներ տեւող մխիթարութեան ծափահարութիւն–ները։ Պզճի արդար պարտք է գնահատել եւ քաջալերել այն անձերը որոնք ունին կոչումը պատրաստելու եւ մեզ հրամցը–նելու որակաւոր եւ իրօք «բացառիկ» համերգներ։

ԱՆԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԹՐՔԱԿԱՆ ԼԻՍԷ՞ ՄԸ

«Ախսիոն» չաբաթաթերթին արձա–դանգելով Պոլսոյ «Ակօս»ը (Հոկտ. 24) կը տեղեկացնէ թէ որպէս Թուրքիա եւ Հա–յաստանի յարաբերութիւններուն նոր ա–պացոյց, Երեւանի մէջ պիտի կառուց–ուի 200 հոգինոց թրքական վարժարան մը։ Անոր նիւթականը պիտի տրամադրուի Տրապիզոնի առեւտրականներուն կողմէ։

Կ'ըսուի թէ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան պատասխանատուներն ալ համամիտ են նախաձեռնութեան։ Թուր–քական չաբաթաթերթը քաղաքական մար–դոց դրական կարծիքներէն ալ փունջ մը կցած է լուրին։ Անոնք համաձայ–նութիւն կը յայտնեն ծրագրին, «Հա–յաստանը Ռուսին չձգելու», «լաւ յարա–բերութիւններու հեռանկար մշակել»ու, «ոխերը բարեկամութեամբ փոխանակե–լ»ու տրամադրութիւններով։ Պոլսոյ հայ գաղութէն նոյն կեցուածքը ցուցաբերող–ներէ կը նշուին լրագրող Արա Գոչի («Ժա–մանակ»), Պատրիարքարանի մամուլի բաժնի պատասխանատու Լուիզ Պաքարի, կրօն. ժողովի ատեն–պետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի անունները։

լով հանդերձ խորհրդաւոր բնոյթն ու նը–կարագիրը ստեղծուած էին այժմու երա–ժշտական նոր հասկացողութեամբ։

Երեկոյթի ընթացքին ունկնդրեցինք Մեսրոպ Մաշտոցի՝ «Տէր, որ ի մէջ լե–րինն աղբերացուցեր», «Վտանգիմ ի բազ–մութենէ մեղաց իմոց», «Ի նեղութեան իմում օգնեա ինձ Տէր», «Ողորմեա ինձ Աստուած», «Լսել ըղձալի փողոյն», «Ցա–մենայն ժամ աղաչանք իմ այս են» խմբ–երգները։ Սահակ Պարթեւի «Որ կամե–ցեր» եւ Մովսէս Քերթողի «Մայր եւ կոյս» Աստուածածնոյ տաղը՝ Ա. Պար–թեւեանի ներդաշնակումով եւ միշտ քառ–եակի ընկերակցութեամբ մեներգեց՝ Ա–նի Եըլմազեան, որ իր մարզուած պեղե–ցիկ ձայնով կրնայ յառաջիկային դառ–նալ ոչ միայն հայ այլ նաեւ օտար բեմե–րու մեկնաբանը։

Երգիչներ՝ Գարմէն Զիլինկիրեան, Ա–նի Եըլմազեան, Նուպարիկ Տէր–Մինաս–եան, Մուրատ Մերկմէրճի, իրենց ձայ–նով, իսկ Սաթենիկ Պուրտոյեան (Ա. Ջու–թակ), Աննա Սթարթեւեա (Բ. Ջութակ), Արի Եըլմազեան (ալթօ), Նիքոլա Միւնոզ (Թաւջութակ) լարային քառեակով մեկնաբանեցին վերոյիշեալ բոլոր հոգե–ւոր երգերը նրբերանգներով, հոգեյոյզ եւ սրտագրաւ մեկնաբանութեամբ։

Մերթ ընդ մերթ տեղի ունեցան աղ–տասանութիւններ՝ Ց. Բամպակեանէ, Գ. Բազրատէ, Ց. Շիրազէ, Վ. Թէքէեանէ, Ս. Շահազիզէ,, Դ. Վարուժանէ, Շ. Նարդունիէ, Ս. Կապուտիկեանէ, Պ. Սե–ւակէ։ Այս բանաստեղծութիւնները ար–տասանուեցան ամենափոքրէն մինչեւ վերջին երիտասարդը ապրումով, Մա–րի Ալեքսանդրեան արտասանեց «Ամպն ու սարը», Լիլիթ Գալէմճեան՝ «Հայաս–տան», «Ղարաբաղ», Աորիկ Աւագեան՝ «Անգին Հայաստան», «Բարձրացում», Մարթա Պամամճեան՝ «Երազ», «Ամայի ճրագ», Հիլտա Թուրաչ՝ «Կարօտ հայ լեզուին», «Ցօսք իմ որդուն» եւ Արթօ Պեքճեան՝ «Մեր սէրը», «Մայրենի լե–զու»։

Ցայտագիրը վերջ դասաւ Կոմիտաս Վարդապետի «Տէր ողորմեա» եւ Սահակ Ջորափորեցիի «Լիմմիածին ի Հօրէն» չա–րականով, որոնք արդէն ստեղծուած հո–գեւոր մթնոլորտը ալ աւելի չերմացու–ցին։

Այն չարականները, այն հարազատ հո–գեւոր երաժշտութիւնը, որ դարերու մէջ–էն հասեր է մեզի, դժբախտաբար օր ըստ օրէ կը կորնչցնէ իր նշանակութիւնը, իր տեղը եկեղեցիներէ ներս, մեր չատերուն ծանօթ անիրաւ պատճառաբանութեամբ։ Ջգաստապարտենք ժողովուրդը երբ ան պատրաստ է գնահատելու եւ ըմբռչնե–լու մեր անաղարտ հարստութիւնները, ո–րու լաւագոյն փաստը եղաւ վայրկեան–ներ տեւող մխիթարութեան ծափահարութիւն–ները։ Պզճի արդար պարտք է գնահատել եւ քաջալերել այն անձերը որոնք ունին կոչումը պատրաստելու եւ մեզ հրամցը–նելու որակաւոր եւ իրօք «բացառիկ» համերգներ։

ԱՆԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. և. էջէն)

է. Եաղմուրտէրէլի, 50 տարեկան փաստաբանը որ ձերբակալուեցաւ Հոկտեմբեր 19–ին, քրտամէտ իր ընթացքին համար եւ որ կրնայ բանտ մնալ մինչեւ 2020, 23 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով: Իր պարագան պատկառելի տեղ մը կը գրաւէ քաղաքական դատավարութեան մէջ: Ձախին եւ ազատականներուն համար Եաղմուրտէրէլի քաղաքական բանտարկեալ մըն է, աջին համար, բացառեալ իսլամապաշտները, կոյր փաստաբանը ոճիր գործած է Պեւութեան չհերուն դէմ, պաշտպանելով «անջատողական ահաբեկիչները»: Ս. Տէմիրէլ ալ նեղը մնացած է ի լուր միջազգային արձագանգին եւ յայտարարած թէ ներում պիտի չնորհէ, երբեմն կը վարանի: Ներկայիս աւելի քան 2000 լրագրող, համալսարական, արուեստագէտ կը գտնուին Պեւութեան ապահովութեան ատեաններուն կողմէ որովհետեւ «պաշտօնական քաղաքականութեան» դէմ արտայայտութիւններ ունեցած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ փոխ – վարչապետը՝ Պ. Էճեվիթ յայտարարած է որ դէմ է որեւէ քաղաքական պայմանի Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Եւրոպական Միութեան: Ձշդած է որ եթէ մարդկային իրաւանց կամ անոնուիթեան վերաբերող պայմանները հասկնալի են, քաղաքական որեւէ պայման անընդունելի է:

ՓՕԼ ԿԻԻԹ, դրագէտ, նախկին դատախօս, լրագրող, բարոյախօս մեռաւ 87 տարեկանին: Ինքզինք կը սահմանէր որպէս «առանց սուրի ակադեմական մը»: Իր յուշերու հատորը անուանած էր «Միամիտի մը յուշերը» եւ ամբողջ կեանքին երկայնքին այդ ածականն էր՝ միամիտ որ դինք կը բնորոշէր:

ՄԱՄՈՒԼ

Pour l'amour d'Aznavour toujours...

Հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, դրաւոր մամուլը կը չարունակեն խօսիլ Ազնաւուրի մասին կամ Ազնաւուրի հետ իր ռեսիթալին առթիւ, որ կը սկսի Նոյեմբեր 4–ին: Նոյեմբեր 2–ին, էօրոփ մէկ, թէ հեռատեսիլի Ա. կայանը հարցազրոյցներ ունէին իրեն հետ, «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» չհեկեան տեսակցութիւն մը հրատարակած էր: Երբ լրագրողը հարց կուտայ իրեն թէ ինչպէս կը բացատրէ իր գեղարուեստական երկարակեցութիւնը, Ազնաւուր կը պատասխանէ. – «Հաւատարիմ եմ ես ինծի եւ հանրութեան: Ես ինծի հարազատ մնացած եմ, չեմ կապկեր, չեմ հիննար, երբեք նորաձեւութեան ապրանք չեմ եղած»:

Նոյեմբեր 3–ին ալ, «Իւմանիթէ» յօդուած մը լոյս ընծայած էր վերոյիշեալ խորագրով ուր մեծ դրուատանքով կը ներկայացնէր մեծ արուեստագէտը որ կը խոստովանի. – «Անշուշտ, կը սիրեմ ծափահարութիւնները, կը յուզեն զիս, բայց ո՛չ հանդիսականներու հակազդեցութիւնները «սթանտինկ ծափողջոյնները» որեւէ բանի համար: Կը խորհիմ որ այդ վարուելակերպերը, դժբախտաբար, հեռատեսիլէն կուգան»:

ՓՈՒՔՈՒԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին վարանս 2 – 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Թրուայի դէմ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Այժմ 4–րդ է Լիլի եւ Թրուայի հետ 29 կէտով: Գլուխը կը մնայ Նանսի 38 կէտով եւ 22–րդ ու վերջին տեղը կը գրաւէ Լուհանս – Գիւիզօ 13 կէտով:

*
**

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Նոյեմբեր 2–ին, իր դաշտին վրայ, Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանս 3 – 2 յաղթեց Էթիտիան Մարթինիքէի: Ներկայիս կը գրաւէ դասաւորման երրորդ տեղը: Իսկ պահեստներու խաղը վերջ դասաւ 3 – 1 արդիւնքով ի նպաստ Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներուն: Անոնք կը գրաւեն դասաւորման Բ. աստիճանը:

ՇՈՓԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիբի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Մատաղ բաշխում:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէ Ջաւոշանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրլ Տիկին Մաքրուհի Էօրտէքեանի, Յ. Տէր – Գալուստեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Էօրտէքեանի եւ զաւակներուն իրենց աղջկան, կնոջ եւ քրոջ՝ Էօժէնի Տէր – Գալուստեանի մահուան առթիւ, եւ չնորհակալութեամբ ստացած է հեռեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Էօրտէքեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Չօթօթեան 200 Ֆր.:

CENTRE CULTUREL
SAHAK MESROP

CONCERT
Willy SARKISSIAN
Pianiste international d'Arménie

au programme,
BACH-BUJONI / SCHUMANN / CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre
à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

POUR LA PREMIERE FOIS
A ENGHIEN-LES-BAINS

SOIREE THEATRE avec :
NAREG DOURIAN ET SA TROUPE

«MA TANTE DE PARIS»
(comédie)

Soirée organisée par l'Association Nareg.

Le 12 Novembre à 20 h 30

dans la Salle des Fêtes
d'Enghien-les-Bains
face au Casino et au parking.

Renseignements et réservations :
01 34 12 84 45 — 01 39 89 63 05
P.A.F. 100 F. (adultes) et 50 F. (enfants).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Պ. Ժան Օհաննէսեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԷ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սէն–Ժէրմէ Ս. Սահակ–Մեսրոպ եւ կեդեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Սէն Լու – Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Հետեւողութեամբ Դպրոցական Վերամուտին իր տուած յայտարարութեան,

Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ձանճնախումբը ներկայիս կը տեղեկացնէ հետաքրքրուողներուն, թէ անցնող տարիներու օրինակով, արդէն իսկ Սեպտեմբեր 21–էն ի վեր, կիրակի օրեր՝ ժամը 9·30–էն 12, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ (15 ռիւ ժան – Կուժոն, Փարիզ 8–րդ), 4–էն 18 տարեկան մեր զաւակներուն, կանոնաւորապէս կ'ուսանդուին եւ կ'ուսուցուին հայերէն լեզուին առընթեր՝ քրիստոնէական դիտելիքներ:

Ջերմապէս կը հրաւիրենք Մնողները, որպէս զի քաջալերեն իրենց զաւակները աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն: Առաւե՛լ՝ կը յանձնարարենք որ Մնողք իրե՛նք իսկ առաջնորդեն զանոնք Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոց:

Առ այդ, ուրախութեամբ կը տեղեկացընենք, թէ Տիկնանց Ձանճնախումբը՝ նախատեսած է յատուկ ուսուցչուհի մը, որպէս զի Մնողք չզրկուին Եկեղեցւոյ պաշտամունքէն, իրենց հսկողութեան կարօտ զաւակները յանձնեն յիշեալ ուսուցչուհիին, որ Եկեղեցւոյ արարողութիւններուն տեւողութեան, այդ մանուկներուն հոգածու պիտի ըլլայ:

Այս նախատեսութեամբ, կը հրաւիրենք Մնողները՝ անյապաղ իրենց մանուկները արձանագրել տալ՝ զրկելով Տիկնանց Ձանճնախումբին կամ հեռաձայնելով՝

01 – 43 – 59 – 67 – 03

թիւին:

ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՁԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, Հոկտեմբեր 30, 1997

Դպրոցասէր Վարժարանը

Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՄԸ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» Ընկերակցութեան հետ

Նոյեմբեր 7, Ուրբաթ

Դպրոցասէր Վարժարանին սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
ժամը 20·30–ին:

Ընկերակցութիւնը պիտի ներկայացնէ իր տարած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՆԱԼ

ՄՈՒՐԱՏ–ՌԱՓԱԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՁԱՇԸ

Շաբաթ, Յունուար 24
ժամը 20–ին

SOFITEL - Paris
Porte de Sèvres

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des Etudiants Boursiers
de la Maison d'Arménie

Le 24 Janvier 1998, au Y a n' s C l u b

Prière de noter

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

*
**

VIENNE

REPAS
EN L'HONNEUR
DE A. TER-MINASSIAN

La Section de Vienne de la Croix Bleue Arménienne organise le Dimanche 16 Novembre, à la Maison de la Culture Arménienne, 9, rue du Cirque à Vienne, un repas en l'honneur de

ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférences à la Sorbonne.

A l'issue de ce repas Mme Ter-Minassian donnera une conférence sur le thème :
«LA FEMME ARMENIENNE AU XXe SIECLE»

Pour les inscriptions téléphoner à Mme Yvette Mouradian au :
04 74 85 12 69.

*
**

SECTION «ARAXE»
LYON VILLEURBANNE

SOIREE EXCEPTIONNELLE

au CASINO DE CHARBONNIERES
«LE LYON VERT»

avec pour la première fois à Lyon
NERSIK ISPIRIAN
accompagné par l'Orchestre «ANI»

Samedi 8 Novembre à partir de 21 h

Réservations et vente de billets :
Tél.: 04 72 35 15 86 ou 04 78 88 92 51

— Tenue correcte exigée —

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

1932–էն մինչեւ այսօր Տէսինի հայկական դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են: Պր. Հերոյեանի, Իսրայէլեանի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Միլիտոնեանի եւ այլ նուիրաւէներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆրանսայի տարածքին: Դպրոցին 65–ամեակին առթիւ Տէսինի Ս. Ջամալեան մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15–ին Տէսինի «Թոպոկան» սրահը վերապտնելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ ուսուցիչը՝ Շուշան Պետրոսեանը:

Ճաշադինն է՝ 160 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12:

Հեռաձայնելով. –

04 – 78 – 49 – 42 – 97

կամ՝

04 – 78 – 49 – 07 – 15

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա Ր Ց Ա Խ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
MERCREDI
5 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·240 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.240

ՋԱՐԵՆՑԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26-ին, Երեւանի մէջ, բացառիկ շուքով ոգեկոչուած է Զարենցի 100-ամեակը: Առաւօտեան ժամը 10-էն սկսեալ, Հայաստանցի զրողներ, գրախօսներ եւ արուեստագէտներ ժամադրած հիւրեր հաւաքուած են Գրողներու Միութեան չէնքին առջեւ: Բոլոր ժամադրողներուն ալչքերուն մէկ — մէկ կարմիր մեխակ յանձնած են որպէսզի, աւելի վերջ, դնեն Զարենցի յուշարձանին առջեւ: Ժամը 11-ին ժամանած է Մշակոյթի նախարարը՝ Արմէն Սմբատեան, որ միացած է Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեանի: Եզերքը յառացած է դէպի Զարենցի յուշարձանը ուր արդէն բազմութիւնը խռնուած էր եւ «Ամրամ Տէր — Յովհաննիսեան» երգչախումբը կ'երգէր Գրիգոր Գուղիկեանի գեղավարութեամբ:

Ելոյթները ունեցած են բանաստեղծ Հրաչեայ Յովհաննիսեան, նկարչուհի Ռեհկինա Ղազարեան, նաեւ հիւրարար Երեւան ժամանած «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեան: Հանդիսութեան ատրճին, խումբը ուղղուած է դէպի եղիչէ Զարենց Տուն — Թանգարանը որու առջեւ աւելի քան 2000 հոգի հաւաքուած էին: Պատչգամէն եղած են արտասանութիւններ եւ հինգ տարբեր կէտերու վրայ ալ աղջիկներ պարեր ներկայացուցած են: Նոյն իրիկունը, ժամը 17-ին, Օփէրայի չէնքին մէջ տեղի ունեցած է բուն հանդէսը:

Ներկայ եղած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, նախարարներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Հանդէսը տեւած է չորս ժամ, երկու ժամ՝ ճառեր եւ երկու ժամ ալ զեղարուեստական յայտագիրը: Բացումը կատարած է Մշակոյթի նախարար՝ Ա. Սմբատեան, յաջորդաբար խօսք առած են Հրանտ Մաթեւոսեան, ակադեմիկոս Եդուարդ Զրբաշեան, փրոֆէսէօր Հրանտ Թամրազեան, Վրաստանէն՝ Գիվի Շահնազարեան, Ուկրանիոյ ներկայացուցիչ՝ Վիկտոր Կոչեւսկի, բանաստեղծ Դաւիթ Յովհաննէս, Թեհրանէն բանաստեղծ Ազատ Մաթեան, յօբինող Տիգրան Մանսուրեան, Պէյրութէն՝ Պօղոս Մնապեան, Մխայեալ — Նահանդներէն՝ Ալիսխա Կիրակոսեան, Պոլսէն՝ Զահրատ, Իսահակեան դրականագէտ՝ Մարիօ Վերտոնէ, ուս բանաստեղծ՝ Անդրէյ Բիտով: Երկրորդ մասը յատկացուած էր զեղարուեստական բաժնի մը, որու ընթացքին պարային եւ երգչախմբային ելոյթներու շարքին յատուած է նաեւ Տիգրան Մանսուրեանի «Եղիչէ» գործը: Եղած են երգեր եւ արտասանութիւններ, նուագախումբն ալ իր մասնակցութիւնը բերած է: Ցեղոյ նուագախումբը Ջութակահար Ժան Տէր — Մկրտչեանի գեղեկատարութեամբ նուագած է Ամրամ Խաչատուրեանի Ջութակի քոնչերթոյին Բ. եւ Գ. մասերը, խմբավարութեամբ Միքայէլ Աւետիսեանի: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է պէթհովընի 9-րդ Համանուագի վերջին հատուածով՝ Զօն ուրախութեան գոր մեկնաբանած են պետական նուագախումբն ու երգչախումբը գեկավարութեամբ՝ Օհան Տուրեանի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 3/4)

ԱՇՈՏ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Նոյեմբեր 3-ի առաջին ժամերուն, 47 տարեկանին յանկարծամահ եղած է «Հանրապետական» կուսակցութեան գեկավար, Ազգ. Ժողովի ներքին գործերու, ապահովութեան Յանձնաժողովին փոխնախագահ Աշոտ Նաւասարդեան: Գրեթէ պատանեկան տարիներէն Հայաստանի ազատագրութեան պայքարին նուիրուած, 1969-էն չուրջ 12 տարուան պատիժներու դատապարտուած է: 1988-ին, ազգային զարթօնքի տարիներուն հիմնած է «Անկախութեան բանակ»ը, 1990-ին ալ «Հանրապետական» կուսակցութիւնը: 1990-ին ընտրուած է Գերագոյն Խորհուրդի, 1995-ին ալ Ազգ. Ժողովի եւ բեսփոխան:

***

ՄԱՀ
ՌԱՖԱՅԷԼ ՄԱՆՈՒԿԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 3-ին Երեւանցիները իրենց վերջին հրաժեշտը տուած են ծանօթ խմբավար, ժողովրդական արուեստագէտ Ռաֆայէլ Մանուկասարեանին, որ մեռած է Երեւան, 70 տարեկանին:

Արուեստագէտը որ ծնած էր Թիֆլիս, աւարտած էր Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի - լարային գործիքներու եւ խմբավարութեան դասարանները: Եղած է Հայաստանի ձայն-հեռատեսիլի սենֆոնիկ նուագախումբի գլխաւոր խմբավար ու գեղարուեստական գեկավար: Ռ. Մանուկասարեան որ Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի փրոֆ. էր, արժանացած էր Չեխոսլովաքիոյ պատուոյ քաղաքացիի կոչումին:

***

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՑ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Նոյեմբեր 3-ին, կէսօրին, Նոյեմբերեանէն 8 քմ. դէպի հարաւ-արեւելք ցընցումներ արձանագրուած են, երեք աստիճան ուժգնութեամբ: Հայաստանեան գիտարաններու արձանագրութեամբ նոյն օրը եւ նախորդ օրն ալ ցնցումներ տեղի ունեցած են Վանայ ծովու հիւսիսային ջրջանին եւ Սարիղամիշի մէջ, մինչեւ 5-8 աստիճան ուժգնութեամբ:

***

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՊԱՑԹՈՒՄԻՆ
ՀԱՑ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Հոկտ. 11, կէսօրուան մօտ, Ախալքալաքի ջրջանը գտնուող գիւղատնտեսական ապրանքներու պահեստանոցի մը մէջ տեղի ունեցած պայթումէն վիրաւորուած է ութ հոգի: Պահեստանոցի բանուոր Համբարձում Յակոբեան ատաղով բեռնուած բեռնատար կառքի մը մէջ յայտնաբերած է նռնակ, զոր փորձած է հեռու արձակել, սակայն չէ կրցած պայթումին առաջքն առնել: Ըստ տեղեկատուութեան, բեռնատարը կանգնած էր ռուսական ռազմակայանի մը մօտերը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՂԱՔԱՑԻԻ ԱՆՑԱԳԻՐ
ՍՐՏԱԲԱՆ-ՎԻՐԱԲՈՑԻ
Հ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻՆ

Հոկտ. 31-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Հայաստանի քաղաքացիի անցագիր յանձնած է ամերիկահայ սրտաբան-վիրաբոյժ Հ. Յովակիմեանին, որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն անոր հայրենիք վաստակին: Ան հինգ տարի է կ'աշխատի Հայաստանի հիւանդանոցներուն մէջ եւ կատարած է աւելի քան հազար վիրահատում:

ՔԱՐԻԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՐԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կասպից ծովու քարիւղն ու անոր փոխադրութեան նիւթը քաղաքական կարեւոր դրաւարկի վերածուած է: Մրցակցութիւններ կան, հաշիւներ կ'ըլլան ու ոչ միայն չրջանի երկիրներ, այլ նաեւ քարիւղի արեւմտեան հարուստ ընկերութիւններ ու անոնց թիկունք երկիրները աչքոյժ չանքերու հետամուտ են ամէնէն մեծ պատառին տիրանալու համար: Թուրքիա եւս մասնակից է արշաւին, ամէն բան կ'ընէ յատկապէս որպէսզի յաղթանակէ գլխաւոր քարիւղատարը դէպի Միջերկրականեան իր ձեչհան նաւահանգիստը երկարելու ընտրանքը: Այսուհանդերձ, որոշումը կը յապաղի, չհեռանալու, գործօններու լաբիւրինթոսի մը մէջ:

Հոկտեմբեր 31-ի «Ճումհուրիյէթ»ը կը գրէ թէ «Մոպիլ»ի նախագահն ու փոխնախագահը Անգարայի ու Պոլսոյ մէջ քուլիսային աշխոյժ գործունէութեան մղուած էին, դիւանագիտութեան հրաւիրելով թրքական չրջանակները: Անոնք ըսած են թէ Անգարա պէտք է ուշադիր ըլլայ ու կարելի ճնշումը բանեցնէ ժամ առաջ երկանացնելու համար Բաքու — ձեչհան քարիւղատարը, քանի որ Ֆրանսական — Հոլանտական — անգլիական ընկերութիւններ հակառակ ԱՄՆ-ու չրջափակումին, Թեհրանի հետ քարիւղի հետազօտութեան ու արտադրութեան պայմանագիր ստորագրած են: Նոյն պատասխանատուները անկարելի չեն նկատեր որ Իրանի նոր իշխանութիւնը քանի մը տարիէն ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները բարւոքէ ու Կասպից ծովու քարիւղը հոսի դէպի Պարսից ծոց: Այդ հեռանկարին զարկ տուող ազդակ է քարիւղի հեռաւոր արեւելեան չուկաներու հանդէպ Արեւմուտքին հետաքրքրութիւնը:

Անգարայի քարիւղի չրջանակներէն պատասխանատու մը խոստովանած է որ տեղին են մտահոգութիւնները եւ թէ Թուրքիոյ համար նպաստաւոր էր միջազգային հանրութենէն Իրանի արտաքսումը: Ներկայիս կացութիւնը փոխուելու տրամադրութիւն ցոյց կուտայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՏՐԱԿԻ ՀԱԻԱՔԱԿԱՆԸ ԱՇԽԱՐՀԻ 3-ՐԴ

Զուիցերիոյ Լիւցերն քաղաքը տեղի ունեցած ճատրակի համաչխարհային խմբային ախոյենութեան Հայաստանի հաւաքականը դրաւած է երրորդ տեղը եւ արժանացած պրոնզէ մետալի: Այդ նուաճումին համար հայ խաղացողներուն անհրաժեչտ էր վերջին հանդիպումին յաղթել Անգլիոյ խումբին, ինչ որ կարելի եղած է Սմբատ Լպուտեանի յաղթանակով եւ Վլադիմիր Յակոբեանի, Ռաֆայէլ Վահանեանի եւ Արտաչէս Մինասեանի հաւասար արդիւնքներով: Հայաստանի հաւաքականը ընդամէնը արձանագրած է 21 միաւոր. Ռուսաստան որ նուաճած է առաջին տեղը արձանագրած է 23,5 միաւոր, իսկ երկրորդ ԱՄՆ՝ 23 միաւոր: Կ'արժէ յիչել նաեւ որ Հայաստանի հաւաքականը մրցաչարքը աւարտած է առանց պարտութեան, հինգ յաղթանակով եւ չորս հաւասարութեամբ: Նախորդ ախոյենութեան, չորս տարի առաջ, Հայաստան դրաւած էր չորրորդ տեղը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան քարտուղար նախարար Ս. Մանասէրեան Թեհրանի մէջ յայտնած է թէ կը ծրագրեն Իրանէն կազ գնել ու կաղաւարով փոխադրել Հայաստան: Իրան արդէն ելեկտրականութիւն կուտայ Հայաստանի, թեթեւցնելով հիւլէակայանին բեռը: Թեհրանի պատասխանատուները յայտնած են թէ 2000 թուականէն սկսեալ օրական 28 միլիոն խոր. մեթր կազ պիտի արտածեն դէպի Հայաստան: Լուրը տուած է պարսկական ԻՐՆԱ պաշտօնական գործակալութիւնը:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՒ վարորդները կը չարունակէին գործադուլի իրենց չարքերուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(4 Novembre)

CHARLES AZNAVOUR, 73 ANS,
CHANTE BIEN L'AMOUR,
MAIS EN PARLE MAL

Ne lui parlez pas d'amour

Կրկին անգամ, Լիպերասիոն էջ մը նուիրած է Ազնաւուրի: Քովընտի կուտայ հակիրճ կենսագրական մը՝ ծնած Փարիզ 1924-ին, թատերական առաջին դերերը 1933-ին, առաջին երգը՝ 1945-ին փիէր Ռոչի հետ «Մէմեի», 1947-ին հանդիպում Էտիթ Փիաֆի հետ եւ կը դրէ երգեր անոր համար, 1960-ին ֆիլմ կը դարձնէ՝ Tirez sur le pianiste և Un taxi pour Tobrouk, 1967-ին կ'ամուսնանայ (3-րդ ամուսնութիւնն է) Ուլայի հետ Լաս-Վեկաս, 1988-ին Հայաստանի երկրաչարժով կը նախաձեռնէ «Ազնաւուր Հայաստանի համար» մարդասիրական կազմակերպութեան:

Ապա, երկարօրէն, երգերու բառերու մէջբերումներով, յօդուածագիրը կը խօսի Ազնաւուրի մասին: Վերջաւորութեան կը յիչէ.— «Փարիզ ծնած 1924-ին հայ ծնողքէ, Շարլ Նախկին — Ազնաւուրեան, կարօտախտ չի տառապիր.— «ժամանակն է աւելի որ զիս կը զբաղեցնէ քան տարիքը··· 24 ժամ, այսօր քան մը չէ քաղաքատմամբ անցեալին»: *Թէեւ Զուիցերիա կ'ապրի, բայց ինք երկու հայրենիք կ'ընդունի՝ Ֆրանսա եւ Հայաստան: «Եսպիկի պէս անցագիր չի փոխուիր: Ես, ծնելէս անմիջապէս ետք հպատակութիւն ստացայ: Ներգաղթի, խառնածնութեան, կրօնքներու իրերհասկացողութեան կողմնակից եմ: Բայց, երբ երկիր մը կուգաս, պէտք է ընդունիս անոր օրէնքները, չեմ սիրեր Ֆրանսայի դէմ պոռչտուտիները»: Անշուշտ, հայկական դիւանագիտական անցագիր մը ունի, արդար վարձատրութիւն անթերի յանձնառութեան մը եւ հպարտ է ատով: «Բայց, կ'ըսէ, բաղաքական չէ: Եթէ վաղը իշխանութիւնը փոխուէր, միշտ կողքին կ'ըլլամ ժողովուրդին»:*

Այս չահեկան գրութեան որպէս եզրակացութիւն, Ալեքսանտրա Շվարցպրոտ կը գրէ.— «Եւ եթէ օր մը հարկ ըլլար որ արհեստ փոխէ, պզտիկ պիսքրօ մը կը բանար հարաւային Ֆրանսա փոքրիկ մատուռակերու համար ընկերներուն պուլի երկու խաղերու դադարին···»:

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ԿՐԹ ՕՃԱԽԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

«ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՏԱՐԻՆ ԵՓՓԷ ԱԶԳԱՑԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆՍ»

(Ա՛չքատասիրութիւն՝ ՅԱԿՈԲ ՇՈՒԱՔԵԱՆ–ի)

ՀԱԼԷՊ – 1997

(Բ· եւ վերջին մաս)

1956–ին, երբ տակաւին չէր բոլորած իր տասնամեակն իսկ, Ճեմարանը, իրրեւ երկրորդական տիպար վարժարան, սկսած էր ղղացնել իր բարիքները Հալէպի մէջ թէ անկէ դուրս: Արդարեւ, նոյն տարին իր տասրագրած հերթական մէկ տեղեկագրին մէջ, Ճեմարանի այդ օրերու տնօրէնը՝ Մինաս Թէօլէօլեան կը գրէ· – «Մեր հայագիտականի ընթացաւարտները արժեցուցին հայ ժողովուրդի գոհողութիւնները եւ վերջին երկու տարիներու ընթացքին գրաւեցին պատուաւոր դիրք ու հեղինակութիւն մեր վարժարաններուն մէջ, իբրեւ ուսուցիչ: 12 ճեմարանական ընթացաւարտներ այսօր կը պաշտօնավարեն Հալէպի, Բեսապի, Լաթաֆիոյ եւ Գամիշլիի ազգային վարժարաններուն մէջ, գնահատութեան առարկայ»:

Բայց հաղիւ թեւ առած՝ հայերէնասէր ուսուցիչները պատրաստելու իր այնքան լուրջ առաքելութեան մէջ, 1958–ին, գործնական պատճառներով (պետական ծրագրին ենթարկուելու տեսլողութիւն), Ճեմարանը ակամայ կը ստիպուի վերջնապէս փակել իր «հայագիտական» բաժինը ու գոհանալ լոկ «գիտական»ով: Պոլահայ ծանօթ արձակագիր եւ ներհուն մտաւորական Արեգ Տիրատան, որ Ճեմարանի հայագիտական բաժնի տեսչութիւնը կը վարէր այդ տարիներուն, 1958 Յուլիսին տասրագրած իր մէկ տեղեկագրին մէջ կ'արտայայտէ իր խոր հիասթափութիւնը հայագիտական ճիւղին փակման առթիւ, գրելով· – «Ներկայիս, երբ աւելի քան դժնդակ են պայմանները, պետական դասացոյցի այլամերժ պարտադրանքով եւ անոր աստիճանական ծանրաբեռնումովը մեր վրայ, ոչ միայն այլեւս չենք յաջողիր ամբողջապէս կիրարկելու մեր ազգային ծրագիրը, այլ տարուէ տարի ստիպուած ենք նահանջել նոր պահանջումներու առջեւ, զրկուելով տակաւ մեր նպատակին համար անհրաժեշտ դասաժամերէ»: *Ա· Տիրատան այնուհետեւ կը չեշտէ, թէ «բաւական չէ տեսնել, որ մեր գաւակները այսօր հայերէն կը խօսին, կամ կը գրեն, հայրենաշունչ նառեր կ'արտասանեն, ամենաբարձր նիշերը կը ստանան բոլոր ճիւղերէն կամ կը բաջալերուին կանխահասօրէն մասնակցելու արտադպրոցական կազմակերպութիւններու: Զնթարուինք նման մակերեսային երեւոյթներէ, որոնց խորքին ու իմաստը տակուն չեն: Եթէ ազգային գոյատեւման տեսակէտէն դեռ կը պահենք բանի մը մըխիթարական ապաւէններ, անոնք ալ իրենց ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնեն հետզհետէ: Ներկայի վրայէն տեսնե՛նք ապագան: Վաղը ուշ պիտի ըլլայ զղջալու: Այս տեսակէտով է, որ հայագիտական ճիւղերը պէտք է պահեն իրենց առաջնակարգ կարեւորութիւնը, որպէսզի հայ ուսանողին մտածական խարիսխը շարունակէ մնալ հայերէնը: Այլապէս, մեր մեծագոյն գժբախտութիւնը պիտի ըլլայ, եթէ Հայը սկսի մտածել օտար լեզուով, արտաբերէն կամ փրանսերէն»:*

Արեգ Տիրատանի մարզարէական այս խօսքերուն դիմաց ի՞նչ կրնանք ըսել այսօր, 40 տարի ետք: Եթէ չափանիշ առնենք Տիրատանի ակնկալիքները, Սփիւռքի մեր զպրոցները, առանց բացառութեան (ներառեալ նոյնինքն՝ «Քարէն Եփիէ»ն), արդէն չատո՞նց հաշտուած են լեզուի նահանջին ու հայկականութեան տկարացումին հետ: Հիմա անոնք կ'աշխատին գոնէ «ոդին փրկել», ինչպէս կ'ըսուի յաճախ, մանաւանդ՝ արեւմտեան կողմն աշխարհի...:

Ճեմարանի հանդէպ հոգածու վերաբերմունք մը կ'ունենայ միշտ Զարեհ Եպիսկոպոս, նոյնիսկ իր կաթողիկոսանալէն ետք ալ (1956): Երբեմն բանակցութիւններ կամ թղթակցութիւններ կը վարէ անձամբ, զանազան բարերարներու միջոցաւ նիւթապէս օգտակար ըլլալու համար իր ձեռակերտին: Ու երբ կանխահասօրէն կը վախճանի 1963–ին, Ճեմարանցիք չեն մոռնար Հայրապետին կիսանդրին պետք դնել վարժարանին պարտէզին կեդրոնը:

1960–ական թուականներու սկիզբը, երբ աշակերտութեան թիւը հասած էր մօտաւորապէս 400–ի, Ճեմարանի վարիչները կ'որոշեն միանգամընդմիջտ հրաժարիլ այրեւնոցի օրերէն մնացած հնաբոյր տպաւորութիւնները ու կառուցել զպրոցական յարմարաւէտ չէնք մը: Այս կարեւոր ծրագիրը իրականութիւն կը դառնայ չուտով՝ Լիզպոնի «Գ· Կիւլպէնկեան» հաստատութեան մեծ դրամագլուխ յատկացումով (այդ օրերուն՝ 41·000 տոլար): Նոր բակաւոյց երկյարկանի համալիրին (այսօրուան Ճեմարանի մայր չէնքը) բացումը կը կատարուի 1965 Հոկտեմբերին, օժտուած՝ 18 դասարաններով, 5 վարչական դրասենեակներով, կեդրոնական ջեռուցումով: Ճեմարանի ֆիզիքական պատկերը լիովին կը փոխուի:

Այս շրջանին աշակերտութեան թիւն ալ մեծ ոստումով կ'արձանագրէ: 1950–ի 39–ին, 1955–ի 110–ին, 1960–ի 316–ին դիմաց՝ 1967–ին Ճեմարանը ունի արդէն 578, 1974–ին՝ 741, իսկ 1985–ին՝ 1019 աշակերտ:

1967 / 1968 տարեշրջանէն սկսեալ, պետական նոր օրինագիծով մը, համայնքային միւս վարժարաններուն նման Ճեմարանն ալ կ'ունենայ պետական նշանակեալ տնօրէն մը, հայ տնօրէնին կողքին: Այս վերջինը, թէեւ իրաւասու, պաշտօնապէս կը կոչուի սակայն «տեխնիկական-տեղեկագրական ներկայացուցիչ»: Այդ նոյն տարին, նոր սահմանափակումներ կ'ըլլան նաեւ հայերէն լեզուի դասապահերուն համար, որոնք կը սեղմուին չորս պահերու մէջ, երկու պահեր ալ վերապահմանելով կրօնքի ուսուցման: Ընթացք մը, որ անխափան կը կիրարկուի մինչեւ այսօր:

Յաջորդող տասնամեակներուն, Ճեմարանը առաւելապար զրկ կուտայ չինարարական ծրագիրներու: 1973–ին, երկյարկանի մայր զպրոցաչէնքին վրայ կ'աւելցուի 3–րդ յարկ մըն ալ, 10 յաւելեալ դասարաններով, գոհացում տալու համար աճող աշակերտութեան պահանջքներուն: Այնուհետեւ, 1986–ին, երբ ուսանողութեան թիւը հասած էր 1146–ի, զպրոցի բակին արեւելեան կողմը կը կառուցուի եռայարկ նոր մասնաչէնք մը, այս անգամ՝ 12 դասարաններով ու ներքնասրահով: Իրրեւ ընդհանուր կառոյց, Ճեմարանը կը դառնայ այսպէս կրթական վիթխարի հաստատութիւն մը, ուր 1995–ին կը պաշտօնավարէին 115 հոգի:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք յետին մանրամասնութիւններով նշուած են «Տարեգրութիւն» բաժնին մէջ, ճոխացած են բազմաթիւ պնտիպ նկարներով, զպրոցական ներքին կեանքի յիշարժան դրուագներով, բայց մանաւանդ՝ ընկերային, մարզական եւ մշակութային ազօրեայ ուրուագիծով մը, որ ինքնին հիմնական մէկ երեսը կը կազմէ Ճեմարանի մթնոլորտին:

Գ· Մաս· – Հունձ (էջ 447 – 586)

Ինչպէս դիտել տուինք արդէն, Ճեմարանը իր անդրանիկ հունձքը կուտար 1953–ին: Այդ թուականէն ցայսօր, չըրջանաւարտներուն թիւը եղած է 3038: Ա-ռանձնաբար, միջնակարգի բաժնէն ալ ընթացաւարտ եղած են շուրջ 5300 աշակերտ: Պատկառելի թիւեր, որոնք խօսուն են արդէն:

Յուշամատեանի «Հունձք»ի այս բաժինը, ինչպէս կ'ակնկալուի արդէն, չրջանաւարտից խմբակներու «ալպոմ» մըն է, ուր կը տողանցեն *տոլո՛ր* Ճեմարանաւարտները, իրենց անուն – մականուններով:

Զոլաքեան նշելէ ետք, թէ «դպրոց մը մեծ է, անկասկած, ոչ թէ իր չրջանաւարտներու թիւով, այլ կեանքին մէջ ունեցած անոնց դերակատարութեամբ եւ յաջողութիւններով», չէ մոռցած առանձին բաժնով մը ուրուագծել Ճեմարանաւարտներու համալսարանական ուսման յետագայ ընթացքը, անոնց հանրային դործունէութիւնը, արուեստներու եւ դըպրականութեան հետ անոնց աղերսը: Ան կ'ընդգծէ, թէ մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն յատկապէս Ճեմարանական ուսուցչական – ուսուցչուհիները, *ինչ որ* ինքնին բարիք մըն է արդէն: Սահմանափակուելով զէթ զրական մարզին մէջ, յիշենք, *դոլօրինակ*, թէ Ճեմարանի նախկին ընթացաւարտներ են՝ արձակագիրը ու վիպագիրը Մովսէս Պէչքճեանը (Փարիզ), Սեդա Պարսումեան – Տատոյեանը (Պէյրութ), Վարդգէս Փափազեանը (Մոնրէալ), խմբագիրներ՝ Յակոբ Պալեան («ԱՅՐ–ԼԻՄ»), Արմէն Պաղտոյեան («Հայրենիք»), Եր· Տէմիրճեան («Մարզիկ») եւ Արմէն Տօնոյեան («Նաւասարդ»), բանաստեղծներ՝ Սարգիս Կիրակոսեան (Պէյրութ), Գէորգ Թէմիզեան եւ Մարուշ Երամեան (Հալէպ), լրագրողներ՝ Հրաչ Ոսրերեան («Ասպարէզ»), Գէորգ Պետիկեան («Ասպարէզ»), Դանիէլ Թիւֆէնքճեան, Լեւոն Շառոյեան («Յառաջ») եւայլն, եւայլն:

Դ· Մաս· – Պաշտօնէութիւն (էջ 587 – 620)

Զոլաքեան կը նշէ, որ հինգ ուսուցիչներով զործի սկսած Ճեմարանը, վերջին 15 տարիներուն միջին հաշուով ունեցած է տարեկան 100 պաշտօնեայ: Անցնող 50 տարիներու պաշտօնէութեան ընդհանուր թիւն ալ եղած է չուրջ 580:

Հատորին այս բաժինը կ'ընդգրկէ կեանքի հակիրճ ու սեղմ տեղեկութիւններ Ճեմարանի նախկին բոլոր տնօրէններուն, դասախարակներուն, դրասենեկային պաշտօնեաներուն եւ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն մասին: Դիտել կը տրուի, թէ Ճեմարանը առաջին քանի մը տարիներուն տնօրէն չունենար, այլ կը կառավարուի «ընդհանուր վարիչ»ով մը, յանձին Տիկին Գոհար Թէօլէօլեանի: 1951–ին է միայն, որ տնօրէնի լիիրաւ պաշտօնը կը ստանձնէ Պր· Մինաս Թէօլէօլեան, թէեւ տեղեկագիրներուն տակ կը տասրագրէ «դեր – տնօրէն», ի պատիւ Առաջնորդ Զարեհ Եպիսկոպոսին, որ յաչս պետութեան՝ պատասխանատէր – տնօրէնն էր հաստատութեան: 1956–ին, Թէօլէօլեաններու Հալէպէն մեկնումէն ետք, Ճեմարանը երկու տարի կը ղեկավարուի «Տնօրէն Խորհուրդ»ով մը, որուն մաս կը կազմեն Արեգ Տիրատան, Կարապետ Սապունճեան եւ Գէորգ Տօնապետեան: Այնուհետեւ, տնօրէնի պաշտօն կը ստանձնեն յաջորդաբար՝ Ստեփան Գարամարտեան (1958 – 1961), Գէորգ Տօնապետեան (1961 – 1967), Քրիստափոր Իֆճեան (1967 – 1968), Պետրոս Համճեան (1968 – 1970), Կարապետ Նալպանտեան (1970 – 1974), Անդրանիկ Խաչատուրեան (1974 – 1989) եւ Վարդգէս Նալպանտեան (1989 – 1997):

Ուսուցիչներէն չատեր ալ, երկար տարիներու վրայ երկարող իրենց վաստակով, դրեթէ կը նոյնանան Ճեմարանի պատմութեան հետ: Այս առընչութեամբ, յիշենք յատկապէս Պր· Մկրտիչ Մկրտիչեանը, որ 1958 – 1986, մինչեւ Ամերիկա իր մեկնումը, «լման 28 տարի անխոնջ կերպով կը կատարէ հայերէնի ուսուցիչի դժուար ու պատասխանատու դործը եւ անջնջելի հետք կը ձգէ Ճեմարանական սերունդներու վրայ»:

Ե· Մաս· – Հրատարակութիւններ (էջ 621 – 682)

Վերջընթեր այս բաժնին մէջ ներառնուած են դպրոցական պարբերականները, յուշագիրքեր, առանձին հրատարակութիւնները, դասագիրքեր: Տիրական կը մնայ սակայն մամուլի բաժինը, ուր մանրակրկիտ տուեալներով ծանօթացուած են տարիներու երկայնքին Ճեմարանի լոյս ընծայած «պաշտօնական» երեք պարբերաթերթերը՝ «Բամբիռ» (1953 – 1957, ընդամէնը 7 պրակ), «Պարմաճ» (1958, լոկ 2 թիւ) եւ «Տիլեր» (նախ՝ 1961 – 1964, ընդամէնը 7 թիւ, այնուհետեւ՝ 1971–էն ցայսօր, տարեկան կանոնաւոր հրատարակութեամբ): Աշատասպումներ կատարուած են այդ պարբերականներու հին թիւերէն՝ նախաճաշակ տալով աշակերտներու զրական հատումներուն եւ չնորհքներուն մասին:

Զ· Մաս· – Յուշագրութիւններ եւ ուղերձներ (էջ 683 – 722)

Յուշամատեանին հզրափակիչ հատուածն է ասիկա, որ կը բացուի անդրանիկ տնօրէնին Մ· Թէօլէօլեանի սրտայոյզ տողերով, զրուած՝ իր մահուան անմիջական նախօրեակին: Յուշերու հետաքրքրական մատուցում մը իրեն կը չօրդռնէ Անդրանիկ Ծառուկեան (արտատպում մը), Գոհար Թէօլէօլեան, Ստեփան Ինճէյեան (Ճեմարանի առաջին խնամակալներէն), Վարդգէս Փափազեան, Յակոբ Պալեան, Յակոբ Սահակեան, Պետրոս Համճեան եւ ուրիշներ: Հատորը կ'աւարտի Ճեմարանաւարտ աշակերտներու եւ պատմագրութեան ընթացքին յիշատակուած չատուկ անուններու այբբենական օժանդակ ըրիւ ցանկերով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հ ա լ է պ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Տարիէ մը ի վեր պատրաստութեան մէջ գտնուող այս ծրագիրը վերջապէս սըրտագեաւ Հոկտեմբեր 21–ի երեկոյեան Հոլանտական հեռատեսիլին կողմէ. ժամ մը տեւող այս սփռումը կը կեդրոնանայ երկու պատմագէտներու վրայ, որոնք հայկական ցեղասպանութիւնը իրենց մասնագիտութիւնը ըրած են, հայ պիտնական՝ փրոֆ. Վահագն Տատրեան, եւ թուրք հեղինակ՝ Թանէր Աքչամ: Հոլանտական հինգ հոգիանոց խմբակ մը այս երկու մասնագէտներու կեանքը, ապրելակերպը, աշխատավայրերը, արխիւները եւ ցեղասպանութեան մասին իրենց եղրակացութիւնները ամփոփող ժապաւէնը պատրաստելու համար 10 ժամուան տեւողիք մը արտադրած են, որ հեռատեսիլի համար կրճատուելով մէկ ժամուան հատադրութեան մը վերածուած է: Այս ծրագրին մէջ փրոֆ· Տատրեան կը բացատրէ իր ընտանեկան պատմութիւնը, կորուստները եւ այն դրդապատճառները, որոնք զինքը մղած են հրաժարելու իր մաթեմաթիկական ուսումէն եւ ընդդիմելու հայկական ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւնը: Ֆիլմը ցոյց կուտայ Պրիւսէլի համալսարանին մէջ անցեալ տարի Ֆրանսերէն լեզուով տուած իր դասախօսութենէն հատուած մը, ինչպէս եւ իր բնակարանին մէջ դասաւորուած ընդարձակ արխիւներու համայնապատկերը: Տօքթոր Թանէր Աքչամ նոյնպէս կը ներկայացուի Համպուրգի իր պրպտումներու ընթացիքին մէջ աշխատանքի պահերուն: Այս կապակցութեամբ Աքչամ մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ ինչպէս ինքը հայկական ցեղասպանութիւնը ընդունած իրրեւ պրպտումներու իր գլխաւոր կիզակէտը: Նախապէս թրքական դատարանի կողմէ դատապարտուիլը, բանտարկուիլը եւ բանտէն փախուստը, ինչպէս եւ իր հալածուիլը թէ՛ թուրք կառավարութեան եւ թէ՛ քրտական փոքրամասնական ծայրայեղականներուն կողմէ նոյնպէս կը բացատրուին հոն:

Ֆիլմին ամէնէն չահեկան մասերէն մին, Տօքթոր Աքչամի Մէրսինի թուրք պետական համալսարանին մէջ ունեցած ելոյթն է. ակնառուր թուրք պատմագէտներ հաւաքուած էին հոն դիտաժողովի մը համար, որուն թեման էր՝ Ազգայնականութիւն եւ Պատմագրութիւն: Հոն Աքչամ կը հրաւիրէ թուրք ազգայնական պատմագէտները որ թօթափեն իրենց երկչոտ կեցուածքը եւ անաչառօրէն մօտենան հայկական չարդերու եւ ցեղասպանութեան հարցին. այս առթիւ Աքչամ կըրկնակիօրէն կը դործածէ «հիւանդպղին» (հասպա) բառը բնորոչելու համար այս նիւթին չուրջ ստեղծուած թապուն: «Պէտք է ձերբազատիլ այս հիւանդագին հոգեվիճակէն որպէսզի կարենանք պատմագիտութեան պահանջած տարրական պայմանները լրացնել եւ ինքզինքիս ճանչնալ եւ դատել ինչ մը աւելի առարկայօրէն» կ'եզրակացնէ ան:

Կը լսենք որ Հոլանտա ապրող թուրքերէ բողոքներու տարափով ողողած են հեռատեսիլի կայանը եւ ֆիլմը պատրաստողները, առանձնօրէութեամբ թուրք դեսպանը, որ բերանացի բողոքելէ զատ, պաշտօնական նամակով մը իր գայրոյթը արտայատած է այս «միակողմանի եւ խեղաթիւրուած» սփռումին դէմ:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՍՏԱՑՈՂ

ՍՊԱՍԻՐ ԱՐԵՒ
Բանաստեղծութիւն

ՆՈՒՇԻԿ

Հալէպ, 1997

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԿՈՑԹ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔԻ

Հոկտեմբեր 27–ին Ս. Մեսրոպ Մչակութային կեդրոնին մէջ սարքուած երեկոյթը բանաստեղծ Ռ. Մելիքի արժանի յարգանքը մատուցանելէ զատ, դեղեցիկ հերքում մըն էր մեր այն յաճախակի ախտանիշերուն թէ չենք գիտեր ստեղիզ գըտնահատել մեր մեծերը: Փարիզի «Համազգային»ին տեղին ծրագրաւորումին ու ինչպէս ըսաւ մեծարեալը ինք, Տիկին Մ.–Լ. Պալեանի յամառութեան արդիւնք երեկոյթին որպէս բանախօս հրաւիրուած էր «Խօրոմ» հանդէսի խմբագիր Շաուլ Տոպուինեան, իսկ ընթերցումներով հանդէս եկան Սիլվա Հապէչեան – Արաքս եւ Հերմին Գարակէօզ:

Ամբողջովին լեցուած սրահին ողջոյնի խօսք ուղղելէ ետք, Մ.-Լ. Պալեան հանդիսավարը ներկայացուց Ռ. Մելիքի կենսագրականը: Ըսաւ թէ Մոնմարթրի թաղը ծնած է ու մանկութիւնը թրծուած հայկական, հայախօս ընտանեկան միջավայրին մէջ: Եղած է դիմադրական յարժումին մանուկից, յետոյ երկար տարիներ պաշտօնավարած Մչակոյթի նախարարութեան մէջ, պատրաստելով ճայ նասիւեի գրական հաղորդումները: 1974–ին իր խմբագրութեամբ լոյս տեսած է հայ քերթողութեան հատընտիր մը. իսկ իր բանաստեղծութիւնները թարգմանուած են հայերէնի եւ բազմաթիւ լեզուներու:

Բանաստեղծ ու քննադատ Շ. Տոպուինեան կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Ռ. Մելիք բանաստեղծը, անոր գործին մէջ ընդգծելով հայկական արմատներուն եւ Ֆրանսական միջավայրին ինքնատիպ միաձուլումը, մարդկայնական հզօր գիծը ու ամէն ազդակ բանաստեղծութեան ծառայեցնելու անչեղ համոզումը:

Ընթերցումներու բաժինին մէջ Ռ. Մելիքի հատորներէն էջեր կարդացի Հ. Գարակէօզ, իսկ Ս. Հապէչեան – Արաքս ընթերցումները ըրաւ բանաստեղծին գործերէն Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութիւններէն:

Երեկոյթը աւարտեցաւ Ռ. Մելիքի խօսքերով. ան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք «Համազգային»ի, մասնակիցներուն եւ ներկաներուն, ոգեկոչեց իր մանկութեան, երիտասարդութեան հայաշխարհը, յատկապէս ծանրանալով Կապոյտ Աչքի անդամուհիներուն վրայ որոնցմէ մէկը եղած էր իր մայրն ալ. ըսաւ թէ խաչուհիներու հաստատակամութիւնը ապաւորած էր զինք ու այդ յատկանիշը կը կապուէր հայ ժողովուրդին տոկունութեան:

Օրուան անակնկալը եղաւ անանուն հիացողի մը կողմէ կատարուած նուէրը որ Բ. Շահինի գծանկարը մըն էր եւ Մ.–Լ. Պալեանի կողմէ յանձնուեցաւ մեծարեալ բանաստեղծին:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին ձեռնարկը

Կապ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Տիրուհի Սէրֆնկիւլեան մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կազմակերպեց ճաշ մը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5–ին «Chalet de Voupereux»ի մէջ ի պատիւ Կապոյտ Խաչի զպրոցի աշակերտներուն եւ բարեկամներուն: Այս ճաշին ներկայ էին բազմաթիւ անձեր որոնք արդէն սովորութիւնն ունին ամէն տարի զալու եւ քաջալերելու ձեռնարկը: Խաչուհիները պատրաստած էին շատ համեղ ճաշեր:

Այս տարի բախտը ունեցանք մեր մէջ տեսնել Հայաստանէն եկած պարախումբ մը, որ իր երգերով եւ պարերով ճոխացուց մթնոլորտը:

Օրուան յայտագիրը շատ յաջող կերպով վերջ գտաւ եւ ներկաները դժուարացան այս երեկոյթը եւ հրաժեշտ տուին ժամադրութեամբ յաջորդ տարուան:

ԽԱԶՈՒՀԻ

ՏՏԱՅԱՆՔ

ԿՈՄԻՏԱՍ՝ ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ
ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՄԵՐԱՅԻՆ
ԵՐԳԱՀԱՒՄԲ

. Խմբավար՝ ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԹՈՓԻԿԵԱՆ

Distributeur Exlusif : DOM,
4, rue du Donjon, 94300 Vincennes.

«ՇԷՆ» ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԷՋ

«Շէն» Միութեան գործունէութիւնը արդէն ծանօթ է մեր ընթերցողներուն. ամիսի կերպով յիշեցուցինք միայն որ ան հիմնուած է նախ Երեւան, 1988–ի պարնան, ապա երկու տարի վերջ՝ Ֆրանսա, իբր նիւթական նեցուկ հայրենի կազմակերպութեան ծրագիրներուն: «Շէն»ի հիմնական նպատակը եղած է Հայաստանի եւ Արցախի սահմանամերձ չբնակուներու վերաբնակեցումը, ինչպէս նաեւ ստեղծումը այն բոլոր ենթակառոյցներուն որոնք անհրաժեշտ են այդ վայրերու դիւղերուն բնականոն կեանքին համար (դըպրոց, բուժման կեդրոն, էլեկտրական եւ ջուրի ցանց, ճամբայ...):

Այս վերջին տարուան գործունէութիւնը հանրութեան ներկայացնելու միտումով է որ «Շէն – Ֆրանս»ը տեղեկատուական երեկոյթ մը կազմակերպած էր Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 24–ին, Դպրոցասէր վարժարանը: Մօտ հարիւր ներկաներու առջեւ, Արթօ Գէորգեան բացման քանի մը խօսքեր արտասանեց, ապա Հրայր Թորոսեան ըրաւ Միութեան հինը տարուան պատմականը, ներկայացնելով այդ չբնանի կարեւոր իրագործումները (բնակելի տուներու կառուցում, ընտանիքներու փոխադրում եւ տեղաւորում, «Բերդաձոր»ի կամուրջի սարքում, ճանապարհի չինութիւն): Ան չեչոր դրաւ ապագայ կարեւոր ծրագիրներուն վրայ.

– Լաչինի չբնանի հոս դիւղերու վերականգնումը եւ տեղական տնտեսութեան մը ստեղծումը.

– Հայաստանի հիւսիսը գտնուող՝ Եղնաձոր դիւղին վերաբնակեցումը, օժանդակութեամբ գանիական միջ – եկեղեցական մարմինին.

– Գորիս – Հադրութ 58 քիլոմեթրնոց ճանապարհի չինութեան չարունակութիւնը ու ասֆալտումը.

– Ցորենի արտերու ցանում, Լաչինի չբնանի բերքի հզդերու օգտագործման նպատակով.

– Զոր միրգերու («չիր») արտադրում, ձեւաւորում եւ վաճառում արտասահմանեան չուկաներ:

Երկրորդ բաժինով մը, ներկայացուեցաւ խօսուն – երաժշտական տիափորամա մը. կէս ժամ տեւողութեամբ այս հետաքրքրական պատկերասփռումը՝ պատրաստուած Արշաւիր Մելքոնեանի կողմէ, յըստակ պատկեր մը կուտար «Շէն»ի անցեալ ու ներկայ իրագործումներու մասին: Հոն, կարելի եղաւ ծանօթանալ նաեւ Միութեան ոչ այնքան ճանչցուած ուրիշ գործունէութիւններու, ինչպիսին են խողաբուծութեան ծրագիրը, որմէ կ'ակնկալուի զանազան երշիկեղէնի տեսակներ արտադրանք, ինչպէս նաեւ «Արփի» ու «Գետիկ» հիւսուածեղէնի եւ հագուստեղէնի արհեստանոցները՝ Երեւան եւ Մտեփանակերտ: Այս պատկերասփռումին յաջորդեց կարճ ֆիլմ մը, որ կը պարզաբաներ դիւղերու նոր բնակիչներու առօրեան ու պատուղներու չորացման եղանակը:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ հարցում–նեերով, որոնց պատասխանեց նաեւ ուսանող Արծիւ Փափազեան, կենդանի վկայութիւններով. ան երեք ամիս Արցախը չրջելէ եւ յետոյ խորանարդ մեթր դեղ (3 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ) բաշխելէ վերջ, նոր կը վերադառնար «Շէն»ի դիւզերէն: Իր խանդավառ ապրումները խորապէս ապաւորեցին ներկաները: Վերջին խօսք առնողը եղաւ «Շէն Ֆրանս»ի նախագահ՝ Յովհաննէս Քիւլէկեան, որ դրուատեց Միութեան այդքան կենսական աշխատանքը, Արցախի եւ ողջ Հայաստանի ապագային համար: Ան չեչոր դրաւ «Շէն»ի դրական յատկանիշերուն վրայ ու կոչ ըրաւ որ բոլորը դան այցելեն «Շէն»ի տարեկան տօնավաճառը որ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 29 եւ 30–ին՝ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը: Ան աւարտեց ըսելով. «Այդ օրերուն ներկայ պատասխանելով, ամէն Հայ իր մասնակցութիւնը ու քաջալերանքը բերած կ'ըլլայ այդ սրբազան դործին»: Երեկոյթը վերջ գտաւ ճոխ ընդունելութեամբ մը, պատրաստուած Սեւրան – Լիվրի – Կարկանի Կապոյտ Խաչի տիկիններուն կողմէ, որոնք այդ ձեւով իրենց բաժինը բերին ձեռնարկին յաջողութեան:

Զեռնարկին աւարտին, ներկաները կարելիութիւնը ունեցան դնելու հայաստանեան յուշանուէրներու եւ նամականիշերու ցուցադրանքէն նմոյշներ, ապաստելով գալիք տօնավաճառին, իր հարուստ ճոխութեամբ եւ ընտրանիով:

ՀՐԱՉ�got ՀՐԱՉԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

Վրէժխնդրական այս տրամադրութիւնները առաջ կ'երթար եւ էմին էօնիւլ հրապարակը հասած էր երրորդ հաւէնն ձայն մը հնչեց:

– Բարեւ, Մարգար էֆէնտի, ո՞ւր այսպէս:

Վաճառականը եաին դարձաւ: Փաստաբան Սափորեան էֆէնտին էր, սեւ խոշոր պարուխայ մը թեւին տակը:

– Տեղ մը գացեր էի տէ՝ հիմա դրասենեակ կը գտնեմ կոր, պատասխանեց վաճառականը:

– Աղէկ հանդիպեցանք, ես ալ ձեզի տեսնել կ'ուզէի, ըսաւ փաստաբանը:

– Ի՞նչ բանի համար:

– Տեղեկագիրը տուի Վարչութեան:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, ի՞նչ չուտ:

– Ես անանկ եմ, ինծի յանձնուած գործը չուտ մը կը տեսնեմ ... բնութիւնս այսպէս է:

– Ե՞րբ տուիր:

– Հիմա, այս առտու դրագրիս հետ ղրկեցի ... աղուոր բան մը եղաւ, շատ պիտի հաւնիս:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Թաղային Խորհուրդին խերը անիծեցի:

– Մէյ մը չե՞մ կրնար տեսնել, գոնէ օրինակը:

– Դժբախտաբար օրինակը չպահեցի քովս, ասկէ գատ Մարգար էֆէնտի, տօվորութիւն չէ այս տեսակ թուղթերը նախապէս ուրիշներուն ցոյց տալ, յետոյ ծանր պատասխանատուութիւն կուգայ վրաս:

– Իրաւունք ունիս:

– Բայց կը կրկնեմ, ուշածէդ աւելի է:

Վաճառականը մեծ ուրախութեամբ լըսեց այս աւետիսը, միայն թէ կը փափաքէր տեղեկագրին մանրամասնութիւնները իմանալ:

– Եթէ ժամանակ ունիք՝ քիչ մը մեր դրասենեակը հանդիպինք, առաջարկեց փաստաբանը:

Այս վերջինը ժամացոյցը նայեցաւ, պահ մը մտածեց, դրպանէն փոքրիկ տետրակ մը հանեց, թղթատեց եւ ի վերջոյ ըսաւ:

– Երեսունըհինգ վայրկեանի չափ կըրնամ տրամադրել ձեզի:

Մխաին ուղղուեցան Մարգար էֆէնտիի դրասենեակը, ուր փաստաբանը կարգ մը մանուածապատ խօսքերէ ետքը յայտնեց թէ քանի մը օրուան համար տասը ոսկիի անհրաժեշտ պէտք ունէր: Վաճառականը փութաց այդ փոխատուութիւնը կնքելու:

– Մինչեւ հինգ օր անպատճառ կը վերադարձնեմ, ըսաւ Սափորեան էֆէնտի, ոսկիները ղրպանելով:

Եւ փոխարինելու համար վաճառականին ցոյց տուած հաճոյակատարութիւնը՝ մանրամասն պատմեց տեղեկագրին իմաստը.

– Ի նպաստ Պօղոս էֆէնտիի եղած վկայութիւնները, ամէնքն ալ, կասկածելի ցոյց արուած են, ըսաւ, իսկ ընդհակառակն ընդդէմ վկայութիւններուն մեծ կարեւորութիւն ընծայուած է:

– Ասդէն ճշմարտութիւնն ալ այդ է, հաւանեցաւ վաճառականը.

– Թաղին մէջ տիրող յուզումը պատմուած է եւ անոր ամրողջ պատասխանատուութիւնը ծանրացուած է Թաղային Խորհուրդին վրայ.

– Բո՛ւն իրողութիւնն է:

– Ժամկոչ Վարդանի խնդիրն ալ չօշափած եմ ու եկեղեցիին մէջ եղած աթոռի դէպքը որակած եմ «իչխանութեան չարաչար զեղծում»:

– Ճիշդ բառը դուեր էք:

– Տեղեկագիրը խստօրէն կը պահանջէ ժամկոչին անմիջական հեռացումը:

– Թաղը խաղաղեցնելու համար ուրիշ ճար չկայ:

– Թաղ. Խորհուրդի հրաժարումը...

– Ատ արդէն ամէնէն կենսականն է:

– Եւ առժամեայ Թաղ. Խորհուրդի մը կազմութիւնը մինչեւ որ միտքերը հանդարտին եւ կարելի ըլլայ օրինաւոր ընտրութիւն կատարել:

– Կեցցէ՛ք, շատ անկողմնակալ կերպով ներկայացուցեր էք ամէն բան.

– Ես արդէն անկողմնակալ ու անաչառ մարդ մըն եմ, հայրս կամ եղբայրս չեն ցաւուր ըլլան՝ չեմ քաշուիր ըսելու... զնութիւնս, նկարագիրս այսպէս է ու այս նկարագրիս երեսէն շատ անգամ վնասած եմ, բայց, ի՛նչ ընեմ, ձեռքս չէ:

Վաճառականը չափազանց գոհ էր իր ստացած տեղեկութիւններէն: Կը խորհէր որ այս տեղեկագրին վրայ Վարչութիւնը ուրիշ բան չէր կրնար ընել այլ եթէ անոր մէջ ներկայացուած պահանջումները գործադրել: Վերջապէս յաղթութեան ժամը կը հնչէր:

Ժամէն աւելի էր որ փաստաբանը վաճառականին դրասենեակը կը գտնուէր, երբ ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

– Սափորեան էֆէնտի, ճաշի ժամը կը մօտենայ կոր, երթանք միասին ճաշենք, առաջարկեց վաճառականը:

– Կ'ըլլա՞յ մի եա...

– Ինչո՛ւ չէ:

Փաստաբանը ժամացոյցը նայեցաւ, փոքրիկ տետրակը կրկին հանեց դրպանէն ու քննեց եւ ըսաւ.

– Լա՛ւ, կրնամ ժամ մը տրամադրել ձեզի:

– Ճաշելու համար բաւական է արդէն:

Երկու բարեկամները զացին լաւագոյն ճաշարանը ուր փաստաբանը անսովոր պերճախօսութեամբ ախորժակ մը ցոյց տուաւ:

Ճաշէն յետոյ բաժնուեցան իրարմէ:

Վաճառականը այդ իրիկուն յաղթականօրէն դարձաւ իր թաղը:

– Տեղեկագիրը զացեր է Վարչութեան, հիմա «պոյեր»ներն պիտի տեսնան, կ'ըսէր դէմը եղողին:

Մեծ աւետիսը հաղորդեց նաեւ իր կնոջ, Սաթեն հանըմին:

– Օ՛խ, գոչեց այս վերջինը, թող պզտիկ մը խաղք ըլլան որ երթան սորվին:

– Շատ չնորհքով մարդ կ'երեւայ կոր Սափորեան էֆէնտին, դիտել տուաւ Մարգար էֆէնտի:

– Անգամ մը դարձեալ պինք ճաշի հրաւիրենք, ըսաւ Տիկին Սաթեն:

– Աղէկ կ'ըլլայ:

Վաճառականը մարդ դրկեց ու իր տունը հրաւիրեց Մանուկ աղան եւ ընկեր կայծունին, որոնց հաղորդեց ուրախալի լուրը, մանրամասն պատմելով տեղեկագրին պարունակութիւնը:

– Պօղոս էֆէնտին երբոր իմանայ «տամլա» պիտի իջեցնէ, ըսաւ Մանուկ աղա ձեռքերը շփշփելով:

– Թերեւս խմացած է արդէն:

– Ձեմ կարծեր, այս իրիկուն իրեն հանդիպեցայ, ուրախ դուարթ կը խօսէր կոր պարոն Գարեգինի հետ:

– Գիտե՞ս որ այդ սրիկան վռնտեր են իր պաշտօնէն, ըսաւ վաճառականը:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, ինչո՞ւ համար:

– Մ'ով գիտէ, դեղծում ըրած է, ատանկ մարդիկներէն ամէն բան կը յուսացուի:

Ընկեր կայծունի նոյնպէս չափազանց ուրախ էր: Ըստ իրեն ասիկա փայլուն յաղթանակ մը պիտի ըլլար Պայքար ընտանիին համար եւ անոր ազդեցութիւնը պիտի կրկնապատկէր:

(Շար. 39)

ԱԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Աէն-Ժէրոմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ եւ-կեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանու-ցանէ թէ կիրակի, Նոյեմբեր 9-ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Սէն Լու - Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիբի մաս-նաճիւղը կը ծանուցանէ որ հոգեհան-գստեան պաշտօն կատարել կուտայ կի-րակի, Նոյեմբեր 9-ին, Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իր ողբա-գալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Մատաղի բաշխում:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողներուն:

Դպրոցասէր Վարժարանը

Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» Ընկերակցութեան հետ

Նոյեմբեր 7, Ուրբաթ

Դպրոցասէր Վարժարանին սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
ժամը 20·30-ին:

Ընկերակցութիւնը պիտի ներկայացնէ իր տարած աշխատանքները եւ ապագա-յի ծրագիրները:

Մուտքը ազատ է:

(Շար· Ա· էջէն)

ժամը Նոյեմբեր 4-ին եւ միշտ չուրջ 130 պատանիներ բարձրացուցած էին ճամբա-ներու վրայ, ընդհանրապէս արտօնելով անհատական կառքերու անցքը: Շար-ժումը նոյն համեմատութիւնը չունի բոլոր շրջաններուն մէջ, ամէնէն ծանր կացութիւնը հարաւային Ֆրանսա է, Մարսէյլ, Նուս, Վիթրոլ եւայլն, ուր կ'արգիլուի դէպատորաբար վառելանիւթի պաշենատորումը: Վարորդներու գլուա-աշխատավարձերն են. - ամէնէն ցածը 4·997 Ֆր·, 39 ժամ աշխատանքի համար, 5475 նոյնքան ժամուան համար, 42 ժամ-ուան համար, ամէնէն ցածը՝ 5477 Ֆր· եւ 6002 յետագային, 46 ժամուան համար 6118 եւ 6704, եւայլն, եւայլն: Կ'ըսուի սակայն թէ այս արհեստին ամէնէն դժ-բախտները Ֆրանսացիները չեն: Հան-դէպատեան կը կոչուին 55 տարեկանին, մինչ օրինակ, Անգլիոյ մէջ 70 տարեկանին է որ բեռնատար կառքերու վարորդները կը դադրին աշխատանքէ: Այս գործադուլը, անշուշտ, բաղմատեսակ հետեւանքներ ունի: Կալիմար հրատարակչատունը որ Նոյեմբեր 3-ին, կրկնակ դրական մրցա-նակներ ձեռք ձգեց Տոմինիք Նոկէզի «Սեւ Սէր»ին (Ֆեմինա) եւ Ֆիլիփ Լը Կիյուի «Նկարիչին եօթը անունները» (Մեհիխս) հատորներու համար չի կրնար փարիզ բերել գաւառը հրատարակած դիրքերը:

ԿՐԵՏէի ՄԷՋ, Հերաքլիոն, բացուած է «Հարաւ - արեւելեան Եւրոպայի երկիր-ներուն» վեհաժողովը որ կը համախմբէ ութ պետութիւններ: Հակառակ անոր որ միջադէպերը կը չարունակուին Կիպրոս եւ Եղէական Թուրքերու եւ Յոյներու մէջեւ, Երբմայ եւ Սիմիթիս դլուխ դլխի տեսակ-ցութիւն ունեցած են: Մեծ ակնկալու-թիւններ չկան այս ժողովէն, բացի հոգե-չահ խօսքերով չարադրուած դեկոյցի մը:

ԻՐԱՔի ԵԻ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջեւ ստեղծուած լարուածութիւնը չէր մեղմացած Նոյեմբեր 4-ին եւ ՄԱԿ-ը կը ջանար ելք մը գտնել: Ս· Հիւսէյն հրա-հանգ տուած է որ կրակ բացուի հետա-գօտող ամերիկեան օդանաւերու վրայ: Առայժմ Գլինթըն նախնապատուութիւն կուտայ դիւանագիտական լուծումներու:

ԷՏՄՈՆ ՏԷ ՌՈՋԻԼՏ, Ռոչիլտներու ա-մէնէն հարուստը, նախադահ՝ իր անունը կրող եբմտական Ընկերութեան մեռաւ 71 տարեկանին: Կը յիշուի որ երբ իրեն հարց կը տրուէր թէ ի՞նչպէս կը յաջողուի Ռոչիլտ մը, կը պատասխանէր՝ «Հրեայ, հարուստ, աշխատասէր եւ մեկենաս»: Իրմէ աւելի ծանօթ է իր կինը՝ Նատին որ Ռոչիլտ որպէս հեղինակ չարք մը դիր-քերու ապրելակերպի արուեստին մասին: 1772-ին է որ Մայէր Ամշէլ Ռոչիլտ ըմ-տանեկան դրամատուն մը հիմնած է Ֆր-րանքֆորթ: Իր հինդ զաւակները ղրկած է որ նուաճեն դրամատուն Եւրոպան: 1933 - 1945 նացիները դրաւած են հարըս-տութեան մեծ մասը, միայն դիմացած է լոնտոնեան հիւղը: 1982-ին Փարիզի Ռո-չիլտ դրամատունը ապաքինացուած է, Էմոն Ջուիցերիա մնացած է: 1987-ին Տաւիտ որ Ռոչիլտ գործի դրամատուն մը հիմնած է Փարիզ, Էմոն դրամագը-լուխին 8%-ը առած է: 1997-ին իր միակ զաւակը կը յաջորդէ իրեն:

UGAB
Comité de Marseille

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille
Tél. & Fax : 04 91 22 10 45

PROGRAMME DE NOVEMBRE

— Jeudi 20 Novembre

SORTIE A ST-RAPHAEL

Le départ est fixé à 8h30 précises le Siège de l'UGAB. Pour les Aixois, rendez-vous à 9h30 devant l'Hôpital Psychiatrique.

Visite du Musée Renoir sur les Hauts de Cagnes.

Déjeûner dans un restaurant arménien à Cros de Cagnes dans un cadre agréable, face à la mer.

Après le déjeûner, direction le Home Arménien.

Le goûter sera offert par la section féminine de l'UGAB aux résidents du Home, à qui nous apporterons chaleur et animation.

Prix de la sortie: 220 F., déjeûner compris ainsi que votre participation à un cadeau à chacun de 60 pensionnaires de l'établissement.

Réservation avant le 14 Novembre en téléphonant au : 04. 91. 22. 10. 45.

— Vendredi 28 Novembre

à 20h30 précises au Siège de l'UGAB

Projection du film du voyage en Arménie de l'UGAB-Marseille du 9 au 16 Octobre 1997.

Ce film vous fera vivre ou revivre l'inauguration de la 5ème «Table de l'UGAB» ouverte à Nork (quartier d'Erevan) et financée par la Section de Marseille, grâce à votre fidèle soutien. Vous verrez également, les différentes réalisations de l'UGAB en Arménie;

— Les plus beaux sites et trésors archéologiques de l'Arménie;
— La vie quotidienne à Erevan, et l'évolution du pays depuis le séisme.

La soirée continuera avec vos questions et les réponses que nous pourrons vous apporter.

Entrée libre

— ● —

Rappel des dates à retenir pour décembre

— 5 et 6 Décembre

VENTE DE NOEL

De très jolis objets à offrir et à s'offrir pour Noël au profit de nos œuvres sociales.

— 10 Janvier

REPAS DE NOEL ARMENIEN.

CENTRE CULTUREL
SAHAK MESROP

CONCERT
Willy SARKISSIAN

Pianiste international d'Arménie

au programme,
BACH-BUSONI / SCHUMANN / CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre
à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

***

VIENNE

REPAS
EN L'HONNEUR DE A. TER-MINASSIAN

La Section de Vienne de la Croix Bleue Arménienne organise le Dimanche 16 Novembre, à la Maison de la Culture Arménienne, 9, rue du Cirque à Vienne, un repas en l'honneur de

ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférences à la Sorbonne.

A l'issue de ce repas Mme Ter-Minassian donnera une conférence sur le thème :
«LA FEMME ARMENIENNE AU XXe SIECLE»

Pour les inscriptions téléphoner à Mme Yvette Mouradian au :
04 74 85 12 69.

***

SECTION «ARAXE»
LYON VILLEURBANNE

SOIREE EXCEPTIONNELLE

au CASINO DE CHARBONNIERES
«LE LYON VERT»

avec pour la première fois à Lyon
NERSIK ISPIRIAN
accompagné par l'Orchestre «ANI»

Samedi 8 Novembre à partir de 21 h

Réservations et vente de billets :
Tél.: 04 72 35 15 86 ou 04 78 88 92 51

— Tenue correcte exigée —

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

1932-էն մինչեւ այսօր Տէսինի հայկա-կան դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են: Պր· Հերոյեանի, Իսրայէլեա-նի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեա-նի, Տիկին Միլիտոնեանի եւ այլ նուիր-եալներու չունչով դաստիարակուած մա-նուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆր-րանսայի տարածքին: Դպրոցին 65-ամ-եակին առթիւ Տէսինի Ա· Ջամալեան մանաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15-ին Տէսինի «Թոպոկան» սրահը վերադանելու եւ լսելու Հայաստա-նէն հրաւիրուած երիտասարդ տաղանդը՝ Շուշաց Պետրոսեանը:

Ճաշավճարն է՝ 160 Ֆր·:

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12:

Հեռաձայնելով· -

04 - 78 - 49 - 42 - 97

կամ՝

04 - 78 - 49 - 07 - 15

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

■ Bar
■ Restaurant
■ Tombola

Ainsi vous participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements, tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Հետեւողութեամբ Դպրոցական Վար-մուհին իր տուած յայտարարութեան,

Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճ-րի Տիկնանց Ցանճնախումբը ներկայիս կը տեղեկացնէ հետաքրքրուղներուն, թէ անցնող տարիներու օրինակով, արդէն իսկ Սեպտեմբեր 21-էն ի վեր, կիրակի օրեր՝ ժամը 9·30-էն 12, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ (15 rue ժան - Կուժոն, Փարիզ 8-րդ), 4-էն 18 տարեկան մեր զաւակներուն, կանոնաւորապէս կ'ուսան-դուին եւ կ'ուսուցուին հայերէն լեզուին առընթեր՝ քրիստոնէական դիտելիքներ:

Զեր մտածէք կը հրաւիրենք Ծնողները, որպէս զի քաջալերեն իրենց զաւակները աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն: Առաւե՛լ՝ կը յանձնարարենք որ ծնողք իրե՛նք իսկ առաջնորդեն զանոնք Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոց:

Առ այդ, ուրախութեամբ կը տեղեկա-ցընենք, թէ Տիկնանց Ցանճնախումբը նախատեսած է յատուկ ուսուցչուհի մը, որպէս զի Ծնողք չզրկուին Եկեղեցւոյ պաշտամունքէն, իրենց հակոդութեան կա-րօտ զաւակները յանձնեն յիշեալ ուսուց-չուհիին, որ Եկեղեցւոյ արարողութիւն-ներուն տեւողութեան, այդ մանուկներուն հոգածու պիտի ըլլայ:

Այս նախատեսութեամբ, կը հրաւիրենք ծնողները՝ անյապաղ իրենց մանուկները արձանագրել տալ՝ դրելով Տիկնանց Ցանճնախումբին կամ հեռաձայնելով՝

01 - 43 - 59 - 67 - 03

թիւին:

ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐի
ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՃՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, Հոկտեմբեր 30, 1997

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
JEUDI
6 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·241 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.241

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄՐՄՏՆԵՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 4 / 5)

ՄԻՋԱԴԷՊ
ՀԱՅ — ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Նոյեմբեր 3, ժամը 22·36–ին, Թուրքիոյ կողմէն մեծ պնդացիրներով չորս անդամ կրակ բացուած է Արտաշատի ռուս սահմանապահներու դիրքերուն ուղղութեամբ:

Թրքական կողմը, սակայն, Նոյեմբեր 4–ին հերքած է լուրը. 9–րդ զօրաբաժնի հրամանատարութիւնը եւ Արտահանի ու Իգդիրի սահմանամերձ նահանգներու վարչակազմերը յայտարարած են թէ «Հայաստանի սահմանակից շրջաններուն վրայ նախորդ իրիկունը կրակ բացած ըլլալու որեւէ փաստ չկայ»: Թրքական բանակի պլխաւոր շտապն ալ միացած է լուրին հերքումին:

*
**

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ՅԱՂԹԵՑ ՍԱՆԹՈՐՈՑԻ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 3–ին սկսած է թէնիսի «Կրեմլին բաժակ»ի մրցող մրցաշարքը, որուն կը մասնակցին նաեւ համաշխարհային համբաւի տէր բազմաթիւ խաղացողներ: Առաջին փուլին, Հայաստանի առաջատար 24–ամեայ Սարգիս Սարգսեան հանդիպած է Ֆրանսացի ծանօթ մարզիկ Ֆապրիս Սանթորոյի որուն յաղթած է 6 – 2, 2 – 6 եւ 6 – 3 արդիւնքով:

*
**

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ ԷԼՉԻՊԵՑ

Բաքու տեղի ունեցած է Ադրբեջանի «Ժողովրդական ճակատ» ընդդիմադիր կուսակցութեան գերագոյն ժողովի նիստը, որու գլխաւոր նիւթը եղած է դարաշրջան հակամարտութիւնը: Մինչ կուսակցութեան փոխ–նախագահ Մոլլա–զադէ քննադատած է միջազգային կազմակերպութեանց դիրքորոշումը՝ հարցին կարգադրութեան կապակցութեամբ, այն պատճառաբանութեամբ որ միջնորդները Ադրբեջանը կը տեսին բանակցելու նախայարձակման արդիւնքներու հիման վրայ եւ կոչ ըրած է ընդդիմութեան դիրքորոշումը խստացնելու կնճիռին նկատմամբ, կուսակցութեան պարագլուխը էլչիպէյ ըսած է թէ Ռուսաստան եւ Արեւմուտքը կը փափաքին Հայաստանի ապագան ալ երաշխաւորող լուծում մը

(Շար.ը Դ· էջ)

դնել ամերիկացի ժողովուրդին եւ անոր ղեկավարներուն միջեւ:

«ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍԵՒ ԳԻՐՔԸ»

լոյս կը տեսնէ Նոյեմբեր 6–ին խումբ մը պատմաբաններու հեղինակութեամբ: Հատորը չատ ծանր ամբաստանագիր մըն է եւ պարզուած հաշուեկշիռն ալ ահաւոր է՝ 85 միլիոն մեռեալ: Բաշխումը կ'ըլլայ հետեւեալ ձեւով՝ 20 միլիոն Սորհրդային Միութիւն, 65 միլիոն ժողովրդական Չինաստան, բայց այս ամէնէն ցած գնահատումն է, եւելի բարձրը կը հասնի 100 միլիոնի: Հեղինակները մանրամասն կը թուեն Լենինի, Տրոցկիի, եւ մանաւանդ Ստալինի մաքրագործումները: Միայն 1937 – 38–ին գործուած մաքրագործութիւնը 690 հազար հոգիի մահուան պատճառ եղած է:

ՊԻԼՊԱՕ (2)

Առաջին նախաճաշը արդէն յիշատակ, սա պահուս, երբ կը պատրաստուիմ այդ մասին արձանագրելու, ունիմ տպաւորութիւնը, թէ նոյն նախաճաշը կրկին կը բացուի գլխուս, կրկին անդամ կ'անդրադառնամ, որ չափազանց հաճելի է զատնալ առարկայ զուրգուրանքի, հոգածութեան, դառնալ առարկայ ջերմութեան:

Ու այնքա՜ն ջերմութիւն, այնքա՜ն զուրգուրանք, այնքա՜ն հոգածութիւն՝ պանդոկի պատասխանատուին վերաբերումին մէջ:

– Գաւաթ մը եւս չէ՞ք փափաքիր:

Արդէն խմած եմ առաջինը, կերած ադին էքուասանը, ճաշակած անոյշն ու կարագը, ըմպած նարինջի օշարակը, եթէ ունիմ ցանկութիւնը, մարդը պատրաստ է կրկին լեցնելու գաւաթս:

Առաջին գաւակ, առաջին համբոյր, առաջին տպաւորութիւն:

– Ինչո՞ւ չէ:

Իջեւանս նոյնիսկ «պանդոկ» կոչուելու պատիւին արժանացած չէ, «փանսիոն» է, սակայն կարեւոր չէ անուանումը, չափազանց պոհ եմ, առաջին յաճախորդն եմ վերանորոգուած ա՛յն սենեակին, որ հեռատեսիլ իսկ ունի, ունի լուացարան եւ նոյնիսկ սեփական բաղնիք:

Արդէն չորս աստղանի պանդոկները ինծի համար չեն, պիտի չըլլան, պիտի չերթամ Մարպէլլա ու պիտի չիջեւանիմ ա՛նոր մէկ պանդոկին մէջ, ոչ մէկ ողբ, կեանքիս ուղղութիւնը կատարուած է երկար տարիներ առաջ, կը յիշեմ քանի մը տարի առաջ կատարուած մէկ հանդիպումս մեծահարուստի մը հետ, կար ու Լիոնի «Train Bleu» քանդակազարդ ճաշարանին մէջ:

Հետս առած էի օրինակ մը նոր լոյս տեսած «Ծիծեռնակները պիտի չսպասափին խրտուիլակներէն» վէպէս ու երբ որպէս նուէր զայն կ'երկարէի հիւրընկալիս, ան՝ անծանօթ գործունէութեանս՝ պահ մը կը դիտէր հատորը, «Դո՞ւբ գրած էք»՝ կը դնչէր, ապա ակնյայտ յուզումով մը կ'ափսեղնէր.

– Ես, հասկնա՞ք կոր, բազմաթիւ չէնքեր չինած եմ, բայց, հասկնա՞ք կոր, անոնցմէ ո՛չ մէկուն վրայ անունս գրուած չէ: Par contre, ձեր գիրքին վրայ, ձեր ստորագրութիւնը կայ: Հասկնա՞ք կոր:

*
**

– Ո՞ր քաղաքը կը բնակիք:

Ինծի ծանօթացուած ոեւէ անձի մը առաջին հարցումս կ'ըլլայ ասիկա ու երբ կը ստանամ պատասխանը, որպէս երկրորդ հարցում՝ կ'ուզեմ գիտնալ թէ քարտը ալ կը բնակի՞ իր մէջ: Նիւ – Եորք, Լոս – Անճըլըս կամ Մոնրէալ, վայրն ալ տեղաւորուա՞ծ է իր իր մէջ: կը սնանի՞ իրմով:

Հիմա որ վերադարձած եմ, զարմանալի հետաքրքրութեամբ մըն է որ կ'ընկալեմ Սպանիոյ մասին լուրերը, անսովոր քաղցով մըն է որ կը կարդամ Պիլպաոյի վերաբերեալ տեղեկութիւնները:

Կարոյին եւ Ֆաթիմայի ընկերակցութեամբ դուրս եկած ենք արդէն, արդէն դիտեմ որ քաղաքը հիմնուած է Տոն Տիէկօ Լօփէս տէ Հարոյի կողմէ 1300 թուականին, «երեւանի հիմնադրութեան 1750–ամեա՛կն է որ մեծ տօնեցիք բանի մը տարի առաջ», հրապարակի մը վրայ կը տեսնեմ անոր արձանը, Սպանիոյ երկրորդ կարեւոր նաւահանգիստն է Պիլպաօ, կառուցուած Ներվիոն գետին վրայ՝ Փարիզի նման ունի Ա՛յ ափ եւ Զախ Ա՛փ, ունի չորս հարիւր հազար բնակիչ, հարուստ է երկաթի հանքերով, մետաղաձուլութեան հնոցներով, թուղթի արտադրութեամբ, ունեցած է առեւտուրի եւ ծանր ճարտարուեստի բարգաւաճ անցեալ մը; ներկայիս սակայն կ'ապրի անցման ժամանակներ, աշխարհի զանազան քաղաքներուն պէս՝ տագնապահար՝ ունի անգործներու կարեւոր տոկոս մը:

Հին քաղաքին մէջն է հիւրանոցս, Santa Maria փողոց, իսկական հիւր կը զգամ ինքզինքս, կը քալենք նեղ փողոցներէ, քիչ եաք կ'անցնինք հրապարակի մը դէմ – պարոյր ոճով, ձիու պայտի մը ձեւով կառուցուած Առիական թատրոնին դիմացէն, քիչ մը անդին, ձախին՝ Սուրբ Նիկողայոս տէ Պարի տաճարն է՝ սուրբը ծովագնացներու, կը քալենք, արդէն կը մտնենք Փլազա Նուէվա՝ հրաշագեղ, վաթսուն չորս կամարներով եզերուած, ուղղանկիւն քառանկիւն բացատով կառոյց մը, որ կը գործածուի գեղարուեստական նպատակներու եւ որուն յարկերէն մէկուն մէջ հաստատուած է Պասքական լեզուի՝ Էօսքարայի Արքայական Ակադեմիան: Կամարներուն տակ՝ արճճառաններ, ճաշարաններ, կ'անցնինք անոնց մէկ քանիին մէջէն, նայուածքս կը յորդի այդ վայրերու զարաններուն վրայ զետեղուած ամէն հասակի եւ որակի մէջերու առատութեամբ եւ գունագուարներու վրայ, յաճախորդներուն առջեւ դրուած փոքրիկ սանտուիչներու ճոխութեամբ:

– Մնայուն եւ տեւական ընդունելութիւն մըն է, – կ'ըսեմ, յստակ է որ կը պտնուիմ հոգամաս մը, որուն բնակիչները ունին քալուածք, նայուածք, պատմութիւն, ունին պայքար, կը սիրեն նաեւ ուտել, կը սիրեն նաեւ խմել, կը սիրեն ապրիլ կեանքը՝ իրենց կուրծքին սեղմած:

Մե՛նք ալ կը խմենք, մե՛նք ալ կ'ուտենք, կեանքիս մէջ նման մեծութեամբ ձիթապտուղ կերած չեմ, նման համեղութեամբ սունկ ճաշակած չեմ, համով է նաեւ գարեջուրը, իսկ քարխոզները՝ անմահական:

Երուխանը նախընտրած արճակափրնեռուս վերերը կը սաւառնի, այս անգամ կը խմեմ ի՛ր յիշատակին, բայց այս բոլորին մէջ, ինծի կը թուի որ կը բնակիմ ընթացքի մէկ եղող վէպի մը մէջ, վէպ, որուն հերոսները Կարոն ու Ֆաթիման են, ես կ'ապրիմ էլքը անծանօթ այդ վէպը, ահա մասնակից եմ անոր քանի մը դրուագներուն:

Հիմա կը գտնուինք Ֆաթիմայի կառքին մէջ, ծառայասէր է ան, պատյտ մը, Պիլպաոն ալ ունի տխրահռչակ իր փողոցը, կխտախարխուլ տուներ, աչքարհի թմրեցուցիչի մանր վաճառորդները բոլորն ալ նման են իրարու, նոյն դիմագծերը, կ'անցնինք այդտեղէն ալ:

Վերադարձ հիւրանոց, հիմա ընդունելութեան սեղանին եաեւ նստած կինը տէ՛րն է հաստատութեան, կը խօսի սահուն ֆրանսերէն մը, ունի հիւսուած մաղեր, ֆլամէնքօ պարոդի չարժումներ, սենեակ բարձրանալէ առաջ, կը փոխանակենք քանի մը խօսք, վերջապէս երբ հարց կուտամ թէ Պասքերը ո՞ր թուականէն ի վեր կը գտնուին այս հողերուն վրայ, պինդ կեցուածք մը պահպանող կինը կը պատասխանէ պիրկ չեչտադրութեամբ մը.

– Մենք մի՛շտ այստեղ գտնուած ենք:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՖՃԵԱՆ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՒՔԵՐՈՒԻ վարորդները գործադուլը կը շարունակուէր Նոյեմբեր 5–ին, թէեւ նոյն օրը ժամը 10–ին բանակցութիւնները կը վերսկսէին եւ այս անգամ գործատիրութեան գլխաւոր շահակցութիւնը իր – էֆ – թէ–ն յայտնած էր թէ կը մասնակցի: Այս առընչութեամբ որոշ լաւատեսութիւն մը կը տիրէր, թէեւ տեղւոյն վրայ կացութիւնը բարելաւուած չէր, ընդհակառակն պատնէշները կը մնային եւ տեղ – տեղ նաեւ ծանր միջադէպեր պատահած էին: Փոխադրութեանց համաձնավար նախարարին՝ Ժ. Գ. Կէսայի այցելութիւնը վարորդներուն կը մանի պատնէշին վայրը կառավարութեան բոլոր անդամներուն հաւանութեան չէ արժանացած եւ չեչտուած է որ «անհատական նախաձեռնութիւն» մըն է: Ժողին բացատրած է որ վարորդներու դիրքը երկու գլխաւոր պատճառներ ունի՝ աշխատանքի պայմանները եւ արուած խոստումներուն յարգանքին անհրաժեշտութիւնը: Այս չարժումին հետեւանքները զգալի դարձած են մտեսական գետնի վրայ: Որոշ գործատուներ փակած են իրենց դռները, վառելանիւթը սկսած է պակսիլ, թարմ ապրանքներու հասատութիւնները (բանջարեղէն, պտուղ, ազգան եւայլն, եւայլն) լուրջ տագնապներու դուռն են եւ կը յայտնեն թէ կը բերնան անանկութեան երթալ: Կացութենէն կը տուժեն նաեւ զբոսգի երկիրները: Ծանր միջադէպ մը պատահած է Վիթրոլ, ուր խումբ մը անձեր, գլուխները ծածկուած, յարձակած են պատնէշ մը խորտակելու համար եւ 3 վարորդներ վիրաւորուած են ու հիւանդանոց փոխադրուած:

ՅՈՒՆԱՍԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետները որոշած են վերսկսիլ երկկողմանի հանդիպումները որոնք առկախ էին վերջին միջադէպերու հետեւանքով: Հերթական մէջ, մէկուկէս ժամուան գլուխ գլխի տեսակցութենէ մը ետք, Սիմիթիս խօսակցութիւնը «արդիւնաւէտ» որակած է, աւելցնելով սակայն թէ հանդիպումը կացութիւնը բարեփոխող արդիւնքի մը չէ յանգած: Ընդունած է Անգարա երթալու Եըլմազի հրաւէրը. թուականը պիտի ճշդուի յետագային: Եըլմազ առաջարկած է «ամբողջական երկխօսութիւն մը» բոլոր առկախ հարցերուն մասին, մինչ Սիմիթիս քայլ առ քայլ կ'ուզէ յառաջանալ: Երբ կրետէ կը ժամանէր Կիպրակի, Նոյեմբեր 2–ին, Եըլմազ անկարելի չէր գտներ «զինեալ բախում մը, արկածով», եգէական տեղի ունեցող թուրք եւ յոյն ռազմափորձերու պատճառաւ:

ԹԵԼ – ԱՎԻՒԻ մէկ դատարանը հաստատեց որ Ալբէրէ Շարոն տուա խօսած էր Պեկինի կառավարութեան, 1982–ին, Լիբանանի ներխուժման առեն, երբ Պաշտպանութեան նախարար էր: Արդարեւ ան պատ բացած էր «Հաարեց» օրաթերթին դէմ, որ գրած էր թէ Շարոն կանխամտածած էր Պէյրութի խորհրդարանի զօրքեր ղրկել, դէմ գործելով կառավարութեան որոշումին որ 40 քիլոմեթրի կը սահմանափակէր Լիբանան մուտքը: Դատարանը հաստատեց որ – թերթը ճշմարտութիւնը գրած էր եւ յօդուածագիրին ալ ազատեցաւ: – «Կը նշանակէ որ Ա. Շարոն պէտք է հեռանայ պետական գործերէն եւ իր ագարակը վերադառնայ»: Շարոն «ծանր սխալ» որակեց դատարանին վճիռը եւ յայտնեց թէ պիտի չարունակէ պայքարիլ եւ վերաքննութեան դիմած է:

ԻՐԱՆ պանապան ցոյցերով եւ հանդիսութիւններով, Նոյեմբեր 4–ին տօնած է ամերիկեան դեսպանատան գրաւումը 18 պատանդներով: Ցուցարարներ (քանի մը միլիոն աշակերտ եւ պատանի) «Մահ Ամերիկայի» բացագանչելով տողանցած են: Ելոյթով մը, Նախագահ Խաթամի յայտնած է որ Իրան գիտէ տարբերութիւնը

Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԱԻԵԼԻ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԲԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան մամուլին մէջ լայն տեղ կը գրաւեն քննադատական էջերը։ Դէժա-պոհութեան բազմաթիւ ու բազմազան մարզերու պոյութեան ապացոյց գրու-թիւններ լոյս կը տեսնեն թէ՛ ընդդիմա-դիր, եւ թէ նաեւ իշխանամէտ նկատ-ուած թերթերու մէջ։ Ճիշդ է որ առա-ջինները քննադատելի երեւոյթին ներկա-յացումին հետ բաւական տեղ կուտան վարկաբեկելու նպատակին ալ. կը պա-տահի նոյնիսկ որ այդ նպատակը ըլլայ գրութեան մը բուն նիւթը։ Իսկ իշխանու-թեան մօտիկ մամուլը երբ կը մատնանշէ ընկերային, տնտեսական կամ պատաս-խանատուներու ընթացքին վերաբերող պակասներէն պարագայ մը, առոր մէջ յաճախ գրալի կ'ըլլայ կողմնակալու-թեան, քննադատելէ խուսափելու ամ-բաստանութիւնը վանելու մտահոգու-թիւնն ալ։

Ի՛նչ թերթախ ալ ուղղուած ըլլան ու ո՛ր թեւէն ալ եկած, քննադատական էջե-րու մէջ չատ հազուագէպ է տեսնել այն ծանրակշիռ ոճը՝ ու ամբաստանութիւն-ները որոնք տեղ գտած են Աչոտ Մանու-չարեանի առորագրութեամբ «Առաւօտ»ի Հոկտեմբեր 17 եւ 18-ի թիւերով տրուած գրութեան մէջ։ Հեղինակը 1988-ի չար-ժումին ամէնէն ծանօթ անուններէն էր, Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ որ խորհըր-դային կարգերու օրով, նոյն տարին իսկ, Գեղազոյն Հորհուրդին մէջ աթոռի տի-րացող առաջիններէն եղաւ։ Անկախու-թեան հռչակումէն հետ վարչ զանազան պաշտօններ, ինչպէս՝ Ապահովութեան պատասխանատու (1991 Նոյեմբեր), նա-խագահի խորհրդական՝ այս վերջինէն հրաժարելէն ի վեր (1993 Սեպտեմբեր) ան մաս չի կազմեր իշխանութեան, թայց խղած չէ կապը քաղաքական բեմին հետ։

Վերոյիշեալ իր գրութիւնը նիւթ ունի Ղարաբաղ Կոմիտէի 11-էն Համբարձում Գալստեանի որ եղաւ անկախութեան Հրեւանի Ա. քաղաքապետը, սպա-նութեան (1994 Դեկտեմբեր) առընչուած պարագաները։ Զինք հրապարակումներու մղած է իր դռնուած պաշտօնները լը-տանձնած Դաւիթ Շահնազարեանի Սեպ-տեմբեր 19-ի յայտարարութիւնը այն մա-սին թէ որպէս Հ. Գալստեանի մարդաս-պան ամբաստանուած Միքայէլ Մանուկ-եան արժանի պատիժ չէ կրած, քանի որ մպանեալին եղբայրը փոխած է իր ցուց-մունքները։ Այս սպանութեան մասին Դ. Շահնազարեանի արտայայտութիւնները յատուկ ուշադրութեան արժանի են անով որ այդ թուականին ինք կը գլխաւորէր Ապահովութեան ազգային վարչութիւնը։

Ա. Մանուչարեան առաջին տողէն իսկ «հերթական կեղծիք» կը կոչէ Դ. Շահ-նազարեանի խօսքերը։ Ապա հետագըն-նութեան չըջանի բազմաթիւ գրուագնե-րով կը յանդի այն կէտին որ հետեւողա-կան եղած են Երեւանի նախկին քաղաք-պետին սպանութեան ամբաստանութիւնը Հ. Ց. Դ.-ի ուղղելու ջանքերը։ Առոր կը կապուի «Դրօ» կառոյցի, թմրեցու-ցիչներու, սպանութիւններու, գաղտնի փաստաթուղթերու յայտնաբերումը որուն հետեւանքը եղաւ Հ. Ց. Դ.-ի գործու-նէութեան արգիլքը Հայաստանի մէջ։

Այս բաժնին մէջ ծանրակշիռ վերագը-րումներու առաջին մաս մը նոյն կուսակ-ցութեան կ'առընչէ Ա. Մանուչարեան, գրելով որ ան ստեղծումի օրէն Թիրախ եղած է չարք մը երկիրներու իր հիմնա-կան լծակներուն տիրելու նպատակին։ Այդ ձեւով կարելի կ'ըլլար մինչեւ իսկ կառոյցը օգտագործել Հայաստանի չա-հերուն դէմ. ուրեմն, առոր դէմ ամէնէն ուժեղ քայլը կուսակցութիւնը «Հայաս-տանակերտն» դարձնելն էր ըստ Մանու-չարեանի, մինչդեռ անոր վակումը ամ-բողջովին հակառակ ուղղութեամբ ա-րարք մըն էր։ Այս գործառնութիւնը մտա-ծել կուտայ որ Դ. Շահնազարեան աւելի հզօր չարժառիթներ ունեցած է, քան՝ երկրին ապահովութիւնը։ Կ'ըսէ նաեւ թէ Հ. Գալստեանի սպանութեան վարկածնե-րէն ոչ մէկը լրջօրէն քննարկուած է. նոյնիսկ այն որ սպանութեան եաին կը տեսնէ Հ. Ց. Դ.-ն, կամ «Դրօ»ն։ Մինչ-դեռ իր դատումով առիկա ոճրագործը դանելէն զատ, կը կապուի Հայաստանի ապահովութեան մարզին։ «Քանի՞ «Դրօ» կայ Հայաստանում։ Ո՞վ եւ ինչ նպատա-կով է նման կառոյցներ ստեղծում» հարց կուտայ Մանուչարեան, աւելցնելով որ թէեւ անհերթեթ են նման հարցումները երբ «անօրինականութեան եւ ժողովրդա-կան ունեցուածքի թալանի եանապարհով ստեղծուում է բեւեռացուած, հսկայ հա-րստութիւն տնօրինող եւ քացարձակ անամօթ կեցուածք ունեցող մարդկանց մի խումբ»։ Կ'ըսէ նաեւ թէ կայ առանց դէմ ազնիւ մարդոց գաղմութիւն մը «որ լի է վճռակամութեամբ անյապաղ արդա-րութիւն հաստատել, պատժել մեղաւոր-ներին»։

«Դրօ»ի նման հատանական խմբակներու համար «ամենասարսափելին» այն կը հա-մարուի որ անոնք դիւրութեամբ կրնան օտար յատուկ ծառայութիւններու աղ-դեցութեան ենթարկուիլ, առանց պի-տակելու։ Եւ եթէ «Դրօ»ն միայն քրէա-կան տեսանկիւնէն չքննուէր, կարելի կ'ըլլար «կարեւորագոյն եզրակացութիւն-ներ»ու յանդիլ։

Գրութեան վերջին սիւնակը բաւական հետաքրքրական բաներ կը պատմէ. Մա-նուչարեան Հ. Գալստեանի սպանութե-նէն ժամանակ մը ետք երկրի մը մէկ ներ-կայացուցիչին այցը կ'ընդունի. այդ այ-ցելուն իրեն կ'ըսէ թէ իրենք տեղեկու-թիւններ ունին որ Հ. Գալստեանի սպա-նութիւնը դրդուած է այլ երկրի մը յա-տուկ ծառայութեան կողմէ. կը բերէ «հիմնաւորումներ» ալ։

Քիչ մը աւելի ուշ այլ երկրի մը ներ-կայացուցիչը մատնանշելով տարբեր երկրի մը յատուկ ծառայութեան մաս-նակցութիւնը նոյն սպանութեան, կ'ըսէ թէ եթէ Հայաստան պնդէ Միքայէլ Մա-նուկեանի կողմէ սպանութեան վարկա-ծին վրայ եւ ատոր համեմատ դատավը-ճիռ արձակէ, իր երկիրը որոշած է հա-մապատասխան քայլերու դիմել եւ հրա-պարակել իրենց ամբաստանած երկրին մասնակցութեան փաստերը։

Մանուչարեան կարեւոր կը նկատէ որ ատոնց հետ քննուին սպանութեան միւս վարկածներն ալ, ինչպէս՝ մոլիպտենի խնդիրը, «Դրօ» կառոյց, Ներքին գործերու նախարարութեան յատուկ խումբ, եւայլն։ Արտաքին որոշ կառոյցներու առընչուած սպանութեան քննութիւնները, հարկաւոր կը նկատէ որ կատարուին հակահետախու-զութեան ճամբով ալ, քանի որ նման պա-րագաներ ծանօթ, կամ ենթադրելի ազ-դակներէ զատ կրնան պարագած ըլլալ «բոլորովին այլ բան»։

Ցետ գրութեան բաժինով մըն ալ Ա. Մանուչարեան չատ կարեւոր կը նկատէ իշխանութեան եւ Հ. Ց. Դ.-ի համագոր-ծակցութիւնը, «փոխվստահութիւն»ը, մանաւանդ որ «մօտ տարիները մեր երկ-րի ու ժողովրդի համար խիստ տագնա-պալի եւ դժուարին են լինելու եւ մենք պէտք է անխոցելի լինենք օտար եւ քըղ-ճամական յատուկ ծառայութիւնների հա-մար»։

Ոստիկանական վէպի մը նախանիւթը դնել կը կարծէ մարդ կարդալով Ա. Մա-նուչարեանի տարածուն գրութիւնը. յատկապէս օտարերկրեայ այցելուներու հետ խորհրդաւոր հանդիպումներու տո-ղերը։ Ինք ապահովութեան ամէնէն պա-տասխանատու դիրքին վրայ գտնուած դեկավար ըլլալով, անբնական չէ որ կա-պեր, թերեւս ծանօթ դէմքեր ունենայ օտար երկիրներու նոյն չրջանակներէն։ Բայց այսօր երբ նոյն դիրքերուն վրայ չէ, ի՞նչպէս պէտք է բացատրել որ նորէն ինք կ'ընտրուի որպէս խօսակից, այնքան ծանրակշիռ ու խորհրդապահական յայտ-նութիւններու համար։ Միւս կողմէ, «Դրօ» կառոյց կոչուածին, Հ. Գալըստ-եանի որպէս մարդասպան ձերբակալուա-ծին դատերուն այսքան ժամանակ եր-կարձգումը, չատ մը հարցականներ կը թելադրէ ինքնին։ Ա. Մանուչարեանի հրապարակումը բան մը պիտի փոխէ՞ դէպքերու ընթացքին։ Երկրին ապահո-վութեան, դատական իշխանութիւնները պիտի հակազդե՞ն անոնց։ Հարցումներ որոնք չեռաղայ զարգացումներու սպա-սումը կը թելադրեն։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ, ՓԱՆԴՈՂ ԲԱՅՑ ՆԱԵԻ ՄՂԻՋ ՈՒԺ

Սեպտեմբերի վերջերուն, Իտալիոյ ա-րեւելեան կեդրոնամասին մէջ տեղի ու-նեցող երկրաշարժէն մեծ վնաս կրեց նաեւ Ասիզիի կաթողիկէն։ Աւերը վերին կամարին փլուզումով, Ջիմապուէի «Խա-չելութիւն»ը փճացաւ, որ եզակի գործ մըն էր իր պատմական եւ գեղարուեստա-կան արժէքով։ Վնասուած են նաեւ նոյն կաթողիկէին որմերը զարդարող ճոթթո-յի որմնանկարներէն ոմանք, որոնք վե-րանորոգութեան պիտի ենթարկուին։ Բայց կարելի պիտի ըլլա՞յ զանոնք վերջ-նականապէս փրկել ընութեան ամեհի արարքներէն։

Ֆրանքօ Պարպէրի, Փիզայի համալսա-րանը հրաբխաղէտ եւ պետական ենթա-նախարար քաղաքացիական պաշտպանու-թեան, մտավախութիւն կը յայտնէ գա-լիք Մեծ երկրաշարժի մը գծով։ Իրեն համար, Իտալիոյ բնակչութեան 40 առ հարիւրը անոր ենթակայ կը գտնուի եւ չինութիւններուն 65 առ հարիւրը անա-պահով են։ Երկրաշարժները պիտի չա-րունակուին՝ քանի որ Ափրիկէն եւ Եւրո-պան իրարու կը մօտենան (որուն բեր-մամբ օր մը Միջերկրականի աւազանը պիտի խզուի) մինչ Ատլանտեան Ովկիա-նոսն ու Թիբեդեան Ծովը կ'ընդլայնին (այս վերջինը տարին մէկ սանթիմեթր)։

Սակայն, կարելի՞ էր այս երկրաշար-ժին պատճառած վնասները նուազ ազէ-տալի դարձնել։ Ըստ երեւոյթին այո, եթէ աաեներն ուշադրութեան առարկայ դառնար եւ լուրջի առնուէր Փոլիանո-ցի լրագրող Ալպերթօ Լականայի նա-խաձեռնութիւնը։ Արդարեւ, երկրաշար-ժէն մօտ երկու չաբաթ առաջ, տեղա-կան թերթի մը մէջ Լականա կը գրէր. «Եթէ տեղի ունեցող երեւոյթը հետզհե-տէ իր բնական ընթացքը չի ստանար, որ է՝ երկրաշարժին ընդյատակեայ խլըր-տումներուն ուժգնութեան աստիճանա-կան նուազումը, վախ կայ որ մեծ երկրա-շարժ մը տեղի ունենայ, ազէտալի հետե-ւանքներով»։ Լրագրողը այս եզրակա-գութեան յանգած էր իր գործնապաշտու-թեամբ քանի որ, տեղական օրաթերթե-րու մէջ Սեպտեմբեր 4-ի առաջին գրե-գումին մասին կարդալով (Գոլֆիորիթօ սկսած), ան չուտով այնտեղ գացած էր։ Այդ Հինգշաբթի, կէս ղիչերուան մօ-տերը ցնցում մը սկիզբ առած էր, ոչ ա-ւերող բայց անբնական, որ հետզհետէ աստիճացած էր։ Ոչ մէկը այս երեւոյթը լուրջի առած էր, ի բաց առեալ Լակա-նա եւ իր թերթին տնօրէնը։ Լականա արձանագրած էր տեղւոյն բնակչութեան մտահոգութիւնները, որ վարժ է երկրա-չարժներու, Փոլիենաթէի չրջանը։ Սեպ-տեմբեր 9-ին, Մաչերաթայի երկրապե-տական Դիւտարանն ալ մատնանշած էր որ «Սերվալլէ – Գոլֆիորիթոյի շրջանը ցըն-ցումները աւարտած չեն թուիր»։ Փոլի-նիայի քաղաքապետը, իր կարգին, Փե-րուճայի նահանգապետին կը դիմէ, ո-րուն պատասխանը կ'ըլլայ. «Միայն էա-նի մը փոքր ցնցումներ են. մի մտահոգ-ուիք»։ Իսկ երկու չաբաթ ետք, ատոր հոդիի մահուընէ եւ 51 հազար անձերու անպատսպար մնալէն յետոյ, նոյնինքն ենթանախարար Ֆ. Պարպէրի կը յայ-տարարէ. «Դժբախտաբար կարելի չէ երկրաշարժները նախատեսել»։ Սակայն կը բաւէր աւելի տեղեակ ըլլալ օրեր ա-ռաջ գրուածներուն, մատնանշումներուն եւ տեղւոյն բնակչութեան մտահոգու-թեան ու ցասումին, որպէսզի կարելի ըլլար նախատեսել։

Այսուհանդերձ, ինչպէս Աբրայ Կա-լիանի ըսած է. «Շատ անգամ աղէտները ազգեր կը բանդեն, բայց ուրիշ անգամներ անոնց վերականգնումին եւ վերակազմա-ւորումին սկիզբը կը հանդիսանան։ Ամէն ինչ կախեալ է այն բանէն թէ վերականգ-նումը ի՞նչ ձեւով տեղի կ'ունենայ»։ Անց-եալին կան կարգ մը օրինակներ որոնք լաւագոյնս կը հաստատեն այս իրողու-թիւնը։ Լիզպոնի երկրաչարժը, 1755-ին, 60 հազար զոհ խլածէր։ Սակայն այս աղէտին հետեւանքները հետագրգրական են։ Անոր պատճառով արքունիքը խոյս առաւ եւ գահ բարձրացած թագաւո-րը սարսափէն քանի տարի հիւղակի մը մէջ բնակեցաւ։ Անմիջապէս, փոմպալի մարքիզը իշխանութիւնը ձեռք առաւ եւ նախկինէն ամբողջովին տարբեր երկիր մը վերաչինեց, թէ՛ գերակառոյցներով եւ թէ՛ ենթակառոյցներով։ Կ'ըսուի թէ այ-սօրուան Փորթուկալը այն մէկն է զոր Փոմպալ ցանկացած էր։

Նոյն հոլովոյթը տեղի ունեցած է Գա-լապրիա (Իտալիա), 1783-ին, երկրաչար-ժէ մը ետք որ 30 հազար զոհ խլած է, ո-րուն հետեւանքով հսկայական բարե-կարգումներ իրականացուցած են, որնք համեմատական բազդատականի ենթար-կելով, մինչեւ այսօր յիշատակելի կը մնան։ Ատոր նման բան մը պատահած է Գաթմանիա, տակէ ինը տարի առաջ։

Նկատի առնելով նմանօրինակ այլ պա-րագաներ եւս, «ազէտներու նպաստաւո-րութեան» ըմբռնում մը կարելի կը դտա-նայ։ Այսպէս, երբ տարածքային մը ազէտի ենթարկուի, վերակառուցումի համար անոր դումարներ կը յատկաց-ուին, մարդիկ կ'աչխատին, ամբողջ հա-մակարգը նոր կացութեան մը ծնունդ կու տայ, նախկինէն լաւ եւ զարգացում տե-ղի կ'ունենայ։ Սակայն մի՞շտ այսպէս է։ Դժբախտաբար ոչ։ Իտալիոյ մէջ, այս գծով, Ֆրիուլի, Նափոլիի եւ Իրփինիա-յի բազդատական օրինակները խօսուն են։

Մարցիօ Սթրասլոյի (Ուտինէի հա-մալսարանապետ եւ անտեսագէտ) երբ հարց կը տրուի թէ ճի՞շդ է որ հիւսիս-արեւելեան չրջանի անտեսական յառաջ-ընթացին երեւոյթը 1976-ի երկրաչար-ժով կը սկսի, ան կը պատասխանէ. «Ա-սիկա չափազանցութիւն է, նկատի առնե-լով որ երկրաշարժը վեներոյի տարած-քին միայն բառորդը հարուածեց, իսկ զարգացման նշանները անտարակոյս նըշ-մարելի էին նաեւ տարիներէն իսկ։ Սակայն ճիշդ է որ երկրաշարժը հո-յակապ խթանիչ ուժ մը եղաւ»։ Իբր հե-տեւանք, չրջանին մէջ «Գործազրկութիւնը 7-8 առ հարիւրէն 3-4 առ հարիւրի ի-ջաւ (0 առ հարիւր գործազրկութիւն գո-յութիւն չունի)։ Հակառակ ուղղութեամբ գաղթարշաւ մը սկսաւ. ոչ միայն Ֆրիուլ-ցիները այլեւս այլ տեղեր չէին երթար աշխատելու (ասիկա արդէն իսկ տեղի կ'ունենար 1971-էն սկսեալ) այլ՝ բազմա-թիւ օտարներ գործելու համար այս-տեղ եկան»։ Ան առեն է որ երրորդ Աչ-խարհէն դէպի Ֆրիուլ գաղթը սկսաւ։

Սթրասլոս կը չարունակէ. «Մինչ այդ, հարկ է նկատի ունենալ հետեւեալ իրողութիւնը. եթէ հարիւր լիր արժող վնասի մը փոխարէն պետութիւնը վար-սուն լիր յատկացուց, ոչ-պետական մարմիններ այլ վարսուն մը աւելցու-ցին։ Գործատուն մը որ նախապէս հա-րիւր լիր կ'արժէր, նոր ներդրումներով 120-ի հասաւ։ Ճարտարագիտութիւնը ամբողջովին վերաճորոգուեցաւ։ Պէտք է աւելցնել որ յատկացումները նախ ճարտարարուեստին եղան այսինքն՝ տըն-տեսական ցանցին եւ ապա բնակարան-ներու շինութեան։ Անպատսպարները ձմեռը ծովափնեայ տուներուն մէջ անցու-ցին, որոնք արձակուրդի համար կա-ռուցուած էին, սակայն դատարկ էին։ Ի վերջոյ, պէտք է նկատի ունենալ ան-հատական նախաձեռնութեան ոգին. ֆրի-ուլցիները որմնադիրներ դարձան, ա-տաղձագործներ եւ այլ տիպի աշխա-տանքներ տանող։ Մեծ հաստատու-թիւնները եկան, բայց անոնք միայն հա-մեստ դեր մը ունեցան։ Իսկ ոճրային ա-րարքները անհետացան ու անհնչեցան դար-ձան»։

Ան կ'ըսէ Նափոլիի պարագան։ Եթէ ճիշդ է որ երկրաչարժին զոհ չրջաններուն մէջ է որ երկրաչարժին գոհ չրջաններուն մէջ է գործազրկութիւնը երկու կէտով նուա-զում արձանագրեց սակայն, ինչպէս ձու-կեփիչ Լուսնկա դիտել կու տայ (որ ձախ-

ժողովրդավար ձեռակուտական է եւ Նախոլիի համալսարանը հրաբուխնե-րու ընդգէմ), այս տուեալը վաղանցուկ պէտք է համարիլ: Երկրաշարժ մը կըր-նայ տնտեսական խթանիչ մը ըլլալ, բայց այս պարագան հարուի շրջանին չի վերաբերիր որովհետեւ «Աղէտ մը մղիչ ուժ կը դառնայ երբ ան տնտեսապէս աշ-խոյժ տարածք մը հարուածէ, դրուն հե-տեւանքով դրամագլուխներ կը հասնին, երբ տեղւոյն վրայ գոյութիւն ունի կա-ռոյց մը որ գիտէ զանոնք արդիւնաւոր դարձնել»: Ճ. Լաուենկօ նկատի չունի միայն «մտայնութիւնը այլ ևաեւ, օրի-նակ, հաղորդակցական միջոցները, աշ-խարհի հետ շրջանին յարաբերութիւնը եւ միջակ ու փոքր ձեռնարկութիւններու ցանցը, որ տարածքի մը իսկական հա-րստութիւնը կը կազմէ»: Այդ գծով հա-րուին տնտեսութիւնը «հիւսիսային գոր-ծառուներուն ժամանումը անխուսափելի դարձուց: Որպէս գործունէութիւն, երկ-րաշարժը 70 առ հարիւր տոկոսով անոնց ձեռնտու դարձաւ»: Մինչ հարաւային ձեռնարկութիւնները «մենաշնորհային էին, ինչպէս օրինակ, գեմեռնտի փոխադ-րութեան պարագային: Իսկ, այլ մարզե-րու մէջ, աչքառաց էին»: Այսպէս, «կալ-ուածատէրերը երկրաշարժէն օգտուե-ցան բաղաքի կեդրոնին վրայ ձեռք դր-նելու եւ, շատ յաճախ, ոճրագործու-թեան: Ինչպէս ցոյց կու տայ փոնթի-չելլիի պարագան, թաղամաս _ բաղաք մը որ երկրաշարժէն վերջ կառուցուե-ցաւ եւ դեռ մինչեւ երէկ չարագործու-թեան ձեռբերուն մէջն էր»:

Անցեալ տարուան Յուլիս 15–ին, հն-թանախարար Ֆ. Պարպէրիի յանձնուած էր Իտալիոյ երկրաշարժային դրութեան քարտէսը: Ան կը կոչուի «Ազգային տա-րածքային երկրաշարժային վտան-գութիւն»: Զայն յղացած է երկրաշարժ-ներէ պաշտպանութեան ազգային խում-բը: Ան սովորական եւ պատմական այն քարտէսը չէ որ միայն անցեալին պա-տահած երկրաշարժները կը ներկայացնէ այլ՝ ան կը ծառայէ ցնցումներ եւ աղէտ-ներ նախատեսելու: Թերեւս անտեղի չըլլայ աւելցնել թէ ամէն անգամ որ երկրաշարժ մը մասին լսենք կամ կար-դանք, 1988 Դեկտեմբերի Հայաստան պատահած աղէտը, անոր հետեւանքները եւ անոր առընչուող հարցերը մեր աչքին առջեւ կը ցցուին, ինչպէս եւ այդ գծով պատան յուզող հարցադրումներ եւ մը-տահոգութիւններ:

Կազմեց՝ ՍԱՐՈՒՆԻ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՐՋԱԳՏՈՑՏԸ

Բ. (*)

Շարունակելով հովուապետական իր այցելութիւնը Միացեալ _ Նահանգները, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Հոկ-տեմբեր 25–ին եղած է Փրովիտէնս եւ մուտք գործած տեղւոյն Ս. Վարդանանց Եկեղեցին Հրաշափառի երդեցողութեամբ: Արամ Ա.ի ուղերձէն ետք տեղի ունեցած է աչհամբոյրի արարողութիւն: Կէսօր-ուան ճաշէն ետք հոգաբարձութեան եւ յարակից մարմիններու հետ, իրիկունը, Արամ Ա. հանդիպումներ ունեցած է օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն եւ նահանգային պատասխանատուներու հետ: Ապա, չքախումբով այցելած է Ապրիլեան եւ Մայիսեան յուշարձաններէն: Գիշերը մեկնած է Պոսթըն, յաջորդ օրն ալ վե-րադարձած Փրովիտէնս, Ռոտ _ Այլանտի մէջ, Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է երկու երեսփոխաններու Փաթրիք Քե-նըմիի եւ Ռոսլըրթ Ռէյկանի հետ, աւելի ուշ միացած է ձեռակուտական ճէք Բիտի որ քոչ ծանօթ է Հայաստանի եւ Ղարա-բաղի ուր վերջերս այցելած է յատուկ պաշտօնով: Այս տեսակցութեան ընթաց-քին, Արամ Ա. խօսած է գլխաւորաբար Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լու-ծումի մը անհրաժեշտութեան մասին, յարգելով ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը, ցեղասպանութեան ճանաչ-ման եւ Միլլին _ Արեւելքի խաղաղու-թեան: Նոյն գիշերը, Հոկտեմբեր 26, Փրովիտէնսի դաղութը ճաշ մը տուած է Կաթողիկոսին ի պատիւ: Արտասանուած են գանազան ուղերձներ, Կաթողիկոսը Կիլիկեան իշխանի չքանչանով պարգե-ւատրած է Վարդգէս Մարզպետեանը: Արամ Ա.ի չքախումբով վերադարձած է Պոսթըն:

Հոկտեմբեր 25–ին, երբ առաջին անգամ մը կը ժամանէր Պոսթըն, Կաթողիկոսը ներկայ եղած է մշակութային եւ կրթա-կան կեդրոնին կողմէ կազմակերպուած դասախօսութեան մը: Դասախօսած են Տիկին Հեթըը Աբչալոյա Քրաֆեան եւ Հր-պ. Զիլինկիրեան: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Արամ Ա. որ չեչտած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան առաքելութիւնը զայն նկատելով ամբող-ջացուցիչ Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր առաքելութեան: Աւարտին զրծադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը Պոս-թընի հայ վարժարաններու աշակերտնե-րուն կողմէ: Կաթողիկոսը ասպետի կար-դի չքանչանով պատուած է Պ. Մայքըլ Նահաբեանը եւ Մեսրոպ Մաշտոց չքա-նչանով՝ Պ.Պ. Յամբարձում Պէրպէրեա-նը, Արամ Ադոնեանը (Արմանտ) եւ Թա-թուլ Սոնենց Փափազեանը:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26–ին, Արամ Ա. պատարագած եւ քարոզած է Ս. Ստեփա-նոս Եկեղեցին, որու աւարտին ճաշ մը տրուած է իրեն ի պատիւ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կէսօրէն ետք ներկայ եղած է աշակերտական հանդէսի մը, ապա մեկ-նած Փրովիտէնս եւ կրկին վերադարձած Պոսթըն:

Հոկտեմբեր 27–ին, այցելելէ ետք Ս. Ստեփանոս Ազգային վարժարանը, ճաշի հիւրը եղած է կարդինալ Պէգնար Լոյին: Ապա, այցելած է հայ ծերանոցը, վեր-ջին տարիներուն հիմնուած հայկական Մատենադարանն ու զրադարանը, իրի-կունն ալ հանդիպումներ ունեցած է հայ եւ օտար պատասխանատուներու հետ, նախքան ճաշի հիւրն ըլլալը Հ. Օ. Մ.–ի կեդրոնական վարչութեան: Հոկտեմբեր 28–ի առաւօտուն, տեղի ունեցած է պաշ-տօնական նախաճաշ մը, ներկայութեամբ աւելի քան 100 աշխարհական եւ օտար եկեղեցական հրաւիրեալներու, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են, վերջին ելոյթն ալ ունեցած է Արամ Ա.:

Նոյն օրը, Կաթողիկոսը այցելած է դերեզմանատունը եւ առաջին առթիւ հոգ-ւոյ մը արտասանած է Դրոյի չերիմին առջեւ, ներկայութեամբ Դրոյի այրիին եւ աղջկան: Հոգւոյ մըն ալ արտասանած է նոյն գերեզմանը թաղուած, Դպրեվանքի նախկին ուսուցիչ՝ Բիւզանդ Եղիայեանի չերիմին: Հայ գոյքերու Միծեռնակաբոյ-նի այցելութենէն ետք, Կաթողիկոսը գացած է «Հայրենիք»ի խմբագրատունը, ուր խօսք առած են պատասխանատու խմբագիրը եւ Արամ Ա.:

Նոյն օրը, Հոկտեմբեր 28–ին հանդի-պում մը ունեցած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը եւ Պոլսոյ տիեզե-րական պատրիարքը՝ Բարթուղիմէոս: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է Ցունաց Եկեղեցին, ուր պատրիարքը Ջերմ ընդու-նելութիւն մը ըրած է Արամ Ա.ի, ապա Հրաշափառի երդեցողութեամբ միասին մուտք գործած են Եկեղեցի: Աբարողու-թեան աւարտին խօսք առած են Արամ Ա. եւ Բարթուղիմէոս պատրիարքը, հուսկ դլուխ դլխի տեսակցութիւն մը ունեցած են եւ կատարած միացեալ յայտարարու-թիւն մը:

Իրիկունը Կաթողիկոսը այցելած է Հայ կաթողիկէ նորակառոյց Ս. Խաչ Եկեղե-ցին, ուր դինք ողջունած է Հայր Ռափա-յէլ Վրդ. Անտոնեան, հուսկ խօսք առած է Արամ Ա.: Ի պատիւ Կաթողիկոսին, ա-ւելի ուշ ընդունելութիւն մը տեղի ունե-ցած է: Հեռատեսիլ ու մամուլ անդրա-դարձած են Արամ Ա.ի այցելութեան, ի մասնաւորի տիեզերական պատրիարքին հետ տեսակցութեան կապակցութեամբ:

ԳԱՆԱՏԱ

Հոկտեմբեր 29–ին, Կաթողիկոսը իր չքախումբով անցած է Գանատա: Ժամա-նած է Վանկուվըր, ուր կ'ապրի փոքր հայ գաղութ մը: Օդակայանէն առաջ-նորդուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե-ղեցին, իրիկունը պանդոկին մէջ, ընդու-նած է օտար եկեղեցիներու ներկայացու-ցիչներ: Նախագահելէ ետք ժամերգու-թեան, Արամ Ա. ներկայ եղած է եկե-ղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած պաշ-տօնական ճաշին: Հոկտեմբեր 30–ին, Կաթողիկոսը իր չքախումբով անցած է Թորոնթօ, ուրկէ կ'անցնէր Օթաուա, Գէմպրիճ, Մոնրէալ:

(*) Ա. մասը տես՝ «Ծառայ» Հոկտեմ-բեր 25 / 26

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՐԱՆԱՀԱՑ ՈԳԵՇՈՒՆՉ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ՝ ՎԱՐԱԴ

***

ՋՄԵՌ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՐԿՈՒ ՄՕՏԵՑՈՒՄԻ՝ ԹԱՆԷՐ ԱՒՋԱՄ ՓՐՈՖ. Վ. ՏԱՏՐԵԱՆ

***

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆԿՐԿՆԵԼԻ ՇԻՐԱԶԻՆ

***

ՄԹՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ ՏԱԿ
(խոհադրութիւն)

***

Հեղինակ՝
ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ
Հալէպ 1994 / 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

– Ժողովրդային մասայի ընտրող յաղ-թութիւնն է այս Օլիկարխիայի ճնշող ղօրութեան դէմ, յայտարարեց:

– Հիմա աշխատելու ենք որ առժամեայ Թաղական Խորհուրդը մեր մարդոցմէն կազմուի, ըսաւ վաճառականը:

– Ժողովուրդի քուէն պիտի որոշէ ամէն բան, վճռեց Կայծունի:

Բայց Մարզպետ էֆէնտի բացատրեց թէ՝ առժամեայ Թաղական Խորհուրդը քը-ւէարկութեամբ չընտրուիր, այլ Վարչու-թիւնը իր յարմար տեսած անձերէն կը կազմէ զայն:

– Միայն թէ, ըսաւ, Վարչութեան մէջ բարեկամներ ունիմ, կրնանք անոնց վրայ ապրել:

– Պայքարը լսարանը պէտք է իր ներկա-յացուցիչը ունենայ առժամեայ Թաղական Խորհուրդին մէջ, պատգամեց ընկեր Կայ-ծունի:

– Քեզ կը դնենք, ըսաւ վաճառականը:

– Ես կամ ուրիշ ընկեր մը կարեւորու-թիւն չունի: Անձի խնդիր չկայ մեզի հա-մար, այլ լոկ ակզբունքային խնդիր, հա-սարակական շահերու տեսակէտ...

Վաճառականը իր երկու ընկերներուն հետ, ապի յափոյ ցանկ մը պատրաստեց ու զրպանը դրաւ որպէսզի հետեւեալ օրը Վարչութեան անդամ Քերովբէ էֆէնտիին ներկայացնէ:

Ընկերը կայծունի եւ Մանուկ ապա, իր-նականարար այս ցանկին մէջ կ'երեւա-յին:

Հետեւեալ օր Մարզպետ էֆէնտի դնաց իր բարեկամ Վարչութեան անդամին գր-բաստենակը եւ հոսկէ հոնկէ քիչ մը խո-սակցելէ ետքն ըսաւ.

– Իմացայ որ քննիչները իրենց տեղե-կագիրը տուեր են Վարչութեան:

– Այո՛, տուին, պատասխանեց Քերով-բէ էֆէնտին:

– Է՛յ, ի՞նչ որոշում տուիք:

– Դեռ բան մը չորոշեցինք:

– Ինչո՞ւ համար ... լսածիս նայելով տեղեկագիրը թացարձակապէս կը դատա-պարտէ կոր եղեր Թաղ. Խորհուրդը, չատ մը փաստացի ապացոյցներով:

– Այո՛, մէկ հատը այնպէս է:

– Ինչպէ՞ս մէկ հատը, գոչեց վաճառա-կանը:

– Երկու տեղեկագիր ղրկուած է Վարչու-թեան, պատասխանեց Քերովբէ էֆէնտի հանդարտութեամբ:

– Այդպէս բան կ'ըլլա՞յ:

– Էֆէնտի, երկու քննիչները իրարու մէջ չեն կրցած համաձայնիլ, Սափորեան էֆէնտիի պատրաստած տեղեկագրին ներքեւ Տօքթոր Ծրարեան էֆէնտին չէ ու-զած ստորագրել եւ ինքն ալ իր կարգին ուրիշ տեղեկագիր մը պատրաստած է:

– Ծրարեան էֆէնտին ի՞նչ կ'ըսէ կոր իր տեղեկագրին մէջ...:

– Սափորեան էֆէնտիին ըսածներուն բոլորովին հակառակը ... այսինքն Թաղ. Խորհուրդը բացարձակապէս կ'արդարա-ցընէ կոր:

– Է՛յ, հիմա՞...

Քերովբէ էֆէնտի իրրեւ պատասխան երկու ձեռքը բացաւ, գլխու տարտամ չարժումով մը, ինչ որ Թերեւս կը նշա-նակէր.

– «Եկուր տէ՝ զործին մէջէն ելիր»:

– Ա՛ս ի՞նչ խաղութիւն է, գոչեց Մար-զար էֆէնտի զայրացած, այդ Տօքթոր Ծրարեանը ի՞նչ իրաւունք ունի չստորա-գրելու իր պաշտօնակիցին տեղեկագրին ներքեւ ... պարզապէս կ'երեւայ որ կա-չառուած է:

– Ձեմ կարծեր, պատասխանեց Վար-չութեան անդամը հանդարտութեամբ, Տօքթոր Ծրարեանը անանկ մարդ չէ...:

– Այն առեն գինքը խաբած են:

– Մի եւնոյն վկայութիւնները լսած են երկուքն ալ, միայն թէ բոլորովին տար-բեր եզրակացութիւններու հասած:

– Աբդէն պիտէի որ այդպէս պիտի ըլ-լայ, երբոր Պոլոս էֆէնտին բռնի իր տու-նը կերակուրի տարաւ Ծրարեան էֆէն-տին...:

– Ձեմ գիտեր ինչ անցած է, պատաս-խանեց Քերովբէ էֆէնտի, միայն սա գի-տէր որ այդ խնդրոյն մասին Վարչու-թեան սեղանին վրայ երկու տեղեկագիր-ներ կան, որոնք զիրար կը հակասեն:

– Լա՛ւ, բայց վերջապէս դուք ի՞նչ պի-տի ընէք:

– Նախ՝ պիտի աշխատինք որ երկու քննիչները իրարու հետ համաձայնին եւ եթէ ասիկա կարելի չըլլայ այն առեն նոր քննիչ մը պիտի կարգենք, լիազօր իշխա-նութեամբ որպէսզի առանձին քննութիւն մը կատարէ եւ տեղեկագիր մը պատրաս-տէ:

– Ա՛ս քու ըսածդ ամիսներ կը տեւէ:

– Իրաւ է, բայց ուրիշ ճար չկայ: Ձենք կրնար տեղեկագիրներէն մին միւսէն կա-րդալ տալ համաբե՛լ...

– Եւ թող պիտի տաք որ Թաղին մէջ մէջ երկրապատակութիւնը այսպէս չա-րունակուի՞...

– Ի՞նչ կ'ուզես որ ընենք:

– Թաղեցիները իրարու գլո՞ւխ պատռեն, արի՞ւն թափի...

– Համբերութի՛ւն, Մարզպետ էֆէնտի, համբերութի՛ւն, ազգային գործերը ա-նանկ դիւրաւ չեն կարգադրուիր, կարգ կանոն կայ, օրէնք կայ, անոնց համեմատ պէտք է վարուինք:

Վաճառականը՝ սրտնեղած՝ սկսաւ քըն-նադատել Վարչութիւնը որ խնդիրները կը ձղձղէր առանց վերջնական որոշում մը տալու, որ անձերուն արժէքն ու տարբե-րութիւնը ըմբռնելու անկարող էր, որ ժամկոչ մը կամ վարժապետ մը հաւասար կը բռնէր վաճառականի մը, եւայլն, եւ-այլն:

Քերովբէ էֆէնտի թոյլ տուաւ իր բա-րեկամին որ ուզածը ըսէ, յետոյ պատաս-խանեց.

– Աբդէն մեր չբջանը կը լրանայ կոր, քանի մը ամիսէն պիտի քաշուինք եր-թանք, ինչալլահ մենէ կարողները կու-գան եւ աւելի աղէկ կը գործեն:

– «Ճանըմ», ես քեզի համար չեմ ըսեր, ընդհանուր առմամբ կը խօսիմ, դիտել տուաւ վաճառականը որ չէր ուզեր վըշ-տացնել Վարչութեան անդամը, իմի՛ւ թէ Վարչութեան բոլոր անդամները քու կա-րողութիւնդ ու ուղղամտութիւնդ ունենա-յին:

– Բան լինի, պատասխանեց միւսը:

Վաճառականը մեկնեցաւ Քերովբէ է-ֆէնտիի գրասենեակէն չափազանց սբրտ-մրտած:

Անգամ մըն ալ իր յոյսը ի դերեւ կ'ել-լէր վերջին վայրկեանին: Յանկարծ յի-շեց փաստաբան Սափորեան էֆէնտին:

– Վա՛յ չունչանորդի, մտածեց, ատակէս ուրեմն երէկ քիթիս խնդաց ամէն բան ե-զած լմնցած ցոյց տալով ու տասը ոսկիս ալ առաւ, կերակուրս կերաւ, ես ալ ա-պուշի պէս խաբուեցայ իրմէ ... երթամ մէկ մը աչքին երեւամ ... թո՛ղ պիս տըխ-մար, ապուշի տեղ չդնէ:

Եւ ուղղակի դիմեց Սափորեան էֆէն-տիին գրասենեակը: Փաստաբանը իր գը-րասեղանին առջեւ բազմած՝ թրքերէն թուղթ մը գրելու զբաղած էր:

(Շար. 40)

(Շար. Ա. էջէն)

գոնել, քանի «անոնք կ'ուզեն հիմնական ապրանքները Մեղրիէն անցընել, իսկ ատկէ Հայաստան տարեկան 100 միլիոն տոլար շահ կը ստանայ այդ 47 քմ.երուն համար: Այսինքն, ան վառելիքը կը ստանայ անմիջապէս տունը»: Էլչիպէյ պատասխանատուութիւն յայտնած է բիւրա քայլերու ձեռնարկելու «նաւթային» դիւանագիտութեան մէջ:

Թէեւ իշխանութեան գլուխ գտնուող «Նոր Աղբիւրեան» կուսակցութեան գլխաւոր պատասխանատուներէն Ակերով անլուրջ որակած է այս ռազմավարութիւնը, սակայն անկախ վերլուծաբաններու կարծիքով հարկ է սպասել որոշ ժամանակ, հասատատելու համար թէ ընդդիմութեան վերջին քայլերը որքանով համաձայնութիւն չեն մառներ կառավարութեան հետ:

*
**

ԽՐՏՈՒՄՆԵՐ ԿՈՄԿՈՒՍԷՆ ՆԵՐՍ

Ազգային ժողովի Նոյեմբեր 4–ի նիստին խօսք առնելով Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան (ՀԿԿ) խմբակի անդամ, Երեւան քաղաքի կոմիտէի Ա. քարտուղար Գագիկ Թադեւոսեան ըսած է թէ «Հայաստանի կոմունիստ» թերթէն զրմանքով տեղեկացած է իր հեռացումը Կուսակցութեան շարքերէն: Ըստ ՀԿԿ կանոնադրութեան, որեւէ անձի հարցի քննութեան պարտադիր է ենթակային ներկայութիւնը, յիշեցուցած է աւելցնելով. «Այս փաստը եւս մէկ անգամ գալիս է ապացուցելու, որ իսկապէս Հայկոմկուսը դարձել է Բադալեանի ու Դարբինեանի սեփականութիւնը, որը նրանց թոյլ է տալիս բացարձակ կամայականութիւնների ու օրինախախտումների»:

Գ. Թադեւոսեան նշած է թէ կուսակցութենէն զինքը հեռացնելու որոշումը կը զուգադիպի Երեւանի քաղկոմի քարտուղար ընտրուելուն, ինչ որ, ըստ իրեն հաճելի չէ եղած Բադալեանին ու Դարբինեանին համար: Թադեւոսեան, վրդոված, յայտարարած է թէ կը լքէ Կոմկուսի խմբակցութիւնը, մնալով հանդերձ համամիտավար երեսփոխան:

*
**

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ ԱՌԱՋԻՄ ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԸ ՄՆԱՆ

Ուժանիւթի յանձնաժողովի Նոյեմբեր 4–ի մամուլի ասուլիսին, յանձնաժողովի նախագահ Վարդան Մովսիսեան յայտնած է թէ ելեկտրականութեան սակերը փոփոխութիւն չեն կրեր մինչեւ 1998 Ապրիլ 1: Ըստ անոր տուած բացատրութիւններուն, համակարգի բնականոն եւ ապահով գործունէութեան համար հարկ է սակագինը բարձրացնել վեց սենթի համարժէք դրամով, ինչ որ պիտի կիրարկուի աստիճանաբար:

UGAB — PARIS

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous invite à découvrir

LES PEINTURES RECENTES

de

Marc TORIKIAN

du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Vernissage le Mercredi 12 Novembre à partir de 18h30

Dans le cadre de l'exposition

LE JEUDI 20 NOVEMBRE

à 19h30 un CONCERT

sera donné

par l'ensemble vocal féminin

« SOLSTICES DIVERS »

avec la participation de mesdames:

Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS

Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

—— Métro : Courcelles ——

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ որ հոգեհանդէսը կը տեղի ունենայ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Մատաղի բաշխում:

Ի պիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարդողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր վաղեմի ընկերոջ՝ Արտաւազդ Էբեմէզեանի յիշատակին, Պ. Նուպար Գալեան (Պոսթըն) 50 տոլար կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

երաժշտական կատակերգութիւնը՝

ԵՐԵԻԱՆԻ ՁՈՒՔԱՆՉԸ

2 արար

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15–ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահը

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

կազմակերպութեամբ՝

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերուն եւ Մշակոյթի Տան վարչութեան:

Մուտքը 60 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել

04 – 91 – 50 – 15 – 09

POUR LA PREMIERE FOIS A ENGHIEN-LES-BAINS

SOIREE THEATRE avec :

NAREG DOURIAN ET SA TROUPE

« MA TANTE DE PARIS »

(comédie)

Soirée organisée par l'Association Nareg.

Le 12 Novembre à 20 h 30

dans la Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains face au Casino et au parking.

Renseignements et réservations :

01 34 12 84 45 — 01 39 89 63 05

P.A.F. 100 F. (adultes) et 50 F. (enfans).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՈՒՐԱՏ–ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ

ՆԱՒԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇԸ

Շաբաթ, Յունուար 24

ժամը 20–ին

SOFITEL - Paris

Porte de Sèvres

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 29–ին:

*
**

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ

ՍԷՆ–ԺԷՐՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԼՈՔՕՆ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 21–ին,

C. A. Q. — Avenue de Saint-Jérôme:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՃԱՇԸ

Յունուար 10–ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սէն–Ժէրոմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Սէն Լու – Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ:

Դպրոցասէր Վարժարանը

Զեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» Ընկերակցութեան հետ

Նոյեմբեր 7, Ուրբաթ

Դպրոցասէր Վարժարանին սրահին մէջ

1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY

ժամը 20·30–ին:

Ընկերակցութիւնը պիտի ներկայացնէ իր տարած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները:

Մուտքը ազատ է:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Հեռուղութեամբ Դպրոցական Վերամուտին իր տուած յայտարարութեան,

Ս. Ջովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ձանձնախումբը ներկայիս կը տեղեկացնէ հետաքրքրուողներուն, թէ անցնող տարիներու օրինակով, արդէն իսկ Սեպտեմբեր 21–էն ի վեր, կիրակի օրեր՝ ժամը 9·30–էն 12, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ (15 rue Jean – Goujon, Փարիզ 8–րդ), 4–էն 18 տարեկան մեր զաւակներուն, կանոնաւորապէս կ'աւանդուին եւ կ'ուսուցուին հայերէն լեզուին առընթեր՝ քրիստոնէական պատկերքներ:

Ջերմապէս կը հրաւիրենք Մնողները, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն: Առաւե՛լ՝ կը յանձնարարենք որ Մնողք իրե՛նք իսկ առաջնորդեն զանոնք Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոց:

Առ այդ, ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք, թէ Տիկնանց Ձանձնախումբը՝ նախատեսած է յատուկ ուսուցչուհի մը, որպէս զի Մնողք չզրկուին Եկեղեցւոյ պաշտամունքէն, իրենց հսկողութեան կարօտ զաւակները յանձնեն յիշեալ ուսուցչուհիին, որ Եկեղեցւոյ արարողութիւններուն տեւողութեան, այդ մանուկներուն հոգածու պիտի ըլլայ:

Այս նախատեսութեամբ, կը հրաւիրենք Մնողները՝ անյապաղ իրենց մանուկները արձանագրել տալ՝ գրելով Տիկնանց Ձանձնախումբին կամ հեռաձայնելով՝

01 – 43 – 59 – 67 – 03

Թիւին:

ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՁԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, Հոկտեմբեր 30, 1997

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROP

CONCERT

Willy SARKISSIAN

Pianiste international d'Arménie

au programme,

BACH-BUSONI / SCHUMANN / CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian

339, avenue du Prado

13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Siret: 51027317 A R. C. Paris

Commission paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :

- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

*
**

VIENNE

REPAS

EN L'HONNEUR DE A. TER-MINASSIAN

La Section de Vienne de la Croix Bleue Arménienne organise le Dimanche 16 Novembre, à la Maison de la Culture Arménienne, 9, rue du Cirque à Vienne, un repas en l'honneur de

ANAHIDE TER-MINASSIAN

Maître de Conférences à la Sorbonne.

A l'issue de ce repas Mme Ter-Minassian donnera une conférence sur le thème :

«LA FEMME ARMENIENNE AU XXe SIECLE»

Pour les inscriptions téléphoner à Mme Yvette Mouradian au :

04 74 85 12 69.

*
**

SECTION «ARAXE» LYON VILLEURBANNE

SOIREE EXCEPTIONNELLE

au CASINO DE CHARBONNIERES

«LE LYON VERT»

avec pour la première fois à Lyon

NERSIK ISPIRIAN

accompagné par l'Orchestre «ANI»

Samedi 8 Novembre à partir de 21 h

Réservations et vente de billets :

Tél.: 04 72 35 15 86 ou 04 78 88 92 51

— Tenue correcte exigée —

*
**

ՏԷՍԻՆԻ ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

1932–էն մինչեւ այսօր Տէսինի Կապոյտ Խաչի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի հայկ. դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են: Պր. Հերոյեանի, Իսրայէլեանի, Թրաքճի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Մխիտարեանի եւ այլ նուիրեալներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆրանսայի տարածքին: Դպրոցին 65–ամեակին առթիւ Տէսինի Ս. Զամալեան մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15–ին Տէսինի «Թոպոլան» սրահը վերապտնելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ տաղանդը՝ Շուշան Պետրոսեանը:

Ճաշադիրն է՝ 160 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12:

Հեռաձայնելով. –

04 – 78 – 49 – 42 – 97

կամ՝

04 – 78 – 49 – 07 – 15

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI
7 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.242 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.242

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Օսմանեան Կայսրութեան Մեր 700ամեակը

Դիժդհունթեան, բողոքի արտայայտութիւնները, արդելք հանդիսանալու ջանքերը որոնց հետ հայկական կողմը գլուխ – գլխի մնաց, փափաքելի արդիւնքին չհերքեցան հասցնել ու մշակոյթի, կրթութեան միջազգային կազմակերպութիւնը՝ ԻՒՆԷՍԿՕ–ն չմերժեց մասնակիցը ըլլալ Օսմանեան 700–ամեակին նշումին: Ճիշդ է որ մասնակցութեան ձեւը որոշ փոփոխութիւն կրեց Թուրքիոյ առաջարկածէն. բուն նպատակը նշել էր կազմզրկ այդ կայսրութեան հիմնումը. մինչդեռ արուած որոշումը խնդրուած մասնակցութիւնը սահմանափակեց մշակութային մարզով:

Տարբեր պիտի ըլլա՞ր արդիւնքը եթէ Օսմանցիներու պուլկար, յոյն, ալպանացի ու այլ հպատակներն ալ հետեւած ըլլային պաշտօնապէս բողոք յայտնելու Հայաստանի քայլին: Ո՛չ, հաւանօրէն: Թերեւս քննութեան, վիճաբկումի, միջին եղր գտնելու օրակարգով քանի մը նիստ եւս տեղի ունենար, յանգելու համար նոյն արդիւնքին: Արդիւնք որ անկախ՝ արդելքի ամէն փորձէ, արդէն ծրագրուած էր կազմակերպութեան ղեկավարութեան կողմէ, ինչպէս կը յայտնուէր նախագահ Ֆ. Մայորի Սոֆիայի մէջ ունեցած արտայայտութենէն թէ դիրենք չհատգրեր– ողը կայսրութեան մշակութային ժառանգութիւնը կրնայ ըլլալ: Իսկ վերջնական որոշումին մէջ, Հայաստանի պաշտօնական դիրքին ու Սփիւռքէն կազմակերպութիւններու աշխատանքին հակադիր բեւեռէն աղդակ մը եղաւ Փարիզի ցոյցը. ան դիւրացուց գործը նշումին հետամուտ կողմին, ցոյց տալով որ ազդային արժանապատուութեան, անցեալին ապտակ նկատուած ծրագիրին դէմ գործնապէս ընդվզում յայտնելու համար որքա՛ն չնչին թիւ մը տեղէն չարժած էր: Անկախ նիւթէն, հակառակորդին վնասելու տեղ անոր գործը դիւրացնելու այս երեւոյթը բարերար ազդակի մը կրնայ վերածուիլ եթէ գանուի յետագայ պարագաներու համար անկէ խրատուելու իմաստութիւնը:

Առաջին այս ակամայ «օգուտ»էն զատ, օսմանեան 700–ամեակը կրնայ երկու կերեւոյթ այլ ազդակ ներկայացնել հայկական շրջանակներու համար: Նախ արհամարհելի տուեալ չէ օսմանեան անցեալին ոչ միայն տէր կանգնելու, այլեւ այդ ժառանգութիւնը հպարտութեամբ աշխարհին յայտարարելու Թուրքիոյ կեցուածքը: Ասիկա, մանաւանդ Հայ դատի աշխատանքներուն համար կրնայ օգտագործելի ըլլալ, քանի որ ցեղասպանութիւնը ընդունել տալու հայկական ջանքեր միշտ կը բախին թրքական կողմին նոյն պատճառաբանութեան. կ'ըսուէր թէ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը Օսմանեան կայսրութեան չարունակութիւնը չէ եւ ուրեմն, ոչինչով կ'առընչուի անոր ժառանգութեան: Այսօր, սակայն, տարբեր մօտեցում կը պարզուի երբ խնդրոյ առարկայ է ժառանգութեան դրական նկատուած մասը. մինչդեռ, ժառանգութիւն մը ամբողջութեամբ ընդունելի, սառնձնելի կամ մերժելի բան է:

Իսկ աւելի անմիջական գործունէութեան մը դաշտ կը բացուի ԻՒՆԷՍԿՕ–ի մասնակցութեան սահմանումով. «մասնակցութիւն՝ օսմանեան բազմազգ մշակոյթային ժառանգութեան»: 700–ամեակը խոչընդոտելու գործէն չատ աւելի դժուար է, չատ աւելի աշխատանք ու նաեւ քաղաքական վարպետութիւն պահանջող արարք, նշելի ժառանգութեան մէջ արժանաւոր կերպով տէր կանգնիլ հայկական հանճարին, քրտինքին, ճաշակին: Սինանը, Պալեանները եթէ ամէնէն կարկառուն անուններն են այդ մարդին, երաժշտութեան, դրականութեան, դեղադրութեան, դիւտական, մարզական, կրթական ու այլ ոլորտներու մէջ Հայերու բանակ մը կայ մասնակից՝ խնդրոյ առարկայ բազմազգ ժառանգութեան: Ռոարկայ բազմազգ ժառանգութեան: Ռոլերն ալ իւրացումի, ուրացումի նո՛յն ճակատագրին ենթարկուած:

Կարելի կ'ըլա՞յ ա՛յս տեսակի անարդարութեան փոչիէն խաւ մը վերցնել ներկայացած առիթով: Դարերով կրկնապէս չհաւատարժուած անուններու եւ վաստակներու արժանին տիրանալու պարտքը կը յայտնի՞նք վճարել տալ, դոնէ որոշ չափով մը:

Հարցականները որոնց դրական պատասխաններէն կախում ունի «օսմանեան» մե՛ր 700–ամեակին յաջողութիւնը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ կայսրութեան վերջին չբջանին մասին սուբիակոն Ֆիլմաշար մը պատրաստած է թուրք մամուլին: «Հոդ եղբայր» ժապաւէնը վերջերս 24 մասով ցուցադրուած է Տուպայիի հեռատեսիլէն որ արբանեակային հաղորդումով կը հասնի 20 երկրի: Հոն ներկայացուած են այդ ժամանակաշրջանին Սուրիոյ եւ արաբական երկիրներու մէջ պատահածները եւ ցուցադրուած են Թրքական վարդութեան, բարբարոսութեան բազմաթիւ դրուագներ: Թուրք մամուլը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին վրայ որ ժապաւէնին հեռասփռումը հետեւած է Իրաքի հիւսիսային չբջանին մէջ թուրք դինեալ ուժերու վերջին գործողութիւններուն: Ժապաւէնին վերջաւորութեան տեղ գտած է նշումը թէ ներկայացուած դէպքերը Սուրիոյ չբջանին մէջ ապրուած կեանքէն առնուած են:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՒ վարորդներու գործադուլը կը չարունակուէր Նոյեմբեր 6–ին, մինչ նոյն առաւօտեան ժամ 6–ին տակախտած էին բանակցութիւնները ոռնք պիտի վերսկսէին ժամը 17–ին: Այդ բանակցութիւնները սկսած էին Նոյեմբեր 5–ի առաւօտեան եւ ցերեկուան կարճ դադարէ մը եաք, չարունակուած էին մինչեւ յաջորդ օրուան վաղ առաւօտը: Այս անդամ դրական որոշ քայլեր առնուած էին, քանի որ սեղանին չուրջ հաւաքուած էին բոլորը, այսինքն գործատիրութեան ղեխաւոր դաշնակցութիւնն ալ որ հեռացած էր առաջին բանակցութիւններուն իսկ, վիրաւորուած ըլլալով կարգ մը նախատական խօսքերէ (փոտած, անպատիւ): Գործատիրութիւնը կարեւոր զիջում մը ըրած էր ընդունելով ժամական նուազագոյն աշխատավարձքի մը սկզբունքը, համաձայն է նաեւ 5% անմիջական յաւելում մը (սենտիքաններդը 7% կ'ուզեն) եւ Նոյեմբեր 6–ին յոյս կար որ նոյն իրիկուն համաձայնագիր մը կը սորագրուի: Այս չարժումը չզազրդուած է Եւրոպան եւ բողոքները կը բազմանային նոյն օրը: Թոնի Պլէր, Տաւնինկ Սթրիթի կողմէ «հուժկու» որակուած չեչտով մը խօսած է Լ. Ժոսփէնի հետ հեռաձայնով, արտայայտելու համար իր չզազրդութիւնը ի տես անչարժութեան մատնուած բրի-

---

հանչոյ արարք, նշելի ժառանգութեան մէջ արժանաւոր կերպով տէր կանգնիլ հայկական հանճարին, քրտինքին, ճաշակին: Սինանը, Պալեանները եթէ ամէնէն կարկառուն անուններն են այդ մարդին, երաժշտութեան, դրականութեան, դեղադրութեան, դիւտական, մարզական, կրբթական ու այլ ոլորտներու մէջ Հայերու բանակ մը կայ մասնակից՝ խնդրոյ առարկայ բազմազգ ժառանգութեան: Ռոլերն ալ իւրացումի, ուրացումի նո՛յն ճակատագրին ենթարկուած:

Կարելի կ'ըլա՞յ ա՛յս տեսակի անարդարութեան փոչիէն խաւ մը վերցնել ներկայացած առիթով: Դարերով կրկնապէս չհաւատարժուած անուններու եւ վաստակներու արժանին տիրանալու պարտքը կը յայտնի՞նք վճարել տալ, դոնէ որոշ չափով մը:

Հարցականները որոնց դրական պատասխաններէն կախում ունի «օսմանեան» մե՛ր 700–ամեակին յաջողութիւնը:

Ա. Թ.

տանական բեռնատար կառքերուն: Ռոհլ, որ Փարիզ էր, չեչտած է որ ազատ երթեւեկի մարզին մէջ, հատարակապետութեան իրաւունքը ազդային իրաւունքէն առաջ կ'անցնի: Նոյեմբեր 6–ի առաւօտը, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, 159 պատնէշներ կը մնային որոնց 25–ը՝ ամբողջական, այսինքն անհատական կառքերու անցքն ալ խափանուած էր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց Նոյեմբեր 5–ին, պայքարելու համար դպրոցներու մէջ տիրող բրտութեան դէմ: Այդ ծրագիրը վորձի պիտի դրուի 9 վայրերու 412 դպրոցներու մէջ (Լիոն, Մարսէյլ, Լիլ, Գրենոբլ, Սէն–Սէն–Տընի) ուր բրտութիւնը ազդային համեմատութիւններու հասած է: Շուրջ 10 հազար երիտասարդներ գործի պիտի լծուին կարգուկանոն ապահովելու համար:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ, Թրքական բանակը յարձակում մը ձեւացուցած է ռուսական ԼՕ – 300 հրթիռներու փոխանցման համար: Ասոնց գնումը յայտարարուած էր անցեալ Յունուարին կիպրական կառավարութեան կողմէ եւ Անդարայի բարկութիւնը առթած էր: Թուրքիա այդ հրթիռները յարձակողական զէնքեր կը նկատէ եւ կ'ընդդիմանայ անոնց վաճառքին Կիպրոսի:

ԱՒԱՆ ՄԱՄԱԴՈՎ «իսլամական Հանրապետութիւն» հռչակած է Չէչէնիան Պոլիս իր անցուցած արձակուրդին առթիւ:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնանկ ըրած է Բորիս Բեռզովսկին որ 1996 Հոկտեմբերէն ի վեր կոչուած էր Ազահովութեան Խորհուրդի քարտուղարի կոչումի պաշտօնին: Բերեզովսկի, գործի մարդ, դրամատէր, մամուլի գործատէր իր հակառակորդներուն կողմէ կաշառակեր մը կը նկատուէր: Այս պաշտօնազրկումը մաս կը կազմէ, ըստ մանդատներու, ազդեցութեանց պատերազմին զոր կը մղեն գործի մարդիկ եւ երկու փոխ – վարչապետներ՝ Չուբայիս եւ Նեմցով: Իրեն դէմ թշնամանքին մէջ դեր ունեցած է, կ'ըսուի, հակահրէական ղպացումն ալ:

«ՄՈՆՏ»ի անօրէնը՝ Ժան – Մարի Գուլմպանի կը բացատրէ տնտեսական «Փիգառօ»յի մէջ, Նոյեմբեր 6–ին թէ ինչու ձախողած է «Լքսփրէս» չաբաթաթերթի գնումը, որու թեկնածու էր 51%–ի մասնակցութեամբ մը, մինչ Տասօ կ'առաջարկէր 100%, 550 միլիոն Ֆրանք: Գուլմպանի կը խոստովանի որ տարբեր դատավարութիւն ունէր դրամատիրութեան մասին, զոր ժէօնկլ մը չէր կարծեր: Աբշաւ մը եղած է «Մոնտ»ի դէմ, այն առարկութեամբ որ ի վիճակի չէ այդ գնումը ընելու, մինչ կ'ըսէ Գուլմպանի, Ռոչիլտ դրամատունը ճչդած էր մեր մասնակցութեան գումարը: Այդ ընթացքը նախատինք մը նկատուած է «Մոնտ»ի կողմէ: Ի վերջոյ, Գուլմպանի դրական կը գտնէ այս վորձառութիւնը թերթին համար:

«ԿԱԹՈՂԻԿ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ» (Սըքուր Քաթոլիք) չատ ծանր պատկեր մը կը պարզէ Ֆրանսայի ազգաութեան որ օրէ օր կը ծաւալի եւ մեծ համեմատութիւններու հասած է 1997–ին բազմաթիւ նախորդ տարուան: Երկու միլիոն հոգի դիմած են օգնութեան համար, 60%–ը աչխատանք չունին կամ կիսակատար գործեր կ'ընեն: Ընտանիքներու 28%–ը պարտքերու տակ են (տան վարձք, եղեկտրականութիւն եւայլն):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 5 / 6)

ՄԱՀ ԲԱՐԳԷՆ ԶՈՒԳԱՍԱԶԵԱՆ–Ի

Նոյեմբեր 5–ին, Հայաստանի Գրադնեդրու Միութեան մեծ դահլիճին մէջ վերջին հրաժեչտը արուած է հայագէտ, արեւելագէտ, բանասիրական դիտութիւններու թեկնածու, Մաչտոց Մատենադարանի հին ձեռագիրներու Հիմնարկի փոխտնօրէն՝ Բարգէն Զուգասազեանի:

Ներկայ եղած են գրականութեան, դիտութեան, Ազգ. Ակադեմիայի, Մատենադարանի պատասխանատուներ, ուսանողներ եւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու դասախօսներ եւլն.:

Ողբացեալին կեանքին ու մանաւանդ գործին մասին խօսած են բանասիրական դիտութիւններու տոքթ. Պարոյր Մուրատեան, Ազգ. Գրադարանի տնօրէն Գէորգ Տէր–Վարդանեան, Սեբաստիա Հայբենակցական Միութեան նախագահ եւ տեղակալ Գրիգոր Զանիկեան եւ Շահէն Խաչատրեան:

Հոգեհանդստեան պաշտօնէն եաք, յուղարկաւորներու թափօրը ուղղուած է Թոխմախ գիւղի գերեզմանատունը ուր կատարուած է թաղումը:

*
**

«ԼՂՀ–Ի ՇՈՒՐՋ ՎԻՃԱԿԸ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ՉԷ» ԿԸՍԷ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Ազգ. Ժողովի Նոյեմբեր 5–ի նիստին, պատասխանելով զարարագեան խնդրին նկատմամբ Հայաստանի դիրքորոչման մասին երեսփոխանի մը հարցումին, վարչապետ Ռ. Քոչարեան ըսած է. – «Ես չեմ կարծում որ ԼՂՀ–ի շուրջ վիճակը ողբերգական է, կարգաւորման ընթացքը մինչեւ այսօր նորմալ է»: Ռ. Քոչարեան բացատրած է թէ «կար բանակցութիւնների մի փորմատ, որին բոլորս սովորել էինք, եւ այս վերջին ճնճարկումների հետեւանքով սովորական դարձած ընթացքը տեղից շարժուեց»: Աւելցուցած է որ ամէն բան դեռ քննարկման փուլին մէջ է եւ մինչեւ այսօր դէպքերու զարգացման ընթացքը նոյնն էր. կայ Մինսկի խումբ, ձեւաւորուած բանակցութիւններու ծաւալ եւ կան Հայաստանի մօտեցումները:

Վարչապետը եզրափակած է ըսելով թէ իր անձնական կարծիքը ծանօթ է, սակայն կայ նախագահ, կայ Արտաքին նախարարութիւն, որոնք կը կատարեն իրենց պաշտօնները:

*
**

Նոյն օրուան նիստին խօսք առած է նաեւ Արտաքին նախարար Ալէքսանդր Արզումանեան, որ ճչդած է թէ Հանրապետութեան նախագահը իր ելոյթներուն ու այս օրերուն տպագրուած յօդուածին մէջ որեւէ ծրագիր չէ ներկայացուցած ԼՂՀ–ի խնդրի կարգաւորման վերաբերեալ: «Ինչ վերաբերում է փոխզիջումային լուծմանը, այդ բառն արդէն հինգ տարի օգտագործւում է, այն մտցուել է 1992 թուականի Մարտից, երբ ստեղծուեց Մինսկի խումբը: Եւ միշտ էլ խօսուել է այն մասին, որ հարցը պէտք է լուծուի փոխզիջումային ճեւով: Դա վերաբերում է ոչ միայն ԼՂՀ հակամարտութեանը, աշխարհում ցանկացած հակամարտութիւն լուծւում է փոխզիջումներով: Որեւէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին մասին նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Սեպտեմբեր 26–ի մամուլի ասուլիսին արտայայտութիւնները բաւական լուռն հակազդեցութիւններու պատճառ եղան: Անոնցմէ նկատուեցաւ յատկապէս փուլային լուծումի մը նպաստաւոր անոր կարծիքը եւ կնճիռին հոլովոյթին մէջ Ղարաբաղն ու Հայաստանը յատակօրէն անջատող կեցուածքը: Այս տուեալները ընդհանրապէս չնկատուեցան որպէս քաղաքական ճակատում որուն նպատակն էր Բաքուն ուղղակի բանակցութեան մղել Ստեփանակերտի հետ կամ այս վերջինը կացութեան ամբողջական պատասխանատուութիւնը ստանձնելու վիճակին մէջ դնել: Գլխաւորաբար ընդդիմութիւնը Լ. Տէր – Պետրոսեանի արտայայտութիւնները գործածեց որպէս քննադատութեան հերթական նախանիւթ, ուրացումի, դաւանանութեան նման մաշած ամբաստանութիւններու կրկնութեամբ զոհանալով: Այս պարագան նոր անդրադարձի նիւթ եղաւ նախագահին համար որ Հոկտեմբեր 31–ին կը դժգոհէր այլընտրանքի, «հիմնաւոր հակափաստարկ»ի բացակայութենէն հետեւցնելով որ «կամ ընդդիմութիւնը չունի դարաբաղեան կարգաւորման որեւէ ծրագիր, կամ եթէ ունի, բայց թաքցնում է, այնիսկ էլ ազգանպաստ գործով չի զբաղուած»:

Ճիշդ է որ ընդդիմութեան մը գործն է իշխանութիւնը քննադատել եւ ոչ անպայման այլընտրանք ներկայացնել. սակայն ճիշդ է նաեւ որ Հայաստանի նման երկրի մը մէջ ուր ժողովուրդը յաճախ իշխանութեան վստահելի այլընտրանք մը կը փնտռէ, այդ դիրքին վրայ ներկայի ընդդիմութիւնը կարենալ զետեղելու համար չորացամաք քննադատութենէ մը աւելին կարօտ է: Առը ապացոյցն ալ կուտայ իր ներկայութեան, նեցուկին դիմողներու հանդէպ անտարբերութեան պերճախօս ապտակով: Այս առումով, բազմութիւնները դարերու հեռաւորութեան վրայ են 88–ական օրերէն եւ նոյն իսկ Ղարաբաղի նիւթով կազմակերպուած ընդդիմութեան հանրահաւաքները տեղի կ'ունենան դրեթէ պարապ հրապարակներու վրայ, ինչպէս անոնց վերջինը (Հոկտեմբեր 31), հակառակ քաղաքականին հետ մտաւորական ծանր հրեռանիի մըն ալ ներկայութեան. կամ թերեւս այդ իսկ պատճառով:

«Լ. Հաներապետութիւն» թերթին Հոկտեմբեր 21–ի թիւին ամբողջ մէկ էջը գրաւած Հոկտեմբեր 14 թուակիր բաց նամակ մը Մոսկուայէն, ուշադրաւ տարբերութիւն մը կը մատնէ վերոնշեալ կացութենէն: Ան ստորագրուած է միջազգային իրաւունքի փրոֆէսէօր, ռուսեւհայկական նախաձեռնութիւններու կեդրոնի անդամ Եուրի Բարսեղովի (*) եւ նոյն կեդրոնին նախագահ ու քաղաքագիտութեան թեկնածու Արկադի Վարդանեանի կողմէ. ուղղուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի: Նիւթ կ'ընէ Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ Հայաստանի կեցուածքը:

Առաջին տողերէն իսկ Հայաստանի կառավարութեան դիրքորոշումը «սխալ» կ'որակուի. կ'ըսուի թէ խօսքը ոչ թէ Տէր Ստեփանեանի, Լիպարիտեանի նման առանձին ներկայացուցիչներու, այլ տարող քաղաքական գիծին մասին է: Մինչդեռ «բաղաքական բացառիկ բարդ պայմաններու մէջ, շատ մեծ նշանակութիւն ունի Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ համարժէք իրաւական դիրքորոշում ունենալ»: Հայաստանի պարագան չէ այս մէկը եւ հակառակ ազատագրական պայքարով ձեռք ձգուած յաղթանակին, «բաղաքական ճակատամարտը կորսնցնելու մօտ ենք, նոյնիսկ առանց ձեռնարկելու անոր»:

Բաց նամակին հեղինակները կ'ըսեն թէ բազմիցս զգուշացուցած են թէ միջազգային բեմին վրայ պիտի նշանակէ թէ Հայաստան համաձայն է Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը Ադրբեջանի ներքին իրաւասութեան վերաբերող նիւթ նկատելու, եթէ պնդումները չարունակուին թէ հակամարտութիւնը ինքնորոշման հարց մըն է եւ կը պատկանի միայն Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի յարաբերութիւններուն: Երկրորդ քննադատուած կէտը հակամարտութեան ակիզբը 1988 թուականը նկատելն է եւ ոչ թէ 1918. ատիկա մեզ կը դրկէ միջազգային – իրաւական մօտ հիմերէ, քանի որ կը կորսուի տուեալը, ըսելու թէ Ադրբեջան այդ տարածքին նկատմամբ երբեք չէ ունեցած լիարժէք միջազգային իրաւասութիւն եւ հետեւաբար չի կրնար պնդել տարածքի ամբողջականութեան սկզբունքին վրայ: Այս պարագան մեզ կը դրկէ վէճը իրաւունքի դեռնին վրայ փոխադրելու կարելիութենէն ուր բոլոր վաստերը մեզի կ նպաստեն, առոր փոխարէն առիթ կը տեղծենք հակառակորդին որ լուծումը քաղաքականութեան բեմին վրայ փորձէ, ուր ան ունի քարիւղին յաղթահարդը, Թուրքիոյ, ԱՄՆ–ու նեցուկը:

Այսքանէն եաք նամակագիրները կ'ըսեն թէ չեն դիտեր ո՛վ է միջազգային հարցերու նախագահին խորհրդականը, բայց որ ան, կամ անոնք արհեստավարժ չեն:

Բարսեղովի եւ Վարդանեանի հայեցողութեամբ սխալ է Թուրք – Ադրբեջանցիներու հետ Հայաստանի յարաբերութիւններէն դուրս ձգել Ղարաբաղի հարցն ու անով՝ ցեղասպանութիւնը ու Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կողմէ հայկական տարածքներու գրաւումը: Այդ կեցուածքը պատճառ է որ Հայաստան զրկուի արեւմտեան պետութիւններու վրայ բարոյաքաղաքական ճնշումի լծակէ մը: Կ'աւելցնեն թէ Մինսկի նախագահներուն առաջարկներէն դատելով, իրաւունք չունինք անտեսելու այն տողը հանգամանքը թէ Թուրք – Ադրբեջանական կողմը Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու ապագան նկատի ունի գայն քաղաքականօրէն «կլլել»ու հեռանկարով:

Կը քննադատուի Ղարաբաղի անկախութիւնը չճանչնալու կեցուածքն ալ: Կ'ըսուի թէ ատիկա եւս ադրբեջանական իրաւասութեան ենթակայ խնդիր նկատել կուտայ Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը: Նոյնն է պարագան փուլային մօտեցումին Երեւանի յօժարութեան որ կատարեալ զուգահեռ մը կը համարուի Ղարաբաղը իր ներքին գործերը ձնելու Բաքուի պահանջքին: Իսկ նման բանի համաձայնութիւն սկզբունքով կը տանի այդ երկրամասին լրիւ եւ վերջնական կորուստին եւ հայ բնակչութեան անկէ դանդուածային մեկնումին:

Այս հեռանկարին դէմ միջազգային ի՛նչ երաշխիք ալ արուի, չի կրնար ապահովութիւն տալ Ղարաբաղի, Ադրբեջանի կազմին մէջ: «Ատոր պատկերաւոր ապացոյցն է Արեւմտահայաստանի ամբողջ ողբերգական փորձը» կ'ըսեն Բարսեղով եւ Վարդանեան: Նաեւ, մեզի դուս պէտք եղած ըլլար «միջազգային դատարկ երաշխիքներու դարաւոր պատմութիւն»ը, ինչպէս նաեւ «Ռուսաստանի կողմէ ստորագրուած միջազգային պայմանագրերէն հրաժարելու երեւոյթը»: Անոնք միասին ուրացումի դադարնակէտը կը նկատեն մտածումը թէ կասպեան նաւթին համար ներդրումներ ընելով, մեկը կը սկսի պաշտպանել քաղաքական ամէն նշանակութիւն կորսնցուցած Հայերը: Միջազգային երաշխիքները կը սկսին գործել միայն երբ Ադրբեջանի ու Լ.Հ.Հ–ի միջեւ հաստատուին միջազգային իրաւունքի բնոյթով յարաբերութիւններ: Իսկ այդ հանդրուանը կարելի կ'ըլլայ միայն համապարփակ լուծումի հիման վրայ:

Նամակը կ'աւարտի կրկնութեամբը այն մտքին թէ սպառնալիքներու կամ նաւթամուղի խոստումներու ազդեցութեամբ պարտուողականութիւն ցուցաբերել պատմական սղէտ կը դառնայ ամբողջ հայ ժողովուրդին համար: Ահազ կ'ուզեն ըզդուշացնել նամակագիրները Հայաստանի նախագահը: Համոզուած են որ ատիկա բոլոր Հայերուն կարծիքն է եւ իրենց պարտքը միլիոնաւոր նահատակներու յիշատակին ու տարագրուածներուն առջեւ:

Նամակը Հայաստանի նախագահին յուրջ ուշադրութեան առարկայ եղա՞ծ է: Հաւանօրէն քիչ մը աւելի, քան՝ ընդդիմութեան ազդակները: Ի վերջոյ, հոս ալ պղուեցայումներուն հետ չկան դործելակերպի չօչափելի թելադրականներ: Այս պարագային անդին, բաւական նշանակալից է որ ան տեղ գտած է ոչ Հայաստանի, այլ Ղարաբաղի մամուլի պաշտօնական անունին էջերուն մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(*) Ե. ԲԱՐՍԵՂՈՎ միջազգային յարաբերութիւններու, դիւանագիտութեան ու իրաւունքի հարցերու վերաբերեալ շարք մը մենագրութիւններու եւ շուրջ 300 յօդուածներու հեղինակ է: Իր գրութիւնները հրապարակուած են նաեւ ամերիկեան եւ եւրոպական թերթերու մէջ: Փորձառու դիւանագէտ մըն է: 1962 – 1968 պաշտօն ունեցած է ՄԱԿ–ի բարտուղարութեան մէջ. եղած է նոյն կազմակերպութեան ընդհանուր բարտուղարի յատուկ օգնական: ՄԱԿ–ի ընդհ. ժողովին կողմէ (1987 – 91) ընտրուած է միջազգային իրաւունքի յանձնաժողովին անդամ: Ուշագրաւ է իր դիտողութիւնները անձնական փորձառութեամբ հիմնաւորելու կեցուածքը, երբ օրինակ կ'ըսէ. «12 տարի աշխատել եմ ՄԱԿ–ում եւ ականատես եմ եղել թէ ինչպէս են վոքր պետութիւնները պաշտպանում մեծերից» («Ազգ», Հոկտ. 29 – Նոյ. 4):

ԼԵՆԻՆ ՈՒ ԿԱՐՕՏԱԲԱՂՁ ԻՐ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄՆԵՐԸ

Խորհրդային կարգերու անկումէն եաք հակառակ որ Լենինի արձանները վերցնելու, քանդելու տենդէ մը բռնուած էին բոլոր Հանրապետութիւնները ու չարունակական վէճի նիւթ է անոր յուշադամբանը եւս կարմիր հրապարակէն վերցնելու խնդիրը, մինչեւ այսօր երկրին ամենէն հեռաւոր անկիւններէն այցելուներ «ուխտի» կու գան հոն: Համայնավարներ կու գան խումբերով, կարմիր դրօշներ պարզած. բայց կու գան նաեւ յաճախ յիսուն տարեկաններէն վեր մարդիկ, մեծ հայրիկներ երբեմն իրենց թոռներուն հետ, մինչեւ իսկ Սիպերիոյ խորերէն:

1924 Յունուարին, անոր թաղումին, երեք օր անընդմէջ տողանցած էին տասնեակ հազարաւորներ, պահ մը խոնարհելու համար զմռսուած մարմնին դեռեղուած բայց դազաղին առջեւ: Տեսնելով այդ հոծ բազմութիւնը որ արհամարհած է սարսափելի ցուրտը, իր յարգանքը մատուցանելու համար, բանաստեղծ Օ. Մանտէլչթամ գրած էր. «եկած են բոլշեւիկներէն գանգատելու Լենինին»...:

Այդ մարմինը հողին չյանձնելու որոշումը կը պատկանի Ստալինի: Ան պէտք է ծառայէր իշխանութեան իր պայքարին: Մահուան օրն իսկ ճարտարապետ Ա. Շզուսեւ հրահանգ ստացած էր 48 ժամէն յուշադամբանի մը ծրագիրը պատրաստելու: Ան պիտի կառուցուէր Կրեմլինի պատին կից ուր Լենին կը ճառախօսէր: Վայրին գովը կը գտնուէր Վասիլի տաճարը: Բայց Ստալինի համար բանուորական արքայութիւնը հողին վրայ կրնար գոյութիւն ունենալ եւ ոչ երկնքի մէջ: Իսկ Լենինի վերջնական հանդիստի հանդրուանը միլիոնաւորներու ուխտատեղի մը պիտի ըլլար: Նախատեսութիւնը իրականացաւ: Լենին փոխարինեց ամէն բան. մաուզոլէ, կրօնադիտութիւն, սուրբեր մէկդի նետուեցան: 20–ական թուականներուն յաճախակի երեւոյթ էր քաղաքներու դլխաւոր հրապարակներուն վրայ բոցերուն նետել աճիւններ եւ սրբապատկերներ: Պատրիարքը բանտ նետուեցաւ, եպիսկոպոսներու մեծ մասը արտաղաղթեց, մնացողները կեդրոնացման առաջին ճամբարները նետուեցան:

70 տարի ետք, Լենինի արձաններուն քանդումի օրերուն, ուկրանական Ջմերինկա քաղաքին կայարանի հրապարակին վրայի արձանը կատակի նիւթ հայթայթած էր տեղացիներուն. հոն Լենինին հետ որուն ձեռքը «Պրաւդա» մը կայ, քանդակուած էր Ստալինը: 1956–էն ետք Ստալինը անյայտացաւ արձանէն, որպէս թէ չոգեկառք մը մտած ու մեկնած էր քաղաքէն: 90–ական թուականներու ըսկիզբէն բնակիչները սկսած էին ըսել թէ մօտ օրէն պատուանդանին վրայ միայն Լենինը պիտի մնար, Սակայն, եօթը տարի անցած է անկէ ի վեր ու Լենին միշտ հոն է:

ՔԱՂՀԱՆ

տանեան, այլ Ղարաբաղի մամուլի պաշտօնական անունին էջերուն մէջ:

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ստեփանաւանի նորընտիր քաղաքապետը՝ Ռոմիկ Բաղրամեան եւ իր վարչական խումբը Տէսին քաղաքի հիւրընկալեցին Հոկտեմբեր 16–էն սկսեալ: Հանդիպումներու նախատեսուած յայտագիրը կատարուեցաւ վեց օրերու վրայ, որոնց ընթացքին Տէսինի քաղաքապետը եւ իր խորհրդական կազմը մեծ ասպնջականութիւն վերապահեցին իրենց:

Տէսին ու Ստեփանաւան եղբայրացած քաղաքներ են որոնց զուգորդումը տարբրաղրուած է 1992 Ապրիլ 11–ին, նախկին քաղաքապետ Արա Բաբաջանեանի օրերուն: Այս ձեռնարկին գլխաւոր ոգեւորեան եղած է Միհէլ Ղազարեան, որ փիլիսոփայական ակումբի մը հիմնադիրներէն է Տէսինի մէջ: Ան ներկայիս ալ:

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 17–ին, հիւրերը այցելեցին «Հայաստան» ձմեռնափառի կայանը, յետմիջօրէի ժամը 5–ին, ու մասնակցեցան հարցաղրոյցի մը զոր վարեց հաղորդավար Վ. Քէչիչեան: Փիլիսոփայական յաճախակի չեչտեց զոյգ քաղաքներուն միջեւ կայացած ամուր հիմերը ու տիրող համագործակցութեան ոգին: «Մարդիկ կ'անցնին, բայց կնքուած վաւերաթուղթերը կը մնան միշտ ի զօրու» յարեց ան:

Ռոմիկ Բաղրամեան անդրադարձաւ իր այցելութեան առընչուող ակնկալութիւններուն ու մասնաւորապէս, Ստեփանաւանը մատակարող ըմպելի ջուրերու մաքրութեան հարցին:

Միջամտեցին նաեւ Միհէլ Ղազարեան ու Ստեփանաւանի կրթական հարցերու պատասխանատուն՝ Սամուէլ Ղարաքէշիչեան:

Հարցաղրոյցի աւարտին հիւրերը ուղղեցան դէպի Թոպոկան Մշակ. կեդրոնը: Անոր ընդարձակ դաւիթին մէջ տեղի ունեցաւ բարի գալուստի պաշտօնական ընդունելութիւնը, որու հրաւիրուած էր Տէսինի համայն բնակչութիւնը:

Նախ, հանրութիւնը հրաւիրուեցաւ հանդիսասրահ, ուր խօսք առին երկու քաղաքապետները, բազմաթիւ այլ քաղաքական անձնաւորութիւններու ներկայութեան: Իր դոհունակութիւնը արտայայտելէ եաք, փիլիսոփայական յայտարարեց. «պիտի չարունակենք սկսուած բոլոր աշխատանքները, ամրապնդենք մեր բարեկամութիւնը՝ փոխադարձ յարգանքի ու միասնականութեան ճամբով» ու եզրափակեց. «բազմաթիւ են Տէսինը Հայաստանին միացնող կապերը: Իր երակներուն մէջ հայկական արիւն ունի Տէսինն»:

Ռոմիկ Բաղրամեան իր կարգին ներկայացուց Ստեփանաւանի պատմականը, յիշեցուց երկրաշարժին թողած աւերները ու աւելցուց. «վեց տարեկան է մեր քոյր քաղաքներու զուգորդումը. յոյսով եմ որ ան դեռ երկար կը չարունակուի»:

Հիլտա Զոպոյեան՝ Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհին կատարեց փոխադարձաբար պատշաճ թարգմանութիւնները:

Վերոյիշեալ այցելութեան դլխաւոր հանդրուանը կազմեց նորակերտ հրապարակի մը բացումը որ պիտի կրէր Ստեփանաւան անունը:

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի, Հոկտեմբեր 19–ի առաւօտեան, երբ ժամը 10–ին Տէսինի նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը ու ապա փիլհարմոնական փառերգը:

Հրապարակը կը գտնուի Տէսինի այն թաղամասին մէջ ուր ժամանակին կը բարձրանար մետաքսի գործատուն մը: Հո՛ն է որ քանանական թուականներուն, Մեծ Ջարդէն ազատած առաջին Հայերը հաստատուած են ու ապրած:

Խորհրդանիշ մը՝ զոր արծարծեց Տէսինի քաղաքապետը իր բացման ճառին մէջ ու դրուատեց Տէսինի զաղութը, ուր «Հայը կ'ապրի ու կը բարգաւաճի պահելով միշտ իր ինքնութիւնը»:

Ռոմիկ Բաղրամեան պատասխանեց յուզուած. «արարողութիւնը կարճ կը տեւէ, բայց անունը կը մնայ: Յանկանում եմ որ մեր երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը նաեւ մնայ յաւերժ»:

Հուսկ, ներկաները հրաւիրուեցան բարձրացնելու բարեկամութեան բաժակը ու ճոխ սեղաններու չուրջ հայրենի հիւրերուն հետ բաժնելու սոյն յիշատակելի օրուան տպաւորութիւնները:

ՎԱՐԴԱՆ

«ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՅ–Ի ՄԷՋ

ՏԱՐՕՆ-ՊԻԹԼԻՍ-Ի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԼԸՍ. – Պատմական Հայաստանի նահանգներուն եւ քաղաքներուն նուիրուած դիտաժողովներու շարքին երկրորդը, նուիրուած պատմական Տարօն – Տուրուբերան, նահանգին (իր մէջ նաեւ՝ Մուշի եւ Պիթլիսի շրջանները), տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 22–ին, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եու–Սի–Էլ–Էյ–ի Տիքսըն սրահին մէջ: Դիտաժողովներու այս շարքը կազմակերպուած է փրոֆէսօր Ռիչըրտ Ճովհաննէսեանի կողմէ, հովանաւորուած է Համալսարանի Հայ Կըթական Հիմնարկութեան հայ ժողովրդի արդի պատմութեան ամպիոնին կողմէ ու կը վայելէ դործակցութիւնը համալսարանի Նարեկացի հայ լեզուի ու գրականութեան ամպիոնին:

Ինչպէս պարագան էր նախորդ՝ Վան – Վասպուրականին նուիրուած դիտաժողովին, որ տեղի ունեցաւ Մայիսին, Տարօն – Տուրուբերանի վերաբերող դիտաժողովին եւս պիտի մասնակցին Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն եւ այլ երկիրներէն հրաւիրուած մասնագէտներ: Առաջին դիտաժողովէն յառաջացած հետաքրքրութիւնը վստահաբար պիտի չափնակուի երկրորդին պարագային: Այսպէս, Գիտաժողովը իր բաժինը պիտի բերէ քննուղ հարցին նկատմամբ համալսարանական շրջանակին ու առհասարակ դաղութին տեղեկութիւններու պաշարը ճոխացնելու մէջ:

Տարօն – Տուրուբերանի նուիրուած դիտաժողովին իրենց յատուկ նիւթերով ելոյթ պիտի ունենան հետեւեալ մասնագէտները. –

– Ռիչըրտ Ճովհաննէսեան, Եու – Սի – Էլ – Էյ, գիտաժողովի բացում եւ ներածական խօսք.

– Ռոպըրթ Հիւսըն, Ռոուան համալսարան – Նիւ–Ճըրզի, «Տարօն – դաշտ, իշխանութիւն, Վիլայէթ».

– Նինա Կայսոյեան, Գոլոմպիա համալսարան – Նիւ–Եորք, «Տարօնը եւ Հայկական Քրիստոնէական Սկզբնական Ալիքը».

– Լեւոն Ատոյեան, Գոնկրէսի Գրադարան, Ուաշինկթըն Տի – Սի, «Նախարարական Պատմութիւն՝ Տարօնի Մամիկոնեան եւ Բագրատունի Տոհմերը».

– Սփէրոս Վըրիոնիս, Վըրիոնիս Կեդրոն – Սաքրամէնթօ, «Տարօնը եւ Բիւզանդական Կայսրութիւնը».

– Ռոպըրթ Թոմսըն, Օքսֆորտ համալսարան – Անգլիա «Բիթլիսի Դերը Հայկական Պատմագրութեանց փոխանցման Մէջ».

– Լիւսի Մանուէլեան, Թաֆթզ համալսարան – Մէսէչուսէց, Մուշ – Պիթլիսի Միջնադարեան Վանքերն ու անոնց Դերը Հայ Ժողովուրդի Պատմութեան Մէջ».

– Նոնա Մանուկեան, Մատենադարան – Երեւան, «Տուրուբերանի Հայկական Ճիշատակարանները Իբրեւ Պատմական Աղբիւր».

– Թոմըս Սինքլէր, Նիկոսիոյ համալսարան – Կիպրոս, «Հայերը Պիթլիսի Քիւրա Էմիրներու Իշխանութեան Ներքեւ».

– Արա Սարաֆեան, Էն Արպըր համալսարան – Միչիկըն, «Մուշը 1870–ական Թուականներուն».

– Ստեփան Աստուրեան, Եու – Սի – Էլ – Էյ, «Ապտուլ Համիտի Նահանգային Քաղաքականութիւնը Արեւելեան Վիլայէթներու եւ Սասունի Մէջ».

– Մարք Մալիքոթ, Քոլի Արխիւներ, «Մ. Քոլի Արխիւները Սասունի 1890–ական Թուականներու Դէպքերու Մասին».

– Վահրամ Շէմմէսեան, Մերրիմեան Վարժարան, «Սասունի Պանդուխտները 19–րդ Դարու Հալէպի Մէջ».

– Քրիսթոֆըր Ուալքըր, Լոնտոն, «Հայկական Տարօն – Մուշի եւ Բաղէշ – Պիթլիսի Վախճանը 1915 – 1916 Թուականներուն».

– Տէյվիտ Քալոն, Սիէնա համալսարան – Միչիկըն, «Ուիլիըմ Սարոյեանը եւ Պիթլիսը».

Դիտաժողովի օրը համալսարանի կանգառ թիւ 3–ը ապահովուած է մասնակցողներուն համար: Հանրութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ ձեռնարկին, որուն մուտքը ազատ է:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրիպը եւ Հարբուխը

Շատեր թերեւս տարօրինակ գտնեն հարբուխին հիւանդութիւն նկատուիլը. սակայն, երբ դիտանք, թէ իւրաքանչիւր հիւանդութիւն իր հետեւանքներով նկատի կ'առնուի, այդ պարագային աւելի լրջութեամբ պիտի մօտենանք այս անոնց հանդէպ:

Կրիպին ու պրոնչիթը յաճախ հարբուխը ունեցած են սկզբնապատճառ: Անոնց նկատուող այս անհանգստութիւնը, երբ կը տկարացնէ մարմինը պատճառ կը դառնայ, որ չնչառական գործարաններու եւ բերնին մէջ գտնուող կրիպի մանրէները (պասիլ) մեծ համեմատութեամբ բազմանան եւ իսկական ծանր կրիպը յայտնուի:

Հարբուխը թէեւ ամէն եղանակի յատուկ երեւոյթ մըն է, սակայն աւելի յաճախադէպ կը դառնայ աշնան եւ գարնան շրջանին, քանի որ այդ եղանակներուն տեղի կ'ունենան օդի յանկարծական փոփոխութիւնները: Մարդկային մարմինը, որ վարժուած չէ տակաւին օդի այդ փոփոխութեան, ենթակայ կ'ըլլայ պաղառութեան:

Սխալ է այդ կարծիքը, թէ մարդ որքան ալ զգոյշ ըլլայ, անպատճառ տարին քանի մը անգամ պիտի վարակուի հարբուխէ: Ճիշդ է որ կան հարբուխի ենթականեր, որոնք քիթի կազմախօսութեան թերութիւններու հետեւանքով աւելի դիւրաւ կը վարակուին, սակայն ընդհանրապէս հարբուխը հետեւանք է անզգուշութեան եւ անհոգութեան:

*
**

Կրիպը առաւելապար թափ կ'առնէ ձմեռնամուտին: Շրջան մը անիկա ծանօթ էր «ինֆլիւանզա» անունին տակ, եւ որ 16–րդ դարէն սկսեալ պարբերաբար վերածուած է համաճարակի եւ պատճառ դարձած հազարաւոր մարդոց մահուան:

Կրիպը, ուրիշ չատ մը հիւանդութիւններու նման, ունի իրեն յատուկ մանրէ (պասիլ), որ ծանօթ է բժշկութեան 1872 թուականէն ի վեր:

Այս մանրէները կը գտնուին առհասարակ քիթին, չնչառական խողովակներուն եւ բերնին մէջ ու մեծ համեմատութեամբ կը սկսին աճիլ, երբ հարբուխի եւ պրոնչիթներու ժամանակ մարդկային մարմինը կը սկսի տկարանալ:

ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ

Հիւանդութիւնը կը յայտնուի վարակումէն երկուքէն չորս օր ետք:

Անոր առաջին ախտանշանները կ'ըլլան՝ դող, կոտրտուք եւ մարմնի ցաւեր: Անոնց կը յաջորդէ հազ, հարբուխ, գլխու ցաւ եւ կոկորդի բորբոքում: Հիւանդին տաքութիւնը ոտտումներ կը կատարէ՝ առհիճառաբար 38 աստիճանէն մինչեւ 40 բարձրանալով:

Դժբախտաբար մարդիկ լուրջ չեն առներ կրիպը, երբեմն ալ անիկա կը չփոթուի հարբուխի հետ եւ աւելորդ կը նկատուի բժիշկին դիմելը: Մարդիկ դժուար կ'ըմբռնեն, որ կրիպը իր ամէնէն պարզ ձեւին մէջ անդամ կրնայ աղէտալի հետեւանքներ ունենալ:

ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրիպը երեք տեսակ լուրջ բարդութիւն կրնայ յառաջացնել: Առաջինը չնչառական գործարաններուն վրայ անոր ճգած հետքերն են. բացի պրոնչիթէն եւ կոկորդի բորբոքումներէն, կրիպը կրնայ արթնցնել թոքերուն մէջ ծուարած թոքախտի մանրէները:

Երկրորդ՝ կրիպը կը խանգարէ մարսողական դրութիւնը՝ յարձակելով ստամոքսին եւ աղիքներուն վրայ, որուն հետեւանքով ալ հիւանդը չափազանց կը տկարանայ:

Իսկ կրիպին երրորդ հարուածը կ'ուղղուի ջղային դրութեան: Այս պարագային, հարբուխի, հազի եւ այլ բարդութիւններու փոխարէն, ենթական առհասարակ կ'ունենայ գլխու, կռնակի եւ յօդերու սաստիկ ցաւեր. իսկ երբեմն ալ տեղի կունենայ մենինճիթի, որուն հետեւանքով ալ հիւանդը կրնայ կիսակաթուածի զոհ դառնալ:

Այս պարագաներէն դուրս, կրիպը կը նայ իր հետքերը ձգել դրեթէ բոլոր դործարաններուն վրայ: Երբեմն սիրտը կը բաբախէ արագ, լեարդին կուտայ անբաւարարութիւն, մաղձի ճամբան բորբոքելով՝ յառաջ կուգայ դեղնութիւն, երիկամները կը դործեն անկանոն, կը նուազին վնասուիլ նաեւ նշագեղձերը եւ լսողական դործարանները:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրիպէն պաշտպանուելու ամէնէն սոյն միջոցը պատուաստուիլն է: Արդէն տարիներէ ի վեր քաղաքակրթուած երկիրներու մէջ (Ամերիկա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ այլն...) կրիպի պատուաստը մեծ ընդունելութիւն գտած է, քանի որ անիկա լրիւ տարի մը ենթական կը պաշտպանէ կրիպէն, իսկ պատահելու պարագային՝ ենթական զայն չատ թեթեւ կ'անցընէ:

Նշենք, որ կրիպի պատուաստին բաղադրութիւնը ամէն տարի կը փոխուի՝ նայած գալիք կրիպի ժահրին բնոյթին:

Վերջապէս, ըսենք, թէ այս տարուան պատուաստը արդէն իսկ տրամադրելի է եւ չուկայ իջած է, հետեւաբար խնամող բժիշկին կարծիքը առնելէ ետք կ'արժէ պատուաստուիլ եւ ամբողջ տարի մը պաշտպանուիլ կրիպէն եւ անոր հետեւանքներէն:

Կրիպի ճիրաններէն խուսափելու մէկ այլ միջոցը նախազուշութիւնն է, իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է զգուշ ըլլալ, մարմինը առողջ պահել, որպէսզի ան կարենայ դիմադրել իր վրայ յարձակող մանրէներուն:

Բացի ասկէ, հեռու պէտք է մնալ կրիպէ վարակուած հիւանդներէ: Մեր մէջ ընդհանրացած սովորութիւն է հիւանդասեր երթալը. ասոր վերջ պէտք է տրուի: Մեր այդ այցելութիւններով ոչ միայն կ'անհանգստացնենք հիւանդը, այլեւ անխուսափելի կերպով մանրէներ առած կը վերադառնանք տուն:

Ուրիշ սխալ սովորութիւններ են հիւանդին հետ ձեռնուիլը, համբուրուիլը եւ այլն...

Վերջապէս, չմոռնանք, որ կրիպի համաճարակներու ատեն թելադրելի է հեռու մնալ փակ եւ խճողուած վայրերէ, ինչպէս՝ շարժապատկերի սրահներէն, որովհետեւ, ինչպէս չեշտեցինք պարզ եւ թեթեւ կարծուած այս հիւանդութիւնը ոչ միայն աւերներ կը դործէ մեր մարմնին մէջ, այլեւ մինչեւ իսկ մահացու է:

«Ազդակ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

– Վա՛յ, հրամմեցէ՛ք, Մարգար էֆէնդի, գոչեց վաճառականը տեսնելուն պէս ոտքի ելլելով, աս ո՞ր հովը փչեց. նրստեցէ՛ք տեսնենք, սուրճ մը կ'առնես հարկաւ...

Վաճառականը պաղ կերպով ձեռքովը բարեւեց, թիկնաթոռի մը վրայ նստաւ եւ առանց յառաջաբանի ըսաւ.

– Աս իրիկուան ըսածներդ ի՞նչ էին:

– Ի՞նչ բանի մասին, հարցուց վաստակաւորը միամտօրէն:

– Տեղեկագրին մասին...

– Է՞յ, ի՞նչ է եղեր ... իրողութիւնը ըսի պարզապէս:

– Երկու տեղեկագիր տրուեր է:

– Ես իմ տեղեկագիրս տուի, որուն պարունակութիւնն ալ ձեզի ըսի եւ դուք ալ չափազանց զոհ մնացիք:

– Այո՛, բայց Տօքթոր Ծրարեանը չէ տարբերեր այդ տեղեկագիրը:

– Չէի կրնար տպիսել որ անպատճառ տարբերէ:

– Եւ ինքն ալ իր կողմէ, ուրիշ տեղեկագիր մը տուեր է:

– Ինքն ալ իրաւունք ունէր տեղեկագիր մը տալու որքան ես, քանի որ համառատասար քննիչներ էինք:

– Այո՛, բայց քու տեղեկագրիդ բոլորովին հակառակ է եղեր իր գրածը:

– Կարծիքները ազատ են ... ես որ եւէ իրաւունք չունէի իր խորհելակերպին վրայ ճնշում բանեցնելու:

– Որով քու տեղեկագիրդ իր արժէքը կորսնցուցեր է բոլորովին:

– Նոյն բանը կարելի է ըսել նաեւ Տօքթոր Ծրարեանի տեղեկագրին համար:

– Է՛յ, ի՞նչ հասկցանք ասկէ:

– Վարչութիւնը պիտ քննիչ կարգէց, ընդունեցի պաշտօնը, գացի, քննութիւն կատարեցի եւ տեղեկագիրս տուի, որով իմ պարտականութիւնս լիովին կատարած եղայ, խիղճս հանդարտ է, ա՛լ գործը ինձ ելած է: Բայց նորէն կը կրկնեմ, ամէն բան կարգին է, միայն թէ պէտք է համբերել:

– Կարելի չէ՞ այդ Ծրարեանին հետ համաձայնութեան մը գալ ... ես Վարչութեան մէկ անդամը տեսայ, ըսաւ որ նոր քննութիւն մը կատարելէ առաջ պիտի ջանան որ երկու տեղեկագիրները իրարու հետ համաձայնեցնեն:

– Ա՛ս անկարելի է, պատասխանեց վաստատրանը, Տօքթոր Ծրարեանը լաւ կը ճանչնամ սարսափելի յամառ մարդ մըն է ... ես արդէն չատ աշխատեցայ զինքը համոզելու, բայց ի զո՛ւր...

– Այն ատեն ես ալ ուրիշ միջոցի կը դիմեմ, ըսաւ վաճառականը ոտքի ելլելով:

Այս խօսքերուն ներքեւ թէեւ սպառնալիք մը պահուած էր, փաստաբանը չհասկրնալու զարկաւ:

Վաճառականը մնաս բարով ըսելով հեռացաւ Սահրեանի քովէն:

Սրամտութիւնը չէր անցած՝ այլ ընդհակառակն հետզհետէ կը բորբոքէր:

– Երթամ Պատրիարքը տեսնեմ, մտածեց ինքնիրեն եւ անոր ձեռքով դործը յաջողցնեմ:

Պատրիարքին հետ մտերմութիւն չունէր թէեւ, բայց ծանօթ էր: Անկէ զատ վստահ էր որ ինք իրեւ ջոջ վաճառականի մը, սիրալիր ընդունելութիւն մը պիտի դտնէր:

Իսկոյն ուղղուեցաւ Սիրքէճիի կայարանը եւ կառախմբով դնաց Գում–Գափու: Մարգար էֆէնդի չատ քիչ անդամ առիթ ունեցած էր Պատրիարքարան երթալու, ուստի իր ներկայութիւնը բաւական զարմանք պատճառեց բարապաններուն, որոնք ինքնաշարժին իր հովանոցը եւ բարեսիրտ առնել ու ակնածանքով դռնապ պահել:

– Սրբազանը հո՞ս է, հարցուց վաճառականը:

– Այո՛, հոս է, պատասխանեց թաւ պեխերով բարապան մը, հրամմեցէք:

Վաճառականը վեր ելաւ եւ ուղղակի Պատրիարքին սենեակին դիմեց որուն դրան քով ուրիշ բարապան մը կեցած էր: Այս վերջինը, հաւանօրէն նորեկ մը, չճանչցաւ զինքը:

– Սրբազանը առանձի՞ն է, հարցուց Մարգար էֆէնդի:

– Այո՛, պատասխանեց բարապանը:

Այս պատասխանին վրայ վաճառականը ուզեց դուռը բանալ եւ ներս մտնել, բայց միւսը կեցուց զինքը:

– Սպասէ որ իմաց տամ, ըսաւ:

– Հարկ չի կայ՝ դոցեց Մարգար էֆէնդի:

Ինչպէ՞ս հարկ չի կայ, կանոնը ասանկ է:

– Այդ կանոնը ինծի համար չէ:

– Կանոնը ամէնուն համար է: Ձեր անունը տուէք որ Սրբազանին հաղորդեմ:

(Շար. 41)

(Շար. Ա. Էջէն)

ևոր քան ևախագահը չի յայտարարել» ըսած է ան։ Իսկ Լ.Ղ.Հ.ն Ազրբեջանի կազմին մէջ թողելու տարբերակին մասին Ալ. Արզումանեան նշած է թէ առիկա բանակցութիւններու «տեխնիկա»ն է, եւ ինք առիկա չի կրնար քննարկել հրապարակաւ։

Վերջաւորութեան նախարարը պատրաստակամութիւն յայտնած է մասնակցելու խորհրդարանային ունկնդրութիւններու։

***

ԱՇՈՏ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ՀՈՂԻՆ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԵՌԱԲԼՈՒՐ

Նոյեմբեր 5–ին Հանրապետական կուսակցութեան նախագահ, Ազգ. ժողովի պաշտպանութեան, ներքին գործերու եւ ազգային ապահովութեան Յանձնաժողովի փոխ–նախագահ Աշոտ Նաւասարդեան յիշատակը յարգելու համար, բացի իր կուսակիցներէն, Երեւանի Սպայի Տունը գացած են Հանրապետութեան բազմաթիւ կազմակերպութիւններու ղեկավարներ, ներկայացուցիչներ, քաղաքացիներ։ Ա. Նաւասարդեանին վերջին հրաժեշտը տալու գացած են նաեւ Լ. Տէր–Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան, երեսփոխաններ, կառավարութեան անդամներ, դեսպանութեանց ներկայացուցիչներ։

Ժամը 14–ին, յուղարկաւորութեան թափօրը ուղղուած է դէպի Եռաբլուր, ուր նահատակ մարտիկներուն կից հողին յանձնուած է Ա. Նաւասարդեանի մարմինը։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Նոյեմբեր 5–ին Լ. Տէր–Պետրոսեան ընդունած է «Երկրապահ» կազմակերպութեան փոխ–նախագահ, Ազգ. ժողովի «Երկրապահ» երեսփոխաններու խումբի նախագահ Ալպէր Բաղդասարեանը։ Զրոյցը ընթացած է կազմակերպութեան դործունէութեան եւ մօտակայ համագումարին չուրջ։

Նոյն օրը նախագահը ընդունած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Ց. Սարգսեանը, որու հետ քննարկած է Ակադեմիային գործունէութեան առընչուղ հարցերը։

***

Պ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԳՈՀ Է 1997 ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԷՆ

Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար Պաւէլ Խաչատրեան «Արմէնփրէս»ին տուած հարցազրոյցին իր դոհունակութիւնը յայտնած է ըսելով որ 1997 հայկական ֆութպոլին համար յաջող տարի էր եւ ազգ. հաւաքականին իր խմբակին մէջ զրաւած 4–րդ տեղը մեծ յաջողութիւն է։ Յիշատակելէ ետք Հայաստանի մինչեւ 18 տարեկան ֆութպոլիստներու յաջող ձեռքբերումը եւրոպայի ախոյեանութեան զոման մրցաշարքին, ընդհանուր քարտուղարը իր մտահոդութիւնը յայտնած է ի տես մինչեւ 16 տարեկան ֆութպոլիստներու ոչ չատ յաջող արդիւնքներուն, նշելով որ անոնք առաւել հոգածութեան կը կարօտին, տրուած ըլլալով որ երկրին ապագայ հաւաքականներուն բաղկացուցիչներն են։ Պ. Խաչատրեան անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի հաւաքականին ներկայիս գըրաւած դիրքին՝ ՖԻՖԱ–ի ընդհ. դասաւորման մէջ. խումբը 144–րդէն բարձրացած է 105–րդ աստիճանի, ինչ որ ըստ իրեն, մեկնաբանութեան չի կարօտիր։

Ընդհ. քարտուղարը վեր առած է նաեւ ազգ. հաւաքականին մարզիչի հարցը, նշելով որ դժգոհ են ներկայ պլխաւոր մարզիչ Յորէն Յովհաննիսեանի գործունէութենէն։ Ատոր որպէս պատճառ յիշած է Գերմանիա – Հայաստան խաղին անոր բացակայութիւնը, ինչպէս նաեւ Ուկրանիոյ խաղէն առաջ առանց ֆութպոլի Դաշնակցութեան հաւանութեան տուած մամուլի ասուլիսը, որ պէտք է տեղի ունենար միայն մրցումէն վերջ։ Ան արձարձած է նաեւ հաւաքականը «լէժիոնէր»ներով զօրացնելու իրենց ջանքերը, յայտնելով որ ֆրանսահայ ծանօթ խաղացող, Նիսի խումբին հետ ֆրանսայի բժշկականը ֆըեաերիք Թաթարեան (ներկայիս Թուլոն, Բ. դասակարգ) եւս կը միանայ իրենց։ Ինչ կը վերաբերի բերդապահ Ռոման Պերեզովսկիի պարագային, որու չուրջ որոշ անորոշութիւն մը ստեղծուած էր մոսկովեան մարզական մամուլի կարգ մը հրապարակումներէն ետք, պ. Խաչատրեան ըսած է թէ ան կը մնայ Հայաստանի հաւաքականին կազմին մէջ։

***

ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԵՐՁԱԿԱՑ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Սոչիի քաղաքապետարանի ու կրթութեան եւ դիտութեան, վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 27–30 կազմակերպուած է դասախօսութիւն՝ «Ազգ. դպրոցի խնդիրները՝ բազմաէթնիկ միջավայրի մէջ» թեմայով, որու մասնակցած են Ռուսաստանի, Յունաստանի, Վրաստանի, Ալանիոյ, Ադիղէի եւ Հայաստանի պատուիրակութիւնները։ Հանդիպումներու ընթացքին Հայաստանի ներկայացուցիչները՝ փոխ – նախարար Լ. Գալստեան եւ Ծրագրամեդոտական վարչութեան պետ Վիկտոր Մարտիրոսեան Սոչիի իշխանութիւններուն հետ համագործակցութեան փաստաթուղթ մը ստորագրած են, որ կը սահմանէ Սոչիի քաղաքապետարանի եւ կրթութեան ու դիտութեան վարչութեան պարտաւորութիւնները հայկական դպրոցներու նկատմամբ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի համապատասխան մարմիններու պատասխանատուութիւնները։ Սոչիի դպրոցները կը յաճախեն 6·000 երախաներ, որոնց 4·500–ը Հայեր են։ Կայ հայկական մէկ դպրոց, իսկ վեց դպրոցներու մէջ ալ կը գործեն հայկական բաժանմունքներ։

Սոչիի այցելած հայկական պատուիրակութիւնը տեղւոյն հայ երախաներուն տարած է 6·000 դասագիրք եւ ուսումնական պիտոյք։

***

ՎՐԻՊԱԿ

«Արմէնփրէս» Նոյեմբեր 5–ի հաղորդումով յայտնեց թէ Համայնավար կուսակցութեան առընչուած Նոյեմբեր 4 թուակիր լուրին մէջ նախկին անդամ Վազգէն Սաֆարեանի անունին փոխարէն գրուած էր Գ. Թադեւոսեան։ Կը ճշդենք։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

երաժշտական կատակերգութիւնը՝

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁՕՓԱՆՁԸ

2 արար

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15–ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահը

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

կազմակերպութեամբ՝

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերուն եւ Մշակոյթի Տան վարչութեան։

Մուտքը 60 Ֆր.։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել

04 – 91 – 50 – 15 – 09

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ որ հոգեհանդիսաւոր պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին։

Մատաղի բաշխում։

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, ընկերուհիներ Իւկեթ Գարակէօզեանին եւ Լորանս Քէօսէեանին, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝ Վարդան Կակոյեանի մահուան առթիւ։

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROP

CONCERT
Willy SARKISSIAN

Pianiste international d'Arménie

au programme,
BACH-BUSONI / SCHUMANN /
CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre
à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

UGAB — PARIS

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous invite à découvrir
LES PEINTURES RECENTES
de

Marc TORIKIAN

du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Vernissage
le Mercredi 12 Novembre
à partir de 18h30

Dans le cadre de l'exposition
LE JEUDI 20 NOVEMBRE
à 19h30 un CONCERT
sera donné
par l'ensemble vocal féminin
« SOLSTICES DIVERS »
avec la participation de mesdames:
Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

POUR LA PREMIERE FOIS A ENGHIEN-LES-BAINS

SOIREE THEATRE avec :
NAREG DOURIAN ET SA TROUPE

«MA TANTE DE PARIS»
(comédie)

Soirée organisée par l'Association Nareg.

Le 12 Novembre à 20 h 30

dans la Salle des Fêtes
d'Enghien-les-Bains
face au Casino et au parking.

Renseignements et réservations :
01 34 12 84 45 — 01 39 89 63 05
P.A.F. 100 F. (adultes) et 50 F. (enfants).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

***

VIENNE

REPAS
EN L'HONNEUR
DE A. TER-MINASSIAN

La Section de Vienne de la Croix Bleue Arménienne organise le Dimanche 16 Novembre, à la Maison de la Culture Arménienne, 9, rue du Cirque à Vienne, un repas en l'honneur de

ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférences à la Sorbonne.

A l'issue de ce repas Mme Ter-Minassian donnera une conférence sur le thème :
«LA FEMME ARMENIENNE AU XXe SIECLE»

Pour les inscriptions téléphoner à Mme Yvette Mouradian au :
04 74 85 12 69.

***

SECTION «ARAXE»
LYON VILLEURBANNE

SOIREE EXCEPTIONNELLE

au CASINO DE CHARBONNIERES
«LE LYON VERT»

avec pour la première fois à Lyon
NERSIK ISPIRIAN
accompagné par l'Orchestre «ANI»

Samedi 8 Novembre à partir de 21 h

Réservations et vente de billets :
Tél.: 04 72 35 15 86 ou 04 78 88 92 51

— Tenue correcte exigée —

***

ՏԷՍԻՆԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

1932–էն մինչեւ այսօր Տէսինի Կապոյտ Խաչի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի հայկ. դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են։ Պր. Հերոյեանի, Իսբայէեանի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Միլիտոնեանի եւ այլ նուիրեալներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆրանսայի տարածքին։ Դպրոցին 65–ամեակին առթիւ Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15–ին Տէսինի «Թոպոլան» սրահը վերապանելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ տաղանդը՝ Շուշան Պետրոսեանը։

Ճաշադինն է՝ 160 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12։

Հեռաձայնելով. –

04 – 78 – 49 – 42 – 97

կամ՝

04 – 78 – 49 – 07 – 15

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 NOVEMBRE
1997
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·243 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.243

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԺԳՈՀ Է Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷՆ

ԽԻՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ԿԸ ՁՇԴԷ ԻՐ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 6–ին, Լեռնային Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը չատ խիստ յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Հայաստանի նախագահ՝ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Նոյ. 1–ի յօդուածին առթիւ, լոյս տեսած «Հայաստանի Հանրապետութիւն» եւ կարդ մը այլ թերթերու մէջ:

Հրապարակուած յայտարարութեան մէջ, նոր նախարարը՝ Նայիրա Մելքումեան (նախապէս Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Երեւան) կը պատասխանէ «Պատերազմ թէ՞ խաղաղութիւն. լրջանալու պահը» խորագրուած յօդուածին եւ ուր կ'ըսէ ի սկզբանէ որ այդ յօդուածը նպատակ ունի «Հայ հասարակութեան, յայնի խաւերի մէջ բանավէճ սկսել զարաբաղեան խնդրի լուծման ուղիների եւ մեթոտների շուրջ» եւ այս առընչութեամբ, Արտաքին նախարարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ կարգ մը լուսաբանութիւններ կատարել նախագահին այն դնահատականներու եւ մեկնաբանութիւններու մասին, որոնք անմիջականօրէն կապ ունին Ղարաբաղի ղեկավարութեան դիրքորոշման հետ:

Նախ եւ առաջ, ինչ կը վերաբերի Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Մինսկի խումբի չրջանակներու բանակցութիւններուն զարաբաղեան կողմի մասնակցութեան, այդ մասին, երկար բանավէճերէ ետք, որոշում մը ընդունուած է ոչ թէ 1993–ին, այլ՝ 1992–ին: Իսկ 1993–ին, գործադրուած ձեւովը, կ'ըսէ հաղորդագրութիւնը. – «...եւ այս մասին մենք ստիպուած ենք յայտարարել առաջին անգամ եղել է Քելբաջարից ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի ստորաբաժինների անյապաղ դուրս բերման նպատակով: Մենք նաեւ ստիպուած ենք ափսոսանքով արձանագրել, որ Հայաստանի նախագահը այնման էլ կոռեկտօրէն չի շարադրել մեր հանրապետութեան ղեկավարութեան մօտեցումները հակամարտութեան կարգաւորման փաթեթային (իմա՝ ամբողջական) եւ փուլային տարբերակների նկատմամբ: Պարոն Տէր – Պետրոսեանի խօսքերով «մերժելով սկզբում փաթեթային, իսկ այնուհետեւ փուլ առ փուլ լուծումը, իսկ այսօր առաջարկելով նորից վերադառնալ փաթեթային տարբերակին» զարաբաղեան կողմը անյարմար վիճակի մէջ դրեց թէ Ղարաբաղին, թէ՛ Հայաստանին»:

Հաղորդագրութիւնը դեռ կը ճշդէ որ Լ. Տէր – Պետրոսեանին չէին կրնար ծանօթ չըլլալ զարաբաղեան կողմի խնդիրները: 1997 Մայիսին Մինսկի խորհրդաժողովի համանախագահութիւնը առաջարկած էր. – «Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան համընդգրկուն համաձայնագրի» նախագիծ, որ բաղկացած էր երկու մասերէ. – 1) Ձինեալ հակամարտութեան դադրեցում: 2) կարգավիճակ: Առով իսկ, այսպէս կոչուած համընդգրկուն տեսակէտով, խնդիրը կը ներկայացնէր հիմնախնդրի ամբողջական (փաթեթային) լուծման տարբերակ: Սակայն, թէ կարգավիճակի վերաբերող համաձայնագիրը եւ թէ զինեալ հակամարտութեան դադրեցման մասին համաձայնագիրը հիմնուած են այն սկզբունքներուն վրայ, որոնք չարադրուած են Լիզպոնի վեհաժողովին նախագահի յայտարարութեան մէջ, որ պաշտօնական փաստաթուղթի բնոյթ չստացաւ Հայաստանի ղէրքին չնորհիւ: Իսկ այդ առեն, ԼՂՀ ղեկավարութիւնը կը պաշտպանէր Հայաստանի դիրքը, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի դրծադիրը նախագահին յայտարարութիւնը նկատելով որպէս անձնական կարծիք, որ ոչ մէկ իրաւական հետեւանք ունի Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքին մէջ: Միանգամայն բնական է ուրեմն, կը չեշտէ Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը, որ այդ նկատառումներով «համընդգրկուն կարգաւորման» տուեալ նախագիծը չէր կրնար բանակցութիւններու համար հիմ ընդունուիլ: Այս մասին տեղեակ են Մինսկի համանախագահութիւնը եւ Հայաստանի իշխանութիւնները:

Ու յայտարարութիւնը կ'եզրակացնէ. – «Մենք անհրաժեշտ ենք համարում կրկին ընդգծել՝ ԼՂՀ ղեկավարութիւնը մերժել է ոչ թէ առհասարակ կարգաւորման փաթեթային տարբերակը, այլ հէնց տուեալ նախագիծը, որ հիմնուած է այն սկզբունքների վրայ, որոնք չարադրուած են Լիզպոնի վեհաժողովի նախագահի յայտարարութեան մէջ, որ պաշտօնական փաստաթուղթի բնոյթ չստացաւ Հայաստանի ղէրքին չնորհիւ: Իսկ այդ առեն, ԼՂՀ ղեկավարութիւնը կը պաշտպանէր Հայաստանի դիրքը, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի դրծադիրը նախագահին յայտարարութիւնը նկատելով որպէս անձնական կարծիք, որ ոչ մէկ իրաւական հետեւանք ունի Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքին մէջ: Միանգամայն բնական է ուրեմն, կը չեշտէ Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը, որ այդ նկատառումներով «համընդգրկուն կարգաւորման» տուեալ նախագիծը չէր կրնար բանակցութիւններու համար հիմ ընդունուիլ: Այս մասին տեղեակ են Մինսկի համանախագահութիւնը եւ Հայաստանի իշխանութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Իվ ՄՈՆԹԱՆԻ մարմինը գերեզմանէն պիտի հանուի քննութիւն մը կատարելու համար որ պիտի ճշդէ թէ գերեզմանը Օտոռ Տրոսարի հա՞յրն էր թէ ոչ: Այս աննախընթաց որոշումը առաւ փաստերի վերաքննիչ առեանը, որու դիմած էին Մոնթանի վերջին չորրանի կեանքի ընկերուհին՝ Գարոլ Ամիէլ եւ Սիմոնն Սինեորէի աղջիկը՝ Գաթրին Ալլեկրէ զոր Մոնթան որդեգրած էր, քեկանել տալու համար նախորդ վճիռը որ հաստատած էր թէ Օտոռ Մոնթանի աղջիկն է: Իր ողջութեան Մոնթան միշտ ուրացած է եւ մերժած Ա–Տէ–Էն–ի բաղդատական քննութիւնը, ընդունելով հանդերձ թէ յարաբերութիւն ունեցած է Օտոռի մօր հետ, երբ այս վերջինը՝ Անն – Ժիլպէրթ Տրոսար յարձակումի անցած էր, պահանջելով որ Մոնթանի հօրենական հանգամանքը հաստատուի, աղջիկը ծնած ըլլալով 1973–ին, երբ յարաբերութիւն ունէր Մոնթանի հետ: Մոնթանի ընտանիքը՝ Գարոլ, որ զաւակ մը ունի Մոնթանէն, Գաթրին Ալլեկրէ եւ գերեզմանին եղբօրը տղան՝ Ժան – Լուի Լիվի խորապէս վրդոված են գատարանի այս որոշումէն: Ազգկան մայրը կ'ըսէ թէ գերեզմանին հանդիպած է, երբ 19 տարեկան էր եւ փոքր դեր մը կը հետապնդէր վէնեան, Ֆրանսուա, Փօլ եւ միւսները ֆիլմին մէջ: Եթէ մայր ու աղջկան փաստաբանը կ'արդարացնէ որոշումը ըսելով՝ «մեր յանձնաքը չէ, եթէ փաստը պէտք է անդրադարձման ըլլայ», ընդհանուր ձեւով ընդվզում մը կայ եւ նոյնիսկ «Լիպերասիոն» իր խմբագրականին մէջ, զոր խորագրած է՝ «Սահման», կը գտնէ որ քաղաքակրթութեան նշանն է մեռեալներու հանդիստ յարգանքը: Մնաց որ Մոնթան ինք մերժած էր նման քննութիւն մը եւ բարոյապէս

թուղթի բնոյթ չստացաւ Հայաստանի ղէրքին չնորհիւ: Իսկ այդ առեն, ԼՂՀ ղեկավարութիւնը կը պաշտպանէր Հայաստանի դիրքը, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի դրծադիրը նախագահին յայտարարութիւնը նկատելով որպէս անձնական կարծիք, որ ոչ մէկ իրաւական հետեւանք ունի Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքին մէջ: Միանգամայն բնական է ուրեմն, կը չեշտէ Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը, որ այդ նկատառումներով «համընդգրկուն կարգաւորման» տուեալ նախագիծը չէր կրնար բանակցութիւններու համար հիմ ընդունուիլ: Այս մասին տեղեակ են Մինսկի համանախագահութիւնը եւ Հայաստանի իշխանութիւնները:

*Ու յայտարարութիւնը կ'եզրակացնէ. – «Մենք անհրաժեշտ ենք համարում կրկին ընդգծել՝ ԼՂՀ ղեկավարութիւնը մերժել է ոչ թէ առհասարակ կարգաւորման փաթեթային տարբերակը, այլ հէնց տուեալ նախագիծը, որ հիմնուած է այն սկզբունքների վրայ, որոնք չարադրուած են Լիզպոնի վեհաժողովի նախագահի յայտարարութեան մէջ, որ պաշտօնական փաստաթ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ «ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ ՊԱՐՏՈՒԵԼ»

Հայկական հանրային կարծիքին որոշ ալեկոծում մը պատճառեցին նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Սեպտեմբեր 26–ի մամուլի ասուլիսին արտայայտութիւնները, Ղարաբաղի կարգաւորման կարելի հեռանկարներուն մասին: Այդ արտայայտութիւնները բաւական սուր քննադատութիւններու մղեցին ընդդիմութիւնը որ նախագահին կեցուածքը արժեւորեց որպէս դաւաճանութիւն. քննադատական խօսքով ու գիրով հանդէս եկան նաեւ միջազգային իրաւունքի երկու մասնագէտներ Ե. Բարսեղով եւ Ա. Վարդանեան, թիրախ առած՝ յատկապէս Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը: Իսկ նախագահը կրկին հանդէս գալով դժգոհութիւն յայտնեց, ըսելով որ սխալ մեկնաբանած էին իր խօսքերը:

Ղարաբաղի յատկապէս օրինավիճակին կարգաւորման այս օրերուն երբ կ'ըսուի թէ ամէն առեն աւելի առատիկ է միջազգային ճնշումը, երբ որոշ չափով առով կը բացատրուի նախագահին տեղատուութիւն նկատուած մօտեցումը, հետաքրքրական է կարդալ քաղաքականէն եզք պաշտպանութեան – պատերազմական մարդին զլխաւոր պատասխանատուին ըսածները նոյն նիւթին մասին: Ան՝ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան որ ընդհանրապէս հազմախոհ մը կը նկատուի նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի, Ղարաբաղի հետ տեսլին արուած հարցազրոյցով մը յայտնուած է անկէ բոլորովին տարբեր դիրքերու վրայ: Հարցազրոյցին մասնակի կրճատումներով Ազնա Իսրայէլեանի կողմէ խմբագրուած պատճէնը լոյս տեսած է «Առաւօտ»ի Հոկտեմբեր 24–ի թիւին «Հայ դինուոր» խորագրուած էջին մէջ:

Նախարարը նախ զոհունակութեամբ կ'արտայայտուի հայկական բանակին մարտական վիճակին մասին. պատշաճ մակարդակի վրայ է ան. «թերեւս նախկին Խորհրդային Միութեան տարածքում՝ ամենաբարձր մակարդակի վրայ»: Ան հաստատած է որ բանակին ուղղութիւնն ալ ճիշդ է, դէպի «կեդրոնացուած, մարտունակ ու շատ գաղափարական բանակ»:

Ան նոյն յատկանիշներուն չնորհիւ է որ կարելի եղած է վերջին երեք տարուան յարաբերական խաղաղութիւնը: «Ադրբեջանը պատերազմը չվերսկսեց, որովհետեւ մենք իրենից մի գլուխ բարձր էինք եւ ոչ թէ այն պատճառով որ միջազգային հանրութիւնը, միջազգային կարծիքը... եւայլն»: Բաժին որպէս փաստ կը յիշէ զարասկիզբի կացութիւնը երբ «հայ ժողովրդի նկատմամբ միջազգային շատ բարենպաստ կարծիք կար, բայց դա չօգնեց որ Հայերին միլիոններով չկոտորեն»:

Ներկայի զլխաւոր հրամայականը ան է որ «մեր տնտեսութիւնը հասնի մեր բանակի յետեւից»: Նախարարը համոզուած է որ Ռ. Քոչարեանի կառավարութիւնը ի վիճակի է առիկա ընելու եւ կը վստահեցնէ որ մէկ – մէկուկէս տարիէն պատուղները կ'երեւան:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի կնճիռին որ կնճռոտած է քաղաքական մեր ասպարէզը, Վ. Սարգսեան կը թելադրէ եզածէն աւելի չոզբերզականացնել կացութիւնը: Կ'ըսէ որ «բաղաքական դէմքերը շատ նուրբ իրավիճակի մէջ են»: Իսկ քաղաքականութիւն կը նշանակէ «շատ յաճախ մտածել այլ բան, ասել այլ բան, անել բոլորովին այլ բան»: Այս առհասարակ եզք անոր խօսքերուն մէջ որեւէ վերադրում, կամ ակնարկութիւն չկայ նախագահին խնդրայարոյց ծանօթ խօսքերուն, Ղարաբաղի հարցով տեղի ունեցած մասնակի ասուլիսին: Այսուհանդերձ, զրժուար է արուած առհասարակ հետ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խօսքերուն միջեւ կապ չդնել:

Նախարարը ապա երկարօրէն կը ծանրանայ Ղարաբաղին ամբողջ ժողովուրդով տէր կանգնելու անհրաժեշտութեան վրայ: «Կարգաւորումը պիտի իրականացնի ողջ հայ ժողովուրդը՝ Հայաստանում, Ղարաբաղում, Սփիւռքում: Բայց առաջին հերթին պիտի հաշուի առնուի Ղարաբաղի ժողովրդի կարծիքը, որովհետեւ ան իր կեանքի, արեան, իր զաւակների գնով կարողացաւ այս պատերազմում հիմնական դերակատարը լինել»: Հոս եւս ներկայ ակնարկութիւն մը կը նշմարուի նախագահին ուղղուած. յատկապէս երբ Վ. Սարգսեան կ'ըսէ. – «Իմ կարծիքով, սա մեր վերջին պատերազմն է, չի կարելի այս պատերազմում պարտուել, յատկապէս, երբ որ արդէն յաղթել ես: Ըստ էութեան, հայ ժողովուրդը Ղարաբաղի հարցն արդէն լուծել է, մնում է այն քաղաքականապէս ու տնտեսապէս կարգաւորել»:

Վերջին նշումով մը այս մասին ըսելիք եզք թէ «ողջ հայ ժողովուրդը՝ սկսած իր Նախագահից, Պաշտպանութեան նախարարից մինչեւ վերջին դասակի հրամանատարը, նոյնիսկ հաստատուն կանգնած են այս պայքարի եւ նրա գաղափարախօսութեան թիկունքում», ան կը պատասխանէ փոխադարձ դիջումներու նիւթով հարցումներուն: Ղարաբաղի ղեկավարները համաձայն կը թուին միջազգային համաձայնագրով Բաքուի հետ հորիզոնական յարաբերութիւններու եւ Լաչին ու Քելբաջարով ամրացած կապի Հայաստանի հետ: Ի՞նչ է Վ. Սարգսեանի տեսակէտը: «Ես սկզբունքօրէն ու ամբողջապէս համաձայն եմ Ղարաբաղի ղեկավարութեան կարծիքին» կ'ըսէ ան: Գրեթէ ամբողջութեամբ կը բացառէ դուրսի ռազմական միջամտութեամբ հայկական ծրագրերու մէջ կարեւոր փոփոխութիւն կատարելու կարելիութիւնը: Կը կրկնէ հաւաքական առանձնումի, կամքի ու ղիմադրականութեան անհրաժեշտութիւնը որպէս վերջնական երաշխիք: Վատթարագոյնը մեր ետին ձգած ենք արդէն. «Մեզ աւելի մեծ փորձութիւններ չեն սպասում, բան արդէն ունեցել ենք»:

Գրաւեալ տարածքներու վերադարձի մասին կարծիք չունի նախարարը: Ի՞նչ վերադարձ, ի՞նչ բանի վերադարձ: «Այդ տարածքները ձեռք են բերուած արեան գնով, եւ ո՛չ մի թիզ հող հէնց այնպէս վերադարձնելու մտադրութիւն ոչ ոք չունի»: Այս դատումէն բացառութիւն չեն կազմեր ոչ Լաչինը, ոչ Քելբաջարը, չէ՞ որ «Ղարաբաղի թիկունքը ապահովելն ուղղակի կենսական նշանակութիւն ունի»: Եւ այդ ամբողջին համար «մեզ ոչ միայն յարձակող չեճանաչեցին, այլեւ միջազգային հանրութեան մէջ պատշաճ ու կայուն տեղ ունենք. նշանակում է որ արտաքին ճիշդ քաղաքականութիւն է տարուել»:

Նախարարը որոշ է որ աճապարելու հարկ չի տեսներ: Կ'ըսէ թէ լրջօրէն դեռ մտածած իսկ չէ փոխզիջման մասին: Ատոր ժամանակը հասած չի նկատեր տակաւին: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ թէ Ադրբեջան, կրնայ բանակցութեան սկսիլ, խօսելով Ազդամի, Ֆիզուլիի, միւս շրջաններու վերադարձին եւ այն մասին թէ ինչի պատրաստ է ատոր փոխարէն: «Իսկ Շուշին ու Լաչինը աւարտուած պատմութիւններ են. առանց դրանց չեն կարող լինել Ղարաբաղ ու Հայաստան»:

Հարցազրոյցին վերջին մասը կը չօշափէ պատերազմին ու ընկերային սուր կացութեան միջեւ յարաբերութիւնը: Պարզ է որ կայ փիզիքական կապ մը. բայց «եթէ որոշել ենք որ պատերազմող երկիր ենք, յարգում ենք մեր ազատութիւնը ու անկախութիւնը, դրանից գերագնահատում ենք մեր այսօրուայ դժուարութիւններից, վառելանիւթի, երշիկի, եւայլնի էչութիւնից, ապա մենք չափազանց ճիշդ ուղու վրայ ենք»: Բայց ամէն բան կարելի չէ բացատրել պատերազմով. նախարարը արդարացիօրէն կը յուշէ որ կան լուրջ պատերազմ չունեցող պետութիւններ ալ, որոնք աւելի դէշ վիճակի մէջ են. ինչպէս նաեւ Արեւելեան կողմում ամպեր են կուտակւում, կարող է անձրեւ սկսուել: Աշնանացանի համար, ի հարկէ, լաւ է, բայց մինչեւ դիւղ անձրեւի տակ ձիով մի քանի քմ. ճանապարհն անցնելն էլ մի բան չի: Զին մեղք է: Երկինքը կամաց – կամաց մթնում է, ու սարերում արդէն ձեան հոտ կայ: Անասուններն էլ դեռ հանդում են: Մի քանի տարի է, ինչ «տրաքոց» չկայ, ու գազանները չատացել են... Լեռներում աշուն է:

Ղարաբաղեան խնդրի կարգաւորման ասպարէզում վերջին զարգացումները, որոնք արտայայտուեցին տարբնոյթ ասուլիսներում ու պաշտօնական յայտարարութիւններում, մի տեսակ մոռացութեան մատնեցին այն նոյն ժողովրդին, որի անունից եւ որի չահերի պաշտպանութեան տեսանկիւնից սովորաբար հանդէս են գալիս առանց բացառութեան բոլոր քաղաքական ուժերը բոլոր տեսակի յայտարարութիւններում: Ղարաբաղցիները իրենց յատուկ զգուշաւոր չէզոքութեամբ ընկալեցին Հայաստանի նախագահի ասուլիսը, Պրիմակովի յայտարարութիւնն ու Ալիեւի յոխորտանքները, իրենք իրենց մէջ քննարկեցին–վերլուծեցին Ռուսաստանի եւ Միացեալ – Նահանգների տարածաշրջանային ռազմավարական չահերն ու նաւթային գործօնը, մէկերումները արեցին Շահ Աբբասից, Զըբխիլից եւ Զօրի Բալայեանից, ի վերջոյ որոշեցին, որ իրենց չահերն ամենաճիշդը արտայայտել է «կամանդոս-յուչչին» եւ անցան իրենց առօրեայ գործերին:

Սահեփանակերտն օրէց օր նոր տեսք է առնում: Խօսքը միայն պատերազմի ընթացքում աւերուածը վերականգնելու մասին չէ: Ամէնուրեք կառուցում են ժամանակակից խանութներ ու սրճարաններ, կենտրոնական փողոցներն ասֆալտապատում են, զբօսայդիները բարեկարգում են, չուկան առանձնապէս չի տարբերում Երեւանի տօնավաճառներից: Մարդկանց դէմքերն առաջուայ պէս դուսպ են եւ վճռական, բայց հազուստներում սեւը նուազել է: Նուազել է նաեւ կանաչը՝ փողոցներում զինուորական համազգեստով տղամարդիկ աւելի ու աւելի հազուագիպ են հանդիպում: Կենտրոնական այգում, որտեղ կարուսելներն աշխատում են միշտ՝ անկախ ներանից, նստող կայ, թէ ոչ, կարելի է հանդիպել տոմինո խաղացող թոչակառուների ու տնականօրէն հագնուած երիտասարդ աղջիկների, փոքրիկների հետ զբօսանքի եկած տատիկների եւ ամէն քայլափոխ արեւածագիկ վաճառող կանանց: Կան խանութներ, որտեղ առաւօտեան ժամը վեցից հացի հերթ է: Բայց քաղաքում հացի պակաս չկայ: Պարզապէս հացի պետական գործարանները մի քանի խանութներում էժան գնով (50–60 դրամ) հաց են վաճառում (մատնաւոր հացթուխները հացը վաճառում են 110 դրամով), եւ սահեփանակերտցիները, որոնք վերջին տարիներին դերադասում էին ալիւր գնել եւ տան պայմաններում հաց թխել, այժմ դերադասում են պետական հացը թէկուզ մի քանի ժամ հերթ կանգնելու գնով: Շուկայում վաճառուող բանջարեղէնի հիմնական մասը, չգիտես ինչու, բերուած է Հայաստանից եւ աւելի թանկ արժէ, քան Երեւանում, իսկ միւս մասում նոյն «սաղախլոն» է:

Մի խօսքով նոյն Երեւանն է՝ քաքաքօլայով, Արամ Սատոեանով ու «ժեղեալաւ հացով» չիզուբուրկերի փոխարէն:

Մարդիկ այստեղ թերթ կարդալու աւելի մեծ հնարաւորութիւններ ունեն, որովհետեւ կենտրոնական փողոցներից մէկում ամէն առաւօտ փակցւում են Երեւանեան եւ մոսկովեան կարեւոր օրաթերթերի թարմ համարները: Բայց այդ, նրանք հնարաւորութիւն ունեն հետեւել ինչպէս հայաստանեան, այնպէս էլ ադրբեջանական եւ տեղական (Արցախի) հեռուստահաղորդումներին, եւ մեղանից պակաս չեն մտահոգուած Միլոզրոսի ճակատագրով: Մի խօսքով, կեանքը չարունակւում է:

Գիւղերն ապրում են իրենց սովորական, ռազմա–նահապետական կեանքով: Կարկուտ, աշնանացան, ցորենի բերք, սալեարկա... Այստեղ արդէն խօսում են հողի սեփականաշնորհման մասին: Ջահէլները՝ լաւատեսօրէն ու վստահ, տարիքաւորները՝ թերահաւատ ու զգուշաւոր: Պարզապէս Ղարաբաղում տարիքաւորներն աւելի շատ են: Հողն, ի հարկէ, կերակրում է, բայց աշխատող ձեռքի պակաս կայ, տեխնիկայի պակաս կայ, վառելիքի պակաս կայ, պահեստամասերի պակաս կայ, եւ այլն: Մի խօսքով՝ նիւթական ներդրումների պակաս կայ: Մինչդեռ կարող էին հայաստանցի եւ սիւնեցաշահայ գործարարները, պետերիկ խօսքերի փոխարէն, պարզապէս դումարներ ներդնել հացահատիկի արտադրութեան բնագաւառում՝ վստահ, որ չօչափելի եկամուտներ կը ստանան: Հողը մշակել է պէտք, միայն պաշտպանելը քիչ է:

Լեռներում մայրամուտը կարճ է տեւում: Մթնում է միանգամից: Գիւղամիջէնի հաւաքուած տղամարդիկ, յղնած ու անտարբեր, մի երկու բերան քննարկում են Ղարաբաղի հարցը, ցորենի ըսպասուող բերքն ու սալեարկայի գինը, ու ցրւում՝ ամէն մէկն իր հոգսին: Լեռներում թանձր խաւար է, ու գազանները չատացել են, որովհետեւ մի քանի տարի է, ինչ «տրաքոց» չկայ...

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Հոկտեմբեր 28

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՔՐԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Հոկտ. 26–ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Նախագահած ու քարոզած է Մեսրոպ Արք., կրօնական արարողութեան աւարտին տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ ուր եւս նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Բացումը կատարած է Հերման Պալեան, ապա թաղային խորհուրդի ատենադպիր՝ Ժիրայր Օգէյեան կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած եկեղեցւոյ եւ դպրոցին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Բեմ հրաւիրուած է Պ. Նալպանտ որ կարճ ժամանակի մէջ յաջողած է հանդանակութեամբ ապահովել ակնկալուած դումարը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 75–ԱՄԵԱԿԸ

Մոնթեպելլոյի մէջ, Հոկտեմբեր 26–ին, նշած է Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ 75–ամեակը: Առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Իրիկունը, «Բազրամեան» սրահին մէջ 75ամեակը նշուած է ճաշով, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է «Մեսրոպեան» ազգային վարժարանի տնօրէն Դաւիթ Ղուկասեան: Կարդացուած են սացուած շնորհաւորագիրներ նախագահ Պիլ Գլինթընէն, Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Փիթ Ուիլսընէն: Խօսք առած են Մոնթեպելլոյի եւ Փիքօ Ռիվերայի քաղաքապետները, Մթթա Արք. Լափաճեան, յանուն Ազգային վարչութեան Սարգիս Կիւրճինեան, հոգաբարձութեան առենապետ տոքթոր Յակոբ Տիւրանեան, հուսկ՝ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Գործած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Եկեղեցւոյ 75–ամեակին տոթիւ հրապարակուած է յուշամատեան մը, խմբագրութեամբ Մարի Օհաննէսեանի:

*
**

ՊԵՐՃ ՓԷՆԷՐՃԻԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՑԻԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս – Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 17–ին, տեղի ունեցած է դրոշմահատաք Պերճ Փէնէրճիի (Մոնրէալէն) անձնական հաւաքածոյէն 600 բացիկներու ցուցահանդէսը: Բացիկները ընդգրկած են 1897 – 1920 թթ. Հայութեան կեանքի չրջանը: Բացիկները կը ներկայացնեն Արեւմտեան Հայաստանի երբեմնի հայաշատ ոստաններն ու գիւղերը՝ իրենց զարդոցներով, եկեղեցիներով, վանքերով, աւերակներով: Ցուցադրուած են նաեւ բացիկները Պոլսոյ հայրենակ թաղերէն, հայկական տարազներով այրեր եւ կիներ, ազգային ազատագրական չարժումին նուիրուած դէմքեր եւս: Երեկոյթին բացումը կատարած է տոքթոր Արթօ Էրան, ներկայացնելով Պերճ Փէնէրճին, որ մանրամասնած է դրոշմահաւաքներու ցուցահանդէսներու՝ Թուրքիա, Ֆրանսա, Շուէյտ, Հնդկաստան, Աւստրիա, Պելժիա, Միացեալ – Նահանգներ, Գանատա եւ արժանացած մեծ գնահատանքի:

*
**

ԽԱՐԲԵՐԴԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Խարբերդի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 250 հոգի: Բացումը կատարած է վարչութեան առենապետ Գէորգ Պետիկեան: Սրտի խօսք արտասանած է տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան կոչ ուղղելով ներկաներուն, որպէսզի վարչութեան հետ համագործակցաբար կազմակերպեն ուսանացութիւն մը դէպի Խարբերդ եւ իր չրջանները: Խօսք առնելով Պաղտասար Տէր – Պօղոսեան, անդրադարձած է Խարբերդիին՝ Հայ մչակոյթին ու զրականութեան բերած կարեւոր նպաստին:

*
**

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Լինսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան: «Արեւմտահայաստան՝ երազ, քար ու պատմութիւն» նիւթին չուրջ դասախօսած է Հրանդ Մարզարեան (Նիւ – Եորքէն), լուսապատկերներու ցուցադրութեան առընթեր տալով բացատրութիւններ անցեալ Մայիսին Արեւմտեան Հայաստան կատարած 16–օրեայ իր ուխտագնացութեան վայրերուն մասին:

Ցաջորդ օրը, նոյն վարժարանի «Ասեւտիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է արուեստի ցուցահանդէս եւ ապա՝ ճաշ – պարահանդէս մը: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Սեդա Սիմոնեան: Ցանուն Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան, առենապետ Յակոբ Կէօվճեհեան խօսք առնելով ըսած է. «Ուսանացնենք մեր մչակութային արժէքները, որպէսզի կարենանք իրարու եւ ժամանակից սերունդներուն ըսել՝ մենք մեր լաւագոյնը կ'ընենք, դուք մեր լաւագոյնը զերազանցել փորձեցէք»: Ներկաները դիտած են մասնակցող վեց արուեստագէտներու գործերը: Երեկոյթը աւարտած է խրախճանք – պարահանդէսով:

*
**

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ ՓԵՐԱՀԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փերահեան Ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17–ի կէսօրին նշուած է Թարգմանչաց տօնը: Ցայտագիրը վարած է 12–րդ կարգի աշակերտ Ռամելա Ուզունեան: Նոյն դասարանի աշակերտուհի Թամար Պոյաճեան ներկայացուցած է «Հայերէն լեզուի նահանջը Միացեալ – Նահանգներու մէջ» նիւթը, իսկ այլ աշակերտուհի մը՝ Տէկիրէ Սեւանէսեան, ներկայացուցած է հակառակ վարկածը, գոյց տալով որ «հայերէն լեզուն յաղթականօրէն կը տողանցէ Միացեալ – Նահանգներու տարածքին»: Գործադրուած է վերարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առնելով ազգային վարժարաններու կրօնի ուսուցիչ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան անդրադարձած է Մեսրոպ Մաշտոցի դործին: Հուսկ՝ խօսք առած է տնօրէնը՝ Մարզպետ Մարկոսեան, որ համադրելով 12–րդ դասարանի աշակերտներուն կողմէ ներկայացուած կարծիքները, նշած է հայերէն լեզուի կարեւորութիւնը:

*
**

ԱՆՁԱ 15 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ Հ.Օ.Մ.–ԻՆ

ԱՆՁԱ ընկերակցութիւնը 15 հազար տոլարի նոր նուիրատուութիւն մը կատարած է Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի ընկերային ծառայութեան գրասենեակին, գնահատելով անոր ազգանուէր գործունէութիւնը: ԱՆՁԱ–ն այն ընկերակցութիւնն է, որ Ձորձ Մարտիկեանի գլխաւորութեամբ կազմակերպեց տեղական արեւելեան Եւրոպայի Հայերուն Միացեալ – Նահանգներ վերաբնակութեան գործը: Այդ օրերուն Հ.Օ.Մ.–ը եւս նիւթական նպաստ հայթայթած էր այդ ծրագրին եւ այլպէս ալ օժանդակած Մարտիկեանի հանգանակութեան՝ Ամերիկայի մէջ:

*
**

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ՝ ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Մերսի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 12–ին, տեղի ունեցած է մշակութային ճեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղի վարչութեան: Բացումը կատարած է տեղապահ Արթօ Էրան, ներկայացնելով Պերճ Փէնէրճին, որ մանրամասնած է դրոշմահաւաքներու ցուցահանդէսներու՝ Թուրքիա, Ֆրանսա, Շուէյտ, Հնդկաստան, Աւստրիա, Պելժիա, Միացեալ – Նահանգներ, Գանատա եւ արժանացած մեծ գնահատանքի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՅԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱՂՏՈՒԿ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԵՆ

1918 Յուլիս 16 – 17–ի գիշերը Նիքոլա Բ., ցարուհին, իրենց երեք աղջիկները, գահաժառանգ իշխանը, ինչպէս նաեւ մօտիկ չրջանակի մարդիկ սպանուեցան Եկատերինպուրկի մէջ: Մինչեւ 90–ական թուականները պաշտօնական պատմութիւնը միշտ ըսած է թէ ցարական ընտանիքը «անյայտ կորած է»: 1991–ին չրջանի պատասխանատուն արդարադատութեան հրահանգեց որ իրենց թաղուած տեղէն հանուին ու քննութեան ենթարկուին անոնց աճիւնները: Յատուկ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ եւ 1995–ի աշնան մասնագէտները յայտնեցին թէ ծնարանական քննութիւններու արդիւնքները հաստատած էին թէ ոսկորները կը պատկանէին ցարական ընտանիքին: Նոյն–իսկ կարելի էր վճռաբար ըսել թէ տուեալ ոսկոր մը աղջիկներէն ո՛ր մէկուն կը պատկանէր:

Ամէն մարդ մտածեց այն տեն թէ ոսկերտիքը կրկին չուտով հողին կը յանձնուին: Սակայն, անցած երկու տարուան ընթացքին այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ քայլ առնուեցաւ: Գլխաւոր պատճառը ռուսական եկեղեցին է որ կը մերժէ փորձել գիտական այդ արդիւնքները: Թերթ մը այս հարցով դիմած է Նիքոլա Բ.ի փոքր զարմիկին որ կ'ապրի Զուիցերիան ըսած է թէ կասկածի ենթակայ չէր արդէն այդ ոսկորներուն պատկանելիութիւնը: Աւելցուցած է թէ նպատակ ունի դիմելու Մոսկուայի պատարիարքին որ այդ մնացորդացը թաղուի արժանաւոր կերպով: Հաչտութեան այդ արարքով պէտք է փակուի հին Ռուսաստանի պատմութիւնը: Իսկ մնացածը պատմութեան նիւթ մըն է եւ ոչ՝ քաղաքական հարց մը:

ՔԱՂՀԱՆ

թեան: Բացումը կատարած է տեղապահ Յարութ Այդըք: Ցայտագիրը վարած է դերասանուհի Ալիս Կապլանջեան: Հանդէս եկած է «Կռունկ» պարախումբը, դեկավարութեամբ Սահակ եւ Ֆլորա բաղդասարեանի, մեկնաբանելով տոհմիկ եւ ազգագրական պարեր: Ելոյթ ունեցած է նաեւ սոփրանօ Հելէն Զինտարդեան: Հուսկ՝ Բարդէն Վրդ. Զարեան խօսած է Թարգմանչաց սերունդի մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

– Ձիս չե՞ս ճանչնար կոր, գոչեց վաճառականը զարմացած ու բարկացած:

– Ո՛չ:

– Սկի՛, նոր եկած եմ:

– Լաւ ուրեմն, ըսէ Սրբազանին որ Սահանեն Մարզար էֆէնտին ինձ տեսնել կ'ուզէ ... հասկցա՞ր:

– Շատ աղէկ, ապասէ՛ քիչ մը այստեղ: Եւ բարապանը ներս մտաւ:

– Այս աւանակը ուրկէ՞ դէմս ելաւ, մտածեց ինքնիրեն Մարզար էֆէնտի: Բարապանը խոյին վերադարձաւ եւ այս անգամ խիստ քաղաքավար ձեւով մը ըսաւ.

– Սահանեան էֆէնտի, հաճեցէ՛ք ներս դրամել:

Վաճառականը ներս մտաւ եւ մօտեցաւ Պարիարքին որ ոտքի ելաւ զայն ընդունելու համար:

– Բարի եկաք, Մարզար էֆէնտի, ի՞նչպէս էք, աղէ՞կ էք:

– Շնորհակալ եմ, Սրբազան:

– Տիկինը ի՞նչ պէս է:

– Ձեռքերնիդ կը համբուրէ:

– Ողջ ըլլայ:

Այս պայմանագրական յառաջաբանէն եաքը, Մարզար էֆէնտի՝ անհամբեր խոկոյն ուզեց իր այցելութեան չարժառիթին զալ:

– Ձեր զլուխը քիչ մը ցաւցնելու եկած եմ, Սրբազան ըսաւ.

– Քաւ լիցի, խե՛ր է:

– Մեր թաղին խնդիրներուն վրայ կ'ուզեմ խօսիլ:

– Ձեր թաղին մէջ խնդի՞ր ունիք, հարցուց Պատրիարքը անտարբեր դէմքով մը:

– «Ձանըմ», Սրբազան, չէ՞ք դիտեր: Ամիսներէ ի վեր Թաղ Մորհուրդին պատճառաւ թաղը տակնուվրայ կ'ըլլայ – կոր ...:

– Դուք ո՞ր թաղը կը բնակիք:

– Ք. Թաղը չե՞մ, Սրբազան:

– Հա՛ հո՞ն էք, չէի դիտեր: Վաճառականը պժգոհութեան աննշմարելի չարժում մը ըրաւ, Պատրիարքին իր նստած թաղը չգիտնալու տեսակ մը արժանապատուութեան վիրաւորանք էր իրեն համար:

– Է՛յ, ի՞նչ է այդ թաղականի խնդիր ըսածդ, հարցուց վաճառականին:

– Ինդիրը Վարչութեան սեղանին վրայ դրուած է, անշուշտ դիտնալու էք, ըսաւ Մարզար էֆէնտի որ հետզհետէ կը բորբոքէր տեսնելով իր խօսակցին պաղարիւնութիւնը:

– Վարչութեան սեղանին վրայ այնքան խնդիրներ կան որ ... կրնա՞մ ամէնքն ալ մի առ մի յիշել ... վա՛ռօք Աստուծոյ ամէն թաղ իր խնդիրը ունի ... ձերինը քանի՞ տարուան բան է:

– Սրբազան, մէկ երկու ամսուան խընդիր է:

– Հա՛, դեռ շատ նոր է եղեր, գոչեց Պատրիարքը թեթեւ ծիծաղով մը, մենք Վարչութեան սեղանին վրայ թաղային անանկ խնդիրներ ունինք որ տարիներէ ի վեր կը ծեծուին ու տակաւին լուծում չեն ստացած:

– Բայց, Սրբազան, մեր խնդիրը անպատճառ յիշելու էք, որովհետեւ Վարչութիւնը քանիցս պրաղեցաւ անով:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Որովհետեւ մեր թաղեցիներէն բազմաթիւ տառրագրութեամբ հանրագրութիւն մը մատուցուեցաւ Վարչութեան՝ Թաղ. Մորհուրդի կարգ մը արարքներուն դէմ բողոքող:

– Բողոքի այդ հանրագրութիւններն ալ շատ սովորական են ... ամէն թաղերէ կուգան:

– Այս հանրագրութիւնը սակայն Վարչութիւնը նկատի առաւ եւ երկու քննիչ ղրկեց որպէսզի խնդիրը ուսումնասիրեն եւ տեղեկագիր մը պատրաստեն:

– Հիմա յիշեցի, ըսաւ Պատրիարքը, Սափորեան էֆէնտին եւ Տոքթոր Ծրարեանը ղրկեցինք:

– Վերջապէ՞ս, գոչեց Մարզար էֆէնտի զոհունակութեամբ, միթքերնիդ եկաւ:

– Այդ քննիչները իրենց պաշտօնը աւարտած եւ տեղեկագիրներն ալ ղրկած են, ուրեմն ալ ի՞նչ կ'ուզէք:

– Բայց, Սրբազան, կ'ներեայ, որ Տոքթոր Ծրարեանը, ինչ ինչ թաքուն նպատակներով, չէ ուզեր ատորագրել Սափորեան էֆէնտիի տեղեկագիրը եւ ինք ուրիշ մը ղրեր է:

– Ինդրին մէջ թաքուն նպատակ չի կայ, Տոքթոր Ծրարեանը իմ բարեկամս է ու մօտէն կը ճանչնամ, պարկեշտ, պարտաճանաչ մարդ մըն է որ ամէն գործի մէջ ուղղամտութեամբ կը վարուի: Ինձին համեմատ քննութիւն մը կատարեր ու արդիւնքը մեզի ղրկեր է:

– Կարծեմ Սափորեան էֆէնտին ալ նոյնքան պարկեշտ եւ ուղղամիտ անձ մըն է, ըսաւ վաճառականը:

– Կրնայ ըլլալ, գինքը մօտէն չեմ ճանչնար:

– Բայց եւ այնպէս իր տեղեկագիրը բոլորովին հակառակ է եղեր Տոքթոր Ծրարեանի տեղեկագրին եզրակացութեան:

– Այո՛, Վարչութիւնը նկատողութեան առաւ այդ կէտը:

– Եւ ի՞նչ որոշեց:

– Դեռ կարծեմ վերջնական որոշում մը չտուաւ, տեղանին վրայ այնքան խնդիրներ կան որ...

– Բայց մեր խնդիրը կարեւոր է...

– Անկէ չատ աւելի կարեւոր ու կենսական խնդիրներ ունինք ... ձեր խնդիրը թերեւս ձեզի համար կարեւոր է միայն:

– Թաղը տակնուվրայ եղած է:

– Բայց մենք ի՞նչ կ'ուզէք որ ընենք, բողոքագիր տուիք, նկատողութեան առնինք եւ քննիչներ ղրկեցինք, քննիչները իրենց պաշտօնը կատարեցին ու տեղեկագիրը տուին, ալ ի՞նչ կ'ուզէք... քննիչները իրարու հետ չեն կրցեր համաձայնիլ, մի–թէ յանցանքը մե՞րն է: Եթէ ուրիչ միջոց մը գիտէք խնդիրը կարգադրելու, ըսէք, ընենք:

– Այո՛, գիտեմ, պատասխանեց Մարզար էֆէնտի:

– Ո՞րն է...

– Անմիջապէս պաշտօնէ դադրեցնել ներկայ Թաղ. Մորհուրդը:

– Ի՞նչ հիման վրայ ... Թաղ. Մորհուրդի դէմ որոշ ամբաստանութիւններ չկան:

– Սափորեան էֆէնտիի տեղեկագիրը...

– Տոքթոր Ծրարեան բոլորովին հակառակը կ'ըսէ:

– Սրբազան, գոչեց վաճառականը համբերութիւնը սպառած, ատ Պօղոս էֆէնտին պէտք է քաշուի Թաղ. Մորհուրդէն, ես ատ գիտեմ:

(Շար. 42)

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ խորանի օծման 5-րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

կիրակի, Նոյեմբեր 16-ին

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՐԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսի պատուիրակ

Հայոց Եւրոպայի

Ներկայ կ'ըլլան. -

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական պատուիրակի

փոխանորդ

Ռոճ - Ալփի եւ Շրջանի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԱԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի

փոխանորդ

Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, հոգաբարձութեան անդամներուն եւ դպիրներուն հոգիներուն համար:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

երաժշտական կատակերգութիւնը՝

ԵՐԵԻԱՆԻ ՁՈՒՌԱՆԶԸ

2 արար

կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15-ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահը

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

կազմակերպութեամբ՝

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերուն եւ Մշակոյթի Տան վարչութեան:

Մուտքը 60 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել

04 - 91 - 50 - 15 - 09

CHENE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Ainsi vous participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

UGAB — PARIS

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous invite à découvrir

LES PEINTURES RECENTES

de

Marc TORIKIAN

du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Vernissage le Mercredi 12 Novembre à partir de 18h30

Dans le cadre de l'exposition

LE JEUDI 20 NOVEMBRE

à 19h30 un CONCERT

sera donné

par l'ensemble vocal féminin

« SOLSTICES DIVERS »

avec la participation de mesdames:

Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

TABLE RONDE

sous la Présidence de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne
et du Pasteur Samuel SAHAGIAN
(Solidarité Protestante France/Arménie)
en partenariat avec l'ADCARLY

TEMOIGNAGES DE JOURNALISTES SUR L'ARMENIE

Animée par : Pascal MAGUESSIAN
(RCF)

Table ronde avec :
Martine NOUAILLES (AFP)
Louis de COURCY (La Croix)
Brigitte DELZIANI (Dijon)
Jeanine PALOULIAN (Le Progrès)

Journalistes de retour d'un voyage en Arménie
organisé par
l'AJIR (Association des Journalistes de l'Information Religieuse
et SPFA (Solidarité Protestante France/Arménie)
du 16 au 23 Octobre

VENDREDI 14 NOVEMBRE à 20 heures 30
Espace GARBIS MANOUKIAN — 40, rue d'Arménie, Lyon 3è

Entrée libre — Collecte au profit des écoles maternelles d'Arménie

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ
ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Օծման 40-ամեակ

Դեկտեմբեր 14

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՏԷՍԻՆԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

1932- էն մինչեւ այսօր Տէսինի Կապոյտ Խաչի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի հայկ. դպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են: Պր. Հերոյեանի, Իսրայէլեանի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Մխիտարեանի եւ այլ նուիրեալներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր ցրուած են Ֆրանսայի տարածքին: Դպրոցին 65-ամեակին առթիւ Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15-ին Տէսինի «Թոպրկան» սրահը վերապտնելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ տաղանդը՝ Շուշան Պետրոսեանը:

Ճաշակին է՝ 160 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12:

Հեռաձայնելով. -

04 - 78 - 49 - 42 - 97

կամ՝

04 - 78 - 49 - 07 - 15

POUR LA PREMIERE FOIS A ENGHIEN-LES-BAINS

SOIREE THEATRE avec :
NAREG DOURIAN ET SA TROUPE

«MA TANTE DE PARIS»

(comédie)

Soirée organisée par l'Association Nareg.

Le 12 Novembre à 20 h 30

dans la Salle des Fêtes
d'Enghien-les-Bains
face au Casino et au parking.

Renseignements et réservations :
01 34 12 84 45 — 01 39 89 63 05
P.A.F. 100 F. (adultes) et 50 F. (enfants).

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROP

CONCERT Willy SARKISSIAN

Pianiste international d'Arménie

au programme,
BACH-BUSONI / SCHUMANN /
CHOPIN / DEBUSSY / KOMITAS

Mercredi 12 Novembre à 20 heures 30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

P.A.F. : 60 F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խնէի Թարգմանչաց Դպրոցի

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 20-էն սկսեալ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11
MARDI
11 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·244 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.244

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO-MAGAZINE»

(8 Novembre)

AZNAVOUR :
SES CHANSONS RACONTENT SA VIE

Le Grand Charles

Ֆիգարոյի չաբաթական յատկացած պարբերականը հինգ պատկերազարդ էջեր կը նուիրէ Ազնաւուրին, ինք նկարները, կը զրէ Թերթը, Ազնաւուրի նախնական լուսանկարներն են:

Անոնցմէ մէկը զինք կը ներկայացնէ Հայաստանի երկրաշարժին առեն եւ ընկերացող զրութիւնն ալ խորագրուած է՝ «Dans ses patits papiers, l'Arménie»: Հոն կը պատմէ որ առաջին անգամ Հայաստան գացած էր 1964–ին, ապա՝ 1989–ին, երկրաշարժին վայրերուն: Հայ եմ, կ'ըսէ, երբեք չեմ ուրացած, երկրաշարժը պատահեցաւ, Ղարաբաղ կոմիտէն ձերբակալուեցաւ, հմնելէ ետք կազմակերպութիւնս՝ «Ազնաւուր Հայաստանի համար», գացի եւ հոն կիներ եկան ինձի ըսելու համար թէ Ղարաբաղ կոմիտէն ձերբակալուած էր: Կրեմլինէն ունկնդրութիւն մը ուզեցի եւ այն առեն հասկցայ թէ որքա՜ն կարեւոր է անուն մը ունենալ: Պատասխան մը ստացայ· Ռիժկով 1 ժամ 45 վայրկեան ընդունեցաւ զիս, հպարտացայ բան է ըսին ինծի: Խօսեցանք Հայաստանի մասին, սկսայ կոմիտէին հարցով եւ խօսակցութեան վերջաւորութեան կրկին անդրադարձայ այդ մասին, խորհրդականս ըսաւ "քաղաքականութեան մէջ նոյն նիւթին մասին չի խօսուիր կըրկին": Ֆրանսայի ճնշումները եղան որպէսզի զիս ընդունին, խորհեցան թէ ա՛լի կարեւոր եմ քան ինչ որ եմ: Անկէ ի վեր, ամէն տարի կ'երթամ մեր կազմակերպութեան յառաջդիմութիւնները տեսնելու համար: Հանդստեան տուն մը չինցինք, հիմա ալ՝ Ֆրանսական ըզպրոց մը, այս ամբողջը փոքր միջոցներով:

Կան նկարներ Շըվալիէի հետ, Փհֆի, Թրենէի, նաեւ ընտանեկան նկարներ մօրը եւ մեծ–մօրը, որու առթիւ Ազնաւուր կը խօսի ցեղասպանութեան մասին եւ իր ընտանեկան կեանքին նախ Ցունաստան, ապա՝ Փարիզ:

*
**

«LA CROIX»

(9/10 Novembre)

L'enthousiasme retrouvé des chrétiens d'Arménie

Լուի տը Գուրսի որ մաս կը կազմէր լրագրողներու այն խումբին որ ճամբորդութիւն մը կատարած էր Հայաստան Հոկտ· 16–էն 23, Լա Գրուայի մէջ յօդուած մը տորագրած է որ թերթին երկու էջերը կը զրաւէ:

Յօդուածը առաւելաբար կրօնական բնոյթ ունի եւ յօդուածագիրը լայն տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի կրօնական կեանքին եւ եկեղեցիներուն մասին: Կը խօսի Գարեգին Ա.ի տարած աշխատաքին մասին, Ղարաբաղի կացութեան, ազանդներու դէմ պայքարին, որոնք կ'ըսէ կը յիշուին որպէս «Հայաստանի մեծ վտանգներէն մէկը»:

Կը զրէ թէ հայ առաքելական եկեղեցին եօթը միլիոն հաւատացեալ կը հաշուէ աշխարհի մէջ, հայ կաթողիկէ եկեղեցին՝ 200 հազար, գլխաւորաբար ներկայ Մերձաւոր–Արեւելքի մէջ, հայ աւետարանական եկեղեցին ալ արդիւնաւոր ներկայութիւն մը ունի Հայաստան:

Յիշենք որ յօդուածագիրը էլոյթ պիտի ունենայ Ուրբաթ օր, Լիոն, այլ լրագրողներու հետ (տես՝ 4–րդ էջ):

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11–ի Զինադադարի տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երեքշաբթի օր (Նոյեմբեր 12–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 13:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ ԹԱԳՈՒՀԻՒՆ ԿՈՂՄԷ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 6–ին, միջօրէին, Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ժամանած է Լոնտոնի «Հիւրօ» օդակայանը, ուղեկցութեամբ Ցովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանի, Առաջնորդ Գառնատահայոց եւ Բազրատ արեղայ Գալըստեանի՝ զաւազանակիր: Օդակայանին մէջ Հայրապետին դիմաւորութեան եկած էին Անկլիքան Եկեղեցւոյ պետ՝ Ճորճ Քերի Արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչը՝ Ճէֆրի Րովէլ, Պէյղինատօ Եպիսկոպոսը եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու մօտ Անկլիքան Եկեղեցւոյ նուիրակը: Ճէֆրի Եպիսկոպոսին կ'ուղեկցէին Ռիչըրտ Մարշը, Անկլիքան Արքեպիսկոպոսի խորհրդատուն էքիւմենիք յարաբերութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ Հերման Պրաուըն: Վերջինս կ'ուղեկցէր Հայրապետին Ս. Էջմիածնէն, ուր կը գտնուի 1996 թուականի Ապրիլ ամիսէն, որպէս Անկլիքական Արքեպիսկոպոսի մնայուն ներկայացուցիչը Ս. Էջմիածնի մէջ: Օդակայանի մէջ Հայրապետին դիմաւորութեան եկած էին նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ Թեմական Առաջնորդ Եղիշէ Արքեպս – կոպոս Կիզիրեան ու Ազգային Քարեսիր՝ Վաչէ Մանուկեան, որ իր անձնական օդանաւը տրամադրած էր Ամենայն Թերատ – Լոնտոն ճամբորդութեան համար: Եղիշէ Արքեպիսկոպոսին կ'ուղեկցէին նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանութենէն դործավար՝ Տիկին Նունէ Սարգսեան եւ դեսպանատան պաշտօնէութենէն Պ. Ներսէս Գարամանուկեան:

Օդակայանի մէջ ողջոյնի կարճ հանդիպումէ մը յետոյ Գարեգին Ա. առաջնորդուած է Լամպէթ պալատ, ուր դինք դիմաւորած է Անկլիքական Եկեղեցւոյ պետ Ճորճ Քերի Արքեպիսկոպոսը: Երկու պետերու միջեւ սիրալիր հանդիպումը չարունակուած է սիրոյ սեղանի մը չուրջ, որմէ անմիջապէս յետոյ Անկլիքան Արքեպիսկոպոսը Հայրապետը առաջնորդած է Անգլիոյ Թագուհի՝ Էլիզապէթ Բ.ի մօտ:

Ցետ միջօրէին, ժամը 2·30–ին, Կաթողիկոսը պաշտօնապէս ընդունուած է Անգլիոյ Թագուհի՝ Էլիզապէթ Բ.ի կողմէ, Պըքինկէմ պալատին մէջ: Թագուհիին հետ հանդիպման ընթացքին Հայրապետը հանդամանօրէն անդրադարձած է Հայաստանի ներկայ կացութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ առաքելութեան ի Հայաստան եւ ի սիրեւս աշխարհ: Իր կարգին Թագուհին մօտիկէն հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է Հայաստանի վերաբերմամբ:

Նոյն օրը երեկոյեան Ուէսթմինիսթըր Աբբայարանի մէջ տեղի ունեցած է պատմական աղօթք երկու եկեղեցիներու պետերու հովանաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն: Աբբայարանի մուտքին Հայրապետը եւ Անկլիքան Եկեղեցւոյ Արքեպիսկոպոսը պաշտօնապէս դիմաւորած է եկեղեցւոյ եւ Աբբայարանի ընդհանուր պատասխանատու՝ Ուէզլի Քերը: Աղօթքի կամ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին ողջոյնի ու բարի գալստեան խօսքով հանդէս եկած է Անկլիքան Արքեպիսկոպոսը, յատուկ կերպով չեշտելով Հայրապետին ներդրումը Հայ–Անկլիքան եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութեանց զարգացման մէջ: Ան անդրադարձած է նաեւ այն կէտին որ 1997 Թուականը նոր կը յատկանշէր 40–րդ տարեդարձը Գարեգին Ա.ի Անգլիա առաջին այցելութեան, ուր 1957 Թուականին եկած էր կատարելագործելու համար իր աստուածաբանական ուսումը Օքսֆորտի համալսարանին մէջ:

Անկլիքան Արքեպիսկոպոսին խօսքերուն ի պատասխան, ողջոյնի տպաւորիչ եւ բովանդակալից խօսքով հանդէս եկած է նաեւ Հայրապետը, որ մասնաւոր կերպով չեշտած է այն պարագան, որ այսօր Հայաստանը կ'արտացոլէ հաւատքի նոր կեանք իր առօրեային ընդմէջէն: Ցիշեցուցած է նաեւ այն ոգեւորող պարագան, որ չուրջ 600 տարիներու դժուարին ժամանակներէ յետոյ ինք կը հանդիսանար առաջին կաթողիկոսը, որ կ'ընտրուէր ազատ – անկախ պետութեան մը սահմաններէն ներս: Համատեղ աղօթքէ յետոյ Հայրապետն ու Անկլիքան Արքեպիսկոպոսը ուղեւորուած են Լամպէթ պալատ, ուր երեկոյեան պատրաստուած էր ընդունելութիւն Նիկիական Ակումբի կողմէ՝ ի պատիւ Գարեգին Ա.ին:

Ճաշի աւարտին խօսք առած են Անկլիքան Արքեպիսկոպոսն ու Հայրապետը՝ ընդգծելով զոյդ եկեղեցիներու միջեւ սերտ գործակցութեան կարեւորութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՕՐ ՄԸ ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՀԱՄԱՐ» նշանաբանին տակ, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 10–ին, գանազան ցոյցեր եւ տողանցքներ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, ամբողջ օրը: Հրաւէրը կարդացած էին քանի մը տասնեակ կազմակերպութիւններ, նաեւ անձնաւորութիւններ մշակոյթի եւ արուեստի մարզերուն պատկանող: Ժամը 16·30–ին Սորպոնի մէջ, վիճաբանում մը տեղի կ'ունենար, ժամը 17–ին Փարի – Վիլէթ Թատրոնը հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր մարզկային իրաւանց լիկան, ժամը 19–ին համախմբում մը կ'ըլլար կառ տը լ'Էսթ, ուրկէ «լոյսերու երթ մը» ճամբայ կ'ելլէր դէպի Վիլէթ, ժամը 21–ին Վիլէթի փարքին մէջ բացառիկ հսկում մը տեղի կ'ունենար Ֆրանսայի թէ ալժերացի արուեստագէտներու մասնակցութեամբ, ի շարս որոնց Ազնաւուր: Հոն կը կարդացուէր Իզապէլ Ադճանիի (ծագումով ալժերացի) մէկ դրուագիրը (տես՝ 4–րդ էջ):

Թէ՛ – Ավիվի մէջ, հոն ուր ճիշդ երկու տարի առաջ սպանուեցաւ Ռապին, աւելի քան 200 հազար հոգի հաւաքուած են ոգեկոչելու համար անոր յիշատակը: «Իսրայէլ խաղաղութեան սուգը կ'ապրի» եղած է օրուան պատգամը, որ միաժամանակ ցոյց մըն էր Նեթանիահուի վարած քաղաքականութեան դէմ:

ԹՐՔԱԿԱՆ զինեալ ուժեր այն պատրուակով որ ՓՔՔ–ի կողմնակից Թալապանիի զօրախումբերը հրադադարը անարդելով նոր կէտեր գրաւած են հիւսիսային Իրաքի մէջ, նոր գործողութիւններու ձեռնարկած են: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ օդային ուժեր ալ մասնակից են գործողութիւններուն:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ԿԱՒՔԵՐՈՒ վարորդներու գործադուլը վերջ գտաւ Նոյեմբեր 8–ին, բայց ընդհանուր դժգոհութեան մէջ: Ա՛խտառորները դոհ չեն սենտիքաներու

դերքէն (համաձայնութիւնը միայն Սէ – Էճ – Տէ – Թէ–ն տորագրած էր, որ մեծամասնութիւն է) եւ բաւարար չեն գըտներ նաեւ Ժոսփէնի երաչխաւորութիւնը: Հանրային կարծիքին համար կառավարութեան զլաի մէկ յաջողութիւնն է:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «ՕՊԶԷՐՎԸՐ» թերթին համաձայն 1995–ին Փարիզ զործուած ռմբարկոծները ալժերական զաղտնի սպասարկութեանց զործն էին: Այս տեղեկութիւնները տուած է Լոնտոն ապաստան զտած ալժերական զինուորական ատաշէ վութեան դասալիք մը:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 80–ամեակին առթիւ, Ելցին հեռատեսիլէն ելոյթ մը ունեցած է Նոյեմբեր 7–ին եւ յայտարարած, ի մէջ այլոց «Ցեղափոխութիւնը. պատմական ճակատագրական սխալ մը եղաւ, որովհետեւ աւելի արժէք տուաւ ցնորական զաղափարի մը քան մարդկային կեանքին»: Իրեն համար, եթէ պէտք է հակընդ եւ ներել այդ պատմական սխալին հեղինակներուն, տարի է մանաւանդ պատմութեան դաս մը քաղել: Դաս մը զոր կ'արժէ պահպանել որպէս պատմական թուական մը: Նոյն օրը, Մոսկուայի մէջ, հազարաւորներ տողանցած են պանծացնելով բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ յայտարարութեամբ մը կանխած է նախագահ Գլինթընի Կիպրոսի յատուկ ներկայացուցիչին կղզի այցը: Ի. ձեմ ըսած է թէ կղզիին վրայ դաշնակցութիւն մը կազմելու բանակցութեան պիտի չըմասնակցին, այնքան ատեն որ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն»ը ճանաչում գտած չէ:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքը Ալմաթիէն փոխադրուեցաւ Ակմոլա, Նոյեմբեր 8–ին, նախագահ Նազարբայեւի ուրբաթով:

ՕՆԱՍԻՍԻ 12–ամեայ թոռը՝ Ալֆինա առեւանդումի սպառնալիքի տակ է ըստ դուխցերացի հարցազրուցիչ զատաւորի մը, որ յայտնած է թէ վեց Իսրայէլացիներ կը պատրաստէին այդ առեւանդումը: Ալֆինայի մայրը որ Օնասիսի աղջիկն էր եւ միակ ժառանգորդը, մեռած է եւ աղջիկը կ'ապրի իր հօրը՝ Ֆրանսացի Թիէրրի Ռուսէլի հետ: Իսրայէլեան ոստիկանութիւնը կը հերքէ եւ կ'ըսէ թէ երկու նախկին սպաները զաղտնի ոստիկաններ էին որոնց պաշտօնն էր հետապնդել Թիէրրի Ռուսէլը յոյն քաղաքացիի մը հաշուոյն զրամական բանավէճի մը կապակցութեամբ:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ չէ յարգած իր յանձնառութիւնները Եւրոպայի Խորհուրդի անդամակցութեան վաղորդայնին, քանի որ 1997–ի առաջին եռամսեայքին 13 մահապատիժ զործադրած է, մինչ խոստացած էր վերջ տալ զնդակահարումներուն: Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ զարձած էր 1995–ին եւ 1997 Մայիսին ալ տորզրած էր եւրոպական պայմանագրութիւնը որ կ'արգիլէ մահապատիժը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԶՕՐԱԽՕՐ ԹԷ ՏԿԱՐ ԻՐԱՒՔ ՄԸ

Մէկ կողմէն Թրքական զօրաբաժիններու իր հիւսիսային չրջանին մէջ վարած զործողութիւններով, միւս կողմէն՝ ամերիկացի դէմ վճռական կեցուածքով, միջազգային հանրային ուշադրութիւնը կրկին կեդրոնացած է Իրաքի վրայ: Մտահոգ է գլխաւորաբար արաբական աշխարհը որ չի գիտեր թէ նախընտրելին հզօր Իրաք մըն է, թէ հակառակը:

Լոնտոնի «Ալ Ուասաթ» չաբաթաթերթին մէկ յօդուածագիրը այս նիւթը զար–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆԾԱՆՕԹ ՋԻՆՈՒՈՐԸ

ՌՈԼԱՆ ՏՈՐԺԸԼԷՍ

ՌՈԼԱՆ ՏՈՐԺԸԼԷՍ

1918, Նոյեմբեր 11, Զինադադար. վերջ կը գտնէ Համաշխարհային Առաջին Պատերազմը: Չորս տարիներու ընթացքին, բոլոր ռազմաճակատներու վրայ կռիւներուն մահակցեր էին 65 միլիոն զինուորներ: Բանակներու չարքերուն մէջ զոհերուն թիւը հասեր էր 8,5 միլիոնի, իսկ վիրաւորեալներունը՝ 2,1 միլիոնի, մինչ քաղաքային զոհերուն ընդհանուր թիւը եղեր էր 10 միլիոն:

Այդ, նոյն շրջանին, հայ ժողովուրդը կրեց իր դարձեալ ամէնէն ծանր կորուստները՝ երկու միլիոն, ընդհանրապէս քաղաքային, զոհերու թիւով, պարզ համեմատութեամբ՝ մէկ հինգերորդը ժողովուրդներու տուած բոլոր զոհերու թիւին: Ասոր վրայ անհրաժեշտ է աւելցնել հողերու եւ ինչքերու ահաւոր կորուստները:

Զինադադարի տարեդարձը անկասկած կը զուգորդուի մեր Մեծ Նահատակութեան, որ սկիզբ առաւ պատերազմին չորս թաղերծումէն նուազ քան տարի մը եառ, 1915 Ապրիլ 24:

Ֆրանսացի վիպագիրը Ռոլան Տորժըլէս (Ամիէն, 1886, Փարիզ, 1973), որ իբր կամաւոր մասնակցած էր կռիւներուն, պարզ լեզուով գրի առնուած՝ յուշիչ վէպ մը կը բերէ խրամներու մէջ տիրող կացութեան մասին, յատկապէս երկու գործերու մէջ, — «Les Croix de Bois» և «Le Réveil des Morts», որոնք մեծ յաջողութիւն գտան աւելին, եւ որոնք այսօր դասական գործեր կը նկատուին:

Զինադադարէն երկու տասնամեակ ետք, Ռոլան Տորժըլէս կը մասնակցի Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմին, այս անգամ իբր պատերազմական թղթակից: Իր գրիչին կը պատկանի Երկրորդ պատերազմին բնորոշումը, որ Ֆրանսայի պատմային պատմութեան կ'անցնի իբր «տարօրինակ պատերազմը»:

1949-ին լոյս տեսած յուշագրական գիրքը՝ «Bleu horizon», ունի Անծանօթ Զինուորին յատկացուած հատուած մը ամբողջ, ուր հեղինակը կը նկարագրէ՝ ռազմաճակատներու վրայ հնձուած բազմահազար զինուորներու մէկէն ընտրութիւնը եւ հերոսական Վերապօնէն փարիզ փոխադրութիւնը այն Զինուորին, որ 77 տարիներէ ի վեր, Յաղթանակի Կամարին տակ, Ցաւերժական Բոցին ներքեւ առ յաւէտ կը ննջէ, իբր բոլոր Նահատակներու Դիապանը:

Նշելով այս տարեդարձը անպայման մտածում մը կ'ունենանք մեր բոլոր նահատակներուն մասին, ոգեկոչելով իրենց յիշատակը:

Ն. Թ.

Վերտէօճ, 1920, Նոյեմբեր 9 եւ 10

Քանի՛ անդամներ, խրամին մէջ, հրամայումի երկար ժամերուն, վերադարձի մասին խօսեր էր, այս Անծանօթ Զինուորը, որ դիմակի մը տակ մուռք պիտի դործէ Պատմութեան մէջ:

Իրենց դէմքերը իրարու մօտ եկած, իրենց աչքերը վայրուն, ինք եւ իր ընկերները տենդագին կ'ոգեկոչէին անկարելի երջանկութեան այդ օրը, երբ Շան — պ'Ելիզէի պողոտայէն պիտի իջնէին համբոյրներու եւ ծաղիկներու տակ: Այդ, ան չճանչցաւ արբեցութեան այդ ժամերը: Մինչ փառահեղ ջոկատները Փարիզի մէջ կը տողանցէին տօնական առաւօտ մը, ինք կը մնար պարտականութեան գլուխ, առաջին գծի վրայ: Իր պարագային, պատերազմը վերջ չէր գտած:

Անդամ մը եւս հրամանատար մը գինք խլեց իր քունէն, անդամ մը եւս անցաւ ներքնապատառի այս պիւղերէն, որոնց տուներուն քանդուած ճակատները երկընքի վրայ կը բանան դատարկ խոշոր աչքեր, բեռնատար կառքը գինք փոխադրեց նոր մարզ մը, ուր անկասկած կռուած էր, եւ ինքզինք դատ Վերտէօնի մէջ, մահուան քառուղին: Հիմա, ահա Միջնաբերդին մէջ է, որուն քարեղէն կուրծքը ցոյց կուտայ մերկ՝ իր վէրքերը: Անիկա մին էր այն ութ մեռեալ հոդիներէն, որոնք փութացեր եկեր էին զերազոյն առաքելութեան մը համար:

Քիչ առաջ, նեղ ներքնայքին մէջ, ուր կը հանդիպէին, իրենց դպատղներուն առջեւ կը մտածէի այն վերապարձի մասին, զոր երազեր էին, փարիզը՝ դրօշազարդուած, ծառուղիները՝ եռուզեռի մէջ, ծափողջոյնները, նուագախումբերը: Անոնք քանի՛ նաեւ չէին երեւակայեր նման վերադարձ մը մենուսր, պառկած՝ հրեաասայլի մը վրայ, հեծկլտուքները որպէս թափօր: Եւ սակայն, հոս է ահա խորհրդանշանը պատերազմին, ութ անանուն զինուորներ, աւերակ քաղաքի մը մէջ:

Անոնք երէկ հասան, ռազմաճակատի բոլոր անկիւններէն գալով. Աբթուա եւ Ալզաս, Շամփանյը եւ Արկոն, Մէօզ եւ Ֆլանտր: Քառմնելի աշխատանք էր ընտրել դիակ մը հազարաւորներուն մէջէն, որոնք կը ննջէին՝ նշանակուած իրը ռազմադաշտերու վրայ: Ֆրանսացի եւ դերման դիակները այնքան սերտօրէն իրարու խառնուած էին որ մարդերէն մէկուն մէջ մարդիկ հրաժարեցան փնտրտուքները չարունակելէ: Փոսերը կը պատրաստէին միեւնոյն մարմիններուն համապատասխաններու նոյն ձորձերու մէջ: Զարհուրելի սխալ մը կրնար պատահիլ: Ահա թէ ինչու մամաւոր մատրան մէջ կը նկատէին ութ դիակներ՝ սպասուած իրենի փոխարէն:

Միջնաբերդին հրամանատար պնդապետը, մեծ վիրաւորեալ մը, դիմաւորեց յուզարկաւոր պատուիրակները, եւ պատմեց ութ անծանօթներու մասին, որոնք ինքզինքնին զոհեր էին, ազատելու համար Ֆրանսան:

*Ութ անծանօթ զինուորներ, որոնք ոչ ոք կը ճանչնար, ոչ ոք կը սիրեր, ոչ ոք կը կարօտնար, ութ անանուն զինուորներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ազգի կը պատկանին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ կրօնքի կը հետեւին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ գոյնի կամ ինչ ցեղի կը պատկանին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ լեզու կը խօսին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ կրթութիւն կամ ինչ դաստիարակութիւն ստացեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ընտանիքներէ կու գային, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ունեցեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ կրեցեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ սիրեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ատեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ցանկացեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ակնկալեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ապրեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ մեռեր էին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ յիշատակ կը թողուին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ժառանգութիւն կը թողուին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ընելիք կը մնային, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ապագայ կը սպասէր, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ակնկալութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ցանկութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ձգտումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ուրախութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ տառապանքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ ցաւեր կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ յոյսեր կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ հաւատալիքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ հաւատքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ կրօնքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ աստուածներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ դիցեր կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ կռապաշտութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ սնոտիապաշտութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախապաշարումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախապատկերացումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախասիրութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախակարծումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադատումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադասումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրութիւններ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրումներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյթներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյցներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյկներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյնքներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյնցներ կը տածէին, ութ անծանօթներ, որոնք ոչ ոք կրնար ըսել թէ ինչ նախադրոյն

ՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԵՒԵՒՆ

Միջազգային դրամական եւ առեւտրական կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ն նախաձեռնարկ են միջազգային ուխտի մը պատրաստութեան, վերջ տալու համար մինչեւ որդիչէքի սովորութեան որ տարուէ տարի մեծ դումարներ կը հանի: Նախաձեռնութեան մէջ գլխաւոր դերը կատարած են ԱՄՆ ու Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի նախաձեռնութեան: Ժէ – 7–ի անդամ ճարտարարուեստականացած երկիրներն ալ սկզբունքով համաձայնութիւն տուած են, բայց ինչպէս կը գրէ Լոնտոնի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը, Գերմանիա եւ Ֆրանսա որոշ վերապահութիւններ ունին: կայ նաեւ որոշուած միջոցները յարգել տալու հարցը: Ի՞նչպէս պիտի պարտադրուին արգելքները եւ ի՞նչպէս պիտի պատժուին անսաստողները:

կան նաեւ սահմանումի հարցեր. ի՞նչ չափանիշով կարելի է ապօրինի վճռում մը տարբերել օրինաւորէն. յետոյ, կարելի՞ է նոյն օրէնքը կիրարկութեան դնել իրարմէ շատ տարբեր կացութիւններու տէր երկիրներու մէջ: Կայ այն պարագան ալ որ արգելքի ուխտի մը համաձայն երկիրները կը վախնան ասպայժը ձգել նոյն տրամադրութենէն զուրկ երկիրներուն: Եւ կայ նաեւ շատ մը երկիրներու պաշտօնատարներուն կաշառքի պահանջները. անոնց որոնք նկատի առնուած

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԼԷՇՏԱՑԻ կեդրոնը, Հոկտ. 5–ին, բացումը կատարուած է հայկական մշակոյթի եւ լրատուական կեդրոնին: Կեդրոնի չինքը 5–րդ թաղամասի քաղաքապետութեան կողմէ յատկացուած է «Հայ Ինքնավարութեան» 1995–ին: Բացման հետ նաեւ ցուցադրութիւնը եղած է Պալճանով տուն – թանգարանի ցուցանմոյշներու: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հունգարիոյ Կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարը՝ Բալինտ Մատեար: Եւ լոյթ ունեցած են նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարի առաջին տեղակալը՝ Վարդան Ոսկանեան, Հունգարահայ ազգ. Ինքնավարութեան նախագահը՝ Ալեքս Ասանէսեան, Հունգարահայ կապերու ամրապնդման Հիմնադրամի նախագահ՝ Արտակ Ուդումեան եւ Պարաճանով տուն – թանգարանի անօրէնը՝ Զաւէն Սարգսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՅՈՒԱՑ ԳԻՐՔ
Տաղաչափուած աշխարհաբար
ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆԻ
նախկին առաջնորդ Սեբաստիոյ,
Եդիպատոսի եւ պատրիարք
Հայոց Երուսաղէմի

Հրատարակեց՝
ժիրայր Ծ. վրդ. Թաշճեան
Միաբան Ուխտին Սրբոց Յակովբեանց

Մատենաշար «Հազարեօթն հարիւրամեակ»
Հայկ. քրիստոնէութեան, Փարիզ, 1997

չեն նախաձեռնութեան կողմէ, այլ միայն ապականած բարքերու տէր տարրերը:

Եթէ Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ն յաջողի կիրարկութեան դնել ծրագիրը, օգտակար մաքրագործում պիտի բերէ միջազգային յարաբերութիւններու չջանակին: Սակայն, այնքան աւելն որ հարուստ ժողովրդավարները համաձայնութեան գան, դժուար պիտի ըլլայ համոզել աղքատ երկիրներու, «պախշիշ»ի ձեւին դիմելու իրենց ճարպիկութեան պատճառով:

ՔԱՂՀԱՆ

բաժին մը եւ հատաքոյթը վերջ գտած է ճաշով մը՝ Հիլթըն:

***

ՎԵՍՊՐԷՄ (Հունգարիա) քաղաքի կեդրոնը, Սեպտ. 21–ին բացուած է Նոյեան Տապանը պատկերող յուշակոթող մը եւ շրջակայ պուրակն ալ կոչուած է Արարատի անունով: Հունգարիոյ Հայ Ինքնավարութեան կեդրոն գրասենեակի եւ Վեսպրէմի շրջանային կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ եւ նիւթական օժանդակութեամբ դրուած եղած այս իրագործումը նուիրուած էր Հայաստանի անկախութեան 6–րդ տարեդարձին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Մարկոս Արթինեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին տեղի ունեցած է ժողովրդական եւ դուսանական երգերու համերգ մը կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Արարատ – Կամար Մշակութային Միութեան: Օրուան երգիչը եղած է Հայաստանէն՝ Օֆելիա Համբարձումեան: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան ատենապետուհի՝ Սեդա Գանատահարեան: Համերգի աւարտին փակման խօսքը արտասանած է Յովհան Արք. Տէրտէրեան, ղեկնահատանքը ընելով Թարգմանչաց ոսկեայ առթիւ կազմակերպուած այս համերգին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Սքաուէթ Գանատայի Վուտվէյնտ բանակավայրին մէջ, Հոկտեմբեր 11–12–13–ին տեղի ունեցած է պատանեկան 1997 – 1998 տարեշրջանի համազգային Ա. սեմինարը կազմակերպութեամբ՝ Գանատայի Հ. Յ. Դ. պատանեկան Միութեան ընդհ. վարիչ մարմնի: Մասնակցած են 140 պատանիներ եւ վարիչներ: Շօշափուած են հետեւեալ նիւթերը. – «Արցախ՝ պատմա – աշխարհագրական ծանօթութիւն», «Արցախի հարցի ծագումն ու զարգացումը», «Արցախի վերջին իրադարձութիւնները»:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փիէր Մէրքիւր ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ, երկու օր չարունակ ելոյթ ունեցած է Համազգայինի Սանոհին մասնաճիւղի Անի պարախումբը բացառիկ յաջողութիւն արձանագրելով:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՈՐՈ՞Ւ ՀՈԳՆ Է ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԵՏ

Յաւակնիկայ Դեկտեմբեր 1–12 աշխարհի 150 երկիրներու ներկայացուցիչները Ճափոնի Քիոթօ քաղաքը պիտի հաւաքուին քննարկելու համար երկրագունտին ջերմացման երեւոյթը եւ միջոցառումներ որոշելու անոր դէմ: Շատ հաւանական չի նկատուիր որ վտրձը յաջողութեամբ պսակուի: Համաձայնութեան գլխաւոր խոչընդոտ կը նկատուին ԱՄՆ–ը որոնք մեծագոյն ապականողներն են, սակայն անոնց ճարտարարուեստական հզօր լոպիները կը խոչընդոտեն ամէն սահմանափակում, մեծ ճնշում բանեցնելով քաղաքական պատասխանատուներու վրայ: Իսկ հարաւի երկիրները չեն ուզեր վճարել ապականութեան մը համար որ կուտակուած է հիւսիսի երկիրներուն կողմէ, վերուն տարիէ ի վեր: Եւրոպան հոս եւս առանձին մնացած է զարմանի հեռանկարներուն հետ:

***

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԶԻՆՔԵՐՈՒ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

ՕԹԱՆ–ի եւ Ռուսաստանի մասնագէտներ կը ջանան ճար մը գտնել չէզոքացնելու համար քիմիական զինամթերքի ծովամոյն այն քանակութիւնը որ կը գտնուի Հիւսիսային Ծովուն Սքակէրաք նեղուցին եւ Պալթեան Ծովուն մէջ: Այդ զինամթերքը կը պատկանէր նացիական ռազմանաւերու զորս Բ. աշխարհամարտի աւարտին դաշնակից ուժերը ընկզմեցին հոն: Ստուգուած է որ 100 հազար թոն մանանեխի կազ եւ 12 հազար թոն թունաւոր այլ կազեր կը գտնուին այդ ջրանի ծովերուն յատակը:

Ռուսաստան կ'առաջարկէ թոյնի այդ պաշարը չէզոքացնելու համար ծովամոյն նաւերուն ընդունարանները նորոգել որպէսզի թունաւոր նիւթերը դուրս չծորին անոնցմէ: 1992–ին կատարուած քննութիւններ ցոյց տուած են որ այդ նաւերուն պարունակած ռումբերուն մեծ մասը մաշած են. բայց թունաւոր կազերը եթէ խառնուին ջուրերուն, կրնան լուրջ վնաս պատճառել: Յատկապէս չատ ուշադիր պէտք է ըլլալ անոնց ընդունարանները ամրացնելու գործին մէջ, որովհետեւ այդ ընթացքին կրնայ մեծ քանակութեամբ կազ խուսափիլ ու լուրջ վտանգ ներկայացնել:

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼԻՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ը.

– Կ'երեւայ որ ան ալ իր կուսակիցները ունի:
– Կարպ մը սրիկաներ...
– Եւ սակայն...
– Սրբազան, եթէ դուք անմիջական կարգադրութիւն մը չընէք՝ խնդիրը տարբեր հանգամանք պիտի առնէ:
– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:
– Թագեցին բոնի դուրս պիտի նետէ այդ մարդիկը:
– Իրաւունք չունի:
– Ունի կամ չունի ան ասանկ է: Գիտցած եղէք որ ցաւալի դէպքեր տեղի պիտի ունենան եւ անոնց պատասխանատուութիւնն ալ Ձեր Սրբազնութեան վրայ պիտի ծանրանայ:

Մարզար էֆէնտիի այս սպառնական խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը ըրին: Պարիւրքը պահ մը խորհեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

– Մէկ միջոց մը կայ, թերեւս յաջողինք այդ կերպով խաղաղօրէն խնդիրը լուծել:
– Ի՞նչպէս:
– Պօղոս էֆէնտին կանչել տամ եւ յորդորեմ որ ինքնաբերաբար հրաժարի:
– Այդ մարդը ինքնաբերաբար չի հրաժարիր:
– Ես պինդը կը համոզեմ:
– Լա՛ւ, փորձեցէք ուրեմն: Միայն թէ չուտով պէտք է ըլլայ ամէն բան:
– Վաղն իսկ պինդը Ղալաթիոյ Խորհուրդարանը կը հրաւիրեմ ուր ժողով ունինք եւ իրեն հետ կը տեսնուիմ:

Այս լսելով Պարիւրքը գրասեղանին վրայ դրած զանգակը հնչեցուց:

Բարապանը երեւցաւ:
– Մուշտակեան էֆէնտին կանչէ, հրամայեց Սրբազանը:

Քարտուղարը իսկոյն փութաց Պարիւրքին:
– Անմիջապէս իմ կողմէս նամակ մը գրէ, հրամայեց Պարիւրքը, Ք. Գիւղի Թաղ. Խորհուրդի Ատենապետ Պօղոս էֆէնտիին եւ ըսէ՝ թէ՛ կարեւոր խնդրի մը մասին իրեն հետ տեսակցիլ կ'ուզեմ վաղը, Ղալաթիոյ Խորհրդարանը:
– Շատ աղէկ, Սրբազան:

Եւ քարտուղարը անհետացաւ եղաւ:
– Դուն հոգ մի՛ ըներ, ես անիկա կը համոզեմ, բաւ Սրբազանը Մարզար էֆէնտիին, եւ հրաժարական մը գրել կուտամ:
– Հոգ ընելու բան մը չի կայ, պատասխանեց վաճառականը, իմ փափաքս այն է որ պարապ տեղը խռովութիւն չըլլայ... եթէ ո՛չ ես ատանկ բաներու չեմ խառնըւիր ... ո՛չ իմ դիրքս, ո՛չ իմ կացութիւնս եւ ո՛չ ալ արժանապատուութիւնս կը ներեն որ Պօղոս էֆէնտիի պէս մարդոց հետ զբաղիմ...: Ուրեմն, Սրբազան Հայր, մնաք բարով:
– Երթաք բարով, Մարզար էֆէնտի:

Վաճառականը անենակէն դուրս ելաւ: Բարապանը այս անգամ ակնածանքով բարեւի կեցած էր: Մարզար էֆէնտի դրպանէն մէկճիտիէ մը հանեց անոր տուաւ եւ.

– Ծօ՝ աւանակ, ըսաւ, ակէ եաքը նայէ՝ որ Պատրիարքին քով եկող գացողները ճանչնաս եւ ինծի պէս անձնաւորութեան մը հետ վարուելու կերպը սորվիս:
– Կը ներէք, էֆէնտի, կմկմաց միւսը, չէի գիտեր ... դեռ նոր եկած եմ:

Թ.

– Վա՛յ Միւսիւ Թորգոմ, բարի եկաք, հրամմեցէք, դուք ընկեր Սուսերեանց ալ, ներս հրամմեցէ՛ք:

Թաղականին կնիկը Տիկին Շաղիկն էր որ իր հիւրերը կը պատուասիրէր, որոնք իր անուան տօնախմբութիւնը չնորհաւորելու եկած էին:

Մատարեան, Մօսախեան Միհրանիկ ու իր կինը Նուարդ, խմբապիը պարոն Նշանիկ իր մօրը հետ, թաղական Մկրտիչ աղա ու իր կինը, Տիկին Շաղիկի մէկ քանի ազգականուհիներն ու ազգականները ոնրոնք հեռուէ թաղերէ եկած էին, եւայլն: Հո՛ն էր նաեւ մանկապարտէզի վարժուհին, Օրիորդ Շուշանիկ, զոր յատկապէս հրաւիրած էին որպէսզի դաշնակ զարնէ: Պօղոս էֆէնտի ժամկոչ Վարդանն ու վարժարանին տնտեսն ու տնտեսուհին ալ բերել տուած էր: Առաջինը վարը դրան քով կեցուցած էին իբրեւ դռնապան, իսկ միւս երկուքը սպասուհիին օգնելու համար կանչուած էին:

Տիկին Շաղիկ ճոխ արդուզարդով մը կը ճառագայթէր: Շատ ուրախ կ'երեւար ու յաղթական կերպարանք մը ունէր:

Պօղոս էֆէնտի, իր բարեկամներէն շրջապատուած՝ առեւտրական կացութեան վրայ կը ճառէր երբ պարոն Թորգոմ եւ ընկերը Սուսերեանց ներս մտան եւ եկան բարեւելու պինդը:

Հազիւ թէ Պօղոս էֆէնտիի հրաւէրին վրայ՝ ուսուցիչը եւ Շանթ Ակումբի անդամը բազմած էին մէկ մէկ աթոռի վրայ, պարոն Թորգոմ ըսաւ.

– Պօղոս էֆէնտի, իրա՞ւ է որ երկու վարչական քննիչներու տեղեկագիրը Թագական Խորհուրդին համար անյապաստ է եղեր...:
– Ո՞վ ըսաւ, հարցուց Պօղոս էֆէնտի:
– Ամէնուն բերանն է...
– Ատանկ բան չի կայ ... նախ քննիչները իրարու հետ չեն համաձայներ ու դատ դատ տեղեկագիր տուեր են:
– Բայց ես հաւատամ տեղէ իմացայ, պնդեց ուսուցիչը, եւ ճշմարիտ չատ պարմանք զգացի: Ինծի ըսողը Մարզար էֆէնտիէն իմացեր է, որ տեղեկագիրը կարդացած է եղեր:
– Ատիկա կ'երեւայ որ Սաիդրեան էֆէնտիի տեղեկագիրը կարդացեր է, թող մէյ մըն ալ Տոքթոր Մրարեանինը կարդայ՝ այն ատեն կը հասկնայ: Բայց խընդիրը այդ չէ, տեղեկագիրները կարեւորութիւն չունին եւ նոր քննութիւն պիտի ըլլայ: Բո՛ւն նորութիւնը չէք գիտեր դուք:
– Ի՞նչ կայ որ, հետաքրքրուեցաւ Սուսերեանց:
– Պատրիարքը այսօր պիս հրաւիրած էր Ղալաթիոյ Խորհրդարանը:
– Ի՞նչ բանի համար:
– Այս Թագական Խորհուրդի խնդրոյն համար խօսելու:
– Պէտք չէր երթար, վճռեց Սուսերեանց:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. էջ 6-ից)

պայուցած է, չհշտելով որ երկու պարագաներուն ալ, արաբական աշխարհը պատճառ ունի մտահոգ ըլլալու:

Ջօքաւոր, ինքնավստահ Իրաք մը իր ահմաններէն անդին ալ անցնող դեր մը ստանձնելու միտում ցոյց կուտայ: Ասպարէզ կը կարծայ իր խօսափիններուն միջարաբեան կնճիռներու պարագային, իսկ չրջանային ու միջազգային իր նկերտումները ոչ իրապաշտ չափեր կ'առնեն: Վախ կ'ազդեն ազմկալի, յանկարծական իր պոթիկումները թէ՛ բարեկամութիւններուն, թէ թշնամութիւններուն պարագային: Արաբները նախընտրելով հանդերձ հուժկու Իրաք մը, միշտ կը վախնան անոր ուժը կանոնաւորդի, հակակչռի մը բացակայութենէն: 1991-ին Քուէյթի ներխուժումը այս վախերը արդարացնող նորագոյն փաստը եղաւ:

Տկար Իրաք մը կը մտահոգէ երբ չրջանային կնճիռներ կը հանին իր տարածքին, ինչպէս ներկայիս Քիւրտիստանի պարագան: Թուրքեւիրայէլեան դաշնակցութիւնը վախ պիտի չպատճառէր այնքան եթէ Իրաք կարող ըլլար իր հեղինակութիւնը տարածելու ամբողջ երկրին վրայ: Նաեւ կարեւոր կայուն յարաբերութիւններ մշակել Սուրիոյ հետ եւ յարգէր միջազգային օրէնքները:

Տկար Պաղտատ մը կը վնասէ նախ Իրաք – Թուրքիա – Իրան եռանկիւնին եւ պատճառ կ'ըլլայ արեւմտեան միջամտութիւններու, ի վնաս Արաբներու. երկրորդ վնաս կրողը կ'ըլլայ քարայէլեւարար ճակատը ուր կը նուազի խաղաղութեան հաւանականութիւնը: Այս պարագաները նկատի առնելով, ակատ է խօսուիլ Իրաքի արաբական աշխարհ վերադարձին մասին: Սակայն ատիկա ծնունդ կուտայ չատ մը հարցականներու. ի՞նչ կը սպասեն ԱՄՆ-ը Պաղտատէն: Իրաքցի ժողովուրդը կրնայ մինչեւ հոքը հանդուրժել իր ղեկավարին արկածախնդրութիւններուն, ինչպէս էր Քուէյթի օրինակը: Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ Իրաքի ղեկավարութիւնը հաւանեցաւ ենթարկուող եւ միեւնոյն ատեն անպէտք զայրացուցիչ քանի մը վարել: Այդ ճեւով եւ ներկայի իշխանութեան տեւելու պայմաններուն մէջ, կարելի կ'ըլլա՞յ լրջօրէն խօսիլ Իրաքի արաբական աշխարհին վերադարձին մասին:

Ամէն կոմ տիրելով համոզումը թէ կարելի չէ փոփոխութիւն բերել երկրին, այնքան ատեն որ Ս. Հիւսէյն ղեկավարն է անոր, սկատ է նիւթ ըլլալ առանց ապագայ Իրաք մը: Ըսողներ կան նոյնիսկ որ կարելի էր Ծոցի պատերազմը չարունակել մինչեւ Ս. Հիւսէյնի անկումը: 1991 գարնան ըմբոստութիւնը որ տարածուեցաւ Իրաքի չատ մը չրջաններուն վրայ, չյաջողեցաւ փոփոխութեան երազը իրականացնել: Իսկ անոր բրտօրէն ճնշումը ցոյց տուաւ որ վտանգաւոր էր փոփոխութիւնը. կրնար քաղաքացիական պատերազմի մը պատճառ ըլլալ, կամ երկիրը մասնատել, արտաքին միջամտութիւններու մղել:

Կան այլ հարցեր ալ. Իրաքի մէջ փոփոխութիւն տեսնելու հետամուտ երկիրները նոյն հեռանկարը չունին: Ուաչինկթընի նախընտրութիւնը կը տարբերի Թեհրանի կամ Դամասկոսի ուզածէն: Իսլամական տարբերակը այն աստիճան վախցուցած է որ կը նախընտրուի ներկայի կացութիւնը: Իսկ ժողովրդավարական այլընտրանքը անորոշ ու անիրագործելի կը թուի: Այն երկիրները որոնք անիշխանականութենէ կը վախնան, կը մտածեն մինչեւ իսկ պահել իշխանութիւնը, տապալելէ եառ գլուխը: Այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ հիմնական փոփոխութիւններ պահանջել: Կացութեան «կ'օգնէ» իրաքցի ընդդիմադիրներու ակարութիւնն ալ: Անոնք ոչ յաջողած են միասնական հեռանկար ճշդել, ոչ ալ հարթել իրենց ներքին պատակաումները, ինչպէս պարագան է Արաբներու եւ Քիւրտերու որոնք պրեթէ անճնասպանական ընթացքի մը մէջ են:

Եօթը տարիէ ի վեր ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն կը պատճառէ Ս. Հիւսէյնի անխախտ դիրքը: Ի՞նչպէս յաջողած է պահպանել իր աթոռը, գէշ – ազկ են-թարկուելէ եառ միջազգային պատիժներուն: Նաեւ ան կրցած է զինք ապագային փորձերը ի դերեւ հանել, վրիպեցնել մահափորձերը եւ անվթար պահպանել զինք չրջապատող ապահովութեան զօրին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Պապայեան, Գորոյեան եւ Տըվոս ընտանիքները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով յայտնեցին իրենց համակրութիւնը եւ բաժնեցին իրենց ցաւը՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՄԻՒ-ԱՆԻ
ՏՐՎՈՍ-ՊԱՊԱՅԵԱՆ-Ի

եղերական մահուան առթիւ:

⁂

Ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Նոյեմբեր 16-ին, Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի ննջեցեալի յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8/10)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՑԵԼ

Պուլկարիոյ Արտաքին նախարար Նադեժդա Միխայլովա երկօրեայ այցելութեամբ Երեւան ժամանած է Նոյեմբեր 7-ին:

Նոյն օրը վինքը ընդունած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, Արտաքին նախարար Ալ. Արզումանեան, եւ վարչապետ Ռ. Քոչարեան: Իսկ պուլկար նախարարին Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Արտաքին նախարար Ալ. Արզումանեան եւ Հայաստանի Սոֆիայի դեսպան Սեւադա Սեւան:

Տեսակցութիւններուն ընդհանրապէս փոխադարձաբար ներկայացուած է երկու երկիրներու ներքին իրավիճակը, արծարծուած են երկու կողմերու միջեւ, ինչպէս նաեւ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու հետ գործակցութեան հարցեր, Ղարաբաղի կնճիռը, միջխորհրդարանական եւ միջկառավարական կապերու ընդլայնումը եւլն.: Ն. Միխայլովա իր խօսակիցներուն փոխանցած է նաեւ իրենց պուլկար պաշտօնակիցներուն հրաւէրը Պուլկարիա այցելելու:

ԹՈՒՐՔՈՒԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վանանի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 2 – 1 յաղթեց Վասքեհալի եւ դասաւորման մէջ 5-րդ տեղը կը պրաւէ 32 կէտով: Գլուխն է միշտ Նանսի 39 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին՝ Լուհանս-Գիւիլզօ 13 կէտով:

⁂

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Նոյեմբեր 9-ին, ի հաչիւ Վալ-տը-Մառնի Բաժակի Բ. չրջանի խաղերուն Փերինեի 2 – 0 յաղթած է ՀՄՄ-ին, հայկ. խումբը դուրս ձգելով մրցաշարքէն:

ԻՄԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16-ին, Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ուխտի Օրն է:

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ:

Ժամը 11·30-ին յաւուր պատշաճի քարոզ:

Ժամը 12-ին յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մատուռը արարողութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն:

Կը հրաւիրուին մեր չրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու եւ միասին աղօթելու, ժամը 13-ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ «սիրոյ սեղաններու» չուրջ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

UGAB — PARIS

LE COMITE
DE PARIS — ILE-DE-FRANCE
DE L'UGAB

vous invite à découvrir

LES PEINTURES RECENTES

de

Marc TORIKIAN

du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Dans le cadre de l'exposition

LE JEUDI 20 NOVEMBRE

à 19h30 un C O N C E R T

sera donné
par l'ensemble vocal féminin
« S O L S T I C E S D I V E R S »

avec la participation de mesdames:
Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՁԱՇ - ՊԱՐԱՇԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 29-ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ԱԱՇԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ խորանի օծման 5-րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի
Կիրակի, Նոյեմբեր 16-ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսի պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի

Ներկայ կ'ըլլան. –
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական պատուիրակի
Փոխանորդ
Ռոճ – Ալփի եւ Շրջանի
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի
եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը
ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, հոգաբարձութեան անդամներուն եւ դպիրներուն հոգիներուն համար:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

երաժշտական կատակերգութիւնը՝

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՈՒԱՆՉԸ

2 արար

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15-ին
Հայ Մշակոյթի Տան սրահը
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերուն եւ Մշակոյթի Տան վարչութեան:

Մուտքը 60 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար
հեռաձայնել
04 – 91 – 50 – 15 – 09

TABLE RONDE

sous la Présidence de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne
et du Pasteur Samuel SAHAGIAN
(Solidarité Protestante France/Arménie)
en partenariat avec l'ADCARLY

TEMOIGNAGES DE JOURNALISTES SUR L'ARMENIE

Animée par : Pascal MAGUESSIAN
(RCF)

Table ronde avec :
Martine NOUAILLES (AFP)
Louis de COURCY (La Croix)
Brigitte DELZIANI (Dijon)
Jeanine PALOULIAN (Le Progrès)
Journalistes de retour d'un voyage en Arménie
organisé par
l'AJIR (Association des Journalistes de l'Information Religieuse
et SPFA (Solidarité Protestante France/Arménie)
du 16 au 23 Octobre

VENDREDI 14 NOVEMBRE à 20 heures 30
Espace GARBIS MANOUKIAN — 40, rue d'Arménie, Lyon 3è

Entrée libre — Collecte au profit des écoles maternelles d'Arménie

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
JEUDI
13 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·245 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.245

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՔ — Պետրոսեանի «Պատե՞մ թէ խաղաղութիւն» յօդուածին անդրադարձած է «Միլլիյէթ» (Նոյեմբեր 10) «Պետրոսեանէն պատմական խոստովանութիւններ» խորագիրով: Կսեմ հոգ թէ ունեցած են Լ. Տէր — Պետրոսեանի յօդուածին ամբողջութիւնը, թերթը կը մէջբերէ կարճ հատուածներ ուր կը չեշտուին Թուրքիոյ դէմ տարուած անցեալի քաղաքականութեան սխալները, Ղարաբաղի համար վոխ վիճումներով հարցը անյապաղ կարգադրելու անհրաժեշտութիւնը եւ հակաթուրք կեցուածքէ մը խուսափած ըլլալու իր խոհեմութիւնը:

1918 ՆՈԵՄԲԵՐ 11-Ի 79-ՐԴ տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ քօղ աւանդութեան: Երիտ ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, իր կողքին էր Ժոսփէն: Այսօր, 2000 վերապրող նախկին ռազմիկ կայ, ամէնէն երիտասարդը 101 տարեկան է:

ՇԻՒԱՔ Հանօյ գնաց Նոյեմբեր 11-ին, ցաղթական կամարի աւանդական արարողութենէն եաք: Առաւելապար գործի այցելութիւն մըն է, Ֆրանսա կ'ուզէ զարկ տալ առեւտրական յարաբերութեանց: Շի-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԵՒ ՄԵՐ ՄԻՋԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ ՄԸ ԿԱՑ» կ'ըսեն արեւմուտքի լրագրողները

Լրագրողներու Համաշխարհային Միութեան երեք պլիսեւոր դէմքեր՝ նախագահ Ժ. Սիրոցքի, ընդհ. քարտուղար Թ. Պալմինկ եւ մամուլի ազատութեան յանձնախումբին նախագահը Փ. Ռամիրէզ Անգարա այցելած ու հանդիպումներ ունեցած են Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի ու վիճուորական բարձրաստիճան դէմքերու հետ, երկրին մէջ զազափարի յանգանքով բանտարկուած մտաւորականներու, լրագրողներու նկատմամբ: Երեք այցելուները իրենց տպաւորութիւնները արժեւորած են Նոյեմբեր 9-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ, չեշտելով որ Անգարայի եւ իրենց միջեւ կատարեալ անգուդնդ մը կայ եւ թէ այս պայմաններով Թուրքիա չի կրնար եւրոպայի անդամակցելու հեռանկար ունենալ:

Սիրոցքի, Պալմինկ եւ Ռամիրէզ ըսած են թէ հանդիպումներուն ընթացքին իրենց դիտողութիւններուն չատ բրտօրէն պատասխանած են բանակի պատասխանատուները, իսկ հանրապետութեան նախագահը աւելի մեղմ արտայայտութիւններ ունեցած է: Անոնց կարծիքով Թուրքիա յետադիմական ընթացքի մէջ է ու նկատի չէ առած անդամ երկաթէ վարագոյրին անկումը: Ոչ ալ պատրաստ է վճարելու եւրոպայի միութեան անդամակցութեան վոխարժէքը:

ՓՈՒԹՈՒԼ

Լիկայի բաժակի մրցումներու Ա. չորքանին Վալանս 2 — 3 պարտուեցաւ կէօնեանկ այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 10 / 12)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7-ին եւ 8-ին Սեւիանակերտ գտնուած է Մինսկի պատուիրակութիւնը, ղեկաւորուած՝ երեք նախագահներէն: Անոնցմէ Ե. Եուկալով յայտնած է թէ իրենք պատրաստ են լուրջ խօսակցութիւն ունենալ Ղարաբաղի ղեկավարներուն հետ: Զիրենք ընդունած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան. հանդիպումին ներկայ եղած են Արտաքին նախարար Նայիրա Մելքումեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին տեսակցութեան Ղարաբաղի կողմը ներկայացուցած է չորք մը առաջարկներ. մինսկորդները խոստացած են քննել պնդնք:

Նոյեմբեր 8-ին անցնելով Երեւան, պատուիրակութիւնը ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր — Պետրոսեանի կողմէ. հանդիպումին ներկայ եղած են Արտաքին նախարար Ա. Արզումանեան եւ Արտաքին վոխ — նախարար Վ. Ոսկանեան: Մինսկի նախագահները Հայաստանի նախագահին ներկայացուցած են Բաքուի եւ Սեւիանակերտի իրենց բանակցութիւններուն արդիւնքները:

***

ԱՄՆ-ՈՒ ՈՒՂՂԱԿԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

ԱՄՆ-ու Ծերակոյտը, հակառակ նախագահ Գլինթընի վարչակազմին դիմադրութեան, ընդունած է Լեռնային Ղարաբաղին 12,5 միլիոն տոլար մարդասիրական օժանդակութիւն տրամադրելու օրէնքը: Հայաստան ալ պիտի ստանայ 87,5 միլիոն տոլար:

***

ԱՐՑԱԽԻ ԽՆԴԻՐԸ ՀՀՇ-Ի ՆԻՍՏԻՆ

Նոյեմբեր 8-ին, ՀՀՇ-ի կեդրոնատեղին գումարուած ղռնիակ նիստին քննարկուած է Արցախի խնդիրը: Կուսակցութեան անդամներէն զատ Արտաքին նախարար Ալ. Արզումանեանի եւ «Հանրապետութիւն» խմբակի անդամ կուսակցութեանց ղեկավարներու ալ մասնակցած ժողովին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան անդրադարձած է վերջերս իր հրապարակած «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն» յօդուածին հիմնական պատճառներուն եւ քննարկում ծաւալած է հարցին չուրջ:

***

ԱՄՆ-ՈՒ ՈՒԺԱՆԻԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ներկայ գտնուելու համար քարիւղի արտահանումին սկիզբը նշող պաշտօնական հանդիսութեան, Բաքու մեկնելու ճամբուն վրայ ԱՄՆ-ու Ուժանիթի նախարարը Նոյեմբեր 11-ին այցելած է Երեւան: Հանդիպում ունենալով նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ, ամերիկացի նախարարը ծանրացած է Արեւմուտք — Արեւելք միջանցքի ծրագրին Հայաստանի մասնակցութեան ներկայացուցած կարեւորութեան վրայ եւ չեշտած երկու երկիրներու ուժանիթի մարզի գործակցութեան արդիւնաւէտ ընթացքը: Նախարար Փէնա յայտնած է թէ ատենն է լրջօրէն մտածելու Հայաստանի, Վրաստանի, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի միջեւ ուժանիթի, բնական կազի ու քարիւղի ենթակառուցային կապերու ստեղծումին մասին: Իր կարծիքով, այդ կարգի կապեր կը նպաստեն Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման յառաջընթացին:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

Պատանդներու պաշտպանութեան ֆոնտի տնօրէն Լարիսա Ալավերդեանի հաստատած տակաւին Ադրբեջանի մէջ կը պահուին չուրջ 700 հայ պատանդներ: Անոնց մասին բանակցութիւնները անելի մատնուած են ներկայիս: Ճիշդ է որ վերջին երկու տարուան ընթացքին պատանդներու փոխանակումներ տեղի կ'ունենան, բայց վերադարձուողները Ադրբեջանցիներու կողմէ նոր առնուած պատանդներ են: Տրուած թիւին մէջ մօտ 600-ը Շահումեանի ու Մարտակերտի բնակիչներ են, 100-ն ալ Հայաստանի չբոյանններէն:

***

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

1997 տարուան առաջին ինը ամիսներու ընթացքին արձանագրուած է սպանութեան 76 դէպք եւ սպանութեան փորձի՝ 29, ինչ որ նուազ է քան անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանի տուեալները. բացայայտուած են անցեալ տարիներուն գործուած սպանութիւններու 7

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

«Լ.Ղ. Հանրապետութիւն» թերթին Հոկտեմբեր 30-ի թիւին մէջ արտատպուած է Ադրբեջանի պետական խորհրդական վ. Գուլուզատէի հետ կատարուած Թուրչեանի հարցազրոյցը որ լոյս տեսած է «Ռեսպուբլիկա Արմէնիա»յի Հոկտեմբեր 25-ի թիւին մէջ: Ճամբա չէ որ ադրբեջանական մամուլին կամ իշխանութեան դէմքերէն արտայայտութիւններ տեղ կը գտնեն Ղարաբաղի կամ Հայաստանի թերթերուն մէջ. այս առումով հետաքրքրական է հարցազրոյցը, նոյնիսկ երբ զգայացունց բաներ չկան վ. Գուլուզատէի ըսածներուն մէջ:

Հայ լրագրողը յամառօրէն կը փորձէ խօսակցութիւնը տանիլ Բաքու — Ստեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւններու նիւթով. իսկ ադրբեջանցի նախարարը կը խուսափի մօտենալու հոն: Կը խօսի նախ Հայաստան — Ադրբեջան — Ղարաբաղ բանակցութիւններու մասին, որոնց համար ալ «բարի կամք»ի ապացոյց կ'ուզէ. այսինքն, պէտք է Ղարաբաղը ըսէ որ պատրաստ է քննարկելու նիւթը եթէ ան վերթերի «Ադրբեջանի կազմին մէջ բարձր կարգավիճակի մանրամասնութիւններ»ու: Ճեռով անմիջապէս կը վերադառնայ նոյն յանկերգին. «երբ հասնի կարգադրումի փուլը, Լեռնայինը Ղարաբաղը ամբողջական ապահովութիւն կ'ունենայ եւ կ'օգտուի բոլոր իրաւունքներէն»: Կը յայտարձէ նշումը թէ «ով որ կ'ապրի հողին վրայ, ով որ կը տիրէ այդ հողին, կ'ըլլայ անոր տէրը»: Նաեւ կը յատակացնէ. «Ղարաբաղցիները: Ղարաբաղին քննակիչները որոնք կ'ապրին հոն, կ'ըլլան այդ հողին տէրը» միայն պէտք է պահպանուին միջազգային չափանիշները եւ «յատկապէս Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութիւնը»:

Կ. Թուրչեան կը բերէ Ջէյհունոյ օրինակը, ըսելով որ Բաքու անոր նախագահը կ'ընդունի որպէս ապատ երկրի նախագահ: «Մենք այդպէս կ'ընդունինք Ղարաբաղի ճախագահն ալ, միայն պէտք է ճստիլ որոշել» կ'ըսէ վ. Գուլուզատէ, յիշեցնելով որ երկու օրինակները համեմատելի չեն եւ թէ Ջէյհունները Ջէյհունցիա կ'ապրին, իսկ Ղարաբաղցիները Ադրբեջանի մէջ: Այս նշումն ալ կը հիմնէ միջազգային ճանաչումին: Իրենք պատրաստ են տալ ամէն կարգի իրաւունք: Կրնայ հանրապետութիւն ըլլալ, սեփական օրէնսդրութիւն, ամէն տեսակի կառոյց, ոստիկանութիւն, արտաքին աշխարհի հետ ամէն տեսակ կապ եւ տնտեսական ապահովութիւն ունենալ: Իրենց համար անընդունելին տարածքի վոխանութիւնն է: տակիկ կը մերժէ աշխարհն ալ, Ռուսաստանն ալ: Ադրբեջանցի դեկավարը կ'ըսէ. «Ձեմ գիտեր թէ ձեզի ի՛նչ խոստումներ կուտայ Ռուսաստան: Ան մեզի կ'ըսէ. «Լեռնայինն Ղարաբաղը երբեք ազատ չ'ըլլար»:

Հարցազրոյցին վերջին մասը կ'առնչուի նաեւ գործօնին. ան նաեւ Հայաստանի չահուն պիտի ծառայէ, ըստ Գուլուզատէի: Համոզուած է որ ան յանդուգնութիւն կը գտնէ Ադրբեջանի հետ վոխադարձ կերպով ընդունելի որոշումներ տալու. վստահ է որ խաղաղ յարաբերութիւնները կը վերականգնին եւ որ «գալիք սերունդները կը մոռնան այդ պատերազմը»: Այդ բեմադրութեամբ «Ղարաբաղցիները կ'ըլլան Ադրբեջանի անկախ բազաքացիներ. խաղաղ կ'ապրին այդ հողին վրայ, ապահովութեամբ կը ճամբորդեն դէպի, ԱՄՆ, Ֆրանսա եւ ուր որ կ'ուզեն, ինչպէս որ կ'ուզեն»:

Իսկ Բաքու — Ստեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւնները. «ատոր համար կէս դար մնացած է»: Բաքու չատ զոհ է որ Երեւան համաձայնած է Մինսկի խումբին նախագահներուն առաջարկներուն, հոգ չէ թէ դիտողութիւններով: Ցոյս ունին որ կը համաձայնի նաեւ Ղարաբաղ:

Երբ անդամ մը եւս հայ լրագրողը կը պնդէ ուղղակի եւ երկկողմ յարաբերութիւններու վրայ, Գուլուզատէ ի վերջոյ կ'ըսէ թէ ատոնց կողմնակից են, բայց այն պայմանով որ անոնք չ'օգտագործուին միջազգային կարգավիճակ ստանալու եւ կարգաւորումէն հեռանալու համար: կ'ըսէ. «մենք այդ վտանգէն կը վախնանք»:

Ադրբեջանցի քաղաքագէտին համար հիմ չունին Ղարաբաղի վախերը, թէ օրինակ, կը կրկնուի ցեղասպանութիւնը: Ան «հին խրտուիլակ է»: Պէտք է մտածել թէ յարաբերութիւնները ինչպէս պէտք է կարգաւորել որպէսզի նաեւ Հայաստանի տարածքէն: Եթէ տակիկ յաջողի, «մեզ յաւիտեան կը կապէ միասին եւ մենք երբեք չենք մտածեր պատերազմի մասին»:

Ձիշդ է որ հայ մամուլին մէջ Բաքուէն դէմքերու արտայայտութիւնները, տեսակէտները չատ տեղ չեն գտներ. բայց երբ կը գտնեն, իրենց յանկերգներով անմիջապէս կը յիշեցնեն թէ հետաքրքրութեան արժանի լուրջ բան յուսալ անոնցմէ անտեղի լաւատեսութիւն է:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՆՇԱՆ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՏՕՆԸ

Նոյեմբեր 7-ին, Երեւանի Կինոյի Տան մէջ տեղի ունեցած հանդիսաւոր նիստով Հայաստանի Կոմկուսը նշած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 80-ամեակը: Կուսակցութեան ղեկավար Սերգէյ Բաղալեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ նիստին, համաձայնաւորներէն բացի ներկայ էր միայն «Հայկական դուխով» կուսակցութեան ղեկավարը: Զէին մասնակցեր նաեւ օրերս կուսակցութենէն հեռացուածները:

ԱՐԿԱԾ ԱՌԱՆՑ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ՎՆԱՍԻ

Նոյեմբեր 10-ին, ժամը 22-ի մօտ, Երեւան — Վանաձոր մայրուղիին վրայ Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ հանրակառքին մէջ հրդեհ ծագած է: Հանրակառքը կը փոխադրէր նոր պինուորագրուած երիտասարդներ որոնք յաջողած են ողջ-առողջ դուրս ելլել:

***

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՆՇԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՏՕՆԸ

Նոյեմբեր 7-ին, Երեւանի Կինոյի Տան մէջ տեղի ունեցած հանդիսաւոր նիստով Հայաստանի Կոմկուսը նշած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 80-ամեակը: Կուսակցութեան ղեկավար Սերգէյ Բաղալեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ նիստին, համաձայնաւորներէն բացի ներկայ էր միայն «Հայկական դուխով» կուսակցութեան ղեկավարը: Զէին մասնակցեր նաեւ օրերս կուսակցութենէն հեռացուածները:

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ, ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ. ԼՐԱՆԱԼՈՒ՞ ՊԱՀԸ

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ. – Անցեալ շաբթուան մեր թերթուն մէջ եւ ի մասնաւորի Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութեան յայտարարութեան առթիւ (Նոյեմբեր 8/9), ակնարկած էինք Լ. Տէր – Պետրոսեանի յօդուածին: Որպէսզի մեր ընթերցողները կարենան գաղափար կազմել, կը հրատարակենք մեր յաջորդական թիւերով, նախ՝ ի հարկին, մեր անդրադառնալը:

Սեպտեմբերի 26-ի իմ մամլոյ ասուլիսը, ուելի ճիշդ՝ ասուլիսի Ղարաբաղին նուիրուած հատուածը մամուլում եւ ընդդիմութեան կազմակերպած հաւաքներում բուռն կրքերի բորբոքման առիթ տուեց: Ինձ համար դա անակնկալ չէր, եւ ինչ որ չափով ես նոյնիսկ ուելի խիստ հակազդեցութիւն էի սպասում:

Անակնկալը քանավէճի որակն էր, իսկ պարզ ասած՝ քանավէճի ի սպառ բացակայութիւնը: Խոստովանում եմ, ես չհասայ իմ նպատակին, այն է՝ մամուլում եւ հրապարակային ժողովներում լուրջ բանավէճ ծաւալել հայ ժողովրդի առջեւ ծառացած ամենակնճռոտ խնդրի՝ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման հնարաւոր ուղիների շուրջ:

Ընդդիմութեան արձագանգը դուրս չեկաւ հայհոյանքի, վերապրումների, պիտակաւորումների ու խեղաթիւրումների շրջանակից: Չարուեց ոչ մի բանական առաջարկ, չներկայացուեց ոչ մի այլընտրանքային ծրագիր, չբերուեց ոչ մի հիմնաւոր հակափաստարկ: Սրանից կարելի է անել երկու հետեւութիւն. կամ ընդդիմութիւնը չունի ղարաբաղեան կարգաւորման որեւէ ծրագիր, կամ եթէ ունի, բայց թաքցնում է, այնքան էլ պզտնախատ գործով չի պրպտած. ուելի խիստ որակումից ես զերծ եմ մնում:

Ի՞նչ հասկացաւ ժողովուրդը ընդդիմութեան հանած աղմուկից. որ Արցախի համար մենք արիւն ենք թափել, որ զբաւուած տարածքները վերադարձնելով վտանգում է Արցախի գոյութիւնը, որ յանուն Արցախի հայ ժողովուրդը նորից պատրաստ է արիւն թափելու, որ մենք թքած ունենք համաշխարհային կարծիքի վրայ, որ մենք ծնկի կը բերենք ե՛ւ Ա. ղերբեջանը, ե՛ւ միջազգային հանրութիւնը, որ մենք ազգովի կը դառնանք Ֆիտայի:

Իսկ յետո՞յ: Ոչ ոք չփորձեց պատասխանել հետեւեալ պարզ հարցերին. –

– այս ամէնը անելուց յետոյ մենք կը հասնե՞նք մեր բաղձալի նպատակին, թէ ոչ.

– երբ մենք թքենք աշխարհի երեսին, նա մեզ ինչո՞վ կը պատասխանի.

– թափուելու է կինոյի տանը հաւաքուած 500 հոգու, թէ՞ մեր ժողովրդի անմեղ արիւնը:

Առնուազն վերջին հարցին կարելի է միանշանակ պատասխան տալ. հինգ հարիւրի դէմից մի մազ անգամ չի պակասի, անկախ այն բանից, թէ նրանք այսօր ինչպիսի գոհողութիւնների պնդու պատրաստակամութիւն են յայտնում: Երբ Արցախը վտանգի մէջ էր, երբ հակառակորդն ընդհուպ մօտեցել էր Գանձասարին, նրանցից ոչ ոք չարձագանգեց Վազգէն Սարգսեանի կոչին ու չմիացաւ մահապարտների գնդին, Ուրիշի արեան գնով փառք որոնողներից ու հերոս ձեւացողներից մեր ժողովուրդը պէտք է որ կուշտ լինի:

Ընդդիմութեան չգոհը, բացի քաղաքական նկատառումներից, դուցէ եւ մասամբ բացատրւում է անտեղեակութեամբ, որ բնական է, քանի որ Ղարաբաղում եւ Հայաստանում հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացին փորձագիտական մակարդակով տիրապետում են ընդամէնը վեց հոգի՝ Ա. Ղուկասեանը, Ռ. Քոչարեանը, Ա. Արզումանեանը, Վ. Ոսկանեանը, Ժ. Լիպարիտեանը եւ ես:

ԲԱՆԱՎԻՃԻ ԱՌԱՐԿԱՆ

Ինչեւէ, քանավէճ չստացուեց, բայց դա ոչ ինձ, ոչ էլ մեր հասարակութեանը չպէտք է հիասթափեցնի: Միեւնոյն է, ազգի ճակատագիրը տնօրինելու յանկնող ցանկացած քաղաքական գործիչ կամ մտաւորական վաղ թէ ուշ ստիպուած է լինելու հրաժարուել հայհոյախօսութիւնից (խօսքս հոգեկան հիւանդների մասին չէ) եւ ժողովրդի առջեւ հանդէս գալ կոնկրէտ հաշուարկուած ծրագրով:

Զսպաւելով դրան, ես այսօր էլ պատրաստ եմ լրջօրէն քննարկել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ցանկացած բանական առաջարկ, համաձայն եմ ցանկացած մակարդակի հրապարակային բանավէճի:

Սակայն բանավէճը կարող է առարկայական լինել միայն նախապէս կողմնորոշուելով մի քանի ելակէտային դրոյթների շուրջ, այն է.

– Լեռնային Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի պատերազմի, թէ՞ խաղաղ բանակցութիւնների միջոցով.

– հնարաւո՞ր է, արդեօք, յաւերժօրէն կամ թէկուզ երկար ժամանակով պահպանել – սթափու քուշ– ն եւ Ղարաբաղի խնդրի չկարգաւորուած վիճակը.

– Ղարաբաղին եւ Հայաստանին ձեռնտու է հարցի կարգաւորուած, թէ՞ չկարգաւորուած վիճակը.

– հարցը պէտք է լուծուի փոխ – զիջումով, թէ՞ կողմերից մէկի պարտութեամբ, եւ այդ դէպքում ո՞վ է լինելու պարտուող կողմը:

Այս դրոյթների շուրջ ես յստակ կերպով արտայայտուել եմ բազմիցս եւ այսօր էլ պնդում եմ, որ՝

– պատերազմը պէտք է բացառուի, ուստի եւ Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի միայն ու միայն խաղաղ բանակցութիւնների միջոցով.

– Սթափու քուշ– ն երկար ժամանակով պահպանել հնարաւոր չէ, որովհետեւ դա թոյլ չեն տայ ո՛չ միջազգային հանրութիւնը, ոչ էլ Հայաստանի անտեսական կարողութիւնները.

– Ղարաբաղին եւ Հայաստանին ձեռնտու չէ հարցի չկարգաւորուած վիճակը, որովհետեւ դա ղգալիօրէն խոչընդոտում է Հայաստանի, հետեւաբար նաեւ Ղարաբաղի անտեսական զարգացմանը, բարդութիւններ ստեղծում միջազգային հանրութեան եւ մանաւանդ հարեւան երկրների հետ յարաբերութիւններում, որոնք կարող են ճակատագրական նշանակութիւն ունենալ.

– Ղարաբաղի հարցի լուծման միակ տարբերակը փոխ – զիջումն է, որը նչանակում է ոչ թէ մի կողմի յաղթանակ եւ միւսի պարտութիւն, այլ հակամարտութեան յաղեցման վիճակում ձեռքբերուած հնարաւոր համաձայնութիւն:

Թող չփորձեն ժողովրդին մոլորեցնել, ասելով, թէ փոխ – զիջումն այլընտրանք ունի. փոխ – զիջման այլընտրանքը պատերազմն է:

Փոխ – զիջման մերժումը եւ մաքսիմալիզմը (առաւելագոյնը եւ ոչ թէ հնարաւորը ձեռքբերելու ձգտումը) Ղարաբաղի ի սպառ կործանման եւ Հայաստանի վիճակի վատթարացման ամենակարճ ճանապարհն է:

Խօսքը չի վերաբերում Ղարաբաղը տալուն կամ չտալուն: Խօսքը վերաբերում է Ղարաբաղը հայկական պահելուն. 3000 տարի այն բնակեցուած է եղել Հայերով եւ 3000 տարի յետոյ էլ պէտք է բնակեցուած լինի Հայերով:

Իմ ընտրած ուղին ապահովելու է այդ հեռանկարը եւ հնարաւորութիւնները պահպանելու, հասնել մեր բաղձալի նպատակին: Արկածախնդիրների ուղին տանելու է դէպի անխուսափելի պարտութիւն: Մենք մի անգամ արդէն, Ստամբուլը արեան ծով զարձնելով, կորցրել ենք Արեւմտահայաստանը, իսկ մի այլ անգամ՝ պահանջելով Սեւրի դաշնագրով զծուած տարածքները, կորցրել ենք Արեւելահայաստանի կէսը:

Փոխ – զիջման հնութիւնից բացի կարեւոր է նաեւ փոխ – զիջման պահը: Ակընայայտ է, որ փոխ – զիջման դէպքում հասանելի առաւելագոյնը ձեռքբերելու հնարաւորութիւն ունի ուժեղ կողմը: Հայաստանն ու Ղարաբաղն այսօր ուժեղ են քան երբեւէ, բայց հակամարտութեան չկարգաւորման դէպքում մէկ – երկու տարի յետոյ անհամեմատ թուլանալու են: Այն, ինչ մերժում ենք այսօր, ստիպուած կը լինենք դայում խնդրելու, բայց չենք ստանալու, ինչպէս բազմիցս եղել է մեր պատմութեան մէջ:

Պէտք է իրատես լինել եւ հասկանալ, որ միջազգային հանրութիւնը երկար չի հանդուրժելու Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ ստեղծուած իրադրութիւնը, քանի որ այն սպառնում է տարածաշրջանային համագործակցութեանն ու անվտանգութեանը, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի նաւթային շահերին: Վաղ թէ ուշ կողմերին պարտադրուելու է կարգաւորման մի փոխ – զիջումային ծրագիր, որը լինելու է ոչ թէ հարցի լրատական, այլ քաղաքական լուծում, թէեւ աշխարհի ուժեղները դա հրամցնելու են որպէս միջազգային իրաւունքի օրինակելի դրսեւորում: Ո՛չ Ադրբեջանը, ոչ էլ Ղարաբաղն ու Հայաստանը փոխ – զիջումից խուսափել չեն կարողանալու, ինչպէս չկարողացան խուսափել պոմպիական եւ արաբ – իսրայէլեան հակամարտութեան կողմերը:

Փոխ – զիջումը, սակայն, միայն պարտադրանք չպէտք է դիտել. ընդհակառակն, հակամարտող կողմերն իրենք դեռ պէտք է հսկայական ջանքեր գործադրեն նրա չեզոնացման համար, որովհետեւ այլընտրանքն, ինչպէս ասուեց, պատերազմն է ու ժողովուրդների նորանոր տառապանքները:

Փոխ – զիջումն ընդունելիութեան չէ լաւի ու վատի միջեւ, այլ վատի ու վատթարի միջեւ, այսինքն՝ փոխ – զիջումն ընդհմէնը վատթարից խուսափելու միջոց է, որից հակամարտող կողմերը հարկադրաբար օգտուում են, երբ հասել են վատթարի պիտակցմանը եւ ի վիճակի են գրնեւորել քաղաքական կամք ու անհրաժեշտ խիզախութիւն:

Փոխ – զիջման զիմելիս կողմերը սովորաբար առաջնորդւում են մի քանի նկատառումներով, այն է. ազատուել իրենց բնականոն կենսագործունէութիւնն ու զարգացումն արգելակող եւ լուրջ վտանգներով յղի հակամարտութիւնից. սառեցնել խնդիրը, յետաձգել այն՝ ժամանակ շահելու, ուժեր կուտակելու եւ աւելի բարենպաստ հանգամանքներում յօդուտ իրենց լուծելու նպատակով. խուսափել անկանխատեսելի բարդութիւններից՝ յոյս վայելելով, որ յետագայում ժողովուրդների յարաբերութիւնների նոր մտածողութեան արմատաւորման եւ արժէքների վերագնահատման հեռանկարով խնդիրը կարող է կորցնել իր սրութիւնը, եւ սահմաններն, օրինակ, չունենան այն նշանակութիւնը, որ ունեն ներկայումս: Այդ մտածողութիւնն ու արժէքների վերագնահատումը այսօր տիրապետող են Եւրոպայում, վաղը կարող են տիրապետող դառնալ նաեւ Մերձաւոր Արեւելքում, որի մասնաւոր վկայութիւնն է, թերեւս, արաբ – իսրայէլեան խաղաղութեան գործընթացը:

Փոխ–զիջումն ինչ–որ չափով բառարանելու է հակամարտութեան բոլոր կողմերին, բայց միաժամանակ ամբողջովին չի գոհացնելու ոչ մէկին: Նախապահ Ալիեւը դա ներկայացնելու է որպէս Ադրբեջանի յաղթանակը, ես փորձելու եմ ներկայացնել որպէս Հայաստանի յաղթանակը: Ադրբեջանական ընդդիմութիւնը համարելու է, որ Ալիեւը դաւաճանեց ու ծախեց Ղարաբաղը: Հայաստանի ընդդիմութիւնը համարելու է, որ ես դաւաճանեցի ու ծախեցի Ղարաբաղը:

Նման դէպքերում չպէտք է բացառել, ի հարկէ, Ռաչին–Փէրէսի սինդրոմի ազդեցութիւնը: Բայց չի կարելի անտեսել նաեւ Նեթանիահուի սինդրոմը, որը անգիտակից դիրքերից գալով իշխանութեան գլուխ, կարճ ժամանակ անց, թէեւ զգեստաւորութեամբ, ստիպուած եղաւ շարունակել Ռաչինի ու Փէրէսի սկսած խաղաղութեան գործընթացը:

ՈՐՈՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդդիմութեան յետ–ասուլիսեան քաղաքական շրջանառութեան մէջ են դրուել որոշ թիւրիմացութիւններ, որոնցից մի քանիսին հարկ եմ համարում թռուցիկ կերպով անդրադառնալ:

Առաջին թիւրիմացութիւնը, եթէ կ'ուզէք՝ վտանգաւոր մոլորութիւնն այն է, թէ Ղարաբաղի հակառակորդը Ադրբեջանն է, որին կարելի է հեշտութեամբ ծնկի բերել: Իրականում, սակայն, Ղարաբաղի հակառակորդը միջազգային հանրութիւնն է, որին մենք վաստօրէն ձեռնտու ենք նեսել: Չհասկանալ այս պարզ երողութիւնը, կը նշանակի մեր ժողովրդին մատնել զաժան փորձութիւններ:

Երկրորդ թիւրիմացութիւնը այն անհիմն պնդումն է, թէ Ղարաբաղը չահել է պատերազմը, հետեւաբար կարիք չունի որեւէ զիջման գնալու: Դժբախտաբար Ղարաբաղը չահել է ոչ թէ պատերազմը, այլ ճակատամարտը:

Պատերազմը չահում են միայն այն ժամանակ, երբ հակառակորդը կապիտուլացիայի է ենթարկւում: Պատերազմի ու ճակատամարտի չէութիւնը չատ չատերին է փորձանքի բերել:

Երրորդ թիւրիմացութիւն. մինչեւ հիմա մեզ ամէն ինչ յաջողուել է, ուստի այսուհետեւ ես կը յաջողուի: Այսինքն՝ մինչեւ հիմա մենք կարողացել ենք յաղթել Ադրբեջանին, այսուհետեւ էլ կը յաղթենք, մինչեւ հիմա մենք զիմացել ենք արտաքին ճնշումներին, այսուհետեւ էլ կը զիմանանք, եւայլն: Սա թերեւս թիւրիմացութիւններից ամենավտանգաւորն է, որովհետեւ ապագայ յաջողութիւնների զրաւականը զիտում է ոչ թէ ուժերի ապագայ յարաբերակցութիւնը, այլ անցեալի յաջողութիւնները: Այսպէս մըտածողները լուրջ պրոփլէմ ունեն տրամաբանութեան տարրական օրէնքների հետ: Եթէ ապագայ յաղթանակները պայմանաւորուած լինէին անցեալի յաջողութիւններով, ապա մէկ անգամ յաղթողը, այլեւս երբեք չէր պարտուի, այսինքն Հռոմէական կայսրութիւնը երբեւէ չէր կործանուի:

Յաջորդ թիւրիմացութիւնը կամ աւելի ճիշդ՝ անտեղեակութիւնն այն է, թէ Հայաստանի նախագահը ծախում է Ղարաբաղը իր իշխանութիւնը պահելու համար: Դժուար է հաւատալ, որ անգամ խելագոյսի մտքով կ'անցնէր, թէ Ղարաբաղը ծախելով, ուեէ մէկը Հայաստանում կարող է իշխանութիւն պահել:

Ի դէպ, իշխանութիւնը պահելու մարմաջի մասին. ի՞նչը պիտի ինձ ստիպէր ամէն գնով պահպանել իշխանութիւնը. բարի՞քը, փա՞ոքը, թէ հերոսականացումը:

Նախագահութեան օրօք ոչ մի բարիք կամ սեփականութիւն չեմ ստացել (կրող եք ստուգել) եւ չեմ էլ ուզում ստանալ:

Անձնական փառքի կամ հերոսականացման ձգտելու պարագայում ես պարզապէս չէի մասնակցի 1996 թ. ընտրութիւններին, սերունդների աչքում մնալով որպէս անկախութիւն նուաճած, ղարաբաղեան հերոսամարտը չհած, հայկական տարածքներն ընդարձակած նախագահ, անկախ այն բանից, թէ որքան արդարացի է այդ ամէնի ինձ վերագրումը: Ինչ փոյթ, թէ դրանից յետոյ ինչ կը պատահէր եւ ում վրայ կ'ընկնէր վիճակի վատթարացման պատասխանատուութիւնը: Միեւնոյն է, իմ վարկանիշը դրանից չէր տուժի, այլեւս ընդհակառակը, թերեւս աւելի չահէր: Կրկնում եմ, անձնական տեսակէտից ինձ համար ամենալաւ լուծումը թերեւս այդ էր, բայց դա կը լինէր ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ փոքրոգի դասալքութիւն, որին ղժբախտաբար, թէ բարեբախտաբար սովոր չեմ: Ես վերընտրուել եմ իմ առջեւ կանգնած դժուարութիւնների եւ դրանց յաղթահարման գործում կրելիք պատասխանատուութեան սառը գիտակցութեամբ, որի համար ամենեւին չեմ զղջում:

Մի թէ՞ ես չգիտեմ հերոս ձեւանալու, ազգային բոլոր իդէների իրականացնողը ներկայանալու, ժողովրդին ամէն գնով դուր գալու էժան հնարքները: Մի թէ՞ ես չէի կարող գիշեր–ցերեկ հայհոյել Թուրքերին, ՄԱԿ–ի առջեւ բարձրացնել ձայոյ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, չեղեալ յայտարարել Կարսի պայմանագիրը, Մոսկուայի եւ Անգարայի հետ խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները, Ռուսաստանի դէմ պատերազմ յայտարարել, Ռուսաստանի տարածքով Հայաստան ներկրուող ամէն ապրանքի վրայ 100% մաքսատուրք սահմանել, Ռուսաստանի հետ ունեցած պետական սահմանը փակել, Ռուսաստանի հետ ունեցած առեւտրաշրջանառութիւնը զրոյացնել, Ռուսաստանի հետ ունեցած տնտեսական կապերը խզել, Ռուսաստանի հետ ունեցած ռազմական համագործակցութիւնը դադարեցնել, Ռուսաստանի հետ ունեցած ռազմական համագործակցութեան շրջանակներում Հայաստանում տեղակայուած ռուսական ռազմական բազան փակել, Ռուսաստանի հետ ունեցած ռազմական համագործակցութեան շրջանակներում Հայաստանի ռազմական կարողութիւնների զարգացման համար Ռուսաստանից ստացուող ամէն տեսակի օգնութիւնը դադարեցնել, Ռուսաստանի հետ ունեցած ռազմական համագործակցութեան շրջանակներում Հայաստանի զինուորների ռուսական ռազմական ուսումնական հաստատութիւններում ուսանելու ուղարկում

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱԶՆԱՒՈՒՐԸ ՈՒ ՄԵՐԸ

Շ. Ազնաւուրի նոր համերգաշարին ըմպաստին մէջ, օրերէ ի վեր Ֆրանսայի մամուլի մեծ ու փոքր անուններ ամէնէն չոշողուն ածականներով, ամէնէն անկեղծ գնահատականներով պանծացուցին անոր չուրջ կէս դարու վաստակը որպէս Ֆրանսական երգի վարպետ: Ու տրուած բոլոր որակումները անգամ մը եւս արդարացան Փալէ տէ Գոնկրէի նոյեմբեր 4–ի երեկոյթով որով Ազնաւուր բացումը կատարեց ինը չաբթուան ելոյթներու չարքին:

Տպաւորիչ էր Փարիզի մեծադոյն–նէն այդ սրահին մուտքերուն խըռնուած դունաւոր բազմութիւնը՝ քաղաքական, արուեստի, լրատուիւտներու մարզին ծանօթ բազմաթիւ դէմքերով: Տպաւորիչ էր ժամ առաջ սրահ մտնելու, իրենց աթոռը գրաւելու հաղարաւորներու փութկոտութիւնը· յետոյ լուսանկարչական գործիքներու լուսարձակները որոնք կը փայլատակէին ամէն ուղղութեամբ, արձանագրելու համար նախարարի մը, արուեստագէտի մը հոն ներկայութիւնը:

Գոյներու, բացագանչութիւններու, չարժումներու այդ եռուզեռը չուտով հանդարտեցաւ, քչուեցաւ ծանրածաւալ վարագոյրէն որուն եռեւ, բեմին խորքին յայտնուեցաւ Փիաֆ – Ազնաւուր զոյգին մէկ նկարին լուսարձակումը, մինչ կը հնչէր անոնց «նոր» մէկ զուգերգը՝ «Աւելի կապոյտ՝ քան աչքերդ»ը· զոյգին նաեւ յետ մահու միասնութիւնը կարելի եղած էր պիտութեան նորագոյն նուաճումներուն չնորհիւ որոնք տարիէ ի տարի կը փայլատակէին ամէն ուղղութեամբ, արձանագրելու համար նախարարի մը, արուեստագէտի մը հոն ներկայութիւնը:

Գոյներու, բացագանչութիւններու, չարժումներու այդ եռուզեռը չուտով հանդարտեցաւ, քչուեցաւ ծանրածաւալ վարագոյրէն որուն եռեւ, բեմին խորքին յայտնուեցաւ Փիաֆ – Ազնաւուր զոյգին

Ձեռոյ, աւելի քան երկու ժամ բեմ ու սրահ ենթարկուեցան Ազնաւուրի երգերն, կատակներուն, դիմախաղերուն, այնքան խօսուն ձեռքերու չարժումներու մոգութեան: Ամէն մէկ երգ –յատկապէս հինները՝ դասականները– խանդավառութիւններու, յուզումներու, կարօտներու էջեր բացաւ ու ամէն անգամուն ծափերը կը թուէր թէ վերջ պիտի չունենան:

Քանիերո՞ղն էր այդ հրաչքին կըրկնութեան երբ մուխ զգեստով, ամէն զարդէ, չարդարանքէ զուրկ փոքր հսկան ապացոյցը կու տար նորէն թէ ինչ է մեծադոյնը, ամենասիրելին, անժամանցելին, անհրաժարելին այն լայնարձակ դաշտին որ կը կոչուի Ֆրանսական երգ:

Տպաւորիչ էին այդ երեկոյթին ամէն մէկ պահը, այդ մեծութեան վայելքը, անոր առթած զգացումներու ալեկոծումը: Ընդհանուրին բաժին այս ընդհանրականին մէջ ամէնէն տպաւորիչն էր տակաւին, դաղթականի, անտեսուածի իրականութենէն անհաւասարելիի դիրքին հասած անոր չաղթանակը· նաեւ անկէ ծաւալած հպարտութիւնը զոր ինծի հետ ապրեցաւ հաղարաւորներու բազմութենէն չնչին փոքրամասնութիւն մը միայն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԼԱԶԱԿԱՒՈՐ ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐ

Մահմետական երիտասարդուհիներու դպրոցներու մէջ ալ լաչակ կրելու սովորութիւնը բաւական բուռն վէճերու նիւթ եղած էր Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ մէջ: Այնքան առեն որ հարցը կը վերաբերէր մահմետական երկիրներէ եկուորներու, այդ խումբերուն ուղղուած սովորական կեցուածքին մաս կը կազմէին հակազդեցութիւնները ալ: Սակայն, Պէռլինի մէկ օրաթերթին մէջ յօդուած մը նիւթ կ'ընէ նոյն երեւոյթին «գերմանականացած» օրինակը: Հարցը կը վերաբերի Գերմանուհիի մը, որ մահմետականացած է ու դլուխը ծածկած կը պահէ նոյնիսկ պաշտօնավարած մանկապարտէզին մէջ: Եւ ոչ միայն առիկա· նոյնիսկ ամառը ան թծախնդրութեամբ կը յարդէ կրօնքէն թելադրուած զգեստաւորումի ձեւը: Մազին մէկ թելն իսկ դուրս չի մնար լաչակէն, բաճկոնը կը կոճկէ մինչեւ վերը եւ երկար փէշ մը կը հագուի որ կը ծածկէ ոտքին դաստակը:

Մահմետական Գերմանուհին կ'ըսէ թէ իր արտաքին երեւոյթին համար ոչ մէկ դիտողութիւն կամ յատուկ հակազդեցութեան թիրախ եղած է: Յատկապէս իր աշխատած հաստատութեան տնօրէնութիւնն կողմէ որ չերմեռանդ կաթոլիկ մըն է: Կ'աւելցնէ թէ լաչակաւորները արդէն մաս կը կազմեն երկրին համայնապատկերին, քանի որ կան չրջաններ ուր դըպրոցներու աշակերտութեան 75%–ը մահմեական ընտանիքներէ կու դայ: Այդ աշակերտներուն համար սովորական բան է որ ուսուցչուհին ալ լաչակաւոր ըլլայ· «դո՞ւն ալ Մարոքցի ես» հարց կու տան յաճախ, առանց կարենալ զանազանելու կրօնք եւ ազգութիւն: Իսկ Գերմանացիները զինք զըրոյին տեսնելուն կը կարծեն չատ անգամ:

Ընտանիքը սկիզբը մեծ վախ ունեցած է որ ան օտարատեացութեան, յարձակումի թիրախ կ'ըլլայ: Բայց այսօր աւելի ապահովուած են: Կը չահան համոզուիլ որ զգեստաւորումի սա կամ նա ձեւով ոչ ոք ուրիշներու զգայնութեան կրնայ վնասել:

Ուրիշ Գերմանուհի մը, նոյնպէս մահմետական կրօնքը ընդունած, կ'ըսէ թէ կրօնափոխութենէն ի վեր բոլոր բարեկամները կորսնցուցած է: Իր բնակած քաղաքին մէջ այն աստիճան ծիծաղելի դարձած է որ զացած է հաստատուիլ Ֆրանքֆորթ, եգիպտացի բարեկամ մը ունենալէ եառ ինք սկսած է մահմետականութեամբ հետաքրքրուիլ: Այդ բարեկամութիւնը վերջ գտած է այն օրը երբ եգիպտացին անդրադարձած է որ ընկերուհին լրջօրէն կը հետաքրքրուի մահմետականութեամբ: Առիկա իրեն համար անհանդուրժելի եղած է երբ այնքան հպարտ զգացած է Գերմանուհի մը բարեկամ ունենալով... որ օր մըն ալ սկսած է փորոյ ելլել գլխուն լաչակով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ
Հայագիտական ուսումնաքերք

Հրատարակութիւն
Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան
Ցունուար – Դեկտեմբեր 1996

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

– Գացի՞ք, հարցուց ուսուցիչը:
– Բնականաբար պարո՛ն:
– Պէտք չէ տեղի տալ, պնդեց ընկերը Սուսերեանց:
– Պատրիարքը չատ լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ ինծի, չարունակեց Պօղոս էֆէնտի, եւ խնդիրը մանրամասն պատմել տալէ եառքը, ինձ խորհուրդ տուաւ հրաժարելու:
– Պէտք չէ հրաժարիլ, դոչեց Սուսերեանց, դա կը լինի դաւաճանութիւն հասարակական չահերի դէմ:
– Եւ դասալքութիւն, աւելցուց պարոն Թորգոմ:
– Արդէն ես ալ չհրաժարեցայ ու մերժեցի իր առաջարկը:
– Շատ աղէկ ըրեր էք:
– Եւ նոր քննութիւն պահանջեցի:
– Այո, պէտք է նոր քննութիւն կատարել, տարիկա անհրաժեշտ է, դիտել տուաւ ուսուցիչը:
– Եւ ժողովուրդին ուղղակի հսկողութեանը ներքեւ պէտք է կատարուի քննութիւնը, աւելցուց Սուսերեանց:
– Բայց ի՞նչպէս կարելի է տարիկա, դիտել տուաւ ներկաներէն մին:

տածողութի՞նը, ազազդային էութի՞նը, թէ սխալ դաստիարակութի՞նը: Խանգարում է ընդամէնը պարզ քաղաքական հաչուարկը եւ մեր ժողովրդին փորձանքներից հեռու պահելու դիտակցութիւնը: Այլ կերպ վարուելու դէպքում աղէտներն ու արհաւիրքներն անխուսափելի կը լինէին, եւ այսօր ոչ միայն կորցրած կը լինէինք Ղարաբաղը, այլեւ վտանգուած կը լինէր Հայաստանի գոյութիւնը: Լուսաբանութիւնների համար հետու չգնալով, յիշենք մեր հարեւանների բախտը· մեր աչքի առջեւ Կամսախուրդիան եւ Էլչիպէյը որդեգրեցին հեռատեսանելու քաղաքականութիւնը, զարձան ազգային կուռքեր, բայց անհամար աղէտներ բերին իրենց ժողովուրդների դլխին:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

– Քննիչին քով ներկայացուցիչներ կարդելով ժողովուրդին կողմէ:
– Դժուար բան է այդ···
– Թողո՛ւնք որ պարոն Թորգոմ, ընկեր Սուսերեանց եւ Պօղոս էֆէնտի հարթեն այդ դժուարութիւնը իրենց ըմբռնած ձեւով եւ մենք քիչ մը երթանք տիկիններու կողմը, որոնք, ըստ արեւելեան սովորութեան, էրիկ մարդերէ անջատուած, խումբ մը կազմեր եւ ոգեւորութեամբ կը խօսակցէին:
– Կ'երդնում որ ճիշդ է ըսածս, կ'ըսէր Տիկին Շաղիկ, ես ալ չուզեցի հաւատալ, բայց ի վերջոյ հաւատացի:
– Ո՞վ ըսաւ:
– Բուն իսկ աչքովը տեսնողը պատմեց:
– Ես երէկ աչքովս ալ տեսնեմ չեմ հաւատար, յայտարարեց Տիկին Նուարդ:
– Այդ տարբեր բան, Տիկին Սաթենը քու բարեկամուհիդ է, քեզի այդպէս ըսել կ'իյնայ, պատասխանեց Շաղիկ, բայց ես իմ ըսածիս վրայ կը պնդեմ:
– Բարեկամուհիս է, այո՛, եւ դիտեմ որ չատ պարկեչտ կին մըն է:
– Ա՛ն պարկեչտ երեւոյթներէն վախնալու է ամէնէն աւելի:
– Առանց ապացոյցի, ամուսնացած կին մը մասին այդ տեսակ խօսքեր ընելը պարզապէս մեղք է:
– Ապացո՞յց, դեռ ի՞նչ ապացոյց կ'ուզես դուն, դոչեց Տիկին Շաղիկ, աչքովը տեսնողը պատմեց կ'ըսեմ կոր···
– Չեմ հաւատար:
Տիկին Նուարդի այս խօսքերուն վրայ՝ Շաղիկ իր մօտը կանչեց տասը տարեկան ականջներ մը, որ աչքերը խոշոր բացած ու ականջները սրած՝ մտիկ կ'ընէր այս կատաղի խօսակցութեան:
– Աղջիկս, ըսաւ անոր, սա միւսիւ Նըչանիկը քիչ մը հոս կանչէ:
Փոքրիկը վազելով հեռացաւ:

– Միւսիւ Նչանի՞կն է ականատես վկան, հարցուց Նուարդ թերահաւատ դէմքով մը:
– Հրամմեր ես, կարծեմ անիկա ալ ինծի պէս մասնաւոր հակառակութիւն մը չունի Տիկին Սաթենի դէմ:
– Չեմ դիտեր, բայց ամէն պարագայի կ'ուզեմ տեսնել՝ թէ ի՞նչ պիտի պատմէ···
Նոյն միջոցին երիտասարդ խմբապիրը ներս մտաւ եւ գլխովը ողջունեց ներկայ տիկիններէն:
– Հոս մտայ եկուր, ըսաւ Շաղիկ նորեկին, սանկ նստէ՝ քեզ հարցնելիք ունիմ:
– Շատ աղէկ, Տիկին, պատասխանեց Նչանիկը չափազանց դոհ մնալով իրեն ընծայուած կարեւորութենէն:
Եւ բազմեցաւ Թաղականին կնոջ քով:
– Բայց նախ խօսք տուր որ բան մը չպիտի ծածկես, ըսաւ Շաղիկ:
– Ըսէք թէ ի՞նչ է խնդիրը:
– Առաջ խօսք տուր:
– Շատ աղէկ, կը խոստանամ, կմկմաց խմբապիրը:
– Լա՛ւ, հիմա մէկիկ մէկիկ, ըսէ ինչ որ ինծի պատմեցիր Տիկին Սաթենի մասին:
Նչանիկ վարանեցաւ: Զգաց որ անախորժ դիրքի մը մէջ կը դնէին զինքը եւ դղջաց անդիտակցաբար խօսք տուած ըլլալուն համար, սակայն ուշ էր:
– Բայց կարծեմ կարեւոր բան մը չըսի, պատասխանեց:
– Կրկնէ՛ ինչ որ պատմեցիր, պնդեց Շաղիկ:
– Նչանակութիւն ունեցող բան մը չէ:
– Ինծի համար մեծ նչանակութիւն ունի, քանի որ հոս չհաւատացողներ ու դիս խարեբայ ստախօսի մը տեղ դնողներ կան:
– Ես ատանկ բան մը չըսի, բողոքեց Տիկին Նուարդ:
– Զըսիր, բայց ատիկա հասկցնել ուզեցիր ··· ինչ որ է, պատմէ՛ տեսնենք, ո՞ւր հանդիպեցար, անցած չաբաթ, կէս օրէն ետքը, Տիկին Սաթենին:
– Բերա Շիտակ ճամբուն վրայ ··· սակայն ի՞նչ նչանակութիւն ունի:
– Առանձի՞ն էր:
– Այո՛, առանձին էր:
– Շիտակ ճամբուն ո՞ւր տեղը տեսար:
– Բայց, Տիկին, դիս պարզապէս հարցաքննիչ դատաւորի մը պէս կը հարցափորձէք կոր, պատասխանեց խմբապիրը խնդալով ու չանալով խնդիրը կատակի դարձնել:
– Կ'աղաչեմ, լրջօրէն պատասխանէ՛, այս տիկինները բոլորն ալ քեզ մտիկ կ'ընեն անհամբեր:
– Շնորհակալ եմ ինծի եղած այս պատիւին համար, բայց արժանի չեմ ատոր, որովհետեւ արտաքոյ կարգի բան մը չունիմ պատմելիք,
– Լաւ կը յիշեմ որ ըսիր թէ՝ Պոն Մարչէի կողմերը հանդիպեր ես իրեն, ըսաւ Շաղիկ, հիմա կ'ուրանա՞ս:
– Քաւ լեցի, ինչո՞ւ պիտի ուրանամ, այո՛, այդ տեղուանքը տեսայ Տիկին Սաթենը:
– Ձեռո՞յ···
– Շարունակութիւնը վաղուան թիւով, պատասխանեց խմբապիրը, որ միշտ կ'աչխատէր լուրջ գոյն մը չտալ իր խօսքերուն:
– Կ'աղաչեմ կատակ մի՛ ըներ, միւսիւ Նչանիկ, յետոյ Տիկին Սաթեն ո՞ւր մըտաւ:
– Պոն Մարչէի դէմ գտնուած չաքարավաճառի խանութ մը:
– Ի՞նչ է խանութին անունը:
– Անունը կարեւորութիւն չունի:
– Ընդհակառակն չատ կարեւոր է:

(Շար. 44)

(Շար. Ա. էջէն)

րաքի կ'ընկերանային 20 զործադրնկր։ Ֆրանսահօսութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ է եւ Հանոյի մէջ է որ տեղի պիտի ունենայ վեհաժողովը որու կը մասնակցին 50 պետութիւն (դիւանագրաբար ափրիկեան երկիրները)։

ԻՐԱՔ – ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ճակատումը կը չարունակուի եւ Ուաչինկթըն յայտնած է աւելի միացեալ ճակատ մը կազմել Ազահովութեան Խորհուրդին մէջ (15 անդամ)։ Զինադադարի հակակրեցութեան ծրագիրը չկայ առայժմ, բայց, բանաձեւ մը պատրաստուած է ըստ որուն պիտի արգիլուի իրաքցի պատասխանատուներու չրջագայութիւնը։

20–ին 25 ՀԱՋԱՐ կը նկատուի ի նպաստ Ալժերիոյ խաղաղութեան ցուցարարներու թիւը, հաւաքուած Նոյեմբեր 10–ին կատը Լ'Էթուալ Վիլէթ։ Ալժերիա պժգոհ է եւ Ատաքին նախարարը ցաւ կը յայտնէ որ Ֆրանսա միջամուխ եղած է Ալժերիոյ ներքին գործերուն։ Ալժէի մէջ, երիտասարդ զերասան մը՝ Ակիզ Անիք սպանուած է։

ԳՐԱԿԱՆ ԿՈՆԳՈՒՒ մրցանակը տրուեցաւ Փաթրիք Ռամպոյի իր «Ճակատամարտը» հատորին համար, որ արդէն արժանացած էր Ֆրանսական ակադեմիայի մրցանակին։ «Գիրքը» նկարագրութիւնն է Նափոլէոնի էյլինկի ճակատամարտին որ ահաւոր ջարդ մը եղած է եւ Պալզաք ձեռնարկած է անոր պատմութիւնը գրելու ու հրաժարած է։ Պալզաքի կէս ձգած այդ ծրագիրն է զոր իրագործած է Ռամպօ։ «Լիպերասիոն» (Նոյեմբեր 11) չատ խիստ ոճով կ'արտայայտուի այս գործին մասին։ Ըստնոս մրցանակն ալ տրուեցաւ Փասքալ Պրիւքնէրի «Գեղեցկութեան զղերը» գործին։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Բարձրագոյն պատախարը՝ Վուրալ Սաւաչ կրկին պահանջած է իսլամական Ռեֆահ կուսակցութեան լուծումը։ «Ոչ մէկ կուսակցութիւն, որքան Ռեֆահը արժանի է լուծուելու» ըսած է պատախարը չեչտելով թէ ան վերածուած է գործունէութիւններու օճախի մը որոնք խոտոր կը համեմատին պետութեան աշխարհական բնոյթին վերաբերող յօդուածին հետ։

Է. ԵԱՂՄՈՒՐՏԷՐԼԻ, մարզկային լրատուական թուրք վաստակաւոր որ 23 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր, ազատ արձակուեցաւ Նոյեմբեր 9–ին, առողջական պատճառներով։ Ծանօթ է որ այս բանտարկեալը ծանր բեռ մըն էր Թուրքիոյ վրայ եւ հաւանական է որ միջազգային ճնշումն ալ իր դերը խաղացած է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ աւելի ճկուն դիրք մը կը բռնէ Թուրքիոյ նկատմամբ եւ Պրիւսէլի մէջ, Արտաքին նախարարը՝ Քինքէլ յայտարարած է թէ միշտ կողմնակից կը մնայ «երկկողմանի մօտեցումի մը» Անդարայի հետ, բայց եթէ ամէն ոք անոր ներկայութիւնը կը փափաքի Լոնտոնի ժողովին (հաւանաբար փետրուարին), ոչինչ պիտի ընէ ձախողեցնելու համար։ Գերմանիոյ համար այդ ժողովը մտքերու փոխանակութեան վայր մըն է միայն, ուր կարելի է խօսիլ հասարակաց չահերու վերաբերող հարցերու մասին։ Թուրք – եւրոպական յարաբերութիւններու հարցը չի լուծուիր սակայն այսքանով, բայց, կ'ըսէ եւրոպացի դեսպան մը, եթէ 15–երը ձեւ մը չգտնեն Թուրքիան Եւրոպայի խաթախելու, ան կրնայ «ճակատագրական բաներու» թատերաբեմը լլլալ։

ՉԻՉԷՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Մասխադով Պոլիսէն Միացեալ – Նահանգներ անցած է ուր տասնօրեայ այցելութիւն մը պիտի կատարէ եւ պանազան տեսակցութիւններ ունենայ։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻՆ Անգլիա, քիչ մըն ալ Ֆրանսա, մեխանները կը պրպտին 19–ամեայ Անգլուհիի մը ճակատագրով։ Ան, Լուիզ Վուտուարտ, ամբաստանուած էր իրեն խնամքին յանձնուած ութ ամսու նորածինի մը սպանութեան համար եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Պոսթընի դատարանին կողմէ։ Ամբողջ Անգլիան զօրակոչի ենթարկուած էր ի պաշտպանութիւն աղջնակին, որ չարաթ մը եաք, նոյն դատարանին կողմէ ազատ արձակուեցաւ։ Արդարեւ, դատաւորը մարդասպանութիւնը նկատեց ակամայ եւ պատիժը վերածեց 279 օրուան բանտարկութեան, ինչ որ արդէն կատարուած էր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ալէն Էթեմէդեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Էթեմէդեան, Տիկին Սիլվի Էթեմէդեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Նոյեմբեր 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԷԹԵՄԷԶԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին եւ իրենց մօր՝

ՄԱՏԼԷՆ ԷԹԵՄԷԶԵԱՆ-Ի

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՒՄԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին, Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ուխտի Օրն է։

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ։

Ժամը 11·30–ին յատուկ պատշաճի քարոզ։

Ժամը 12–ին յատուկ պատարագի հոգեհանգստեան մատուռը արարողութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն։

Կը հրաւիրուին մեր չրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու եւ միասին աղօթելու, ժամը 13–ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ «սիրոյ սեղաններու» չուրջ յիշատակելի պահերը ապրելու համար։

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son
DINER DANSANT
animé par l'Orchestre
GAIDZAG'S
le Samedi 24 Janvier à 20 heures
dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris
AU PROFIT DE
L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT
Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
Nouvelles activités
La M.C.A. d'Alfortville
en association avec
l'A.B.B.A.
Armenian Black Bolt Association
organisent
des **COURS DE KUNG-FU**
et de **TAI CHI CHUAN**
données par
les Elèves de
Maître GARO KEBABDJIAN
pour enfants, adolescents et adultes
Pour tous renseignements s'adresser
à la Direction de la M.C.A.
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ խորանի օծման 5–րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսի պատուիրակ

Հայոց Եւրոպայի

Ներկայ կ'ըլլան. –

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական պատուիրակի

փոխանորդ

Ռոճ – Ալփի եւ Շրջանի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐՃՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի

փոխանորդ

Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, հոգաբարձութեան անդամներուն եւ զպիրներուն հոգիներուն համար։

Աւատօեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին։

Պատարագ ժամը՝ 10–ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ
երաժշտական կատակերգութիւնը՝
ԵՐԵՒԱՆԻ ՁՈՒԱՆԶԸ
2 արար
Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15–ին
Հայ Մշակոյթի Տան սրահը
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերուն եւ Մշակոյթի Տան վարչութեան։
Մուտքը 60 Ֆր.։
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
04 – 91 – 50 – 15 – 09

UGAB — PARIS
LE COMITE
DE PARIS — ILE-DE-FRANCE
DE L'UGAB
vous invite à découvrir
LES PEINTURES RECENTES
de
Marc TORIKIAN
du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h
Dans le cadre de l'exposition
LE JEUDI 20 NOVEMBRE
à 19h30 un CONCERT
sera donné
par l'ensemble vocal féminin
« SOLSTICES DIVERS »
avec la participation de mesdames:
Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

COMITE POUR LA COMMEMORATION DU 24 AVRIL 1915

COMMUNIQUE

Le comité unitaire de commémoration du 24 avril 1915, désigné en 1994, puis reconduit depuis, lors d'assemblées d'associations, avait invité à une nouvelle assemblée, consultative celle-là, le 25 octobre dernier. Vingt-deux organisations étaient présentes.

La réunion avait à examiner, à la lueur des actions menées voire des avancées obtenues, la création d'une structure spécifique regroupant l'ensemble des organisations, institutions et associations de la communauté arménienne. Cette structure est destinée à mener, dans l'unanimité des dernières années et en permanence, les actions offensives en faveur du devoir de mémoire auprès des pouvoirs publics et des média, à gérer les actions en vue de la reconnaissance du génocide des Arméniens, enfin à commémorer le jour-symbole du 24 avril sur la base des fondements unanimement retenus depuis 1995 et d'en élire le comité directeur. L'assemblée en retint à la quasi unanimité le principe et désigna une commission de travail avec mission.

1. D'étudier et élaborer une refonte du projet de statuts proposé le 25 octobre 1997 afin de l'adapter aux spécificités et natures des différentes composantes associatives potentielles;

2. De soumettre le nouveau projet à une seconde assemblée générale dans un délai de 1 mois.

PARIS, le 5 Novembre 1997

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՏԷՍԻՆԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

1932–էն մինչեւ այսօր Տէսինի Կապոյտ Խաչի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի հայկ. զպրոցէն բազմաթիւ սերունդներ անցած են։ Պր. Հերոյեանի, Իսրայէլեանի, Թրաքոչի, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի, Տիկին Մելիսոնեանի եւ այլ նուիրեալներու չունչով դաստիարակուած մանուկ պատանիները այսօր գրուած են Ֆըրանսայի տարած քին։ Դպրոցին 65–ամեակին առթիւ Տէսինի Ա. Զամալեան մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլորը ճաշի մը, Նոյեմբեր 15–ին Տէսինի «Թոպոկան» սրահը վերապահելու եւ լսելու Հայաստանէն հրաւիրուած երիտասարդ տաղանդը՝ Շուշան Պետրոսեանը։

Ճաշավճարն է՝ 160 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել մինչեւ Նոյեմբեր 12։

Հեռաձայնելով. –

04 – 78 – 49 – 42 – 97

կամ՝

04 – 78 – 49 – 07 – 15

***

VIENNE

REPAS
EN L'HONNEUR
DE A. TER-MINASSIAN

La Section de Vienne de la Croix Bleue Arménienne organise le Dimanche 16 Novembre, à la Maison de la Culture Arménienne, 9, rue du Cirque à Vienne, un repas en l'honneur de

ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférences à la Sorbonne.

A l'issue de ce repas Mme Ter-Minassian donnera une conférence sur le thème :

«LA FEMME ARMENIENNE
AU XXe SIECLE»

Pour les inscriptions téléphoner à Mme Yvette Mouradian au :
04 74 85 12 69.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
VENDREDI
14 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·246

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

73e ANNEE — N° 19.246

ԲԱՔՈՒԻ «ԿԸ ՏՕՆԷ» ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ՍԿԻԶԲԸ

Նոյեմբեր 12–ին, Բաքուի մէջ տեղի ունեցած է բացառիկ հանդիսութիւն մը քաղաքի արտահանման սկիզբը նշելու համար: Ընտրուած թուականը կը զուգադիպէր Ադրբեջանի ազգային տօնին: Ներկայ եղած են Մխացեալ – Նահանգներու Ուժանիւթի նախարարը՝ Ֆ. Փէնա, Թուրքմենստանի փոխ – վարչապետ՝ Բ. Նեմեով, Թուրքիոյ վարչապետը՝ Ելըմազ: Ներկայացած են թիւրքմէն նախագահը եւ պարհիկները:

Նոյն ժամերուն, Ռուսաստանի վարչապետը՝ Չորնոմիրտին յայտարարութեամբ մը կրկնած է «ինչպէս որ նախնական քարիւղը այսօր սկսաւ հոսիլ Ռուսաստանի տարածքէն, վաղը նոյնը պիտի ըլլար նաեւ Ադրբեջանի համար»:

***

Այս հանդիսութիւններուն առթիւ «Մոնտ» Նոյեմբեր 12–ի թիւով ամբողջ էջ մը յատկացուցած էր Կասպից քարիւղին հարցերուն: Կը չեշտուէր այդ հարցերուն պատճառով Ռուսաստան – ԱՄՆ մրցակցութիւնը որ նաեւ քաղաքական լուրջ դրծօնի վերածուած էր շրջանիս մէջ, տեղական հակամարտութիւններու պատճառով: Կ'ըսուէր թէ Կասպից ծովու պաշարները կռւսանձոր են Ադրբեջանի, Թիւրքմէնիստանի, Ռուսաստանի, Ղազախստանի միջեւ, քանի որ բոլորն ալ որպէս լճափնեայ երկիրներ, իրաւունք կը պնդեն քարիւղին վրայ:

Ինչ կը վերաբերի արտադրուած քարիւղը փոխադրելու աւելի կնճռոտ նիւթին, կը տրուին ծանօթ այլընտրանքները, խոչընդոտները. այս վերջիններուն առաջինն է Իրանի դէմ ԱՄՆ–ու մերժողական անտեղիտալի կեցուածքը ու շրջանային հակամարտութիւնները՝ Ղարաղի ու Չէչէնիոյ պլիսուորութեամբ:

Քարիւղի կարեւոր այս աղբիւրը որ առեմտեան մասնագէտներու կարծիքով 68 միլիառ տակառ է, տնտեսական բարօրութեան կարեւոր դրծօն ըլլալէ զատ, քաղաքական հանդամանք ունի նախագահ Ալիեւի համար որ անոր նեցուկով հետամուտ է Ղարաբաղի հարցին մէջ կարգադրման յանգելու:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազգային ժողովի Նոյեմբեր 12–ի նիստին (Զորեքշաբթի օրուան նիստերը նուիրուած են հարցումներու) բուռն բանավէճ մը ծագած է ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ի եւ նախարարապետին միջեւ, երբ կուսակցութեան էն Նահանգի երեսփոխան՝ Միշէլ Վուպէն հարց տուած է վարչապետին թէ ի՞նչ կը խորհի ընել «որպէսզի հաստատութեան պատասխանատուութիւնները անոնց որոնք զօրավիգ եղած են այդ պժգալի արարքներուն, ով ալ ըլլան, ուր ալ ըլլան»: Միաժամանակ իր կուսակից պաշտօնակիցը ցոյց կուտար նոր լոյս տեսած հատորը՝ «Համայնավարութեան սեւ դիրքը» ուր կը խօսուի 85 միլիոն զոհերու մասին եւ յատակ կը դառնար Վուպէնի ակնարկութիւնը: Լ· Ժոսփէն չատ բուռն կերպով հակադրած է չեշտելով. – «Եթէ նոյնիսկ իր դիրքը հարկ եղածին չափ կանուխ չճշդեց ստալինականութեան Փինոմէններուն հանդէպ, համայնավար կուսակցութիւնը իր պատմութեան դասերը քաղեց, ներկայացուած է կառավարութեանս մէջ եւ հըպարտ եմ ասով»: Ժոսփէն դեռ չատացուցած էր թէ համայնավար կուսակցութիւնը որ ձախի համախմբման մէջ գտնուած է, ժողովրդական ճակատի տարեն, Դիմադրութեան ճակատումներու օրերուն, 1945–ի ձախի կառավարութեան մէջ եւ երբեք ձեռք չէ վերցուցած ազատութիւններու վրայ: Զախը որոտընդոստ ծափահարութիւններով ողջունած է Ժոսփէնի խօսքերը մինչ ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ի երեսփոխանները դուրս կ'ելլէին, որպէս բողոքի նշան: Վէճը չարունակուած է դուրսն ալ եւ Ֆ· Պայրու դիմած է Ժոսփէնի՝ յայտնելով թէ զրպարտութիւն մըն է ըսել թէ հպարտ է որ համայնավար նախարարներ ունի իր կառավարութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը մերժէ յատուկ կարգավիճակով մաս կազմել Եւրոպական Միութեան: Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Ն· Ուեքտան յայտարարած է. – «Թուրքիոյ անդամակցութիւնը պէտք է նկատի առնուի միւս թեկնածուներուն չափանիշերով: Եթէ յատուկ կարգավիճակ կը նշանակէ որ Թուրքիա ուրիշ դասակարգի մը կը պատկանի, մեզի համար ընդունելի չէ»: Ֆրանսա եւ Իտալիա կողմնակից են Թուրքիոյ անդամակցութեան, Գերմանիա եւ Յունաստան աւելի ժխտական դիրք ունին եւ այն երկիրները որոնք առարկութիւններ ունին Թուրքիոյ անդամակցութեան «յատուկ կարգավիճակ» կ'առաջարկեն:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ, առաջին անգամ ըլլալով նեղ կացութեան մատնուած էր Նոյեմբեր 12–ին, երեսփոխանական ժողովին մէջ, երբ կը պատասխանէր ընդդիմադիրներու հարցումներուն: Խնդիրը կը վերաբերէր

(Շար·ը Գ· Էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ՕՔՍՖՈՐՏ

Նոյեմբեր 7–ին, Ուրբաթ օր, Գարեգին Ա· պաշտօնական այցելութիւններ տուած է եւ ունեցած է կարգ մը հանդիպումներ:

Նախ այցելած է անկլիքան եկեղեցւոյ ծխական ամէնօրեայ դպրոցը (Քրիսթ Զըրչ Փրայմարի Սքուլ) առաջնորդուհի Թեամբ Քանթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին: Հարցազրոյց ունեցած է, ապա, Փի–Սի–ի եւ Թայմզի հետ: Կէսօրին հիւրը եղած է Յունաց օրթոտոքս եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսին, որմէ ետք, պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է կաթողիկէ եկեղեցւոյ առաջնորդին՝ կարդինալ Պաղիլ Հումին, Նոյն օրը, յաջորդաբար հանդիպումներ ունեցած է Քրիստոնէական Միութեան Խորհուրդի, անկլիքան էքզիմէնիք Շարժումի ընդհ. պատասխանատուին եւ արեւելեան ուղղափառ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ:

Իրիկուան ժամը 5–ին, յատուկ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Ս· Փօլ մայր տաճարին մէջ, որմէ յետոյ Գարեգին Ա· եւ իրեն ընկերացող հոգեւորականները հիւրասիրուած են Լոնտոնի եպիսկոպոսարանին մէջ:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 8–ին, կաթողիկոսը ընկերակցութեամբ Անգլիոյ Հայոց առաջնորդին, գացած է Օքսֆորտ: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Ս· Քէթրինզ գոլէճը, ապա տեղւոյն համալսարանի կարեւորագոյն կրօնական հաստատութիւններէն՝ Փըզէյ Հաուզ, համալսարանի դրադարանը (ուր կազմակերպուած էր հայկ· ձեռագիրներու ցուցահանդէս մը): Կաթողիկոսին ի պատիւ ճաշ մը տրուած է համալսարանի տեսչութեան կողմէ: Օրուան երկրորդ մասին ալ, Գարեգին Ա· այցելած է անկլիքան եկեղեցւոյ աստուածաբանական երկու դոլէճներ:

ձեռք չէ վերցուցած ազատութիւններու վրայ: Զախը որոտընդոստ ծափահարութիւններով ողջունած է Ժոսփէնի խօսքերը մինչ ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ի երեսփոխանները դուրս կ'ելլէին, որպէս բողոքի նշան: Վէճը չարունակուած է դուրսն ալ եւ Ֆ· Պայրու դիմած է Ժոսփէնի՝ յայտնելով թէ զրպարտութիւն մըն է ըսել թէ հպարտ է որ համայնավար նախարարներ ունի իր կառավարութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը մերժէ յատուկ կարգավիճակով մաս կազմել Եւրոպական Միութեան: Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Ն· Ուեքտան յայտարարած է. – «Թուրքիոյ անդամակցութիւնը պէտք է նկատի առնուի միւս թեկնածուներուն չափանիշերով: Եթէ յատուկ կարգավիճակ կը նշանակէ որ Թուրքիա ուրիշ դասակարգի մը կը պատկանի, մեզի համար ընդունելի չէ»: Ֆրանսա եւ Իտալիա կողմնակից են Թուրքիոյ անդամակցութեան, Գերմանիա եւ Յունաստան աւելի ժխտական դիրք ունին եւ այն երկիրները որոնք առարկութիւններ ունին Թուրքիոյ անդամակցութեան «յատուկ կարգավիճակ» կ'առաջարկեն:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ, առաջին անգամ ըլլալով նեղ կացութեան մատնուած էր Նոյեմբեր 12–ին, երեսփոխանական ժողովին մէջ, երբ կը պատասխանէր ընդդիմադիրներու հարցումներուն: Խնդիրը կը վերաբերէր

(Շար·ը Գ· Էջ)

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՊԻԼՊԱՕ (3)

Ես՝ ծովի սիրահար, Հալէպը՝ ծովազուրկ քաղաք, տարին միայն մէկ անգամ մեր ճաշասեղանին ձուկ կ'ըլլար, այդ ալ Մննդեան Ճրագալոյցին, Պէյրութ՝ կարճ հանդրուան, Երեւան՝ Հրազդանը միայն, Հայաստան՝ միայն Սեւանը, Փարիզ՝ միայն Սէնը, «Ծովէ ծով Հայաստանը» մի՛չա երազ, հիմա, քանի մը օրուան համար, չրջապատուած եմ ո՛չ միայն ջրուղիներով, այլ, քիչ մը անդին՝ Ատլանտեանն է, աջիս, քիչ մը աւելի հեռուն՝ Միջերկրականը, հոգեխառնութիւնս արձակուրդային՝ ֆաթիմային կառքը դուրս կը բերէ մեզ քաղաքէն, արեւը իր բարձրակէտին է, կ'ուղղուինք դէպի Santurtzi աւանը, կը մըտնենք ծովեզրի միակ ճաշարանին բացօթեայ բաժինը:

Հրամցուած ձկնապուրը կը հմայէ քիմքը, պնակ մը եւս, վայելք, պնակ մըն ալ, ապա խորոված ձուկի տեսակներ՝ դարեջուրի բարձրահասակ գաւաթներու սրբազան մեղսակցութեամբ՝ կու գան լիացնելու ձկնասիրութիւնս:

Կրկին կը բարձրանանք լնքնաշարժ, պահ մը լնծի կը թուի որ կը սահինք ջուրերուն վրայէն, խրախճանքի մէջ է բնութիւնը, մենք ալ սեղանակից այդ խրախճանքին, մինչեւ որ կանգ կ'առնէ կառքը: Կը շնչեմ զեփիւռը, կը դիտեմ չուրջս, ջուրին մէջ երկարած հսկայ պատի մը վրայ կը կարդամ՝ THIS IS NOT SPAIN NOR FRANCE, «Այստեղ ո՛չ ըՍպանիա է, ո՛չ Ֆրանսա»: Հապա՞: Զապատիզմոյ թափանցիկ է կարպալսօսը:

Նոր տեղափոխութիւն, ա՛յլ աւան, կրկին սրճարան, կրկին զարեջուր, հիմա պատի մը վրայ՝ THIS IS A NATION, FREEDOM FOR THE BASQUE COUNTRY, «Ասիկա ազգ մըն է, ազատութիւն Պասքերու երկրին», այո՛, ոտացուած է պատգամը, այո՛, կը գտնուինք Պասքերու հայրենիքը, բայց աշխարհի մեծերը դէմ են անջատումներու, ապա ատկախ փոխադրամիջոց մըն է որ մեր կառքը կ'անցընէ դեպին միւս ափը:

Երեկոյ է, վերադարձ դէպի «գեղեցիկ ծանծաղուտ», Պիլպաօ կեդրոնն է Պիսքայա նահանգին, ունի միջազգային օդակայան, կը գտնուի աշխարհի ամէնէն ապականած մթնոլորտ ունեցող քաղաքներու շարքին, բազմութիւնը հետզհետէ կը խտանայ մեր չուրջ, կ'անցնինք փրփուրի լոգանք առնող զուարթ մանուկներու կողքէն, խաւաքարտէ չինուած, օդակամրջութեան խորհրդանիշ մամիկն է՝ Մարիխայեան, տազատարներէն կը բարձրանան այլազան երաժշտութիւններ, կը լսենք մեզմ թմրեցուցիչներու հանդէպ բարեացակամութիւն պահանջող երգ մը, «մարիխուանա··· լէկա–լէկա–լէկալիզացիոն···», կը չրջապատենք, այլ երգ, Ֆաթիմային կը խնդրեմ թարգմանել, «ես պասքերէն կը խօսիմ, ինչո՞ւ չես խօսիր ճաւ դուն»:

Նկատուած է նմանութիւն պասքերէնի եւ հայերէնի որոշ թիւով արմատներուն մէջեւ, այդ մասին կարդացած եմ մամուլին մէջ, նոյնիսկ հայաստանցի լեզուաբան մը դասախօսութիւն կարդացած է քաղաքի մէկ համալսարանին մէջ, կը քալենք, երբ պահ մը կ'ուզեմ հանդիպիլ քարի մը վրայ, կողքի երիտասարդը կը հրճուի լմանալով թէ իրենց երկիրը ընտրած եմ որպէս վայր արձակուրդի, կը հասնի անոր ընկերուհին ալ, կ'ըսէ, թէ ETA–ի ստեղծած անապահովութեան մթնոլորտը չի՛ քաջալերեր զբօսաշրջիկները, թէ այդ պարագան մեծ ցաւ կը պատճառէ իրեն, իսկ մեծ վնաս՝ երկրի տնտեսութեան:

Խաղ կ'ընեն լոյսերը ծառերու տերեւներուն հետ, չուրջի բազմութեան մէջ անպայման որ կան ահաբեկիչները, չի՞ կրնար պատահիլ որ այդ երկու երիտասարդներն իսկ ըլլան անդամ այդ կազմակերպութեան, բայց մեծ է թիւը անջատումի կարելիութեան չհաւատացողներուն մասին, կը մտածեմ, բայց դիմացս են կարոն եւ Ֆաթիման, անոնք կը վիճին եւ կը պարեն, կը հաչատուին, կը վիճին, ապա կը պարեն կրկին, կռիւը որքան բուռն, սէրը այդքան մեծ, մէկ կողմէ յախուռն հայ արբիտր մը, միւս կողմէ սպանուէլ ընկերարան մը, լնծի կը թուի որ անոնց միացումէն է որ պիտի ծնին արուեստի նոր գործեր, անոնց տարակարծութիւններէն է որ ծնունդ պիտի առնէ նոր նկարչութիւն մը, մինչեւ որ հարց կու տամ Ֆաթիմային·

– Դուք բնաւ տէֆօ չունի՞ք:

Հանդարտաբարոյ, շրջահայեաց, հիւրասէր, մարզկային տհաճին առաքինութիւններ, ո՛չ մէկ թերութիւն,

– Երբեմն լնծի կը թուի որ իրական չէք, – կ'աւելցնեմ:

Մեր նկարիչը՝ եսակեդրոն, բռնատէր, առանցքը տիեզերքին, չարախօս, երբեմն վայրագ, չաճախ խնդրայարոյց, հարց՝ ճաչարանի սպասեակին հետ, հարց՝ կողքի սեղանին նստած այլ չաճախորդի մը հետ, հարց ընկերուհիին հետ, անդամ մըն ալ նոյնիսկ լնծի հետ, բայց ինչո՞ւ՝ հարց կու տամ իւրովի ու չեմ գտներ պատասխան: Որովհետեւ դադրած է նկարելէ, որովհետեւ ամլութեան հանգրուանէ՞ մը կ'անցնի, բայց երբ կը տեսնեմ նաեւ անոր պաչտամունքը Ֆաթիմային հանդիպ, այտերէ սպաներէն հասկնալը այնքա՞ն աւելորդ, մեծ սիրոյ պատմութիւնները մեծ կիրքերով կը կառուցուին,

– Կ'ակնկալեմ որ, օր մը, հոյակապ դիրք մը գրէք Կարոյին մասին, – կրկին կը դիմեմ Ֆաթիմային, կը սպասեմ անոր պատասխանին:

***

Պաչտամունք՝ ծովային պտուղներուն հանդէպ, fruits de mer, «Ծովէ ծով Հայաստան»ը մի՛չա երազ, հիմա՝ պահ մը Փարիզ եմ, Նոյեմբեր է, կ'անձրեւէ: Երբ կը հաստատեմ, թէ գրպանս են տանս բանալիները, չեմ կորնչուցած նաեւ հովանոցս, իսկ ակնոցս գրասենեակիս սեղանին վրայ է, այս անգամ, «հասկընա՞ք կոր», կ'ապրիմ գոհունակութեան փարիզեա՛ն պահ մը:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՃԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ, ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ. ԼՐՋԱՆԱԼՈՒ ՊԱՀԸ

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

ԱՌԱՋՊԵԼՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Հայաստանի քաղաքական մտքի եւ հասարակական կարծիքի անդաստանները դեռեւս դեղերում են նաեւ որոշ կայուն նայած պնդումներ, որոնք արդէն վերթարերում են առասպելի ու հանելուկի բնագաւառին.

Առասպել առաջին. Հայաստանն իբր ճնշումներ է բանեցնում Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնների վրայ:

Այս պնդման առթիւ ամենայն պատասխանատուութեամբ յայտարարում եմ. Հայաստանը միայն մէկ անգամ է ճնշում բանեցրել Ղարաբաղի վրայ՝ 1993 թուականին նրան համոզելով մասնակցել Մինսկի խմբի բանակցութիւններին, եւ այդ մասնակցութիւնը իրեն լիովին արդարացրել է:

Ոչ այսօր, ոչ վաղը Հայաստանը մը տադիր չէ ճնշում գործադրել Լեռնային Ղարաբաղի վրայ, Ղարաբաղի անունից որոշումներ է ընդունում միայն նրա ազատ կամարտութիւնը՝ բնականաբար կրելով դրա պատասխանատուութիւնը ոչ միայն Ղարաբաղի բնակչութեան, այլեւ ողջ հայ ժողովրդի առջեւ: Դա չի նշանակում, անշուշտ, որ Հայաստանը հրաժարւում է խորհրդակցել Ղարաբաղի իշխանութիւնների հետ եւ նրանց համոզել այն հարցերում, որոնք ճիշդ եւ նպատակայարմար է համարում: Բայց միեւնոյն է, վերջնական որոշումը մնում է Ղարաբաղի իշխանութիւններին:

Առասպել երկրորդ. եթէ Հայաստանը խիստ կեցուածք ընդունի Թուրքիայի նկատմամբ, նրա առջեւ դնի ցեղասպանութեան ճանաչման, կարսի պայմանագիրը չեղեալ յայտարարելու, հայկական հողերը վերադարձնելու հարցերը, ապա Թուրքիան եւ Ադրբեջանը աւելի զիջող կը դառնան Ղարաբաղի հարցում:

Իմ խորին համոզմամբ, որը ես կարող եմ ապացուցել նաեւ կոնկրետ քաղաքական հաշուարկներով, այդպիսի կեցուածքը ոչ միայն որեւէ օգուտ չի բերի Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի լուծմանը, այլեւ նոր բարդութիւններ կ'առաջացնի Հայաստանի եւ Թուրքիայի յարաբերութիւններում, որոնք աւելի եւս կը ծանրացնեն Հայաստանի ու Ղարաբաղի դրութիւնը: Անկէն աչքով իսկ կարելի է նկատել, որ ընդհակառակն, Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի համար դա լրացուցիչ կոուան կը հանդիսանար ապացուցելու Հայաստանի ծաւալապաշտական նկրտումները եւ նրա դէմ լարելու միջազգային հանրութեան առանց այդ էլ անբաւատ կարծիքը:

Առասպել երրորդ. եթէ Հայաստանը ձիշդ օգտագործէր Սփիւռքի լոպիստական կարողութիւնները, ապա սփիւռքահայ համայնքները թոյլ չէին տայ իրենց կառավարութիւններին ոտնահարել Լեռնայինի Ղարաբաղի իրաւունքները:

Այս առասպելը մեկնաբանելուց առաջ նախ պէտք է ճշդել, որ լոպիստական կարողութիւններ ունի միայն ամերիկահայ գաղութը, միւս երկրներում լոպիստական աւանդոյթներ, հեռեւաբար նաեւ կազմակերպուած լոպիստական խմբեր գոյութիւն չունեն:

Ջթերադնահատելով, անշուշտ, ամերիկահայ համայնքի լոպիստական աշխատանքը Հայաստանին լուրջ մարդասիրական օգնութիւն ցուցաբերելու եւ ամերիկեան կոնգրէսում Ղարաբաղի նկատմամբ դրական կարծիք ձեւաւորելու տարեներում, դրա հետ մէկտեղ չպէտք է մոռանալ, սակայն, որ լոպիմքը սահմանափակ է. նրա ազդեցութիւնը վերջանում է այնտեղ, որտեղ բախւում է ԱՄՆ-ի պետական չահերին: Դա վերաբերում է ոչ միայն հայկական, այլեւ բոլոր միւս լոպիստական կազմակերպութիւններին, այդ թուում նաեւ հրէականին, որը թէեւ ամենահզօրն է, բայց ամենեւին ոչ ամենակարող:

Առասպել չորրորդ. Ռուսաստանի ներկայիս կոմսոպոլիտ իշխանութիւնները չեն հասկանում իրենց երկրի ազգային շահերը (այս հարցում մեղաւոր է նաեւ Հայաստանը, որը չի կարողանում դա ներքանց բացատրել): Բայց շուտով Ռուսաստանում իշխանութեան կը գան իսկական ազգայնական ուժեր, որոնք Հայաստանը դարձնելով կովկասի Իսրայէլ, Ղարաբաղի հարցը մեր օգտին կը լուծեն:

Կասկածելի ու հարցական են, եթէ չասենք անհեթեթ, այս առասպելի անխըսիր բոլոր դրոյթները.

– արդեօ՞ք իսկապէս կոմսոպոլիտ են Ռուսաստանի ներկայ իշխանութիւնները.

– իրօ՞ք նրանք չեն հասկանում իրենց երկրի ազգային չահերը.

– Հայաստա՞նն է, որ դա պէտք է հասկացնի նրանց.

– Ռուսաստանին դաս տուողները, արդեօ՞ք իրենց ծիծաղելի վիճակի մէջ չեն գնում՝ վարկաբեկելով Հայի կեցուածքը.

– իսկապէ՞ս Ռուսաստանում իշխանութեան են գալու ազգայնական ուժերը.

– նրանք արդէն խոստացե՞լ են Ղարաբաղը նուիրել Հայաստանին կամ ճանաչել նրա անկախութիւնը, այդ խոստումը եղել է բանաւո՞ր, թէ գրաւոր.

– եւ վերջապէս, ինքնախարէութեամբ Ռուսաստանի կամ որեւէ այլ տէրութեան խաղալիքը դառնալու մոլագարութիւնը դեռեւս որքա՞ն ժամանակ պէտք է լինի Հայի կենսակերպը:

Մի թէ՞ մեծ խելք է պէտք հասկանալու համար, որ ինչպիսի իշխանութիւն էլ լինի Ռուսաստանում, միեւնոյն է նա չի կարող ճանաչել Ղարաբաղի անկախութիւնը, որովհետեւ իր կազմում ունի քսան Ղարաբաղ:

Առասպել հինգերորդ. Ադրբեջանը շատ ակտիւ գործելով միջազգային ատեաններում ու զանգուածային լրատուամիջոցներում, փաստօրէն շահել է բարոյական պատերազմը (որը յաճախ չփոխւում է դիւանագիտական յաղթանակի հետ):

Միակ առասպելն է, թերեւս, որ ամենեւին հիմքից զուրկ չէ. Հայաստանի եւ Ղարաբաղի համեմատ Ադրբեջանն իսկապէս մեծ ազդակ է բարձրացնում միջազգային ատեաններում ու լրատուամիջոցներում: Պատճառը, սակայն, պարզից էլ պարզ է ու միանդամայն բնական: Էլ ի՞նչ էր մնում անելու Ադրբեջանին. նա ստիպուլ է տուել ռազմական առճակատումը, լիովին կորցրել է վերահսկողութիւնը Ղարաբաղի վրայ, զրկուել է զգալի տարածքներից, ընկել չուրջ հինդհարիւր հազար փախստականների ծանր ճնշման տակ: Ադրբեջանի նախագահն ու արտգործնախարարը ի՞նչ պատասխան պէտք է տային իրենց ժողովրդին, եթէ ոչ միջազգային ասպարէզում բարձրացնելով ձեւացնել, թէ խիզախօրէն պայքարում են Ղարաբաղն ու կորցրած տարածքները ետ նուաճելու համար:

Եթէ անգամ ճիշդ է այն պնդումը, թէ մենք իբր տանուլ ենք տուել քարոզչական պատերազմը, ապա պէտք է դնահատել. ո՞րն էր աւելի նախընտրելին՝ պահել Ղարաբաղը եւ կորցնել քարոզչական պատերազմը, թէ՞ կորցնել Ղարաբաղը եւ փայլուն յաղթանակ տանել քարոզչութեան ասպարէզում: Պատմութեան մէջ մենք քարոզչական ու բարոյական այնքան յաղթանակներ ենք տարել, որ դուցէ մեր քիմքին դա է պատճառում: Սա չի նշանակում, անշուշտ, որ մենք պէտք է անտեսենք քարոզչական դործունէութիւնը եւ միջոցներ չձեռնարկենք չէզոքացնելու համար ադրբեջանական քարոզչութեան ազդեցութիւնը:

Սահմանափակելով առասպելների թուարկումը, այժմ թեթեւակի անդրադառնանք նաեւ մի քանի հանելուկների՝ նրանց լուծումը թողնելով, սակայն, բացառիկ հնարամտութեան տիրապետող մարդկանց:

Հանելուկ առաջին. կարելի է հասնել Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչմանը եւ միաժամանակ խուսափել պատերազմից (Վ. Մանուկեանի նախընտրական ծրագրից):

Ի՞նչ է սա. հանճարի մտքի փայլատակո՞ւմ՝ անմատչելի խեղճ մահկանացուներիս, թէ ուղեղի ժամանակաւոր մթագնում, որը ամէն մարդու հետ կարող է պատահել: Կամ դուցէ նախագահ Ալիեւը հանելուկի հեղինակի ականջին ինչ-որ բան է փսփսացել, որ մենք չդիտենք: Յամենայն դէպս, հայ քաղաքական մտքին մի այնպիսի կնճռոտ առեղծուած է մատուցուել, որից անգամ Այնշթայնը դժուար թէ պլուխ հանէր:

Հանելուկ երկրորդ. Հնարաւոր է անտեսել միջազգային հաւրութեանը եւ շարունակել օգնութիւններ ստանալ նրանից:

Գործի բերումով միջազգային հանրութեան պատասխանատուների հետ ամենաշատը ես եմ չփուում, բայց երբեւէ նրանցից այդպիսի հաւաստիացում չեմ ստացել: Ընդհակառակն, ամէն քայլափոխում, մենք տեսնում ենք օդնութիւնների նրբօրէն քօղարկուած պայմանաւորումը քաղաքական հանդամանքներով: Դուցէ այստեղ էլ մենք ենք մեղաւոր, որ չենք կարողանում միջազգային հանրութեանը բացատրել իր ստրատեգիական չահերը: Ցիրաւի, մենք մոռանում ենք համաշխարհային ազդ լինելու, հեռեւաբար ամբողջ աշխարհին դաս տալու մեր պատմական առաքելութիւնը:

Հանելուկ երրորդ. Մենք՝ ընդդիմադիրներս, դարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ծրագիր չունենք, բայց բանի որ Հայաստանի ներկայ ապազգային իշխանութիւնները ի վիճակի չեն լուծելու այդ հարցը, ապա իշխանութիւնը տուէք մեզ, եւ մենք կը լուծենք՝ ձեռի հետ էլ վերականգնելով Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը, հինգ – տաս անգամ բարձրացնելով աշխատավարձը, երկիրը ողողելով արտասահմանեան ներդրումներով:

Ձգիտեմ իսկ, արժէ, թէ չարժէ մեկնաբանել այս հանելուկը. յամենայն դէպս, չեմ կարող չնշել, որ քաղաքական հանրութեան մէջ ազնիւ խօսքը ամենեւին էլ լաւագոյն վաստակը չէ, եւ երբեմն ժողովուրդը հաւատալով ոեւէ մէկի ազնիւ խօսքին՝ նրան իշխանութիւն չի տալու, մանաւանդ, երբ այդ խօսքը, հանելուկ պարունակելուց բացի, մօտեցում է նաեւ հրաշապատում հէքեաթի ժանրին:

ՓԱԹԵԹԱՅի՞Ն, ԹԷ ՓՈՒԼԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄ

Ընդդիմադիր մամուլի կողմից ջանք չի խնայւում հասարակութեանը տպաւորելու համար, թէ իբր Լեռնային Ղարաբաղը պաշտպանում է կարգաւորման փաթեթային տարբերակը, իսկ Հայաստանը՝ փուլայինը, որը յղի է լուրջ վտանգներով: Ես թերեւս չանդրադառնայի այս հարցին, եթէ ի պարմանս ինձ նման յայտարարութիւններ չանէին Նաեւ Ղարաբաղի ներկայացուցիչները:

Սեպտեմբերի 26-ի մամլոյ ասուլիսին ուշադիր հետեւողները պէտք է նկատած լինէին, որ թէ փաթեթային, թէ փուլային լուծումները ես համարել եմ «իրական (ռէալ) տարբերակներ»: Նշել եմ նաեւ, որ Հայաստանը լուրջ վերապահումներով ընդունել է համանախագահների ներկայացրած առաջին ծրագիրը, որը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ կարգաւորման փաթեթային տարբերակ: Եւ միայն այն բանից յետոյ, երբ Ադրբեջանը եւ Լեռնային Ղարաբաղը գրաւոր կերպով կտրականապէս մերժել են այդ տարբերակը, համանախագահները ստիպուած են եղել կողմերին առաջարկել փուլային լուծում:

Ասուլիսում իմ կողմից մանաւանդ պէտ ասուած է. «Ըստ էութեան ի՞նչ տեղի ունեցաւ: Միջնորդներն էլ, մենք բոլորս էլ հասկանում ենք, որ այսօր Ղարաբաղը եւ Ադրբեջանը պատրաստ չեն քննարկել Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը, որովհետեւ նրանցից իւրաքանչիւրն ունի այդ կարգավիճակի մասին իր սեփական պատկերացումը, որը կտրուկ հակադրւում է հակառակորդի տեսակէտին: Այս հարցում բոլորը համոզուեցին: Ես կարծում եմ, լինուրեց միակ իրատեսական մօտեցումը: Եթէ լուծման նման տարբերակը չի դնում, այսինքն իրագործելի չէ, այսօր պէտք է փորձ կատարել իրագործել լուծման "փուլ առ փուլ" տարբերակը» («Հայաստանի Հանրապետութիւն», 27 Սեպտեմբերի 1997 թ.):

Մերժելով նախ փաթեթային, ապա՝ փուլային լուծումները եւ այսօր առաջարկելով կրկին վերադառնալ փաթեթային տարբերակին, ղարաբաղեան կողմը անյարմար դրութեան մէջ է դրել թէ Ղարաբաղը, թէ Հայաստանը: Այնուամենայնիւ, վիճակը ես ողբերգական կամ փակուղային չեմ համարում, քանի որ հնարաւոր է այդ երկու տարբերակները հետեւողաբար համատեղել:

Գլխաւորն այսօր չուրջ մէկ տարի ընդհատուած բանակցութիւնների վերսկսումն է, որի համար անհրաժեշտ է կարճ ժամանակում վերջիվերջոյ հակամարտող կողմերի միջեւ համաձայնեցնել բանակցութիւնների հիմք հանդիսացող փաստաթղթի նախագիծը: Եթէ դա տեղի չունենայ մինչեւ ՕՀՍԿԸ նախարարների խորհրդի առաջիկայ նիստը, որը կայանալու է այս տարուայ դեկտեմբերին Քոփընհագէնում, ապա մեզ լուրջ բարդութիւններ կարող են սպասել:

ԴԱԻԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՌԻՈՒՄ Է

Ընդդիմութեան կողմից փորձ է արուում ստեղծել նաեւ այն տպաւորութիւնը, թէ համանախագահների կողմից Ղարաբաղի դէմ դաւադրութիւն է կազմակերպւում, որին ապաշնորհութեան պատճառով կամ դաւաճանական դիտաւորութեամբ մասնակցում է նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը: Նման տպաւորութեան ստեղծման նպատակով մասնաւորապէս շահարկւում է բանակցութիւնների գաղտնիութեան հանդամանքը, թէեւ այդ մարտավարութիւնը, կարծում եմ, ես ըստպահիչ կերպով անդրադարձել եմ ՀՀՇ 9-րդ համագումարի իմ ելոյթում: Սահպատած եմ կրկնել ելոյթի համապատասխան հատուածը.

«Գաղտնին անպայման դաւադրութիւն չի նշանակում: Սա պարզապէս միջազգային դիւանագիտական պրակտիկա է՝ հեշտացնելու համար բանակցութիւնների գործընթացը, այն հեռու պահելով աւելորդ աղմուկից ու պրոպագանդիստական շահարկումներից: Բաւական է յիշեցնել, որ արաբա – իսրայէլեան կարգաւորման ներկայ գործընթացին նախորդել են տարիներ տեւած գաղտնի բանակցութիւններ:

Հասկանալի է, որ գաղտնի է ընթանում միայն բանակցութիւնների փուլը, իսկ համաձայնութիւնների կայացումից յետոյ, բայց վերջնական պայմանագրերի ստորագրումից առաջ կարգաւորման ծրագիրը բնականաբար ներկայացուելու է ինչպէս մեր, այնպէս էլ Սրբազան եւ Ադրբեջանի ժողովուրդների դատին...

Մի բանում ձեզ կարող եմ լիովին վստահեցնել. Հայաստանը երբեւէ չի ստորագրի որեւէ փաստաթուղթ, որի տակ չի լինի նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի ստորագրութիւնը» («Հայաստանի Հանրապետութիւն», 15 Յուլիս, 1997 թ.):

Թուում է, թէ քիչ թէ շատ տրամաբանող եւ տարրական մտաւոր կարողութիւններ ունեցող մարդկանց համար ասուած է ամէն ինչ: Բայց ամպարտաւանութեան, սուտ եւ ժողովրդին մոլորութեան մէջ պահելու տենդով առաջնորդ մարդկանց համար ի՞նչ փոյթ հաշուի նստել տրամաբանութեան կամ ընդհանրապէս բանականութեան հետ, երբ կարելի է ընդդիմախօսի խօսքերն աղաւաղելու եւ երեւակայական վերապրումներ կատարելու միջոցով քօղածածկել սեփական մերկութիւնը, յոյս տնենալով ստորադաս մարդկային բնազդների վրայ:

Դաւադրութիւնն ըստ էութեան, բացառում է ոչ թէ ենթակայական (սուբյեկտիւ) հանդամանքներով, այլինքն ոչ

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՍՐՈՒԹի Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 26–ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի իր պատիւ անոր ծննդեան 70–ամեակին եւ գրական գործունէութեան 50–ամեակին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Պետօ Սիմոնեան, անդրադառնալով Խրախունիի կեանքին ու գործին: Բանաստեղծը ներկայացուցած է Գրիգոր Շահինեան: Խօսք առած է նաեւ Ժիրայր Դանիէլեան ծանօթացնելով՝ «Խրախունի՝ մարդն ու վաստակը»: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որու ընթացքին արտասանութիւնները եղած են Խրախունիէն եւ երգեր, բանաստեղծին խօսքերով: Հուսկ, արտայայտուած է Խրախունի շնորհակալութիւն յայտնելով գինք հրաւիրող «Շիրակ» ամսագրի խմբագրութեան եւ գնահատելով լիբանահայ գրութիւը որ կը մնայ Սփիւռքի հայութեան սիրտը:

***

ՊՈՒՐԲԻՆի մէջ, վերջերս իր մահկանացուն կնքած է Արշաւիր Աբեթեան, ռումանահայութեան երիցագոյն մտաւորականներէն մէկը: Ողբացեալը ծնած էր 1907–ին Ռումանիոյ Կոնստանցա քաղաքը, յետագային փոխադրուած է Պուքրէշ ուր շարունակած է իր ուսումը: Համալսարանական վաւրութեան հաստատումէն եաք, այլ կոչումներու հետ զուգահեռ ան եղած է եւ երկրին գրանատան բանտերուն մէջ անցուցած է ինը տարի: Ազատ արձակուելէն եաք, չրջան մը զբաղած է գրավաճառութեամբ իր ապրուստը ապահովելու համար, մինչեւ 1989–ի յեղափոխութեամբ է որ կրցած է բարելաւել կեանքի իր պայմանները: Հրատարակած է յուշեր «Ամպատ»ի մէջ, լոյս ընծայած չորք մը հատորներ, նաեւ իր գրոյ ժեռնէի եւ եղբօր՝ Հայկի ստեղծագործութիւնները:

«ԿՈՎԿԱՍ՝ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵԻ 1555-1914»

Հոկտեմբեր 24 – 25–ին այս խորագիրով պիտահաւաք մը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայագիտական քաղաքին մէջ, կազմակերպուած՝ վերոֆէսօրներ Մ. Իւրսինեսի եւ Ռ. Մոթիքայի կողմէ: Երկուքն ալ հետազօտող ու դասաւանդողներ են Միջին արեւելեան լեզուներու եւ մշակոյթներու հիմնարկին մէջ ու մասնագէտ իսլամականութեան ու Օսմանեան կայսրութեան: Գիտահաւաքին չորք երկու տասնեակ մասնագէտները եկած էին ԱՄՆ–էն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Վրաստանէն, Թուրքիայէն, Իտալիայէն, Աւստրիայէն:

Գերմանիոյ միացումէն ու Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր, կովկասեան ուսումնասիրութիւններու, կովկասի ու անդրկովկասեան ժողովուրդներու եւ հանրապետութիւններու նկատմամբ հետաքրքրութիւնը աւելցած է Գերմանիոյ մէջ: Ատոր զարկ կուտան երկրին մէջ վերջին չրջաններուն բազմապատկուած թիւը հայկական, վրացական, չէրքէզական եւայլն ընկերակցութիւններու: Նաեւ հոն ներկայութիւնը երեք միլիոն թուրք քաղաքացիներու (որոնց մէկ միլիոնը Քիւրտ է) եւ կրօնական, քաղաքական, արհմիութենական մշակութային անոնց մեծ թիւով կազմակերպութիւններուն:

Պէտք է նչել որ Կովկասին, Անդրկովկասին եւ Հայաստանին տիրապետելու մարմաջը սուր մրցակցութեան եւ անընդմէջ պատերազմներու պատճառ եղած է Օսմանեան եւ Պարսկական կայսրութիւններուն միջեւ, ԺԶ. դարէն ԺԹ. դարու սկիզբը երբ թէ՛ առջինին, թէ՛ երկրորդին չրջանին մէջ ներկայութեան աստիճանաբար վերջ տրուեցաւ Ռուսերուն կողմէ: Տիրապետութեան պայքարէն անբաժան եղած են մահմետականացումի յապաղած երեւոյթներ (սիւննի, չիի) եւ մահմետական համեղբայրութիւններու (միւրիտներ, սուֆիները) ցանցերուն ընդլայնումը: Այդ պայքարը տեղական դիմադրութեան ալ մղած է, բայց նաեւ հաճախերբեմն զօրակցութիւններու եւ միջազգային դաշինքներու (դաշինք Կովկասի մահմետականներու, Պոնտոսի չրջանի Յոյներու, Պարսկական և Օսմանեան կայսրութեան Հայերու): Եւ այս մեկնակէտէն Հայաբլպէրկի գիտահաւաքը կեդրոնացան թեմա առած էր Կովկասը լայն առումով, որպէս մշակութային չփումներու, փոխանակումներու (ապրանքի, մարդոց եւ գաղափարներու) կամ օսմանեւրոպական ճակատումներու դաշտ, ԺԶ. դարէն ԺԹ. դար (դար որուն իսկական աւարտը 1914 թուականն է):

Կարելի չէ յօդուածի մը սահմաններուն մէջ տալ ամբողջական ցանկը բոլոր մասնակիցներուն եւ անոնց ելոյթներուն: Անոնք չօշափեցին շատ ընդարձակ դաշտ մը որ Սաֆարիաններու ծառայութեան մտած Կովկասցի գինուորներէ (ԺԷ. դար) կ'երկարէը մինչեւ չէրքէզ յեղուզակներու (ԺԹ. դար) կաղապարատիպը, Իրանի ենթակայ վրացական իշխանապետութիւններէ (ԺԷ. – ԺԸ. դար) մինչեւ արդիական համաթրքականութիւն եւ համիսլամութիւն, Տրապիզոնի, Թիֆլիսի և Թաւրիզի միջեւ առեւտուրէն (ԺԹ. դար) մինչեւ Օսմանեան կայսրութեան կովկասցի ուղեմաները (կրօնաւոր գիտուններ) Ի. դարու սկիզբին: Երկու զեկուցումներ նիւթ ունեցան Հայերը: Տրնի Փափազեան (Միչիկընի Տիրպըրն համալսարանէն) որ կը ներկայացնէր «Հայկական ուսումներու ընկերութիւնը», խօսեցաւ «Իրանեան տիրապետութեան ենթացաւ Կայ Կովկասահայերու» մասին, հին գրերէն մինչեւ 1828: Անահիտ Տէր Մինասեան (Սորպոն 1 – Փարիզ) ներկայացուց «Կովկասի Հայերուն դերը իրանեան սահմանադրական յեղափոխութեան մէջ (1906 – 1912)»: Այս երկուքէն անջատաբար Հայերու մասին քազմաթիւ նչումներ եղան, այլ զեկուցումներով: Ինչպէս չեշտեց մասնակից մը, «փաստաթուղթերուն մէջ մարդ ամէն քայլի Հայերու կը հանդիպէր», ինչ որ ալ ըլլային նկատի առնուած ժամանակաշրջանը եւ հարցերու բնոյթը: Այսպէս, պիտահաւաքին ընթացքին խօսուեցաւ Վրաստանի ու Հայաստանի թագաւորներուն յարաբերութիւններուն, Թիֆլիսի հայկական եւ աղրբեջանական երդիծական մամուլին, ցամաքամասերու միջեւ առեւտուրին մէջ հայ վաճառականներու դերին, ազատականն «Մշակ» պարբերականին ու Հ.Յ.Դ.ի վէճերուն մասին: Նիւթ եղան նաեւ Հ.Յ.Դ.–ի իսկական կոչումը, հիմնուած Ս. Պետերբուրգի ռուսական դիւաններուն վրայ, ինչպէս նաեւ ուլեմաներու հարցը, Համչէնցիները (Տրապիզոնի ներքին չրջանի մահմետական Հայերը) օսմանեան փաստաթուղթերու արձանագրութիւններէն:

***

Կովկասի եւ երիտասարդ հանրապետութիւններու նկատմամբ հետաքրքրութիւնը հասատատուեցաւ 1994–ին Գերմանիոյ մէջ հետազօտութեան խումբի մը կազմութեամբ եւ միջազգային կապի տեղեկատուով մը «Նոյէ քաւքաղիչէ Փոսթ» որ Հայաբլպէրկի լոյս կը տեսնէ Ռ. Մաթիքայի կողմէ: Հաղորդակցութեան նոր զարգացումներու չնորհիւ կարելի եղած է «մասնագէտներ»ու առաջին ցանց մը հիմնել ԱՄՆ–ու, Եւրոպայի եւ ՀՄՊ–ի երկիրներուն մէջ ու տեղեկութիւններու արագ փոխանակում ապահովել:

Վերոնչեալ տեղեկատուին մէջ հայկական ուսումներու յատկացուած տեղը արհամարհելի չէ, միւս կողմէ՝ Գերմանիա նոյնիսկ եթէ ինչպէս անցեալին, այսօր եւս առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններ ունի Վրաստանի ու Թուրքիոյ հետ, Հայաստանի նկատմամբ ալ անտարբեր չէ: Այդ հետաքրքրութիւնը կը մատնեն Պէռլին - Պրանտընպուրկի Աւետարանական Եկեղեցիին գործունէութիւնը, նաեւ փրոֆ. Հ. Կոլցի Լեփսիուսի դիւաններուն վրայ կատարած ուսումնասիրութիւնը, պատմաբան Հ. Քայզերի (Պոխում) աշխատութիւնները Հայերու ցեղասպանութեան մասին:

Սակայն Գերմանիա միեւնոյն ատեն անտեսական հզօրութեան տէր երկիր մըն է, մեծապէս գործօն՝ կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի, նաեւ անչուշտ ԱՄՆ–ու, Բրիտանիոյ, եւ Ֆրանսայի մէջ: Հետամուտ է դիրքի մը տիրանալու Բալքանի մէջ ալ եւ Աղրբեջանի գործընկերը ըլլալու: Իսկ այս պիտահաւաքէն յայտնի եղաւ որ մասնակիցներու կէսէն աւելին զտնուած էին Աղրբեջան եւ Վրաստան, բայց անոնցմէ ոչ մէկը այցելած էր Հայաստան կամ Ղարաբաղ, բացի երկու հայ մասնակիցներէն: Ցաւալի է այս տարբերութիւնը: Ան կրնայ զարմանալի Գերմանիոյ հայկական մշակութային կազմակերպութիւններուն ջանքերով (Պոխում, էքս լա Շափէլ, Միւնիխ, եւայլն), բայց մանաւանդ Երեւանի Աւետաբերան գործերու նախարարութեան գործունէութեամբ որ չօշափելի արդիւնք կրնայ տալ դերմանացի համալսարանականներու ուղղուած հրաւէրներով:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԻՎ ԹԷՐՆՈՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբերի վերջին օրերուն, Հայերու կրած ցեղասպանութիւնը օրակարգի վրայ էր Լիոնի մէջ: Տեղի ունեցան դասախոսութիւններ: Այս անգամ կազմակերպողները Հայեր չէին, յաճախ չէ որ կը պատահի այդ:

Լիոնի մէջ կայ կազմակերպութիւն մը՝ որ կը կոչուի Մարզկային Իրաւունքներու Ամպհոն. գլխաւոր վարիչն է փաստաբան մը՝ Ժան – Մարի Շանոն, քաղաքապետին կցորդներէն մէկը: Ամպհոնը կը վայելէ հովանաւորութիւնը չորք մը կազմակերպութիւններու, քաղաքին համալսարաններուն ու քաղաքապետութեան ալ: Կը կազմակերպէ դասախոսութիւններ:

Այս անգամ, հրաւիրուած էր Տօքթոր Թէրնոն խօսելու մարդու իրաւունքներու մասին ու նաեւ՝ Հայերու կրած ցեղասպանութեան, Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Ծանօթ է որ Իվ Թէրնոն իր կեանքին մէկ կարեւոր մասը յատկացուցած է ցեղասպանութիւններու ուսումնասիրութեան, եւ կը նկատուի աշխարհի գլխաւոր մասնագէտներէն մէկը այդ ճիւղին մէջ:

Տօքթոր Թէրնոն մասնակցեցաւ դասախոսութիւններու Լիոնի երեք համալսարաններուն մէջ, իսկ գլխաւոր հաւաքոյթը, ժողովրդական, տեղի ունեցաւ Էքզիլ Նորմալի մէջ: Ներկաներուն մէկ կարեւոր մասը մեր հայրենակիցներն էին:

***

Դասախոսը, իր ելոյթին սկիզբը, ուզեց ճշդել թէ ի՛արտայայտուի իբրեւ պատմադիր մը: Շատ համոզիչ բառերով ու փաստերով պարզեց թէ Երիտասարդ Թուրքերու կոմիտէին, կառավարութեան նպատակն էր, կազմակերպելով տեղահանութիւններ ու ջարդեր, ջնջել Հայերու ներկայութիւնը երկրին մէջ: Յաջողեցան... Յաջորդ կառավարութիւններու չանքերը՝ ժխտելու ցեղասպանութեան ոճիրին իրականութիւնը, չեն կրնար լրջօրէն նկատի առնուիլ: Պէտք է սակայն պայքարիլ, չարունակել պայքարիլ, յիշեցնելու համար եղածը միջազգային մակարդակի վրայ. պայքարիլ մանաւանդ պետական ժխտումներուն դէմ եւ նաեւ՝ անտարբերութեան դէմ մեծ պետութիւններուն՝ զերի իրենց ֆինանսական, տնտեսական շահերուն: Ըսաւ՝ «Հայերը չեն կրնար մոռնալ ցեղասպանութիւնը»:

Տօքթոր Թէրնոն հրաւիրուած էր նաեւ մասնակցելու չրջանային հեռատեսիլին (Թէ–Լի–Էմ) «Տէպա» յայտագրին, նոյն նիւթին չուրջ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ ներկայիս որ «մեղա՛յ, մեղա՛յ»ի չրջան մըն է, ինչու թրքական կառավարութիւնը չուզեր մտնել նոյն ճամբուն մէջ, դասախօսը ըսաւ՝ «Թուրք վարիչները չատ լաւ գիտեն թէ եղածը ցեղասպանութիւն էր, բայց ուժեղ տարբիներէ ի վեր կառավարութիւնը կը պնդէ թէ ցեղասպանութիւն տեղի չունեցաւ, եթէ այսօր ընդունին ցեղասպանութեան իրականութիւնը, ուժեղ տարբիներ չունակ ստած պիտի ըլլան»:

Այդ, արդէն, լուրջ պատճառ մըն է Թուրքիոյ ուրացման քաղաքականութեան համար բայց, անկասկած, ոչ միակը:

Թէ–Լի–Էմ–ի սփռումին ներկայ էր նաեւ Փարիսի դատավարութեան փաստաբաններէն մէկը՝ մէթր Ժաքպովիճ. իր ակռոսանքը յայտնեց որ, մինչ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը ընդունուած է իբրեւ իրականութիւն ամբողջ աչխարհէն, Հայերունը միչտ առարկայ է ժխտումի: «Մենք Հայերուն հետ ենք» աւելցուց հրեայ փաստաբանը:

Աւելցնենք մեր կողմէ՝ իբրեւ թէ բոլոր Հրեաները կարեկցային նոյնը ըսել ու նոյնը խորհիլ...

***

Բնականաբար Լիոնի Թուրք հիւպատոսը չուզեց կրաւորական դիրք բռնել դասախոսութիւններու այս չարքին հանդէպ: Հայ դատի տեղական յանձնախումբին անդամ – անդամուհիներուն կարուկ միջամտութիւնը կազմակերպիչներուն մօտ արդիւնք եղաւ որ թրքական տեսակէտը ու ժխտումը անդամ մը եւս լսուին հրապարակաւ: Ըսուեցաւ կազմակերպիչներուն՝ «Ընդդիմախօսութիւնը անտեղի է, քանի որ հարցը քննուած ու դատուած է արդէն»: Կհակնարկուէր, անչուշտ, եւրոպական Խորհրդարանին որոչումին:

Հիւպատոսը զրկած էր սակայն նամակ մը հեռատեսիլի վարչութեանը, մնաց անարձագանգ: Իվ Թէրնոն, իր ելոյթներուն մէջ, անհրաժեչտ փաստերը տուած էր, հերքելով թրքական տեսակէտը:

Էքզիլ Նորմալի հաւաքոյթէն յետոյ, ներկաներէն չատեր մեկնեցան քաղաքապետարան՝ ուր քաղաքապետ՝ Պ. Պաոի հովանաւորութեան տակ – ներկայ էր ինքը – կազմակերպուած էր ընդունելութիւն մը ի պատիւ Պ. Թէրնոնի:

Ժան – Մարի Շանոն իր կազմակերպութեան երախտապիտութիւնը յայտնեց օրուան հիւրին անոր կատարած հսկայ աչխատանքին համար՝ ի պաչտպանութիւն մարդու իրաւունքներուն: Կարեւոր թիւով լիոնահայեր հրաւիրուած էին այս ընդունելութեան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

կառքերու ֆորմիլ 1 վագքերուն, որոնց ծխախոտի ծանուցումի արտօնութիւն տրուած էր բացառաբար, մինչ կը պարզուէր որ Թ. Պլէրի կուսակցութիւնը (Լարուր) 10 միլիոն ֆրանքի նուէր մը ստացած էր Ֆորմիլ Մկկի բուն ալերջմէն: Լապուրը անմիջապէս պիտի վերադարձնէ պումարը:

ՔԱՐԱՇԻ (Փաքիստան) մէջ հակամարիկեան ռճրագործ մը գործուած է Նոյեմբեր 12–ին, որու հետեւանքով 4 Ամերիկացիներ մեռած են, մէկ ալ Փաքիստանցի որ կառքին վարորդն էր: Կը կարծուի որ փոխ – վրէժի արարք մըն է Փաքիստանցիի մը դատապարտումին համար Սի–Ի–Ա–ի երկու գործակալներու սպանութեան որպէս հետեւանք: Փաքիստանցին ձերբակալուած էր Փաքիստան էֆ – Պի – Այ–ի կողմէ եւ Ամերիկա փոխադրուած ուր 20 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուէր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 12 / 13)

ԱԼԻԵՒ – ՇՎԱՐՆԱՑԷ ԴՈՆՓԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Հ. Ալիեւ Նոյեմբեր 12–ին Բաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է Վրաստանի նախագահին հետ որ հոն գացած է կասպից ծովու քարիւղի նախնական արտահանումին հանդիսութեան մասնակցելու: Նոյն առիթով Հ. Ալիեւին շնորհաւորութիւններ յղած է Բրիտանիոյ էլիզապէթ թագուհին, հրաւիրելով որ Բրիտանիա այցելէ 1998–ին: Իսկ նախագահ Ալիեւ կոչ ըրած է բրիտանական ընկերութիւններուն որ մեծցնեն իրենց ներկայութիւնը իր երկրին մէջ:

***

ԷԼՋԻՊԵՑ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆԴԷՊ ԲԱՌՈՒՆ ՄԵՂՄ ԿԸ ՆԿԱՏԷ

Ադրբեջանի նախկին նախագահ ու ժողովրդական ճակատ կուսակցութեան ղեկավար Ա. Էլչիպէյ հարցազրոյցի մը ընթացքին լսած է թէ Ղարաբաղի հանդէպ Բաքուի դիրքորոշումը «մեղմ եւ փափուկ» է. իր կարծիքով պէտք չէ անհիմ դիմումը ընէ: Աւելցուցած է թէ եթէ կարելի չէլլայ խնդիրը քաղաքական ճամբով լուծել, զայն պէտք լուծել ռազմական միջոցներով:

***

ՇՎԱՐՆԱՑԷԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

Վրաստանի նախագահը հեռաձեւիլի հաղորդումով մը Մոսկուային կոչ ուղղած է Աբխազիոյ հարցը արդար ու խաղաղ լուծումի մը հասցնելու, քանի որ կովկասեան չրջանին նկատմամբ ԱՄՆ–ու հետաքրքրութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ: Ան ըսած է. «Թէ՛ Մոսկուայի, թէ՛ Թիֆլիսի մէջ պէտք է հասկնան որ եթէ անմոռ ոտքից ձեռքը կը գտնուի Ղարաբաղի, Աբխազիոյ եւ Ցխինվալի մէջ արդարացի խաղաղութիւն հաստատելու լծակները, չյաջողին ընել ատիկա, ուրիշները կ'ընեն իրենց փոխարէն», Քաղաքական դէտերու համաձայն, Շեվարնաձէի համար հետզհետէ աւելի կը դժուարանայ հանդարտեցնել Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները խզելու պահանջ ներկայացնողները:

***

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՁԱՄԲՈՒ ԲԱՑՈՒՄ

Նոյեմբեր 12–ին Տաուլի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Գանձաքար – Իծաքար – Բէրդ 52 քմ. երկարութեամբ կառուցվիլին. անոր չնորհիւ Բէրդի սահմանամերձ գիւղերը դիւրին կապ կը հաստատեն մարզի կեդրոնին հետ: Ճամբուն բացումի հանդիսութեան ներկայ եղած է նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան:

Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՀՕՐԸ ՑԻՇԱՏԱԿՈՎ

Ֆրանսայի Ֆութպոլի ազգային հաւաքականի կազմին մէջ առնուելէն է վեր Ֆրանսական մամուլին մէջ լոյս տեսան Ալէն Պօղոսեանի նուիրուած բազմաթիւ յօդուածներ: Անոնցմէ վերջինն է Նոյ. 12–ի Իւմանիթէի մարզական էջին մէջ իրեն նուիրուածը: Նոյն օրուան Ֆրանսա – Սկովթիա բարեկամական մրցումին համար ընդհ. մարզիչ Էմէ Ժաքէի կողմէ երկրորդ անգամ ըլլալով ապր. խումբ կանչուելուն է այս անգամ որ առիթ ընծայած է յօդուածին, որու կ'ընկերանայ նաեւ իր մէկ լուսանկարը խաղի ընթացքին: Այս սիւնակներուն մէջ յատկանշական են յատկապէս այն տողերը ուր Պօղոսեան կ'ոգեկոչէ իր վաղամեռիկ հայրը: Ան կ'ըսէ որ իր հօրը մահը որ պատահեցաւ հինգ տարի առաջ, 44 տարեկանին «յոգնութեան եւ անձկութեան» իբր հետեւանք, միշտ ներկայ է իր առօրեային մէջ: Ծորապէս ազդուած, ձենովայի Սամփտորիայի խաղացողը կը նշէ թէ որոշած է կեանքի մէջ յաջողիլ իր հօր յիշատակին համար, քանի որ ամէն ինչ անոր կը պարտի: Կ'աւելցնէ թէ կը խաղայ, կը վազէ, կոլեր կը նշանակէ միշտ յիշելով հայրը, ծագումով հայ, որու կեանքը մաչեցաւ իր գրատան պատճառով, ուր կ'աշխատէր առաւօտեան ժամ հինգէն իրիկուան ութը:

***

Նոյեմբեր 12–ին, Սէն Թ'Էթիէնի մէջ, Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Սկովթիոյ: Պօղոսեան եւ Ճորքայէֆ խաղին վերջին 25 վայրկեաններուն իջան դաշտ: Անոնցմէ երկրորդը նշանակեց Ֆրանսային յաղթական կոլը, փէնալթիէ:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ եկեղեցին եւ իր միութիւնները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին, Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ 26, rue Sibié, Marseille

Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ի

յիշատակին (մահացած Սեպտ. 2–ին, Փանիկ, Հայաստան)

եւ

ԱՐԱՄ ՇԷԽԻԿԵԱՆ-ի

անոր մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարդողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ. – Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Մարհուրդը 1000 Ֆր. Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 67–րդ եւ Օծման 64–րդ զոյգ տարեդարձներուն առթիւ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՒՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին, Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ուխտի Օրն է:

Ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ:

Ժամը 11·30–ին յատուկ պատշաճի քարոզ:

Ժամը 12–ին յատուկ պատարագի հոգեհանգստեան մատուռը արարողութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն:

Կը հրաւիրուին մեր չրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու եւ միասին աղօթելու, ժամը 13–ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ «սիրոյ սեղաններու» չուրջ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

ԱՌԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Լիբանանահայ Տօնիկեան հաստատութեան տնօրէնութիւնը հաճոյքն ունի ծանուցանելու թէ իր անձնակազմէն Պ. Յակոբ Կ. Տօնիկեան ներկայիս Փարիզ գտնուելով կ'ընդունի յարգոյ յաճախորդներ որոնք հետաքրքրուած են տպագրական եւ գրքի առուծախով

H. Doniguian
11, Villa Gustave Edouard
94110 ARCUEIL
Tél. :01. 46. 63. 59. 60

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ խորանի օծման 5–րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի

Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսի պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի

Ներկայ կ'ըլլան. –

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական պատուիրակի
Փոխանորդ
Ռոճ – Ալփի եւ Շրջանի
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետականց Պատուիրակի
Փոխանորդ
Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի
եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը
ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, հոգաբարձութեան անդամներուն եւ զոհերնուն հոգիներուն համար:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

ASSOCIATION DES AMIS DE LARSA

SEANCE SUPPLEMENTAIRE
Vendredi 21 novembre à 18 heures
A la bibliothèque du Centre d'archéologie orientale Jean Deshayes
salle 319 (3e étage)
3, rue Michelet — 75006 PARIS
Aram KALANTARIAN
(directeur de l'Institut d'Archéologie, Académie des Sciences, Erévan)
et
Rouben VARDANIAN
(chercheur à l'Institut d'Archéologie)
«Les recherches archéologiques en Arménie depuis 1992»

Sous la Présidence d'Honneur de
KAREKINE Ier
Patriarche Suprême, Catholicos de tous les Arméniens

L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
Monseigneur Daron Gérédjian
Vicaire Général des Eglises Apostoliques Arméniennes du Midi de la France

L'EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
Le Révérend Père Komitas Bœudjekian
Curé de la Paroisse Catholique Arménienne de Marseille

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Le Pasteur Joël Mikaélian
Président de l'Union des Eglises Evangéliques Arméniennes de France

ESPOIR POUR L'ARMENIE

vous invitent à une rencontre sur le thème

La situation religieuse en Arménie, les sectes

Vendredi 21 Novembre à 20 heures 30 précises

Hôtel Concorde Palm Beach — Promenade de la Plage — 13008 Marseille

Avec la participation de

Monsieur Jean Chelini
Professeur de droit canonique, à la Faculté de Droit d'Aix-en-Provence

Madame Marianne Dubertret
Journaliste à «La Vie»

et venus spécialement d'Arménie

Le Révérend Père Vasken Mirzakhanian
Membre de la Congrégation St-Etchmiadzine

Le Pasteur René Léonian
Représentant du Conseil Mondial Evangélique Arménien en Arménie et correspondant d'Espoir pour l'Arménie

Libre participation aux frais

CHENE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, ANTIQUITES, EPICERIE FINE ARMENIENNE, VETEMENTS, CADEAUX, JOUETS, etc...

Bar
Restaurant
Tombola

Ainsi vous participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements, tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·247 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.247

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Մինչ Հ.Ջ.Օ.Ր.Ա.Ն.Ա.Լ.Ո.Ւ Պարտաւոր Էինք

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի «Պատերազմ, թէ՞ խաղաղութիւն» յօդուածը որ լոյս տեսաւ հայատառ անգամ մը թերթերու մէջ («Յառաջ», Նոյեմբեր 13 – 14), հակազդեցութիւններու ալիք մը առեղծեց, առանց ապահովաբար հեղինակին նպատակին ծանոթ ըլլալու: Այդ նպատակը, բնականաբար, չէր կրնար ըլլալ քննադատականներու, վարկաբեկումներու նոր հրահրում մը, յատկապէս 1996 Սեպտեմբերի դէպքերով իր վարկանիշէն կէտեր կորնչուցած վարկած մը համար: Եւ արդէն, նչեալ դրութիւնը որ իր կարդին հակազդեցութիւն մըն է նոյնինքն Լ. Տէր – Պետրոսեանի Սեպտեմբեր 26–ի նոյն նիւթով տըրուած մամուլի առաւելիսին առթած սխալ հետաքրքրութեան, կը ճշդէ այս պարագան: Ա. առղերէն իսկ նախագահը յուսախարութիւն կը յայտնէ որ մամուլն ու ընդդիմութիւնը ակնկալած վիճարկումը չեն բացած այդ առաւելիսին իր ըսածներուն մասին: Տարբերը չեղաւ, գոնէ մինչեւ այսօր, յօդուածին պարագային ալ որ սակայն տուն տուաւ բազմազան ու բազմերա հարցականներու որպէս առաւելադոյն հակազդեցութիւն:

Ճիշդ է որ այդ առաւելիսն ու յօդուածը կը զուգադիպին ժամանակի մը երբ ընդհանուր է տպաւորութիւնը թէ Ղարաբաղի կարգաւորման ուղղութիւն ու վերութիւն թեւադրող ազդակները աւելի քան երբեք զգալի են: Բայց նաեւ կը զուգադիպի այս կալուածին մէջ իր լեզուն ութեան մինչեւ այսօր վարած արտաքին քաղաքականութեան ուղղուած լուրջ քննադատութիւններու, ինչպէս էր պարագան Մոսկուայէն քաղաքական դիտութիւններու մասնագէտ երկու անուններ՝ Ե. Բարսեղովի ու Ա. Վարդանեանի «Բայց նամակ»ին («Յառաջ», Նոյեմբեր 7): Ուշադրաւ է նաեւ իր տեսակէտներուն հաղորդութեան անուղղակի պարագան որ կը խմբէ ղարաբաղցի պատասխանատուներու կեցուածքը, հզօրացած՝ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի բաւական անակնկալ դիքորոշումով: Այս խումբը՝ սկսած ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանէն, մինչեւ Հայաստանի վարչապետ Ռ. Քոչարեան, միաձայն կը կրկնէ թէ չի բաժներ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ո՛չ խուճապը, ո՛չ ալ փոպիւլիզմի արամադրութիւնը, անոր ներկայացուցած տարազով. կը չեշտէ ու կը չեշտէ թէ Ղարաբաղի հարցը պիտի վճռէ ու լուծէ Ղարաբաղին: Այս պարագան ամէնէն լուրջ «ձեռքերում»ն է նախագահին զոյգ նախաձեռնութիւններուն որոնք թէեւ, իր իսկ արտայայտութեամբ, այդ նպատակը չէին հետապնդեր:

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան քաղաքական իր դիծին, գործունէութեան մասին ընդհանրապէս ժլատ արտայայտուող դեկավար է. մեկնաբանութիւններու մէջ՝ առաւել եւս: Կարելի չէ ըսել նաեւ թէ այլախոհներ, քննադատողներ, կամ նոյնիսկ հանրային կարծիքներ, նշանակութեան զոյութիւն են իրեն համար: Շուրջ վեց տարիէ ի վեր այս պատկերը տուած, որոշ պարագաներու մէջ առիթ իսկ գնահատուած քաղաքական դէմք մը, կարելի չէ մտածել որ օր մը, առանց լուրջ ձգտումն պատճառի, մզուի խօսելու եւ առիթ ալ չգտնելով դրի առնէ երկարապատում յօդուած մը:

Նախագահին խնդրոյ առարկայ զոյգ նախաձեռնութիւններուն մասին առաջին հարցականը կը թելադրուի այս պարագային: Մանաւանդ որ դրութեան մէջ զգալի է յուսախաբութեան մը պատճառած չզգուշութիւնը որ մինչեւ իսկ արտայայտութիւն կը գտնէ արհամարհանքի, հեգնանքի երանգներով, թիրախ առած՝ կարզապակն իր ընդդիմախօսները: Ու համոզիչ չէ Ղարաբաղի մասին փափաքելի վիճարկումէն այդ ընդդիմախօսները բացակայութեան երեւոյթին կապած նախագահին պոռթկումը:

Անոր բուն աղբիւրին ուղղուած հետաքրքրութիւն մը չի կրնար չըլլանալ Ղարաբաղի նիւթը: Սակայն, ան այսօրուան ծանօթ պարագաներով, չի կրնար սպառել ալ հետաքրքրութիւնը. կարելի է մինչեւ իսկ ըսել թէ աւելի կը լարէ զայն: Ճիշդ է որ չըլլանին մէջ ուժերու վերադասաւորումի յայտնի նկրտումներ, միացած՝ աղբրեջանական քարիւղի գործօնին, չեշտած են Ղարաբաղի նկատմամբ խոչընդոտի ընկալումը: Հասկնալի է որ դրեթէ ընդհանուր է այդ խոչընդոտը ժամառաջ վերցնելու փափաքը: Առաջին մօտեցումով մը, նախագահին խուճապը կրնայ բացատրուիլ առար ենթադրելի հետեւանքներուն հեռանկարով: Բայց, դժուար է առով զոհանալ երբ կայ մեծ տալին միւս կողմն ալ: Նոյն այդ՝ խոչընդոտի ընկալումը կարելի չէ՞ օգտագործելի ազդակի վերածել: Նոյնքան յայտնի է որ քարիւղի չահուն ակնդէտ սպասողներու արդէն օրակարգի առաջին նիւթն է քարիւղին փոխադրութեան հարցը: Հոն Բաքու – Ազնգրա – Ուսչինկըլն առանցքին նախընտրութեան կը հակադրուի Ռուսաստանինը. այս հակադրութիւնը չատ ուշագրաւ կերպով արտայայտեցաւ քարիւղին արտահանումին սկիզբին ոճնակատարութեան օրն իսկ երբ զրեթէ նոյն ժամերուն ռուս վարչապետը յայտարարեց թէ իր երկիրը պիտի ըլլայ այդ փոխադրութեան վաղուան տարածքն ալ: Կարելի է մտածել որ յայտնի այս պարագաներէն տարբեր ու այլաբոյր աւելի ծանրակչիռ տուեալներու յենած է Լ. Տէր – Պետրոսեանի մտահոգութիւնը. բայց այդ պարագային, ի՞նչպէս բացատրել զարարաղեան ճակատին հակադրութիւնը: Կարելի է մտածել նաեւ որ որոշ չափով այդ ճակատին ալ ուղղուած է նախագահին ելոյթը, ի հարկին պատերազմելու անոր պատրաստակամութիւնը մեղմելու, նոր արխնայեղութենէ, նոր զոհերէ խուսափելու հեռանկարով: Բայց առիկա ընելու ամէնէն արդիւնաւոր ձեւը կրնա՞յ նկատուիլ վիճարկումի մը նահանջութիւնը: Մանաւանդ որ իր առաւելիսով ու յօդուածով իսկ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան փաստը կուտայ որ իրեն համար տարակարծիքներու մօտեցումները նկատառելի չեն: Այլապէս, գոնէ Նոյեմբեր 1–ին հրապարակուած իր յօդուածին մէջ Բարսեղովի ու Վարդանեանի Հոկտեմբեր 14–ի բաց նամակին մէջ յայտնուած տեսակէտներուն ակնարկութիւն մը պէտք է գտնուէր: Ցառակապէս, ինչ կը վերաբերէր Թուրքիոյ հանդէպ տարուած դիջողական քաղաքականութեան քննադատութեան, երբ վեց տարիէ ի վեր այդ քաղաքականութիւնը արդարացուցիչ պարագաներ չընծայեց Հայաստանի նախագահին: Ցեղասպանութիւնը պատմագէտներու ձգելու, ի հարկին մինչեւ իսկ անոր մէջ հայկական գործօնին անդրադառնալու, հողային հարցը մէկդի դնելու խոհեմութիւնը ո՛չ սահմանները բանալու առաջնորդեց Թուրքիան, ո՛չ ալ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու: Ընդհակառակն. նախագահ Տէմիրէլ վերջերս յայտարարեց թէ Հայաստանի հետ առեւտուրի սիրոյն չէր արժեր վշտացնել եղբայր Ազրբեջանցիները ու չըլլանի առեւտրականները կրնային տարի մը, կամ երկու, եւս սպասել:

Նախագահին առաւելիսին ու յօդուածին առթիւ հրապարակին վրայ ու մամուլին մէջ յայտնուեցան աժան – կարապետ դատապարտումներ ալ ու արդարօրէն կորսուած փառքեր վերադտնելու յեսին չանքով կատարուած վերագրումներ. անոնց լաւագոյն խորհրդանիշն է Ս. Կապուտիկեանի «Հայրենասիրական» պինանոցէն բացուած կրակոցը որ առյժմ օգուտն աւելի վնաս բերած ըլլալ կը թուի հեղինակին, անոր պատեհապաշտութիւնը պախարակող արտայայտութիւններով:

Շրջանի մը որ կը յատկանշուի արտաքին հեռանկարներու մոայլութեան հետ ներքին ամուր կարծուած կապերու՝ Հայաստան – Ղարաբաղ, կամ տակաւին Լ. Տէր – Պետրոսեան – Վ. Սարգսեան, թուլացումով, անորոշութիւններու մտահոգիչ չեշտում ու առանձնութեան մղուած նախագահի մը պատկերը կ'արտացոլայ առաւելիս – յօդուած զոյգին: Բաներ որոնք չէին ապահովաբար անոնց հեղինակին բուն նպատակը:

Ա. Թ.

Ղարաբաղի Պատերազմին Թուրքիա Օգնա՞ծ Էր Բաքուի

Ամէն անգամ որ հարցումը օրակարգի եկած էր, յատկապէս խաղաղարար զօրքի մը կազմութեան պարագային Թրքական ուժերու եւս մասնակցութեան նիւթով, Անգարա մերժած էր Բաքուի պինուորական օժանդակութեան ամէն պնդում: Այս առումով հետաքրքրական էր կարդալ Նոյեմբեր 14–ի Թուրք մամուլը ուր բոլոր «հերքում»ները հերքող արտայայտութիւնները ունի Ազրբեջանի նախկին նախագահ Էլչիպէյ որ Նախիջեւանէն վերադարձած է Բաքու: Ան խօսած է Ապուլհաճ Զաթլըի մասին որ թաւալան առեղծուածային տիպար է, առընչուած՝ Պաքին ոճրափորձէն մինչեւ Սուսուրլուքի դէպքը ուր պետութեան եւ ոճրային շըրջանակներու կապը յայտնուեցաւ արկածի մը շնորհիւ: Էլչիպէյ ըսած է թէ իր նախագահութեան շրջանին Զաթլը ներկայացած է իրեն, փափաք յայտնելով մասնակցելու Ղարաբաղի կռիւներուն. «Ձեռքը ուներ հայկական թանկավայրերու բարեկէս մը եւ 30 հոգինոց հայկական խմբակի մը ցանկը» կ'ըսէ նախկին նախագահը. կ'աւելցնէ թէ ինք անպատեհ նկատած է կռիւներուն անոր գործօն մասնակցութիւնը, այն վախով որ սպանուելու պարագային փաստը տրուած կ'ըլլայ Թուրք քաղաքացիի մը հոն ներկայութեան ու տարիկա դիւանագիտական հարց կը ստեղծէ: Առաջարկած է որ աշխատանք տանի ազրբեջանական զօրքերը մարզելու, ինչ որ ըրած է Զաթլը:

Նոյն հարցազրոյցին մէջ Էլչիպէյ ըսած է նաեւ թէ Իրան կոչուած երկիր մը չի ճանչնար ինք, քանի որ ան Պարսկաստանի, Պելուճիստանի, Խուզիստանի, Քիւրտիստանի հողերուն տիրակալութեամբ կազմուած է, կը նմանի Մորհ: Մխութեան. «Թաւրիզն ալ, Ղազուինն ալ իմ հողերս են: Հիւսիսային եւ հարաւային Ադրբեջանները օր մը անպայման պիտի միանան» կը հեշտէ վճռակամ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Լոնտոնի Մէջ

Շարունակելով իր այցելութիւնը Լոնտոն, Նոյեմբեր 9–ին, Գարեգին Ա. ամբողջ օրը անցուցած է Անկլիքան Եկեղեցւոյ կեդրոնը՝ Քէնթըրպըրիի մէջ: Ընկերակցութեամբ Արքեպիսկոպոս Քերիի նախ ներկայ եղած է Ա. եւ Բ. համաշխարհային պատերազմներու զոհերուն նուիրուած հոգեհանդիսին, ապա ժամը 12–ին, յատուկ արարողութեան, պատրաստին զոր մատուցանած է Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը, քարոզած է Գարեգին Ա.: Նախքան այդ, Արքեպիսկոպոսը բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է եւ Գարեգին Ա.–ի չնորհած Անկլիքան Եկեղեցւոյ բարձրագոյն չքանչանը՝ Համպէթի խաչը: Նոյն պատիւին արժանացած էր երջանկայիշատակ Վազգէն Կաթողիկոսը:

Օրուան երկրորդ կէսին, Արքեպիսկոպոսը կազմակերպած էր ճաշ մը ի պատիւ Կաթողիկոսին:

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 10–ին, ժամը 11–ին, ընկերակցութեամբ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին, Գարեգին Ա. ժամանած է Ս. Սարգիս Եկեղեցին ուր ղիրենք դիմաւորած է Լոնտոնի հայ համայնքը: Կանոնական կարճ աղօթքէ մը ետք, Գարեգին Ա. եւ Արքեպիսկոպոսը փոխանցած են ողջոյնի խօսքեր: Նոյն օրը, երեկոյեան, դարձեալ Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցած է «Հրաշափառ»ի արարողութիւն, որով պաշտօնապէս կը սկսէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցելութեան երկրորդ հանդրուանը՝ հովուապետական այցելութիւն Լոնտոնի հայ գաղութին: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Եղիէ Արք. Կիզիրեան: Գարեգին Ա. նախ անդրադարձաւ, ապա հայերէն խանդավառած է ներկաները: Օրը փակուած է ընդունելութեամբ մը Եկեղեցւոյ կից «Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՈՑԻ ՄԷՋ բացուեցաւ, Նոյեմբեր 14–ին, Փրանսախօսութեան Լ. վեհաժողովը որու կը մասնակցի Ժ. Շիրաք: Որոշուած է ընդհ. քարտուղարութիւն մը ստեղծել եւ այդ պաշտօնին պէտք է կոչուէր ՄԱԿ–ի նախկին ընդհ. քարտուղարը՝ Պութրոս Պութրոս Ղալի իր 75–ամեակին օրն իսկ: Ան կ'ուզէ որ պայքար չըլլայ անդրբէնին դէմ, թէեւ Թունդ Փրանսասէր մըն է: Աւրաբ, քրիստոնեայ, ամուսնացած Ալեքսանդրիոյ հրեայ մեծահարուստ ընտանիքի մը աղջկան հետ, Պութրոս (Պետրոս) կնոջը հետ միշտ Փրանսերէն կը խօսի: Այս վեհաժողովը, առաջինը՝ համայնավար երկրի մը մէջ, կը համախմբէ 49 պետութիւններու 2000 պատուիրակները: Կարելի չէ ճշդրտօրէն ըսել թէ ի՞նչ կ'արժէ նման վեհաժողով մը որու համար 125 Փէօժօ 605 եւ 406 վարձուած են եւ Փարիզէն օդանաւով Վիէննամ ղրկուած: Ծախքերու մէկ երրորդը կը ստանձնէ Վիէննամը, 2/3–ը կը մնայ գլխաւորաբար Ֆրանսայի (75 միլիոն Ֆր.): Ժողովը կը տեւէ 48 ժամ:

ԱՐԱՖԱԹ, հարցազրոյցի մը մէջ խօսելեան «Եփրոթ Ագրոնոթ» օրաթերթին, կ'ըսէ թէ «պաղեստինեան անկախ պետութիւն մը պիտի հռչակէ 21–րդ դարէն առաջ (1999–ին), Նեթանիահու ուզէ թէ չուզէ, նոյնիսկ եթէ մեր հողերուն մէկ մասը դեռ գրաւուած է: Ոչ ոք եւ աշխարհի ոչ մէկ ուժ կրնայ արգելք հանդիսանալ այս գործընթացին: Մեր սրբազան իրաւունքն է: Այս ձեւով կը գործադրենք ինքնորոշման մեր իրաւունքը, երաշխաւորուած միջազգային օրէնքին կողմէ»:

ԻՐԱՔ – ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ճակատմը կը շարունակուի եւ աւելի սաստ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սակրատ Խանեան, «Գուրգէն Չաբրիէլեանի Աչխարհը», Երեւան, 1997, 69 էջ:

Այս հատորը նոր հատած է Սիփւռք ու կը ներկայանայ իբրեւ վկայութիւն մը Արցախի հին թէ նոր սերունդի բանաստեղծներու մէջ տիրող հոգեբանութեան մասին: Համակ խանդն ու բորբ յուզումը կը հրահրեն, կը պրկեն ջիղերն ու երեւակայութիւնը Արցախի ժողովուրդին, մը-տաւորականութենէն մինչեւ պարզ դիւղացին: Մանեանի այս ուսումնասիրութիւնը աւտր մէկ պատկերը կը բերէ մեզի Սիփւռքահայերուս, որ ամիսներ առաջ ենք միշտ զգալ հայկական մեր զգացակցութիւնը որպէսզի դիմանանք հաչիւի ու բանակնութեան հրամայականին: Վերջին երկու դարերուն, մեր հայրենասիրական զրականութիւնը մեծ մասով երկրէն դուրս ապրող ու կարօտէն խանձուած սրտով մարդոց գործը եղած է, սակայն Արցախի պարագան տարբեր է: Հոն բանաստեղծը ֆեստայի է բանիւ եւ գործով, գրիչով ու դէնքով: Թէ որքան կը չահի զրականութիւնը այս կացութենէն՝ ուրիշ հարց է: Մանեանը կը գրէ. «Մեր բանաստեղծներից իւրաքանչիւրը, որ պէս ընծայ, ընթերցողի սեղանին կարող է դնել արցախեան հերոսական գոյամարտն արտացոլացնող ոչ թէ մէկ, այլ մի քանի ժողուածու... Մեր արդարացի պատերազմի տարիներին, Արցախը ներսից բացայայտելու նոր, յաջող գեղարուեստական փորձեր արեցին Վարդան Յակոբեանը, Հրաչեայ Բէգլարեանը, Ա. Յովհաննիսեանը, Ն. Աւագեանը, Ռոպերթ Եսայեանը, Ա. Քոչարեանը, Ժենիա Բէգլարեանը, Ն. Գասապեանը, Հրանդ Ալեքսանեանը, Զինայիդա Ալվազեանը եւ ուրիշներ»:

Գուրգէն Գաբրիէլեանի բանաստեղծութիւնը, որ ամփոփուած է 9 հատորներու մէջ, այս հոսանքին մէջ կը դասուի, բայց նաեւ կը տարածուի մանկական աշխարհին, բնութեան քնարերգութեան ու հայրենասիրութեան ոլորտներուն մէջ: Նմոյշ մը. –

Գառան մայուլի մէջ
Այնքան պաղատանք կայ
Որ ան օդ չկայ պղպջակների
Ապակէ պալատներում:
Դրանից է երեւի որ պղպջակների
պայթումից
Թեթեւ է իր չուն
Երամը կարապների:

Արցախցի բանաստեղծին գործը անկասկած պիտի ըլլար եթէ ժողովրդային մշակոյթին իր բաժինը չբերէր: Գեղջկական աշխատանքի նուիրուած «հորվելները» նշանաւոր դարձուց Կոմիտասը անշուշտ, եւ Գաբրիէլեան նոյնը կ'ընէ Արցախի մշակին պարագային: Ահա հատ մը զոր կարելի չեղաւ Լեւոն Յարութիւնեանի բառարանով իսկ մեկնաբանել: Նիւթը՝ գիւղացին բոլորքն է կեանքի դժուարութեանց դիմաց: Կը մշկբերեմ, ճաշակ մը տալու համար Արցախի բարբառին իւրայատուկ համին մասին: Կը պահեմ իր ուղղագրութիւնը:

Քըչրավի պեն չընիմ կերալ,
Զրնգում մի ճոթ հաց կրնիմ պերազ,
Թաթախ կանիմիյ ճիրին մուչին,
Փուրփուշ կտտիմիյ ըխպըրվաչի:

Էն հենգյ խուխեն մեծը տուվըս,
Կըլխըտակես պետցը տուվըս
Էսթաց գուլում դարդին մաչին,
Դըռվկս կաղնաս վերծը տուվըս:

Ուրիշ օրինակ մը՝ երիտասարդներու կեանքէն: Օրէնքով, կ'ըսէ Խանեան, Արցախցի երիտասարդը պղկան կրնայ առնչին հերթին տեսնել միայն պղիւրի ճամբան: Հոս ան պղկան պատուհանին (փընջըրին) տնկեր է աչքը ու զայն կը համարի ծիածան մը (կընըչկյամուր):

Ես քեզ տեսե մեր ըխպրին,
Մեր ըխպըրի բյանդ ու սիրին,
Էտ օրաց տես, դէ հին կյեղիմ
Աչկըս մնաց ձեր փընջըրին:

Սիրար բռնկած երիտասարդը զրպանը միայն չամիչ ու չիր ունի, իսկ աչքը՝ սիրոյ լոյս: Բայց պղկիկը համեստ է, եւ հաւատարիմ՝ աւանդական օրէնքներուն:

Ջուրըս չամեցէ, չիրավ լիգյը,
Աշկըս սերավ – չիրավ լիգյը,
Էն խե ինչի չոր ացկացեր,
Կոժըտ ցորցոտ չիրավ լիգյը:

Կեանքի տրամաբանութիւնը կ'ուզէ որ աչքը իր չափին համեմատ ցաւ ու տապնապ բերէ. ինչպէս Թէքէեանը կ'ըսէ՝ «եթէ աչքը չմեռցնէ՝ կը բուժուի»: Որքան սուր ըլլայ տառապանքը, Արցախի երիտասարդին աչքը այնքան կը բորբոքի: Ահա Գաբրիէլեանին բառերով ժողովուրդին խօսքը. –

Էս հինչ կրակ տվեր, անկյին,
Դյարդեր տրվեր ամեն հանգի...
Պա խե մին կաթ ճուր չըտվեր,
Վեր fո տված պողը հանգյի

Ջար ախճիգյ,
Ճար ախճիգյ
Դարդիս դարմանն
Ջան ախճիգյ:

Եւ վերջապէս, ի պատիւ Խանեանին ըսելու է թէ իր բարձր դնահատանքը Գաբրիէլեանի տաղանդին՝ ամբողջութեամբ կ'արդարանայ, որովհետեւ Արցախի զբականութիւնն ու ժողովուրդը մէկ անբաժանելի միութիւն կը կազմեն որուն լեզուն, սիրտն ու կեանքի բազկերակը՝ միայն բանաստեղծներն է, որ իրապէս կը հասկանան ու կրնան արտայայտել: Զբարաղցի ընթերցողներուս համար կուտամ քանի մը տուն Գաբրիէլեանի Հանրածանօթ «Ղարաբաղ» բանաստեղծութենէն. –

Մատտաղ իմիմ fու Թըրթառեն,
Մռաւ սարեն, թուքե ծառեն,
Ըորնգյ–ըռանգյ մարմար fարեն
Մին էլ՝ fարետ նախշուն տառեն:

Հյարուր դարեն խաղ ու պար ա,
Քու մին տարեն մին մեծ սար ա,
Ամեն fյունջտ մին բաղ–բար ա,
Ամեն վերթիտ մին մեծ սար ա:

Տու մին արծիվ, ես fու ճոտը,
Մեզ պահողը հացեն ճոթը,
Մեր շահ թոթը, սարեն օթը,
Մին էլ արթար պիհին կոթը:

Շատ չեն կեցաս, մեր Ղարաբաղ,
Մեր ճիրաֆյեն շող ու շաղափ
Մեր տոճ ու տեղ, հող ու հոտաղ,
Չինիչու օճինիյ՝ լոխ fեզ մատաղ:

Սուրէն Դանիէլեան, «Ռոպէր Հատտէճեան – Ներաչխարհի Գեղարուեստական Քննութիւն» Պոլիս, 1996, 168 էջ: Այս հատորը երրորդ գիրքն է, որ երեւանցի բանասէրը կը գրէ սփիւռքահայ գրականութեան մասին – առաջինն՝ «Ամերիկահայ Վիպագիրները», Երեւան, Հայաստան, հրատ., 1990, երկրորդ՝ «Սփիւռքահայ Վէպը», գիրք Ա., Անթիլիաս, 1992: Երեւոյթը խանդավառիչ է ու ճամբայ կը հարթէ նոր աշխատանքներու՝ աւելի սերտ հաղորդակցութիւն եւ հակազդութիւն ստեղծելու Հայաստանի եւ Սփիւռքի գրականութեանց միջեւ:

Մանրակրկիտ վերլուծումի ենթարկուած է պոլսահայ գրագէտ ու լրագրող Ռ. Հատտէճեանի արձակ ու թատերական գործը, որ նոր կը սկսի լաւ ճանչցուիլ արեւմտեան Սփիւռքի մէջ: Գործը դասական կառոյց ունի – թէմաներու վերնթրատուք, «մեթաֆիզիք», կամ գոյաբանական մեկնաբանութիւն ինչ – ինչ մտածումներու, հոգեբանական վերլուծում: Յատկանշական է Պր. Դանիէլեանի կեցուածքը ընկերաբանական երեւոյթներու պարագային, օրինակ՝ Սփիւռքի առնչութեամբ: «Վաստակ» թատերախաղի առթիւ, իր գաժան վճիռը թէ Սփիւռքի ապագան ոչ մէկ յոյս կը ներչնչէ՝ մեր մէջէն միայն փոքրամասնութեան մը կարծիքն է: Այս դատումին կը հակադրուի Հատտէճեան «Մուտքին» ըսելով թէ մեզի քիչ մը չատ լաւատես կը թուի, որքան որ հաւկցած ենք պոլսահայ գրողներու բերնէն ու նամակներէն: Ահա այդ մտածումը, որուն ճշդութեան չատ պիտի ուզենք հաւատալ:

«Նորագոյն շրջանում աւանդների յարատեւութիւնը ազգային բացառիկ նշանակութիւն է ձեռք բերել, ինչպիսին էլ եղան ընկերային – քաղաքական ընթացքները Թուրքիայում, պոլսահայ գրականութիւնը ապրեց ու տոկաց: Էական մնաց նրա հայեցի գրական առողջ ուղղուածութիւնը, որի արգասաբեր շնչի տակ աներկմիտ իմաստով, առանց չափազանցութեան, կազմակերպւում է ազգային բնականոն կեանքը»:

Զգալի է նաեւ տարբերութիւն մը գրական չափանիշներու միջեւ, որոնք ի գործու են Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ, սակայն տիկա արդիւք պէտք չէ ըլլայ, որ Պր. Դանիէլեանին վիրքը իր արժանաւոր տեղը չգրաւէ գաշտի մը մէջ, որ չատ քիչ մշակուած է մեր մօտ – գրականութեան մասին գրականութիւնը: Ժամանակի ընթացքին այդ չափանիշները պիտի մօտենան իրարու կեանքի հրամայականներուն հնազանդելով, այսինքն՝ այն որ պարտադրուած է ի վերուստ բռնատիրական վարչակարգի մը կողմէ, կամ ի ներքուստ՝ ժողովրդային ճաշակի մը կողմէ, տեղի պիտի տայ, անխուսափելիօրէն, անոնոր որ գրպէտն ու մտաւորականը իրենց ապատ կամքով եւ ընտրութեամբ կ'որդեգրեն:

Քիլլարա

1700-ԱՄԵԱԿ ԵՒ 2000-ԱՄԵԱԿ

Մինչ հայ ժողովուրդը կը պատրաստուի Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակը մեծով, պէտք է սկսի մտածել կանխել 2000–ամեակի հանդիսութիւնները, երկրագունդի այլազան անկիւնները: 2000 թուականը ոչ միայն երկրորդ հազարամեակ մը բոլորելը կը խորհրդանշէ այլ նաեւ՝ քրիստոնէութեան ծնունդը:

Եթէ Հայերուն համար 1700–ամեակը յատուկ կամ ճշդիւթ խմաստ մը կը ներկայացնէ, տարբեր է 2000–ի պարագան: Ժան Տըլիւմօ (Գոլէժ տը Ֆրանսի մէջ պատուակալ դասախօս եւ պատմաբան) այս նիւթին կ'անդրադառնայ յօդուածով մը («Լը Մոնտ», 1997 Հոկտեմբեր 24), նիւթին առընչուող այլազան երեսակները արծարծելով: Ան կը գրէ. «Առանց կանգ առնելու, 2000 թուականի մասին կը խօսիմ, հակասական քննութագրումներով: Ոմանք յոռեգոյն դժբախտութիւններ կը նախատեսեն, իսկ ուրիշներ նոր ժամանակաշրջան մռւտք մը կ'պատաւգրեն, որ նախկինէն տարբեր պիտի ըլլայ»:

Այսպէս, նախապաշարումներ, իռէալներ եւ նիւթական չահախնդրութիւններ պերար կը խաչաձեւեն եւ կամ իրարու դուգահեռ կ'ընթանան: Երկու տարի առաջ, ԱՄՆ կատարուած հարցախոյզ մը ցոյց կուտար թէ, երկրին բնակչութեան 59 առ հարիւրը երրորդ հազարամեակի սկիզբին ապէսի մը կը սպասէ: 1970–ին իսկ, ամերիկացի Հալ Լինսան պերք մը հրատարակեց, «Ոչ եւս է մեծն երկրագունտը» խորագիրով, որուն վաճառքը 28 միլիոն օրինակի հասաւ...: Անդին, ազանդներէ ներս գործուած հաւաքական անձնասպանութիւնները, ցոյց կուտան այն մղձաւանջը որ որ պատած էր եւ է կարգ մը դիւրաբեկ հոգիներ, որոնք կը խորհին թէ մօտալուտ են այն իրազարձութիւնները որոնք, իրենց աչքին, ապէսի պիտի ըլլան: Ըստ այս պատկերացումին, մեր մոլորակին վրայ կեանքը անկարելի դարձած է եւ հետզհետէ ալ աւելի պիտի դժուարանայ՝ աղետաբեր եղելութիւններու մօտաչտ իրականացում: Միւս կողմէ, Ժ. Տըլիւմօ կը չարունակէ, 2000 թուականը լոզունգ մըն է որ ապրանք վաճառելու կը ծառայէ: Իսկ պրօսաչրջական կազմակերպութիւնները աւելի քան տարիէ մը ի վեր գործի լծած են պրօսաչրջիկները ընդունելու այն երկիրներուն մէջ՝ որոնք աւելի յատուկ կերպով պիտի մօնեն դէպի նոր հազարամեակ անցքը: Այս թոհուբոհին մէջ որո՞ւ հաւատալ: Այնո՞նց որոնք 2000–էն կը վախնան, թէ այն խումբին որ անոր

հաւատրին «Մուտքին» ըսուած հեղինակին մէկ ուրիշ կարծիքը, որ մեզի քիչ մը չատ լաւատես կը թուի, որքան որ հաւկցած ենք պոլսահայ գրողներու բերնէն ու նամակներէն: Ահա այդ մտածումը, որուն ճշդութեան չատ պիտի ուզենք հաւատալ:

«Նորագոյն շրջանում աւանդների յարատեւութիւնը ազգային բացառիկ նշանակութիւն է ձեռք բերել, ինչպիսին էլ եղան ընկերային – քաղաքական ընթացքները Թուրքիայում, պոլսահայ գրականութիւնը ապրեց ու տոկաց: Էական մնաց նրա հայեցի գրական առողջ ուղղուածութիւնը, որի արգասաբեր շնչի տակ աներկմիտ իմաստով, առանց չափազանցութեան, կազմակերպւում է ազգային բնականոն կեանքը»:

Զգալի է նաեւ տարբերութիւն մը գրական չափանիշներու միջեւ, որոնք ի գործու են Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ, սակայն տիկա արդիւք պէտք չէ ըլլայ, որ Պր. Դանիէլեանին վիրքը իր արժանաւոր տեղը չգրաւէ գաշտի մը մէջ, որ չատ քիչ մշակուած է մեր մօտ – գրականութեան մասին գրականութիւնը: Ժամանակի ընթացքին այդ չափանիշները պիտի մօտենան իրարու կեանքի հրամայականներուն հնազանդելով, այսինքն՝ այն որ պարտադրուած է ի վերուստ բռնատիրական վարչակարգի մը կողմէ, կամ ի ներքուստ՝ ժողովրդային ճաշակի մը կողմէ, տեղի պիտի տայ, անխուսափելիօրէն, անոնոր որ գրպէտն ու մտաւորականը իրենց ապատ կամքով եւ ընտրութեամբ կ'որդեգրեն:

Քիլլարա

մէջ նոր ժամանակաշրջանի մը սկիզբը կը տեսնէ:

Բայց ինչո՞ւ հազարամեակներու հանդէպ այս պրմմանութիւնը:

*Պատմութեան վրայ նետուած, յետադարձ ակնարկ մը ցոյց կուտայ թէ հազարամեակի զաղափարին սկիզբը մեզ կը տանի մինչեւ Բաբելոն եւ Պարսկաստան: Սակայն Սուրբ Յովհաննէսի վերագրուած «Յայտնութիւն»ն է որ, քրիստոնեայ եւ յատկապէս լատին աշխարհին մէջ տարածութեամբ ու զօրաւութեամբ, նման բմբռնումի մը լայնօրէն զարկ կուտայ: Այսպէս, աշխարհը բազմազան արհաւիրքներու ենթարկուելէ ետք, երկինքէն հրեշտակ մը պիտի իջնէ եւ «վիշապը», այսինքն չարը կապանաւորէ, «հազար տարուայ» տեւողութեամբ: Այն ատեն «արդարներ»ը (անոնք որոնք կը մեւժեն Անասունը պաշտել), պիտի վերակենդանանան եւ Քրիստոսին հետ «հազար տարի» պիտի իշխեն: Երբ այդ տարիները անցնին, իր ազատութիւնը վերագտած Սատանան, բան «Յայտնութիւն»ին, պիտի փորձէ «ազգերը գայթակղեցնել»: Ապէտներու երկրորդ չրջանէ մը ետք, նախկինէն աւելի կարճ, բարիի եւ չարին միջեւ վերջնական ընդհարումը տեղի պիտի ունենայ, ինչպէս եւ վերջին դատաստանը: Այս ձեւով, «Յայտնութիւն»ը հազարամեակային երկու մեկնաբանութիւններու ծնունդ տուած է: Մէկը 1000 կամ 2000 թուականներու տաթած վախերուն վերաբերող, իսկ միւսը՝ անկէ ծնած երջանկութեան, երբ «արդարներ»ը Քրիստոսի հետ երկրի վրայ պիտի իշխեն: Սակայն Սուրբ Օգոստինոս, որուն ազդեցութիւնը հսկայական եղաւ, ուսուցանեց թէ Քրիստոսի ծնունդով սկիզբ առաւ «Յայտնութիւն»ի յիշատակած հազարամեակը: Ուստի պէտք չէ սպասուէր միջանկեալ չրջանի մը (երկրին վրայ հազար տարի իշխազութիւն ընդգրկող) նախքան աշխարհին վերջը: Միւս կողմէ, անոնք որոնք դիրքը զառացի կերպով մեկնաբանեցին, յուսացին (կամ կը չարունակեն յուսալ) երջանիկ երկար չրջանի մը մօտակայ գալուստը երկրին վրայ: Այս յոյսը յեղափոխական այլազան չարժումներ յառաջացուց, յատկապէս Ժե. եւ Ժզ. դարերուն, իսկ Ժթ. դարուն ան աչխարհականացաւ, ընկերվարութեան մէջ գտնելով իր յարմար հողը:

Պատմութեան վրայ ակնարկ նետելը նաեւ անխուսափելի հարցումի մը կ'առաջնորդէ. Միջնադարուն, 1000 թուականին հանդէպ վախերը իսկապէս գոյութիւն ունեցա՞ծ են: Անկասկած, վանքերուն մէջ ուր «Յայտնութիւն»ը չատ կը կարդացուէր եւ Սուրբ Օգոստինոսի վերանկիւնը որդեգրուած էր, հաւատք ընծայուեցաւ այն բանին որ, Քրիստոսի ծնունդէն սկսող հազարամեակին աւարտը նաեւ վերջն էր աշխարհին: Սակայն Միջնադարու չրջանը ուսումնասիրող բազմաթիւ մասնագէտները, համոզուած են թէ «հազարամեակապաշտ» ոչ մէկ հաւաքական խումբ ամանակներու ընթացքին կրնար տեղի ունենալ երբ զրեթէ քաղաքներ չկային, ոչ ալ համբաներ եւ մեհյանները: Առասպելը, 1000 թուականին տաթած վախին մասին, Ժե. դարուն ծնաւ եւ յատկապէս Ժթ. դարուն զարգացաւ, վիպապաշտ պատմագրութեան միջոցով:

Այսուհանդերձ, եթէ պատճառ չկայ 2000 թուականէն վախնալու, որ միւսներուն նման տարի մը պիտի ըլլայ, ինչո՞ւ ուրեմն դէպի Ի.Ա. դար անցքը մօնել, հարց կուտայ Ժ. Տըլիւմօ:

Բայց պէտք չէ զբմանալ եթէ արդութեան այս քաղաքակրթութեան մէջ (իր հետ մեր յենակէտերը տանող), լատերու կը կառչինք: Ամեհիները լատեր են, որոնք մեզ կ'ուղղեն դէպի հիմնական իրապարձութիւններ, որոնց հանդէպ յղուելու ստիպողական անհրաժեշտութիւնը կը զգանք: Ասոր մենք կը հաւնինք մարդկային աւելի խոր պահանջի մը եւ որուն արմատները մինչեւ անցեալի խորերը կ'երթան: Եւ 2000 թուականը քրիստոնէական ժամանակաշրջանին կը վերաբերի: Բայց եւ այնպէս, առաջին դարերու քրիստոնեաները տարիները նոյն ձեւով չէին հաչուեր: Այդ ժամանակներուն, «Դիոկղետեան» կամ «մարտիրոսներու» ժամանակաշրջան բնորոչուները օգտագործուեցան որոնք, որպէս սկիզբ, Ք.Ե. 284 թուականէն կը մեկնին: Եզովիոս կեսարացին (256 – 340), իր կարգին, Արթահամի տարուեցուցակը կը գործածէր,

որ մինչեւ Ն.Ք. 2016–ը կ'երթար։ Զ. պատուն է որ, հայ վանական մը, Տիոնիսիոս անունով, Յարութեան ոսկին թուականը հաստատելու համար, Զիսուսի ծնունդը դնեղեց հռոմէական տարեցուցակով 754–ին, մինչ քրիստոնէական առաջին տարուան սկիզբը նախորդ տարուան Մարտ 25–ին, Զիսուսի յղացման օրուան համապատասխանող։ Սակայն այսօր մենք գիտենք որ Զիսուս, մեր տարեցուցակը կանխող ութերորդ կամ չորրորդ տարիներու ընթացքին ծնած է։ Հակառակ ասոր, 2000 տարին է որ (ինքնին՝ ծօտաւոր թիւ մը) քրիստոնէական պատմութեան մէջ անցքը կը հանդիսանայ Ի. եւ ԻԱ. դարերուն միջեւ։

Սակայն, Ժ. Տըլիւմօյի արտայ թէ կ'արժէ՞ քրիստոնէութեան 2000–ամեակը ոսկել։ Առանց վարանումի այո կը պատասխանէ։ Ան չանտեսեր եւ ոչ ալ կը թերագնահատէ անոր ուղղուած մեզադրանքները, ինչպէս այլ կրօնքներու հանդէպ անցեալի իր թշնամանքը, հաւատաքննութիւնը, կաթոլիկներուն եւ ըղձականներուն միջեւ պատերազմները, կալիլէոյի դատապարտումը, հակահրէութիւնը՝ ասոր բոլոր հետեւանքներով, եւայլն։ Բայց կը խորհի որ, մէկ կողմէ, մարդկային էակը բնականաբար խոնարհ եւ հանդուրժող չէ եւ թէ բոլոր ժամանակաշրջաններուն ան կրօնքներու եւ դպատիարախօսութիւններու վարպետը կը դործածէ իր յախորդանքն ու իշխելու մարմաջը գոհացնելու համար։ Իսկ միւս կողմէ, քրիստոնէութեան բերած նպաստը քաղաքակրթութեան բոլոր մարդերուն մէջ հսկայական եղած է եւ դոր Արեւմուտքի մէջ այսօր դայն թերագնահատելու կը հակինք։ Սակայն 2000–ը կը թուի առիթը ըլլալ դրական վերարժեւորում մը կատարելու։

Ամէն պարադայի, Ժ. Տըլիւմօյի արդար կ'երեւի որ քրիստոնեաները այս առիթը պանծացնեն եւ անհրաժեշտ «քիւրեղացում»ներ կատարեն, ինչ որ ընթացքի մէջ է արդէն։ Ան, այլապէս, ի մասնաւորի Եկեղեցիին պատասխանատուները դիմելով, կը ցանկայ որ այս առիթէն օգտուին՝ վաւերականօրէն համաեկեղեցական ոսնակատարութիւն մը կազմակերպելու համար։ Եւ քանի որ քրիստոնէական օրացոյցը իսկութեամբ դարձած է համամարդկային օրացոյց, բնական է որ 2000 թուականէն անցքը օգտագործենք նախորդ երկու հազարամեակներու հաշուեկշիռը ընելու, յատկապէս վերջինին։

Անտարակոյս, բազմաթիւ ոճիրներ պիտի հաշուենք, սարսափազդու եղելութիւններ, ձախողութիւններ, բայց նաեւ ապաւորիչ ցանկ մը ոգեկան եւ նիւթեղէն, դեղարուեստական եւ մշակութային, ընկերային եւ մարդասիրական նուաճումներու։ Անկասկած, դեռ երկար պատմութիւն մը կայ դրելիք։

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Լ. ՇԱՆԹԻ «ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ»Ն

«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւն» եւ Համազգայինի «Դիմակ» խումբերուն դործակցութեամբ ձեռնարկուած թատերական ընթերցումներու 4–րդ չարքը Նոյեմբեր 2–ին չարունակուեցաւ Հ.Բ.Ը.Մ.Ը Ա. Մանուկեան սրահին մէջ, Լ. Շանթէնի ընտրուած երկտրդ թատերդութեամբ մը որ «Ձամբուն վրայ»ն էր։ Ուշագրաւ է որ ընթերցումներու թիւին հետ կ'աւելնայ հետաքրքրութիւնը, խումբը կը դառնայ աւելի միասնական ու աւելի վարժ, ու վրեթէ ամէն անդամուն կայ նոր ուժի մը մասնակցութեան երեւոյթը։

Ինչպէս ամէն անդամուն, Շանթի այս Բ. խաղին ներկայացումէն առաջ ալ ձեռնարկին ղեկավար Աբգի Յովհաննիսեան դծեց անհրաժեշտ չրջանակ մը. ըսաւ թէ հինդ արարնոց թատերախաղը որ դբուած է 1901 – 1904, բեմադրուած է առաջին անդամ 1907–ին Թիֆլիս, ապա 1909–ին՝ Պոլիս։ Երկու անդամուն ալ մամուլի մէջ քննադատներու – որոնց երկրորդը Վ. Թէքէեանն է, ժխտական արձագանգներուն թիրախ կ'ըլլայ։ 1917–ին ալ կը բեմադրուի Բաքու, ապա 1919–ին՝ Պոլիս։ Կէս դարու անտեսումէ մը ետք 1969–ին դայն Թեհրանի մէջ կը բեմադրէ ինք՝ Ա. Յովհաննիսեան։ Վերջին տասնամեակին բեմադրուած է նաեւ Լիբանանի մէջ։

Խաղին նիւթը անկարելի սէրն է ազդային նպատակներու նուիրուած երիտասարդի մը ու պոլսեցի երիտասարդուհիի մը միջեւ։ Զետեղուած է Ժթ. դարու վերջին տարիներուն Համիտեան սոսկումներուն ու հայ ազատագրական պայքարին մթնոլորտին մէջ։ Գլխաւոր թեմային զուգահեռ ուշադրաւ է ընկերային դիծը որ կը յայտնուի պոլսեցի բարեկեցիկ դասուն եւ դաւառի Հայուն մտայնութեան տարբերութեամբ, նման ճակատագրական չրջանի մը։

Թատերդութեան տիպարները կը մարմնաւորէին Հ. Էքմէքճեան, Խ. Զորպաճեան, Ա. Ալեքսանեան, Ա. Դիլանչեան, Ն. Իւէֆի, Ա. Շինկիթեան, Ժ. Զօլաքեան, Թ. Գովթիկեան, Ն. Յովսէփեան, Ց. Խաչատուրեան, Մ. Քերովբեան։ Իսկ բեմական դործողութիւններու ընթերցումը կը կատարէր Հ. Գէորգեան։

Շանթի «Սրտի մարդիկ» խորագրուած այս չարքը կ'ուտարտի Դեկտեմբեր 7–ին, «Ես–ի մարդը» թատերդութեան ընթերցումով։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՑՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ցանուն Սրբոց Յակոբեանց Ընդհանուր Միաբանական Ժողովի նորընծաի դիւանին, կ'ուզենք հաղորդել մեզի Ժողուտւրդին թէ Նոյեմբեր 4, 5 եւ 6 օրերուն Միաբանական Ընդհանուր Ժողով գումարեցաւ Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, ուր կարդ մը կարեւոր հարցեր ւրջեցին։

Միաբանական այս Ժողովին հրաւէր ուղարկուած էր Տ'նօրէն Ժողովի որոշումով եւ նորին Ամենապատուութեան կողմէ, Սրբոց Յակոբեանց մեր Միաբանական Ուխտի բոլոր անդամներուն։ Ժողովին մասնակցեցան Միաբանութեան հրաւիրեալ 45 անդամներէն 39 հոդի, որոնք կուդային Ս. Աթոռէն, եւ արտասահմանի այլ եւ այլ հեռաւոր եւ մօտակայ թեմերէն։

Միաբանական Ընդհանուր Ժողովի օրակարդի դլխաւոր հարցերուն մաս կը կազմէր Միաբանական Ընդհանուր Ժողով Դիւանի եւ Տ'նօրէն Ժողովոյ պարբեալ անդամներու ընտրութիւն ու նաեւ Առաքելական Սուրբ Աթոռի պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեանց վերանայում եւ կարդաւորում։

Ժողովս ընտրութիւնները կատարելէ ետք, ունկնդրեց Պատրիարք Սրբազան Հօր «Զեկոյց Պատրամբ» եւ Տ'նօրէն Ժողովի տեղեկատուութիւնը՝ անցնող Տարինեբու գործունէութեանց վերաբերեալ։ Զեկոյցէն եւ տեղեկատուութենէն բխած դլխաւոր հարցը կալուածներու մատակարարման կը վերաբերէր, մասնաւորաբար այն երեք կալուածներու մասին, որոնք հայ մամուլի նիւթ դարձան վերջին մի քանի ամիսներուն։

Նախ՝ Միաբանութիւնս՝ միաձնական ոգիով եւ եղբայրական մթնոլորտի մէջ, իր զօրակցութիւնը յայտնեց Պատրիարք Սրբազան Հօր եւ Տ'նօրէն Ժողովին, ի լուր եւ ի տես որոշ գործարութիւններու եւ հարցերու։ Միաբանութենէն երուսադէմարնակ եւ հեռաբնակ անդամներու մէկտեղումը ինքնին ցոյց կուտայ, որ իւրաքանչիւր միաբան՝ դիտակից իր ուխտին, նախանձախնդիր էր Առաքելական Ս. Աթոռի գերադոյն չահերուն պաշտպանութեան։

Սրբոց Յակոբեանց Զինուորեալ Միաբանութիւնը, որ դարեր չարունակ ամենազօրեղ պայմաններու մէջ նշանաւոր հանդիսացած էր, որպէս պաշտպան դաղափարի իրաւանց Ս. Տեղեաց մէջ, այսօր եւս կը չարունակէ հետեւիլ իր աւանդական ուղղութեան։ Այս հանդրուանին՝ ուրանալ այս իրողութիւնը կը նշանակէ ուրանալ պատմութիւնը։

Ժողովական նիստերու ընթացքին տրուած բացատրութիւնները եւ լուսաբանութիւնները ցոյց տուին, որ խնդրոյ առարկայ դարձած երեք կալուածներու առընչութեամբ Սրբազան Պատրիարքին հնչեցուցած ահազանգը եւ Տ'նօրէն Ժողովի առած քայլերը արդէն սկսած էին դրական արդիւնք տալ։

Վանական Իշխանութիւնը այսօր՝ աւելի քան երբեք՝ ուշադիր է որ կալուածական չահարկումներու պարագային նիւթական առաւելադոյն չահ ապահովուի։

Այս առիթիւ կարեւոր կը նկատենք հրապարակաւ յայտարարել, թէ Երուսադէմի Հայոց Պատրիարքարանը «Ցէրն» է իր կալուածներուն եւ թէ անոնց իրաւիճակը կը մնայ անփոփոխ։ Սուրբ Տեղեաց մէջ մեր ազգային իրաւունքները կը մնան անաղարտ եւ անոնք մեր Երուսադէմարնակ եղբայրներուն նախանձախնդիր հսկողութեան ենթակայ են դեռեկ ու դիչեր։

Կալուածական հարցեր չեն կրնար ազդել մեր իրաւանց վրայ Ս. Տեղեաց մէջ, որովհետեւ անոնք միջազգային իրաւունքի հիման վրայ հաստատուն կացութեան մէջ կը գտնուին։

Շնորհիւ Տ'նօրէն Ժողովի որոշման, այսօր կը գործէ Պատրիարքարանի կալուածոց մատակարարման համար յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանայ երեք ազգայիններէ եւ երկու հոդեւորականներէ, որ հետամուտ է ոչ միայն ուղղելու վարձու տրուած երեք հոդաչերտերու վերաբերեալ համաձայնութիւնը, այլեւ փրկելու տակնուվրայ եղած կալուածներ անցեալին վարձու տրուած։

Մենք կուզանք հաստատելու, որ տիրող պայմաններուն տակ Տ'նօրէն Ժողովը լրիւ կատարած է իր պարտականութիւնը եւ կը չարունակէ աչալուրջ հսկել ազգային կալուածներու վրայ։ Իսկ յետ այսորիկ՝ վերոյիչեալ խորհրդատու յանձնախումբի օգնութեամբ Տ'նօրէն Ժողովը պիտի կարենայ աւելի ապահով համաձայնագիրներու հիման վրայ առաջարկուած համաձայնագիրները ընդունիլ եւ տնօրինել։

Ժողովական նիստերու օրակարդին, նաեւ մաս կը կազմէր Միաբանական Ուխտի Կանոններու Բարեփոխման առաջարկութիւնը, որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Ժողովին կողմէ, թելադրելով, որ Տ'նօրէն Ժողովը յանձնախումբ մը կազմէ այս բարդ ու դժուարին դործը յառաջ տանելու համար։ Ժողովս նաեւ անդրադարձաւ Քրիստոնէութեան 2000–ամեակի Երուսադէմի մէջ կատարուելիք հանդիսութեանց եւ Հայաստանի Քրիստոնէութեան պետականացման 1700–ամեակի տօնակատարութեանց մասին։

Վստահ ենք, որ մեր ազգովուրդը պիտի չարունակէ սատար հանդիսանալ Ս. Տեղեաց պաշտպան մեր Զինուորեալ Միաբանութեան։ Ս. Երուսադէմը միշտ ունեցած է իր ուրոյն տեղը Հայու հոդիին մէջ եւ Հայն ալ առաքելական դարերէն սկսեալ ունեցած է իր յատուկ տեղը Ս. Երուսադէմի մէջ։ Այդ վայրը Սրբոց Յակոբեանց վանքն է, որ փառք ու պարծանքն է մեր ժողովուրդին՝ Քրիստոնէական աչխարհի սրտին վրայ։

ԴԻՒԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎԻ

Նոյեմբեր 7

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան հաւաքավայրին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին հիմը դրուած է նորակազմ երգ ու պարի խումբի մը պարտուոյց՝ Ժուլիա Մուքլուի մականին տակ։ Երգչախումբը պիտի մարզէ երգիչ Տիգրան Գաբակէօզեան։ Օրուան յայտագրին բացումը կատարած է Մխիթարեան Միութեան գեղարուեստական յանձնախումբի նախագահ՝ Ռաֆի Մէնկիլճեան որ ամփոփ պատմականը ըրած է Պոլսոյ երգ ու պարի հայկական խումբերու հիմնադրութեան եւ յետագայ աչխատանքներուն։ Յայտնած է որ առաջին խումբը կազմուած է 1968–ին Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան կողմէ Խաչիկ Աբգէեանի առաջնորդութեամբ։ Նչած է որ այս խումբը միայն Մխիթարեանցիները պիտի չկազմէն եւ հրաւէր ուղղած է վարժարաններու աչակերտներուն եւ Սանուց Միութիւններու անդամներուն որ դան միանան։ Ցետոյ խօսք առած է պարուսոյց Ժուլիա Մուքլու եւ յայտնած թէ նորակազմ խումբին անունը Դալար պիտի ըլլայ։ Հաւաքոյթին իր մասնակցութիւնը բերած է երգիչ Պարթեւ։ Եղած են ինքնարուխ նուիրատուութիւններ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

– Բայց, Տիկին, ինչո՞ւ կը սոխակէք դիս որ ձրի ռէքլամ մը ընեմ, օտար չաքարավաճառի մը։ Մենք խմբագիրներս, այդ տեսակ ռէքլամներու համար մանաւանդ սակարին ունինք։

– Ուրեմն ես ըսեմ անունը, դոչեց Շապիկ, Թուլամէի Փաթխսիկոին մաեր է։

Ըսի՛, այնպէս չէ՞, Նշան էֆէնտի։

Խմբագիրը տեսաւ որ յանկարծ պարոն Նշանիկը Նշան էֆէնտիի փոխուեցաւ եւ այս փոփոխութիւնը հաճոյ թուեցաւ իրեն ու դլխու հատատակամ չարժումով մը բաւ.

– Այո՛, մաեր։

– Տեսա՞ք հիմա, դոչեց Տիկին Շապիկ չաքարավաճառին նայուածքը ուղղելով Նշանիկին։

– Սակայն ի՞նչ կ'ելլայ ատկէ, պատասխանեց միւսը։

– Կ'ելլայ որ դուն չես պիտեր Թուլամանիկին ինչպէս տեղ ըլլալը։

– Կը խոստովանիմ որ չեմ գիտեր։

– Պարզապէս ժամադրավայր մըն է...

– Կրնայ ըլլալ, բայց ատիկա բան մը չապացուցաներ։

– Դեռ պատմութեան չարունակութիւնը մնաի ըրէ՛, պատասխանեց Շապիկ, չարունակէ Նշան էֆէնտի։

– Կարծեմ լմնցաւ, պատասխանեց երիտասարդը որ այժմ կը սկսէր յայտնապէս նեղուիլ այս հարցաքննութենէն։

– Տիկին Սաթենին եաեւէն ո՞վ մտաւ խանութ։

– Երիտասարդ մարդ մը...

– Ինչպէ՞ս էր այդ երիտասարդը։

– Բայց ... ամէն երիտասարդի պէս։

– Առաջին անդամ պատմած ատենդ ըսիր որ չիք երիտասարդ մըն էր։

– Այո՛, չիք երիտասարդ մըն էր հաստատեց խմբագիրը։

– Որո՞ւ կը նմանէր...։

– Հաւանաբար կա՛մ հօրը, կամ մօրը եւ կամ կնքահօրը, պատասխանեց խմբագիրը խնդալով, ես արդէն փորոցին միւս կողմն էի եւ մօտէն չտեսայ դինքը։

– Ըսիր որ մէկուն նմանցուցեր ես։

– Այսինքն ... այո՛ ... անորոշաբար ... ատանկ մէկու մը նմանցուցի, բայց վըստահ չեմ ... եթէ դիտնայի որ այսպէս խիստ հարցաքննութեան մը պիտի ենթարկուէի, թերեւս աւելի ուշադրութեամբ կը դիտէի ամէն բան։

– Որո՞ւ նմանցուցիր, պնդեց Տիկին Շապիկ։

– Հեռուէն ինծի անանկ երեւցաւ որ Յոսրով էֆէնտին էր ... Քանասարեան Յոսրով էֆէնտին, պատասխանեց խմբագիրը։

– Չեմ ճանչնար այդ Յոսրով էֆէնտին, ըսաւ Տիկին Նուարդ, ո՞վ է որ...

– Վարչութեան մը մէջ բարձր պաշտօն մը ունի, չատ չնորհքով մարդ մըն է, բեւրա կը նստի, բացատրեց պարոն Նշանիկ։

– Ամուսնացած, «չօճուխ չօլուխի» տէր մարդ է, դոչեց Շապիկ, կը վայլէ՞ իրեն...

– Փաստա՞ ուտել, հարցուց խմբագիրը խնդալով։

– Ա՛լ չեմ գիտեր ի՛նչ ուտելը։

– Թուլամիէն զացողը ընդհանրապէս կա՛մ փաստա կ'ուտէ կամ չոքոլա ու թէյ կը խմէ, պատասխանեց Նշանիկ։

– Եւ կամ սերբային ժամադրութիւններ կը կարգադրէ, աւելցուց Տիկին Շապիկ։

– Ա՛լ կարծեմ հարցաքննութիւնս ատբաւեցաւ, բայց երիտասարդը ոտքի ելլելով։

– Դեռ վերջը չբերիր...

– Ուրիչ ի՞նչ մնաց որ...

– Ըսիր թէ քիչ մը եաքը, երբ Նորէն նոյն տեղէն կ'անցնէիր, տեսար որ Յոսրով էֆէնտին դուրս կ'ելլէր...

– Ճիշդ է։

– Ու վայրկեան մը եաքը Տիկին Սաթենն ալ դուրս կ'ելլէր։

– Այդ ալ ճիշդ է։

– Երկուքն ալ միեւնոյն կո՞ղմը ուղղուեցան, հարցուց Տիկին Նուարդ ծաղրական խնդուածքով մը։

– Չէ՛, պատասխանեց խմբագիրը, Յոսրով էֆէնտի աչ կողմէն գնաց, իսկ Տիկին Սաթենեան ձախ կողմէն։

(Շար. 45)

(Շար. Ա. Էջէն)

տիկ բնոյթ ստացած էր Նոյեմբեր 14–ին: Սառոտամ Հիւսէյն ասպարէզ կը կարդայ Ամերիկայի, պահանջելով որ ՄԱԿ–ի ապահովութեան խնճոխումբին ամերիկայի փորձագէտները մեկնին անմիջապէս, Ուաշինկթընի սպառնալիքները, Ապահովութեան Խորհուրդի պղտարարութիւնները եւ Ֆրանսական, ռուսական կամ չին խնճոխարարութիւնները բան չեն փոխած: Գլինթըն չատ բարկացած է, մինչ Ազատքին նախարարը՝ Մատլէն Օլպրայթ կ'ըսէ թէ թուլնալու պահը չէ: Կը մնար որոշել հակազդեցութեան բնոյթը, եթէ Գլինթըն դիւանագործական այլընտրանքը որոշէ, կըսնայ պատասխել Իրաքի դէմ միջազգային համախմբումը: Միչա վախ կայ որ Իրաք քիմիական եւ կենսաբանական զէնքեր կը կուտակէ: Այս ամբողջին զինը կը վճարէ Իրաքի ժողովուրդը որ տարիներէ ի վեր կը տառապի սովէ:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՄ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ազգային Խորհուրդի (նախագահ՝ կեդրոնական Կոմիտէ) նիստը, առաջին անգամ ըլլով, Նոյեմբեր 14–ին դռնփակ տեղի չունեցաւ եւ լրագրողներ կրցան հետեւիլ: Հիւ կ'ուզէ անպայման չեչտել կուսակցութեան նոր դիմագիծը, «թափանցիկ» բնոյթը: Այս առթիւ, ինք ալ առիթ–բախտագիտութիւն – յայտարարած է. – «Հպարտ եմ որ համայնավարները կը մասնակցին Լ. Ժոսփէնի բազմասարը կառավարութեան»: Կ'ուզէ սակայն որ կառավարութիւնը նոր բարենորոգումներու ձեռնարկէ, նոր հանդրուանի մը պէտք է անցնիլ զարկ տալու համար սպառումին, բարեփոխումներ ընել տուրքերու մասին մէջ եւայլն: Հիւ խոստովանած է որ իր կուսակցութիւնը չատ յապաղած է իր դիրքը ճշդելու «պետութեան հրէշապործութեան մը» հանդէպ եւ յայտնած է թէ Ցունուար 24–ին, «բաց դուռներու օր մը» պիտի կազմակերպեն կուսակցական արխիւներուն չուրջ:

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. ընդունած է Ալի Աղճայի եղբայրը՝ Ասման Աղճա որ Պապէն խնդրած է իր մէջամտութիւնը Իտալիոյ հանրապետութեան նախագահին մօտ, որպէսզի ներում չնորհէ իր եղբօր: Ալի Աղճա որ հեղինակն է Պապին դէմ մահափորձին (Մայիս 1981) ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է: Պապը յայտարարած է թէ արդէն ներած է եւ իր կարելին ըրած:

ԻՍՐԱՑԼԻ զաղտնի տեղեկագիր մը հրապարակեց Ռապինի սպանութեան վերաբերեալ: Այդ տեղեկագրէն կը պարզուի որ Պետութեան Ապահովութեան սպասարկութիւնը ծանօթ էր մարդասպանին ծրագիրներուն եւ ոչինչ ըրած է արգելք հանդիսանալու համար: Տեղեկագրին հեղինակները կ'ամբաստանեն Շին Պեթը (կրօնական ծայրայեղ աջը) որ ոչ միայն չէ հակակշռած այլեւ դրդած է տեղեկաբերը:

ՏՈՀՍԱՑԻ (Քաթար) Միջին – Արեւելքի անտեսական, ժողովին չի մասնակցիր Իսրայէլ, Արտաքին նախարարը որոշած է չղկատարել պատուիրակութիւնը: Ժողովը կը բացուի Նոյեմբեր 16–ին եւ կը թուէր որ բացականերու թիւը աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան ներկաներուն: Արաբական լրկան ալ յայտարարած է որ չի մասնակիցը, ինչպէս նաեւ Եգիպտոս, Սուտի Արաբիա եւ Մարոք, բողոքելու համար Իսրայէլի անդրջող դիրքին դէմ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 13/14)

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝
«ԱՐՑԱԽԸ ՅԱՒԵՐԺՕՐԷՆ ԿԱՊՈՒԱԾ Է ԼԻՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ»

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան, Նոյեմբեր 12–ին ներկայ գտնուած է Տաուշի կառուցիին բացումի արարողութեան, հոն ելոյթով մը խօսած է Ղարաբաղի մասին: Ան ըսած է. «Վերջին երեք տարում երբէ Հայաստանում ինչ որ դրական բան է կատարուել, կատարուել է զինադադարի շնորհիւ. իսկ երբէ զինադադարը վերածուի կայուն, յաւիտենական խաղաղութեան, այդ ժամանակ ես վստահ եմ, մեր ժողովուրդը հրաշքներ կը գործէ»: Ան ժըխտած է պատասխանատուութեան, դատանահանութեան ամէն կեցուածք, չեչտելով «մենք իսկապէս Արցախի համար արիւն ենք թափել, մենք ամբողջ ժողովրդով արժանապատիւ կերպով պաշտպանել ենք Արցախը եւ ոչ ոք չի կարող Արցախին դաւաճանել, սրա մասին խօսք լինել չի կարող: Պարտաւորականութեան մասին խօսում են մարդիկ, որոնք յաղթանակի մէջ ոչ մի աւանդ չունեն»: Ըսելով որ ներկայիս ամէն բանէ մասին կարելի չէ հրապարակաւ խօսիլ որպէսզի գործը չտուժէ, Լ. Տէր – Պետրոսեան ըսած է. «Որովհետեւ եթէ իմանանք թէ Ազրպէյճանը ինչ է ստանալու, ինչպիսի կարգավիճակ է ուենենալու, ինչպէս արդէն յաւերժօրէն կապուած է լինելու Հայաստանի հետ, դա կը համարէք ոչ թէ փոխզիջում, դուք դա կը համարէք մեծագոյն յաղթանակ որի համար մեր ունեցած զոհերը ոչ միայն արդարացուած՝ են, այլեւ՝ տասնապատիկ հատուցուած»:

*
**

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԵՒ Ս. ԲԱԲԱՑԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴՐԻՆ ԿԱՐԳԱԽՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանեան «Հայոց Աշխարհ» օրաթերթը Նոյ. 12–ի իր թիւին մէջ արձանագանդ հանդիսացած է Հայերուն ծանօթ պուլկար լրագրող Ցւետանա Պաակալեւայի Ստեփանակերտէն վարած հեռատեսիլի մէկ յայտագրին, որու կը մասնակցէին տարածքային այցելող Մինսկի խումբի համանախագահները, ԼՂՀ նախագահը եւ Պաշտպանութեան նախարարը:

Ըստ ամերիկացի համանախագահ Լին Փասքոյի, հակամարտութեան կարգաւորումէն ամէնէն չատ կը չահի ԼՂՀ–ի ժողովուրդը, ըսելով «այս իրավիճակէն դուրս կու գայ չատ աւելի լաւ, քան ուեւէ մէկը»: Ռուս նախագահը Եուրի Եուկալով անդրադառնալով ԼՂՀ – Ազրբէյճան ուղղակի բանակցութիւններու հաստատման հարցին, նչած է թէ հաւանական ըլլալով հանդերձ պահը դեռ յարմար չէ: Իսկ համանախագահներէն Ֆրանսացին՝ Ժ. Վոժիէ յայտնած է թէ Ազրբէյճանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի դիրքորոշումներուն մերձեցման համար անհրաժեշտ է առաւել ճկունութիւն, ուրու ամէնէն աւելի դէմ է Լեռնային Ղարաբաղը. ան աւելցուցած է նաեւ որ Ղարաբաղի ներկայացուցած պայմանները չատ յստակ չեն իրենց համար:

Ինչ կը վերաբերի ղարաբաղեան կողմին, Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի կարծիքով բանակցութիւններու գործընթացին մէջ որեւէ յառաջընթաց չէ արձանագրուած: Ան ըսած է թէ Ղարաբաղ պատրաստ է այնպիսի փոխզիջումի մը որ պայմանագրային յարաբերութիւններ հաստատէր Ազրբէյճանի հետ, Ղարաբաղի ապահովութեան պահանջներուն երաշխաւորումով:

«Դարձեալ ցոյցը. փուլային կարգաւորման առաջարկութիւններ, իսկ հեռանկարում՝ ԼՂՀ ենթակայութիւնը Ազրբէյճանին» ըսած է ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան, իր կարգին: Շեչտելէ եաք որ հարկ է փոխել կարգաւորման ձեւի փիլիսոփայութիւնը, անդամ մը եւս յիչեցուցած է ԼՂՀ–ն հակամարտութեան որպէս լիիրաւ կողմ նկատելու անհրաժեշտութիւնը: Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի կողմէ ընդունուած ձեւը զգուշութիւն եւ որոչ տագնապներ կը յարուցէ Ղարաբաղցիներու մօտ, եղրակացուցած է ան:

Անդրադառնալով համանախագահներու կողմէ իրենց դիրքորոշման ընկալման, Ա. Ղուկասեան, ըսած է, թէ այնքան ալ հետաքրքրուած չեն համանախագահները նոյն փաստարկումները հասկնալով, քանի որ անոնք ալ իրենց կարգին «մի տեսակ բանի տեղ չեն դնում մեր փաստարկները»:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ՅԱՒԵԼԵԱԼ 3000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ

Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան աշխատանքի վարչութենէն յայտնուած է որ վիճակագրութիւններու համաձայն Հոկտեմբերին գործազուրկներու թիւը 3000 աւելցած է: Ներկայիս անոնց ընդհանուր թիւը 172·8 հազար է որոնց 112·400–ը կիներ են: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր աշխատանքի տեղաւորուած են 3770 հոգի:

*
**

ՀԱՊ–Ի ԱՆԴԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՊ–ի երկիրներու առողջապահութեան բնագաւառի համագործակցութեան խորհուրդի հերթական 9–րդ նիստը տեղի ունեցած է Երեւան: Ժողովին մասնակիցները Նոյեմբեր 13–ին ընդունուած են վարչապետ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ռուսաստանի Առողջապահութեան նախարար Թամիլա Տմիդրիեւա ամփոփելով նիստին արդիւնքները, յայտնած է թէ առորագրուած է 19 փաստաթուղթ: Վարչապետը հետաքրքրուած է անդամ երկիրներու մէջ առողջապահութեան բնագաւառէն ներս կատարուող բարեփոխումներով, եղած է կարծիքներու փոխանակում:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ եկեղեցին եւ իր մխիթարեանները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի, Նոյեմբեր 16–ին, Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ 26, rue Sibié, Marseille

Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի

յիչատակին (մահացած Սեպտ. 2–ին, Փանիկ, Հայաստան)

եւ

ԱՐԱՄ ՇԷԽԻԿԵԱՆ–Ի

անոր մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիչատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Աչէ Փարիզի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիչատակին, Նոյեմբեր 23–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Յաւարտ պատարագի, հոգեճաշի կը հրաւիրուին բոլոր համակիրներն ու բարեկամները. ժամը 13·30–ին

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE
Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à assister
à la CONFERENCE de

GAREGUINE BROUTIAN
(étudiant en thèse de génie civil à l'Institut National des Sciences Appliquées de Lyon)

LES CONSTRUCTIONS PARASISMIQUES EN ARMENIE

Travaux d'un boursier de l'UGAB

Le tremblement de terre de décembre 1988 en Arménie a montré la fragilité des structures existantes. Il est intéressant aujourd'hui de se pencher sur ce qui a été réalisé depuis dans ce domaine

le Vendredi 21 novembre à 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

UGAB — UGAB — UGAB —

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

SABERATOURS

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18
MARDI
18 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 19·248 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 73e ANNEE — N° 19.248

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷԻ ՄԱՀԸ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՒԹԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՌՄԱՄԲ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ Է

Հարկ չկայ համաչնաւոր ըլլալու ցաւ զգալու համար ի լուր Ժորժ Մառշէլի մահուան: Ֆրանսայի քաղաքական բեմի տարիներու այս եզակի դերակատարը ոչ ոք անտարբեր կը թողուր եւ իր մինչեւ իւրայատուկ նկարագրով, եթէ ոչ պարագ մը, առնուազն բաց մը կը ձգէ: Շատեր կարօտով պիտի յիշեն իր հարցազրոյցները էլզեպաչի կամ այլոց հետ, բարկութեան իր նոպաները, իր ներկայութիւնը:

Աւոր կողքին, սակայն, հարկ է խոստովանիլ թէ, դրեթէ մինչեւ վերջը հաստակաբար աւելի սառնական մը մըներ, յապաղումով, մեծ յապաղումով զերծ բռնեց Մոսկուայի նկատմամբ եւ ընդհանուր ձեւով իր կուսակցութիւնը իր ղեկավարութեան շրջանին նահանջէ նահանջ դնաց:

Ծնած էր Գալլիատոսի նահանգը, 1920-ին, այսինքն համաչնաւոր կուսակցութեան ծնունդի տարին (Թուրի համադումարէն): Հօրմէ որբ կանուխէն, բանուոր կը դառնայ 16 տարեկանին, 1938-ին մնաւ կը մանէ (օդանաւաշինութեան ազգային ընկերութիւն), ապա պատերազմի շրջանի իր զործունէութիւնը միշտ պըզտոր կը մնայ: Աշխատած է Գերմանիա, մէսէրշմիթ զործատունը, բայց չէ ճղըճած թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ: Ըստ ի-րեն՝ պարտադիր աշխատանքի բերումով (ԷՍ-Թէ-Օ), ըստ ուրիշներու կամաւոր գոյած է: Քսան տարիներու երկայնքին բանավէճը չարունակուած է: Փէչը ծիւքէն (արտաքսուած կուսակցութենէն 1988-ին) կ'ըսէ թէ Փլիսոնիէ (Մոսկուայի մօտ ղեկավար) խոստովանած է· — «Մանօթ էինք իր անցեալին, Մօրիան ալ (Թորէզ) դիտէր, Վալտէքն ալ (Ռոչէ)»:

Համաչնաւոր կուսակցութեան կ'անդամակցի 1947-ին, 1951-ին քարտուղար է Սէ-Ժէ-Թէ-ի Իսիի մասնաճիւղին: 1964-էն, Թորէզի մահէն ետք, իր ազդեցութիւնը կը ծաւալի կուսակցութեան մէջ, որու ընդհ· քարտուղարը կը դառնայ 1972-ին եւ 1994-ին է որ պիտի քաշուի իր աթոռը ձգելով Ռոպէր Հիւի: Այդ տարիներու երկայնքին կուսակցութիւնը ձայներու 20%-էն իջած է 10%-ի ընտրութիւններու առեն: Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը միակն է եւրոպայի որ անունը չէ փոխած խորհրդային տապալումէն ետք, Մառշէ մտայնութիւնն ալ չէ փոխած եւ իր ծանօթ խօսքերուն մաս կը կազմէ սա պզտնահատումը՝ «ընդհանուր առմամբ (կը պղտըմաց կամ՝ փաթեթային ձեւով ինչպէս կ'ըսեն Հայաստացիները) հաշուեկշիռը դրական կը դառնէք», ինչ որ այսօր խորտրել կու տար Լիպերասիոնի (Նոյ· 17) որ իր հաշուեկշիռը ընդհանուր առմամբ բացասական է: Կը բաւէ նկատի առնել համայնավար կուսակցութեան անկումը:

*
**

Նախագահ Շիրաք, ղեկոյցով մը, յայտարարեց թէ ախորժութեամբ ներկայ եղած է Մառշէլի մահուան, լաւ ճանչցած է եւ չափած անոր համդումներուն անկեղծութիւնն ու ուժը: Ժոսփէն Մառշէլն կը նկատէ ամէնէն ուժեղ դէմքերէն մէկը Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին:

Ալէն Քրիվին (համայնավար յեղափոխական Լիկա) յայտարարած է· «Իր անհետացումը, անհետացումն է վերջին խորհրդանիշին համայնավար ղեկավարներու սերունդի մը որոնք միշտ չվոխեցին համայնավարութիւն եւ սոսլինականութիւն»:

*
**

Մառշէ մեծաքանակ նիւթ հայթայթած է շանսոնիէներու, եւ նմանութիւն ըներու: Համբաւաւոր է իր «Լռեցէ՛ք էլզեպաչ»ը, կամ այն միւս պատասխանը զոր կու տար լրագրողի մը, երբ այս վերջինը նկատել կու տար թէ իր հարցումը այդ չէր՝ «բայց ի՛մ պատասխանս այ՛ս է»:

*
**

Մառշէ 20 տարի է կը տառապէր սըրտէն եւ Նոյեմբեր 16-ին ալ սիրան է որ դաւաճանեց իրեն եւ իր մահկանացուն կնքեց Լարիպուազիէռ հիւանդանոցը ուր մտած էր չաբաթ մը առաջ: Թաղումը տեղի կ'ունենայ Հինդշաբթի, Շամփին-ըլի-սիւր-Մարն ուր կը բնակէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ _ ՄԻՍՅԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ճակատումը մեղմացած կը թուէր Նոյ· 17-ին, երբ Պաղտատ, անսպասելի կերպով, որոշ ճկունութիւն մը ցոյց կու տար, յայտարարելով որ դէմ չէ ՄԱԿ-ի մասնագէտներու քննական այցելութեան, պայմանաւ որ պատուիրակութիւնը միայն Ամերիկացիներէ չբազկանայ, այլ հաւասարապէս ապահովութեան Խորհուրդի այլ երկիրներու փորձագէտներէ ալ: Փարիզի մէջ, փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ յայտարարած է Ֆիկառօ-ի որ Ֆրանսա պէտք է դատապարտէ Միացեալ-Նահանգներու նախագահը որ իր ուզածին պէս կը մեկնաբանէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Փոխ-վարչապետը դեռ կ'ըսէ·— «Ամերիկան հսկայ մըն է որ խենթեցած է»: Շիրաք ըսած է թէ զօրավիգ է Գլինթընի:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ քրիստոնեայ Եկեղեցիներուն միջեւ մթնոլորտը չատ լարուած է: Նոյեմբեր 10-ին, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Տաւիտ Լեւի եւ Ս· Աթոռի Թել-Աւիվի ղեսպանը՝ Անտրէա մի Մոնթէցեմոլօ արքեպիսկոպոսը պաշտօնապէս առարգելեցին առաջին կանոնագիրը որ օրինաւոր կարգավիճակ մը կը շնորհէ կաթոլիկ եկեղեցիներուն հրէական պետութեան մէջ: Տեղւոյն Եկեղեցին չատ զղազրզուած է որ Վատիկան նկատի չառներ զինքը եւ մանաւանդ կ'ամտեսէ նոյնիսկ նման կարգադրութեան մը ընտրուած ժամանակաշրջանը, ուր Իսրայէլ _ Պաղեստին խաղաղութեան դործընթացը բոլորովին տեղքայլ կ'ընէ: Վերջերս, պապական նուիրակը հրապարած էր կաթոլիկ, հայ, յոյն-օրթոտոքս, ասորի մարոնի եւ քաղկեդոնական պատրիարքները որ իրենց հարկային եւ վարչական հասցէները ետ-բուսաղէմի գրասենեակ չրջանէն փոխադրեն արեւմտեան իսրայէլեան զօտին եւ անոնք մերժած են ենթարկուիլ Հռոմի կամքին: Կարգ մը միջադէպներ հաստատած են: Բայց, երկուքն ալ, անոնք ոչ-բռնք մերժած են կամ ընդունած, չեն ուզեր որ Վատիկան _ Իսրայէլ այս կարգադրութիւնը կարծել տայ ոեւէ մէկուն որ Ս· Աթոռը կը ճանչնայ արեւելեան _ Երուսաղէմի կղումը Իսրայէլի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՀՕՍՈՒԹԵԱՆ վեհաժողովը դէշ պայմաններու մէջ վերջ դտած է,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 15/17)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ

Եւրոպայի Խորհուրդի քաղաքական հարցերու յանձնաժողովի պատուիրակութիւն մը Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած է Ազդ· ժողովի պետական _ իրաւական հարցերու յանձնաժողովի անդամներուն հետ, Նոյեմբեր 14-ին: Նիւթ եղած է ընտրական, քաղաքացիական, քրէական օրէնսդրքերու պատրաստութիւնը որուն նուիրուած պիտի ըլլան վերջնական նիստերը:

Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին հետ ալ, զլխաւորաբար Հայաստանի ու զրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւններու նկատմամբ: Այս մարզերը տեղ պիտի գտնեն Հայաստանի մասին Եւրոպայի Խորհուրդին տեղեկագրին մէջ: Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ· Իպիթեան խօսելով Թուրքիոյ հետ կապերու մասին, ըսած է թէ Հայաստան այդ երկրին հետ պատմական խնդիրներ ունենալով հանդերձ, պատրաստ է դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակելու: Ան նաեւ զարմանք յայտնած է որ Թուրքիա այս մասին նախապայմաններ կը ներկայացնէ:

Հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Յ· Իպիթեան ըսած է թէ եթէ Եւրոպան իր սահմանները դծած է Լիզպոնէն Վլատիվոստոկ, այդ տարածքին վրայ սեւ կէտեր պէտք չէ գտնուին: Ան յոյս յայտնած է որ Եւրոպայի Խորհուրդին աջակցութեամբ ԼՂՀ-ի մէջ կը պահպանուին մարդկային իրաւունքները եւ չեչտած է թէ հակառակ Ազրբեջանի նպաստաւոր բոլոր զործօններուն, խնդիրը կրնայ լուծուիլ ԼՂՀ-ի համաձայնութեամբ:

Նոյն օրը պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Հայաստանի փոքրամասնութիւններուն —քիւրտ, ասորի, յոյն, ռուս, ուկրանացի, եւլն·— ներկայացուցիչներուն հետ:

Ջիրենք ընդունած է նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան եւս ու խօսելով Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան մասին, ըսած է թէ երկրին մէջ կը կառուցուի ժողովրդավարութիւն

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 1 _ 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Գանի հետ, այդ վերջնոյն դաշտին վրայ: Այժմ դասաւորման մէջ 6-րդ դիրքը կը դրաւէ 33 կէտով: Գլուխն է միշտ Նանսի 42 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին դիրքը կը պահէ Լուհանս _ Գիւիզո 14 կէտով:

*
**

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Նոյ· 16-ին, Հ·Մ·Ը·Մ·-Ֆրանս 2 _ 0 յաղթեց Կրընէլի, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Ներկայիս Բ· տեղը կը դրաւէ դասաւորման մէջ: Պահեստները, որոնք 2-2 արդիւնք մը արձանագրեցին, նոյնպէս երկրորդ են դասաւորման մէջ:

Նոյն օրը, ՀՄՄ Վիլնէօվ Սէն-Ժորժի Փորթուկալցիներուն դէմ տարած 1 _ 0 յաղթանակով ամրապնդեց առաջատարի իր դիրքը: Մօտէն կը հետեւի Դոտա-սիէն:

Նը ոչ այդ անդամակցութեան նպատակին համար այլ որովհետեւ ատիկա է հայ ժողովուրդին ընտրութիւնը:

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԼՂՀ-ի ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ

Նոյեմբեր 13-ին Ա· Արզումանեան հանդիպում ունեցած է Ն· Մկրտումեանի հետ, քննարկելու համար հակամարտութեան կարգաւորման խաղաղ ընթացքին վերջին զարգացումները: Հանդիպումին մասնակցած է ԼՂՀ-ի երեւանի մշտական նոր ներկայացուցիչը՝ Կարէն Միրզոյեան:

*
**

Դ· ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նոյ· 13-ին Ա· Արզումանեան հանդիպում ունեցած է Նայիրա Մկրտումեանի երեսփոխան Դաւիթ Շահնազարեան: Ասոնց ընդհանրապէս ծանօթ է զարաբաղեան խնդրին կարգաւորման եւ անոր նկատմամբ Հայաստանի իշխանութիւններուն վարած քաղաքականութեան շուրջ:

Դ· Շահնազարեան անմիջապէս յայտարարած է իր տարակարծութիւնը Լ· Տէր-Պետրոսեանի դիրքորոշումներուն հետ, աւելցնելով որ անոնք պիտի յանդեցնեն «Լիզպոն-2»ի մը Արտաքին նախարարներու Խնամքնհակընի դեկտեմբերեան ժողովը, միայն այն տարբերութեամբ որ այս անգամ հոն կրնայ ստորագրուիլ պաշտօնական փաստաթուղթ մը: Ան քննադատած է հայկ· կողմը որ ոչ մէկ լուրջ քայլ առած է այդ հանդիպումին պատրաստութեան հեռանկարով:

Դ· Շահնազարեան ինքզինք համարելէ ետք Ազդ· ժողովին մէջ քննարկման ենթակայ ընտրական օրէնսդրքի նախագիծի հեղինակներէն մին, պնդած է որ անհրաժեշտ է կազմակերպել խորհրդարանական նոր ընտրութիւն, քանի որ ներկայի մեծամասնութիւն «Հանրապետութիւն» խմբակը Արցախի հարցին նկատմամբ կը դործէ ընտրապայքարի խոստումներէն տարբեր ուղղութեամբ: Նոր ընտրութիւնները նաեւ կարելիութիւն կը ստեղծեն Արցախի հարցին արագ լուծման, նշած է ան:

Իսկ լրագրողի մը այն հարցումին թէ Լ· Տէր-Պետրոսեան արցախեան իր ծրագիրը քիչ մը աւելի մանրամասն ներկայացուց ՀՀՇ-ի վարչութեան եւ այս վերջինը ընդունեցաւ որ առնուած քայլերը անպայման «դաւաճանական» չեն· արդեօ՞ք նոյնը պիտի չըլլար ժողովուրդին պարագային, Դ· Շահնազարեան պատասխանած է՝ «Դուք կարծում էք ՀՀՇ վարչութեանը համոզելու համար փաստարկնե՞ր էին պէտք»: Պնդած է նաեւ որ այդ կազմակերպութեան մէջ նախագահին բոլոր միտքերուն համաձայներու մթնոլորտ մը կը տիրէ:

*
**

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Վարչապետ Ռոպէր Քոչարեանի Նոյ· 14-ի որոշումով Դաւիթ Ցարութիւնեան նշանակուած է Արդարադատութեան նախարարի Ա· տեղակալ: Երեսփոխան է եւ Երեւանի քաղաքապետի դլխաւոր խորհրդականի պաշտօնը կը վարէր:

*
**

Պ· ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ԿՈՉԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

ԻՄ-ի նախագահ Պարոյր Հայրիկեան Նոյեմբեր 13-ին հրաւիրելով մամուլի ներկայացուցիչները, տեղեկութիւններ տուած է Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան հետ իրենց Միութեան անդամներու հանդիպումին մասին: Պ· Հայրիկեան լրագրողներուն յայտնած է թէ իրենք կոչ ըրած են հիւրերուն որ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութիւնը պայմանաւորուի երկրին մէջ ժողովրդավարութեան կայացումով, մասնաւորապէս՝ ընտրական օրէնքի դործընթացով:

ՆԻՒԹԵՐ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

1998–ին կը լրանայ Պուէնոս – Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի շինութեան 60–ամեակը (1): Արժանթինի մայրաքաղաքը բնակող հայութեան համար, կեդրոնական եկեղեցի մը կառուցումը չուրջ երկու տասնամեակ խնդրոյ առարկայ եղած է; Այս հիւղին վերջին փուլին՝ շինութեան մանրամասնութիւնները ներուն նուիրուած է սոյն ակնարկը:

Շինութեան հարցը դաղութին համար սեւեռակէտ եղած է 1921–էն, երբ հիմը դրուած է Հայ Գաղութային կեդրոն կոչուած համադաղութային կազմակերպութեան: 1925 Ապրիլ 11–ին ստեղծուած է եկեղեցաշինութեան յանձնախումբ, իսկ 1925 Նոյեմբեր 29–ին դումարուած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան հիմնադիր ժողովը: Յուլիս 1930–ին, Հոգաբարձութիւնը՝ Գաղութային կեդրոնի ուղղակի չարունակութիւնը (ուրկէ՝ մինչեւ այսօր անոր արուող «Հայ Կեդրոն» անապահոն անունը), արժանթինեան պետութեան կողմէ պաշտօնական ճանաչումի արժանացած է:

Եկեղեցիի շինութեան համար եղած նուիրատուութիւններէ, հանդանակութիւններէ եւ կտակներէ գոյացած էր 55·000 փեսօ (1 տոլար = 2,50 փեսօ): Այս դումարով 1928–ին գնուած էր 1500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ հող: Հողամասին վրան կատարուած բացման հանդէսներէ եւ գաղութի մէջ տեղի ունեցած նոր հանդանակութիւններէ ձեռք բերուած է չուելով 20·000 փեսօ: Սակայն, 1930 Ապրիլ 7–ին տարբեր կազմակերպութեանց 30 ներկայացուցիչներէ բաղկացած խառն ժողով մը, նկատի ունենալով որ պատրաստ դումարով կարելի պիտի չըլլար պլուխ հանել եկեղեցիի շինութիւնը եւ հնարաւոր չէ որեւէ փոխառութիւն կատարել այդ նպատակին համար – ըստ օրինի, եկեղեցական շինութիւն մը արդիլուած էր դրաւարկի տակ դնել–, որոշած է նախաձեռնել սրահի եւ դպրոցի շինութեան, իսկ ապագային սրահի եկամուտով կառուցել եկեղեցիի չէնքը: Թէր ու դէմ բազմազան կարծիքներու փոխանակումէն ետք այս գաղափարը սիրական դարձած է:

Այս որոշումէն ետք, 100·000 փեսոյի փոխառութիւն մը առնուած է Սիրիօ – Լիպանէս դրամատունէն, որ արաբական համայնքին կը պատկանէր եւ որուն դէմ–խաւոր անօրէններէն էր Վարչական Խորհուրդի անդամ Արմէն Պերկամալի (2): 1931–ի սկիզբը ձեռնարկուած է սրահի եւ վարժարանի շինութեան. 120·000 փեսոյի ընդհանուր դումարով կարելի եղած է սրահը կառուցել եւ զայն կահաւորել: 1932 Մարտ 1–ին, Հոգաբարձութեան գրասենեակը տեղափոխուած է Ասեւեռո (այժմ՝ Արմենիա) 1353 փողոցը, ուր Մայիս 24–ին տեղի ունեցած է «Հայ Կեդրոն» սրահի բացման հանդիսութիւնը: Յունիս 2–ին իր դռները բացած է Արսլանեան Կեդրոնական Ազգային Վարժարանը, որ այս անունը ստացած է ի պատիւ Հոգաբարձութեան առաջին առենապետին (1925 – 1935)՝ ճարտարապետ Իսրայէլ Արսլանի (3):

Սակայն, կանխատեսումները իրականացած չեն: Սրահին բերած եկամուտը հազիւ բաւած է ծախքերը փակելու: Եկեղեցական արարողութիւնները սրահին մէջ տեղի ունեցած են, մինչ սեփական եկեղեցիի երազը կը մնար անկարելի: Երկրին անտեսական վիճակը վատթար էր, ի հետեւանս համաշխարհային անտեսական տագնապին, եւ դաղութը նիւթական բարօր դիրքի վրան ըլլալէ հեռու էր:

Երբ 1935 Յուլիսին Ա. Պերկամալի Հոգաբարձութեան առենապետ ընտրուած է, բոլոր ճիդերը կեդրոնացած են եկեղեցիի հարցին չուրջ: Լուծումը վրայ հասած է: 1935 Նոյեմբեր 10–ին, դաղութի բարեկեցիկ դիրք ունեցող հազուադէպ ազգայիններէն Հրանտ Նիքօթէան (4) յանձն առած է եկեղեցաշինութիւնը հոգալ: Գրնահատելով այս նուիրատուութեան կարեւոր իմաստը, երկու չաբաթ ետք Հոգաբարձութիւնը դինքը պատուոյ առենապետ նշանակած է:

Իրրեւ առաջին քայլ, 1936–ի սկիզբը գնած է եկեղեցիի ներկայ հողամասը, 14·500 փեսոյի գումարով: 1936 Ապրիլ 2–ի Հոհաբարձութեան Ընդհ. ժողովին ներկայացած տարեկան զեկուցումը նչած է, թէ Նիքօթէան խոստացած է ներդնել 100·000 փեսօ: Շինարարական Յանձնախումբին մաս կազմած են Արմէն Պերկամալի, Իսրայէլ Արսլան եւ Երուանդ Բառամեան, ու անոր կից նչանակուած է Օժանդակ Յանձնախումբ մը, որուն անդամակցած են Ստեփան Մուքիասեան, Պօղոս Ֆնտըզլեան, Հայկ Մոսկոֆեան եւ Յակոբ Բարակեան:

Եկեղեցիի նախագիծը սիրայօժար կերպով կազմած է Իսրայէլ Արսլան, որ նըկատի ունեցած է հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան որոչ տարրեր, թէեւ եկեղեցին չի յարդեր անոր բոլոր յատկանիչները: Հոգաբարձութեան արձանագրութեանց մէջ նչուած է, թէ Արսլանի նախագիծէն զատ, ուսումնասիրուած են Պուքրէչէն եկած ուրիչ յատակագիծեր: Յաւելեալ մանրամասնութիւններ չկան: Ենթադրելի է, որ պատկանէին այդ քաղաքի հայկական եկեղեցիին, քանի որ վերջինս չինուած է Ս. Էջմիածնի նմանութեամբ, որուն հետ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը որոչ ճեւական նմանութիւն ունի: Խորհրդակցութիւններ եղած են նաեւ եկեղեցաշինութեան տեղացի մասնագէտի մը՝ ճարտարապետ Գարլոս Մոսայի հետ: Նախագիծը վերջնականապէս վաւերացուած է Դեկտեմբեր 1936–ին:

Մինչ այդ, Վարչական Խորհուրդը չքեղ ճաշ մը սարքած է բարերարին ի պատիւ՝ որպէս երախտագիտութեան նչան դաղութի կողմէ: Ձեռնարկը տեղի ունեցած է «Ալվեար Փալաս» պանդոկին մէջ, 1936 Յունիս 30–ին: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են Հոգաբարձութեան ատենապետ Արմէն Պերկամալի, ոճրային ատեանի դատախազ տոքթոր Գարլոս Կոժենա, Սիրիօ – Լիպանէս դրամատան նախագահ եւ սուրիական համայնքի ծանօթ դէմքերէն Մովսէս Ա. Ազիզ, Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան նախկին վարչապետ Սիմոն Վրացեան – որ այդ օրերուն Հարաւային Ամերիկա կ'այցելէր – եւ Ֆեսերիքօ Ֆերնանտէս Փլեթա՝ օտար դործարաններու եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց անունով: Հուսկ, խօսք առած է Հ. Նիքօթէան:

1937 Մայիսին, Վարչական Խորհուրդը վաւերացուցած է նախահաշիւը եւ կսկսի եղած է շինութեան սկսիլ: Ի. Արսլան դարձեալ սիրայօժար կերպով ըստանձնած է շինարարական աշխատանքի դեկավարութիւնը: Եկեղեցիի շինութեան ամբողջ հոլովոյթին մէջ, նախագիծի պատրաստութենէն մինչեւ վերջ շինութեան աւարտը, կարեւոր դեր խաղացած է բարերարին կողակիցը՝ Տիկին Նազիկ Սուքիասեան – Նիքօթէան, որուն մէջ–նորդութիւնը բազմիցս հարթած է նուիրատուի, շինարար – նախագծողի եւ վարչութեան միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնները:

1937 Ապրիլ 11–ին տեղի ունեցած է հիմնօրհնէքը: Ցաւարտ պատարագի, օրուան պատարագիչ եւ Պուէնոս – Այրէսի Հայոց հոդեւոր հովիւ Յովհաննէս Ա. Քհնյ. Ամիրեանց եւ Մովսէս Քհնյ. Տէր – Յովհաննէսեան կարդացած են օծումի չարականները: Կրօնական հանդիսաւոր արարողութենէն ետք, նախ Հ. Նիքօթէան եւ ապա վարչական անդամներ ու դաղութի այլ անդամներ առաջին բրիչի հարուածները տուած են եկեղեցիի հիմերուն վրայ: Ցաւուր պատշաճի ճառ խօսած է հոգաբարձութեան վարիչ տնօրէն Թադէոս Մեծատուրեան:

1937 Սեպտեմբեր 8–ին, վարչութիւնը ստացած է Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակ Գարեգին Արք. Յաչատուրեանի նամակը, ուր ան հաղորդած է իր նչանակումը որպէս Հարաւային Ամերիկայի Հայր. Պատուիրակ: Գարեգին Արք. Պուէնոս – Այրէս ժամանած է 1938 Ապրիլ 1–ին: Ծաղկազարդի կիրակին (Ապրիլ 10) տեղի ունեցած է Մայր Տաճարի անպաչտօն բացումը: Պատարագին ընթացքին քարոզած է Պատուիրակը: Ապա կարդացուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տորէն Ա.–ի կողմէ յղուած կոնդակը եւ նամակը: Առաջինը ուղղուած էր համայն ժողովուրդին, ծանուցանելով Հարաւային Ամերիկայի թեմի հաստատութիւնը, իսկ միւսը Վարչական Խորհուրդին ուղղուած դնահատական նամակ մըն էր: Այս ընթերցումին յաջորդած է Հայրապետական Մաղթանք:

Զորս օր առաջ, Ապրիլ 6–ին, տեղի ունեցած է Հայրապետի առեղծուածային մահը Ս. Էջմիածնի վեհարանին մէջ, սակայն լուրը տակաւին հասած չէր: Մայր Հայրենիքի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ ողբալի վիճակը արդելք հանդիսացած է, որ նոր եկեղեցիի օծումին առիթով Մայր Աթոռէն որեւէ բնոյթի դրութիւն ստացուի:

Նիքօթէանի առատաձեռն նուիրատուութեան կողքին, դաղութի բազմաթիւ անդամներ իրենց մասնակցութիւնը բերած են Մայր Տաճարի ներքին քարեզարդումի եւ եկեղեցական սպասքի մատակարարումին: Գարեգին Արք.–ի ցուցմունքներուն հետեւելով, Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբը մարմարապատ եւ գմբէթաձեւ Ս. Խորանի չինութիւնը ստանձնած է: Եկեղեցիի պատկերազարդումը կատարած են նկարիչներ Պաղտասար Այվազեան եւ Գրիդոր Տէր – Վարդանեան:

Օծումի հանդիսութիւնները սկսած են Յունիս 12–ին եւ տեւած են ամբողջ չաբաթ մը: Կիրակի, 1938 Յունիս 19 Կաթողիկէ Սրբոյ Էջմիածնի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Մոր Վիրապի ելից կրկնակ ծոնն էր: Իր խորհրդանչական իմաստով, լաւադոյն թուականն էր, մանաւանդ որ բարեբարի փափաքին համաձայն, նորօծ եկեղեցին պիտի կոչուէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

Աւանդական ժամերգութենէն ետք տեղի ունեցած է մէկ ժամուան դադար: Ժամը 10–ին, Հոգաբարձութեան ժողովասրահին մէջ կազմուած է թափօրը, որուն մասնակցած են ռուս եւ արաբ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները՝ Տ. Կոստանդին Իպրացով եւ Տ. Իդնատիոս Աբուրրոս: Նախագահած է Պատուիրակը: Դասին մէջ մասնաւոր տեղեր գրաւած են Արժանթինի նախագահ Ռոպերթօ Օրթիսի ներկայացուցիչը եւ այլ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, ինչպէս եւ հայ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներն ու բարերար Հ. Նիքօթէան: Հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր արարողութեան:

Թափօրի բեմ բարձրանալէն ետք, ըստկըսած է օծման արարողութիւնը: Գարեգին Արք. պատրաստած էր օծման յատուկ կարդ մը, հիմնուած՝ կանոնական կարգին վրայ: Արարողութեան աւարտին, իրենց խնդակցութեան արտայայտութիւնները ունեցած են ռուս եւ արաբ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները: Գարեգին Արք. երախտադիտութեան խօսք յայտնած է նախագահի ներկայացուցիչին, որ իր կարդին պատասխանած է, եւ այսպէսով փակուած է արարողութիւնը:

Քառորդ ժամուան դադարէ մը ետք, երբ հիւրերը մեկնած էին արդէն, Յովհաննէս Ա. Քհնյ. Ամիրեանց կարդացած է Եպիսկոպոսին օրհնութեան դիրը, ուղղուած՝ Հ. Նիքօթէանի: Ի պատասխան, բարերարը ուղերձ մը կարդացած է:

Ժամը 11·30–ին սկսած է պատարագը, Լեւոն Վարդապետեանի դեկավարած «Կոմիտաս» երգչախումբի երգեցողութեամբ: Քարոզած է Գարեգին Արքեպիսկոպոս, պարզելով Հայ Եկեղեցիի դերը երէկ եւ այսօր: Հանդիսութիւնը աւարտած է ժամը 13·30–ին:

Օծումի առիթով հրապարակ հանուած էին արծաթէ մասնաւոր չքադրամներ, որոնք բաժնուած են ներկաներուն, իսկ երկրի նախագահին իրրեւ նուէր յանձնուած է ոսկեայ չքադրամ մը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

– Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան տոմարներ, 1925 – 1938 (ապաներէն):

– «Հայ Կեդրոն» ամսագիր (Պուէնոս – Այրէս), 1932 – 1938–ի թիւեր:

– Narciso Binayan, «Los armenios en la Agentina», Buenos Aires, 1974.

– Նորայր Ա. Քհնյ. Տէր – Մովսիսեան, «Կէս դարու պատմական թուագիր ակնարկ մը Արժանթինի Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ հաստատման եւ զարգացման վրայ», Պուէնոս – Այրէս, (մօտ.) 1960, անտիպ:

– David Marshall Lang, «Armenians: A People in Exile», London, 1981.

– Հարցազրոյց Պր. Երուանդ Քառամեանի հետ (Պուէնոս – Այրէս, 1988):

---

(1) Այս յօդուածը, հայերէն ու սպաներէն բնագիրներով, մաս պիտի կազմէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի 50–ամեակին առիթով (1988) մեր կողմէ պատրաստուած յուշամատեանի մը, որ պարագաներու բերումով լոյս տեսած չէ: Մամուլին յանձնելով զայն, կատարած ենք կարգ մը յաւելումներ: Սպաներէն դեռ անտիպ տարբերակէն հատուածներ մէջբերած է պատմաբան Նարսիսօ Պինայեան արժանթինահայ գաղութին նուիրուած իր ուսումնասիրութեան մէջ (Narciso Binayan Carmona, *Entre el pasado y el futuro: los armenios en la Argentina*, Buenos Aires, 1996).

(2) Ծնած է Իզմիր, 1889–ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրի Մեսրոպեան վարժարանը: Ապա չորս տարի ուսանած է տեղւոյն ֆրանսական դպրոցը, իսկ բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Ժընեւ: Յետոյ անցած է Անգլիա, ուր հօրը տարի Մանչեսթրի մէջ հետեւած է առեւտրական ճիւղին: 1912–ին պաշտօնի կոչուած է Մանչեսթրի Պագրեեան հաստատութեան մէջ, որուն ներկայացուցիչի հանգամանքով 1914–ին հաստատուած է Պուէնոս – Այրէս: 1918–էն ետք, կէս դարու ընթացքին մասնակցած է ազգային գործերուն, ինչպէս թէ բարոյապէս: 1935 – 1942 եւ 1951 – 1968 շրջաններուն վարած է Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան տեսչապետութիւնը: 1969–ին ընտրուած է Հոգաբարձութեան պատուոյ տեսչապետ: Մահացած է 1971–ին:

(3) Ծնած է կեսարիոյ Մուճճուսուն գիւղը, 1879–ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Մծբինեան վարժարանին մէջ: Տասներկու տարեկանին ուղարկուած է կեսարիոյ Ս. Կարապետ գիշերօթիկ վարժարանը, ուր ուսանած է ինկ տարի: 1898 – 1904–ին տեսչական պաշտօններ վարած է կեսարիոյ, Մարզուանի եւ Օրտուի դպրոցներուն մէջ: 1904 – 1909–ին Փարիզի մէջ հետեւած է Սորպոնի ճարտարապետութեան ճիւղին: Վկայական ստանալով, 1909–ին Պուէնոս – Այրէս հաստատուած է: Գաղութին մէջ իր հաւրային գործունէութիւնը սկսած է 1918–ին: 1925 – 34–ին Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետութիւնը վարած է: երկար տարիներ խմբագրած է Հոգաբարձութեան «Հայ Կեդրոն» ամսաթերթը: Իր կարեւոր գործերէն եղած է «Հայ Կեդրոն» շէնքի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի շինութիւնը: Ցլորէս քաղամասի ազգային վարժարանի հողն ու շինութիւնը նուիրած է, որուն համար դպրոցը իր կեղծանունը կը կրէ (Արծրունի): Սիրայօժար կերպով նախագծած ու շինած է այս դպրոցին կից վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին: Իր գործունէութեան որպէս գնահատանք, 1932 – 1965 տարիներուն իր անունը (Արսլանեան) կրած է գաղութի կեդրոնական վարժարանը (այժմու Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կրթական Հաստատութիւն): Մահացած է 1952–ին: Իր աճիւնները 1964–ին տեղափոխուած են Հայաստան եւ թաղուած՝ Ս. Գայեանէ եկեղեցիի շրջափակը:

(4) Ծնած է Պոլիս, 1882–ին: Ցաջորդ տարին փոխադրուած է Իզմիր, ուր ստացած է իր ուսումը, այնուհետեւ ներուելով առեւտրական ասպարէզ: Երիտասարդական տարիքէն յայտնի դարձած է ազգային գործերու իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ: Ա. Աշխարհամարտին Աքէնի գտնուած է: Զինադադարի շրջանին, Հայաստանի Հանրապետութեան անպաշտօն ներկայացուցիչ եղած է: Զինադադարէն ետք, Ազգ. Պատուիրակութեան յանձնարարութեամբ հանգանակութիւն կատարելու համար մեկնած է Իզմիր, ուր անմիջապէս միաձայնութեամբ ընտրուած է Քաղաքական ժողովի անդամ: Ընտրուած է Աքէնի եւ Իզմիրի հայ գաղութային հաստատութեանց պատուոյ ատենապետ: Իզմիրի ազէտէն ետք վերադարձած է Յունաստան, ուրկէ 1923–ին անցած է Պուէնոս – Այրէս: Իր նուիրատուութեամբ վերաշինուած է Աքէնիի Հայոց եկեղեցին եւ Պուէնոս – Այրէսի մէջ կառուցուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը: 1935–ին Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան պատուոյ ատենապետ նշանակուած է, իսկ 1938–ին՝ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Պուէնոս – Այրէսի մասնաժողովի: Մահացած է 1954–ին:

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԵԱՆ ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

1995–ին հայեւֆրանսական գործակցութեամբ պատրաստուած ինքնաթիռ մը տասնեակ մը վաճառատոներու ներկայանալէ, մրցանակ մը ու գնահատականներ տանելէ ետք նոր կը պատրաստուի ներկայանալ Փարիզի ու չրջակայքի հանրութեան։ Պարաճանովեան հնճարին հետապիծէն խօսքի, գործի, պատկերի մանրիկներ ամփոփած գործ մըն է ժապաւէնը որ խորագրուած է· «Paradjanov, le dernier collage»։ Այս կոչումը կ'արդարացնէ թէ՛ համագրումին մանակից տարրերու բազմազանութիւնը, անոնց յաջող ընտրութիւնն ու դասաւորումը, եւ թէ հաւատարմութիւնը Պարաճանովի գործին այնքան վճռաւոր ու ոչ այնքան ծանօթ մէկ չերտին՝ fոլաժնեռուն նկատմամբ։

Ժապաւէնը կազմող տարրերը լուսանկարներ են, վաւերագրական ժապաւէններու մասեր, տեսագրութիւններ, պատճանովի ստորագրութիւնը կրող այնքան սակաւաթիւ վաստակէ մը մկրքերումներ, նամակներ, ինքնակենսագրական պատումներու պատառիկներ ու յուշեր, վկայութիւններ։ Բոլորը, մասամբ անտիպ, միահիւսուած են, գծելու համար արուեստագէտին կեանքը ուր իր հանճարով ստեղծուած հրաշալիքն, խանդավառութիւնն անբաժան է նեղմիտ ու չար կարգերու պատճառած դժբախտութիւնը։ Այդ կեանքը, իր իսկ բազմատարր թոզոնին տուեալներով գրի առնուած է Թարեզին Զազոյեանի կողմէ։ Ան բեմագիր է, արուեստի քննադատ ու փաստագրական ժապաւէններու հեղինակ. նաեւ հիմնադիրն է Հայաստանի սինեմաթէֆին ու անոր նախագահը։ Ժապաւէնը իրականացուցած են հայաստանեան չարժանկարին ծանօթ անուններէն Ռուբէն Գէորգեանց եւ Գրիգոր Չամկի։ Ֆրանսայի մշակ· եւ Արտաքին նախարարութիւններ, Շարժանկարի Ազգային կեդրոնը եւ Հայաստանի սինեմաթէֆը գործակցած են այս արտադրութեան համար որ կը կրէ «Գիտանի ֆիլմ» եւ «Հայկ սթիւտիօ – ժապաւէն» (Հայաստան) մակնիշը։ Պընուա Ալմանի ձայնով Պարաճանով կը պատմէ ինք իր մասին, սկսած՝ Թիֆլիսի ընտանեկան բոյնէն, մանկութենէն, անցնելու համար սէրերու, խանդավառութիւններու, ստեղծագործութեան, պայքարի դիպուածով ժամադրութիւն մը կարգադրեր են, դիպուածով իրարմէ բաժնուեր են ... չիտակը դէշ չէ, դիպուածով ասանկ ամէն բան կը բացատրուի։

Ժամադիրը իր պաշտօնը աւարտած համարելով կամաց մը հեռացաւ տիկիններու քովէն, վախնալով որ կը տիպօսի խօսակցութեան խառնուիլ եւ ակամայ մասնակից ըլլալ կանացի բամբասանքներուն։

Եւ սակայն տիկինները չարունակեցին իրենց խօսակցութիւնը։ Ի զո՞ւր Նուարդ կը ջանար պաշտպանել իր բարեկամուհին, ցոյց տալ թէ պատմուած իրողութիւնը որեւէ կերպով չէր կրնար արատաւորել Տիկին Սասանեանը, թէ աննշան դէպք մը մասը փաթթելով պէտք չէր ծանր ամբաստանութիւններ ընել ամուսնացած պարկեշտ կնոջ մը դէմ։ Այս պաշտպանողականը աւելի կը կատղեցնէր թաղականին կինը, որ նորանոր ենթադրութիւններ կը ստեղծէր իր հակառակորդը վարկաբեկելու համար։ Ըստ իրեն, Տիկին Սաթենն արդէն իսկ իր աղջկութենէն «խօսուած էր» թէ դէմը ելլող երիտասարդին հետ սիրահարութիւն կ'ընէր, թէ «անանկ բաներ» կը պատմուէին իր մասին որ կարելի չէր բերան առնել։ Իսկ զալով վերջին իրողութեան անոր մասին տարակոյս չի կար։ Սաթէն գլխէ հանած էր ամուսնացած, զաւակներու տէր, պարկեշտ մարդ մը, այդ Մոսրով էֆէնտին, որու մասին մինչեւ այդ օր աղէկ կը խօսուէր։ Այսպէս Սաթէն իր չռայլ ու մոլի ընթացքովը ամբողջ ընտանիք մը կը կործանէր, անմեղ կնոջ մը ժպրախտութեան պատճառ կը դառնար։

Միւս տիկինները ընդհանրապէս Շաղիկի կողմը կը բռնէին, կը համոզուէին անոր խօսքերուն, փաստացի կը համարէին չաքարավաճառին իրողութիւնը։

Ցանկարծ չիք երիտասարդ մը ներս մտաւ եւ խօսքը տիկիններուն եւ օրիորդներուն ուղղելով գոչեց.

– Ի՞նչ է աս ... խօսակցե՞լով պիտի լուսցուննենք, կը տեսնամ որ օրիորդները յանկարծակի կը նեղանան եւ պարել կ'ուզեն կոր ... ո՞ւր է տեսնենք օրիորդ Շուշանիկը։

– Հոս եմ, միւսիւ Արամ, ըսաւ նրբակազմ աղջիկ մը, ի՞նչ կը փափաքիք։

– Պիտի խնդրէի որ դաշնակին դլուխը անցնիք։

– Ամենայն սիրով։

– Ու վալս մը նուագէք։

– Շատ աղէկ, անմիջապէս։

Արամ իսկոյն դաշնակը բացաւ, աթոռ մը բերաւ դրաւ, առջին մոմերը վառեց, նօթաներուն մէջէն վալսի եղանակ մը ընտրեց, յետոյ դնաց քաւալիէնեը ճարելու։

Շնորհիւ իր վերնախաւ դործունէութեան՝ պարերը սկսան, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ Տիկին Շաղիկ ու այս կերպով խփեց իր բերանը առժամապէս։

Տիկին Նուարդ չուզեց պարել, հակառակ եղած սոխպումներուն։ Եղած խօսակցութենէն չղաղրզուած էր եւ ինքզինքը անհանդիստ կը զդար։ Հիմա զբաղացած էր այս տօնախմբութեան դալուն՝ մանաւանդ ու մտերիմ յարաբերութիւն չունէր Պօղոս էֆէնտիենց հետ, բայց մանաւորաբար եկած էր այս երեկոյթին Տիկին Սաթենի զրդռմով։

– Գնա՛ նայինք իրենց տունը ի՛նչ կը խօսուի կոր, մեղի լուր կը բերես, ըսած էր Մարզար էֆէնտիի կինը։

Ու այսպէս Տիկին Նուարդ թշնամիին դիրքը հետազօտելու պաշտօն ունեցող լրտեսի մը պէս եկած էր երեկոյթին։ Ինք, Տիկին Սաթենի խօսքերէն անանկ կ'ենթադրէր որ տկարացած թշնամի մը տեսնէր, մինչդեռ իր դիրքերուն վրայ զօրեղացած ամրացած կը զտնէր Տիկին Շաղիկը։

Ամուսինը նկատելով իր կնոջ տխուր կերպարանքը, մօտեցաւ անոր։

– Ի՞նչ ունիս Նուարդ, հարցուց։

– Ոչինչ, քիչ մը գլուխս կը ցաւի կոր։

– Տխուր կերպարանք մը առեր ես։

– Գլուխս ցաւէն է ... ասկէ զատ սենեակը չատ տաք է, կը նեղուիմ կոր։

– Եթէ կ'ուզես տուն դառնանք։

– Աղէկ կ'ըլլայ...

Քիչ մը ետքը արդարեւ Մխրանիկ ու իր կինը կը մեկնէին հակառակ Տիկին Շաղիկի աներեւոյթ տիպումներուն։

– Գլխուս ցաւը սուտ է, բան մըն ալ չունէր, կ'ըսէ թաղականին կինը անոնց երթալէն ետքը, միայն թէ ամօթէն չկրցաւ կենալ երբոր իր սիրական Սաթենին խաղքութիւնները իմացաւ ... չամչցածը, տեսա՞ք ինծոր պաշտպան կ'ըլլար կոր անոր ... ինչ աղէկ դիտէ ամէն բան, բայց դործին չի դար խոտոռմանիլ։

Երբ իրենց ննջասենեակը առանձնացան՝ Նուարդ իր էրկանը պատմեց, մի առ մի, Շաղիկի ըսածները Սաթենի մասին։

Հետեւեալ օր Միհրանիկ, Գալաթիոյ կողմը ճաչարանի մը մէջ հանդիպեցաւ Մարզար էֆէնտիին, որ սեղանի մը առջեւ նստած, առանձին կը ճաչէր։ Ինքն ալ դնաց անոր քով տեղաւորուելու։

– Երէկ դիշեր Պօղոս էֆէնտիե՞նց էք եղեր, հարցուց վաճառականը։

– Այո՛, ո՞վ ըսաւ, հարցուց Միհրանիկ։

– Մկրտիչ աղան այս առտու ըսաւ, ինքն ալ հոն է եղեր։

– Դացինք բայց չատ չնստեցանք, կանուխ դարձանք, Նուարդին գլխուն ցաւը բռնեց ... բարով խերով չերթայինք։

– Ի՞նչ եղաւ որ...

– Կինս պարապ տեղը յուզուեցաւ, անհանդիստ եղաւ։

– Բա՞ն մը պատահեցաւ...

– «Ճանըմ», կարեւորութիւն տալիք բան չէ ... արդէն Նուարդին ալ ըսի որ Տիկին Սաթենին բան մը չըսէ, պարապ տեղը ան ալ չբարկանայ...

– Բայց եղածը ըսէ՛ նայիմ, պնդեց վաճառականը, որ զդաց թէ խնդիրը իրենց չուրջը կը զառնար։

(Շար. 46)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵՂԱՍԱՀՔԻ ԶՈՅԳԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Գեղասահքի Քսինիա Սմետանենքօ – Սամուէլ Գէօրգեան զոյգը որ հանդէս կուգայ Հայաստանի դրօշին տակ, յաղթական արդիւնք ձեռք ձգած է Զաղրէպի մէջ, Սրուաթիոյ ոսկին նուիրուած միջազգային մրցաշարին։ Զոյգը չրջանցած է կարգ մը լուրջ մրցակիցներ, այդ կարգին նաեւ Ռուսաստանը ներկայացնող երկու զոյգեր։

⁂

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ԱՐԽԻՒԸ ԱՄԲՈՂՋԱՑԱԾ

Երեւանի Զարենց թանգարանին պահուած Համաստեղի արխիւը ամբողջացած է, անոր աղջկան դրկած նոր նիւթերով։ Այդ նիւթերը կ'ընդդրկեն ստեղծագործական ձեռագրեր, թարգմանութիւններ եւ աւելի քան 120 նամակներ՝ Ն. Ազալեանէ, Լ. Շանթէ, Ա. Զօպանեանէ, Կ. Սաունիէ, Շիրվանզատէ եւ Նժդեհէ։ Կան նաեւ Ց. Կարապետեանէ, Սահարունիէ յօդուածներ Համաստեղի մասին։

Նաւակ «ԾԱՌԱՉ» օրաթերթի խմբագրութեան

Թոյլ տուէ՛ք հաղորդել Ձեզ, թէ Ֆրանսիայի Հաստատութեան «Արձանագրութիւնների եւ դրականութեան ակադեմիան» ընտրել է ինձ որպէս թղթակից (Correspondant de l'Institut, Académie des Inscriptions et Belles Lettres)։ Թէպէտեւ այս պատիւը լոկ խորհրդանշական է, բայց իմ մշակած ընագաւառի որոշ պատկան ճանաչում է հանդիսանում։ Անցեալում պատահել է, որ ակադեմիայի մի քանի անդամների գործունէութիւնը կողմնակի առընչուել է հայագիտութեանը։ Օրինակ Antoine Meillet–ն օգտուել է հայերէնից հնդեւրոպական լեզուների բաղդատական քերականութիւնը կազմելու համար։ Georges Dumézil–ը մեկնաբանել է հայերէն աղբիւրներ իրանական առասպելաբանութեան մասին։ René Grousset–ն գրեց, ի միջի այլոց, հայ ժողովրդի պատմութիւնը։ Սակայն հազուադէպ պատահեց, որ հայագիտութիւնը ճանաչուեց որպէս լիարժէք ինքնուրոյն բնագաւառ։

Նոյնիսկ մեծ դիտնականը՝ Սիլվաէն Տէր – Ներսէսեանը, որն այնքան հմուտ էր հայագիտութեան բոլոր մասնաճիւղերին, ակադեմիայի թղթակից ընտրուեց որպէս բիւզանդական արուեստի պատկան պատմաբան։ Ըստ երեւոյթին ժամանակները փոխուել են։ Հայաստանի Հորահաստատ անկախութիւնն, ինչպէս նաեւ վերջին տարիներս իրագործութիւնները աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ են առաջացրել, ուստի եւ հայագիտական աշխատութիւններս մասնագէտների ուշադրութիւնը գրաւել են։

Ցամենայն դէպս, ցանկանում եմ այս ուրախութիւնս կիսել հայ ընկերներիս հետ։ Ձեմ մոռանում հանդուցեալ ուսուցիչներիս՝ l'Abbé Charles Mercier–ին եւ փրոֆ· Frédéric Feydit–ին։ Երեւանում աշխատելուս ժամանակ, 1975 – 1977 թթ·, ծանօթացել եմ XX–րդ դարի հայագիտութեան հիմնադիրների հետ։ Մտքում ունեմ յատկապէս Լեւոն Ալիշանին, Վաղդէն Յակոբեանին, Ց· Ս– Նազարեանին, Ա· Տէր–Ղեւոնդեանին, Ասատուր Մնացականեանին, Սուրէն Աւազեանին, Գէորգ Տիրացեանին, Կիմ Մուրադեանին, Աբգար Իոանիսեանին, Յակոբ Փափազեանին եւ Բարգէն Զուգասիրեանին, որոնք հիմա հեռացել են կեանքից։ Այն ժամանակ նրանք յօժարամիտ օգնութիւն ցոյց տուին օտարազգի ուսանողիս եւ առատօրէն մատակարարեցին իրենց կուտակած դիտելիքները։ Ցոյսով եմ, որ հայ դիտնականների այժմեան դժուար պայմաններում, ինձ ընդհատած պատիւը առիթ կը հանդիսանայ աւելի արդիւնաւէտ կերպով համագործակցելու հայաստանցի պաշտօնակիցներիս հետ։

ԺԱՆ–ՓԻԵՐ ՄԱՀԷ

Փարիզ, Նոյեմբեր 4

ԸՆՏՐԱՏԵՍԻԼ

ԳՕՈՒԱՐԴ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ-Ի

(Նոր – Տպաւորապաշտ)

գործերը (բնանկար եւ ծովանկար) կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 29–ին եւ 30–ին,

LA BRETONNERIE,
1, rue de la Bretonnerie, Pontoise

Արուեստագէտը ծնած է Փարիզ, 1959ին, 1984–էն ի վեր կանոնաւոր կերպով կը ցուցադրէ Իլ–տը–Ֆրանս թէ դաւառը, փարիզեան եւ օտար ցուցասրահներու մէջ։ Արժանացած է բազմաթիւ պարգեւներու։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԷՈՍ ԳՈՉՄՈՍԻ (Ցունաստան) Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագով որ հոգեհանդիստով ոգեկոչուած է Հայճընի հերոսամարտին 77–րդ տարեդարձը, որմէ եռք գործադրուած է դեղարուեստական բժիշկ մը։ Եղած են երգեր ու արտասանութիւններ, ապա Նուպար Աճէմեան ընդհանուր դիծերու մէջ անդրադարձած է Հայճընի հերոսամարտին եւ ցաւով նկատած որ տասնամեակ տասնամեակ հայրենակցական մխիթարներու գործունէութիւնը կը ժպտունի։

– Տխուր կերպարանք մը առեր ես։

– Գլխուս ցաւէն է ... ասկէ զատ սենեակը չատ տաք է, կը նեղուիմ կոր։

– Եթէ կ'ուզես տուն դառնանք։

– Աղէկ կ'ըլլայ...

Քիչ մը ետքը արդարեւ Մխրանիկ ու իր կինը կը մեկնէին հակառակ Տիկին Շաղիկի աներեւոյթ տիպումներուն։

– Գլխուս ցաւը սուտ է, բան մըն ալ չունէր, կ'ըսէ թաղականին կինը անոնց երթալէն ետքը, միայն թէ ամօթէն չկրցաւ կենալ երբոր իր սիրական Սաթենին խաղքութիւնները իմացաւ ... չամչցածը, տեսա՞ք ինծոր պաշտպան կ'ըլլար կոր անոր ... ինչ աղէկ դիտէ ամէն բան, բայց դործին չի դար խոտոռմանիլ։

Երբ իրենց ննջասենեակը առանձնացան՝ Նուարդ իր էրկանը պատմեց, մի առ մի, Շաղիկի ըսածները Սաթենի մասին։

Հետեւեալ օր Միհրանիկ, Գալաթիոյ կողմը ճաչարանի մը մէջ հանդիպեցաւ Մարզար էֆէնտիին, որ սեղանի մը առջեւ նստած, առանձին կը ճաչէր։ Ինքն ալ դնաց անոր քով տեղաւորուելու։

– Երէկ դիշեր Պօղոս էֆէնտիե՞նց էք եղեր, հարցուց վաճառականը։

– Այո՛, ո՞վ ըսաւ, հարցուց Միհրանիկ։

– Մկրտիչ աղան այս առտու ըսաւ, ինքն ալ հոն է եղեր։

– Դացինք բայց չատ չնստեցանք, կանուխ դարձանք, Նուարդին գլխուն ցաւը բռնեց ... բարով խերով չերթայինք։

– Ի՞նչ եղաւ որ...

– Կինս պարապ տեղը յուզուեցաւ, անհանդիստ եղաւ։

– Բա՞ն մը պատահեցաւ...

– «Ճանըմ», կարեւորութիւն տալիք բան չէ ... արդէն Նուարդին ալ ըսի որ Տիկին Սաթենին բան մը չըսէ, պարապ տեղը ան ալ չբարկանայ...

– Բայց եղածը ըսէ՛ նայիմ, պնդեց վաճառականը, որ զդաց թէ խնդիրը իրենց չուրջը կը զառնար։

(Շար. 46)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

(Շար. Ա. Էջէն)

Նոյեմբեր 16–ին, երբ տեղի կ'ունենար մամուլի ասուլիսը: Նախ, նոր նշանակուած ընդհ. քարտուղարը՝ Պուէրտոյ Պուէրտոս–Ղալի ներկայ չէ եղած: Ըստուած է թէ անհանգիստ է, բայց, կը թուի որ բուն պատճառը այլ էր եւ Պուէրտոս–Ղալի չէ ուզած պատասխանել նեղացուցիչ հարցումներու, ի չարս որոնց իր «հոնորարները» (չուրջ 100 հազար ֆր., ամսական) եւ իր պահանջները իր դրասենեակին կամ «պաշտօնի» բնակարանին չուրջ: Պարզուած է նաեւ որ Շերաք եւ Քրէթիէն (Գանատա) տարակարծիք են այն պատժամիջոցներուն չուրջ որոնք պիտի առնուին տակաւին մը, հուսկ նախկին Զայիրը կը քաշուի անդամ պետութիւններու չարքէն, որովհետեւ Քալիլա կը գտնէ որ կազմակերպութիւնը «նոր գաղթատիրութեան երկարաձգումն է»:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ժ. ՇԻՐԱՔ հեռաւոր արեւելքի ճամբորդութեան իր օդանաւին մէջ տեղ տուած է նաեւ «Հիւբրիւէթ»ի փարիզի թղթակիցին ու զայն ապահովցուցած որ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան համար պիտի չարունակէ ղօրավիզ կանգնիլ Թուրքիոյ: Բացատրած է թէ իր կարծիքով թէ Թուրքիոյ եւ թէ չրջանի կայունութեան համար չատ կարեւոր է այդ անդամակցութիւնը եւ թէ ինք յաջողած է համոզել դլխաւոր ընդդիմադիր Չ. Քոհլը:

ԶՈՒՒԻՑԻՍ հաղիւ կրցած է ինքզինք փրկել դայթակղութենէ մը եթէ որ ծածած է առջի օր: Ռուսաստանի թիւ 2–ը 90·000 տոլար դանձած է, ինչպէս չորս համահեղինակներ սեփականաչնորհման պատմութեան նուիրուած հատորի մը համար, որ լոյս ալ չէ տեսած: Ելցին պաշտօնազրկած է հինգ հեղինակներէն երեքը եւ կը թուի որ Զուբայիս իր փերեստրոյքը կը պարտի արտասահման ուղեւորած իր համբաւին:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՇՐՋԱՆԸ երեք յաջորդական ցոյցեր տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 15–ին: Կիները, որոնց միացած էին այլ մարդիկ ալ, նախ 35, ապա 32 ժամ աշխատանք կը պահանջեն, Հարքինները կ'ուզեն որ չմոռցուին եւ մոթարներն ալ իրենց տեղը կ'ուզեն քաղաքին մէջ:

Մ. ԵԼԼՄԱՋԻ դէմ մահափորձի մը առաջքն առնուած է Նոյեմբեր 15–ին, Թուրքիոյ հիւսիս–արեւելեան չրջանը: Վարչապետը Աթաթլը կ'երթար, Պոլսէն 1·000 քմ. դէպի արեւելք, կառուցիլ մը բացումին համար, երբ ռումբը երեւան հանուած է:

ԱՐԱՖԱՏ, հաւանաբար, Փարքինսոնի հիւանդութենէ կը տառապի ըստ չղաբաններու: Հիւանդութիւնը չղային ղըրութեան այլասերում մըն է: Վերջերս, իր վատառողջ վիճակին նչանները բազմացած են, մանաւանդ Պէրնի մէջ, ուր մամուլի ասուլիսին ընթացքին դողալը աւելի բացայայտ եղած է: 69 տարեկան է եւ իր չրջապատին համար Աքրաֆաթի առողջական վիճակը թապու նիւթ մըն է:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ. 85%–ի մեծամասնութեամբ մը «այո՛» պատասխանեց Ատլանտեան Ուխտին անդամակցելու հանրաքուէին: Ազդիւնքը նախատեսուած էր տեղական թերթերուն կողմէ:

ՄԻՇԵԼ ՌՈՔԱՐ հրաժարեցաւ Ծերակոյտէն, պահելով միայն եւրոպական խորհրդականի իր հանդամանքը: Ժողովէն դիմած էր իրեն որպէսզի նախքան ընկերվարական Կուսակցութեան համագումարը (Պրէսթ՝ Նոյ. 21–23) երկու պաշտօններէն մէկէն հրաժարի:

18 ՔԻՒՐՏԵՐ (Իրաքէն) ձերբակալուած են Մխլհուպ, ապա ազատ ձգուած որովհետեւ կարելի չէ եղած գիրենք հարցաղնդել Թարգմանի չղոյութեան պատճառով: Լիոն – Սթրազպուրկ ճեպընթացով կը ճամբորդէին առանց տոմսակի, անձնաթուղթ ալ չունին, այլ միայն՝ դերմանական մարք: Կը թուի որ Իտալիայէն Ֆրանսա անցած են:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ-ԽԱՉԻ Սէն – Ժերմէ Զ. Շաբաթ մատնաճխղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22, ժամը 14–ին
Salle C.A.Q. — Ave de St-Jérôme:

ՄԱՐԻ ԹԵՔԵԱՆ

(Ծնեալ՝ Ստեփանեան, 1929-ին, Պէյրութ)

Անդարմանելի կսկիծով կը դուժենք այս աչխարհէն հեռացումը մեր անդուզական մօր, մեծ – մօր եւ աղդականուհիին՝
Մարի Թեքեանին, որ պատահեցաւ Զորեքչաբթի, Նոյեմբեր 12–ին, Վէլէ Հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 15–ին, առաւօտեան ժամը տասնըմէկին, Րիճֆիլտի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ետք մարմինը ամփոփուեցաւ Ճ. Ուաչինկթըն գերեզմանատան մէջ, Փարամըս:

Սգակիրները՝

Աղջիկը՝ Վէհանոյշ Թեքեան եւ զաւակները Հայկ եւ Նայիրի,

Որդին՝ Տոքթոր Արա Թեքեան,

Աղջիկները՝ Անի, Սեւան եւ Լենա Թեքեան

Եւ համայն Թեքեան, Պանտիկեան, Ալակէօզեան, Կիւլլիւճեան, Լուսարարեան, Կիւրեղեան, Ստեփանեան ընտանիքներ:

Փոխան ծաղկեպսակի կը խնդրուի նուիրատուութիւն կատարել Պէյրութի Հայ Աւետարանական Գոլէճի Մարի Թեքեան Ֆոնտին, Նիւ – Ճըրզիի Հայ Հոգեւոր եղբայրակցութեան եկեղեցիին, կամ՝ «Երջանիկ Ցոյս» հոգեւոր երկամեայրին:

Յիչատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները վեհանոյշ Թեքեանի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Փ.Օ. – Ազաւնի Պետիկեան 500 ֆրանք *իր մօր՝* Սիրազարդ Պետիկեանի *յիչատակին:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի մատնաճխղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիչատակին, Նոյեմբեր 23–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ:

Յաւարտ պատարագի, հոգեճաշի կը հրաւիրուին բոլոր համակիրները ու բարեկամները. ժամը 13·30–ին

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
Տօն է երից Ամաց Ընծայեցման Սուրբ Կուսին ի Տաճարն
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

UGAB — PARIS

LE COMITE
DE PARIS — ILE-DE-FRANCE
DE L'UGAB

vous invite à découvrir
LES PEINTURES RECENTES
de
Marc TORIKIAN
du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Dans le cadre de l'exposition

LE JEUDI 20 NOVEMBRE

à 19h30 un CONCERT

sera donné
par l'ensemble vocal féminin
« SOLSTICES DIVERS »

avec la participation de mesdames:
Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE
Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à assister
à la **CONFERENCE** de

GAREGUINE BROUTIAN
(étudiant en thèse de génie civil à l'Institut National des Sciences Appliquées de Lyon)

LES CONSTRUCTIONS PARASISMIQUES EN ARMENIE

Travaux d'un boursier de l'UGAB

Le tremblement de terre de décembre 1988 en Arménie a montré la fragilité des structures existantes. Il est intéressant aujourd'hui de se pencher sur ce qui a été réalisé depuis dans ce domaine

le Vendredi 21 novembre à 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

UGAB — UGAB — UGAB —

Sous la Présidence d'Honneur de
KAREKINE Ier
Patriarche Suprême, Catholicos de tous les Arméniens

L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
Monseigneur Daron Gérédjian
Vicaire Général des Eglises Apostoliques Arméniennes du Midi de la France

L'EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
Le Révérend Père Komitas Bœudjekian
Curé de la Paroisse Catholique Arménienne de Marseille

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Le Pasteur Joël Mikaélian
Président de l'Union des Eglises Evangéliques Arméniennes de France

ESPOIR POUR L'ARMENIE

vous invitent à une rencontre sur le thème

La situation religieuse en Arménie, les sectes

Vendredi 21 Novembre à 20 heures 30 précises

Hôtel Concorde Palm Beach — Promenade de la Plage — 13008 Marseille

Avec la participation de

Monsieur Jean Chelini
Professeur de droit canonique, à la Faculté de Droit d'Aix-en-Provence

Madame Marianne Dubertret
Journaliste à «La Vie»

et venus spécialement d'Arménie

Le Révérend Père Vasken Mirzakhanian
Membre de la Congrégation St-Etchmiadzine

Le Pasteur René Léonian
Représentant du Conseil Mondial Evangélique Arménien en Arménie et correspondant d'Espoir pour l'Arménie

—— Libre participation aux frais ——

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche
29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés —
Bijoux — Broderie — Tapisserie —
Instruments de musique — Khatchkar
etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

■ **Bar**
■ **Restaurant**
■ **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
MERCREDI
19 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·249 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.249

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԷ՞ՏՔ Է ԽՕՍԵՑՆԵԼ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

Ասո՞ հանդիպի՞:

Կը թուի որ Իվ Մոնթան, իր մահէն վեց ամիսներ առաջ, պիտի գրկուի այդ նուիրական իրաւունքէն:

Շարժիներէ ի վեր, բանաւէճը չի դադրիր: Թերթերը սիւնակներ կը լեցնեն թէ ու դէմ կարծիքներով, փիլիսոփայական տեսութիւններով, բարոյախոսական դասընթացքներով:

Բարոյախօսներուն համար պզծում կը նկատուի Իվ Մոնթանի աճիւնը դերեզմանն հանելու Փարիզի դամարանին որոշումը: Քաղաքակրթութիւնն իսկ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ:

Ինչո՞ւ այս ընդհանուր ընդվզումը: Ամէն օր նման գործողութիւններ կը կատարին, այլ դրդապատճառներով, բայց միշտ նոյն նպատակով՝ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու: Ուրե՞մն: Հարցը մեռելները յարգելո՞ւ մէջ է, թէ մ՛յս մեռելը: Այլ խօսքով, այս ալմուկը պիտի ելլէ՞ր եթէ ենթական մի ոմն Տիւփոն ըլլար եւ ոչ թէ միջազգային համբաւ վայելող մեծ արուեստագէտ մը:

Մեծ արուեստագէտ մը, անկասկա՛ծ: Բայց, հոս խնդրոյ առարկայ չէ արուեստագէտը, այլ՝ մարդը եւ կը թուի որ ան, մարդը, այնքան ալ մեծ չէր: Ինչո՞ւ մերժեց այն քննութիւնը որ պիտի կատարուի յետ մահու, իր կամքէն անկախ, եթէ համոզուած էր որ Օռոռ իր աղիկը չէ: Ինչո՞ւ գայթակղած են իր հարազատները, որոնց վերաքննութեան դիմումին հետեւանք է դատական այս որոշումը: Եւ ի վերջոյ, արդար չէ՞ որ զաւակ մը ուզէ դիտնալ թէ ո՞վ է իր հայրը:

Պարզ է դրամն ալ իր դերն ունի այս անախորժ պատմութեան մէջ: Հսկայ ժառանգութիւն մը կայ եւ տրամաբանական է որ զաւակ մը, թէկուզ ապօրինի, չզրկուի անոր մէկ մասնիկէն:

Ժամանակաշրջան մը կ՛ապրինք ուր գիտութեան արագընթաց յառաջդիմութիւնը սկսած է վախ պատճառել: Մարդը պիտի կարենա՞յ միշտ հակակշռել իր խոկ գիւտերը: ADN-ի այս քննութիւնը անշահական է, բայց ճշմանական օրէնքը կը պարտադրէ ենթակային հաւանութիւնը, ինչ որ, պարզ է, ոչ միայն անկարելի է այս պարագային, աւելին՝ ծանօթ է որ իր ողջութեան ենթական դէմ էր: Թերեւս, միայն հո՛ս է որ բարոյական հարց մը կը ծագի: Բայց այս երկարատեւում բանաւէճին մէջ, միայն 2 տարբեր կը ծեծուին: Ընդունելի՞ է դիակ մը դերեզմանէն հանելու ձևը, թէ ոչ պէտք է հանդիսատ թողուլ մեռելները: Վրդովողներու մէջ կան որ չեն վարանիր ըսելու թէ Անտիպոնէն է որ կը սպաննուի («Լը Մոնտ», Ռոպէր Ռոտեքէը) մինչ հարկ է թաղատեղ ինչ որ բաւդատելի է: Պ. Քուչնէր մոռնալով լիմիկի եւ նախարարի իր հանդամանքը եւ, հաւանաբար, յիշելով միայն որ իր կինը կնքամայրն է Մոնթանի օրինաւոր մանչուկին, իր ընդվզումը կ՛արտայայտէ: Բարերախտաբար, կան ալ ուրիշներ, որոնք չափազանցուած կը գտնեն մեռելներու այս պաշտամունքը, ժամանակավրէպ կը նկատեն նման մտայնութիւն մը:

Այս հակասական երկու մօտեցումներն են միշտ խնդրոյ առարկայ: Ոչ ոք կը գայ ասոր հարցին բուն պատասխանատուն՝ Իվ Մոնթանը: Եթէ լռած չըլլար իր ողջութեան, հաւանաբար, հարկ չէր ըլլար մեռելը խօսեցնելու:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԵՒ Դ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ԲԱՆԱՎԻՃԻՒ Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մամուլի արձագանգներէ, հակազդեցութիւններէ եաք, քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւնները կը հասնին երեւանէն, Լ. Տէր – Պետրոսեանի վիճաբանոյց ասուլիսին եւ յօդուածին որպէս անդրադարձ: Այսպէս, Նոյեմբեր 6-ի «Առաւօտ»ը նոյն էջին վրայ տեղ տուած է «Այժմ»ի երկու զլխաւոր դէմքերուն խօսքերուն: Նախ կայ Աննա Իսրայէլեանի հարցումներուն տրուած վազգէն Մանուկեանի պատասխանները. ան կ՛ըսէ. «Ղարաբաղի հարցին շուրջ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հետ բանավէճի մէջ մտնելն անհեթեթութիւն եմ համարում»: Ապա, նոյն բանն կը համեմատէ Բ. աշխարհամարտի կացութեան ուր նոյնքան ծիծաղելի կ՛ըլլար եթէ «Տը Կոլը սկսէր բանավիճիլ Վիշիի կառավարութեան ղեկավար Փեթէնի հետ»: Այսուհանդերձ, կը կրկնէ որ նախագահն ու չրջապատը «Հայաստանը խաչմերուկից տանում են այն ուղղութեամբ, որ մենք ոչ միայն կը կորցրնենք Ղարաբաղը, այլ կը լինենք մի փոքր ու խեղճ ժողովուրդ, որն այս կամ այն ճեւով իր գոյութիւնը կը պահպանի, բայց այս ճոյն խաչմերուկից մենք կարող էինք գնալ այլ ճանապարհով՝ լինելով ամուր ազգ, ուժեղ պետութիւն, առանց թշնամանալու ուրիշների հետ, յարգելով նրանց շահերը, բայց նաեւ պարտադրելով որ յարգեն մեր շահերը»:

Նոյն լրագրողը նոյն հարցումով դիմած է Դ. Վարդանեանին ալ. ան եւս կը մերժէ բանավէճի Լ. Տէր – Պետրոսեանի անուղղակի հրաւէրը, «քանզի նրա ձգտումներում դա երկրորդական տեղ է գրաւում»: Կ՛ըսէ թէ նախագահը ժողովուրդին մէջ կորսնցուցած է իր յենարանը, առոր վկայութիւն ցոյց տալով անցեալ տարուան ընտրութիւնները: Ուստի, կ՛աշխատի յենարան ունենալ ԱՄՆ-ը եւ Եւրոպան: Առոր համար ալ հետամուտ է «ոչ ազգայնական, չափաւորական»ի տիպար ներկայանալու անոնց, որպէս հաղորդութիւն քաղաքական միւս ուժերուն: Կը կրկնէ թէ ընկերային զժուար վիճակին պատճառը նախագահին եւ իր խմբակիցներուն իրականացուցած թալանն է: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի մասին վիճարկում ունենալու, Դ. Վարդանեան ալ իր կարգին նման բան կը համեմատէ Կարլն Դեմբրճեանի կամ Սուրէն Յարութիւնեանի հետ Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորման մասին բանավիճելու:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸՆ

Իր զլխաւորած երկու նախարարութիւններուն՝ Ներքին գործերու եւ Ազգային ապահովութեան համակարգերուն միաւորման Ա. տարեդարձը մամուլի ասուլիսով մը նշած է նախարար Սերժ Սարգսեան: Հայաստանի յանցագործութեան, պատիժներու, բանտայարումներու կացութեան անդրադառնալէ եաք ան պատասխանած է հարցումներու: Այդ բաժինին մէջ խօսած է չբացայայտուած սպանութիւններու եւ այդ կարգին ԱՄԱԼԱ-ի նախկին անդամներուն սպանութիւններուն մասին: «Ծառայողական գաղտնիք» նկատելով այն գործողութիւնները որոնք ձեռք կ՛առնուին Դ. Դաւիթեանի սպանութեան քննութեան ընթացքին, ան խուսափած է զանոնք յայտնելէ: Այսուհանդերձ, կրկնած է թէ ինք բոլոր հիմերը ունի ըսելու թէ քանի մը ամսուան ընթացքին այդ սպանութիւնները կը բացայայտուին: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ չբացայայտուին, բայց լուրջ տուեալներ կան: Ս. Սարգսեանի հարց տրուած է թէ ի՞նչ է կացութիւնը նոյն կազմակերպութեան այսօր երկրին մէջ ապրող միւս 10 անդամներուն, ապահովութեան պաշտպանութեան. պատասխանած է թէ այդ ուղղութեամբ եւս աշխատանք կը տարուի, բայց այդ մարդիկը նախ իրենք պէտք է այդ ուղղութեամբ հետաքրքրութիւն ցոյց տան:

Զբաղացայտուած սպանութիւններու չարքին յիշուած է «Արմենիա»էն վար նետուած էլէն Սանտրիկի պարագան: Նախարարը խոստացած է զայն եւս «հաշուի առնել»:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 17 / 18)

ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ ԿԻՐԱՆՑԻ ՎՐԱՅ

Նոյեմբեր 16-ի կէս գիշերին հայեւանդերբեջանական սահմանին հիւսիս – արեւելեան հատուածին վրայ, իջեւանի սիրանց բնակավայրին կրակ բացուած է ադերբեջանական դիրքերէ: Մարդկային վնաս չկայ: Հայկական կողմին պատասխան գործողութիւններէն եաք հակառակորդը կրակը դադրեցուցած է:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը դիմած է դինուորական ծառայութենէ խուսափողներու, ըսելու համար թէ հայրենիքի պաշտպանութեան պարտքին գիտակցութեան տէր հարիւրաւոր երիտասարդներու քով քիչ չէ թիւը անոնց որոնք անազնիւ ճամբաներով կը խուսափին: Անոնք կը հրաւիրուին ներկայանալ հոգ չէ թէ յապաղումով ու նախարարութիւնը կը խոստանայ անոնց դէմ ձեռնարկուած դատական մեղադրանքը ջնջել: «Ձեզ եզակի հնարաւորութիւն է տրուում մեկընդմիշտ ջնջել դասալիքի անպատուաբեր խարանը եւ պարզ աչքերով նայել հասարակութեան եւ ձեր զինակիցների աչքերին» կը յուշէ յայտարարութիւնը:

***

ՀԱՅԵԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Նոյեմբեր 17-ին Արտաքին նախարարութեան մէջ տեղի ունեցած ասուլիսին բանբեր Ա. Գասպարեան խօսելով հիւլէական ուժանիւթի անվտանգ օգտագործումի ուղղութեամբ չրջանային գործակցութեան մասին, ըսած է թէ Հայաստան պատրաստ է Թուրքիոյ հետ աշխատակցելու երկրաշարժի հաշտարկումներու, արտակարգ կացութիւններու մէջ գործադրութիւններ ծրագրաւորելու մասին, Այս մասին արդէն հայեւերքաքական որոշ երկխօսութեան ձեռնարկուած է եւ թէ Հայաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է Մեծամօրի աթոմակայանին առընչուած Թուրքիոյ մտահոգութիւնները նկատի առնելու: Ա. Գասպարեան յոյս յայտնած է որ Թուրքիա նոյնպիսի պատրաստակամութիւն հանդէս կը բերէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ ԵՂԱԻ ԼՈՒՔՍՈՐԻ ՋԱՐԴԻՆ

67 ՄԵՌԵԱԼ, 27 ՎԻՐԱՒՈՐ

Եգիպտոսի իսլամապաշտ գլխաւոր կազմակերպութիւնը՝ Ժամաթ ալ-Իսլամիյա տէր եղաւ այն ահաւոր ռմբահարածին զոր տասնեակ մը ահաբեկիչներ գործեցին Երկուշաբթի առտու, Նոյեմբեր 17-ին, Լուքսոր Եգիպտոսի զբօսաչրջութեան ամէնէն ծանօթ վայրերէն մէկը:

Ոճրահարածը գործուեցաւ Հաչեփսութի թագուհիին համբաւաւոր տաճարին առջեւ, ուր համախմբուած էին հարիւրաւոր զբօսաչրջիկներ, մասնաւորաբար Գերմանացիներ, Ճափոնցիներ եւ Զուիցերացիներ: Զարդը 45 վայրկեան տեւած է եւ ականատեսները կը պատմեն որ ահաբեկիչները արեան ծարաւի էին եւ ահաւոր սպանդ մը կատարած են, կրակելով, դաշունահարելով, վիրաւորելով: 67 մեռեալներուն մէջ կան 57 զբօսաչրջիկներ, 10 Եգիպտացի որոնց վեցը՝ ահաբեկիչներէն են, երեք ոստիկան եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՄԻՐԶԵԱՆ

Մոր ցաւով կ՛իմանանք թէ յետ անողոք հիւանդութեան, Նոյ. 17-ին, Պրիւսէլի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է խառնուր Էմիրզեան, Պելժիոյ հայ պաղտութի ծանօթ եւ սիրուած դէմքերէն, որ պատանեկան տարիներէն իսկ սրտով նուիրուած է ազգային կեանքին, չարունակելով իր ծնողքին օրինակը:

Էտուար Էմիրզեան ծնած էր Պրիւսէլ, 1931-ին եւ երկրորդական ուսումէն եաք, աշխատած էր իր ծնողքին հետ, անոնց դորգի վաճառատան մէջ: Անդամ էր Պելժիոյ Հայոց երեսփոխանական ժողովին, բայց, այդ բոլորէն անկախ, ինք, տասնամեակներու երկայնքին, որպէս արարողապետ, կազմակերպած է հայկական ձեռնարկները, սկսելով 1958-ի կանոնի համալսարանին մէջ Դ. Վարուժանի յուշատախտակի զետեղումէն, մինչեւ Ապրիլեան յիսնամեակի ոգեկոչումը եւ այլ բազմաթիւ հանդիսութիւններ թէ հաւաքոյթներ:

Վերջերս գժբախտութիւնը ունեցած էր կորսնցնելու իր կինը եւ այսօր իր մահով Պելժիոյ հայ գաղութը նոր կորուստ մը կ՛արձանագրէ, որ զգալի պիտի ըլլայ տեղւոյն հայ ազգային կեանքին մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ազգիկներուն՝ Էլիանի եւ Մարիանի, ինչպէս նաեւ տիկին Անահիտ Փափազեանի:

ԼՔՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ ՈՉ ԴԺԲԱԽՏ ԵՐԱԽԱՆԵՐ

Անտէր, կամ լքուած երախաներու տը-խուր վիճակին մասին պարբերաբար կը-բուէիններ լոյս կը տեսնեն Հայաստան-եան մամուլին մէջ: Երկու բան կը չեշտուի անոնցմով ընդհանրապէս. առաջինը ան-տարբերութեան այն ծաւալուն երեւոյթն է որ կը տիրէ այդ դժբախտ էակներուն տիրութեան կոչուած հաստատութիւննե-րու մէջ, երկրորդն ալ այդ չերտը ընդ-հանուր հոգածութեան առարկայ դարձը-նելու ճիգը: Աւելի երկրորդական մա-կարդակի վրայ ալ նիւթը կ'առնչուի ըն-կերային «նոր» կացութիւններու, անտե-սական պայմաններու, որոնցմով մասամբ կը բացատրուի երեւոյթը: Տնտեսական նեղութիւնները ընկերա – բարոյական անկումի մը երեւոյթին ալ պատճառ են որպէս չափով, որուն մասին յաճախակի անդրադարձներ կ'ունենանք մամուլին մէջ: Սա-կայն, երբ կ'ըսուի թէ կա՛ն նոր ծնած-ներէ մինչեւ պատանութեան տարիքի զաւակներ լքելու, զանոնք մանկատուն յանձնելու եւ մոռնալու երեւոյթներ, հե-տեւութիւնը մեծ չափ կ'ունենան պատուղ, անուշեղէն, կարկանդակ ուտելու: «Իսկ պաղպաղակի կամ շաֆարեղէնի մասին մի՛այն երազում են»:

Այցելութիւնը կը դրաւէ ընդարձակ ննջարաններուն մաքրութիւնը. աղջիկները սիրով կ'օգնեն իրենց դաստի-արկներուն, լուալով, արդուկելով անոնց հագուստները: Անոնք կը սիրեն նաեւ ա-զատ ժամերուն հիւսել, եթէ թել ունե-նան: Բոլորն ալ խիստ մաշած կօշիկներ ունին, մաքուր, բայց հին ու անհրապոյր հագուստներ: Տնօրէնը կ'ըսէ թէ երբ նորեկներ ունենան, ընդհանրապէս իրենց երախաներուն հագուստներէն կը բերեն որպէսզի հագուեցնեն: Այդպէս եղած է վերջերս Գորիսէն ընդունուած քոյր – եղբօր մը պարագային, երբ անոնց մայրը ամուսնացած ու զացած է, զաւակները ձգելով առանց խնամքի: Իսկ ձմեռը մօ-տալուտ է ու տաք կօշիկ – հագուստ պէտք է ճարուի:

Նախնական ղպրոցէն ետք տղաքը կը չարունակեն ուսանիլ, մասնաղիտնալով արհեստներու մէջ: Նաեւ անկէ ետք ալ անոնք կրնային կացարան ունենալ եթէ համալիրին հանրակացարանը գաղթական ու պէտեալ ընտանիքներէ զրաւուած չըլլար, ինչպէս կ'ըսէ անօրէնուհին: Կան ուսումնարանը աւարտելէ ետք հոն աշ-խատանքի ընդունուածներ:

«Փախուստի դէպքեր չկան» կ'ըսէ նոյն տիկինը, աւելցնելով իրենց այդ յաջո-ղութեան բանալին. «երբ երեխաներին ուիւիրւում ես ամբողջ սրտով, երաւիճ գը-նահատում են դա, կապւում էեզ հետ, սի-րում, վստահում»:

Ինչ կը վերաբերի դժուարութիւններու, քիչ չեն. հաստատութիւնը պէտք ունի փոխադրամիջոցի· առանց անոր կը չեշ-տուին դժուարութիւնները: Դժուար է վառելիքի հայթայթումը, իսկ անդեղէզ-նը պէտք է ժամանակին հասցնել որ տը-ղաքը անօթի չմնան:

Իսկ անոնց ծնողնե՞րը· «երաւիճ չեն այցելում երեխաներին՝ չնայած միեւնոյն ընտանիքից հոյրեր ու եղբայրներ շատ կան»:

Հակառակ իրենց հնամաչ հագուստ – կապուտին, ուշացած դասագիրքերուն, պղպջապղակին ու չաքարեղէնին միայն երազին զոյութեան, այդ տղաքը դժբախտ չեն, համեմատած՝ այլ պարագաներու: Այս տարբերութեան մէջ անպայման դէր-խաւոր դերը կը պատկանի անօրէնուհի-հին – խոհարար այն չղթային որ դիտէ երախաներուն նուիրուիլ ամբողջ սրտով ու չահիլ անոնց սէրն ու վստահութիւնը: Հաստատութիւնը հայաստանեան պայ-մաններուն մէջ կրնայ օրինակելի պարա-գայ մը ըլլալ, եթէ պատասխանատուն-րու սիրալիր վերաբերումը զօրակցութիւ-նը վայելէ արտաքին չրջանակներու եւ օրինակ, ապարանքներու, կամ խաղա-րաններու քանի մը տէրերը իրենց ճկոյթը չարժեցնով բարեհաճին լուծել հագուստ – կապուտի, դասագիրքերու եւ փոխա-դրամիջոցի հարցերը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆՈՒԻՐՈՒՄ ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԻՐԵԱԼԻ ՀՕԳՈՒԻՆ

«Զարմանում եմ, որ մինչեւ հիմա բա-րեկամս չես, միասին դեռ սուրճ էլ չենք խմել, քեզ չատ բան ունեմ ասելու: Վախենում եմ չհասցնել...»:

Բարեւելիս, երկու խօսք փոխանակե-լիս՝ սա աչքերիդ մէջ էի կարդում. «Տես, ժամանակն անցնում է...»: Երկուսս էլ վազում էինք, ամէնքս մեր գործին, եւ մի օր իմացայ, որ դու՝ Յարութիւն Դել-լալեանդ, վաղքիդ հեւքին չես դիմա-ցել, եւ այն ինչ պիտի ասէիր ինձ, մի-այն ինձ՝ ոտիպուած եմ հնչիւններիդ մէջ վնտռել: Կոմպոզիտոր ես, եւ սա դեռ պիտի դիտակցեմ:

Կոմիտասի անուան տունն Ատածոյ տաճարի է նման, Դաշնակահար Սեդրակ Երկանեանն այտտեղ ինձ համար առա-ջին անգամ սիրտդ է բանալու: Սոնատ «Նուիրում Կոմիտասին»: Սա, լսել եմ, հաւատամքդ է: Սեդրակը ներսից ռուա-յալի լարերն է ճանկռում, կամթում: Նը-ման բաներն ինձ վազուց չեն զարմացը-նում. քեզանից դեռ քանի տարի առաջ աճպարարներ կային, որ փորձում էին սա որպէս նորարարութիւն ներկայացը-նել: Հէնց այնպէս, առանց իմանալու, թէ ինչու: Իսկ հիմա՞... Յանկարծ պատ-կերացնում եմ, որ տարիներ չարունակ սիրտդ էլ են այդպէս ճանկռել, կամը-թել, սեղմել: Սեղմածն էլ, պիտե՞ս, պիտի նորից լայնանայ, յոյզերիդ հա-մար տեղ բացի: Ճանկռոցի փոխարէն յետոյ զոյանջ ու դայլայլ է: «Տանաներ» երգիդ մի պատառիկ Կոմիտասին է ուղե-կոչում: Շատ տենչացիր, վարդապետն ե-կաւ, ասաց. «տատասկանքդ դուր չէ, զոհդ ընդունելի: Ճանկռիր լարերը, կը-տրնատոցով զալիքիդ ճանապարհը յատա-կիր: Գալիքը խարոյկ է բոցերի պարող լեզուակներով: Կոնտոցիդ, ստեղնահա-րումներիդ, բռունցքիդ հարուածների մէջ ոճրագործների եւ ոճիրը միայն հայ-հացքով ուղեկցողների դատաստանն էլ կայ: Ոչ միայն սրանց, այլեւ որոշ հայ-րենակիցներիդ, որոնց անտարբերու-թեամբ չատերն անհաղորդ մնացին քո «Նուիրմանը» կամ համարձակութիւն չու-նեցան ասելու. «Տեսէ՛ք, սա անկեղծ է, երկնքից է, Ատածուց: Սոնատ օտարա-նունը թող ձեզ չմոլորեցնի: Ատտուած սա Յարութիւնին հայերէն է թելադրել: Նրա հաւատքի դիմաց»:

Լսում, երեւակայում եմ: Գուցէ սա է՞լ է Ատածուց, բայց որ մայրդ՝ Մարի Փա-չայեանը, Հոոմի մայրապետների դըպ-րոցի սան է եղել, դասական կրթութիւն է ստացել, լատիներէնն սաղմոսերգել եւ հոգով հայ է մնացել, որ հայկական ժո-ղովրդական երգն ու կոմիտասը նախ նրա երգածով ես իմացել... Սա արդէն տիկ-նոջդ՝ Հերմինէի պատմածն է, այն Հեր-մինէի, որ երկու դուստրերիդ եւ տան հոգսը կրելուց զատ՝ խոհակիցդ է եղել, օդնականդ, երեւոյթդ վկայող ամէն մի թուղթ, լուսանկար այսօր սուրբ մա-սունքի նման է պահում:

Թղթերիդ մէջ ինքնակենսագրութիւնդ կայ: 1937–ի ծնունդ ես: 60–ամեակդ է լրանում: Սուրճ չէ, օղի կը խմէինք: Բո-լոր դառնութիւնները լուանալու համար: Ամէնքում ծնուեցիր, աչքերդ բացիր՝ Ակրոպոլիսը տեսար, վերացար, սրբա-զործուեցիր: Յետոյ Երեւանի Զէյթունն Թազամասի փոչին էր: Հայրդ փոչու մէջ էլ տուն դրեց, խաղողի վազեր ածեցրեց: Սրեւը տերեւների արանքից էիր տես-նում ու երգում էիր: Երգով բանակում ծառայելուդ տաղտուկը մեղմեցիր, քեզ լսում ծափահարում էին, քանիցս պար-գեւատրեցին: Վերադարձար, տկարա-ցած հօրդ թիկունք եղար: Ֆրեզերային հաստոցների գործարանում վարպետ գործ էիր, վարպետ գործար, բայց սր-տատրամասի տղմուկի մէջից էլ երա-ժըշտութիւն էիր լսում: Լաւագէտ վաւերաց-ման էր կարօտ: Ազօթեցիր, Ատտուած տուեց. Երեւանում ժողովրդական կոն-սերվատորիա բացին, կոչուացած մաս-ներդ տեղնաչար չօչափեցին, Եղուարդ Միրզոյեանը թոթովանքդ լսեց եւ ա-սաց, որ ընտրեալ ես, ճանապարհդ ուղե-նչեց, որպէսզի մէկ ուրիշ նուիրեալ չա-րունակի խնամել, աճեցնել քեզ: Եղ-ուարդ Բաղդասարեանը: Նրա դասերը ես էլ եմ վայելել: Պաչարն անվերջ էր թը-ւում, եւ նուիրեալդ, համոզուած եմ, ի-րենը վերցրեց, կոմպոզիցիան, տեսու-թիւնը համեմեց ծննդավայրիդ փիլիսո-փաներից մինչեւ Դաւիթ Անյաղթ եւ Անյաղթից մեր օրերը գործող փիլիսո-փաների իմաստնութեամբ: Յերեկը՝ հաս-տոց, երեկոյեան, դիչերը՝ երաժշտու-թիւն, փիլիսոփայութիւն... Տասներկու տարուայ մարաթոն, ֆիզիքական ուժե-րի չլատում, բայց հոգեւոր անընդհատա-ճ: «Սթապաթ Մաթէր» թրխոյիդ, կոմիտասեան երգաչարիդ մինչեւ «Փե-փուչ» մանկական օփերադ եւ առաջին սինֆոնիա»դ, որ ուսումնառութեանդ պսակն է:

Կոնսերվատորիա աւարտեցիր, պրո-ֆեսիոնալ գարձար: Թաչոլութակի եւ դաշնամուրի սոնաթով փորձեցիր տիե-զերքի անվերջութիւնը չափել: Ֆելիքս Սիմոնեանի ու Նելլի Մարտիրոսեանի նման միչնորդներ ունէիր· նուագեցին, նուագը երեւի տիեզերքից անդրադար-ձաւ, հասաւ հոգեղէնին, եւ քեզ պաչտօ-նապէս կոմպոզիտոր օծեցին: Ութսու-նականների սկզբի կոնյունկտուրան ան-տեսելով՝ չարունակեցիր հոգեւորդ բիւ-րեղացնել: Անուանակիդ՝ դաշնակահար Յարութիւն Փափազեանի, եթերահնու-թեամբ «Նուիրում Կոմիտասի» սոնաթդ աչխարհը չրջեց, հասաւ մինչեւ Նիւ-Եորքի հռչակաւոր «Գարնանկի հոլլ», Ա-րամ Ղարաբեկեանն իր «Սիմֆոնովա» նը-ուագախմբով «Տոպոֆոնօ» կոնցերտիդ կինքահայրն էր· գալարափող, դաչնա-մուր, լարային կազմ, խունկ, զօդանջ ու հայկական պար, հոգու չիտթ, պայ-ծառացում ցրեցին նաեւ Ամերիկացիների նիրհը, յուզեցին Պոսթընն ու Գալիֆոր-նիան: Վերջինիս կինոյի ու հեռուստա-տեսութեան խորհուրդն այս խոստովա-նութիւնդ իր բարձրագոյն պարգեւով նը-չեց՝ «Սիւիթը սթար Եղուարդ»:

Փականաւործութիւնից կոչուածներով ծածկուած մատներդ մի օր, վերջապէս, այնքան նրբացան, որ սոնաթիդ դժուա-րին փասաժները ենթարկուեցին նրանց· եւ ունկնդրիդ հետ առանց միչնորդի խո-սեցիր: Հոգեւոր այս ամբողջացումը, դիտեմ, մեծ ճիգերի արդիւնք էր, ճի-գեր, որ խաթարեցին առողջութիւնդ, պակասեցրին աչքերդ լոյսը, որով դեռ «Լիլիթ» պալէթն էիր ստեղծելու: Ան-պայման կը ստեղծէիր· «Երկրորդ սիմ-ֆոնիա»դ, սիմֆոնիկ եւ կամերային միւս գործերդ վկայ: Ներքին աչքերով, սա-կայն, արդէն աւարտդ էիր տեսնում, ներաղաչած դիտորդի նման ուսումնասի-րում, վերապրում... Տեսածդ ու զգա-ցածդ մի օր էլ պարտիտուր գարձաւ՝ «Մահ» սիմֆոնիկ պոէմ: Մահուանդ տե-սիլքը փայտեայ փողայինների եւ զոսե-րի ձայնն ունէր՝ ձգող մի համաղրու-թեան, որ ուզում էր գայթակղել, տա-նել: Զայների զեղեցկութեանը հետա-մուտ էիր, բայց անտառի օսոսփիւնն ընտրեցիր: Անկչռելի սաւառնում էիր ծլվլոցն ու տարբեր գազանների ոռնոց-ները չրջանցում: Դաշնամուրը երգիդ կա-յունացնելու փորձ արեց, թաւջութակն ու հոգոյը քարի ուղեցոյց եղան: Վա-ղուց ծանօթ ճանկռոցն էլ լուծուեց դը-րախտի գայլայլների մէջ: Դայլայլները յետոյ միչանցք գարձան, միչանցքում վերչին քայլերիդ արձագանգը լսուեց, իսկ սահգդ դէպի անվերջութիւն ունկըն-դիրներիդ համար խորհելու նիւթ գար-ձաւ:

Նովոսիբիրսկի սիմֆոնիկ նուագա-խումբն էր Ս. Կացի նուագավարու-թեամբ: Ես ձայնագրութիւնը լսեցի, դու դա էլ չհասցրիր, մնացիր անցեալում, ընդմիչտ 52 տարեկան: Դուստրերիդ՝ դաշնակահարուհի Մարինէի եւ չութա-կահարուհի Նարինէի, փեսայիդ՝ մի-չազգային մրցոյթների դափնեկիր թա-չուհաթակահար Լեւոն Մուրադեանի երբեմն Յ. Փափազեանի, Ս. Երկանեանի, Գ. Զաղացպանեանի նման դաշնակահարնե-րի եւ այլ խոհակիցներիդ հետ անաւարտ երգդ չարունակելու են: Դպրոցի աչա-կերտներիդ մէջ սերմանածն էլ պտուղ կը տայ: Հոգիդ գործերովդ է կենդանի:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊԼՈՒԶԵՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՆՈՅԹՈՎ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՓԼՈՎՏԻԻ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ երկրորդ մեծութեամբ փը-լովտիւ քաղաքին մէջ չարունակ բազ-մաթիւ ու բազմազան գեղարուեստական յուցահանդէսներ կը կազմակերպուին տե-պագի ու արուեստահմանեան գեղանկա-րիչներու, քանդակագործներու, կիրա-ռական արուեստի մէջ աչխատողներու գործերով եւ կը վայելեն հասարակու-թեան ուչադրութիւնը: Նման ուչադրու-թեան արժանացաւ նաեւ «Արմէն – Թուռ» ընկերութեան եւ անոր կից հայկական մչակութային – լուսաւորական կեդրոնի սարքած յուցահանդէսը: Անոր բացառիկ բնոյթը կը կայանար անոր մէջ, որ առա-ջին անգամ ըլլալով պուլկարահայ մեր պատմութեան մէջ հրապարակայնօրէն կը յուցադրուէին պուլկարական գաղթօճա-խի հայկական եկեղեցիներու նիւթեղէն արժէքները՝ սրբապատկերներու ու ըս-պասներու մեծագիր դոնատոր լուսանը-կարները, անոնց կողքին նաեւ փոքր չա-փերով նկարներ: Անկասկած աւելի մեծ արժէք պիտի ստանար յուցահանդէսը, եթէ բնօրինակները յուցադրուած ըլլա-յին, սակայն անոնց ի մի բերելը եւ ապա-հովութիւնը եւրոչխուորելը մեծ դժուա-րութիւններու եւ նիւթական ծոխքերու հետ կապուած ըլլալով, կազմակերպիչ-ները նախընտրեցին անոնց դոնատոր լուսանկար – պատճէններու օգտագոր-ծումը: Այս ձեւով լաւ յուցահանդէսը նորութիւն մըն էր հասարակութեան հա-մար:

Այս յուցահանդէսը երկարամեայ աչ-խատանքի արդիւնք է անձնական ուսում-նասիրութիւններու հիման վրայ եւ նկա-րահանումները իրականացուցած են 1995–1997 տարիներու ընթացքին: Իր այս հանդամանքով գեղարուեստական լուսա-նկարչութեան տպաւորութիւն կը թո-ղու, բայց զուրկ չէ ճանաչողական իմաստ մը պարփակելու իր մէջ՝ պատմական եւ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

—•—

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄ

Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան Կլենտէյլի «Մաշտոցեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 19–ին, նշուած է Մշակոյթի Օրը: Բացումը կատարած է Ազուրիկ Մեսրոպեան: Բանախօսած է Արմէն Տօնոյեան, ներկայացնելով հայ մշակոյթի զարգացումը դարերու ընթացքին: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ եւ պարէ:

***

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՕՐԷՆՁ ՔԱՈՒՆԹԻԻ ՄԷՋ

Օրէնճ Քաունթիի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 19–ին, պատարագած է Թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ կից «Ղուկասեան» սրահին մէջ բացումը կատարուած է գիրքերու ցուցադրութեան: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Ցուցադրուած են մանկական, գրական եւ պատմական գիրքեր, ձայներիզներ, «Արի Կ. Մինասեան» ազգային վարժարանի աշակերտներու գծագրութիւնները, ինչպէս նաեւ արցախեան դորպեր:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Ըրվայն քաղաքի Օռենճըրիումին մէջ տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը, դասական եւ արդիական պարերու ներկայացումով:

Հոկտեմբեր 20–ին, «Ղուկասեան» սրահին մէջ նշուած է Թարգմանչաց Տօնը: Բացումը կատարած է «Արի Կ. Մինասեան» ազգային վարժարանի տնօրէն Սաատուր Աատուրեան: Բանախօսած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆճեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Ամենայն Սրբոց տօնին առիթով, Նոյեմբեր 1–ին եւ 2–ին, նշուած է Էնսինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ անուանակոչութիւնը: Նոյեմբեր 1–ի երեկոյեան, «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Եղած նուէրներէն դոյացած է 70 հազար տոլար, ի նպաստ եկեղեցւոյ բարեզարդման եւ ընդարձակման:

Յաջորդ օրը պատարագ մատուցուած է եւ մատաղօրհնէք կատարուած:

***

ԻՐԱՆԱՀԱՑ ՄԻՒԹԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՒԻՐԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլենտէյլ Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է Լոս Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան երգչախումբին տարեկան համերգը: Ներկայ եղած են չուրջ հազար հոգի: Ցայտապրի առաջին բաժինը նուիրուած է Թաթուլ Ալթունեանի: Բացումը կատարած է Էլսիկ Զարիբեանեան, ներկայացնելով Թ. Ալթունեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: 74 հոգինոց երգչախումբը, Ալֆրէտ Մարտոյեանի ղեկավարութեամբ եւ Սուսաննա Դանիէլեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ, մեկնաբանած է Ալթունեանի մշակած երգերէն վեցնը մը: Ցայտապրի երկրորդ բաժնին երգչախումբը մեկնաբանած է հայրենասիրական, ազգային, ժողովրդական եւ սիրային երգեր:

***

ԳՈՍԹԱ ՄԵՍԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԶԱՆԳԱԿԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Գոսթա Մեսայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ նորակառոյց զանգակատան բացումը կատարուած է Հոկտեմբեր 26–ին: Պատարագած եւ քարոզած է Թեմին առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցած է օրհնութեան արարողութիւնը զանգակատան, որ կառուցուած է եկեղեցիին հայկական ոճ եւ չունչ տարու համար:

Ապա, Ընծայի Մարիամ պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է աչխարհիկ հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Ծերունեան: Խօսք առած են Վաչէ Արք., եղուարդ Աճէատուրեան, Ծխական խորհուրդիատենապետ Արա Գարագէչիչօղլու, չինարարութեան ատենապետ Ճիւան Գալֆա, հոգեւոր հովիւ Մուշեղ Քհնյ. Թաչճեան, անդրադառնալով համայնքի կազմութեան սկզբնական դժուարութիւններուն եւ հետզհետէ արձանագրուած նուաճումներուն:

***

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԿԱՆԲԻՆ 100–ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, տօնուած է Խանասորի արշականներուն 100–ամեակը: Բացումը կատարած է Հանդիսավարուհին՝ Այտա Տիմիճեան: Առաջին բանախօսը՝ Կարօ Մամճեան, պատմական ակնարկ մը նետած է Արշականներուն վրայ, կատարելով կարդ մը հաստատումներ: Երկրորդ բանախօսը՝ Եդուարդ Էլոյեան (Մոնրէալէն), ներկայացուցած է Խանասորի արշականքի ոգին: Գործադրուած է դեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

***

«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՀՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ

Մոնթեբելլոյի «Մեսրոպեան» ազգային վարժարանի սեփական դպրոցավայրը վերահաստատուելու պաշտօնական հանդիսութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 2–ին: Ներկայ եղած են չրջանի թաղապետական խորհուրդի անդամներ, դանազան կազմակերպութեանց եւ Ազգային Վարչութեան ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է տնօրէն Դաւիթ Ղուկասեան, նշելով որ «Մեսրոպեան»ը, 32 տարի առաջ իր սեփական հողին վրայ հիմնուած, վերջին 10 տարիներուն վարձու դպրոցավայրի մը մէջ գործելէ ետք, դարձեալ կը վերահաստատուէր իր սեփական կալուածին մէջ: Խօսք առած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Ազգային Վարչութեան ատենապետ Վաչէ Մատենեան, անտեսական մարմնի կողմէ Զաւէն Մալխասեան եւ հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Յակոբ Տիւզճեան: Դպրոցի վերաշինութեան ծախքը եղած է մէկ միլիոն 200 հազար տոլար, որուն 500 հազարը ապահոված է Ս. Խաչ եկեղեցին, իսկ 700 հազարը հանդանակուած է:

***

ՎԱԶԳԷՆ ԵԱՐՏՂՄԵԱՆ ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Լա Քրեսենթա Հովիտի թաղապետական Խորհուրդի անդամ ընտրուած է հայ դաւի յանձնախումբի անդամներէն Վազգէն Եարտղմեան, որ ասպարէզով փոխադրամիջոցներու մասնագէտ մըն է:

***

ՔԵՍԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇԸ

Լոս – Անճըլըսի «Փարոս» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, տեղի ունեցած է Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութեան հանդանակութեան ճաշը, որուն մասնակցած են 200 հոգի: Խօսք առնելով առենապետ Խաչիկ Թրթրիզեան անդրադարձած է Միութեան սեփական կեդրոն մը ունենալու անհրաժեշտութեան: Եղած նուէրներն ալ դոյացած է 23 հազար տոլար:

***

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Պըրպէնքի «Գասթըվէյ» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան պարահանդէսը, մասնակցութեամբ 350 հոգիի: Բացումը կատարած է առենապետուհի Վարդուհի Գոճայեան: Օրուան հովանաւոր, ազգային բարերար Վահան Շամլեան երեք հազար տոլար նուիրած է Միութեան: Երեկոյթին հանդէս եկած է երգիչ Մանուէլ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԱՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

– Տիկին Շաղիկին «էքէսպիզութիւնը» ինչ պիտի ըլլայ...

– «Հէյլէ, հէյլէ», պատմէ՝ տեսնենք:

– Իրա՛ւ որ խենթ բան է եղածը, չարժէր խօսիլ ... առանկ մարդոց խօսքին կարեւորութիւն տալու չէ ... արդէն ղիտենք թէ ինչու համար առանկ թշնամացած են ձեզի հետ:

– Արդէն ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ... բայց պատմէ նայինք, ժամանակը կ'անցնի:

– Մեզի կը խնդրեմ որ տիկնոջդ բան մը չըսես, որովհետեւ մենք որչափ ըլլայ էրկի մարդ ենք, ամէն բան պաղարիւնով կը լսենք, բայց կիները անանկ չեն, պըզտիկ բանէ մը խնդիր կը հանեն, կը մեծցընեն, կը բարկանան, կը յուզուին... տե՛ս իմ կինս, խնդիրը իր վրայ չըլլալով հանդերձ այնքա՜ն յուզուեր էր որ գիշերը քունը չառաւ:

– «Ձանըմ, ես Սաթենին բան մը չեմ ըսեր, դուն պատմէ՛», պնդեց Մարգար էֆէնդի որ հետզհետէ կը հետաքրքրուէր:

– Իրը թէ, սկսաւ Մխրանիկ, անցած չաբաթ օր Տիկին Սաթենը ինծի կ'ըսէ թայ...

– Ձիշդ է, ընդմիջեց վաճառականը:

– Հոն Շիտակ ճամբուն վրայ Թուլամիէի վաթիսըրին կը մտնայ...

– Այո՛, զացեր էր ու քանի մը կաթօ առեր էր ... է՛յ ի՞նչ կ'ըլլայ ատկէ:

– Ոչինչ, իրը թէ այդ խանութը լաւ համբաւ չունի եղեր, իրը թէ ժամադրութեան տեղ է եղեր, եւայլն:

– Ատ ալ կրնայ չիտակ ըլլալ՝ բայց նորէն կարծեմ անպատեհութիւն մը չկայ հոն մտնել, քանի մը կաթօ առնել եւ դուրս ելլելուն մէջ, ոչ ալ նսեմիլ թէյ մը խմելու համար ... որովհետեւ կը յիշեմ Սաթենը ըսաւ թէ՝ թէյ մը խմած էր այդ խանութը:

– Իրը թէ, չարունակեց Մխրանիկ, իր եռեւէն անմիջապէս մարդ մը մտեր է այդ խանութը:

– Ի՞նչ մարդ...

– «Ճանըմ», պատուաւոր, հնորհքով, ծանօթ մարդ մը ... կասկածելի բան մը չի կայ գործին մէջ:

– Այս մարդուն անունը տուե՞ր է Շաղիկը:

– Այո՛...

– Ո՞վ է եղեր...

– Յոսրով էֆէնտի Քանասարեան:

Հազիւ թէ Մխրանիկ այս անունը արտասանեց՝ վաճառականին դէմքը այլայլեցաւ, ձեռքը թեթեւ մը դողաց ու պատառքաղը դեամին ձգեց, բայց իսկոյն ինքզինքը ժողվեց յուզումը ցոյց չտալու համար, թէեւ Մխրանիկ արդէն բան մը նշմարած չէր:

– Էյ, յետո՞յ, հարցուց իր սեղանակցին:

– Յետոյ, իրը թէ բաւական հոն մնալէ ետքը դուրս են եղեր:

– Միասի՞ն...

– Չէ «ճանըմ», զատ զատ:

Վաճառականը այնքա՜ն յուզուած էր որ պահ մը լուռ մնաց ինքզինքը չմատնելու համար:

– Ահա՛ այս խենթ ու խելառ, մանաւանդ անխմաստ պատմութիւնն է որ մեր Նուարդը բարկացուցած էր:

– Շաղիկը անկէց ի՞նչ հետեւցուցեր է:

– Իրը թէ ժամադրութիւն մը տալու համար հոն մտեր են եղեր, պատասխանեց Մխրանիկ խնդալով:

– Վա՞յ անամօթ, ըսաւ վաճառականը ակռաներուն մէջէն:

– Սուտ մը պիտի չինէին նէ՝ դոնէ քիչ մը յարմարցնէին, անանկ մէկու մը համար ըսէին որ բարեկամ կամ ծանօթ ըլլար, մինչդեռ կարծեմ Յոսրով էֆէնտիին հետ որեւէ յարաբերութիւն չունիք եւ թերեւս ձեր տիկինը անունն անգամ լսած չէ:

– Այնպէս է, պատասխանեց վաճառականը, Շաղիկը ինք աչքովը տեսե՞ր է այդ ամէնը:

– Չէ՛, «ճանըմ», իրեն ալ պատմեր են, պատմողն ալ ո՞վ է դիտես, սա երիտասարդ մը կայ, թերթերուն լուր կուտայ... դուն ալ կը ճանչնաս, խմբագիրն է:

– Նշանի՞կը:

– Հա՛, Նշանիկը:

– Շունչանորդին մեր ազգակա՞նն ալ չըլլայ «պարեմ», գոչեց վաճառականը:

– Վայ, ձեզի ազգակա՞ն է:

– Հեռուէն հեռու:

– Բայց կ'երեւայ որ անիկա յանցանք չունի, միամտաբար բան մը պատմեր է առանց մտքէն գէշութիւն անցնելու...:

Շաղիկն է որ այդ պատմութենէն արտառոց մեկնութիւններ հաներ է...

Մարդար էֆէնտի ալ չէր հետաքրքրուեր իր բարեկամին խօսքերէն, կարծես ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր: Մխրանիկ նշմարեց ասիկա եւ ըսաւ.

– Կը տեսնե՞ս որ կարեւորութիւն տալէ բան մը չէ, չմարտական բամբասանքներ են ամէնքն ալ:

– Ձիշդ է ... չմար խօսքեր:

Ճաչէն յետոյ վաճառականը կարեւոր դործ մը պատրուակելով, խնդոյն հեռացաւ եւ դնաց իր զրասենեակը ուր եռեւէ եռեւ մէկ քանի սիկառէթ ծխեց, սենեակին մէջ ժուռ գալով ու խոր մտածումի մը մէջ ընկղմած:

Յետոյ յանկարծ իր զրագիրներէն մին կանչեց եւ ըսաւ.

– Սա մեր խմբագիրը Նշանիկը ո՞ւր կրնայ ըլլալ կարծես:

– Եթէ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը ժողով կայ, հոն ըլլալու է:

– Մէյ մը դնա՛, հանդիպէ՛ եւ եթէ հոն է՝ ըսէ որ անպատճառ դայ պիս տեսնէ:

Գրագիրը հեռացաւ, ինքնիրեն հարցնելով թէ իր մեծատորը ինչո՞ւ այսքան մտածկոտ կերպարանք մը ունէր:

– Ի՞նչ զարմանալի մարդիկ են այս մարդիկը, կ'ըսէր մտովի, դրամ ունին, ազուր կնիկ ունին, առողջութիւն ունին դեռ մտմտուքէն չեն ազատիր...:

Արդարեւ Նշանիկ, ուրիշ մէկ քանի լրաբերներու հետ, Ազգային Ժողովի սրահը կը սպասէր որ Խառն Ժողովը իր նիստը աւարտէ ու տեղեկութիւններ հաղորդէ:

(Շար. 47)

ՊՐԻՒՍԷԼ.–

Օրիորդ Էլիան Էմիրզեան,
Օրիորդ Մարիան Էմիրզեան,

Տիկին Անահիտ Փափազեան,

եւ ընտանեկան համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, քեռայրին եւ աղգականին՝

ԷՏԱԻԱՐ ԷՄԻՐԶԵԱՆ-Ի

Հայաստանի Պելժիոյ Դեսպանատան
արարողակարգի պետ,
այրին՝ տիկին Նելլի Պետրոսեանի

մահը, որ պատահեցաւ էթթէրպէք, Նոյեմբեր 17–ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21, ժամը 14·30–ին Պրիւսէլի Հայ Առաքելական Ս. Մարիամ Մաղդաղենացի եկեղեցին՝

Rue Kindermans, 1A, IXELLES,

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իքսէլի գերեզմանատունը:

Ըստ ողբացեալին վախճանին փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել.–
CENTRE SOCIAL ARMENIEN
ARPAG MEKHITARIAN
à Bruxelles
Compte No. 635-5640201-90
avec la mention :
A la mémoire d'Edouard Emirzian.

Champ du Vert Chasseur, 55
1000 *BRUXELLES*

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կարօյտ Ֆաչէ փարիզի մանուճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Նոյեմբեր 23–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Ցաւարտ պատարագի, հոգեճաշի կը հրաւիրուին բոլոր համակիրները ու բարեկամները. ժամը 13·30–ին

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ծախքերու մասնակցութիւն:

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ դրօսաշրջութեան առաջնորդ: 27 դրօսաշրջիկներ ալ վիրաւորուած են:

Խուճապը մեծ է եւ Ֆրանսայի ճամբորդական գործակալութիւնները անմիջապէս որոշեցին ետ բերել իրենց ճամբորդները եւ առայժմ առկախել դէպի Եգիպտոս չվերթները: Զբօսաշրջութիւնը Եգիպտոսի գլխաւոր եկամուտն է եւ Լուքսոր, արքաներու հովիտին մէջ ամէնէն համբաւաւոր վայրերէն մէկը:

Ժամադէպ ալ–Իսլամիյան (իսլամական գինեալ խումբեր) կազմակերպութիւնը ծնած է 70–ական տարիներուն, ժողովրդական խաւերէ բաղկացած: Ամմատ ճը-դած են գլխաւորաբար երկրին հարաւը, երիտասարդներու մօտ եւ կ'ուզեն տապալել եգիպտական վարչակարգը զոր անհաւատ կը նկատեն: Իրենց նախընտրած թիրախներն են՝ ոստիկանները, զբօսաշրջիկները, Ղպտիները: Իրենց պետը՝ շէյխ Օմար Ապտերահման, կոյր, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է Միացեալ–Նահանգներ, 1993–ին Նիւ–Եորքի Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի ռմբափորձին համար:

Այս բարբարոս արարքը ընդհանուր վրդովում առեղծած է, պետական դէկավարները, ի հարս որոնց Շիրաք, ցաւակցութիւն յայտնեցին նախագահ Մուպարաքի:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«Լիբիլիպր» մարզասիրական կազմակերպութեան հրոս անդամները որոնք պատանդ էին, Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր, Տաղստանի մէջ, ազատ արձակուած են Նոյեմբեր 17–ին: Նոյն վայրին մէջ պատանդ կը պահուին տակաւին երկու Անգլիացիներ, երկու Հունգարացիներ, Գերմանացի մը եւ Եւկոսլաւ մը: Կազմակերպութեան նախագահը Ալէն Միչէլ Մոսկուայի մէջ յայտնած է թէ ոչ մէկ փըրկագին վճարուած է: Այս կէտին մասին հետաքրքրութիւնը մեծ էր, քանի որ ծանօթ է թէ ամէն մէկ պատանդի համար պահանջուած փրկագինին կովկասեան սակը մէկ միլիոն տոլար է:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

նախարարները ձեռնարկած են Ֆրանսայի

Տիկին Սոնիա Տամլամեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Հայկ Մոզեան եւ աղջիկը

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԱՐԱՄ ՄՈԶԵԱՆ-Ի

(Լեւոն Մոզեանի զաւակը)

մահը որ պատահած է Նոյեմբեր 2–ին, 71 տարեկանին, Լիոն:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 10–ին Լիոնի Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է Սէն Թ'Անթրէ լէ Պ'Ալվէի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանը:

H. MOZIAN
3, Square des Acacias,
92350 Le Plessis-Robinson.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Տամլամեանի եւ Տէր եւ Տիկին Հ. Մոզեանի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
Տօն է Երից Ամաց Ընծայեցման
Սուրբ Կուսին ի Տաճարն
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

A l'occasion du 100ème anniversaire
de la naissance de
YEGHICHÉ TCHARENTZ

l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
de Paris accueille

Krikor BELEDIAN

pour une conférence sur le thème :

YEGHICHÉ TCHARENTZ :
UNE POÉTIQUE DU DIVERS

le mardi 25 novembre à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardnal Lemoine / Monge

—— Entrée libre ——

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
(ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՄՆԱՁԻԿՆԵՐ)

ԺՈՂՈՎ – ՇՈՒԱՐ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21, ժամը 20–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Հասցէ.–
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

կարեւոր օրակարգ:

Խաչուհիներու ներկայութիւնը վախճանելի է:

կրթական համակարգը համակարգիչ սարքերով օժտելու եռամեայ ծրագրի մը: Ան պիտի արժէ 15 միլիառ ֆրանք: Այս ձեւով, համոզումը կը տիրէ որ Ֆրանսա պիտի յաջողի արհեստագիտական այս մարզին մէջ ունեցած խոր յապաղումը դարմանել:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ 15–երը Նոյեմբեր 17–ին Պրիւսէլի մէջ վճռեցին միասնական դրամանիշին գործածութեան թուականը: «Էօրօ»ն պիտի սկսի գործածուիլ 2002 Յունուար 1–էն սկսեալ:

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ առողջական վիճակը վատթարացած ըլլալով ան հիւանդանոց փոխադրուած է ու դաժը յետաձգուած Նոյեմբեր 27–ին: Տուժակին կողմը միտումնաւոր կարպատրութիւն կը նկատէ ամբաստանեալին թոքատապը ու դժգոհ է: Իսկ Փափոնի պաշտպան փաստաբանը կ'ըսէ թէ ան իր կեանքի վերջալոյսին միակ նպատակ մը կը հետապնդէ որ ճըշմարտութեան յայտնաբերումն է:

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Լ. ԺՈՍՓԷՆ Նոյեմբեր 17–ին կարճատեւ այց մը տալով Համայնամար կուսակցութեան կեդրոնատեղին, առորպրած է Ժ. Մառշէի մահուան առիթով բացուած տոմարը ու ցաւակցութիւն յայտնած անոր այրիին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

REMERCIEMENTS

L'Association **«SOUTIEN A L'ARTSAKH» SAA** remercie vivement ses amis donateurs. Ils sont actuellement environ 150. Un chiffre qui croît régulièrement chaque mois devant les résultats concrets réalisés au KARABAGH. Cette générosité mérite d'être citée à travers quelques exemples.

1) Pour l'Hôpital de KHODJALOU:

Près de Stepanakert

ACHAT D'UNE CENTRALE DE FABRICATION D'OXYGENE.
COUT DE L'OPERATION : 250.000 Frs.
INSTALLATION ET DEPART DE L'EQUIPE MEDICALE LE 27 NOVEMBRE 1997.
Remise en état des appareillages électriques et des systèmes de fermeture de l'ensemble des locaux.

2) Pour l'Hôpital de STEPANAKERT :

Acheminement d'un équipement complet destiné à la salle de travail de la maternité (échographie, tocographie, médicaments...)
Coût de l'opération: 50.000 Frs.

3) Pour MARDOUNI:

ECOLE PRIMAIRE MONTE MELCONIAN ET ECOLE MATERNELLE TADEV.
Réfection et raccordement des réseaux d'alimentation et d'évacuation d'eaux.
Coût de l'opération : 40.000 Frs.

4) En FRANCE :

Don de 3.000 Frs par mois à l'Ecole Arménienne d'Alfortville.

CONTACTS : **POUR EN SAVOIR PLUS**

Mr Guy SANOïAN
Président SAA
2, rue des Lilas — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 39. 87. 36. 71 Fax : 01. 39. 87. 43. 23.

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE
Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à assister
à la **CONFERENCE** de

GAREGUINE BROUTIAN
(étudiant en thèse de génie civil à l'Institut National des Sciences Appliquées de Lyon)

LES CONSTRUCTIONS PARASISMIQUES EN ARMENIE

Travaux d'un boursier de l'UGAB

Le tremblement de terre de décembre 1988 en Arménie a montré la fragilité des structures existantes. Il est intéressant aujourd'hui de se pencher sur ce qui a été réalisé depuis dans ce domaine

le Vendredi 21 novembre à 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

UGAB — UGAB — UGAB —

ASSOCIATION DES AMIS DE LARSA

SEANCE SUPPLEMENTAIRE
Vendredi 21 novembre à 18 heures
A la bibliothèque du Centre d'archéologie orientale Jean Deshayes
salle 319 (3e étage)
3, rue Michelet — 75006 PARIS
Aram KALANTARIAN
(directeur de l'Institut d'Archéologie, Académie des Sciences, Erévan)
et
Rouben VARDANIAN
(chercheur à l'Institut d'Archéologie)
«Les recherches archéologiques en Arménie depuis 1992»

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՀ – Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22, ժամը 14–ին
Salle C.A.Q. — Ave de St-Jérôme:

*
**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ա.Ն.Կ.Ա. – Պուա – Ղամալի Ակնունի մասնաճիւղի ժողովը երկուշաբթի, Նոյ. 24, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դասախօսութիւն – Նուագահանդէս

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ-Ի

յիշատակին

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 17–ին Փարիզի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

UGAB — PARIS

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous invite à découvrir

LES PEINTURES RECENTES
de
Marc TORIKIAN
du 12 au 22 Novembre de 18h à 21h

Dans le cadre de l'exposition

LE JEUDI 20 NOVEMBRE

à 19h30 un CONCERT

sera donné
par l'ensemble vocal féminin
« SOLSTICES DIVERS »

avec la participation de mesdames:
Sylvie BOUCHER Pascale LEGRAS
Béatrice MAILLET Nathalie TORIKIAN

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
—— Métro : Courcelles ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
JEUDI
20 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՏՈՒՄ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·250 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.250

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լրագրողներու Նոյեմբեր 18-ի գործադուլը պատճառ եղաւ որ բազմաթիւ ազգային (այսինքն՝ ամբողջ երկրին մէջ տարածում ունեցող) օրաթերթեր չկարենան լոյս տեսնել Նոյեմբեր 19-ին: Առանց կարգին հին Ֆիկարօ, Իւմանիթէ, Ֆրանս-Սուար եւ Էֆիփ: Լիտնել ժօսիփէն յանձն առաւ պահպանել լրագրողներու եկամուտներու 30%-ի կէսը որու ջնջումն էր գործադուլի պատճառը, բայց, ճշդեց թէ հարկ է խորհրդակցիլ: Ազգային ժողովին նախատեսած *այս դէպքին ջնջումը կը վնասէ պետական գանձարանը տարեկան մօտ 200 միլիոն ֆրանքով, որ կը հաւասարի 1998-ի պետական բիւճէին 0,1%-ին:

ԵԳԻՊՏՈՍ խորհրդարան գնդուած է Նոյեմբեր 17-ի ոճրափորձէն ետք: Նախագահ Մուպարաք, որ Լուքսոր պացած էր անմիջապէս, պաշտօնական ըրաւ Ներքին նախարարը, գտնելով թէ ապահովութեան միջոցները այնքան ազդու չէին: Զբօսաշրջութեան վայրերը լոյց կը մնան, բայց, չատեր կը խուսափին եգիպտոս երթալէ: Գլէօպ Մեռիթերանէ ետ բերաւ իր ճամբորդները եւ ջնջեց եգիպտոսի իր ճամբորդութիւնները: Իսլամական ձիհատը ազդարարութիւն մըն ալ ըրաւ օտար այցելուներուն որ եգիպտոս ոտք չկոխեն: Յայտարարած է նաեւ թէ երկնց ծրագիրը պատանդ առնելն էր զբօսաշրջիկները եւ անոնց փոխարէն պահանջել երկնց պետին՝ Օմար Ապտըլրահմանի ազատ արձակումը:

ՓԱՐԻԶի Սանթիէ թաղամասին մէջ, ոստիկանութեան ելմտական ջոկատը ալրք մը ձերբակալութեանց ձեռնարկած է Նոյեմբեր 18-ի վաղ առաւօտեան եւ յաջորդ օրն ալ 80 հոգի հարցապընդման տակ կը մնային: Այս հետապնդումը կատարուած է պատրաստ հագուստի չրջանակին մէջ, ուր երեւան ելած է գեղծարարութեան ամէնէն մեծ գործերէն մէկը: Գործուած գեղծարարութիւնը մէկ միլիառ ֆրանքի կը հասնի ի վնաս չուրջ 10 գրամատուներու, որոնց մէջ՝ Սոսիէթէ-Ժեներալը: Այդ ուխտուն հոգիները գործատէրեր են որոնք գրամաշորթութեան դրութիւն մը հնարած էին, որու չնորհիւ կրցած են հսկայ գումարներ գիշել: Գեղծարարութիւնը հիմնուած էր կեղծ պարտամուրհակներու վրայ: Օրինակ, առաջին ձեռնարկութիւնն մը ապրանք կը ծախէ երկրորդի մը որ պիտի վճարէ 90 օրէն: Մինչ այդ, առանց ընկերութիւնը հաշուեցոյցը կը ներկայնէ իր գրամատան, որ տեղեկութիւն քաղելէ ետք, գումարին մէկ մասը կը վճարէ: Եթէ ապրանք չէ փոխանակուած եւ թէ երկրորդ ընկերութիւնը մեղսակից է կամ անհետացած է, վնասը գրամատունը կը կրէ: Այս գրութիւնը ի գործ դրուած է մեծ մասշտաբի վրայ անհիմն պարտամուրհակներու վրայ եւ դեռ մէկ պարտամուրհակը կերար ծառայել քանի մը ձեռնարկներու:

ԴՈՒՇԱՄԲէի (Տաճիկոստան) երկնց ընակարանէն առեւանգուած են երկու ծրանացրներ, այր ու կին, Նոյեմբեր 18-ին: Այրը հոն կը գտնուէր որպէս անդամ ԹԱՍԻՍ-ի (Եւրոպական նիւթական թէքնիք օժանդակութեան կազմակերպութիւն՝ նախկին խորհրդային Հանրապետութեանց):

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18 / 19)

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

Նոյեմբեր 13-ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան ընդունած է քանի մը լրագրողներ ու յայտնած թէ իրենց կարծիքը փոխելու զարթագրեան կարգաւորման մասին: Բացատրական նկատած է միջնորդներու վերջին չրջանի գործունէութիւնը որով բանակցութիւնները անելի մատնուած են որովհետեւ առնուք չափազանց իրաւունք կը վերապահէին իրենց: Ըստ Լեվոն Դեկ. 15-17 Գոփհէնակէնի մէջ կայանալիք Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Արտաքին նախարարներու խորհուրդի նիստին, ան ըսած է. «Չեմ կարծեր որ հաւմարձակութիւն կ'ունենանք կրկնելու այն, ինչը տեղի ունեցաւ Լիզպոնի գագաթաժողովում»: Աւելցուցած է թէ Ղարաբաղի կարգավիճակի բանակցութեան ընթացքը դիւրացնելու համար Գոփհէնհակէնի մէջ պէտք է ձեւով մը չեզոքացուի լիզպոնեան վեհաժողովին յայտարարութիւնը:

Ա. Ղուկասեան անդրադարձած է Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի դիրքորոշումներու տարբերութեան, ըսելով. «Հայաստանի կողմից գերկառուցողականութեաց ցուցադրումն այնքան էլ արդարացուած չէ»: Իր կարծիքով, Ղարաբաղ չի կրնար համաձայնիլ Հայաստանի կեցուածքին, քանի որ ներկայիս քննարկուող տարբերակը կը տանի աւելի դէպի պատերազմ: ԼՂՀ նախագահը ըսած է թէ եթէ Հայաստան Ադրբեջանի հետ ուղիղ բանակցութիւններուն համաձայն է որ Ղարաբաղ կրնայ Ադրբեջանի մաս կազմել, յիմարութիւն է միջնորդներէն այլ առաջարկներ յուսալ: Հարցը այն չէ որ յայտարարեն թէ առանց Ղարաբաղի ոչ մէկ փաստաթուղթ կրնան ստորագրուի, այլ պարզապէս պէտք է պաշտպանել Ղարաբաղի կեցուածքը:

«Մեր ապահովութիւնը կրնայ երաշխորհել միայն ԼՂՀ ճանաչումը որպէս միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ» պնդած է Ա. Ղուկասեան, նչելով որ Ադրբեջանի մաս կազմելով անհնար է տէ ֆաքթօ անկախ ըլլալ, քանի որ այդ պարագային խնդիրը կը դիտուի որպէս Ադրբեջանի ներքին գործ: «Մենք պայքարում ենք անկախութեաց համար եւ այդ գաղափարից չենք հրաժարի» աւելցուցած է ան, չեչտելով որ Ղարաբաղը կը նպաստաւորուի երբ Հայաստան պաշտպանէ անոր դիրքորոշումը:

*
**

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻԻԱՈՒՂԻՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ

Հայկական օդային գիծերու վերջերս նչանակուած տնօրէնը եւրի Մնացականով իր փափաքով պաշտօնէն հեռացուած է: Առժամապէս դինք կը փոխարինէ իրաւական տնօրէն Տիգրան Աչոյեան: Պաշտօնին վերծ արուած է նաեւ թէքնիք տնօրէն Աչոտ Մարտիրոսեանի:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՇՎԱՐՆԱՑԷԻ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 18-ին Թիֆլիս մեկնած է Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւն մը որուն մաս կազմած են Ուժանութիի, Փոխադրութեան նախարարները, մաքսային վարչութեան պետը ու այլ պաշտօնատարներ: Զանազան հանդիպումներով քննարկուած են տնտեսական երկկողմանի խնդիրներ: Յետոյ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է նախագահ Շեվարնաձէի հետ: Նոյն օրուան երեկոյեան Հայաստանի պատուիրակութիւնը այցելած է Թիֆլիսի հայկական թատրոնը ուր խուռներամ բազմութեան մը առջեւ ելոյթ ունեցած է Ռ. Քոչարեան:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԱՆԳԼԻՈՑ ՄԷՋ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՉԵՍԹՐԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 11-ին, Գարեգին Ա., ուղեկցութեամբ Անգլիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Եպիչէ Սրք. Կիպրեանի, Գանատայի Հայոց Թեմի առաջնորդ Ցովհան Սրք. Տէրթէրեանի եւ զաւազանակիր՝ Բագրատ արքեպս. Գալըստեանի, ուղեւորուեցաւ Մանչեսթըր, տեղի հայկական համայնքին տալու համար հովուապետական իր անդրանիկ այցելութիւնը: Մանչեսթըրը Արեւմտեան Եւրոպայի դրեթէ ամենահին գաղութն է, որ սկիզբ առած է 1830-ական թուականներէն: Տեղի Ս. Երրորդութիւն հայկական եկեղեցին եւ անոր կից հովուատունը կառուցուած են 1870-ական թուականներուն: Առաջին Մանչեսթըրը եղած է Եւրոպայի Հայոց հոգեւոր կեդրոնը: Ներկայիս, սակայն, հայութեան թիւը խիստ նուազած է հոն:

Մանչեսթըրի հայ համայնքը վերջին անգամ Հայրապետական այցելութեան արժանացած էր 1956 թուականին, երբ կայսրատակ վազդէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ: Կէսօրէ յետոյ, Հայրապետին եւ իր չքախմբին դիմաւորութեան էին եկած տեղւոյն Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առաջնորդը՝ Պ. Թադէոս Կուլիկեան եւ խումբ մը ազգայիններ: Աւելի ուշ Կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր եկեղեցի, ուր հաւատացեալները կը սպասէին իր գալստեան: Ի պատիւ Մանչեսթըրի հայ գաղութին, պէտք է ընդգծել այստեղ այն պարագան, որ գաղութի գրեթէ բոլոր անդամները անխտիր եկած էին ողջունելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

«Հրաչափառ»ի արարողութենէն յետոյ, բարի գալստեան խօսքով հանդէս կուգար Թեմի առաջնորդ՝ Եպիչէ Սրք. Կիպրեանը, ապա կը հրաւիրէր Հայրապետը, որ պէտք ժողովուրդին փոխանցէ իր պատգամը:

Նոյն օրը երեկոյեան, Մանչեսթըրի «Միւնշոն» պանդոկին մէջ տեղի կ'ունենար պաշտօնական ճաշ ի պատիւ Հայրապետին: Կարճ դեղարուեստական յայտագրէն յետոյ, խօսք կ'առնէին թեմակալ առաջնորդը, Գանատահայոց Թեմի առաջնորդը, Եկեղեցական վարչութեան տեսնապետ Պ. Թադէոս Կուլիկեանն ու Հայաստանի մօտ Անգլիոյ նախկին դեսպան Պ. Տէյվիտ Միլըրը: Այնուհետեւ կը խօսէր Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ իր երկվեզու ճառով մեծ խանդավառութիւն կը տեղծէր:

*
**

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Հ.Հ. ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 12-ին, Հայրապետը իր չքախմբով այցելութիւն տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատուն, Լոնտոնի մէջ: Հայրապետը դիմաւորեցին դեսպանատան պաշտօնէութիւնը, դլխաւորութեամբ՝ դործավար Տիկին Նունէ Սարգսեանի: Տեղի ունեցաւ պատշաճ ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ գտնուեցան չուրջ 20 ազգայիններ, որոնք դեսպանատան հիմնադրէն ի վեր դործակից եղած են անոր:

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ս. ՊԵՏՐՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 8-ին, Գարեգին Ա. Հանդիպում ունեցաւ Լոնտոնահայ համայնքի անդամներուն հետ Սուրբ Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ: Ներկայ էին աւելի քան հինգ հարիւր աղգայիններ: Զեռնարկին նախաձեռնը ունկնդրել Հայոց Հայրապետի պատգամը մտերմական մթնոլորտի մը մէջ: Իր ուղերձին մէջ Հայրապետը հանդամանալից կերպով անդրադարձաւ Հայրենիքի եւ Էջմիածնի ներկայ իրականութեան եւ կոչ ըրաւ, որ ամէն Հայ իր գործօն մասնակցութիւնը բերէ՝ հայրենակերտումի սրբազան առաքելութեան:

*
**

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԼՈՐՏԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 13-ին, Հայրապետը եւ իր չքախմբը պաշտօնական այցելութիւն տուին Անգլիոյ Խորհրդարանի Լորտերու Պալատին, ուր հրաւիրուած էր դասախօսելու «A nation that refused to die» (Ազգ մը որ մերժեց մեռնիլ) թեմայով:

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՀԱՄԱՅՆՔԱՑԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

Նոյն օրը, երեկոյեան, Հայրապետը պաշտօնապէս ընդունեցաւ Մեծն – Բրիտանիոյ նորընտիր Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդը, տեսնապետութեամբ՝ Ռաֆֆի Սարգսեանի: Ունկնդրեցին յետոյ թեմակալ առաջնորդի եւ մեծարդոյ տեսնապետի ողջոյնի խօսքերը, գնահատանքի եւ օրհնութեան խօսքեր փոխանցեց նորընտիր խորհուրդի պատասխանատուներուն եւ պատուիրեց անոնց մշտապէս ապրիլ Հայրենիքին եւ Ս. Էջմիածինին ծառայելու անխոնջ տեսիլքով, Հանդիպումը տեղի ունեցաւ Սուրբ Պետրոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ՝ Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ

Հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ թէ գրաւոր մամուլ կը չարունակեն լայնօրէն գրաղիլ Ռոպէր Կէտիկեանի նոր ֆիլմով՝ Մարիւս եւ Ժանէթ, որու մասին գրած էինք առեղին (Մայիս 13), երբ «մրցում» կը ներկայացուէր Գաննի փառատօնին: Նոյեմբեր 18-ի հեռատեսիլի Բ. կայանի ժամը 20-ի լուրերու յաջորդին իր մասնակցութենէն ետք, Ռ. Կէտիկեան տեղ գտած էր Նոյեմբեր 19-ին, Լիպերասիոնի մէջ, երկու էջեր գրաւելով: Ֆիլմէն զատ, կը խօսուի նաեւ Կէտիկեան ընտանիքին մասին, անոր ապրած դժուարութիւններուն, միջոցներու չգոյութեան՝ ֆիլմեր պատրաստելու համար եւլն. եւլն.:

Գանար Անշէնէ ալ (Նոյեմբեր 19) որ ժլատ է, ընդհանրապէս, իր գնահատումներուն մէջ եւ կը խուսափի աժան գովեստներէ, կը գրէ թէ եթէ Ռ. Կէտիկեան չերմ, պայծառատես, պայմանագրականը մերժող անձն է որ կ'ենթադրուի, Ֆիլմն ալ կը համապատասխանէ իր պատկերին:

ՓՈՒԹԳԱԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 2 – 1 յաղթեց Լաւալի: Այժմ, 38 կէտով երրորդ դիրքի վրայ է: Գլուխն է դեռ Նանսի եւ վերջին կը մնայ Լուհանս-Գիւիզօ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՊԵՐՃԱՆՔՆ ՈՒ ՓՈՒՇԵՐԸ

Նոյեմբեր 12–ին կասպից ծովու քարիւղին նախնական արտադրութիւնը սկսաւ հոսիլ Բաքու – Նովոռոսիսկ քարիւղատարին մէջ: Դէպքը մեծ խանդավառութեամբ նշուեցաւ Ադրբեջանի մայրաքաղաքին մէջ, այդ կարկանդակին բաժնետէր արեւմտեան ու արեւելեան երկիրներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Քարիւղի այդ պաշարները Պալսից ծոցինէրէն եւ աշխարհի ամէնէն հարուստները կը նկատուին. միլիառաւոր տակառներով կը չափուի անոնց տարողութիւնը: Նման հարստութիւն, պարզ է, որ անտեսական հզօր լծակներով կ'օժտէ պատկանած երկիրը եւ ան առանց դժուարութեան կրնայ իրագործել բարգաւաճման ու նաեւ քաղաքական իր նպատակները:

Այս վայրկեան հեռանկարները կը զօրեն անշուշտ Ադրբեջանի համար եւս, այն պայմանով սակայն որ Բաքու յաջողի իրեն ի նպաստ հարթել Նոյեմբեր 12–ին իսկ յայտնուած խոչընդոտները: Այս վերջինները քարիւղին նկատմամբ չահէն անդին, կ'առընչուին նաեւ քաղաքական մարզին, առաջ իսկ աւելի ծանրութիւն ներկայացնելով:

Այդ խոչընդոտներուն առաջինը քարիւղին տիրութեան կը վերաբերի: Կասպից ծովու միւս երկիրները կը պնդեն, որ իրենք եւս բաժին ունին արտահանուած քարիւղին, քանի որ հասարակաց է լճին ընդյատակեայ հարստութիւնը: Այս վէճը կարգադրուած չէ ու հաւանական ալ չէ որ այդ երկիրները առանց փոխարժէք առանալու հրաժարին իրենց պահանջնէրէն, քարիւղի եկամուտին մարդոյ վերկը ձգելով Ադրբեջանի:

Երկրորդ խոչընդոտը աւելի միջազգային բնոյթ ունի. կ'առընչուի քարիւղի փոխադրութեան նիւթին: Ներկայիս արտահանուած նախնական քարիւղը Բաքու – Նովոռոսիսկ խողովակաշարով կը հասնի Ռուսաստան: Բնական է որ թէ՛ Բաքու, թէ՛ բաժնետէրը բոլոր օտար ընկերութիւնները կ'ուզեն այլընտրանք ունենալ այդ խողովակաշարին. թէ՛ արտադրութեան քանակը եւ անով՝ իրենց չահը աւելցնելու, եւ թէ յատկապէս Ռուսաստանի մենաշնորհը չեզոքելու համար փոխադրութիւնը: Եւ հո՛ս է որ կը յայտնուի քարիւղին չողչողուն մեծալին միւս երեսը:

Բաքու եւ գլխաւորաբար ԱՄՆ ու Անգարա, ամերիկեան ընկերութիւններ, նաեւ քանի մը այլ ընկերութիւններ կողմնակից են որ այլընտրական Բ. խողովակաշարը Բաքուէն երկարի Թուրքիոյ միջերկրականեան ձէյհան նաւահանգիստը ու անկէ ծովու ճամբով փոխադրուի Սուրեւմուտք: Թուրքիա այս կարգադրութեան նեցուկ տալէ զատ, կը կրկնէ նաեւ թէ Պոլսոյ ապահովութեան համար չատ վտանգաւոր կը նկատէ Ռուսաստանէն նաւով նեղուցներու ճամբով քարիւղ փոխադրելու ձեւը եւ թէ վճռած է ընդդիմանալ այդ կարգադրութեան: Այս կէտ ուած քը արդարացի բաժին մը ունենալով հանդերձ, յատակ է որ բուն նպատակը կը հետապնդէ անգործածելի ընելու ռուսական ներկայ խողովակաշարը ու նախընտրութիւնները կեդրոնացնելու Բաքու – ձէյհան այլընտրանքին վրայ: Սակայն, ուշագրաւ է Ռուսաստանի բացորոշ հակադրութիւնը այդ հեռանկարին: Պարագայ մը որ Բաքուի Նոյեմբեր 12–ի խնդրաւոր նչումներու նկարագրականներուն հետ տեղ գտած է Թրքական մամուլին մէջ: Ակնարկելով այդ լրջագոյն խոչընդոտին, Նոյեմբեր 14–ի «Միլլիյէթ»ին մէջ Ս. Քոհէն կը գրէր. «Ձիշդ է որ "յուսալի" ըլլալու պատճառներ կան, սակայն «վստահ» ըլլալու համար կանուխ է տակաւին»: Ապա անդրադառնալով Բաքուի նախընտրութեան դէմ Ռուսաստանի դժկամութեան, կ'աւելցնէ թէ «Ռուսերը ոչ միայն չեն ուզեր լսել որպէս Բ. այլընտրանք Բաքու – ձէյհան խողովակաշարին մասին, այլ նաեւ իրենց ամէն կարելին կ'ընեն արգելք ըլլալու համար անոր»:

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ն ալ նախագահ Ալիեւի ընծայուած պատիւներու նշումին հետ, որոնց կարգին Ֆրանսայի «ադրբեջանախօս» դեսպանին չոայլած գովեստներն ու նախագահ Շիրաքի «Սիրելի բարեկամս» կոչականով նամակին ընթերցումը կայ, կ'անդրադառնայ Մոսկուայի հակադրութեան: Աւորաւընչուած տողերու մէջ հետաքրքրական է կարդալ որ նախագահ Ալիեւ կողմնակից ըլլալով հանդերձ Բաքու – ձէյհան խողովակաշարին, չեչաած է թէ այդ մասին վերջնական որոշումը բաժնետէրը ընկերութիւններուն կը պատկանի: Հոս եւս նոյնն է եզրակացութիւնը թէ այդ խողովակաշարը ներկայի պայմաններով սխալ է արձանագրուած յաջողութիւն նկատել:

Կասպից ծովու քարիւղին տիրութեան վէճէն եաք նաւթատարի նիւթով ծագած հակադրութիւնը ուր Բաքուի գլխաւոր խոչընդոտ կը ներկայանայ Մոսկուա, ճապկումներու դաշտ մըն ալ կ'ընծայէ Հայաստանի, քանի որ քարիւղի փոխադրութեան տարածքի ընտրութիւնը կ'առընչուի նաեւ անոր. Բաքու քանիցս յայտնած է թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումով Հայաստանէն ալ կարելի է անցընել խողովակաշար մը: Իսկ ո՛րեւէ ընթացիքով նաւթատարի համար անհրաժեշտ առաջին պայման է չրջանի կայունութեան ապահովումը եւ պահպանումը: Այլ խօսքով՝ պէտք է պատերազմի, ընդհարումներու իրողութիւնն ու սպառնալիքները ընդմիշտ վերցած ըլլան այդ գօտիէն: Արդէն ամէն անգամ որ այս մասին խօսք ըլլայ միջազգային լրատուներու մէջ, կը յիշուին Ձէյհանի ու Լեռնային Ղարաղաղը:

Այս պարագան մէյ ցած՝ Ռուսաստանի կեցուածքին, ռազմավարական վրայ Ղարաբաղի ձեռք ձգած առաւելութիւնը նաեւ խաղաղօրէն, քաղաքական մնայուն կայունութեան վերածելու որպէս լուրջ առիթ կրնայ ծառայել:

Ի վերջոյ, նոյնիսկ եթէ արեւմտեան ընկերութիւնները քաղաքական որոշ խոստումներով բաժնետէր եղան ադրբեջանական քարիւղին, դիրենք առաջին ու գլխաւոր չահապրողը անոր եկամուտն է: Որքա՞ն ատեն կրնան հանդուրժել որ տեղական վէճերու, հաւանական կնճիռներու պատճառով ուչանայ չահու այդ աղբիւրը. մանաւանդ որ ամերիկեան, ֆրանսական կամ նոյնիսկ թրքական ընկերութիւններու դեկավարութիւններուն համար ապահովաբար մտահոգութիւններու վերջին տեղը կը գրաւէ Ղարաբաղ կոչուած չրջանի մը Ադրբեջանի պատկանելու կամ անկախ ապրելու պարագան:

Քարիւղը, այո՛, մեծ հարստութիւն է, բայց ի հարկին, իր տիրոջմէն զատ նաեւ անհէ օգտուել դիտցող ուրիշներու համար եւս:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒ ՁԱՐԹՆՈՒՄԸ

Կրնա՞յ զոյութիւն ունենալ ազգ մը, առանց Պետութեան, առանց հասարակաց իսկական լեզուի: «Այո», կը պատասխանեն քաղաքագիտական բազմաթիւ կազմակերպութիւնները, որոնք «Որմ ժողովուրդ»ին իրաւունքներուն համար իրենց ձայնը կը բարձրացնեն: Բունի ձուլման դէմ, դարերէ ի վեր Եւրոպայի մէջ ի գործ դրուած (զարգացած թագաւորութիւններէն սկսեալ մինչեւ ժողովրդավարութիւնները, անցնելով ասալինականութենէն), զանչեւներու դաւին այժմու ոմ պաշտպանները իրենց մշակոյթին եւ կենսաձեւին ճանաչումը կը պահանջեն, իրենց կարդին, նացիներու կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուելէ եաք ոմերը, որոնք այսօր Եւրոպայի տարածքին մօտաւորապէս 8 միլիոն կը հաչուեն, տակաւին թիրախ են ցեղապաչտութեան: Անոնք կեթոներու մէջ կ'ապրին եւ կամ դեռ խոպան հողամասերն են իրենց բաժնին ինկածը: Պէրլինի պատին քանդումէն եաք, անոնց վիճակը սկսած է աւելի վատթարանալ: Սակայն, միաժամանակ, իրենց մէջ քաղաքականօրէն աւելի արմատական սերունդի մը երեւան գալուն կ'ընկերանայ մշակութային եւ դեղարուեստական իսկական զարթօնք մը:

Պատմութեան վրայ նետուած ակնարկ մը ցոյց կուտայ թէ ոմերը, մինչնադարուն, սկսած են Հնդկաստանէն դէպի Արեւմուտք գաղթել, Պարսկաստանէն, Հայաստանէն եւ Թուրքիայէն անցնելով: Իրենց լեզուն, ոմանիին (որ կը կոչուի նաեւ տոմանի, լոմանի, եւայլն), հընդեւրոպական լեզու մըն է, Սանսկրիթի մօտիկ, ինչպէս եւ հարեւան՝ Հինտուսի աւազանին եւ Հնդկաստանի (Փենճապ, Ռաճաստան) մէջ դեռ կենդանի մնացած լեզուներուն: Այն մինչեւ վերջերս բերանացի լեզու մըն էր, նախքան լատիներէն տառերով անոր գրաւոր կիրարկումը: Սակայն ոմերու այլապէս երկիրներ տեւ գաղթելուն եւ գաղթելուն բերումով, ծնունդ առած են այլեւ այլ բարբառներ:

Ժամանակի ընթացքին, Եւրոպայի մէջ ոմերուն տարբեր անուանումներ տրուած են: Ձիքաճ կամ Ճիփսի կը սեռին էնիքանոս եւ էնիփսեան բառերէն, որ միջնադարեան Ճունաստանի մէջ գոնուող վայրի մը անունն է՝ Փոքր Եգիպտոս կոչուած, ուր ոմ գաղութ մը հաստատուած էր: Իսկ Ցիկանը կը սեռի փիւզանդական Ատիգանոի կամ Ացիճանոս բառերէն, որ անուանումն էր երաժիչտներու եւ դուչակներու ազանդի մը, Փոքր Ասիոյ մէջ ապրող, ԺԱ. դարուն: Ցետոյ ծնունդ առաւ Պոհեմ յորջորջումը, պիտակաւորում մը որ նախ, Ժե. դարուն, տրուած էր անձերու որոնք Պոհեմայի թագաւորէն յանձնարարական նամակ մը կը կրէին: Սպանիոյ մէջ անոնք ատացան նաեւ Գոլէ անուանումը, իսկ Իտալացիները գանոնք Ծինկարօ կը կոչեն:

Պատմութեան ընթացքին գնչուները ողբերգական գանգատն իրագարձութիւններու ենթարկուեցան: 1499–ին, Սպանիոյ գահակալները, ոմերուն Սպանիոյ մէջ ներգաղթը արգիլող հրովարտակ մը լոյս տեսաւ, զանոնք հալածանքի ենթարկելու համար: Անդին, Զեխիոյ եւ Սլովաքիոյ մէջ Հապսպուրգներու արքունիքը, ոմերու գաղթին առաջքը առնելու համար, վտարումներու եւ ոմերը կախելու դիմեց: Ժէ. դարուն, այս թագաւորութեան եւ Հունգարիոյ մէջ անոնց ձուլում պարտադրուեցաւ: Իսկ մինչեւ 1856 թուականը, ոմերը Վալաչիի եւ Մոլտավիոյ մէջ դերիներ մնացին, մինչ Թրանսիլվանիոյ մէջ (Հունգարիոյ կազմ), անոնք «թագաւորին սարուկները» կը կոչուէին: 1852–ին, այդ կոդմերը տրուած ծանուցում մը կայ, որուն մէջ գըրուած է. «Լաւ վիճակի մէջ ծախու գնչուներ. ընդամէնը՝ 18 տղամարդ, 7 կին եւ 10 մանուկներ»:

ԺԹ. դարուն, Եւրոպայի մէջ մարդու իրաւունքներու եւ ազատութեան սկզբունքները չատ բան չփոխեցին ոմերու կացութենէն: Իսկ Ի. դարը, «վերջնական լուծում»ներու իր պաչարով, նաեւ գնչուներուն ծաժին հանեց, Հիթլերի ձեռամբ: Նացիներու կողմէ զոհաղրուած ցեղասպանութեան գնչու զոհերու թիւը, ըստ Ուաչինկթընի գոնուող Ազգակիզման Ամերիկեան Հաստատութենէն մասնագէտի մը, մէկ ու կէս միլիոնի կը հասնի:

Երկրորդ Մեծ Պատերազմին աւարտով, գնչուներու նկատմամբ հալածանքը կանգ չառաւ, յատկապէս Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու մէջ: Պուլկարիա, 1945–էն 1989, «ցիկան» բառը եւ աստանդականութիւնը արգիլուեցան, իսկ մահմետական ոմերու անուններուն պուլկարացուեցան: Հունգարիա, նոյն ժամանակ, ոմ համայնքները ստիպողաբար գործաւորութեան վիճակին մէջ մտան, մինչ Զեխոսլովաքիա՝ բռնի ճարտարուեստականացման: Իսկ տասնեակ հազարներ հաչուող գնչուներ ստիպուեցան Եուկոսլավիայէն Գերմանիա անցնել: Համայնավարութեան անկումը նոր կացութիւն մը ստեղծեց եւ ծնունդ տուաւ այլ հալածանքներու, երբ հակագնչական չարժումը աստիճանաբար եւ գնչուները նոր զոհերու մղեց:

Այսօր, ոմերը (բնորոչում մը որ իրենց՝ ոմանի լեզուով «մարդ» կը նչանակէ), Եւրոպայի կարեւորագոյն փոքրամասնութիւնը կը կազմեն, որոնք իրենց կենցաղով կը համատեղեն աւանդութիւնն ու էնթերնէթի (համացանց) չրջանը: Իրենց մօտ կարեւոր է նահապետներուն տրուած դերը, անոնց հեղինակութիւնը, որոնք ոմ օրէնքին պարտադրման երաչխաւորներն են, զորս երիտասարդները կը պատուեն ու կը յարգեն: Ոմերու մչակոյթն ու կենսաձեւը զօրաւոր կերպով արեւելեան ոգեկանութեամբ գրոչմուած են եւ կը յատկանչուին մեռելներուն հանդէպ ցոյց տրուած մնայուն յիչողութեամբ եւ յարգանքով (լայնօրէն կրօնական իմաստաւորումով հանդերձուած), ինչպէս եւ նախահնապաչտութեամբ: Վաղը նահատեալը եւ ըստ այնմ գործելը օտարեան կեանքի իրենց ըմբռնումին, բան մը որ կը բացատրէ ինքնիչխան եւ ազատ կերպով կատարուելիք գործերուն իրենց կապուածութիւնը, մանաւանդ բացօթեայ ձեռային աչխատանքներուն:

Գերմանացի անուանի գրող Կիւնթըր Կրաս, վերջերս «Որմ Ժողովուրդի Հիմնարկի»ը ստեղծեց: Իր բացման խօսքին մէջ կ'ըսէ. «Ձիշդ է որ վիպապաչտ շըրջաձեւ մեծ ժառանգեցիք համակրանք մը այն բանին հանդէպ որ կը կոչուի՝ «պոհեմի կեանք»: ... Բայց հազիւ որ այս ժողովուրդին անդամները մեր մէջ խաղաղութեամբ ապրիլ ուզեն, պոհեմի կեանքը մեզի նոյնիսկ գրաւիչ չի թուիր: Այն ատեն «ճամբորդող մարդիկ»ը դրժուարութիւն կ'ունենան տեղ մը կեցութիւն հաստատելու: վերջաւորութեան, միւս օտարները կը յիշատակենք, որոնց հազիւ կը հանդուրժենք եւ որոնք, իրենց կարգին, անհանդուրժող կը դառնան հազիւ թէ հորիզոնին վրայ Ցիկան մը տեսնեն»:

Ներկայիս, գնչուները, հակառակ վերջին տասը տարուան ընթացքին տեղի ունեցող սթափումին, Եւրոպայի մէջ ծանր ինդիրներու առջեւ կը գտնուին, յատկապէս Զեխիա: Ոմերու իրաւունքներուն համար գործող եւրոպական կեդրոնը, Պուտափեչտ հաստատուած, 1250 յարձակում հաչուած է ոմերու դէմ, 1990–էն ի վեր, որոնք տասնեակ մը մահերու պատճառ դարձած են: Իսկ Սեպտեմբերին, Պոհեմիոյ հիւսիսը գտնուող չրջանի մը մէջ ոստիկանները անչափահասներ ձերբակալած են, որոնք ոմ ընտանիքները բնակուած տուն մը կրակի տալ կը փորձէին: Փաւել Փեքարեք, չեխ մը որ երեսուն տարիէ ի վեր գնչուներու հետ միակեցութեան ինդիրին նուիրուած է, կ'ըսէ. «Ձենք կրնար զարմանալ որ ոմերը վախնան...: վախին հանդէպ երկու հակազդեցութիւն կայ. բռնութիւնը կամ փախուստը: Ոմերը վայելուչ լուծումը ընտրեցին, ինչպէս չեխերէնով կ'ըսենք, այսինքն՝ սրբուիլ, երթալ: ... Ոմերը ոչ միայն իրենց գոյութեան հարցով կը վախնան այլ նաեւ՝ ընկերութեան մէջ իրենց տեղին եւ իրենց զաւակներուն ապագային համար»:

Որպէս հետեւանք, քանի մը հարիւր Ոմեր փորձեցին Գանատա եւ Անգլիա հաստատուիլ, ապաստանեալի կարգավիճակով: Դռները չուտով փակուեցան, մինչ անգլիական կարգ մը յայտնի թերթեր հարցին անդրադարձան, որոնց տղերկն ցեղապաչտութիւն եւ խտրականութիւն դուրս կուգան:

Ամէնուրեք հետզհետէ ոստիկացող ազգայնական մթնոլորտին մէջ, Ոմերուն դիւրին պիտի չըլլայ ընկերային բնակեցման կենցաղ մը վարելը: Ուսան տէ Ռիոս Ոմիրէս – Հերէրայի համար (եւրոպական Ուորէրդաշանի ընկերվարական նախկին երեսփոխան), Ոմերու ապագան կախեալ է ԻՄ. դարուն մէջ իրենց մչակութային ինքնութիւնը պահպանելու վճռակամութենէն: «Մենք, Գնչուներս» կ'ըսէ, «հասարակաց կեանքի ծրագիր մը ունինք որ կը հոսի այնպէս ակուեթէն զոր գնչուական օրէնքի ընդունում կը կոչենք: երբ հասած ըլլանք կազմաւորմագ մը, որ մեզի թոյլ կուտայ մեր անհատական ազատութիւնները կիրարկել՝ որպէս եւրոպացի քաղաքացիներ, այլ չեզոքանալ պիտի չունենանք մեր ինքնութիւնը պահելու համար քան մեր աւանդութիւնները, մեր մչակոյթն ու մեր լեզուն»:

Այսօր, Եւրոպայի մէջ Ոմերու նկատմամբ ցեղասպանական յարձակումներու գանկը կ'երկարի այն թափով որքան ծայրայեղ աչին նկրտումները: Աւորդմ դնելու համար, ոմ կազմակերպութիւնները կը ձգտին եւրոպական իչխանութիւններուն ընդունիլ տալ օրէնքի մը հաստատումը, որ ցեղասպանութիւնը յանցագործութիւն նկատէ: Այս գործունէութեան գուգահեռ, գնչուները կը պայքարին նաեւ իրենց կեանքի պայմանները բարելաւելու եւ իրենց մչակութային տարբերութիւնը ընդունել տալու: Խորքին մէջ մարդկայնական եւ ազատագրական պայքար մըն է, հողէ անկախ: Կրաս, իր բացման խօսքին մէջ, այլ տեղ Ոմերը նկատի կ'ունենայ «բառին ամբողջական առումով եւրոպացիներ» եւ կ'աւելցնէ. «Անոնք զորս Ցիկաններ կը կոչենք, մեզմէ շատ առաջ գացած են, գէթ հինչ կը վերաբերի անդրասահմանային տեղափոխումներուն»:

Կացութիւն մը որ համահաւասար է սփիւռքեանին. սփիւռքեանն իսկ է, գնչուներուն մօտ սփիւռքեան պիտակցութեան կազմաւորումով եւ ամրապնդումով: Իսկ մեզի, Սփիւռքահայերուս համար, «նոր դրացիներ»ու ժամանակ մը...:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԵՒ ԱՍՈՒԼԻՍ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Լիոնի Ազգային Միութեան կողքին կը գործէ խմբակցութիւն մը A.D.C.A.R.L.Y. անունով։ Կը թարգմանուի՝ Լիոնի չըքնին մէջ հայ մշակոյթի պարզացման Ընկերակցութիւն։ Քանի մը երիտասարդներ ու նուագ երիտասարդներ, փոքր թիւով, Նորվան Եպիսկոպոսի եւ Ազգ. Միութեան նախագահ Ռոպէր Տօնիկեանի հովանաւորութեան տակ, կը ջանան ծանօթացնել թէ՛ Հայերու թէ՛ ուրիշներու, մասեր մեր ազգային մշակոյթէն։ Կը կազմակերպեն երբեմն դասախօսական հաւաքոյթներ։

Այսպէս, Նոյեմբեր 8–ին, Շաբաթ օր, չուրջ հարիւր հոգի ներկայ էին ՝ակնղեցւոյ կից Կարպիս Մանուկեանի անուն նը կրող սրահին մէջ՝ ունկնդրելու լեզուական հարցերու ծանօթ մասնագէտներ։ Օրուան նիւթն էր հայերէն լեզուն ու վիրը, զանոնք զործածելու միջոցներն ու ախտիները։

***

Ցայտագիրը պիտի սկսէր Գրիգոր Պըլտեան։ Չէր կրցած գալ, քանի որ Նիւ–Եորք էր ուր կը մասնակցէր Զարենցի նուիրուած ձեռնարկի մը։ Պիտի խօսէր հայ գիրերու գիւտին եւ անոր քաղաքական տարողութեան մասին։

Տիկին Ա. Կոստանեան Գր. Պըլտեանի բացակայութեան խօսեցաւ այդ նիւթին մասին եւ նաեւ իր սրտին միշտ մօտիկ նիւթի մը՝ կրօնք եւ լեզու։ Իր վերջին մասին եզրակացութիւնը՝ Ս. Գրիգոր եւ կրօնական արարողութիւնները պէտք է մատչելի ըլլան ժողովուրդին, ժողովուրդին լեզուով։ Տիկին Կոստանեան կարեւոր աշխատանք մը տարած էր։

Կէսօրուան մօտ բեմ հրաւիրուեցաւ Ռոպէր Տէր–Մերկերեան որ կը դասախօսէ Փրովանսի համալսարանին մէջ։ Ծանօթ է հայերէն լեզուի հարցերու մասին իր զանազան ելոյթներով։

Պ. Տէր–Մերկերեան հետաքրքրաշարժ դասախօսութիւն մը ըրաւ։ Ներկայացուց հայերէնի պատմութիւնը, խօսեցաւ գիրերու գիւտէն առաջ հայերէն բերանացի լեզուի զարգացման մասին։ Ճշդեց անոր կազմաւորման պարագաները, ինչպէս որ կարելի է ենթադրել եւ չեշտը դրաւ մեր մայրենի լեզուին կենսունակութեան վրայ։

Ռոպէր Տէր–Մերկերեան ըսաւ.– «Հայկական բարձրաւանդակին վրայ խօսուած են քանի մը լեզուներ, հայերէնի կողքին, բայց հայերէնն է որ, հնդեւրոպական լեզու, վերապրած է, իր մէջ լուծելով մասամբ միւս լեզուները, սեփականացուցած է բառեր զրացի ժողովուրդներէ եւ տուած է ալ անոնց իր բառամթերքէն մաս մը»։

Պ. Տէր–Մերկերեանի յաջորդեց լեզուաբան Ժիլպէր Տալկաչեան, աշխատակից լեզուներու եւրոպական Խորհուրդին։ Տուաւ թէքնիք բացատրութիւններ լեզուներու ուսուցման ուղիներուն մասին, աշակերտական փոքր տարիքներէն սկսեալ։

Ունկնդիրները ճաշեցին տեղւոյն վրայ։ Ապա մը եւս Տիկնանց Միութեան անդամուհիները, յօժարօրէն, ծառայեցին, ժպիտ իրենց դէմքին։

***

Կէսօրէ վերջ, կարգը եկած էր ներկաներուն աչքոյժ մասնակցութեան։ Անահիտ Տօնապետեանի եւ Սիլվիա Թօփուզխանեանի դեկավարութեան տակ, հաւաքուած զատ սրահներու մէջ, ունկնդիրները կրցան երկարօրէն արտայայտել իրենց մտածումները, կարծիքները։

Օր. Թօփուզխանեան, Մարզարեան – Փափազեան վարժարանին ուսուցիչները մէկուն, Պ. Լորաժի հետ, վարեց խմբակ մը՝ ուր հարց տրուեցաւ թէ երկիզու ըլլալը պէ՞տք մըն է թէ պերճանք մը։ Անկասկած, երկլեզու ըլլալը պահանջ մըն է, ի սպաս նախ հայապահպանման։

Մեծ էր արտայայտուելու փափաքը անոնց մօտ, որոնք հետեւեցան Անահիտ Տօնապետեանի դասախօսութեան՝ որ կը մանէր զործնական գետնի մէջ։ Նիւթ՝ ինչո՛ւ եւ ինչպէ՛ս հայերէն սորվիլ։

Տիկին Տօնապետեան՝ վարժ քանի մը լեզուներու եւ հայերէնի համալսարանական դասախօս, ակնարկեց իր անձնական եւ ընտանեկան փորձառութեան եւ առիթ տուաւ չատերու իրենց զաղափարները արտայայտելու։ Պէտք եղաւ որ Պ. Յովհաննէսեան, պէհաւոր կազմակերպիչներէն մէկը այս հաւաքոյթին, լրջօրէն հակէ կարզապահութեան, որպէսզի ամէն ինչ լսելի ըլլայ բոլորին։

Ի վերջոյ պէտք է, կը նկատենք, յանգիլ այն եզրակացութեան թէ երախայինն հայերէն սորվիլը կամ չսորվիլը կախուած է ծնողքին կամքէն։

***

Հաւաքոյթը փակեց Նորվան Եպիսկ., արտաբուխ ելոյթով մը։ Անկէ առաջ, Օր. Թօփուզխանեան եւ Տիկին Տօնապետեան ներկայացուցին յաջորդաբար քանի մը եզրակացութիւններ իրենց վրան խմբակներուն մէջ արտայայտուած զաղափարներէն։

Նորվան Եպիսկ. իր շնորհակալութիւնները յայտնեց բոլոր անոնց որոնք աշխատած էին այս ձեռնարկին կազմակերպութեան, առանց մոռնալու Ազգ. Միութեան քարտուղարուհի Օր. Սուքիասեանը եւ նաեւ Տոքթ. Արի Թօփուզխանեանը որ, օրուան ընթացքին, տուաւ, հետաքրքրուողներուն, բացատրութիւններ հաղորդակցութեան նոր միջոցներու մասին համակարգիչներու օգտագործմամբ եւ անոնց կարելիութիւններուն՝ հայերէն լեզուի զործածութեան մէջ։

Նորվան Եպիսկոպոսի եզրակացութիւնը, ամփոփ՝ Հայաստան ապրող Հայը վտանգի տակ չէ կորնչնելու իր լեզուն, իր ինքնութիւնը, քանի որ կայ իր ոտքերուն տակ հայրենի հողը։ Նոյնը չէ պարագան Սփիւռքահայուն համար։ Այսուհանդերձ Սփիւռքը կայուն ամբողջութիւն մըն է, հայկական զանգուած մը՝ որուն վրայ կարելի է կռթնիլ, պահելու համար Հայու ինքնութիւնը, արմատը։

Եպիսկոպոսը կոչ ըրաւ խորհիլ եւ աշխատիլ այդ ուղղութեամբ։ Նշեց որ Լիոնի մէջ հայերէն լեզուի ուսուցման եւ պահպանման միջոցներ կան լիուլի։

Կայ Մարզարեան – Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը՝ նախակրթարան եւ բարեաներու համար։ կան Հայկազեան բաթեական դասընթացքները աւելի մեծերու համար։ Իսկ չափահասները կրնան հետեւիլ Լիոն Երկրորդ Համալսարանի երեկոյեան դասընթացքներուն՝ զորս կը վարէ Գեղամ Կանանեան, չուրջ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր։

Զուգահեռաբար, կարելի է ընտելանալ նաեւ հայ դրականութեան եւ նոյնիսկ մատչել հայ մամուլին։

ՀԱՅԿ. ՆԻՒԹ ՄԸ ՓԼՈՎՏԻՒԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Փլովտիւի Ազգագրական Թանգարանը Սեպտեմբեր 17 – 19, գիտաժողովի մը հրաւիրած էր իր զահլիճներէն մէկուն մէջ՝ գլխաւոր թէմայի մը ծիրին ներս՝ «Վերածնութեան քաղաքը մինչեւ մեր օրերը», գիտական դեկավար ունենալով աւագ գիտաշխատող Տիկին Ժիվկա Սթամէնովա։ Այստեղ ժամադրուած էին Պուլկարիոյ պատմական թանգարաններու եւ այլ գիտական հիմնարկներու պատմաբաններ, ու գիտական աշխատողներ։ Անոնցմէ ամէն մէկը առանձնայատուկ թէմաներ ընտրած էր իր զեկուցումին համար։ Նշենք միայն անոնցմէ բնոյթով աւելի մատչելի լայն հասարակութեան համար նիւթերու վերնագրերը։ «Հրեաները Փլովտիւ քաղաքի կեանքին մէջ» գիտաշխատող Տիկին Սլավքա Շոփովա ու Աննա Ամբրամովա, որոնք Հրեաներու հայտատումը քաղաքիս մէջ կը կապեն անոնց տարտմով 15–րդ դարուն Սպանիայէն։ «Սուրբ Գէորգ»ի տօնը Ռուսէ քաղաքին մէջ՝ Տիկին Իլինա Սիրաքովա ու Էլէնա Թապաքովա՝ Պատմական Թանգարան՝ Ռուսէ, Փլովտիւ եւ Աներովկրատ էթնիկ–մշակութային փոխյարաբերութիւններ Տիկին Կանքա Մարինովայէ «Հրեայ ծիսական արուեստը Փլովտիւ քաղաքին մէջ» (18 – 19–րդ դար), Տիկին Սաչքա Լազանովա գիտական աշխատակից առաջին աստիճան՝ արուեստագիտութեան թեկնածու պուլկարական ակադեմիայի Ֆոլքլորի հիմնարկէն, «Փաղարճիք քաղաքի երաժշտական կեանքը վերածնունդի օրերուն» Տիկին Վասեա Կիրկինովա եւ այլն։

Սոյն գիտաժողովին հրաւէր ստացած էր քաղաքիս ծանօթ մեր հայրենակից՝ Պ. Յակոբ Կիլիկեան, զեկուցելու իր կատարած ուսումնասիրութեանց որեւէ նիւթի չուրջ։ Ան ընտրած էր փլովտիւահայութեան պատկանող, «Սուրբ Գէորգ» հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին զեկոյցը։ Եռարլուրի արեւմտեան լանջին բազմած հայկական եկեղեցին որքան ալ ծանօթ միջավայր մը ըլլայ հայութեան եւ մասամբ Պուլկարներու, բայց ան իր անցեալով հետու կը մնայ չատերէ։ Ձիշդ այդ ուղղութեամբ զեկուցողը զարդացուցած էր իր նիւթը՝ գիտական կռուան ունենալով պահպանուած հայկական ճեռագիրներ եւ աւելի ուշ տպուած աղբիւրներ այդ մասին։ Անոնք հիմք ծառայած են ուսումնասիրողին, որպէսզի գիտական ճշդութեամբ հիւսէ «Սուրբ Գէորգ» հայկական եկեղեցւոյ պատմութիւնը 17–րդ դարու վերջին քառորդէն մինչեւ մեր օրերը։

Պ. Յ. Կիլիկեան ոչ միայն պատմական տեսանկիւնէն մօտեցած էր իր նիւթին՝ այլեւ ուշադրութիւն դարձուցած էր ա–նոր ճարտարապետութեան, քինարարական տեխնիկային եւ այլն։ Որոշ տեղ մը յատկացուցած էր ան եկեղեցւոյ նիւթէն դէն առարկաներուն, որոնք արուեստի արժէք կը ներկայացնեն։ Ասոնց կարգին արձապատկերներ՝ պուլկար եւ անյայտ հեղինակներու, սպասներ, անօթներ եւայլն։

Զեկուցումը կը պարունակէր նաեւ քննադատական կորիզ մը՝ առընչուած պուլկար կարզ մը հետազօտողներու եւ հեղինակներու անճիշդ տուեալներու հետ։ Յատկապէս ատիկա կը վերաբերի յունական եկեղեցւոյ Հայերու կողմէ ձեռքբերման թուականին եւ որոշ քինարարական հարցերու մասին։ «Լեզուական պատնէշը» – ըսած է զեկուցողը, «պատճառեցած է հաղորդուած անճշտութիւններուն, տեղ գտած պուլկարական մամուլին մէջ մեր ժամանակ, նոյնիսկ Պ. Յ. Կիլիկեանի կողմէ պուլկարերէն լեզուով հրապարակումներէ վերջ։ Եղան հարցումներ, որոնց պատասխանեց զեկուցողը։

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

– Մարզար էֆէնտին քեզ տեսնել կ'ուզէ անպատճառ, ըսաւ զրադիրը խմբադրին մօտենալով։

– Ի՞նչ կայ, խե՞ր է, հարցուց այս վերջինը։

– Իրաւ որ չեմ գիտեր. միայն թէ ըսաւ որ անպատճառ զրասենեակ գաս զինքը տեսնելու։

– Բայց, եղբայր, ես այս միջոցիս գործ ունիմ, պատասխանեց Նշանիկ, ինքզինքը ծանրէն ծախելով։

– Ե՞րբ կ'աւարտես գործդ։

– Երբոր Պատն Ժողովը լմննայ...

– Կարծեմ լմննալու մօտ է, ըսաւ մօտը կեցող բարապան մը, Սրբազանը արդէն մեկնեցաւ...

– Այն ատեն թերեւս ժամէ մը կրնամ գալ, պատասխանեց խմբագիրը։

– Լա՛ւ, Մարզար էֆէնտին չսպասեցընես...։

– Թո՛ղ սպասէ, էֆէնտիմ, ես իրեն պէտք չունիմ. լինք լինծի պէտք ունի եղեր...

Գրագիրը մեկնեցաւ։

– Նորէն գործդ եղաւ, ըսաւ ուրիշ լրագրի մը Նշանիկին դառնալով։

– Ի՞նչ գործ ... այդ մարդէն խեր չկայ ... ո՞վ գիտէ ի՛նչ գլխու ցաւ ունի։

– Գլխու ցաւեր կան որոնք հասութաբեր են, ու ատով կը դադրին գլխու ցաւ ըլլալէ ... ես վատահ եմ որ Մարզար էֆէնտին նորէն Թաղական Խորհուրդին դէմ գրելիք մը ունի ու ատոր համար քեզի կը կանչէ կոր ... նոյն որ մեծկակ բան մը փրցնես։

– Չեմ կարծեր որ ատոր համար կանչած ըլլայ, պատասխանեց Նշանիկ, թէեւ առաջին վայրկեանէն նոյն բանը խորհած էր ինքն ալ եւ արդէն իսկ կը մտածէր թէ ինչ միջոցաւ կարելի էր աւելի բան մը փրցնել իր հարուստ ազգականէն։

Երիտասարդը բնաւ մտքէն չանցուց որ բոլորովին տարբեր բանի մը համար կը կանչուէր վաճառականին դրասենեակը։ Նախորդ դիչերուան պատմութիւնը մոռցած էր եւ կամ չէր կարծեր որ արձակդանդը հասած կ'ըլլայ արդէն Մարզար էֆէնտիի ականջը։

Պատն ժողովի տեղեկատուութիւնը երկար չէր. «Ժողովը յարաբերական ինչ ինչ խնդիրներու մասին խորհրդակցած՝ եւ պարտ ու պատշաճը տնօրինած էր»։ Պարոն Նշանիկ երեք ժամ սպասելէետքը այդ երկու տող ազգային լուրը զրպանէն ու բեթեւ քայլով մը ուղղուեցաւ վաճառականին զրասենեակը։

Մարզար էֆէնտի, միշտ զրզռուած վիճակի մը մէջ, զրասեղանին առջեւ նըստած կը չանար ընթացիկ գործերով զբաղիլ ու չէր յաջողեր։ Երբ խմբագիրը տեսաւ, ուրախութենէն ճիչ մը արձակեց։

– Հա՛, երկա՞ր, գոչեց։

– Աւելի շուտ կ'ուզէի գալ, բայց Պատն ժողովին նիստը երկար տեւեց, ստիպուեցայ սպասել ... կը կարծէինք որ այսօր Ք. գիւղի Թաղական Խորհուրդի խնդրով ալ պիտի զբաղէր ժողովը, սակայն չզբաղեցաւ, որովհետեւ յարաբերական խիստ կարեւոր խնդիրներ կան եղեր սեղանին վրայ։ Այսուհանդերձ լմցայ որ յաջորդ նիստին խնդիրը անպատճառ ձեռք պիտի առնուի...

Բան մըն ալ լմցած չէր թէեւ, բայց Թաղականի խնդիրը մէկդի նետելով, կ'ուզէր անմիջապէս Մարզար էֆէնտիի դիմումին չարժառիթը խանալ, մեծ եւ–դու զարմանքը երբ վաճառականը պատասխանեց սրտնեղութեամբ.

– «Տէ՛ֆ» ըրէ հիմա սա Թաղականին խնդիրը, Աստուած «պելան» տայ ամէնուն ալ...

– Կը կարծէի որ այդ խնդրով կը չահագրգռուէիք... սա Տոքթոր Ծրարեանին ըրածը կը վայելէ՞ ... այդ մարդուն վրայ չա՞տ զրելիք կայ, բայց...

– «Ձանըմ», գոչէ՛ սա խօսքը, գոչեց Մարզար էֆէնտի անհամբերութեամբ։

– Ենթադրեցի որ դիս անոր համար կանչած էիք ... Թերեւս Թերթին մէջ բան մը զրելիք ունէիք...

– Ես քեզի ուրիշ բանի համար կանչեցի, ըսաւ Մարզար էֆէնտի։

– Հրամա՛ն մը ունի՞ք արդեօք։

– Քաւ լիցի. միայն թէ կ'ուզէի բան մը հարցնել։

– Զեզի մտիկ կ'ընեմ։

– Բայց նախ եւ առաջ երդում ըրէ որ բացարձակ ճշմարտութիւնը պիտի խօսիս...

Հազիւ այս բառերը արտասանուած՝ խմբագիրը լմնցնեց թէ ինչ բանի չուրջ կը դառնար խնդիրը։

(Շար. 48)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարտիրոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 23–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց վաւկին՝

ՏՕՔԹ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ–Ի

մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելիին՝ Հրանդ Փիւրբեճեանի *յիշատակին (մահացած 1997, Նոյեմբեր 16–ին) Տիկին Թագուհի Կէօվաէրէչեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Ծովի Փարիզի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու–տայ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Նոյեմբեր 23–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին մէջ։

Յաւարտ պատարագի, հոգեճաշի կը հրա–ւիրուին բոլոր համակիրներն ու բարե–կամները. ժամը 13·30–ին

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ծախքերու մասնակցութիւն։

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à assister
à la **CONFERENCE** de

GAREGUINE BROUTIAN
(étudiant en thèse de génie civil à l'Institut National des Sciences Appliquées de Lyon)

LES CONSTRUCTIONS PARASISMIQUES EN ARMENIE

Travaux d'un boursier de l'UGAB

Le tremblement de terre de décembre 1988 en Arménie a montré la fragilité des structures existantes. Il est intéressant aujourd'hui de se pencher sur ce qui a été réalisé depuis dans ce domaine

le Vendredi 21 novembre à 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

UGAB — UGAB — UGAB —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
Օր է երից Ամաց Ընծայեցման
Սուրբ Կուսին ի Տաճարն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Վ.Ր.Դ. ԴԼՎԼԴԵԱՆ

CHENE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche
29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ
ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Օծման 40–ամեակ

Դեկտեմբեր 14

Sous la Présidence d'Honneur de
KAREKINE Ier
Patriarche Suprême, Catholicos de tous les Arméniens

L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
Monseigneur Daron Gérédjian
Vicaire Général des Eglises Apostoliques Arméniennes du Midi de la France

L'EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
Le Révérend Père Komitas Bœudjekian
Curé de la Paroisse Catholique Arménienne de Marseille

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Le Pasteur Joël Mikaélian
Président de l'Union des Eglises Evangéliques Arméniennes de France

ESPOIR POUR L'ARMENIE

vous invitent à une rencontre sur le thème

La situation religieuse en Arménie, les sectes

Vendredi 21 Novembre à 20 heures 30 précises

Hôtel Concorde Palm Beach — Promenade de la Plage — 13008 Marseille

Avec la participation de

Monsieur Jean Chelini
Professeur de droit canonique, à la Faculté de Droit d'Aix-en-Provence

Madame Marianne Dubertret
Journaliste à «La Vie»

et venus spécialement d'Arménie

Le Révérend Père Vasken Mirzakhanian
Membre de la Congrégation St-Etchmiadzine

Le Pasteur René Léonian
Représentant du Conseil Mondial Evangélique Arménien en Arménie et correspondant d'Espoir pour l'Arménie

—— Libre participation aux frais ——

ԿԱՑՔ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը

եւ

Տիկնանց ՄԱՐՕ Օժանդակ Մարմինը

միասնաբար կը կազմակերպեն

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ «ՆՈՐ ՏԱՐՒԱՆ 1998»Ի ԱՌԹԻԻ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 31, ժամը 21–էն արշալոյս,

Իսի–Լէ–Մուլինոյի ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ Վարժարանին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes — Issy-les-Moulineaux

մասնակցութեամբ՝
Լիոնէլ «Անի» նուագախումբին եւ իր երգիչներուն

Այլ տեղեկութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար անյապաղ դիմել՝
- 01· 42· 60· 06· 92,
- 01· 48· 78· 88· 70,
- 01· 43· 78· 93· 25։

Տեղերը սահմանափակ են։ Գինն՝ 375 Ֆֆ։

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF : Stages d'été de l'UGAB à New York

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB reçoit

le Vendredi 28 Novembre à 20 heures

ARTHUR BOHDJALIAN
Coordinateur européen pour le programme de stages d'été de l'UGAB à New York

Entre 30 et 35 étudiants d'origine arménienne
venus des quatre coins du monde
participent chaque année à ce programme qui offre des stages de deux mois dans des domaines très variés.
Logés à la résidence universitaire de l'Université de New York, ces étudiants profitent des différentes attractions de la ville et plongent dans la culture arménienne grâce à des séminaires, des concerts et des cours de danse.

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS (Métro: Courcelles)
—— Tél. : 01. 42. 27. 12. 26 ——

• Entrée gratuite •

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ

(ՄԱՐՍԷՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ)

ԺՈՂՈՎ – ՃՇԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21, ժամը 20–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Հասցէ՝
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Կարեւոր օրակարգ։
Յաչուհինեերու ներկայութիւնը փափա–քելի է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋի Սէն – Ժերմէն Ջ. Շաբաթ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22, ժամը 14–ին
Salle C.A.Q. — Ave de St-Jérôme:

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋի Անիէռ – Պուա – Կոլոմպ Ակնունի մասնաճիւղի ժողովը երկուշաբթի, Նոյ. 24, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 29–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
VENDREDI
21 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 19·251 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.251

ՄԱՄՈՒԼ

1946-49, la douloureuse expérience des Arméniens rapatriés en URSS

«կարծիքներ» էջին մէջ (Բ. էջ) Ֆիգառօ, Նոյ. 20–ին լոյս ընծայած է ժան-վարուժան Կիւրեղեանի մէկ դրութիւնը որ կը վերաբերի 1946–ի Ներգաղթին: «Կը գրէ թէ կազմակերպուած իրենց քաղաքացիութեամբ 7500 Ֆրանսահայեր ալ դայն եւ թէ իրենց պայմաններու մէջ 1949 Յունիս 13–ին եւ 14–ին 50 հազար Հայեր Սիպիրիա աքսորուեցան: Կը յիշէ 1956 Մայիս 24–ի առաջին գոյցը Երեւան, Արտաքին Նախարար Գրիսթիան Փինոյի ժամանման առթիւ:

*
**

ՄԻՇՏ... ԿԷՏԻԿԵԱՆ

Մամուլը կը շարունակէ լայն տեղ տալ Թոպէր Կէտիկեանի որու Փիլմը՝ Մարիւնա եւ Ժանէթ կը ներկայացուի Նոյ. 19–էն ի վեր:

Մոնտ (Նոյ. 20) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է՝

LES QUATRE VERITES D'UN AMOUR MEDITERRANEEN EN ROUGE ET EN BLEU

խորագրուած: Առանձին ալ հարցազրոյց մը հրատարակած է, Թղթակցութիւն մը «Թաքի որդի»ին վերաբերեալ եւ չարժանկարային իր կենսագրականը:

*
**

Իւմանիթէ որ լոյս չէր տեսած Նոյ. 19–ին, լրագրողներու գործադուլին հետեւանքով, առաջին էջը լոյս ընծայած է Փիլմին երկու դերակատարներուն նկարը, խորագրուած՝

LE RÊVE ÉVEILLÉ DE GUEDIKIAN

Առանձին երկու էջեր կան, մէկը յատկացուած հարցազրոյցի մը: Միւս էջը ստորագրած է Ժան-Պլօա Իզօ որ կը խօսի Փիլմին եւ մարդուն մասին: Կ'ըսէ թէ ինք ալ ծնած է Մարսէյլ, նման Կէտիկեանի, բայց ուրիշ աքսորէ մը ու հանդամանօրէն կը ծանրանայ Փիլմին սիրային պատմութեան վրայ:

*
**

«Փիկառօ» ալ (Նոյ. 20) լայն տեղ կու տայ Փիլմին «Մարսէյլի Կէտիկեանը» խորագրին տակ: Սկիզբէն կը յիշուի որ՝ «Կէտիկեան Մարսէյլէն է, կարճ խօսքով՝ աշխարհէն: Հայ հայր մը, Գերմանուհի մայր մը, Փրովանսի հնչեամ մը եւ Միջագգայինի չէչաերը, նաւահանգիստն է եւ ժողովուրդէն, խառնուրդի արտադրութիւն մը, արմատ ձգած էսթաքի թաղը»: Գրութեան մէկ կայ նաեւ հարցազրոյցի բաժին մը: Եւ վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ համայնավարութեան, որ, ըստ Կէտիկեանի, երկու երեսակ ունի: Այն պահուն երբ հարցազրոյցներու ժամն է, հին չարքաշինը կը զատէ երկու երեսակները·– «Պատմութիւնը կայ եւ պատրանքը կայ: Միշտ համաձայն չեմ պատմութեան հետ, բայց, ժողովուրդին կողմը, համայնավարութիւնը մեծ երազ մը եղաւ եւ չեմ ուրանար: Աչխարհի ճնշուածներուն համար լաւագոյն աչխարհի մը երազը: Այդ երազը կրնայ օդնել որ ապրինք: Եւ պէտք ունինք»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ռոմանօ Փրոտի ելոյթ ունեցաւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի ամպիոնէն ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է: Յարդ այդ բեմէն ելոյթ ունեցած են միայն երկու թագաւորներ (Խուան Գարլոս եւ Հասան Բ.), բայց, երբեք օտար վարչապետ մը: Փրոտի Փրոդանոերէն արտայայտուեցաւ եւ 25 վայրկեան Եւրոպայի դասը պաչտպանեց: Նըման Ֆրանսայի, Իտալիա ալ կողմնակից է հիմնարկներու խոր բարեվոխման մը նախքան Եւրոպայի ընդլայնումը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ռեֆահ (խլամապաչա) կուսակցութեան արդիլումը հաւանական կը նկատուի մինչեւ տարեդարձը: Ծանօթ է որ Բեկանիչ Ատեանին ընդհ. դատախաղը պահանջած է այդ արդիլումը իրպաքանի կուսակցութիւնը ամբաստանելով որպէս՝ «հակաչարհական գործունէութեան օճախ մը»: Էրպաքան իր դատը պաչտպանած է եւ ուղած որ հետաքննդումը դադրի, ժխտելով իրեն դէմ ներկայացուած մեղադրանքները, բայց, իր պատճառաբանութիւնները համոզիչ չեն նկատուիր Սահմանադրական Ատեանին 11 դատաւորներուն: Ռեֆահը, երկրին առաջին կուսակցութիւնն է որ ձայներու 21,3%–ը ձեռք ձգեց 1995–ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ իրպաքան ալ, տարեկ մը, նախարարապետ եղաւ (1996 Յունիսէն 1997 Յունիս):

ԺՐՆԸՎԻԵՎ ՖՐԷՍ Միջնախարարական պատուիրակ նշանակուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ, պաչտօն ունենալով զբաղելու կիներու իրաւունքներով, մանաւանդ զարկ տալու համար տեղային հաւասարութեան քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն մէջ: Յանօթ է որ դիպատարաբար աչխատավարձի մարդին մէջ, նոյն աչխատանքի մը համար, նոյն ձեռնհասութեան տէր այր մայր մը 2500 – 3000 Ֆր. աւելի կը չահի քան կին մը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԻՏՃԷԻՆ բացը 1998–ի համար նախատեսուածէն յած պիտի ըլլայ: Տուրքերու ծանր բեռը թոյլ տուաւ ճախի կառավարութեան որ այդ բացը սահմանափակուի 270,7 միլիառ Ֆրանքի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, 2 միլիոն 800 հազար աչխատաւորներ կան որոնք ամսական 5000 Ֆրանքէն պակաս կը չահին: Ընդհանրապէս աչխատավարձը 4800–էն 3500–ի միջեւ է: Այս մարզին պատկանողները երեխատարդներ են եւ 78%–ը կիներ որոնք կ'աչխատին առողջապահական, կրթական կամ առեւտրական ճիւղերու մէջ: Աղքատութիւնը օրէ օր կը ծաւալի երկրին մէջ եւ բարելաւում չի նախատեսուիր:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԻՋ այլեւս բոլոր կրօնքները հաւասար են օրէնքին առջեւ: Սահմանադրական Ատեանը չեղեալ համարեցաւ պատժական օրինագիրքին այն յօդուածը որ յատուկ վերաբերում կը նախատեսէր կաթողիկէ կրօնքին հանդէպ գործուած նախատինքներուն:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՆԹԻԼի թաղամասի պատասխանատու հպատակ շրջանակին մէջ յայտնարերուած զեղծարարութիւնը մեծ ծանրութիւն է եւ հաստատուած որ կը վերաբերի 300–է աւելի ձեռնարկներու: Հարցապնդումի տակ առնուած 80 անձերէն չատեր քննութեան տակ առնուած են եւ պարզուած է նաեւ որ դրամատուներու մէջ մեղսակիցներ եղած են: Թաղամասին «հիները» կը գիտակցին որ թաղը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 19/20)

ՀԻՒՐԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւն մը Նոյ. 20–ին Հայաստան կը ժամանէր «Փոստարանին դերը ժողովրդավարական հանրութեան մօտ» թեմայով սեմինարին համար: Վերոյիչեալ սեմինարը որ կազմակերպուած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան, դատա-իրաւական մարմիններու, Եւրոպայի Խորհուրդի քարտուղարութեան, իրաւաբանական անօրէնութեան կողմէ, 8–րդն է իր տեսակին մէջ: Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Գերմանիայէն, Ֆրանսայէն, Սպանիայէն ու Հունգարիայէն փոստարանները:

*
**

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պաչտօնական այցելութեամբ Լիբանան գտնուող Հայաստանի Մչակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի նախարար՝ Արմէն Սմբատեան եւ իր ղեկաւարած պատուիրակութիւնը Նոյ. 18–ին ընդունուած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Նապիհ Պըրրիի եւ վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի կողմէ: Տեսակցութեանց ընթացքին երկու ժողովուրդներու բարեկամական կապերու բարձր գնահատումէն բացի չէջը ղեկուած է նոր ստորագրուած այն համաձայնագրին վրայ, որ կը նախատեսէ մչակութային ոլորտէն ներս սերտ համագործակցութիւն երկու երկիրներու միջեւ:

*
**

ԼՂՀ _ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ ԿԱՐԵԼԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Այսուհետեւ ԼՂՀ–ի եւ Ռուսաստանի միջեւ դրամական փոխանցումները կարելի կը դառնան: Այս կարգադրութեան նախաձեռնարկ եղած են ԼՂՀ ազգ. դէպրամատունը՝ «Արցախբանկ» եւ Հայաստանի «Անելիք» դրամատունը, որուն Մոսկուայի մասնաճիւղին եւ Արցախի միջեւ կարելի է դումարներ փոխանակել ռուբլիով եւ տոլարով: Կան դրութիւնը ընդլայնելու ծրագիրներ:

*
**

ԳՈՐԾի ՄԱՐԴՈՑ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Նոյեմբեր 21–ին արդիւնաբերողներու եւ գործի մարդոց պատուիրակութիւն մը կը մեկնէր Թուրքիա, հայեցիութիւնը տրուելու համար գործակցութեան յանձնաժողովին նիստին մասնակցելու: Պատուիրակութիւնը նաեւ հանդիպումներ կ'ունենայ քաղաքական ու գործի շրջանակներու ներկայացուցիչներու հետ գործակցութիւնը աւելի խորացնելու նպատակով: Հայաստանի համար առաւել կարեւոր է փոխադրութեան, կրաչաղախի արտադրութեան, քիմիական արդիւնաբերութեան բնագաւառներու գործակցութիւնը նաեւ սահմանային առեւտուրին նպաստելու գործը:

*
**

ԵՐԵՒԱՆի ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԸ

Երեւանի քաղաքապետարանի Նոյեմբեր 17–ի աչխատանքի խորհրդակցութեան նիւթ եղած է ապօրինի չինարարութիւններու եւ անոնց դէմ պայքարի հարցը: Վարչութիւններու բաժիններուն եւ անոնց ենթակայ ձեռնարկութիւններու տնօրէններուն յանձնարարուած է մինչեւ Յունուար 1 ներկայացնել Երեւանի 1998–ի բարեկարգման յատակ ծրագիրը:

*
**

ԵՐԵՒԱՆ _ ԼՈՆՏՈՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Դեկտեմբեր 1–ին կը սկսին Երեւան – Լոնտոն թռիչքները, նախաձեռնութեամբ Պրիթիչ Մէսէնճըրինըըն ընկերութեան: Թռիչքներու օրերը Երկուչաբթի եւ Ուրբաթ են, կ'անցնին Թիֆլիսի վրայով:

*
**

«ՆԱՑԻՐԻՏ»ի ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

«Նայիրիտ» փակ բաժնետիրական ընկերութիւնը այսօր կը բանի իր նախկին կարողութեան միայն 10 – 12 տոկոսով: Արտադրութեան 70%–ը կ'արտածուի ՀԱՊ–ի երկիրները: Գործատունը դեռ ապրանք չի մատակարարեր միջազգային շուկային, հակառակ անոր որ աչխարհի սահմանային առեւտուրին 1/3–ը կատարէ երկրին Սահմանադրութեան եւ Պետականութեան սկզբունքներուն: Թերթին մէջ տեղ տրուած է քաղաքական դէկավարներու այս մասին կարծիքին ալ, որոնք նոյնպէս ժխտական են:

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԷ, ԱՅԼ...

Օգոստոս 11 – 12–ի գիշերը Գիւմրիի Ներքին զործերու բաժինին մէկ խուցը բանտարկուած էր Գ. Դիլանեան անուն երիտասարդ մը, որպէս կատարուած զողութեան մը կասկածելին: Իր դէմ կատարուած մանրամասնութիւնը կուգայ զողութեան զոհ ընտանիքին 6 տարեկան մանչուկն. ան ըսած էր թէ գիշերը իբրեւ տունէն ոսկեղէն զոդզոդը Գ. Դիլանեանն էր: Սակայն, խնդիրը աւտոդումներու, ուելի լուրջ վատաերու փուլին չէր հասած, որովհետեւ յաջորդ առաւօտուն Գ. Դիլանեանի գիւակը զոնուած էր խուցին մէջ:

Այս տուեալը, բնականաբար, ցասումի հակազդեցութիւններու տեղի տուած էր անոր հարազատներու չրջանակին մէջ: Հարցը լայն հետաքրքրութիւն ստեղծեց մամուլին մէջ ալ: «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 24 եւ Հոկտեմբեր 2–ի թիւերը կ'ամփոփեն պատահարն ու յետագայ զարգացումները: Այդ զարգացումները տրուած էին «Արմէնփրէս»ի Սեպտեմբեր 24–ի հաղորդումով ուր գիւմրեցի երիտասարդին մահը կ'որակուէր «ինքնասպանութիւն»: Այդ փոփոխութիւնը հիմնուած էր կարեւոր զործերու քննիչ Ա. Մարզարեանի նախնական քննութիւններուն: Ան մամուլի ասուլիսով մը համոզում յայտնած էր որ նախատեսութիւնը կ'աւարտի օրէնքով նախատեսուած երկու ամսուան ժամանակամիջոցին:

«Արմէնփրէս»ի Նոյեմբեր 12–ի հաղորդումին մէջ անդամ մը եւս նիւթը բանակն լայն տեղ կը զրաւէր, «Ոչ թէ սպանութիւն, այլ ինքնասպանութիւն, որին սակայն հասցրել են քննիչները» խորագրով: Համաոստակի կը ներկայացուէին Գ. Դիլանեանի մասին ամբաստանութիւնները, բանտարկութիւնը եւ մահը որ այս անդամ անձնասպանութեան բնոյթով կը տրուէր: Կ'ըսուէր. «Դիլանեանը ապօրինի պահուել է 4–րդ բաժանմունքում, որտեղ նրա նկատմամբ ֆիզիքական բռնութիւն է գործադրուել, եւ ժամը 2–ի սահմաններում, դարձեալ ապօրինի, մտցուել է 3 ժամանոց խուց եւ միայն ժամը 7–ն ընկած ժամանակահատուածում իր վերնաշապիկը զրպէս պարան օգտագործելով, խցում կախուել է»: Կը տրուէր նաեւ անուանացանկը այն պաշտօնեաներուն որոնք քրէական յանցանքով մեղադրուած էին ու արդելափակուած: Նոյն քննիչ Ա. Մարզարեանը չէչուած է թէ փորձաքննութիւններու, փաստերու համադրումի ու այլ նիւթերու մշակոյթով պարզուած է որ Դիլանեան ինքզինք կախած է: Յետոյ, պատասխանելով ներկայ լրագրողներու հարցումներուն, աւելցուցած է թէ «առկայ է ոչ թէ սպանութիւն, այլ՝ իրօք ինքնասպանութիւն, ինչին, սակայն, նրան հասցրել են»:

Հաւանօրէն, Սեպտեմբեր 24–ին յայտնուած «ինքնասպանութեան» վարկածին Նոյեմբեր 12–ի վաւերացումով փակուի թղթածրարը. մեղադրուած ու արդելափակուած պաշտօնեաները դատապարտուին բանտարկութեան զանազան պատիժներու, եւայլն: Սակայն, կը չարունակէն անպատասխան մնալ հարցումները թէ սուտ էր խոսքը որ Գ. Դիլանեան էր զողը եւ թէ նոյնիսկ հատատական պատասխանի մը պարագային, կրնա՞ր մէկուկէս տարեկան զաւկի հայր մը 2 – 3 ժամուան մէջ հրաժարիլ կեանքէն, ինչ բռնութեան կամ վայրագութեան ալ ենթարկուած ըլլար: Հարցումներ որոնց պատասխանելու համար հաւանական չէ որ մամուլի նոր ասուլիս մը տայ քննիչ Ա. Մարզարեան. այնքան ամբողջական կը թուի «ինքնասպանութեան, որին սակայն հասցրել են ջնջիչները» տարբերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳՐԱԲԱՐ ԵՒ «ԼՐԱԳՐԱԲԱՐ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ողբացեալ Արա Գօչ, չատ կը սիրէր զործածել սա բացատրութիւնը, թէ «Քանի՛ խորը մտնես անտառին, այնքան չատ վայա կը գտնես հատաքելիք»: Մենք ալ կը յիշենք անոր այդ խօսքը, ամէն անգամ որ աչքէ կ'անցընենք մերօրեայ մամուլը կամ ընդհանրապէս հայերէն հրատարակութիւնները, ըլլան անոնք օրաթերթ թէ պարբերական ու նոյնիսկ երբեմն հանդէս ու տեղեկագիր:

Անժխտելի իրողութիւն մըն է այն անհամային տեղատուութիւնը, զոր կ'ապրի հայերէնը այսօր, կրնանք ըսել թէ քիչ մը ամէն տեղ, ինչպէս մտերիմ խօսակցութիւններու ընթացքին կը հաստատենք բարեկամներու հետ ալ, հարազատներէ եւ ծանօթներէ առացուած նամակներով, որոնք մեծամասնութեամբ զրուած կ'ըլլան թրքերէն լեզուով, հակառակ անոր որ դրողները իսթանպուլահայ վարժարաններէ չըլլանալարա են եւ արտասահման մեկնելէ առաջ մեծամասնութեամբ հայերէն կը խօսէին հոս՝ իրենց ընտանիքին կամ ընկերական չրջանակին մէջ: Ընդվզեցուցիչ արհամարհանք մը, աններելի անտարբերութիւն մը հանդէպ Մայրենի Լեզուին, որուն մասին մեր նախնիները այնքան զեղեցիկ տաղեր հիւսած, աքսանէլի արտայայտութիւններ ունեցած են, պաշտամունքի հասցնելու աստիճան:

Ո՞ւր պէտք է փնտռել ակը այս պարտուղղական ոլիին, որ օրէ օր կը սկսի ահազանգային զառնալ եւ որուն առջեւ զիտակից անձեր խուճապահար զարձած են այսօր եւ յուսահատական ճիգեր կ'ուզեն փորձել՝ այդ վտանգէն ձերբազատելու համար: Սպառնալիքը հասարակաց է եւ ո՛չ ոք իրաւունք ունի անոր դէմ ուսը թօթուելով մէկկողմ քաշուելու, որովհետեւ ան եթէ ոչ այսօր, բայց վաղը անպայման պիտի զայ մեր ալ դուռը զարնելու, մեր սիրելի զաւակները, մեր թանկագին հոգեհատորները փրցնելով կորզելու, զիրկը նետելու համար այն ահաւոր եւ ամենակուլ հրէշին, որ կը կոչուի ուծացում եւ այլասերում:

Դիտեցէք ձեր չուրջը եւ պիտի հաստատէք առկայութիւնը այս մեծ սպառնալիքին, զուցէ արդէն իսկ ձեր զրացիին տունը կամ նոյնիսկ ձեր սեփական տունին դուռը եկած եւ ափ առած: Վերջին մէկ – երկու տարիներու ընթացքին հանրային պիտակցութեան զարթնումը չենք պիտեր թէ բաւարար պիտի ըլլա՞յ կասեցընելու այս արեան կորուստը, այս տեզատուութիւնը: Մենք որոշ վերապահութիւններ ունինք այս մասին, երբ առօրեայ մամուլին մէջ անգամ ծայր տուած այնքան լուրջ վէճեր ու տարակարծութիւններ անտարբերութեամբ կը դիմաւորուին ամէնէն իրաւասու անձերուն կամ չրջանակներու կողմէ, կարծէք թէ հերը ո՛չ թէ մեր տան, այլ՝ հեռաւոր թաղի մը մէջ ըլլար: Որքա՜ն երանութեամբ կը յիշենք քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ Իսթանպուլահայ մամուլին մէջ ծայր տուած վէճերը, երբեմն այնքան անհնչեան թուած եւ իսկապէս խորքին մէջ անկարեւոր ու երկրորդական նիւթերու մասին, բայց այնքանով իսկ բաւարար՝ հանրային հետաքրքրութիւն արթընցնելու եւ պատճառ դառնալու, որ մարդիկ զրչին փարին եւ զեղեցիկ ու սահուն հայերէնով մը իրենց կարծիքը յայտնեն տրուած նիւթին մասին, թէ օրինակ՝ «ինչո՞ւ հայերէն թռնկոտ չունինք» կամ՝ «կիրակի օրերը Արեւագալ կ'ըլլա՞յ թէ չըլլար» եւ կամ ալ ո՞րն է ճիշդը զբրւածին. «Վա՜խ Հայ լեզո՜ւ թէ վա՜յ Հայ լեզու» կամ ալ՝ «ի՞մ թէ ի՞մ» ու նման հարցեր:

Մենք այսօր այսքան երկրորդական թերութ պարագաներու կ'անդրադառնանք մեծ երանութեամբ, որովհետեւ ամէն օր ականատես կ'ըլլանք յուսահատեցուցիչ երեւոյթներու՝ վարժարաններու աչքառութեան միջեւ կազմակերպուած մրցանքներուն, – պիտի չհատուտաք, – երբեմն զատակազմը կը տոխսուի իր նիւթը տալ միայն ա՛յն աշակերտին, որ իր վարժարանին անունը եւ իր անունն ու մականունը կը յաջողի հայերէնով զրել անոր– խալ ու նոյնիսկ զժբախտաբար այզքանն իսկ կարելի չըլլար:

Մենք հիմա ուրիշ մտահոգութիւն մըն ալ ունինք: Մեր Մամուլին մէջ հաղորդուած հայաստանեան լուրերուն մէջ զործածուած ոճն ու լեզուն: Իրականութեան մէջ, զատ երեւոյթին՝ անթերի են, բայց երբեք չեն համապատասխաներ մեր Արեւմտահայ Աչխարհաբարի կանոններուն: Ամէն ինչ զրեթէ սխալ տեղադրուած է, չարքերը տեղափոխուած, կարծէք թէ չարադրողը-խմբագրողը պիտի չկարենանք ըսել, – Հայ մը չըլլար, ինչպէս՝ լուսահոգի Մնձուրիի պատմուածքներէն մէկուն հերոսուհին կ'ըսէր անծանօթ հիւրին համար. – «Ես կ'ըսեմ այս մարդը Հայ չէ»: Հաւանաբար մեր Մայրենիին նրբութիւններուն ու զեղեցկութիւններուն անծանօթ մարդիկ են անոնք, որոնց համար աւելի վնասակար է տարբեր օտար լեզու մը, որուն վրայ հիմնուելով կը կերտեն հայերէնը, իր տոհմիկ ոգիին, կենսանիւթին ու հարստաւորութենէն պարպուած: Կարզացէ՛ք ու պիտի տեսնէք եւ իրաւունք պիտի տաք մեզի:

«Ակօս»

ԾՈՎՈՒՆ ՄԱՀԸ

Ովկիանագէտներու համար աննախընթաց էր տեսնել որ Օգոստոսին Պալթեան ծովուն զրեթէ ամբողջ մակերեսը կը ծածկուէր կապտորակ – կանանչ թունաւոր մամուռներով: Տեսարանը կրնար դեղեցիկ թուիլ եթէ չըլլար զարչահոտութիւնը որ կ'արձակուէր անոնցմէ: Արդիւնեցաւ հոն ծովու լոպանքը: Մասնագէտները այնքան ծանրակչիռ կը նըկատեն կացութիւնը որ զրեթէ ոչ ոք կը հաւատայ թէ ծովը պիտի կարենայ վերադանել իր առողջութիւնը:

Տարիներ տեւող վատթարացումի հետեւանք է ներկայի վիճակը, բայց ամբրան ընթացքին դեռեր յորդումները վճռական դեր խաղացին. Օդերը, Վիսթիւլի յորձանքները հազարաւոր թոնեով ճարատարարուեստական թափօնները ու քիմիական արտադրութեան մնացորդները լեցուցին ծովուն մէջ: Այսուհանդերձ, քաղնեը զոնուեցան որ տպնապի պատճառ չկար: Իսկ մասնագէտներ կը բացատրէին թէ թռնաւոր մամուռները չուտով կը չրուէին, ամենափոքր հովով մը: Այսօր այլեւս անոնք չեն երեւիր, բայց ամբողջովին անհետացած ալ չեն: Մեռնելով կը սուղուին չուրին յատակը ու անոնց տարրալուծումը թթուածինի կարեւոր պաչար կը սպառէ, մեծ վնաս, նոյնիսկ մահ պատճառելով չրային կեանդանիներու եւ բոյսերու: Այդ ձեւով աստիճանաբար ծովն ալ մահամերձ դուռթեան մը կը վերածուի:

Ամէն տարի ծովափնեայ երկիրները 10 միլիոն թոն ապականող աղբ կը թափեն այդ ծովը: Գլխաւոր պատասխանատուն ինքնաչարժներն են, էլեկտրակայանները եւ ծովային երթեւեկը: Կան տակաւին ճարատարարուեստը եւ հողամչակութիւնը որպէս ապականութեան լուրջ պատճառ: Զարմանալի չէ որ Պալթեան ծովը աչխարհի ամէնէն ապականածներէն մէկն է: Հելսինքիի կոմիտէն որ երկար տեսնէ ի վեր կը զբաղի հարցով, կ'ըսէ թէ 140 միլիառ ֆրանք հարկաւոր է քանի տարիներ ընթացքին ապականութեան 130 զըլխաւոր ակ չէզոքացնելու համար: Պնդողներ ալ կան որ ծովը 60, նոյնիսկ 100 տարուան պէտք ունի իր առողջութիւնը վերադտնելու համար:

Խնդիրը այն է որ ծովափնեայ երկիրները նիւթական մեծ միջոցներ չունին ծովը բուժելու համար: Ֆինլանտիոյ մէջ 60 հազար ստորագրութիւն հաւաքուած է պահանջելու որ կառավարութիւնը միջոցներ ծրագրէ: Ռուսաստան, Խոտնիա, Լիթուանիա, Լատվիա, Լեհաստան ուր մարդիկ իրենց օրապահիկը չահելու զբաղութեան մէջ են, բնապահական հարցերու յատկացնելիք զումարներ չունին: Կայ թէեւ զօրակցութեան երեւոյթը. օրինակ, Շուէտ Լեհաստանի չուրջ 40 միլիոնի պարտքէն հրաժարած է, պայման դնելով որ այդ գումարը յատկացուի բնապահութեան նպատակներու: Ամէն պարագայի անյետաձգելի զործ է Պալթեան ծովուն մաքրութիւնը, եթէ ափակից ա– նոր մօտ ատենակ մը երկիրները եւ ամբողջ Եւրոպան չեն ուզեր մեռած ծով մը ունենալ իրենց դրկին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է Նորա Արմանիի եւ Ժիրայր Բաբազեանի ներկայացուցած «Կռահելն անհնար է» թատերախաղի ներկայացումը, որ նաեւ կրկնուած է հինգ այլ երեկոներ ալ: Արուեստագէտները որոնք Պոլիս հրաւիրուած էին Մխիթարեան Սանուց կողմէ ներկայացուցած են թատերախաղ մը վեց տարբեր թատերզութիւններէ առնուած եւ իրարու կապուած հատուածներէ բաղկացած: Այդ թատերզութիւններն են. – Յ. Պարոնեանի «Արեւելեան ատամնաբոյժը», Պ. Շոյի «Կռահելն անհնար է», Աւան Էյքպըրնի «Ննջասենեակի զաւեշտ», Ս. Կիթըրի «Երազենք», Ե. Օտեանի «Արագ զարմանում մը» եւ Էօժէն Լաբիչի «Համբուրելինք, Ժոլվիլ» եւ ներկայացուած հատուածներն ալ կը վերաբերին այր ու կնոջ յարաբերութիւններու զանազան երեսակներուն: Երեկոյթին բացումը կատարած է Մխիթարեան Սանուց Միութենէն Ռաֆիկ Մեղրճեան որ դիտել տուած է թէ հարկ է ընդհակառակը ըլլալ բեմադիրը Միասաք Թորոսեանի, Մխիթարեան վարժարանի խնամակալութեան, Տիկնանց չանճխումբին եւ Ափա Ալակէօզին որոնց ջանքերով իրականացած է այս ներկայացումը, որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է զաղութին վեթերան դատախրակներու հոյլէն, Տիկին Փայլիկ Կիւզլեան: Բնիկ Ռոտոսթոցի, ողբացեալը ընտանիքին հետ ապաստան զտած էր Յունաստան 1922–ին աղէտէն ետք: Նախնական ուսումը կատարած էր Բանթիի ազգային վարժարանը, ապա ուսումը չարունակած է Սէլանիկի ամերիկեան դպրեվը: Յետագային նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին եւ պաշտօնավարած է Սէլանիկի ազգային վարժարանը: 1966–էն 1982 պաշտօնավարած է Լ. եւ Ս. Յակոբեան վարժարանը, 1958–ին անդամակցած է Հ. Կ. Խաչի, նախ Ֆիքսի, ապա Գարէայի վարչութիւններուն: Թաղումը կատարուած է Վիրոնայի դերեզմանատունը:

***

ԿԻՊՐՈՍի Հայ Դատի Յանձնախումբը Հոկտեմբեր 27–ին կազմակերպած իր ձեռնարկին առեն պատուած է տոքթոր Էյէնի Թէոխարուսը զոյն հռչակելով «տարուան անձնաւորութիւնը» անոր կատարած մարդասիրական օգնութեան համար որպէս առենապետը՝ «Աչխարհի բժիչկները» կազմակերպութեան Կիպրոսի ճիւղին: Ձեռնարկին ընթացքին խօսք առած են Սիմոն Այնէճեան, պարզեւատրեալը Տիկին Թէոխարուս, յանուն Հ. Յ. Դ.–ի Կիւլա Գասպարեան եւ Հորհրդարանին նախագահին ներկայացուցիչը:

***

ՕՐԹԱԳԻՒՂի (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, հոգեպանպատեան պաշտօն կատարուած է Թրքահայ Ուսուցչաց Հիմնարկէն 32–րդ տարեզարձին առթիւ Հիմնարկէն անդրանիկ բաժնուողներու յիչատակին: Եկեղեցականն արարողութեան յաջորդած է հոգեճաչ մը: Յանուն ուսուցչաց Հիմնարկին Փիլպէր Բարունակեան տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է:

***

ՆԻԿՈՍԻՈՑ Մէջ (Կիպրոս) Հոկտեմբեր 26–ին նչուած է Գաչնակցութեան Օրը ՀԵՄ–ի սրահին մէջ: Խօսք առած են Կիւլա Գասպարեան, Յակոբ Գաղանճեան: Պաշտօնական բաժինն աւարտէն ետք տեղի ունեցած է խրախճանք:

***

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ (Պոլիս) Այր եկեղեցւոյ Պէգճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8–ին «Ոսկի աչուն» անուան տակ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, ճաչով եւ երաժչտութեամբ: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան տեղեկատար՝ Պեթրոս Քաթօ: Ապա, Միութեան նուագախումբը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է իր նուագով, երգիչներ ալ Սայաթ Նովայի երգերով, Հուսիկ Պէգճեան Սանուց Միութեան երգի եւ պարի խումբը չարունակած է զեղարուեստական յայտագիրը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Միշէլ Լըկոա Նոյ. 13–ին մամուլի ասուլիս մը ունեցած է Երեւանի մէջ: Հայ-ֆրանսական տնտեսական յարաբերութիւններու ըսած իրեն ոչ պոհացուցիչ բայց պարզացող բնոյթը նկատի առած դեսպանը խօսած է ֆրանսական ընկերութիւններու Հայաստան կատարած ներդրումներուն մասին. այս առթիւ յիշած է «Գասթէլ» ընկերութիւնը որ 20 միլիոն տոլարի ներդրում կատարած է, «Թոմսոն» եւ «Ֆրամաթոմ» ընկերութիւնները որոնք որոշ ծրագիրներ կ'իրագործեն, նաեւ «Ալքատել»ը, որու հետ կառավարութիւնը բանակցութիւնները կը վարէ:

Մ. Լըկոա անդրադառնալով չուկային վրայ Ֆրանսական ապրանքներու ոչ այնքան տարածուն ներկայութեան, երեւոյթը վերագրած է փոխադրութեան ծախքերու բարձր սակերուն:

Ֆրանսայի դեսպանը եզրափակած է ասուլիսը նշելով որ Ֆրանսական «Ֆոֆա» ընկերութիւնը որու մասնագիտութիւնն է պնդահատել տարբեր երկիրներու մէջ ներդրումներ կատարելու վտանգի ռիսքանը, «Ալքատել» ընկերութեան 50 միլիոն ֆրանքի երաշխիք տուած է, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ մարզին մէջ Հայաստան բարելաւած է իր վիճակը, քանի որ մինչեւ այսօր այդ ընկերութիւնը վճռանպաստ կը նկատէր Հայաստանը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԶԲՕՍԱՇՐՋԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Վերջերս Սէլանիկի «Փիլոքսենիա 97» պրօսպէրկական միջազգային ցուցահանդէսին մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած է Հայաստանի մասնակցութիւնը, 1700–մակին նուիրուած ցուցատախտակով: Անոր նպատակը եղած է միջազգային հանրութիւնը տեղեակ դարձնել այդ ոճնակատարութիւններու յայտագրին, եւայլն:

***

ԺԹ. ԵՒ Ի. ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Գիտութիւններու ակադեմիային Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին մէջ Նոյեմբեր 13 եւ 14–ին գիտական նիստ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ ԺԹ. եւ Ի. դարերու հայ գրականութեան ազգային առանձնայատկութիւններուն եւ համաշխարհային գրականութեան հետ կապերուն: Բացումը կատարած է տնօրէն եւ ակադեմական Ե. Զըբաչեան, զեկուցումներ կարդացած են Պ. Յակոբեան, Վ. Կիրակոսեան, Գ. Յակոբեան եւ ուրիշներ, նիւթ ունենալով Աբովեանի եւ Աղիշեանի, Թումանեանի եւ Շանթի ՏէրեանՆի եւ Մեծարենցի գործերուն մասին այլեւայլ խնդիրներ:

***

ՄԱՐՇԱԼ ԲԱԳՐԱՄԵԱՆ – 100

Նոյեմբեր 13–ին Երեւանի համալսարանի գիտական խորհուրդը իր նիստը նուիրած է Ց. Բաղրամեանի ծննդեան 100–ամեակին: Բացումը կատարած է ռեկտոր Ռ. Մարտիրոսեան, ապա փրոֆ. Պ. Բուշնաղեան ներկայացուցած է դինուորական կանչին կեանքի ուղին, Սարդարապատէն մինչեւ Բ. աշխարհամարտին աւարտը: Յաջորդ օրն ալ նոյն յորելեանը նշուած է Գեղագիտական պիտութիւններու ակադեմիային մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«ԵՐԵՒԱՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Ֆութպոլի Հայաստանի ախոյեանի այս տարուան տիտղոսը նուաճած է «Երեւան» ակումբը, մրցաշրջանի 18–րդ եւ վերջին փուլին իր 13–րդ յաղթանակը արձանագրելով: Ունի նաեւ հաւասար (ոչ ոքի) չորս արդիւնքներ եւ միայն մէկ պարտութիւն, 43 միաւոր: Ախոյենութիւնը միայն երկու միաւորի տարբերութեամբ գիջած է Գիւմրիի «Շիրակ»ը, որ ունի 12 յաղթանակ, մէկ պարտութիւն եւ արձանագրած է հինգ հաւասարութիւն: Երրորդ վերջացուցած է «Իրբունի–ՀՄՄ» (Երեւան)՝ 11 յաղթանակ, երկու հաւասարութիւն եւ հինգ պարտութիւն:

«Երեւան»ի գլխաւոր մարզիչը Սամուէլ Դարբինեան եւ մարզիչը՝ Աշոտ Խաչատրեան ձեռք ձգուած յաջողութեան մէջ մեծ դեր վերագրած են խաղացողներուն վճռակամութեան, ինչպէս նաեւ խումբին երեք Ափրիկեցիներուն:

***

ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻ ԱԽՈՑԵԱՆՆԵՐԸ

Վերջ դուած է Նորագաւթի սուսերամարտի պզրոցին մէջ տեղի ունեցող Հայաստանի տղոց եւ աղջիկներու ախոյեանութիւնը: Ճկասուսերամարտի մէջ լաւագոյնները հանդիսացած են Մանուէլ Մանուէլեան եւ Մարինէ Դաւթեան, խոյասուսերամարտի մէջ՝ Արմէն Նաւասարդեան եւ Ռուզան Արազեան. թուրասուսերամարտի մէջ առաջին տեղը գրաւած է Գէորգ Բաղալեան:

***

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Եւրոպայի Աթլէթիզմի Դաշնակցութեան կողմէ Գերմանիոյ մէջ կազմակերպուած սեմինար – խորհրդակցութեան Հայաստանի կողմէ մասնակցած են Աթլէթիզմի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Սարգիս Խաչատրեան եւ գլխաւոր հաշուապահ Միխայիլ Մարգարեան: Գերմանական Դաշնակցութեան իրենց պաշտօնակիցները Հայաստանի մէջ մարզաճեմին զարգացման ատատրելու նպատակով նուիրած են փոքր հանրակառք մը եւ կառք մը:

ՎԱ՛Յ ՄԵ՛Զ՝ ՀՈՒՄՈՐԻ ԶԳԱՑՈՒՄ ԶՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԻՍ

Ո՛վ չի հասկնար, որ ՀՀ նախագահի «լրջանալու պահ»ի ազդարարումից յետոյ ե՛ւ նախագահին քարկոծողները, ե՛ւ յարմար առիթն օգտագործելով՝ նախագահին քծնանքաչաղաչ անողների դրիչները քաւութքրտինքի մէջ զօր ու դիշեր «աշխատելու» են:

Թոյլ տուէ՛ք ժամանակցել այդ «լեզէ առնեմ – խելք ծախեմ» գործընթացին: Ես քաղաքական գործիչ չեմ, դիւանագէտ չեմ եւ գարարագետն խնդրի մի լուծում դիտեմ. ինչպէս Ղարարագի համար նահատակուած Լէոնիա Ազգալդեանն էր մի օր ասել՝ Ղարարագը Հայաստան է եւ վե՛րջ:

Զգացմունքնե՞րս են դերակշռում: Իսկ ի՞նչ կայ զգմանալի: Երբ ղարարագեան չարժումը սկսուեց, նոյն չարժման առաջնորդները մեր զգացմունքայնութի՞ւնը չէին յաջողութեան հիմնաքար դարձրել: Թէ՞ ինչ – որ բան սխալ եմ յիշում: Թէ՞ տղերքը կատակում էին, միամիտներս էլ հումորի զգացում չունէինք:

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»

Հայաստանի տղոց եւ աղջիկներու ախոյեանութիւնը: Ճկասուսերամարտի մէջ լաւագոյնները հանդիսացած են Մանուէլ Մանուէլեան եւ Մարինէ Դաւթեան, խոյասուսերամարտի մէջ՝ Արմէն Նաւասարդեան եւ Ռուզան Արազեան. թուրասուսերամարտի մէջ առաջին տեղը գրաւած է Գէորգ Բաղալեան:

***

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Եւրոպայի Աթլէթիզմի Դաշնակցութեան կողմէ Գերմանիոյ մէջ կազմակերպուած սեմինար – խորհրդակցութեան Հայաստանի կողմէ մասնակցած են Աթլէթիզմի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Սարգիս Խաչատրեան եւ գլխաւոր հաշուապահ Միխայիլ Մարգարեան: Գերմանական Դաշնակցութեան իրենց պաշտօնակիցները Հայաստանի մէջ մարզաճեմին զարգացման ատատրելու նպատակով նուիրած են փոքր հանրակառք մը եւ կառք մը:

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Փողոցը, փապուղիի կայարաններու պատերուն վրայ, մեծ կամ փոքր որմագրեր կը ծանուցանեն Ռոպէր Կէտիկեանի նոր ժապաւէնը՝ «Մարիիւս եւ Ժանէթ»ը: Անոր մասին նաեւ դնահատական էջեր լոյս կը տեսնեն մամուլին մէջ:

Ժապաւէնը նախ ուշադրութիւն գրաւած է անով որ իր պարզ հերոսներուն կենցաղով, պայքարներով կը չարունակէ Ռոսթաններու, Փանեոլներու մարսէյեան աւանդութիւնը: Ապա կը յայտնուի նշումը թէ անոր յաջողութիւնը կը պատկանի Կէտիկեանի խմբակին:

Ան ծնած է էսթաք. հայրը քարափի մթերանոցի բանուոր է, մայրը՝ գերմանուհի: Ուսումի տարիներուն թեմբ մեծ հմայքներ չունի իրեն համար: Ցետոյ օր մը դրեթէ դիպուածով կը մտնէ չարժանկարի աշխարհին մէջ. առաջին ժապաւէնը կ'ըլլայ «Վերջին ամառը» որ 1980–ի Յունիս փառատօնին ուշադրութիւն կը դրաւէ: Ուրիշներ կը յաջորդեն, միշտ էսթաքի չրջապատը, կեանքը ներկայացնելու համար: 1996–ին Ռ. Կէտիկեան երիտասարդ եւ խոստմնալից արուեստագէտի կոչումին կ'արժանանայ «Կեանքին, մահուա՛նով, իսկ «Մարիիւս եւ Ժանէթ»ը կը հաստատէ այդ արժեւորումը: Ժապաւէնը արդէն ժամանակակից փառատօներու անհրաժարելի հիւրն է ու ամէն տեղ նոյն խանդավառ ընդունելութիւնը կը գտնէ. դիտողներուն կ'տրթէ ծիծաղ, արցունք, աղաղակներ, յանգելու համար որոնդնդոսա անվերջանալի ծափերու որոնց տէրերը կը մերժեն սրահէն հեռանալ:

Ռ. Կէտիկեան հիւրն էր, Նոյ. 14–ին, Պ. Փիվոյի «Պուլոն սը Պիլլէթիւր»ին, նաեւ հեռատեսիլի թէ ձայնասփիւռի զանազան կայաններու:

LIVRES REÇUS

LES CHRETIENS D'ORIENT EN FRANCE

(Les Arméniens, les Grecs, les Maronites, les Coptes etc...)

Jean-Michel BILLIOUD

Préface de **Jean-Claude GAUDIN**

Ed. Fayard, Paris 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Թ.

Տիկին Շաղիկ հարցուց թէ Տիկին Սաթենը տեսած ունի՞ս, «Իւաւական ժամանակ է չեմ պատճ իրենց», պատասխանեցի. – «Իմացայ որ հիւանդ է եղեր», ըսաւ. – «Զեմ կարծեր, չաթթ օր, չիտակ ճամբուն վրայ իրեն հանդիպեցայ», պատասխանեցի: Ախիկա ըսաւ եղաւ որպէսզի խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուիմ: Ո՞ւր հանդիպեցար, ե՞րբ հանդիպեցար, ի՞նչ կ'ընէր կոր ճամբան, եւայլն եւայլն: Ես ալ տեսածս պատմեցի, քանի որ որեւէ անպատեհութիւն մը չկար ատոր մէջ: Բայց այդ Տիկին Շաղիկը գնդատան ենթաղրութիւններ հաներ է իմ պատմածներէս ... ես ի՞նչ յանցանք ունիմ...

– Ցանցանքի խնդիր չի կայ, ըսաւ վաճառականը, եւ ես ալ քեզ չեմ գատապարտեր ըսածներուդ համար, միայն կէտ մը կ'ուզեմ ճշդել ... իրա՞ւ է որ Ռոսրով էֆէնտին ալ նոյն խանութը մտեր է Տիկին Սաթենին տեսնելու:

– Այսինքն քիչ մը եաքը...:

– Եւ հոն իրարու հետ տեսնուեր են:

– Ես անանկ բար չըսի ... դիմացի կողմը կեցեր էի ու չէի կրնար խանութին մէջ անցած զարձածը տեսնել:

– Դուրս ելլելնին տեսեր ես ատկայն:

– Այո՛, մինչեւ կալաթա Սէրայ գացի ու վերադարձայ եւ այդ միջոցին տեսայ որ Տիկին Սաթենիը դուրս կ'ելլէր խանութէն:

– Առանձի՞ն...

– Այո՛, առանձին: Քիչ մը եաքն ալ Ռոսրով էֆէնտին դուրս ելաւ, Տիկինը դէպի Թիւնէլ ուղղուեցաւ, իսկ Ռոսրով էֆէնտի դէպի կալաթա Սէրայ ... ահա՛ եղելութիւնը:

Վաճառականը հասկցաւ որ երիտասարդը իր ամբողջ պիտցածը պատմած է եւ թէ աւելի բան մը կարելի չէր քաղել անկէ: Ռօսք փոխեց, քանի մը անկարեւոր հարցումներ ըրաւ, յետոյ ճամբու դրաւ զայն:

Նշանիկ երբ լինքվինքը փողոցը գտաւ, մեծ չունչ մը առաւ:

– Էօ՛ֆ, դոչէց, այս անդամ կարծեմ ապահեցայ այս փորձանքէն ... առիկ եաքը կինէրու հետ խօսած առենս աչքս պիտի բանամ եւ մանաւանդ բերանս պիտի դեցեմ...

Ժ.

Ամբաղիրը մեկնելէն եաքը Մարզար էֆէնտին կրկին ինկաւ խոր մտածումի մէջ:

Հին յիշատակ մըն էր որ այսպէս կը խռովէր վաճառականը եւ կասկածի թոյնով կը թունաւորէր անոր երեւակայութիւնը:

Երբ տարիներ առաջ Սաթենի հանդիպելով հրապուրուած էր անոր դեղեցկութենէն ու միտքը դրած՝ հետը ամուսնանալ, իրեն ըսած էին որ մանկամարդ աղջիկը արդէն իսկ նչանուելու վրայ էր երիտասարդի մը հետ: Այդ երիտասարդն էր Ռոսրով Քանասարեան, այն առեն համեստ ամսականով պաշտօնեայ մը, որուն համար կ'ըսէին սակայն թէ փայլուն ապագայ ունի: Ինք, Մարզար էֆէնտի, արդէն իսկ կլորիկ հարստութեան մը տէր էր ու հրապարակին վրայ դիրք դրաւած:

Երբ Սաթենի ձեռքը խնդրեց, այս վերջնոյն ծնողքը բնաւ չվարանեցաւ Ռոսրովը գոհելու վաճառականին, իրենց աղջկան համար բախտ մը կը համարէին Մարզար էֆէնտիին պէս ամուսին մը: Մանկամարդ աղջիկը սակայն չատ դիւրաւ տեղի չտուաւ. Ռոսրով ու Սաթեն փոխադարձ անկեղծ սիրով մը կապուած էին իրարու եւ նիւթական նկատումները չէին կրնար ազդել Սաթենին վրայ: Վաճառականը աղջկան հօրն ու մօրը հետ դաշնակցած ստիպուեցաւ բաւական մաքառիլ մինչեւ որ յաջողեցաւ Սաթենի հետ ամուսնանալ:

Բնականաբար ալ անկէ եաքը Ռոսրովի ու Սաթենի յարաբերութիւնները դպրեցան, թէեւ վաճառականը առաջին ամիսները, կասկածէ ու նախանձէ դրդուած, խիստ հսկողութիւն մը կը կատարէր իր կնոջ չուրջը: Տարի մը յետոյ Ռոսրով ալ իր կարգին կ'ամուսնանար: Այս պարագան բոլորովին հանդարտեցուց վաճառականը որ ա՛լ չմտածեց իր նախկին հակառակորդին վրայ: Տարիներէ ի վեր անոր դոյութիւնն իսկ մոռցած էր, քանի որ հետը տեսակցելու առիթը չէր ունեցած:

Ու ահա հիմա յանկարծ Ռոսրով էֆէնտի իր դէմը կը ցցուէր, իր հանդիսաը խռովելու համար:

Անշուշտ դեռ ո՛չ մէկ փաստացի ապացոյց ունէր իր կնոջ դէմ: Կրնար ըլլալ որ չաքարավաճառի խանութին մէջ այդ հանդիպումը բոլորովին դիպուածական էր, բայց հակառակն ալ հաւանական էր ու թերեւս Շաղիկի ենթադրութիւնները ճիշդ էին...: Այս մտածումը ահա՛ ժամերէ ի վեր կը տանջէր Մարզար էֆէնտին: Ինչպէ՞ս կարելի էր հասկնալ ճշմարտութիւնը...:

Մինչեւ իրիկուն վաճառականը այս մտատանջութիւններուն մէջ ապրեցաւ: Փոքրիկ անհանգստութիւն մը պատրուակելով՝ սովորականէն աւելի կանուխ մեկնեցաւ գրասենեակէն եւ ուղղակի տուն գնաց: Կինը դուրս ելած էր: Այս պարագան աւելի սաստկացուց իր դժկամութիւնը: Սպասուհին հարցափորձեց հասկընալու համար թէ ո՞ւր կրնար գացած ըլլալ:

(Շար. 49)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարտիրոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 23–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց զաւկին՝

ՏՕՔԹ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ–Ի

մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Conférence - Concert

COMMEMORATION
DU
90ème ANNIVERSAIRE
DE LA NAISSANCE
ET DU
30ème ANNIVESAIRE DU DECES
DU
COMPOSITEUR - PIANISTE

Koharig
GAZAROSSIAN
(1907 - 1967)

Oeuvres présentées par :
Sahan ARZRUNI
Conférencier - Pianiste

Avec la participation de :
Arthur AHARONIAN,
Henri ALECIAN,
Nora ARMANI,
Chouchig BULBULIAN,
Haïg DAVTIAN,
Anton MATALEV,
Rudolph SULZENBACHER

Dimanche 30 Novembre à 17h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»

et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

SOIREE DIAPORAMAS

Réalisation et présentation :
S. KARAS — R. LAUNAY
A. MELCONIAN — C. ROCH
M. et S. POITEVIN
du C.P.C.A. d'Alfortville

En final du programme :
les KHATCHKARS de l'Arménie ancienne

VENDREDI 28 NOVEMBRE à 20h45

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Պ. Ժապ Կարապետեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասիրիքեան 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, Մակարեան Ժ.Բ.Ա., Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր – Մինասեան, Յովսէփ Եալիք ընտանիք, Պ. Ժիրայր Մխիթարեան, Տանիէլ Աբթինեան, Ժան – Շարլ Պապայեան, Ժիլպէր Մարզարեան, Սէն – Ժերոմի Կաթոլիք Խաչը, Արթիւր Օզեան, Պերճ Կարապետեան, Ժիրայր Մանկեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Հարոյեան, Աբշալոյս Անտոնեան, Գրիգոր Դաւիթեան, Տիկին Ազնիւ Թաշճեան, Գոյումճեան ընտանիք, Արթօ Տէր – Մինասեան, Վռամ Սիմոնեան 300–ական Ֆր., Գլօռա Մարաշլեան, Փիէր Պիչաքճեան, Պիպէրեան եղբարք, Ռոպէր Ժամկոչեան, Ժիրայր Թաշճեան, Գարեգին Թաշճեան, Սարգիս Քէօսէյեան, Վարդգէս Խոզեան, Եաժիր Գրիգորեան, Մինասեան եղբարք, Կարապետ Փանոսեան, Անտոն Սանտալեան, Անի Քինաճեան, Ժապ Սիմոնեան, Մայրս Եաժիր, Գրիգոր Պանոյեան, Ֆրանսուա Էօրտէքեան, Ժապ Անտոնեան, Մանուկ Էօրէմ, Սեւաղ Էօտէմիս, Ժապ Ալթունեան, Սօֆի Դանիէլեան 200–ական Ֆրանք, Մելգոն Թոքաթլեան 150 Ֆր., Սիւլի Պատմաճեան, Եաժիր Համալ Ռօժէ Շէհիրեան, Հայկանոյշ Մէսճեան, Ժան–Փօլ Զարուքեան, Բիւզանդ Խաչատուրեան, Ժիլպէր Մէրտինեան, Պերճուհի Էսքիճեան, Կարպիս Արթէն, Ալիս Պիւլկիւրեան, Ալէն Ծերուկեան, Լօրիս Մէքսիլեան, Ժիրայր Շալճեան, Ժանօ Պէսիմեան, Ժան Մարուգեան, Տիկին Մարմրոսեան 100–ական Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու–տայ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Նոյեմբեր 23–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ։

Յաւարտ պատարագի, հոգեճաշի կը հրաւիրուին բոլոր համակիրներն ու բարեկամները. ժամը 13·30–ին

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ծախքերու մասնակցութիւն։

A l'occasion du 100ème anniversaire
de la naissance de
YEGHICHÉ TCHARENTZ

l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
de Paris accueille

Krikor BELEDIAN

pour une conférence sur le thème :

YEGHICHÉ TCHARENTZ :
UNE POÉTIQUE DU DIVERS

le mardi 25 novembre à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardnal Lemoine / Monge

—— Entrée libre ——

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ
(ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ)

ԺՈՂՈՎ – ՃԱՇ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21, ժամը 20–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Հասցէ. –
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Կարեւոր օրակարգ։

Խաչուհիներու ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն – Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22, ժամը 14–ին
Salle C.A.Q. — Ave de St-Jérôme:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլմարի Ակնունի մասնաճիւղի ժողովը երեկոյթով, Նոյ. 24, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21
Տօն է երից Ամաց Ընծայեցման
Սուրբ Կուսին ի Տաճարն
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎՐԳԵԱՆ

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche
29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

UGAB-Paris IDF : Stages d'été de l'UGAB à New York

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
reçoit

le Vendredi 28 Novembre à 20 heures

ARTHUR BOHDJALIAN
Coordinateur européen pour le programme de stages d'été de l'UGAB à New York

Entre 30 et 35 étudiants d'origine arménienne
venus des quatre coins du monde
participent chaque année à ce programme qui offre des stages de deux mois dans des domaines très variés.
Logés à la résidence universitaire de l'Université de New York, ces étudiants profitent des différentes attractions de la ville et plongent dans la culture arménienne
grâce à des séminaires, des concerts et des cours de danse.

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS (Métro: Courcelles)
—— Tél. : 01. 42. 27. 12. 26 ——

•Entrée gratuite•

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des Etudiants Boursiers de la Maison d'Arménie

Le 24 Janvier 1998, au Y a n' s C l u b

——— Prière de noter ———

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

ՀԱՅՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.252 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.252

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 20–ին, Լոնտոնէն էջմիածին վերադարձաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Փարիզի ճամբով։

Նախքան Անգլիայէն իր մեկնումը, Նոյեմբեր 17–ին, Հայաստանի դեսպանութիւնը ճաշ մը տուած էր իրեն ի պատիւ, որու ներկայ եղած են պաշտօնական անձնաւորութիւններ։ Հակառակ իր առողջական վիճակին, ներկայ եղած է նաեւ եւ դնահատանքի խօսք արտասանած Հայաստանի նախկին վարչապետը՝ Վրէժն Սարգսեան։

Կաթողիկոսն ալ դոհունակութիւն յայտնած է հանդիպում ունեցած Խորհրդարանի նախագահ Զ. Ժվանիայի ու երեսփոխաններու հետ։ Գործակցութեան ինդիրներէ եւս չօշափուած է Ղարաբաղի ու Արեւմտահայ հակամարտութիւնները խաղաղ ձեւով կարգաւորելու նիւթը։

Նոյն օրը հայ ու վրացի լրագրողներու ասուլիս մը տալով Ռ. Քոչարեան պատասխանած է հարցումներու։ Նախ խօսած է աթոռակալ Տանէն ապահովութեան մասին. այդ ուղղութեամբ կատարուած պատասխանած է թէ կայանը չէր վերաբացուեր եթէ միջազգային եւ բանկային չարունէն այդ մասին եւ թէ արդէն վտանգի մը հեռանկարին մէջ առած ունէր Հայաստանը կ'ըսէ։ Հաստատած է թէ կայանը բնականոն գործող ձեռնարկութիւն է։ Ինչ կը վերաբերի ապրանքնականի քարիւղին, նաեւ տարներուն եւ Ղարաբաղի հարցին վրայ անոնց ազդեցութեան, Հայաստանի վարչապետը բաց է թէ նաեւ Թաւրը Հայաստանէն անցընելու պաշտօնական բանակցութիւններ չկան։ աւելցուցած է։ «Ադրբեջանական կողմը սկզբունքօրէն խօսում է երկու հարցերը կապակցելու մասին։ Իմ կարծիքը հետեւեալն է։ հակամարտութիւնն ունի իր պատմութիւնը եւ չի կարելի խնդրի կարգաւորումը կապել ինչ–որ այլ ծրագրի հետ»։

Նոյեմբեր 18–ի երեկոյեան Թիֆլիսի հայկական թատրոնին մէջ վարչապետին ու տեղւոյն համայնքին հանդիպումին ընթացքին Սայաթ–Նովա խումբին դեկավար Մուկուչ Ղազարեանի Վրաստանի պետական պարգեւը յանձնուած է, նախագահ է. Շեվարնաձէի հրամանագրով։ Նոյն հանդիպումին վարչապետէն օղնութիւն խնդրած է Վրաստանի հայկական դպրոցներուն համար։ Յատկապէս դիւղական վայրերու դպրոցները ուսուցիչի ու դասագիրքի պէտք ունին։ Ռ. Քոչարեան պատասխանած է որ դասագիրքի այս մարքն է։ Անոնց որ անելի մատնուած կը դգան իրենք դիրենք։ Արարքը սակարկութեան մէջ իրենց դիրքը զօրացնելու փորձ մը կը նկատուի նաեւ։ այդ կարծիքը ունի «Ազ Ազգրամ»ի խմբագիրը։ Ան վախ ալ կը յայտնէ որ կազմակերպութիւնը պիտի օգտուի նոր սեփականաշնորհումներէն որոնց հետեւանքը պիտի ըլլայ գործազուրկներու յաւելեալ բազմութիւն մը. իսկ այս վերջինները դիւրին որս են կրօնամոլ կազմակերպութիւններու համար։ Ազ խօսքով, նախագահ Մուսլարաքի անդիջող կեցուածքը, այսպէս կը թուի որ փոխանակ տարհամոդելու ահաբեկիչները, աւելի պիտի զօրացնէ անոնց պահանջկոտութիւնը, ամէն բանէ առաջ ի վնաս Եղիսպտոսի չհերուն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԼՈՒՔՍՈՐԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

Լուքսորի մահափորձը որ չուրջ 70 եւրոպացիներու մահուան պատճառ եղաւ, հերքեց նախագահ Մուսլարաքի արտայայտութիւնները թէ յոյզած է կրօնամոլ ահաբեկիչներու դէմ իր պայքարին մէջ եւ թէ կրնայ խաղաղօրէն ձեռնարկել սեփականաշնորհումներու դործին, մանաւանդ օգտուելով զբօսաշրջութեան եկամուտներով ստեղծուած բարօրութենէն։ Խորհրդարանին ամսվին արտասանուած այս խօսքերէն շատ կարճ ժամանակ եւք կրօնամոլ խմբակին մարդիկը ծպտուած՝ որպէս ապահովութեան պաշտօնեաներ, յարձակեցան զբօսաշրջիկներու խումբին վրայ ու զննդակահարեցին, դաշունահարեցին զանոնք, սարսափ սփռելով։ Լուքսորի բռնակիչները անմիջապէս հիւանդանոցները փութացին արիւն տալու վիրաւորներուն ու այդ ձեւով զօրակցութիւն յայտնելու։ Այդ դիւզացիներուն համար կատարուածը շատ ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ, քանի որ անոնք իրենց ամբողջ արտադրութիւնը կը ծախեն զբօսաշրջիկներուն։ Ցուսահատութիւնը մեծ է, այնքան որ տեղացիները կ'ըսեն թէ մինչեւ իսկ պիտի պարտաւորուին մէկ սիկաւէթը երկու հոդիով ծխել։

Նախագահէն զատ, քաղաքական դէմքերն ալ համաձայն էին որ ահաբեկչական արարքներու չրջանը աւարտած էր, քանի որ Ժամասյի դլխաւոր դեկավարները արդելափակուած էին, ցկեանս դատապարտուած ըլլալով. իսկ կառավարութիւնը ամենափոքր մզկիթին կրօնաւորին ալ պաշտօնեայի կարդավիճակ տուած էր որպէսզի իր հակակչռին տակ պահէ. եւ հսկողութիւն կը կատարուէր կրօնական ամէն տեսակի ցոյցերու։ Այսպէսով համոզումը կը տիրէր թէ վտանգը չէզոքացուած է։ Սակայն, թերթերը ամէն օր կ'արձագանդէին Ժամասյի եւ ոստիկանութեան բախումներուն գահիրէի հարաւակողմը ուր չաքարեղէգի արտեր կան որոնք կը դիւրացնեն հրոսակներուն պահուըտելու դործը։ Նոյն չըրջանին մէջ է որ անցեալ Հոկտեմբերին ալ ինը ոստիկան սպաննուած էին։ Համալարանին մէջ քաղաքական դիտութեան դասախօս մը կը բացատրէ որ անկարելի է հիմնովին արմատախիլ ընել Ժամասյն որ չատ լաւ կազմակերպուած է, չրջիկներու եւ ենթաչրջիկներու կառոյց մը ունի եւ Համասին նման՝ դինեալ բաժին մըն ալ։

Եւ ըսել որ այս կազմակերպութիւնն էր հրադուլի առաջին տրամադրութիւն յայտնողը։ Անցեալ Մարտին Աստանի Ժամասյին պետը իր բանտէն կոչ ուղղեց որ թշնամութեան վերջ տրուի։ Ցետոյ նոյն քայլը առաւ Ձիհատի տեղական պետը։ Սակայն Ներքին նախարարը այս կոչերը տկարութեան նշան նկատեց եւ մերժեց լսել զանոնք։ Նաեւ մերժեց օրինականացնել Մահմետական եղբայրներու կուսակցութիւնը որ թէեւ դատապարտած էր Ժամասն։

Լուքսորի մահափորձին տասնձնումին հետ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը կ'ակնարկէ նաեւ դատավարութեան մը որ նոր սկսած է Եղիպտոսի մէջ. անոր ամբաստանեալը կը մեղադրուի 1995–ին Ատիս – Ապապայի մէջ Մուսլարաքի դէմ մահափորձ մը դրդելու յանցանքով։ Քանի մը օր անցած է այն դատավարութենէն որով Գահիրէի Թանդարանին մէջ Սեպտ. 18–ին ինը զբօսաշրջիկներ սպաննող երկու եղբայրներ մահուան դատապարտուեցան։

Այսուհանդերձ, այս գործօնները բաւարար չեն բացատրելու վերջին չարդը։ Որոչ մասնագէտներու համար ան իսլամականներու յուսահատութեան մէկ ա-

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՊԻԼՊԱՕ (4)

Մարմինս կը մնայ այստեղ, համակարդիչս դիմաց, թող մնայ, ես Պիլպաօ եմ, հրապարակի հեռաձայնի խուցին մէջ, կը փորձեմ դանել վաղեմի ընկեր մը՝ Արփիար Տէմիրճեանը։ Լսած եմ որ Մարիա կը դտնուի, նոր փորձ,ցան դտնել կը դառնայ անկարելի։

Կը ցանկամ քանի մը օրուան համար Մատրիտ երթալ, սակայն ահաւասիկ կը լեցուիմ երիներանդ զեղումներով։ Գրասնուած խուցիս մէջ կայ ցանկը այն քաղաքներուն եւ երկիրներուն որոնց կըրնամ ուղղակի հեռաձայնել, եթէ ձայնս իրաւունք ունի հասնելու աշխարհի բոլոր երկիրները, նոյն իրաւունքը տրուած պէտք է ըլլայ նաեւ մարմնիս։ Ձայնս՝ մտածումս, «բառերս ձայնիս մէջն են»՝ կ'ըսէր Շաւարշ, կը տարտածուի միտքս, կը յիշեմ, թէ ինչպէս, երկու տարի առաջ, ընդառաջելու համար «Համազգայինի» հրաւէրին, վիզայի համար կը դիմէի նաեւ ամերիկեան հիւպատոսարան։ կը դիմէի, յանկարծ հոդիիս մէջ կը սպըդդէր սոսկում առթող կասկած մը։ Հապա՞ եթէ մերժուէի։ Չէ՛, ցաւս այն չէր որ պիտի չկարենայի որոչ երկիր մը մտնել, այլ այն՝ որ տիեզերքին մէջ պիտի դըտնուէր անկիւն մը որ ինծի պիտի չպատկանէր։ «Ո՞նց կարելի էր»։ Չէ՞ որ իմ էր դգացումը թէ տէրն էի ամբողջ տիեզերքին։

Չէ՞ որ պիտի ուղէի որ համայն աշխարհ ունենար դուռ մը նման ա՛յն դռներուն, որոնք կը բացուին լայնատարած, երբ պարզապէս կը մօտենանք անոնց։ Հիմա, պահ մը, լինձի կը թուի որ Կարսիա Լորքան է որ կը թելադրէ սա մտածումները։

Կարոյի հետ եմ, կ'անցնինք Ներկայացուցչական Ժողովի չէնքին առջեւէն Գործադիր իշխանութեան կեդրոնն է, այս անդամ «իշխանութիւն» եւ «իշխանաւոր» հասկացողութիւնն է որ պահ մը կ'ենթարկուի վերլուծումի։ «Իշխանութիւն»՝ հրաչալի, առանց անոր կը խախտին հիմերը ամբողջ աշխարհին, փորձանքը «իշխանաւոր»ն է՝ կը խորհրդածեմ։

– «Իշխանութիւն» ունեցողը «իշխան» չէ յաճախ։ Իշխանութիւն չունեցողներուն մէջ է որ կը գտնուին աւելի մեծ թիւով «իշխան»ներ, «իշխան»ը աղերս ունենալով ոչ թէ «իշխանութեան», այլ վեհանձնութեան, այլ արդարամտութեան հետ, – կը ճառախօսեմ, կը տպատեմ։

Մեզի կը միանայ Ֆաթիման, Mu'gica y Butro'n փողոց, կը մոլորի անոր ճապուկ կառքը, կը բարձրացնէ մեզ, տաճարի մը մէջ աղօթք մը մրմնջելէ ետք, կը հասնինք Արջանտա լեռը, ամբողջ քաղաքը կը բացուի մեր ոտքերուն տակ, կը դիտենք, հիմա կը յիշեմ Պոլսոյ ամարանոցներէն Եալովայի Կէօքճէտէրէ դիւղին Փանորամա Թէփէսին, կը յիշեմ երջանկութեան օրերս, կը մտնենք քաֆէ մը։

Կրկին գարեջուր, կը խօսինք, երեքով կը դործածենք երեք լեզու՝

– Ինչ ըսա՞ւ, – հարց կուտամ ես Կարոյին, երբ սպաներէն կը խօսի Ֆաթիմա,

– Ի՞նչ ասացիր, – հարց կուտայ Կարօ, երբ Ֆրանսերէն կը խօսիմ Ֆաթիմային հետ,

– Que dijo? – հարց կուտայ Ֆաթիմա երբ հայերէն կը խօսիմ ես։

Մեզ բաժնող լեզուները մեզ կը կապեն իրարու, երբ նոյն լեզուով արտայայտուղներ խակ դժուարութիւն ունին հաղորդակցելու՝ ինչո՞ւ լեզուներու նման բազմաղանութիւն, եթէ բոլոր ժողովուրդները դործածէին մէկ լեզու, կը խօսինք, կը չաղակրատենք, «Ի՞նչ ըսաւ, Ի՞նչ ասաց, Que dijo?», կը նորոդուին բաժակները, կը յիշեմ Պէյրութի այն զարեջրատունը, որուն պատին գրուած էր՝ «Պարպենք լեցուն գաւաթները եւ լեցնենք պարապ գաւաթները», միշտ եղած են անթարգմանելի բացատրութիւններ, յանկարծ Ֆաթիմա կը յարէ։

– Եթէ այսպէս չարունակենք քանի մը տարի, չուտով կը խօսինք իրարու լեզուներով, ես՝ հայերէն, Կարոն՝ Ֆրանսերէն, դուք՝ սպաներէն։

Որովհետեւ սպատեակը բաւարար կըրթութիւն չի ցուցաբերեր Ֆաթիմային հանդէպ՝ կարող չուտն վէճի մը կը բռնուի անոր հետ, «պոջոռնօ» կը կոչուի Պիլպաոյի հարաւային տաք քամին, «սիրիմիրի»՝ մաղուղ անձրեւը, կ'ունենանք երկուքն ալ, կ'անցնինք Կուկընհայմ կառուցուղ արդիական թանդարանին դիմացէն, անոր բացումը կը կատարուէր վերադարձէս ետք, կը կատարուէր Սպանիոյ թադուորին եւ թադուհիին կողմէ՝ պաշտպանութեան խիտ միջոցառումներով ETA–ի ահաբեկչութենէն վախնալով։

Մուտք՝ Սուրբ Անտոն եկեղեցւոյ մօտակայքի փակ չուկան, կը յիշեմ Երեւանինը, այս մէկը սակայն եռայարկ, դետնայարկը յատկացուած ձուկի եւ ծովային պտուղներու, միջնայարկը՝ միսի եւ կաթնեղէնի, երրորդը՝ ծաղիկի, պտուղներու եւ բանջարեղէնի, ամէն բան կայ հարսանիքի մը խնջոյքը կազմակերպելու համար, «Ոտքէն անպակաս պէտք է ըլլայ»՝ կը փսփսամ Կարոյի ականջին, դիւղացիներ են, ինչպէս Երեւանի պարապային, իրենց արտադրութիւններն են որ կը վաճառեն անոնք։

Պիլպաօ երթալ եւ փրփրուկ – morue չուտել ոճիր է, երեկոյ է, այդ ճուկով կը պատուէ մեզ Ֆաթիմա իր բնակարանին մէջ, ամէն բան կոկիկ, պատէ մը կախուած է նաեւ Կարոյին մէկ ստեղծագործութիւնը, կ'ուզեմ խմանալ արուեստագէտին կարծիքը արեւելահայերէնիս մասին։

– Ինչու արեւելահայերէ՞ն ես խօսում, – ան կը ծաղրէ զիս։

Անչուչտ թէ ոչ, վերադարձ տօնախմբութեան վայր, քիչ ետք պիտի հանի հրավառութեան պահն ալ, կը դիտեմ ժողովուրդը, ընտանիքներ, սիրահար զոյգեր, տարիներս ընթացան թաւալդլոր, դէմ յանդիման կուդամ չիլ աչքերով մէկուն մը, որ կը նայի երեսիս ու կարծես կ'ըսէ։

– Դուն իմ աչքերս չիլ կը տեսնես, իսկապէս ալ չիլ են անոնք, ծուռ, բայց իմացիր որ քեզ ուղիղ կը տեսնեմ, աչքերուս չիլութիւնը չի խեղաթիւրեր ճշմարտութիւնները, չարդարացներ անօրինութիւնները։

Ես ալ քիչ մը չիլ, Պիլպաօ է եմ, հոդը, որուն վրայ կանդնած եմ, կը բարախէ ուժդին, կը թփրտայ, կը զդամ, որ պատրաստ է պոռթկալու ամէն վայրկեան։

Ինքնադոհ՝ գարեջուրի նոր գաւաթ մը ձեռքիս՝

– Ոչ թէ օ'րը կեանքին մէջն է, այլ կեանքը՝ օրուան, – կ'ըսեմ, Ֆաթիման կ'ուզէ խօսքիս թարգմանութիւնը, երբ կը ստանայ, դնահատանք մը կը կարդամ անոր աչքերուն ժպիտին մէջ։

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՐՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 20/21)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեան Վրաստան կատարած պաշտօնական այցին ընթացքին հանդիպում ունեցած է Խորհրդարանի նախագահ Զ. Ժվանիայի ու երեսփոխաններու հետ։ Գործակցութեան ինդիրներէ եւս չօշափուած է Ղարաբաղի ու Արեւմտահայ հակամարտութիւնները խաղաղ ձեւով կարգաւորելու նիւթը։

Նոյն օրը հայ ու վրացի լրագրողներու ասուլիս մը տալով Ռ. Քոչարեան պատասխանած է հարցումներու։ Նախ խօսած է աթոռակալ Տանէն ապահովութեան մասին. այդ ուղղութեամբ կատարուած պատասխանած է թէ կայանը չէր վերաբացուեր եթէ միջազգային եւ բանկային չարունէն այդ մասին եւ թէ արդէն վտանգի մը հեռանկարին մէջ առած ունէր Հայաստանը կ'ըսէ։ Հաստատած է թէ կայանը բնականոն գործող ձեռնարկութիւն է։ Ինչ կը վերաբերի ապրանքնականի քարիւղին, նաեւ տարներուն եւ Ղարաբաղի հարցին վրայ անոնց ազդեցութեան, Հայաստանի վարչապետը բաց է թէ նաեւ Թաւրը Հայաստանէն անցընելու պաշտօնական բանակցութիւններ չկան։ աւելցուցած է։ «Ադրբեջանական կողմը սկզբունքօրէն խօսում է երկու հարցերը կապակցելու մասին։ Իմ կարծիքը հետեւեալն է։ հակամարտութիւնն ունի իր պատմութիւնը եւ չի կարելի խնդրի կարգաւորումը կապել ինչ–որ այլ ծրագրի հետ»։

Նոյեմբեր 18–ի երեկոյեան Թիֆլիսի հայկական թատրոնին մէջ վարչապետին ու տեղւոյն համայնքին հանդիպումին ընթացքին Սայաթ–Նովա խումբին դեկավար Մուկուչ Ղազարեանի Վրաստանի պետական պարգեւը յանձնուած է, նախագահ է. Շեվարնաձէի հրամանագրով։ Նոյն հանդիպումին վարչապետէն օղնութիւն խնդրած է Վրաստանի հայկական դպրոցներուն համար։ Յատկապէս դիւղական վայրերու դպրոցները ուսուցիչի ու դասագիրքի պէտք ունին։ Ռ. Քոչարեան պատասխանած է որ դասագիրքի այս

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՐԴԵՆԻՍԸ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՀԵՌՈՒ Է

Շատ յաճախ երեւանեան անցուդարձով կը չափուի հայաստանեան իրականութիւնը: Այդ անցուդարձին ալ դլխաւոր տեղը կը դրաւէ քաղաքական բնոյթ կրողը. մանաւանդ ներկայիս երբ ճակատագրական հանդրուանի մը հասած կը թուի Արցախի հարցը ու նախագահին բանաւոր թէ դրաւոր խօսքը բաւական ալեկոծած է միջոցը:

Սակայն, անկախ երեւանի անցուդարձէն, անկախ՝ նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցին զարգացումէն, հեռանկարներէն, կայ հայաստանեան առօրեան, Հայաստանցիին առօրեան: Ան քիչ անդամ տեղ կը գտնէ կեդրոնական ու աւելի քիչ՝ սփիւռքեան մամուլին մէջ: Տարբեր չէ պարագան մինչեւ իսկ Գիւմրիի, Գորիսի նման քաղաքներու, կամ Լաչինի շրջանին որոնք իւրայատուկ ուշադրաւ տուեալներ ունին հետաքրքրութեան առարկայ ըլլալու համար: Չէ՞ որ առաջինը երկրին բաց վէրքն է, երկրորդ դէպի Ղարաբաղ բացուող դարպաս, իսկ երրորդը հայանալու, զարգանալու ընթացքին մէջ նորակազմ քնակավայր: Այսուհանդերձ, երեւանեան այժմէականութիւնը կը չափոյի հետաքրքրութիւնը վերապահել իրեն, միօրինակութեան տակաւին ոչ բաւարար աստիճանով: Միւս շրջաններուն ալ բաժին կը վիճակի համբերութիւնը, սպասելու համար որ հասնին իրենց առօրեան, ցաւն ու հաճոյքն ալ հրապարակային նիւթ դարձնելու առիթները:

Բարեբախտաբար, կա՛ն այդ առիթները այսօրուընկ առեղծող լրագրողներ որոնք ձգած երեւանը, կ'երթան տեսնելու, լսելու թէ ի՛նչպէս կ'ապրին այլ շրջանները, քնութեան դէմ յանդիման, կամ սահմանային գծերու մէջ:

Այս կարգի էջ մը տեղ գտած է Նոյեմբեր 8-ի «Առաւօտ»ին մէջ, Ծովինար Խաչատեան ստորագրութեամբ: Ան զգացած է Վարդենիս որ թէ՛ խիստ քնութեան մը հետ համակեցութեան պարտադիր քնակավայր է, թէ՛ սահմանակից շրջան: Այս երկու յատկանիշներուն վրայ երբ աւելցուի որ ունի լուրջ համեմատութեամբ զաղթականներէ բաղկացած քնակչութիւն մը, կը դիւրանայ պատկերացնելը թէ ի՛նչ քնոյթի հարցեր կան հոն:

Ծ. Խաչատրեան հոն հանդիպած է զանազան տիպարներու. զրուցած ամէն մէկուն հետ. կը նշէ Արփունք գիւղէն զաղթական Ալեոչան, ագարակատէր Կոլեան, լուսակունքցի Մուշեղը, զպրոցի տնօրէն Գոհարը, մանկապարտիզպանուհի «ակտիւ» Նոյեմբը, Փոքր Մասրիկ գիւղէն մեքենավար Սարվանը: Կ'ըսէ թէ ամէնքը միացուցած է որպէս միակ խօսակից, զայն կոչելով «վարդենիսցի» ու այդպէս ներկայացուցած իր զրոյցը որ կուտայ որպէս «ժամանակակից տրամա՝ երկու անձով»:

Առաջին տողերէն կը յայտնուի թէ հոգի սեփականաշնորհումը հոն յաջողութիւն գտած ձեռնարկ մը եղած չէ, երկու պատճառով. չատ ընտանիքներ հրաժարած են իրենց հողի կտորէն, զայն մշակելու միջոց չունենալով: Երկրորդ գծի վրայ ալ կուգայ մարդոց ծուլութիւնը: Լրագրողին խօսակիցը հարկաւոր կը նկատէ որ որոշ օգնութիւն ցոյց տրուի մարդոց – սերմնացու, թէքնիք միջոցներ, կամ վարկ: Այդք գիւղին մէջ նոյնիսկ անառնապահ կան մեծ ծրագիրը մշակուած է, քանի որ տեղը լեռնային արօտավայրերով հարուստ է ու կան գոմեր, թէքնիք որոշ միջոցներ: Դիմած են վարկ առնելու, բայց «Վարդենիսը մեր ցուցակներուն չկայ» պատասխանը առացած: «Իսկապէս որ կրպասակից դուրս ենք մնացել» կ'ըսէ Վարդենիսցին, աւելցնելով որ այդ մեր ժամկէն հազ չատցած էր մեկնողներու թիւը: Տունները կը ծախուին 150 – 200 տոլարի ու տէրերը կ'երթան Ռուսաստան այս կամ այն անկիւնը:

Տեղւոյն վրայ բազմաթիւ են «սոված մարդիկ»ը. մեծ մասը՝ ծուլութեան հետեւանք: Ամէն մարդ Ափունք գիւղի կոլեան չէ, կը զացատրէ ան, տալով օրինակելի այդ անձին յատկանիշները. ան առանց ոչինչ ունենալու հասած է գիւղ, բայց իր ու ընտանիքին չարքաշ աշխատանքով տէր դարձած 10 – 12 հեկտար զոբեղի, 5 – 6 կովու, 100-ի չափ ոչխարի, եւայլն ու «գիւղում մի բանի ընտանիք էլ կերակրում է»:

Երիտասարդները, յայտնի է որ մաս կը կազմեն աւելի ծոյլերու խումբին, քան՝ կոլեաններուն: Երեւոյթը մեծ պատճառներու կը վերաբերի. մէկ մասը վարդենիսի բարձրագոյն ուսումնարանները կը յաճախէ, ուրիշները իրենց ծնողքին կ'օգնեն, «իսկ աւելի շատ պարապ-սարապ են եւ երեւի դրանից է որ ընդգրկուում են զանազան հաւատիքի խմբակներում»:

Ընկերային – մշակութային կեանքը կարեւոր ունի դեկավարներու չնորհքէն ու աշխատելու պատրաստակամութենէն: Շրջանին մէջ 28 մանկապարտէզ կայ, բոլորն ալ փակման վտանգի առջեւ, քանի որ պահանջուած 1000 դրամի ամսականը ծնողները չեն կրնար վճարել: Իսկ դիւղապետները որոնք կը ջանան բան մը փոխել, մէկ ձեռքի մատներու վրայ կը հաշուեն: Այրքի դիւղապետը, օրինակ, կաթնեղջնը ապահոված է, նաեւ հոդամաս տրամադրած որ պետականացնեն: 28 մանկապարտէզի տնօրէններուն անունով դիմում կատարուած է զարնան, որպէսզի նկատի առած սահմանային, լեռնային բարձրադիր դիրքը, պաշտպանութեան մեծ թիւը, թոյլ տրուի ամէն մանկապարտէզի մէջ 10 – 15 երախայ պահելու ձրի կամ զեղչեալ գինով. մինչեւ այսօր պատասխան չէ ստացուած: Վարդենիսցին կ'ըսէ որ կան մանկապարտէզի վարիչներ որոնք կը ստիպուին իրենց տունէն հաց կամ անդեղէն տանիլ որպէսզի երախաները անօթի չմնան. «դժուար է տված երեխայի աչքերին նայելը»: Այս խօսքերը, բնաւ զարմանալի չէ որ լրագրողին կը յիշեցնեն խորհրդային օրերը երբ «հակառակ երեւոյթն էր, աշխատողները կրում էին մանկապարտէզից»: Կարելի՞ է այս անդրադարձը անցեալի կարօտով խարանել ու անցնիլ: Մանաւանդ, երբ յաջորդ տողերով Վարդենիսցին կ'ըսէ թէ «աշխարհը ոտից գլուխ շուռ է եկել» ու տակաւին չեն գիտեր որո՛ւ հաւատալ: «Բոլորը լաւ են խօսում, խօսելու վարպետ են, իսկ երբ բանը հասցրնում է գործ անելուն՝ գործ անող չկայ»:

Վարդենիսցիները երեսփոխան ունին, բայց Երեւանը հեռու, մեծ տեղ է ու անոր հետաքրքրութեան թելը չի հասնիր մինչեւ սահմանակից այդ խուլ անկիւնը: Մինչդեռ շրջանը Հայաստանի ամէնէն կարեւոր մէկ զարպասն է զոր անհրաժեշտ է զօրացնել: Սակայն, ինչ որ կ'ըսէ Վարդենիսցին, հակառակին փաստը կը բերէ: Շրջանը «արագօրէն դատարկւում է». զաղթականները դիւրութեամբ կ'ապրին Ռուսաստանի մէջ, փորձառութիւնը ունենալով ուրիշ ազգերու հետ ապրելու: Եւ մինչ առաջ միայն այրերը կը մեկնէին, ներկայիս կը տանին իրենց ընտանիքն ալ: Եւ տակաւին, շրջանային համակարգերը չեն գործեր, մարզային ալ հեռու է: «Ինչ – որ ներկայացուցիչներ կան անհատականալի իրաւունքներով ու առորոշ պարտականութիւններով: Կարելի է ասել, իւիներս մեր գլխուն ապրում ենք»:

Լքուածի այս հոգեբանութիւնը այնքան չեշտուած է որ նոյնիսկ անեքտոթներ ըսկսած են յօրինուիլ այս մասին ժողովուրդին կողմէ որ բնաւորւ ձիրքով ու ապրուած փորձառութեամբ տէր է ամէնէն ծանր ապրումներն ալ երգիծելու մեծութեան: Վարդենիսցիները իրարու կ'ըսեն թէ նախագահը լսած է՝ «Ղարաբաղի հարցը լուծենք, յետոյ վարդենիսն ենք միացնելու Հայաստանին»:

Երկու անձով այս տրամա-ն ունի կարճ վերջաբան մը. առաջին այդէն եաք, աշնան Ծ. Խաչատրեան անգամ մը եւս կ'այցելէ շրջանը: Աշնանացանի ցորենի արտերը կանաչցած են, մարդիկ զաշտերէն դեռեւս չեն վերադարձած: Ան կ'այցելէ Ալափարսի դպրոցը ուր կը հանդիպի տնօրէն Ռուբէն Ալեքսանեանի հետ: Ան կը պատմէ որ 1988-ին 1200 աշակերտ ունեցած են, 1997-ին 600-ի չափ: Ուսուցչական կազմը 120-էն 60-ի իջած է: Ուսուցիչներ չկան, ոմանք ալ ամիսներ չեն ստացած

կարենայ քայլափրել ժամանակակից արուեստին մեծամիտ որոշ մէկ հատուածը, քանի որ նիւթականն իր հակայ կարելիութիւնները կրնան նման բան մը իրեն թոյլատրել, ինչ որ նոյն ատեն իր չահը կը պահանջէ որ այդ գծով գործէ: Այս ձեւով ծնունդ պիտի առնէ, ինչպէս արուեստագաւառ մը կը յայտնէ, «Սարսափելի պատերազմ մը: Մենք պիտի չկարենանք մոթպի'զի դէմ պայքարիլ, անոր ցուցապրակներուն, ցանկերուն դէմ, դեռ աոանց նկատի առնելու հարցը թէ ան կըրնայ վաճառքները ճապկել՝ տուեալ արուեստագէտի մը արժէնիշը բարձրացնելու համար»: Արուեստագէտները պիտի կարենա՞ն ծովահարսներու կանչին դիմադրել, հարց կուտայ «Լը Մոնտ»ի լրագրողը եւ կը մատնանշէ թէ քիչ է ժամանակակից երեւելի արուեստագէտներու թիւը, որ պիտի յաջողի նման հեռանկարներու տեղի չտալ: Միւս կողմէ, յուսանք որ յայտնուող այս անհամեմատ մրցակցութիւնը առիթ մը ըլլայ բազմաթիւ արուեստագաններու, իրենց յոխորտանքը, ամբարտաւանութիւնը եւ անպարկեշտութիւնը վերաքննելու:

Գեղարուեստի աշխարհին այս անցուդարձերուն կ'ընկերանայ նաեւ վէճ մը, արուեստին դերն ու տեսակը բնորոշելուն չուրջ: Քանի մը տարիէ ի վեր, արդի եւ ժամանակակից արուեստը նիւթ կը դառնայ թեր ու դէմ կարծիքներու: Յօդուածներ կը գրուին, գրքեր կը հրատարակուին: Ոմանք կոյր կերպով եւ մոլեռանդօրէն կը պաշտպանեն արդի արուեստին, որ ներս տեղ գտած մինչեւ իսկ այն անհեթեթութիւնները, որոնցմով ներկայիս ան կը վխտայ. մինչ հակառակ կողմէ ամէն գնով եւ նոյն մոլեռանդութեամբ կը ջանայ արդի եւ ժամանակակից արուեստը վարկաբեկել, երազելով դէպի անցեալ անկարելի վերադարձ մը եւ անտեսելով արդի չարժումներուն բերած նպաստը՝ արտայայտչական նոր բնագաւառներու նուաճման գծով: Բարեբախտաբար այս վէճը, մեծ մասով, մտաւորականներու, արուեստաբաններու, բանասէրներու եւ լրատուամիջոցներու կը վերաբերի եւ գաւառական կը նմանի ջուր ծեծելու…: Մինչ այդ արուեստագէտները կը շարունակեն առեղծագործել, ըլլան անոնք մեծամիտ կամ ներամփոփ: Արդի եւ ժամանակակից արուեստներուն նուիրուած թանգարանները կը բազմանան: Թէ այս հակասութիւններէն, հակադրութիւններէն, մրցակցութիւններէն, վերիվայրումներէն եւ այլազան հոսանքներէն ի՞նչ բան դուրս պիտի գայ, դուցէ դժուար է նախատեսել: Սակայն այս բոլորը ցոյց կուտայ թէ, արուեստի մարզը թեւս երբեք նոյնքան աչխուժ չէ եղած: Մարտահրաւէրները որքան մեծ ըլլան, նոյնքան մեծ պէտք է ըլլան նուաճման ի գործ դրուած միջոցները: Ցարաճուն յառաջխաղացքի այլ ուղի կա՞յ:

ՇԱՀԱՐԱԶ

ՀԱՍՔՈՎՕ (ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ) ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ՄԸ

Հասքովօ խառն բնակչութեամբ քաղաք մըն է, արդի արդիւնաբերութեամբ՝ մետալուրգիական, ծխախոտագործութեան եւ մշակոյթի միջավայր մը, ուր խաղաղ համակեցութեամբ կողք կողքի կ'ապրին ու կ'աչխատին Պուլկարներ, Թուրքեր, Գնչուներ, Հայեր եւ սակաւաթիւ Հրեաներ ու Ցոյներ:

Հայութիւնը այս քաղաքին մէջ որպէս էթնիկ – կրօնական համայնք ձեւաւորուած է մեր դարու առաջին քառորդին, երբ Փոքր Ասիայէն ու Արեւելեան Թրակիայէն հայ գաղթականութեան մէկ մասը 1922–ին ապաստան գտած է այստեղ: Սկզբնական չրջանին ան կը հաչուէ չուրջ երեք հազար հոգի, սակայն տարիներու ընթացքին այդ թիւը կը նուազի, իր եաին թողլով վերիվարումներով լի հանրային, մչակութային եւ կուսակցական կեանք մը: Այսօր ան կը չարունակէ իր գոյութիւնը, քանի մը հարիւր հայ բնակչութեամբ, եկեղեցիով ու կիրակնօրեայ դպրոցով: Ահա անոր մասին զեկուցումի մը տեղ յատկացուած էր քաղաքի Պետական արխիւի կողմէ կազմակերպուած դիտական դասախօսութեան, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 9–ին:

Սոյն դիտաժողովի ծրագիրը կազմուած էր ընդհանուր խորագրի մը տակ՝ «էթնիկ ու կրօնական համայնքներու ձեւաւորումն ու զարգացումը Հասքովոյի մէջ»: Գիտական զեկուցումներու եւ հաղորդումներու մասին պատկերացում մը տալու փափաքէն առաջնորդուած յիչենք քանի մը վերնագիրներ. «Փրոպլեմներ Պուլկարիոյ էթնիկ ու կրօնական համայնքներուն», ուսումնասիրուած աւագ դիտաչխատող, պատմական գիտութիւններու թեկնածու՝ Միլէն Ռումանովի կողմէ, «Հասքովոյի միւսիւլման համայնքը Պուլկարիոյ պետականութեան անկումէն մինչեւ մեր օրերը», զեկուցող Տիկին Լիւտմիլա Փաչինովա՝ Հոսքովոյի Պետական Արխիւի մէջ մասնագէտ: Այստեղ ցոյց արուած է թուրք համայնքի ձեւաւորումը, բարգաւաճումը ժամանակին եւ հետզհետէ անոր քանակի նուազումը եւ նչանակութիւնը քաղաքի անտեսական կեանքին մէջ: «Հասքովոյի հրէական ու յունական համայնքը» զեկուցումի նիւթ ըրած էր Տիկին Նէլլի Տոնչէվա՝ նչելով անոնց հնութիւնը եւ ներկայիս անոնց անուանական գոյութիւնը, հակառակ ամէն տեսակ ազատութեան: Անտէս չէին առնուած նաեւ գնչուները եւ տարբեր դասանքներ՝ օրթոտոքս (Արեւելեան – Ուղղափառ), կաթողիկէ ու աւետարանական, որոնց մասին հետաքրքրական տուեալներ հաղորդուեցան, առանց նըկատի առնելու Հայերը, որոնց թիւը չափազանց սահմանափակ եղած է:

Հասքովոյի հայ գաղութը իր անցեալով, զարգացումով ու ներկայով զեկուցեց Պ. Յակոբ Կիլիկեան՝ հիմնելով իր զեկուցումը գլխաւորաբար հայկական աղբիւրներու վրայ, քանի որ պուլկարական սկզբնաղբիւրներ քիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն: Ան նչեց Հայերու ներկայութեան սկզբնական չրջանը (18–րդ դարու վերջաւորութեան) եւ աւելի հանդամանօրէն կանգ առաւ հայ գաղթականութեան հաստատումին վրայ հոն 1922–ի աչնան ու ձմրան, երբ գաղութի նոր զարգացման

Ե՛ՐԲ ՆՍՏԻԼ ԵՒ Ե՛ՐԲ ՈՏՔԻ ԿԱՆԳՆԻԼ ԱՌԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Համաձայն մեր եկեղեցւոյ կանոններուն եւ աւանդութեանց, հաւատացեալները կը հեռեւին արարողութիւններու ընդհանրապէս ոտքի՝ ի յարգանս եւ ակնածանք Աստուածային հաղորդակցութեան: Մեր արարողութիւններու ընթացքին սակայն, կան ժամանակներ, երբ ժողովուրդը արձնուած է նստելու:

Ս. Աւետարանի ընթերցումները միշտ յառնկայս կ'ունկնդրուին, մինչ, «Գիրք»ի, այսինքն Հին կտակարանէն ընթերցումները սովորութիւն է լսել նստած: Պատարագէն առաջ տեղի ունեցած ժամերգութեան ընթացքին, չարականներու եւ մեղեդիներու ժամանակ կարելի է նստիլ, բայց մասնաւոր պահերու ընթացքին, ինչպէս՝ «Փառք ի բարձունս», «Նրաստեղծեալ», «Իւղաբերից Աւետարան», եւայլն, պէտք է ոտքի կանգնիլ:

Ս. պատարագի տեւողութեան, քիչ ժամանակներ միայն կարելի է նստիլ: Պատարագը կը սկսի նստած ունկնդրուած «Խորհուրդ Խորին»ով: Երբ պատարագիչը «Թագաւոր Երկնաւոր»ի ժամանակ կ'օրհնէ ժողովուրդը, ոտքի պէտք է ելլել: Կարելի է նստիլ, երբ խորանին վարագոյրը կը գոցուի եւ մեղեդի կ'երգուի: Վարագոյրը բացուելէ ետք, երբ Պատարագիչը սարկաւագներու ընկերակցութեամբ թափօր կը կատարէ, պէտք է ոտքի ելլել եւ բաժին առնել խնկարկումէն:

Նստելու յաջորդ պահն է, երբ դասէն կը կարդացուի «Գիրք»ը: Իսկ ճաչու Ս. Աւետարանին եւ անոր յաջորդող «Հաւատամք»ի ժամանակ պէտք է անպայման ոտքի կանգնիլ: Երբ պատարագիչին պատարկող հոգեւորականը կամ սարկաւագը Վերաբերում կը կատարէ, այդ մեղեդիին ընթացքին կարելի է նստիլ կամ ծունկի գալ: Բայց երբ Սկիհը գառնալով խորանին եաեւէն պատարագիչին կը բերուի, պէտք է ոտքի ելլել: Ապա, յաջորդական ժողովուրդը իրարու կը փոխանակէ իրեն արուած «ողջոյն»ը, մինչ կ'երգուի «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»ը: Ակէ ետք, կը սկսի պատարագին կենսական մասը, այսինքն՝ «Սուրբ Սուրբ»էն մինչեւ «Հայր Մեր»: Այս ժամանակամիջոցին պէտք է ոտքի մնալ, բացի «Առաքելոց» երգեցողութեան ընթացքին, ուր կարելի է նստիլ, բայց երբ պատարագիչը կը յիչատակէ Կաթողիկոսն ու Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքները, հարկ է ոտքի կանգնիլ: Սարկաւագներու «Գոհութիւն» երգած պահուն, կարելի է նստիլ եւ նստած մնալ «Ամէն եւ ընդ Հոգւոյդ քումի»ի ժամանակ: Ապոր կը յաջորդէ քարոզը եւ ապա Տէրունական Աղօթքը: Ոտքի պէտք է մնալ ասկէ ետք մինչեւ որ վարագոյրը դարձեալ փակուի եւ երգուի «Տէր Ողորմեա»ն, որու ընթացքին ոսկորուածիւն եղած է ծունկի գալ:

Ապա, «Քրիստոս Պատարագեալ» կ'երգուի եւ մաս կը բաժնուի, միչտ ոտքի մնալով: Վարագոյրը բացուելով Ս. Հաղորդութիւն կը տրուի եւ պատարագը կը մօտենայ իր աւարտին: Եթէ Հոգեհանգստեան Կարգ պիտի կատարուի քնանարար յառնկայս, ժողովուրդը կը յարգէ հանգուցեալին կամ հանգուցեալներուն յիչատակը: Պատարագիչը վերջին Աւետարանի ընթերցումէն ետք «երթաք Խաղաղութեամբ»ով կը վերջացնէ արարողութիւնը:

Մեծասկութիւն Թող Ելլայ, բայց թերեւս կրօնագիտութեան դաս մըն է այս Ակնարկը, զոր պէտք է կարել ու պահել, գոյն տերտելու համար:

Միչտ յարգելով մատի վրայ համրուող բացառութիւնները, կրնամ անվարան ըսել, թէ մեր քահանաներն անդամ կարիքն ունին այս սերտողութեան:

Զէ՛, սիրելի ընթերցողներ, ծուռ մի՛ սեւեռիք ինծի, ես գիտեմ ըսածս…:

***

Մահուան անողոք մէկ արդարութիւնն է սրբագրել կեանքին սխալները, մահացընելով անոր անմահ արձանագրուածները չատերը եւ անհատներու ցանկին մէջ անցընելով անոր մահացուցածներէն զերթէ ամէնքն ալ:

ԱՐԾԻԻ

«Մարմարա»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՐԱՒԱՆԴ

Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքներու Հարաւային Շրջանի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Ներսէս Եպս. Պետրոսեան, Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքներու Հարաւային Շրջանի Առաջնորդական Փոխանորդ Գերշ. Տ. Ներսէս Քհնյ. Պալեան եւ Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքներու Հարաւային Շրջանի Առաջնորդարանի Տնտեսական Խորհրդի Անդամներ՝ Պ. Ռուբէն Ալեքսանեան, Պ. Ռուբէն Ալեքսանեան, Պ. Ռուբէն Ալեքսանեան,

տարուան տպագրութիւնները աւարտած են, սակայն յաջորդ տարի անպայման նկատի կ'առնուին այդ կարիքները:

Այցին երկրորդ օրը վարչապետն ու հայկ. պատուիրակութիւնը զացած են Փոթի նաւահանգիստը, Սուսփայի մէջ կառուցուող քարիւղի կայանը ու բաթում: Հոն կարգ մը ձեռնարկութիւններ այցելելէ ետք Ռ. Քոչարեան այցեած է նաեւ Ս. Փրկիչ հայկ. եկեղեցին: Նոյն երեկոյեան պատուիրակութիւնը բաթումէն վերադարձած է Երեւան:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՊԱՍՏԱՆ ԽՆԴՐՈՂՆԵՐ

Պաղեստինէն, Իրաքէն, Պարսկաստանէն, ափրիկեան երկիրներէ մօտ 30 հոգի ապաստան խնդրած են Հայաստանէն, դիմելով Ընկերային ապահովութեան նախարարութեան: Գաղթականներու վարչութեան պետ Մ. Գաբրիէլեան յայտնած է թէ հարկաւոր քննութիւնները կատարուելէ ետք գաղթականի տուեալները յարմար նկատուածները որպէս այդ վկայագիր կը ստանան: Մ. Գաբրիէլեան աւելցուցած է թէ նման դէպքերը բազմանալու հակում ցոյց կու տան եւ ատոր համար մեծ լրջութեամբ պէտք է հետամուտ ըլլալ գաղթի սպասարկութիւն ստեղծելու գործին: Արդէն երկրին մէջ չատ է օտարերկրեայ քաղաքացիներու թիւը որոնք կ'ապրին առանց պաշտօնական կարգավիճակ ունենալու:

⁂

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Նոյեմբեր 19-ին, կէսօրէ ետք, աղբերբէնական գինեալ ստորաբաժանումներ խոշոր տրամաչափի գնդացիրներով ու հրաձգով կրակ բացած են Սեւանի վազաշէն բնակավայրի պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Հայկական կողմէն պատասխան առնալէ ետք հակառակորդը դադրեցուցած է կրակը:

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Բաքու լոյս տեսնող «Միլլաթ» թերթին համար Ադրբեջանի իշխանութիւնները պարզամտութիւն կը ցուցաբերեն Ղարաբաղի հարցին կարգադրութիւնը արձնչելով Քոփրնհակընի վեհաժողովին: Ըստ թերթին, հայկական կողմին որոշ առաջարկները ընդունելը պարզապէս ռազմավարական քայլ է՝ Հայաստանի դիրքը միջազգային շրջանակներու մէջ ամրապնդելու ուղղուած: Թերթը կ'եզրակացնէ թէ նչեալ հանդիպումը այնպիսի արդիւնքի մը կը յանգեցնէ, որով Ադրբեջան վերջնապէս կը կորսնցնէ վերահսկողութիւնը Ղարաբաղի վրայ:

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son

DINER DANSANT

animé par l'Orchestre

GAIDZAG'S

le Samedi 24 Janvier à 20 heures

dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris

AU PROFIT DE
L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT

Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

SOIREE DIAPORAMAS

Réalisation et présentation :
S. KARAS — R. LAUNAY
A. MELCONIAN — C. ROCH
M. et S. POITEVIN
du C.P.C.A. d'Alfortville

En final du programme :
les KHATCHKARS de l'Arménie ancienne

VENDREDI 28 NOVEMBRE à 20h45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 900 Ֆր. Պ. Միշէլ Քեհեայեանէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

A l'occasion du 100ème anniversaire de la naissance de
YEGHICHÉ TCHARENTZ

l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX de Paris accueille

Krikor BELEDIAN

pour une conférence sur le thème :

YEGHICHÉ TCHARENTZ : UNE POÉTIQUE DU DIVERS

le mardi 25 novembre à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardnal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԹԷՁԱՍԵՂԱՆ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *ASTRIG* d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel est heureuse de vous inviter au *THEYASSEGHAN*, qui aura lieu le dimanche 30 novembre à partir de 15h, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean Jaurès à Arnouville.
Venez très nombreux !

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»

et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՎԱՀԱՆՍ Ս. ՍԱՀԱԿ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 44-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Նոյեմբեր 30-ին:

Սկիզբը արարողութեան ժամը 10-ին:

(Առ ի գիտութիւն մեր հաւատացեալներուն՝ այս հանդիսաւոր պատարագը ըստ սովորութեան կարելի չէ կատարել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, որովհետեւ ջերմաթաչիրը չի բանիր):

⁂

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ քահանաներու եւ հանդուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու եւ դպիրներու հոգւոց համար:

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

■ **Bar**
■ **Restaurant**
■ **Tombola**

Ainsi vous participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԻՔՍԱՆՊՈՒՐԿի Մայրաքաղաքին մէջ, որ նոյն անունը կը կրէ, 30 հազար հոգի (ըստ կազմակերպիչին՝ 60 հազար) համախմբուած էին Նոյեմբեր 20-ին սենատքաներու եւրոպական համաձայնակցութեան հրաւէրով ճնշում բանեցնելու համար 15 Եւրոպացիներու վեհաժողովին վրայ: Այս ժողովը որ կը բացուէր յաջորդ օրը իրրեւ օրակարգ ունի մէկ հարց՝ աչխատանքը: Ցոյս չկայ որ հրաչք լուծումներ գտնուին նուազեցնելու համար եւրոպայի 18 միլիոն գործազուրկերու թիւը, բայց, միխիթարական կողմը այն է, կ'ըսուի, որ գոնէ նման ժողով մը տեղի կ'ունենայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ յաջողեցաւ հանդարտեցնել Իրաքի եւ Միացեալ — Նահանգներու լարուածութիւնը, չնորհիւ իր նախաձեռնութեամբ գումարուած Ժընեւի ժողովին, որու մասնակցեցան Ապահովութեան Խորհուրդի հինգ մնայուն անդամներու Արտաքին նախարարները: Պրիմակովի այս յաջողութիւնը հաճոյք չպատճառեց Տիկին Օլբրայթի որ թերահաւատ կը մնայ Պաղտատի բարեկամեցողութեան նկատմամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, Ս. Հիւսէյն ընդունեցաւ որ ՄԱԿ-ի քննիչներու ամերիկացի պատուիրակները Իրաք վերադառնան:

«ՎԵՐՋԻՆ ԲՈԼՇԵՒԻԿԸ», ըստ Ալէն Տիւհամէլի («Լիպերասիոն», Նոյ. 21) այսինքն Ժորժ Մառչէ թաղուեցաւ Նոյեմբեր 20-ին, Շամպինեըիի դերեզմանատունը, ինչ որ անսովոր է համայնավար ղեկավարի մը համար: Մ. Դաչէն, Թորէզ, Վ. Ռոչէ կը հանդիսին Փէռ — Լաչէզի համայնավարներու բաժանմունքը, Գոմիւնները զոհերու պատին դիմաց: Այս կարգադրութիւնը եղած է իր խնկ փափաքով: Իր կուսակիցներէն զատ, արարողութեան ներկայ եղած են Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Լ. Ֆապիուս, Ֆ. Հոլանտ (Ընկերվարական կուսակցութիւն), Լ. Ժոսփէնի ներկայացուցիչը, Փ. Մօռուա (ընկերվարական Միջազգայինի նախագահ) եւայլն, եւայլն: Նաեւ, անշուշտ, օտար երկիրներու համայնավար (այս որակումը յաճախ փոխուած կարգ մը երկիրներու մէջ) պատուիրակութիւններ: Դամբանական մը արտասանած է Ռ. Հիւ, քաղաքապետարանին առջեւ, հակառակ անոր որ ընտանիքին փափաքը չէր: Խօսք առած են նաեւ ուրիշներ գծելով Մառչէի պատկերը որ միշտ չէր համապատասխաններ իրականութեան: Երբ, Հիւ կ'ողեկոչէ այն անձը որ ճաղկած է խորհրդային մոտէլը, կը թուի որ մոռցած է որ Մառչէ խորհրդային ոչ մէկ ներխուժում պատապարտած է, չատաղոված է Աֆղանիստանի մէջ կատարուած միջամտութիւնն ալ եւ ատալինականութեան մեղմ դատապարտումն ալ բաւական յապաղումով եկած է:

ԶՈՒԲԱՑԻՍ կորսնցուց Ելմտական նախարարութիւնը, սեփականաչնորհման հատորին առթիւ ծաղած գայթակղութեան պատճառով: Իր աթոռը կը պրաւէ Միխայիլ Զաղորնով, 34 տարեկան: Զուբայիս փոխ — վարչապետ կը մնայ:

ԵԳԻՊՏՈՍի ժամամս Իսլամիա կազմակերպութիւնը որ տէր եղած էր Լուքսորի Ջարդին, հրաղադար մը առաջարկեց իշխանութեան, իր բանտարկեալներուն ազատ արձակման եւ իր անդամներուն հալածանքին վերջ դրուելուն փոխարէն:

ՇԻՐԱՔ փակելով Ֆրանսայի քաղաքապետներու միութեան 80-րդ համագումարը, յայտնեց թէ պաչտօնեներու կուսակցութեան կողմնակից է գործադիրի պարապային, բայց, ոչ միչտ: Անհրաժեչտ կը գտնէ որ ընտրեալ մը (ծերակուտական կամ ներփոխան) կապը վերջ ժողովուրդին հետ:

ՍԱՆԹիլի թաղամասին գեղջարարութեան յայտնաբերումը պատճառ եղաւ որ հարցապնդումներու տակ գտնուող անձերէն 53-ը քննութեան տակ առնուին, այսինքն՝ մեղադրանքի: Ասոնց մէջ կան մէկ դրամատուն եւ երկու ալ ապահովագրութեան ընկերութեան պատասխանատուներ:

ՄԵԾՆ — ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ Էլիզապէթ թագուհին եւ իշխան Փիլիփ, Նոյեմբեր 19-ին եւ 20-ին, հանդիսաւոր կերպով տօնեցին իրենց ամուսնութեան յիսնամեակը: Ներկայ եղան բազմահարիւր անձնաւորութիւններ, գանազան երկիրներու միապետութիւններէն, ինչպէս Սպանիոյ, Պելժիոյ թագաւորները եւայլն, եւայլն: Թագուհին չանաց ժողովուրդին մօտենալ, այն տպաւորութիւնը թողուլ որ դաս մը քաղած է Տայանայի մահէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Սեպտեմբեր — Հոկտեմբեր ամիսներուն:

Տէր եւ Տիկին Բ. Պալեան 1000 Ֆր., Օր. Գ. Գէորգեան 300 Ֆր., Պր. Ա. Ռնկանեան, Պր. Ռ. Նեվրուզ 250-ական Ֆրանք, Տիկին Ս. Ֆրէնկիւլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. Մահտէսեան 1000 Ֆր., Պր. Վ. Մխոքճեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Աղապապեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ծերունեան 200 Ֆր.:

⁂

Տիկին Վարդար Մելիքի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժ. Սոժի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Սինանեան 250 Ֆր., Տիկին Մ. Ալեանաք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Տէօքմէճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ց. Մելիք 1200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազլու 200 Ֆր.:

⁂

Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան իրենց մօր մահուան առթիւ՝ 3000 Ֆրանք, Տիկին Շնորհիկ Սաճոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Ռ. Քիլէճեան, Տիկին Ժ. Ոսկանեան դրամ մը:

⁂

Պր. Ա. Տէմիրճեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Դաժոյեան 2000 Ֆր.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25
MARDI
25 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.253 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.253

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22/24)

ԲՈՒՆԱԳԱՂԹԱԾ 85 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԱՐՑԱԽ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Հայաստանի Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան տուընթեր զազթականներու եւ բնակչութեան տեղաշարժի վարչութեան պետ Մելսիկ Գարիկեանի հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, միայն այս տարուան ընթացքին, վարչութեան միջոցով, բռնագաղթածներու 85 ընտանիք վերադարձած են Արցախ, հոն մնայուն կայք հաստատելու նպատակով:

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս որոշ քաղաքացիներ դիմելով լրատուութեան զանազան միջոցներու առիթով հնչեցուցած են բողոքելով որ մայրաքաղաքի գինուորական քանի մը պահակատուները կը զօրակոչեն իրենց զաւակները, հակառակ անոր որ բարձրագոյն ուսման կը հետեւին անոնք և իրենց այդ արտօնութիւնն (տարկեացում) ունին գինուորական ծառայութեան նկատմամբ: Ի պատասխան դիմումներու, Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, կացութիւնը պարզելու նպատակով: Հոն ըսուած է. «Ըստ Պաշտպանութեան եւ Կրթութեան նախարարութիւնների միջեւ զուգիւն ունեցող պայմանաւորուածութեան, այս տարի 235 շրջանաւարտների տրամադրուել է տարկետում զօրակոչից՝ ուսումը ասպիրանտուրայում և մագիստրատուրայում շարունակելու համար: Այդ անձանց ցանկերը կազմուել են ուսումնական հաստատութիւններում եւ համաձայնեցուել Պաշտպանութեան նախարարութեան հետ: Սակայն յետագայում մի շարք ուսանողների յաջողուել է շրջանցիկ ճանապարհներով ընդունուել տպրեր բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնների եւ առաջին հերթին գիտութիւնների ազգային ակադեմիայի ասպիրանտական բաժինը: Հետեւաբար, նրանք, ըստ գործող օրէնքի, պէտք է ծառայութեան անցնեն ՀՀ զինուած ուժերում: Բացի այդ, համաձայն "Զինապարտութեան մասին" ՀՀ օրէնքի թիւ 28 յօդուածի, ասպիրանտուրայում եւ մագիստրատուրայում սովորող արական սեռի բոլոր այն անձինք, որոնց 26 տարին լրացել է, ենթակա են ծառայել ազգային բանակում, եթէ չունեն տարկետման այլ հիմքեր»:

*
**

ԱՌԱՋԱՐԿ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐՈՒԱՆ

Հայ լրագրողներու 9-րդ համագումարին ընդունուած է Հոկտ. 16-ը հայ մամուլի Օր սահմանելու մասին դիմում մը որ ներկայացուած է Գորհրդարանին: Դիմումին մէջ նշուած է թէ 1794 Հոկտ. 16-ին Մատրասի մէջ Ցարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի լոյս ընծայած հայ առաջին պարբերական՝ «Ազդարար»ի ծնունդով է որ սկիզբը առած է հայ պարբերական մամուլը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 9-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Նոյեմբեր 20-ին, «Ժուռնալիստի Տան» մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան 9-րդ համագումարը, որ բացուած է մէկ վայրկեան լռութեամբ, ի յարգանս նախորդ համագումարէն ի վեր մահացած 118 անդամներու յիշատակին: Ապա համագումարը հաստատած է օրակարգը եւ անցած՝ տարեկան քննարկման: Ապա առնելով Միութեան նախագահ Ասպիկ Գէորգեան անդրադարձած է նախորդ 8-րդ համագումարէն (1992) ի վեր պետական համակարգին եւ լրատու միջոցներու հանդէպ վարուելակերպին կրած փոփոխութիւններուն, նշած է թէ այդ ժամանակներէն ի վեր պաշտօնապէս արձանագրուած են նոր 706 լրատուական միջոցներ:

«ԱՀԱՍՏԵՂԵԱԿ» ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ԷՐՃԱՆ ՉԻԹԼԻՕՂԼՈՒ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԱՐԱ ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ «ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»...

Ձան Ափաքլը «Սապահ» թերթի իր սիւնակին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին հիւրընկալած է, ինչպէս կը գրէ նոյն օրուան «Մարմարա»ն էրճան Չիթլիօղլու անուն հեղինակի մը դիրքին կարգ մը հատուածներ, որոնք կը վերաբերին Արա Թորանեանի դէմ գործուած մահափորձերուն:

Գիրքին խորագիրն է եղեր՝ «Պահեստի գործակատար՝ Ասալա – Փոքք» եւ հատորին ամէնէն յատկանշական բաժինը Թորանեանի դէմ գործուած մահափորձերուն նկարագրութիւնն է:

Մանրամասնօրէն պիտի չանդրադառնանք այս «լուսատեղեակ» Թուրքին հատորէն քաղուած հատուածներուն, ընդհանրապէս այն որ ըստ իրեն Արա Թորանեանի դէմ գործուած են երեք մահափորձեր ու կը գրէ այս հեղինակը. – «Սակայն ճամբաները Թորանեանի համար ո՛չ թէ երկու, այլ երեք անգամ դուռը պիտի զարնէ: Այս անգամ Թորանեան այլեւս բախտաւոր պիտի չըլլայ: Խմբակը որ տարիէ մը ի վեր յամառօրէն կը հետապնդէ Թորանեանը, երրորդ անգամ իր նպատակին պիտի հասնի: Թորանեան սպանուած է»:

Եթէ այս երանելի հեղինակին հրատարակած հատորին միւս հատուածներն ալ նոյնքան «ստոյգ» են, կը նշանակէ թէ քաւական «լուրջ» գործ մըն է:

Այսքան «լաւատեղեակ» հեղինակ մը «Մարմարա»ն ալ չփոթութեան մատնած էր եւ անմիջապէս հեռաձայնեցինք խմբագրութեան յայտնելու համար թէ Արա Թորանեան ողջ առողջ է...:

Ապա ան խօսած է մամուլի նիւթական հարցերուն, երիտասարդ լրագրողներու պատրաստութեան միջոցներուն, ինչպէս նաեւ լրագրողներու ապահովութեան եւ իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին եւլն.: Վերստուգիչ յանձնաժողովի հաշուետուութենէն ետք եզած են այլ ելոյթներ ու միտքերու փոխանակում:

Ասպիկ Գէորգեան բաց քուէարկութեամբ վերընտրուած է նախագահ: Համագումարը ընտրած է նաեւ վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի կազմ:

*
**

ՇՈՒՇԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Շուշիի երաժշտական դպրոցին 5-րդ տարեդարձը նշուած է հանդիսաւոր կերպով: Արարողութեան մասնակցած են ԼՂՀ Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարզանքի նախարար Ա. Սարգսեան, Շուշիի վարչակազմի ղեկավար Մ. Յակոբջանեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Այս առթիւ դպրոցը ստացած է նուէրներ. ղեկավար Լ. Ձիլնաւորեան ղրկած է քանոններ, ջութակներ, իսկ Հայաստանի մանկական Հիմնարկը դաշնակ մը:

*
**

Ք. ՔՈՔՍ ԿՐԿԻՆ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ Լորտերու Պալատի փոխ-նախագահ պարոնուհի Քոքս բարեսիրական հերթական այցելութեամբ Արցախ ժամանած է զլխաւորելով Քրիստոնէական միջադգային համակամութեան պատուիրակութիւնը: Արմէնփրէսին յայտնած է թէ այս այցելութեան բուն նպատակն է ծանօթանալ իրենց կազմակերպութեան կողմէ Ստեփանակերտի մէջ հիմնադրուած հաշմանդամներու յատուկ կեդրոնին գործունէութեան եւ կարիքներուն, ինչպէս նաեւ Արցախի ժողովուրդին դիւքորոշման՝ Մինսկի խումբին վերջին առաջարկներուն նկատմամբ: Հիւրերը Նոյեմբեր 21-ի իրիկունը ընդունուած են ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑԱՊԵՏԸ՝ ՖՐ. ՀՈԼԼԱՆԴ

Պրէսթի մէջ է, որ ընկերվարական կուսակցութիւնը իր համագումարը կազմակերպած էր շաբաթավերջին: Այս առթիւ է որ Լ. Ժոսփէն պաշտօնապէս կը քաջալերէր կուսակցութեան Ա. քարտուղարի իր պաշտօնէն, զոր կը պահէր գոնէ անուանական կերպով, զայն փոխանցելու համար Ֆր. Հոլլանտի որ այդ պաշտօնը կը վարէր արդէն գործնական գետնի վրայ, Ժոսփէնի կառավարութեան գլուխ անցնելէն ի վեր: Հոլլանտի ընտրութիւնը պիտի կատարուի Հինգշաբթի օր շարքային-ներուն կողմէ:

Այս համագումարին մէջ երկու աննախընթաց դէպքեր պատահեցան: Առաջինը՝ ներկայութիւնն էր համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին Ռոպէր Հիւի, որ օրուան վրտէքը զարճած էր, երկրորդն ալ համագումարին փակումն էր Մարսէյեզով,, ինչ որ երբեք չէ պատահած:

Այս երկու դէպքերէն զատ, համագումարը առիթ եղաւ նաեւ որ համակեցութեան բացասական կողմեր եւ փոխադարձ բացայայտ անհանդուրժողութիւնը երեւան ելլէ: Արդարեւ, Ժոսփէն, սրամիտ ոճով, ձաղկեց Շիրաքի Լիւքսանպուրկի արտասանած խօսքերը, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով համագումարին մէջ: Շիրաք, Լիւքսանպուրկի մէջ ելոյթ ունենալով ակնարկած էր կառավարութեան «վտանգաւոր փորձարկութիւններուն» տնտեսական գետնի վրայ», այլ խօսքով 35 ժամերու հարցին: Ժոսփէն, նախ, կը չեշտէր թէ իր կանոնն է իր երկրին քաղաքականութեան մասին չարտայայտուիլ արտասահմանի մէջ, աւելցնելու համար թէ միայն անտեսական մարզին մէջ չէ որ «վտանգաւոր փորձարկութիւններ» կ'ըլլան, նաեւ քաղաքական մարզի մէջ, ինչպէս եղան Ապրիլ 21-ին (Ժոսփէն կ'ակնարկէր Շիրաքի որոշումին Ազգային Ժողովը լուծելու):

Համագումարին մէջ, յատկանշական երեւոյթ էր սիրող միասնականութիւնը, երգչախումբը մէկ ձայնով կ'երգէր գրեթէ, հատանքները մարած էին, զիրար ատղները զիրար կը սիրէին: Գրեթէն կը վերաբերի Ժան – Լիւք Մելանշոնի որ ներքին ընդդիմութիւն մը կը մարմնաւորէ եւ սկզբունքի համար թեկնածու է Հոլլանտի ղէմ. ան բաւական ժամանակավրէպ չեշտով ելոյթ մը ունեցաւ, ոգեկոչելով Միթերանը, մատնանշելով իր վարպետը, որ կ'ըսէր իրեն՝ երբեք տեղի մի տաք, ձեր ճամբան քալեցէք, իր ելոյթը վերջացնելու համար՝ ըսաւ. «կը քալե՛մ, պարոն»:

Հիւի ներկայութիւնը բաւական նիւթ հայթայթած է, անշուշտ եւ համայնավար պարագլուխը պարտք նկատած է ճշդել. – «հակառակ ուղղութեամբ, թուի համագումար մը չէ» (թուի համագումարին է որ 1920-ին, ծնունդ կ'առնէր համայնավար կուսակցութիւնը խզելով ընկերվարականներուն հետ):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիւքսանպուրկի եւրոպական վեհաժողովին, 15-երը բանաձեւ մը քուէարկեցին հասարակաց եւ խորհրդակցական ռազմավարութեան մը չուրջ պայքարելու համար դործադրութեան դէմ: «Ընկերային» Եւրոպայի մը համար գումարուած այս ժողովին, ըստ աւանդութեան, բոլորն ալ գոհ են, բայց, կը թուի որ հոգեհանգիստի անդին, ոչ մէկ նորութիւն կայ եւ ոչ մէկ լուծում գործադրութեան մեծ յաւին գարմանի տեսակէտէն:

ԵԳԻՊՏՈՍի նախագահը խօսեցաւ Լուքսորի ոճրափորձին մասին եւ բացէ ի բաց Անգլիան դատապարտեց որպէս երկիր մը որ ապաստան տուած է եգիպտացի ահաբեկիչներուն: Անոնք հանդգնակութիւններ կ'ընեն, դաւեր կը սարքեն Աֆղանիստանի հետ: Մուպարաք չեշտեց որ այս ոճրափորձերը չէին գործուեր եթէ օտար պետութիւնները ապաստան տուած չըլլային ահաբեկիչներու: Նախագահը այս խօսքերը արտասանած է Աւստրանի մէջ, Նուպիայի թանգարանին բացումը կատարելէ ետք:

ԱԹԼԷԹԻ ՄԻՋ ձերբակալուած է խոցքի ահաբեկիչը՝ էնրիքօ Պիանքօ որ կը փնտռուէր 19 տարիէ ի վեր: Մանակցած էր վարչապետ Ալմօ Մորոյի առեւանգման եւ սպանութեան:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ, 13 հոգի սպաննուած են, որոնց 9-ը՝ լիբանանցի բնակիչներ են, բախումներու ընթացքին: Իսրայէլեան բանակը եւ իրեն օժանդակող քաղաքացիները 300 հրազուններ նետած են:

ՓԱՐԻԶի մէջ, Նոյեմբեր 22-ին, նոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ «թուղթ չունեցողներուն կողմէ: Առնոց զօրավիգ են համայնավարները, կանաչները եւ կարգ մը անձնաւորութիւններ: Ցուցարարներու թիւը 5000 էր ըստ ոստիկանութեան, 10 հազար ըստ կազմակերպիչներուն:

ԶԼՁԻՆ զօրավար Բալաուդի Տեկիլով յայտարարած է թէ Ֆրանսացի չորս պատանդներու (երեքը՝ «Էքիւիփաժ»ի անդամ) ազատ արձակման համար 3,5 միլիոն Ֆրանք փրկագին վճարուած է: Ցարդ կ'ըսուէր թէ ոչինչ վճարուած է:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ կը սպառնայ արգելք հանդիսանալ Թուրքիոյ մասնակցութեան Եւրոպայի ընդլայնման յատկացուած ժողովին, մինչ Գերմանիա ի վերջոյ, իր հաւանութիւնը տուած էր: Ծանօթ է որ Ֆրանսա եւ Անգլիա կ'ուզեն որ Թուրքիա եւս «լաւուկ կարգավիճակ»ով մասնակցի այդ ժողովին որու ներկայ կ'ըլլան անդամակցութեան թեկնածու պետութիւնները:

ՓՈՒԹԳՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանս 0 – 1 պարտուեցաւ Սոչոյէն այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դատաւորման մէջ 6-րդ տեղը կը զբաւէ 36 կէտով: Գրլուխը անցաւ Լորիան 42 կէտով իր հետեւողով Նանսին: Վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Լուհանս – Գիւիզօ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵՐ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Անցեալները երուսաղէմ էի։

Ա՞յս ուրտեղէն ելաւ, պիտի հարցնեն ընթերցողները։ Մեսրոպ Սրբազանը ի՞նչ գործ ունի Երուսաղէմի մէջ, «սէ՞ր ինկեր է սխտորնոցը, ի՞նչ է»։ Իրաւունք ունիք, քանի Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Տ. Թորգոմ Սրբազանի հետ յատուկ մտերմութիւն մը չունէի, եւ ընդհակառակն, Նիւ – Եորքի իր առաջնորդութեան օրերուն վէճեր, մրցակցութիւններ չատ էինք ունեցեր, որպէսզի Երուսաղէմ իրեն այցի երթայի։ Բայց ինչ խօսք, որ ապրողը կը տեսնէ, եւ իրաւ ալ, անցեալ Օգոստոսի 12–ին, բարեկամի մը վեցերորդ զաւակի մկրտութիւնը պատեհ առիթ հանդիսացաւ որ Սուրբ քաղաքը այցելեմ եւ հանդիպիմ Պատրիարք Սրբազանին։

Առաջին այցս չէր ասիկա. Երուսաղէմ յաճախ եղած էի վարդապետութեանս տարիներուն։ Ծնունդին եւ Զատիկին կ'երթայինք «ներկայութիւն» աւելցնելու համար, կամ էքիւմենիք ժողովներու համար։ Վերջին անգամ 1986 թ. Զատիկին էր որ Երուսաղէմ էի։ Օրուան պատրիարքը Եղիշէ Սրբազանն էր։ Կը սիրէի զինք, չքեղ մարդ էր, հոգիով հարուստ, որքա՛ն բան լսած ենք իր մասին, այնքան ժխտական բաներ, բայց երբեմն կոյր չե՞նք ձեւանար մեր սիրելիներուն մեղքերուն համար։ Բաւական հինէն ալ ծանօթ էի իրեն։ Անդուլա ըսելու կերպ մըն է ասիկա։ Իրեն հանդիպեր էի 1956 թ. Փետրուար 19–ի կիրակի յետ միջօրէին, Անթիլիասի մէջ։ Ս. Նշանի ուսանող, վանք էի գացած «առորագրութիւն» հաւաքելու համար։ Ժամածէջ որ Զարեհ Կաթողիկոսի ընտրութեան հետ կապուած առորագրութիւն հաւաքելու հարց մըն էր. չէ՛, պարզապէս այս օրերու «մոտային» կը հետեւէի, թէ՛ մեր ընկերներուն, թէ՛ ալ մեծ մարդոց եւ կամ հռչակաւոր անձերու կը դիմէինք եւ առորագրութիւն կը հաւաքէինք մեր օթոկրաֆի տետրերուն մէջ. հայերէն բառն ալ չինած էինք, «յուշամատեան»։ Ուրեմն մօտեցեր էի Եղիշէ Սրբազանին, որ համակառակ միւս եպիսկոպոսներուն (Խաղ, Շնորհք), պատանիի սիրտս գրաւած էր, քանի ժամանակ էր տուեր եւ գրեր իմ տետրակիս մէջ սա տողերը. – «պատմութիւնը իր աննուաճ երդիները ունի. երանի անոնց՝ որոնք կը հասնին այդ երազներուն իրագործման»։ Վճիտ պատգամ մը՝ որ երկինքները կը տանի պատանի մը։ Ահա 1986 թ. այս Պատրիարքին պիտի հանդիպէի Երուսաղէմի մէջ։ Ա՜ռ՛թը։ Այդ ալ պատմեմ։ Մեծ եղեռնի Ուաշինկթընի հաւաքը, 1985–ին Ափերիկահայոց կեանքին մէջ մեծ երեւոյթ էր եղած։ Անանախընթաց յաջողութիւն մը ապահովեր էինք, եւ պէտք էր որ յաջորդ տարին ինքզինքս գերազանցէի նոր եւ իւրայատուկ յայտագրով մը։ Այդ տարին երկու բան ըրինք, մէկ մը կոմիտասի յիշատակին մեծ ձեռնարկ մը՝ Նիւ – Եորքի ամէնէն մեծ սրահին՝ Էլվըրի Ֆիլըը Հոլի մէջ, մէկ մըն ալ ուզեցինք ուխտագնացութիւն մը կազմակերպել դէպի Հայաստան եւ Երուսաղէմ։ Պատեհ առիթ էր։ Այդ տարուան Երուսաղէմի Զատիկը Մայիս 3–ին «կ'իյնար», մեր Զատիկէն հինգ չաբթի վերջ։ Ուրեմն կրնայինք մեր բոլոր հանդիսութիւնները ունենալ, Ապրիլ 24–ին Հայաստան ըլլալ, Մայիս 3–ին ալ Երուսաղէմ։ Եւ ինչո՞ւ։ Գաղափարը հետեւեալն էր։ Հայաստան պիտի երթայինք եւ Ապրիլ 24–ին Ծիծեռնակաբերդ պիտի բարձրանայինք եւ դիտէինք նահատակաց յիշատակին արծարծուող բոցը։ Այդ բոցը մեզի համար խորհրդանիշն էր հայ կեանքին, վերածնած հայ հոգիին։ Ցետոյ Երուսաղէմ պիտի երթայինք եւ Զատիկի հրաշալոյցին պիտի տեսնէինք Ս. Գերեզմանին լոյսը, մեր հաւատքին լոյսը։ Եւ, այս երկու լոյսերուն խորհրդանշական միացումը մեր հոգիներուն մէջ պիտի վստահաբար ջրդեղէր մեր հայեցիութիւնն ու հաւատքը։

Բայց Ուրբաթը Շաբաթէն չուտ եկաւ եւ Մոսկուայի կրեմլինը տարբեր բաներ ընդունեց։ Զգարմանաք. օրերը այդպէս էին։ Այդ օրն ալ՝ Ապրիլ 22–ն էր, Լենինի Ծնընդեան օրը։ Թէեւ քիչ մը չատ կը տարածուիմ, բայց լաւ է որ օր մը, տեղ մը, պատմած ըլլամ այդ։

Շուրջ 40 ուխտաւոր էինք, Նիւ – Եորքէն ճամբայ ելանք եւ Պրիւսէլի վրայով հասանք Մոսկուա։ Սկսան մուտքի երկար – բարակ ձեւակերպութիւնները։ Մէկ, երկու, երեք ... բոլոր ուխտաւորներն ալ անցան անձնաթուղթի քննչական կրպակներէն եւ մտան սովետական դրախտ։ Կարզը լմն էր. կանոնած եմ փաստերի քննիչին խցիկին առջեւ եւ կ'անցընեմ անտանելի քննութիւն մը։ Դուք ալ վստահաբար ապրեր էք այդ պահը, երբ անծանօթ պաշտօնեայ մը աչքով վեր – վար կը քննէ քեզ, կը զննէ քեզ, կը մերկացնէ քեզ եւ դուն ինքզ կը սկսիս տեսակ մը ղգալ. յանցաւո՞ր եմ ծնած ըլլալուս համար։ Թաթար – ռուս սպան կը չարունակէր զննել զիս, ինծի նայեցաւ, հասակս վեր – վար ըրաւ, փաստերին նայեցաւ զարձեալ, ինծի նայեցաւ, իսկ ես սկսայ անհանգստանալ։ Մարդը իր խցիկէն երբոր դուրս ելաւ եւ ուրիշ սենեակ մը մտաւ, ըսի «հապը կլլեցինք», լուրջ բան մը կայ։ Աւելի վախցայ։ Ակնոցս նոր էի փոխեր, արդեօք ատիկա կասկածի առի՞թ կուտար, որովհետեւ փաստերի նկարը նոյնը չէ՞ր։ Շատ խօսեր ենք այս մասին։ Ոմանք ենթադրեցին որ ակնոցի – պատկերի խնդիր է, ուրիշներ խորհեցան որ ասիկա «պատիժ» էր ինծի, քանի տարի մը առաջ՝ Ս. Գայեանէ վանքին մէջ ընկերոջ մը որդիին պսակը կատարեր էի, եւ չատեր գոհ չէին մնացած որ «Անթիլիասական» մը Հայաստանի մէջ խորհուրդ մատակարարէր։ Այս ըսողները թերեւս իրաւունք ունէին, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ փեսան ինք ալ հալածուեցայ, անիմաստ տեղը իր փաստերը դրաւեցին, Լիբիա պիտի ճամբորդէր՝ արգելք եղան։ Այո, այո, այդ օրերուն՝ սովետ քաղաքացիի մը համար Լիբիա երթալն ալ դրախտ երթալու պէս բան մըն էր։

Սրամիտ ընկեր մըն ալ ըսաւ. «Գիտես ինչ, Լենինի ծննդեան տարեդարձն էր, թերթին մէջ մեծ Առաջնորդին նկարը տպուած էր եւ սահմանապահ սպան բաղդատեր էր պատկերդ թերթին նկարին հետ եւ քանի որ չատ մեծ նմանութիւն ունէիմ մեծ Առաջնորդին հետ, ըսեր էր՝ մէկ հատը կը բաւէ, չատ ալ է»։ Զեմ դիտեր, թէ որեւէ վաւերականութիւն ունի՞ այս վարկածը, բայց այսպէս կամ այնպէս, մեծ Լենինն ալ աւելորդ դարձաւ եւ այն՝ որ Պարոյր Սեւակի բառերով՝ «անվերջ նեխող բայց չփտող մի դիակ» (էր) աւելորդ դոյզ է դարձեր եւ նախապահ ելեւէնին որ առեւօտ Նիկոլա ցարի թաղուած վայրը ի չիք դարձուց Եկատերինբուրգի մէջ, հիմա ալ մէջտեղ ինկեր է ի չիք դարձընելու համար Լենինի մարմինը։ Տեսնես մէյ մը կ'ուզէ հանել Կրեմլինէն մէյ մըն ալ եւ տանիլ մօրը մօտ թաղել, Ս. Պետերսբուրգի մէջ։ Աւետարանը կ'ըսէ. Թողուցէք որ մեռելները իրենք թաղեն իրենց մեռելները։ Իրաւ ալ, 1986–ին Երուսաղէմ երթալս կը պատմէի չեմ գիտեր ինչպէս հասայ Եկատերինբուրգ եւ Ս. Պետերսբուրգ։

Բայց տխուր փաստը այն էր որ Մոսկուայի օդակայանին մէկ անգոյն պաշտօնեան որոշած էր, որ չէի կրնար Մոսկուա մնալ, հետեւաբար չէի կրնար Հայաստան ալ երթալ։ Ուխտաւոր ընկերներս ձգեցին գացին, իմ ուղեւորութիւնս այստեղ կանգ առաւ։ Եթէ պատկերաւոր բացատրութիւն մը գործածելու սիրտ ունենայի՝ պիտի տայի վիրաւոր կռունկին պատկերը, որ կը դիտէր երամին հեռացումը։ Սուրբ գրական բացատրութեամբ ալ, «հաւու թռուցելոյ ձագ մնացեալ» էի։ Տեսայ, իմացայ որ ընկերներս դուրս էին եկեր օդակայանէն։ Ես տրտում մը խուր տարուեցայ օդակայանի «աքսորեալներու» պանդոկը։ Այնտեղ կը մնային ինծի պէս մերժուածները, առանց վիզայի Մոսկուա հասած ուղեւորները, Աէրօֆլոթով ճամբորդողներ, որոնք ժամանակէ տոմսակի համար, օրինակ՝ Հոմմէն Մոսկուա կ'երթային այդտեղէն ճամբորդելու համար Պուէնոս–Այրէս։ Բայց այդ բոլորը ազատ մարդիկ էին, ես ազատ բանտարկեալ մը, առանձին էի եւ մինակ, լեզու չէի գիտեր, դրամ չունէի, աւելի ճիշդը, դրամ կա՛ր մօտս, բայց չէի յաջողած քանի մը ռուբլի փոխել եւ արդէն իսկ ապքաիկ ռուսական ճաշարանէ մը կտոր մը կալպաս գնել։ Ուրախ մտայ եւ սուիպեցի ես պիս, որ քնանամ։ Առաւօտեան որ ելայ, հիւրանոցին մէջ հանդիպեցայ Արժանթինցիի մը, Ֆրանսիսքօ Ֆորմիքային, խօսեցանք, բարեկամացանք։ Նախաճաշ հրամցուց, անշուշտ գացի, յետոյ սկսանք քիչ մը քալել։ Ինծի ցոյց տուաւ չէնքի մուտքին ծաղիկները, դեղնաւուն, հոգի գոյն ծաղիկները, գաճաճ, տխուր։ Պր. Ֆորմիքան, չեմ դիտեր բանաստե՞ղծօրէն թէ՞ արամազրութեանս ակնարկելով, ըսաւ. – «Տե՛ս, իրենց ծաղիկներն անգամ անգոյն են եւ տխուր»։ Շիտակ էր։ Ահաւոր գառնութիւն պատեր էր զիս. ո՞ւր են ընկերները..., Հայաստան հասա՞ն, Մխիթեռնակաբերդ գացի՞ն, էջմիածին կրցա՞ն երթալ եւ ներկայանալ վազէն վեհափառին։ Կեանքիս ամէնէն մինակ եւ երկար օրն էր։ Աւելի չերկարեմ։ Ճար ըրի եւ Լուֆթհանզա ընկերութեան օդանաւը առի, Թոայ Ֆրանքֆորթ, այնտեղ լայն չունչ մը առի։ Յաջորդող օրերը աւելորդ է պատմել, քաղաքէ քաղաք եղայ եւ երեքշաբթի, Ապրիլ 28–ին, Երուսաղէմի օդակայանին մէջ հանդիպեցայ 39 ընկերներուս, որոնք Հայաստան եղեր էին, Պրիւսէլ դարձեր ու հիմա եկեր էին Ս. քաղաք։ Ամէն բան մոռցանք մեր հանդիպումի ուրախութեան մէջ եւ ուղղակի գացինք Հայոց վանք եւ հիւրը եղանք Պատրիարքին։ Աւագ Հինգշաբթի օր ուխտի պատարագս մատուցի Սրբոց Յակոբեանց տաճարին մէջ։ Գիշերն ալ քարոզեցի խաւարման ժամուն եւ յաջորդ օրերուն, մասնակցեցայ հնաւանդ արարողութեանց եւ յատկապէս, վկայ եղայ Ս. Գերեզմանէն «լոյս» հանելու գունդեղ արարողութեան։ Չկրցի տեսնել Ծիծեռնակաբերդի լոյսը, բայց ատ կը տեսնէի լոյսը Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին։

***

Տարիներ անցան։ Կամուրջին տակէն ալ չատ ջուրեր անցան։ Եկաւ 1988–ի գարնաբաղեան չարժումը, եւ ցնցեց մեզ, յետոյ եկաւ երկրաչարժը՝ եւ փորձեց ցընցել աշխարհն ու մեր սրտերը։ Քաղաքական վերիվայրումները իրարու յաջորդեցին, Հայաստանը անկախացաւ, Սովետ Միութիւնը Դադոն կուգքին պէս վըռնչուր փչուր եղաւ, Պէրլինի պատը փուլ եկաւ, մենք սակայն մնացինք նոյնը՝ մեր հին տեսլութիւններով, հին ու նոր սխրերով, մեր բոլոր վերապահութիւններով ու հաշիւներով։ Ինչ դիտնամ, հիմա ալ որ այս տողերը կը մրոտեմ, հոգիս վիրաւոր է։ Հայաստանը տակաւին չկրցաւ միացնել մեզ եւ տեսլութիւնը՝ զոր տարիներով թուրքին դէմ անուցինք մեր սրտին խորը, կարծես երկրորդ բնութիւն է դարձեր մեր մէջ եւ պարզապէս սէր չունինք իրարու հանդէպ, եղբայր եղբօր հանդէպ, եւ ի զո՛ւր երգեր է Մ. Պէչիկթաշլեանը, «եղբայր ենք մենք» ... մրրկաւ զատուած եղբայրներ։ Կը ներէք որ այսպէս կ'արտայայտուիմ ու զառնութիւն կայ տողերուս մէջ։ Մեր օրերու մթնոլորտն է որ զրել կուտայ ինծի այս անհաճոյ տողերը։ Եւ այս օրերուն յոյսի ծաղիկի փոխարէն տրտմութեան չղաբշն է պատեր չուրջ բոլորս։

Այս տողերը գրեր էի Շիքակոյի մէջ Հոկտեմբեր 14–ի երեկոյեան, երբ Ադամ Վեհափառին կ'ընկերանայի իր շրջապատոյտի ընթացքին։ Հիմա Հոկտեմբեր 22–ն է, Ուաշինկթընի եկած եմ Յուսաց Տիեզերական Պատրիարքին հետ ըլլալու համար։ Կը շարունակեմ։

Այս յօդուածը սկսայ գրել Երուսաղէմ այցելութեանս առիթով։ Պատմեցի թէ վերջին անգամ ինչպէ՞ս Երուսաղէմ գացեր էի եւ թէ 1997 թ. ալ ինչո՞ւ կ'երթայի։ Հիմա պատրիարքը Թորգոմ Սրբազանն է, ըսի։ Իրաւ ալ, որքա՜ն ջուր է անցեր կամուրջին տակէն։ Եղիշէ Պատրիարք վախճանեցաւ 1990 թ. Փետրուարի սկիզբին, ամիս մը յետոյ իրեն միացաւ Շնորհք Պատրիարքը։ Իրենցմէ առաջ յաւիտենութեան դիրկը անցած էր Տիրան Սրբազանն ալ։ Ատտուած լուսաւորէ իրենց հոգին։ Հետաքրքրական է սակայն գիտնալ, թէ ինչպէ՞ս կ'ապրին այնտեղ իրարու հետ։ Այստեղ, ազգենականին մէջ ինչ որ ըրած են եղած՝ մոռցուած է, եւ կամ իրենք ալ մոռցուած են։ Հիմա իրենց տեղ ուրիշներ կան։ Եղիշէ Պատրիարքին յաջորդեց Թորգոմ Սրբազանը, Գարեգին Սրբազանն ալ յաջորդեց Շնորհք Պատրիարքին։ Թորգոմ Սրբազանին ալ Նիւ – Եորքի մէջ յաջորդեց Յովժակ Սրբազանը, եւ այդ պաշտօնին հետ ալ երեւի չարկեց այդ Աթոռի հոգերը, քոմփլէքսները, թէմական միութեան հարցին հետ կապուած տագտուկները, եւ Մեսրոպ Սրբազանին հետ ապրելու – չապրելու զլխացաւանքը։

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ ՄԸ

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ ՔԱՆԴՈՒԻԼԷ ՏԱՄԱՄԵԱԿՆԵՐ ԵՏՔ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՍ ՓՐԿԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒԻ ՁԱՆԱՁԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼՈՎ

Խորհրդային Միութեան հիմնադիրները վճռած էին, որ իրենց յեղափոխութեան մայրաքաղաքը դադրութիւն պիտի ունենար կայսերապաչտ պատմութեան ոլորտին դուրս։ Համայնավարութեան «ղեկտրանութիւնն» ու պաղափարանութիւնը կը պահանջէր նախկին բոլոր «ղեկտրանութիւններուն» եւ պաղափարանութիւններուն քանդումը։ 1917ը կոչուած էր վերջ տարին ըլլալու։ 1918–ին Լենին հրամայեց ցարական բոլոր կոթողները փոխարինել «աչխատաւորներու փրկութեան նուիրուած կառոյցներով»։ Այն եկեղեցիները, որոնք Կրեմլինի հրամանով քանդուելու դատապարտուած չէին, լքուեցան, կամ չուկայի ու պահեստանոցի վերածուեցան։ Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ փոխարինուեցաւ հանրային արտաքնոցով մը։

Սակայն համայնավար վարչակարգին անկումէն ետք եւ Մոսկուայի հզօր քաղաքապետ Եուրի Լուժկովի իշխանութեան գալէն ի վեր ճիգ կը թափուի չահագործելու Մոսկուայի խորհրդանիշները՝ Ռուսերուն եւ աչխարհին ապացուցելու համար, թէ երկիրը մտած է պատմութեան բնական հունին մէջ։

«Մոսկուա՛, մենք քու զաւակներդ ենք» վերնագիրով իր գիրքին մէջ Լուժկով կը փորձէ վերստեղծել քաղաքին անցեալի տեսլականը։ Լուսանկարներ, գեղանկարներ, գծանկարներ եւ հին քարտէսներ օգտագործելով՝ ան կը նկարագրէ Հոմմի նման փառահեղ Մոսկուա մը, քաղաք մը՝ հարուստ իր նկարագիրով եւ ճարտարապետութեամբ։ Այնպէս, ինչպէս Ստալին որոշած էր նոր Մոսկուա մը ստեղծել՝ քանդելով անոր նախախորհրդային անցեալի մնացորդները, Լուժկով վճռած է վերակառուցել անոնցմէ չատերը։ Քանի մը տարուան ժամանակամիջոցին վերակառուցուած կամ վերանորոգուած են բազմաթիւ կոթողներ, ինչպէս՝ Ազգային պանդոկը, կարմիր հրապարակին Յարութեան դարպասը, Թրեթիակով պատկերասրահը եւ պատմական այլ կոթողներ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ «ԱՖԻՈՆԸ»

Լուժկովի վերակառուցումներու ծրագիրին մէջ կեդրոնական տեղ կը գրաւէ Քրիստոս Փրկիչ Մայր տաճարին վերակառուցումը։ Շինարարական որեւէ ծրագիր Ռուսիոյ յարութեան ձգտումը եւ անոր փառահեղութիւնը այնքան չի մարմնաւորեր, որքան Ռուսիոյ մեծագոյն տաճարին վերակառուցումը։ Այս եկեղեցին 1931–ին Ստալինի հրամանով կողոպտուած եւ ականահարուած էր։ Քրիստոս Փրկիչ Մայր տաճարին պատմութիւնը կախարդական իրապաչտութիւն մը կը բովանդակէ՝ ռուսական ոճով։ 1812–ին, Նափոլէոնի պարտութենէն ետք, Ռուսիոյ Ալէքսանդր Ա. ցարը ստորագրած է հրամանագիր մը՝ պատուիրելով, որ մրցում մը տեղի ունենար ճարտարապետներու միջեւ, նախագծելու համար ռուս ժողովուրդին մեծ յաղթանակը ոգեկոչող եւ Ռուսիոյ պահպանումին համար Աստուծոյ հանդէպ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը արտայայտող մայր տաճար մը։ Անոր կառուցումը տասնամեակներ տեւեց։ Ատիկա հիմա իր ու իմ խնդիրն է։ Թորգոմ Պատրիարքին հետ առնելիք – տալիք չունիմ. Թորգոմ Պատրիարքը հիմա Երուսաղէմի Հայոց Առաքելական Աթոռի Պատրիարքն է։ Ատեն մը եղաւ, որ կաթողիկոսացու ալ էր, եւ երբ կաթողիկոսականն տեղապահ եղաւ, այն ժամանակ ալ կրցաւ հասցնել, ինչպէս Հայաստանցիք կ'ըսեն, վիրաւորել զիս։ Այդ ալ չպատմեմ։ Սրտիս մէջ թող մնայ։ Նիւ – Եորքեան իր օրերուն յաճախ կրած էի այդ վիրաւորանքները եւ մոռցած։

(Շար. 1)

ւած է: Սակայն, 1883–ին երբ ի վերջոյ կատարուած է օծումը, անվիճելի էր, թէ անիկա եկեղեցաշինութեան ամէնէն վատնէն ծրագիրներէն մէկը եղած էր: Տաճարը ունէր ոսկեայ 5 գմբէթներ, որոնցմէ ամէնէն բարձրը մինչեւ 30 յարկանի չէնքի մը սլացքով կը խոյանար դէպի երկինք: 14 զանգեր կային չորս աշտարակաուներու մէջ: Զանգերուն ընդհանուր ծանրութիւնը 65 թոն էր:

«Թերեւս ամէնէն չնաշխարհիկ եկեղեցին չէր, սակայն նոյնիսկ ինծի պէս անհատները հոն կերթային պարզապէս բարեկամներու հետ ըլլալու եւ դուրսի գրաւոյգիին մէջ հանդիպելու համար», կը վերյիշէ համայնավարական արուեստագէտներէն վերապրած գրագէտ մը:

Մոսկուայի պետական իր բուն վայրին մէջ վերակառուցուած այս տաճարին արձանագրութեան վերջերս, Մոսկուայի հիմնադրութեան 850–ամեակին առիթով վայելելու համար: Շինարարական աշխատանքներուն գուգահեռ, նոյն հոգաշերտին վրայ փոքր ցուցասրահի մը մէջ կը պատկերասփռուի տաճարին բարձրացումին եւ անկումին պատմութիւնը: Անիկա կը նկարագրէ, թէ ինչպէս 1920–ական տարիներու սկիզբը Լենին սկսած էր մեծ պայքար տանիլ այս եկեղեցիին դէմ՝ հրամայելով, որ կրօնական արարողութիւնները դադրէին հոն: Վարդապետ մը իր զոյգ աչքերը եւ լեզուն կորնցուցած էր եկեղեցին պաշտպանելուն պատճառով: «Պետութիւնը այսպէս կը պայքարէր ժողովուրդին ափիոնին դէմ», կ'ըսէ տեսերիզը՝ նկարելով համայնավար ղեկավարներու հակակրօնականութեան: Քանի մը տարի առաջ խորհրդային ժամանակներու դրսրոցական աշակերտները տարբեր ձեւով կը սորվէին այս եկեղեցիին պատմութիւնը:

Քրիստոս Փրկիչ եկեղեցին քանդելու որոշումը դաղտնի արուած է: 1931–ի Յուլիսին խորհրդային դաղտնի ոստիկանութեան գործակալները ու կոմսոմոլի աշխատաւորները ձեռնարկած են կողոպուտի հսկայական գործողութեան մը: Անոնք պատերէն պոկած են մարմարէ մեծ չերտեր, կոտրած եւ վար առած են գմբէթը, խլած են խաչերն ու սրբանկարները: Ի վերջոյ 1931–ի Դեկտեմբեր 5–ին մանդատներ ականներով ամբողջացուցած են «գործը»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԲՈՒՐԳԸ»

Ստալինի համար Քրիստոս Փրկիչ տաճարը հնամեայ Ռուսիոյ խորհրդանիշն է: Հետեւաբար ան կը ձգտէր զայն փոխարինել «խորհուրդներու պալատով» մը: Անիկա այնքան վիթխարի պիտի ըլլար, որ չուքի մէջ պիտի ձգէր այդ ժամանակներու արդիականութեան մեծադոյն խորհրդանիշը՝ Նիւ–Եորքի Էմփայր Սթէյթ Պիլտինկը: Մոսկուայի համար նման երկնաքեր մը պիտի մարմնաւորէր համայնավար վարչակարգի յարատեւութիւնն ու հանճարը: Անիկա պիտի դառնար Մոսկուայի «բուրգը»: Ստալին վերացուցած էր նախագիծ մը, որ էմփայր Սթէյթ Պիլտինկէն 35 մեթր աւելի բարձր պիտի ըլլար, եւ որուն գագաթին պիտի վեհեղուէր Լենինի այնքան վիթխարի արձանը, որ Միացեալ–Նահանգներու Ազատութեան արձանին կրկնապատիկ մեծութիւնը պիտի ունենար: Լենինի ցուցամատը միայն 4,5 մեթր պիտի ըլլար:

Ստալինի նախագծումը անփառունակ վախճան մը ունեցաւ: Փորուած հիմերը չուտով վերածուեցան ճահճացած գարշահոտ հսկայական աւազանի մը: Հաւաքուած ջուրը ուշացուց չինարարական աշխատանքները, որոնք անորոշ ժամանակով յաձախ արդիւնքը եղած են իրենց մեծաւորներուն անպատասխանութեան եւ խայտառակութեան: Մոսկուան կրնար ապրիլ առանց Սովետներու Պալատի, եթէ չուներ քաղաքապետ մը, որ միաժամանակ կը ձգտի հինը վերակառուցելու եւ նորին ազատ ճամբայ բանալու: Այսուհանդերձ Քրիստոս Փրկիչ Մայր տաճարին վերակառուցումը միաժամանակ տարակարծութիւն եւ հպարտութիւն ստեղծած է: Անիկա ի վերջոյ պիտի արժէ 300 միլիոն տոլար: Մոսկուայի հիմնադրութեան 850–ամեակին առիթով աւարտեցաւ անոր արտաքին պատերուն մարմարապատումը: Շինարարական աշխատանքները սկսած էին 1995–ի Յունուար 7–ին, ուղղափառ քրիստոնեաներուն Ս. Ծննդեան տօնին օրը: Այժմ Լուժկով քննադատութիւններու թիրախ դարձած է տաճարը արագօրէն վերակառուցելու համար ըրած մսխած ըլլալու պատճառով: Ան ռուսական դրամատունէ մը 53 քմ. ոսկի առած է տաճարին չորղորդիալ գմբէթը բարձրացնելու համար: Աւելի՛ն. յայտնի չէ, թէ այցելուները որքա՞ն պիտի հիանան այս տաճարով: Անոր սկզբնական կառոյցը Մոսկուայի ճարտարապետութեան արեւմուտքցի պատմաբանի մը՝ Քաթլին Պըրթընի կողմէ նկարագրուած էր իբրեւ «ահռելիօրէն տգեղ»:

Ոմանք Քրիստոս Փրկիչ Մայր տաճարին վերակառուցումը կը նկատեն պատմութեան հանդէպ արդար դոնուելու կեցուածք մը, ինչպէս նաեւ՝ 1917–էն առաջ արձանագրուած ռուսական պատմութիւնը վերյիշելու եւ արմատներու վերադառնալու ընթացք մը: Ուրիշներ արդահատելի կը գտնեն արդէն իսկ ոչ այնքան հիանալի տաճարի մը յար եւ նման օրինակով վերակառուցում մը, մանաւանդ՝ մէկ օրէն միւսը յանկարծ «հատատցեալ քրիստոնեայ» դարձած ղեկավարներու կողմէ, որոնք ապօրինի ձեւով դոյացած դումարներ կ'օգտագործեն շինարարական վիթխարի ծրագիրներ իրականացնելու համար: Սակայն անդին կան նաեւ մարդիկ, որոնք չինարարական նման ծրագիրներու մէջ կը տեսնեն ռուսական իսկական ոգիին վերակենդանացումը:

Համադրեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ԼՐԱՏՈՒ ՊՐԱՒՈՒՆՔ

Թէյլըը հիմնարկը կը ներկայացնէ Տիքըան Տատրեանի եւ Էլիզապէթ Վալքէրի ելոյթները Նոյեմբեր 27–էն Դեկտ. 20:

FONDATION TAYLOR,
1, rue La Bruyère, Paris 9ème.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 14–ի Ուրբաթ իրիկունը, Լիոնի կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, քանի մը լրագրողներ, նոր վերադարձած Հայաստանէն, տուին իրենց տպաւորութիւնները, պատմեցին ինչ որ տեսած էին եւ ղգացած Հայաստանի եւ Արցախի մէջ:

Ճշդենք՝ տեղակատուութիւնը կը վերաբերէր ընդհանրապէս կրօնքի. ներկայ լրագրողները մասնագէտներ են այդ ճիւղին եւ անդամներ՝ Ֆրանսայի կրօնական լրատուներու ընկերակցութեան: Ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան առաջնորդած էր վերապատուելի Սամուէլ Սահակեանի կողմէ, վարիչ «Սոլիտարիթէ Քրոթէսթանթ Ֆրանս – Ամէնի»ի: Երեկոյթը կը վայելէր Նորվան Եպիսկոպոսի ներկայութիւնը: Առիթներ ունեցայ միջամտելու:

Ցայտագրին վրայ նշուած չորս լրագրողներէն ներկայ էին միայն երկուքը՝ Ժանին Բալուլեան Լիոնի «Լը Փռոկրէ» թերթէն եւ Լուի տը Գուրսի Փարիզի «Լա Գրուայ»էն: Լիոնի հայ երիտասարդ մը, Փասքալ Մակէսեան՝ որ կ'աշխատի Ֆրանսայի կրօնական (կաթոլիկէ ձայնասփիւռին մէջ), կը վարէր ասուլիսը:

Ունկնդիրներուն թիւը սպասուածէն աւելի քիչ էր. քանի մը տասնեակ անձեր միայն, հակառակ անոր որ չօշափուած նիւթը պէտք է շատեր հետաքրքրէր:

*
**

Նորութիւն մը տեղեկացուցած չենք ըլլար եթէ դրենք թէ ներկայիս մեր հայրենիքին մէջ կայ կրօնական զարթնում մը զոր կը քաջալերեն եւ անկէ կ'օգտուին նաեւ Հայ Առաքելական եւ Հայ Կաթոլիկ եկեղեցիները, գարաւոր Հայ Առաքելական Եկեղեցիին կողքին: Կան նաեւ, դժբախտաբար, աղանդներ, իրենց յաձախորդներով, որոնք չահախնդիր:

Ըստ վերապատուելի Սահակեանի, ներկայ այս հաւաքոյթին, երեք եկեղեցիներն ալ կը դործակցին էքիւմէնիք ոգիով:

Էջմիածինի 1700–ամեայ վարկը կը մնայ անխախտ: Լուի տը Գուրսի՝ որ զրեթէ անծանօթ էր, նախապէս, հայ իրականութեան, ճշդեց այդ կէտը, երեկոյթին ըսկիզբէն: Ըսաւ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցին բացարձակ մեծամասնութիւն է հոն. դանելու համար բողոքական մը, կաթոլիկ մը, պէտք է փնտռել...»:

Իր խօսքին մէջ, Ժանին Բալուլեան չեշտը դրաւ, մանաւանդ, հոգեւոր ասպարէզի մէջ մտնել փափաքողներուն առատութեան վրայ: Ըստ լրագրողին, ամէնուն համար տեղ չկայ ուսանելու: Պէտք է կարդի ապահել:

Ունկնդիրներէն Պօղոս Հալաճեան՝ որ աշխատած է Հայաստան Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ գործունէութեան ծիրին տակ, տեղեկացուց որ Հայաստանի մէջ ամէնէն չատ հաւատացեալ իրարու քով բերող եկեղեցին Էկլիզ տը Փանթըքոթն է, ուելի քան հազար հոգի...

Լրագրողները համամիտ չեղան ըսուածին. դիտել տուին՝ հազար հոգի թերեւս, անդամ մը, տեղ մը, բայց միւս եկեղեցիները ունին պաշտամունքի տեղեր աւելի չատ եւ, ընդհանրապէս անոնց իւրաքանչիւրին հաւատացեալներուն ընդհանուր պումարը աւելի բարձր է:

*
**

Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին առօրեայ կեանքին, քաղաքականութեան, Արցախի կնճիռին, զրեթէ չխօսուեցաւ ատոնց մասին:

Ընդգծենք սակայն ինչ որ ըսաւ Լուի տը Գուրսի Ղարաբաղ կատարած իր այցելութեան առթիւ: Կ'ամփոփենք՝ «ժողովուրդին հաստատամտութիւնը խիստ տպաւորիչ է, Ղարաբաղին պատրաստ է ամէն գոհողութեան: Եթէ միջազգային քաղաքականութիւնը չհասկնայ այդ, նկատի չառնէ զայն, Ղարաբաղի վէճը չի կրնար լուծուիլ»:

*
**

Այս երեկոյթէն մեկնեցանք այն տպաւորութեամբ որ Հայաստան կ'ապրի խաչասէր կրօնական զարթնումի շրջան մը եւ, ներկայիս, բաց դաշտ մըն է՝ ուր զանազան եկեղեցիներ ու իրենք զիրենք եկեղեցի նկատող խմբաւորումներ, ըսենք աղանդներ, խիստ մրցակցութեան մէջ են եւ կը գործածեն անխտիր, կարելի բոլոր միջոցները իրենց հետեւորդներուն թիւը աւելցնելու համար: Ու էջմիածին կը դիտէ այդ բոլորը հանդարտօրէն, կոթնած իր 1700–ամեայ հրաշալի անցեալին վրայ:

Անճնական տպաւորութիւն մըն է այս. լրագրողները չըսին այդպիսի բան մը որոշակի...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ժ.

– Խօսք տուած եմ, պէտք է որ երթամ:

– Որո՞ւ խօսք տուիր, դոչէց Մարգար էֆէնտի:

– Գոհարիկ հանըմին, ինծի պիտի սպասէ, մխասին Մաննիկենց պիտի երթանք...

– Ուրիշ օր մը կ'երթաս:

– Վաղուան համար խօսք ըրած ենք: Բայց ինչո՛ւ չես ուզեր կոր որ երթամ, անիկա բացատրէ՛...

– Քիչ մը առաջ ըսի պատճառը, պարապ տեղը ասոր անոր բերնին ծամոց կ'ըլլանք կոր:

– Բերա երթալո՞վս:

– Հրամմեր ես, Բերա երթալովդ:

– Դուն այսօր տարօրինակ բան մը եղեր ես, խելքս չի հասնիր կոր:

Եւ Տիկին Սաթեն բարկութեամբ ոտքի ելաւ ու հեռացաւ սենեակէն:

Վաճառականը թերթը ձեռք առաւ, չկրցաւ ընթերցումը չարունակել:

– Աշխարհ ժամադրութի՞ւն մը ունի Խոսրով էֆէնտիին հետ, կը մտածէր, որ այսքան կը պնդէ Բերա երթալու:

Այս կասկածը իր մտատանջութիւնը կ'աւելցնէր:

– Սխալ ըրի, մտածեց, այսպէս վարուելով, լաւագոյն էր ձայն չհանել ու թոյլ տալ որ երթայ, յետոյ ծածկաբար գինքը հետապնդել, այս կերպով միայն կարելի է ճշմարտութիւնը հասկնալ: Այո՛, ջանանք խնդիրը անոյշ տեղը կասել... ասանկ բաներու մէջ վարպետութեամբ պէտք է գործել:

Վաճառականը այս խորհրդակցութիւնները ընելէ ետքը, սպասեց որ կինը գայ որպէսզի իր սխալը դարմանէ:

Բայց Տիկին Սաթեն չերեւցաւ եւ Մարգար էֆէնտի գայն ճաշի տանեն միայն տեսաւ:

Ճաշէն յետոյ երբ սենեակը առանձնացան, վաճառականը դրպանէն երեք ոսկի հանեց՝ կնոջը տուաւ եւ ըսաւ.

– Կը բաւէ՞:

– Բաւական է, պատասխանեց կինը պաղ կերպով մը:

– Առտո՞ւն պիտի երթաս Բերա թէ կէսօրէն ետքը:

– Ճաշէն յետոյ:

Մարգար էֆէնտի այս կերպով միջադէպը փակուած նկատեց ու սիկառէթ մը վառելով սկսաւ թերթը կարդալ:

Բայց Տիկին Սաթեն գոհ չէր եղած հաւատեցած այս ձեւէն: Կ'ուզէր բացատրութիւն մը ունենալ էրկանը հետ, քալեւերուած մանաւանդ անոր հաչտարար ընթացքէն:

– Քիչ մը առաջ ի՞նչ էր այդ դիտողութիւններդ վաղը Բերա երթալուս մասին, հարցուց յարձակողական ձեւով մը:

– Կը ներես, պատասխանեց վաճառականը, ուրիշ բանի մը բարկացած էի ու այդ պատճառաւ դրդռուած...:

– Ի՞նչ բանի:

– «Ճանըմ», գործի մասին...

– Գիշ չէ ... դուրսը բարկանաս՝ տունդ գաս կնկանդ հետ անիրաւ տեղը կռիւ փնտռես:

– Կը ներես ըսինք ա՛...

– Ըրէ՛, ելի՛ր, անկէց վերջն ալ կը ներես, ... առաջին անգամ չէ որ ասանկ վարմունք մը կ'ունենաս, մանաւանդ այս վերջին տաներդ...

– Էյ ի՞նչ ընենք, բնաւ դիտողութիւն չընե՞նք:

– Արդարացի դիտողութիւն մը ունիս նէ՝ ըրէ, ո՞վ բան կ'ըսէ:

– Դուն արդարացի դիտողութիւնն ալ չես ընդունիր:

– Ո՞վ է ըսեր...

– Անցած օր դիտողութիւն մը պիտի ընէի եւ չատ ալ արդարացի, բայց բերանս չբացի, որովհետեւ բնութիւնդ գիտեմ:

– Ի՞նչ դիտողութիւն, ըսէ՛ տեսնենք, պոչեց Տիկին Սաթեն:

– Տեսա՞ր, դեռ չըսած արդէն կը բորբոքիս կոր...

– Պարապ խօսքեր չեմ ուզեր, սա դիտողութիւնդ ըսէ՛ նայինք:

– Ըսելիքս այն է որ ուրիշ անգամ եթէ թէյ խմել կամ կաթօ ու չաքար առնել ուզես Թուլամիին չերթաս:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ աղէկ անուն մը չունի այդ խանութը:

– Առաջին անգամն է որ կը լսեմ կոր ատիկա:

– Կրնայ ըլլալ, բայց ատ ասանկ է... այդ տեղը ժամադրավայրը եղեր անհատներու...

– Ի՛նչ խենթ խօսք:

– Այդէն տեսակ կիներ կ'երթան այդ խանութը:

(Շար. 51)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԼԻՑ.–

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, բարերարներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Նոյեմբեր 30–ին:

Պատարագը ժամը 10–ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՎԱԼԱՆԱ ~ Ս. ԱԱՀԱԿ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
44–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Նոյեմբեր 30–ին:

Սկիզբը արարողութեան ժամը 10–ին:

(Առ ի գիտութիւն մեր հաւատացեալներուն՝ այս հանդիսաւոր պատարագը ըստ սովորութեան կարելի չէ կատարել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որովհետեւ ջերմաքաշիը չի բանիր):

*
**

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ քահանաներու եւ հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու եւ պիւրներու հոգւոց համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ
ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
Օծման 40–ամեակ

Դեկտեմբեր 14

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ–ԺԷՐՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻԿԻ

ԼՈՓՕՆ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 21–ին,
C. A. Q. — Avenue de Saint-Jérôme:

ՄՆՆԴԵԱՆ ՁԱՇԸ

Յունուար 10–ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

*
**

Խիւֆ Թարգմանչաց Դպրոցի

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 20–էն սկսեալ

Ս. ՅԱԿՈԲ ~ ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, ուր է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մեծոց՝ Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *ASTRIG* d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel est heureuse de vous inviter au *THEYASSEGHAN*, qui aura lieu le dimanche 30 novembre à partir de 15h, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean Jaurès à Arnouville.

Venez très nombreux!

A l'occasion du 100ème anniversaire
de la naissance de
YEGHICHÉ TCHARENTZ

l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
de Paris accueille

Krikor BELEDIAN

pour une conférence sur le thème :

**YEGHICHÉ TCHARENTZ :
UNE POÉTIQUE DU DIVERS**

le mardi 25 novembre à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardnal Lemoine / Monge

—— Entrée libre ——

Conférence - Concert

COMMEMORATION
DU
90ème ANNIVERSAIRE
DE LA NAISSANCE
ET DU
30ème ANNIVESAIRE DU DECES
DU
COMPOSITEUR - PIANISTE

**Koharig
GAZAROSSIAN**
(1907 - 1967)

Oeuvres présentées par :
Sahan ARZRUNI
Conférencier - Pianiste

Avec la participation de :
Arthur AHARONIAN,
Henri ALECIAN,
Nora ARMANI,
Chouchig BULBULIAN,
Haïg DAVTIAN,
Anton MATALEV,
Rudolph SULZENBACHER

Dimanche 30 Novembre à 17h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)

**GRANDE
BRADERIE
DE NOEL**

**POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE**

**Les Samedi et Dimanche
29 et 30 NOVEMBRE**

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

■ **Bar**
■ **Restaurant**
■ **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

SOIREE DIAPORAMAS

Réalisation et présentation :
S. KARAS — R. LAUNAY
A. MELCONIAN — C. ROCH
M. et S. POITEVIN
du C.P.C.A. d'Alfortville

En final du programme :
les KHATCHKARS de l'Arménie ancienne

VENDREDI 28 NOVEMBRE à 20h45

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»

et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935**

UGAB-Paris IDF : Stages d'été de l'UGAB à New York

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
reçoit

le Vendredi 28 Novembre à 20 heures

ARTHUR BOHDJALIAN
Coordinateur européen pour le programme de stages d'été de l'UGAB à New York

Entre 30 et 35 étudiants d'origine arménienne
venus des quatre coins du monde
participent chaque année à ce programme qui offre des stages de deux mois dans des domaines très variés.
Logés à la résidence universitaire de l'Université de New York, ces étudiants profitent des différentes attractions de la ville et plongent dans la culture arménienne grâce à des séminaires, des concerts et des cours de danse.

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS (Métro: Courcelles)
—— Tél. : 01. 42. 27. 12. 26 ——

• Entrée gratuite •

L'ECOLE BILINGUE D'ALFORTVILLE SAINT MESROB

organise un

Dîner Dansant

animé par *G R I C H A et son Orchestre*
avec la participation du violoniste *ALEXANDRE CHIRINIAN*
et les FRERES NAZARIAN

le Samedi 29 Novembre

au Gymnase Lapierre, Allée du 8 Mai 1945 à Alfortville

• Participation aux frais : 250 Frs •

LE COMITE DES PARENTS D'ELEVES DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

organise

un DINER DANSANT

sous l'animation de *Orchestre S A S S O U N*

le samedi 13 décembre à partir de 20 heures

Salle GEORGES G A R V A R E N T Z
avenue Paul Vaillant Couturier — 95400 Arnouville-lès-Gonesse

Participation aux frais Adulte: 190 F., Enfant: 100 F.

— *Réservation obligatoire au* : 01. 49. 36. 10. 43. —

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
MERCREDI
26 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·254 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.254

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ յայտարարեց Նոյեմբեր 24–ին, Պրուսէլի մէջ որ դէմ կը մնայ կարգ մը թղթածրարներու, արգելք հանդիսանալով որ արտաքին նախարարները կարենան յառաջացնել աշխատանքները, ինչ կը վերաբերի Անգարայի հետ յարաբերութիւններուն: Գլխաւոր երկու թղթածրարները կ'առընչուին մաքսային Միութեան գործադրութեան գալին ընդլայնումին եւ Թուրքիոյ մասնակցութեան Եւրոպական յանձնաժողովին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը՝ Հիւպէր Վեարին չրջապտոյտ մը կ'ընէ Մերձաւոր–Արեւելք եւ կը պղուշանայ Իսրայէլը քննադատելէ լինչպէս ըրած էր Սեպտեմբերին, ընկերվարական խորհրդարանականներու առջեւ «ազէտալի» պրակելով Նեթանիահուի քաղաքականութիւնը: Այս անգամ, խոհեմ է, եւ յայտարարած է Երուսաղէմի մէջ. – «Հոս եմ հարցումներ ընելու, լսելու, վերլուծելու եւ հասկնալու համար»: Միւս կողմէ, վարչապետութեան գրասենեակի պետին՝ Լիոլըրմանի հրաժարականը նոր հարցեր կը ստեղծէ Նեթանիահուի համար: Մորհրդային Միութենէն գաղթած ծայրայեղ–աջի այս անձը շատ թշնամիներ ունէր իր կոշտ ու կոպիտ մեթոտներուն պատճառաւ եւ Ռասփութինին կամ ՔԱ–կի–Պի որակումները սովորական էին իրեն համար: Յայտարարած է թէ չուզեր քաւութեան նոխազ մը ըլլալ:

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆի դատավարութիւնը պիտի չվերսկսի Նոյեմբեր 27–ին, ինչպէս նախատեսուած էր, էնթակային առողջական վիճակը վատթարացած ըլլալով: Փափոնի երկու թոռքերն ալ վարակուած են եւ դատարանին նշանակած բժիշկն ալ նոր քննութիւններ պահանջած է: 88 տարեկան, Փափոն երբեակ կմրջումի էնթարկուած է եւ այժմ թոքատապէ կը տառապի: Տուժող կողմի փաստաբանները ռազմավարութիւն կը նկատեն Փափոնի հիւանդութիւնը եւ պաշտպան փաստաբանները որոշեցին այլեւս առողջական զեկոյցներ չտալ, վերլուծած այդ մեղադրանքներէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կարգ մը քաղաքներու մէջ հանրակառքերու վարորդներու գործադուլը կը չարունակուի: Այս չարժումը հետեւանք է տեւական յարձակումներու որոնք կը գործուին վարորդներու դէմ, ընդհանրապէս անչափահաս տղոց կողմէ: Լիլ, Միւլհուզ, Ռուան, Տէօնքէրք, Նանսի գրեթէ անդամալոյծ մնացին չափաթի մը աւելի: Ռուանի մէջ, 13–րդ օրն էր Նոյեմբեր 25–ին, որ չարժումը կը չարունակուէր: Այլ քաղաքներ զոհացում տացան ապահովութեան ուժերու ներկայութեան պատճառաւ: Ներքին նախարարութիւնը կը չանայ հարկ եղած միջոցներով փրկել օրէ օր վատթարացող կացութիւն մը: Վարորդներ վիրաւորուած են, երբեմն նաեւ ճամբորդներ, կառքերն ալ թալանի կը տրուին:

«ՏՕՐՕՆ ԵՒ ԵՍ» խորագրուած գրքոյկ մը, 22 միլիոն տպաքանակով, ժողովուրդին պիտի բացատրէ եւրոպական դրամանիշին գործածութեան կէտերը: Ֆրանսայի Ելմտական նախարարութիւնը որոշ յապաղումով ձեռնարկած է տեղեկատուութեան այս արշաւին, որ պիտի կատարուի նաեւ մեքենաներու միջոցաւ, գրասեր մամուլի (կէս էջ) եւ պիտի արժէ 39 միլիոն ֆրանք: 1999 Յունուար Մկկէն Էօրօն եւ ֆրանքը նոյն դրամի մը երկու տարբերակները պիտի ըլլան: Նոյն թուականէն ելեկտրականութեան, կազի, հեռաձայնի հաշուեցոյցերը պիտի ներկայացուին Էօրօ–ով եւ ֆրանքով: Եկամուտներու յայտարարութիւնները մինչեւ 2002 կրնան ֆրանքով կատարուիլ:

ՍԵՐԲԻՈՑ հակազդայնական ընդդիմութեան առաջին պարագլուխներէն՝ Իվան Ճիւրիք մեռած է Փարիզի մէջ, 50 տարեկանին, զոհ արագընթաց հիւանդութեան մը: Պելկրատի համալսարանի փրոֆէսէօր, մասնագէտ էր Բիւզանդիոնի պատմութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉ ԳՐԵՑԻՆ Ժ. ՄԱՌՇԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան նախորդ ընդհանուր քարտուղարին մահը պատճառ եղաւ որ մամուլը չհետաքրքրուի երկակի սիպաբը. նոյնիսկ ժամանակավրէպ դազափարներու յամառ պաշտպանը ու համակրելի զեկավարը: Տարբեր էն արտասահմանեան թերթերու արժեւորումն ալ: Լեհական մամուլի ականաւորներէն մէկուն մէկ, օրինակ, ան կը ներկայացնի բաւական երկիմաստ եզրանգներով ալ: Փ. Մոցինոկի կը գրէ թէ ան միշտ պատմութեան խաղին եկած դէմք էր. ինք կ'ըսէր քան մը, պատմութիւնը՝ այլ բան:

1972–ին երբ ձեռք առաւ կուսակցութեան զեկավարութիւնը, ան քուէներու չուրջ 20%–ը ունէր: Իսկ երբ 1994–ին ձգեց ընդհ. քարտուղարութիւնը, այդ համեմատութիւնը կէսի իջած էր: Իր մահէն չարաթ մը առաջ իրմէ հարցազրոյց մը լոյս տեսած էր, անցեալի հարազատ ոճով գրի առնուած: Այսինքն, հարցումներն ալ պատասխաններն ալ գրուած էին իր կողմէ: Հոն, առանց որ մէկը զինք պարտադրէր, Մառշէ կ'ըսէր թէ «1976–ին իսկ» իր կուսակցութիւնը դատապարտած էր ստալինականութիւնը: «1976–ին իսկ» ... երբ այդ թուականին Պրուժէժովի դատապարտումէն 20 տարի անցած էր: Մինչ իտալացի իր զաղափարակիցները իրենք իրենց խղճին քննութեան ձեռնարկեցին փրակեան զարունէն ետք ու վերաքննութեան էնթարկեցին Մոսկուայի հետ իրենց յարաբերութիւնները, Մառշէի հաւատարմութեան վրայ ոչ մէկ տուեր ինկաւ: Ո՛չ Լեհաստանի 1970 Դեկտեմբերի պատահարները, ոչ Սախարովի աքսորը, ոչ Սոլիտարնոսքի ստեղծումը, ոչ ալ զօրավար Ժարուսէլսքիի վարչակարգին կողմէ պատերազմական վիճակի յայտարարութիւնը ստորակէտ մը փոխելու մղեցին զինքը: Մառշէ երբեք չզղաց թէ ո՛ր կողմէն կը փչէր պատմութեան հովը:

Ֆրանսայի մէջ «Համայնավարութեան սեւ դիւրք»ին հրատարակութիւնը, ըստ լեհ լրագրողին, յաւելեալ պատճառ մը կուտայ չաւ չցաւելու համայնավար պարտկուխին կորուստին: Կարելի է մտածել որ պատմութեան մեծագոյն նուէրը եղած էր անոր, իր գլխաւորած կուսակցութեան իշխանութեան տիրանալու անյաջողութիւնը: Հակառակ պարագային համայնավարութեան զոհերու թիւը յայտարարուած 80 միլիոնէն քիչ մըն ալ աւելի պիտի ըլլար: Ի վերջոյ, պատմութիւնը կարծուածէն աւելի ներողամիտ եղաւ Մառշէի նկատմամբ, զինք իր դիրքը առնելով որպէս ծիծաղաշարժ ճախատած մը եւ ոչ որպէս ոճրագործ մը:

Այս կարծիքը չի բաժներ Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա կազեթա»յի մէկ լրագրողը. ան Մառշէն կը նկատէ վճռակամ, յանդուգն զեկավար մը որ չէր վախնար իր քաղաքականութեան մէջ յանկարծական փոփոխութիւն բերելէ: Անիկա կ'ըսէր միշտ պահպանելու համար իր կուսակցութեան դիրքերը: Ան գաղափարաբանութեան դերին չէր, կը գրէ Ա. Պանկէօքի, այլ ընդհակառակն, կ'ընէր այնպէս մը որ գաղափարաբանութիւնը ծառայէր իր չահերուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՉԵԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

Շաբաթավերջին, կառքի արկածի հետեւանքով, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հրաչեայ Յովհաննիսեան, 78 տարեկանին:

Ծնած էր 1919–ին, Շահար (Արմաւեանի չրջան) գիւղը, 1938–ին աւարտած է Երեւանի Ստ. Շահումեան միջնակարգ դպրոցը, ապա հետեւած պետական համալսարանի բանասիրական ճիւղի ուսերչնի եւ դրականութեան բաժանմունքին: 1941–ին մեկնած է բանակ եւ 1942–ին մասնակցած է պատերազմին Դոնի, Ստալինգրատի ռազմաճակատները: Պատերազմի վաղորդայնին աշխատած է արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական Ընկերութեան, «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրին մէջ: 1955 – 59 եղած է «Գրական Թերթ»ի խմբագիր, 1959 – 75 Գրողներու Միութեան վարչութեան Բ. քարտուղար: Բանաստեղծական իր ծանօթ գործերն են. – Իմ կեանքի երգը, Երկրորդ հանդիպում, Հրաչալի այգեպան, Վայրի վարդ, Անմահութիւն, Բանաստեղծութիւններ (2 հատոր) եւլն. եւլն.:

Նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի կարգադրութեամբ կազմուած է կառավարական յանձնախումբ նախագահութեամբ Վանօ Սիրադեղեանի, յուղարկաւորութեան կազմակերպութեան համար:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 12–էն 14 հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի Գրողներու Միութեան Տան մէջ, ապա ժամը 14–ին թաղումը տեղի կ'ունենայ Երեւանի քաղաքային Պանթէոնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 24/25)

ՀՅԴ–ի ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 5 – 12 Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է ՀՅԴ–ի արտակարգ գերագոյն ժողովը, ծրագրի եւ կանոնադրութեան փոփոխութեան օրակարգով: Գերագոյն Մարմնի անդամ Գեղամ Մանուկեանի արտայայտութեամբ, ծրագիրը իր «արժէքային համակարգով եւ գաղափարական ուղղութիւնով փոփոխութիւն չի կրեր»: Ծրագիրը այժմէական նպատակներ նպատակ ունեցած է աւելի դիւրին ընկալելի ընել գայն: Գ. Մանուկեան ըսած է թէ 107 տարուան ընթացքին չորս անգամ վերամշակուած է ան: Փոփոխութիւն կատարուած է կառոյցին մէջ. մեկնելով կուսակցութեան ապակեդրոնացումի սկզբունքէն, Հայաստանի Գերագոյն ժողովը ամէն չրջանի քաղաքական իր գործունէութեան ծրագիրը մշակելու իրաւունքի որոշում տուած է. այսինքն, այսուհետեւ Հայաստանի Գերագոյն ժողովը պիտի պատրաստէ հոն տարուելիք քաղաքականութեան հիմնական դիծերը. անոնք պատրաստուելէ ետք հանրութեան պիտի ներկայացուին որպէս Դաշնակցութեան ծրագիր:

Գ. Մանուկեան անդրադարձած է նաեւ Գերագոյն Մարմնի անդամ Ռուբէն Յակոբեանի հրաժարականին. ան կը բացատրուի Գերագոյն ժողովին վճռական ձայնով, ոչ թէ իր, այլ Ռոլան Շահոյեանի մասնակցութեամբ: Գ. Մանուկեան ըսած է թէ հրաժարականը ընդունուած է, բայց տակիս չի նշանակեր որ Ռ. Յակոբեան չի մասնակցիր աշխատանքներուն. ան չեչտած է. «Ռ. Յակոբեանի Գերագոյն Մարմնի անդամ լինելը չի նշանակում քաղաքական գծի շեղումներ կամ ինչ որ ձեւափոխումներ»:

*
**

Յ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԻՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՈՒ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

Նոյ. 24–ին, Մորհրդարանի «Հանրապետութիւն» խմբակցութեան նախագահ Տէր Յուսիկ Լազարեան յայտնած է թէ այդ պաշտօնէն կը հրաժարի, քանի որ լինք նաեւ Մշակոյթի, Գիտութեան, Կրթութեան յանձնաժողովին նախագահն է եւ միշտ պաշտպանած է այն տեսակէտը թէ այս վերջին պարտականութեան տէր մէկը պէտք է ազատ ըլլայ ու Մորհրդարանին մէջ այլ պաշտօն չունենայ:

Ան անդրադառնալով ՀՀՇ–ի վակ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հետ Արցախի հարցին մասին իրենց հանդիպումին ու ակնարկելով լուծումի քննարկելի տարբերակներուն մեծ թիւին, ըսած է թէ պէտք է ընտրել այն մէկը որ ամէնէն օգտակարն է հայկական կողմին համար: Ինչ կը վերաբերի իր անձնական կարծիքին, Հայաստանի դիրքերը այսօր աւելի ուժեղ են եւ ուրեմն լուծումը գտնելը աւելի իրական: Աւելցուցած է թէ ինք հետու է խնդրին նայուածքի կատմամբ զգացական մօտեցում ունենալէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓՈՓՈԽԷ ՆԵՂՈՒԻՑՆԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անգարա աւելի քան տարիէ մը ի վեր նիզակ ճօճելէ ետք Մոսկուայի դէմ որ կը նախընտրէր վառպան քարիւղը Սեւ Ծովու եւ նեղուցներու ճամբով փոխադրել, որոշած է վերաքննութեան ենթարկել այդ մասին կանոնադրութիւնը ու մեղմացնել զայն: Որոշումին զրգռապատճառը Ուսլինկերի նեցուկն է Մոսկուայի նախընտրութեան: Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ, կատարուելիք փոփոխութիւնը կարելի պիտի դարձնէ քարիւղատար նաւերու անմիջապէս, առանց սպասելու անցքը: Անգարա կ'ըսէ թէ արդէն այդ կանոնադրութիւնը մեծ ճնշապարանքով պատրաստուած էր եւ այս առիթով հարկաւոր փոփոխութիւնը, յայտնած է տարուն: Ինչ կը վերաբերի Ուսլինկերի նեցուկին, ան պարտադրելու համար հարկաւոր փոփոխութիւնը, յայտնած է թէ միայն այդ պայմանով կողմնակից կ'ըլլայ Բաքու – ձէյհան նաւթատարին: Նաեւ առաջարկած է որ նեղուցներէ անցքը էնթարկուի միջազգային մարմնի մը հակակշռին. մարմին մը որ պիտի կազմուի Ծովային միջազգային կազմակերպութեան չրջանակին մէջ: Ատիկա նպատակ ունի նեղուցներէն փոխադրելի քարիւղ ունեցող բոլոր երկիրներուն եւ ընկերութիւններուն հաւասար իրաւունք տալու: Այլ խօսքով՝ Ռուսաստան եւ ամերիկեան մեծ ընկերութիւններ դժգոհ են որ նեղուցներէն անցնելիք տարեկան 60 միլիոն թոն քարիւղին 28 միլիոն թոնը Թուրքիոյ իրաւունքը կազմէ:

Անգարա վճռական կերպով մերժած է նեղուցներէ անցքին հակակշիռը միջազգային մարմնի մը փոխանցելու տեսակէտը, պատասխանելով թէ ատիկա ոտնձգութիւն կ'ըլլայ Թուրքիոյ գերիչխանութեան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵՐ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Բայց, ժամանակը չատ բաներ կը մոռցընէ, չատ յաւեր կ'ամոքէ:

1995 թուականի Յունուարի վերջին օրերուն Փարիզ էի, «Երկիր եւ Մշակոյթ» միութեան տարեկան համագումարին: Ընկերքը եղաւ եւ սրտի կաթուած մը ունեցայ: Փարիզի եւ Պլինյելի հիւանդանոցները ինկայ, յետոյ լաւացայ եւ Նիւ – Եորք վերադարձայ: Միշտ ալ ըսած եմ, որ այս հիւանդութիւնս ճակատագրական պիտի ըլլար ինծի համար, բայց նաեւ՝ նախախնամական: Ինչեւէ: Նիւ – Եորքի մէջ զարձեալ հիւանդացայ եւ մեռաստաներորդ ժամուն ստիպուեցայ ջնջել Հայաստան մեկնումս: Անտանելի ցաւ եղաւ ինծի ներկայ չըլլալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան, որուն պիտի մասնակցէի իբրեւ Կիլիկեան Աթոռի ներկայացուցիչ: Գիտէի անշուշտ, որ Գարեգին Վահափառը պիտի ընտրուէր, փոքրիկ եղած միջոցիս Վեհափառը ինք ալ Փարիզէն անցաւ եւ Հայաստան երթալու եւ դառնալու առթիւ, երկու անգամ հիւանդանոց ինծի այցի եկաւ եւ ալ զգաստ նիք չէր, որ ինք Անթիլիասէն պիտի փոխադրուէր էջմիածին: Անակնկալ էր անշուշտ ա՛յն վրդովցը, երբ Մարտ ամսու սկիզբին Հայաստանի նախագահը իր խօսքը ըսաւ, եւ աշխէն – ձախէն վայնասուններ բարձրացան, որոնք եթէ չկըրցան արգիլեցին Ամենայն Հայոց Գահակալը: Ինչեւէ, պատմութիւնը իր վճիռը պիտի տայ այդ մասին: Հիմա Ապրիլ 4–ն է եւ հիւանդանոցէն Առաջնորդարան եկայ, եւ ապա զայի քրոջս տունը հանգստանալու: Ի՛նչ հանգստանալ· 3 – 4 ազբիւրէ լուրեր կը առնուամ էջմիածնայ քուէարկութեանց մասին: Ա. քուէարկութիւն, Բ. քուէարկութիւն, հինգ – վեց թեկնածուներ, քուէարկութեան արդիւնքներուն հետ միասին սիրտս կ'ելեւէջէր: Աստուած իմ, «սենարիօ»ին մէջ այսպէս բաներ չկային. Գարեգին Վեհափառը այդպէս Հայաստան պիտի չերթար: Սըրտիս զարկը որ հազիւ *fonctionnel* տակ առնուած էր, սկսաւ զարձեալ անկանոն դառնալ: Նոր դէղ, հանգիստ եւ ի վերջոյ՝ երեւանէն լուրը հասաւ – Գարեգին Վեհափառը զարձեր էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս:

Քանի մը ժամ յետոյ հեռաձայնը հընչեց: Ժաժակ Սրբազանն էր, Ս· էջմիածնէն: Ինծի կ'աւետէր եւ կ'ըսէր որ Գարեգին Վեհափառը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուած է, եւ հիմա ալ առանձնասենեակէն, կ'ուզէր հետս խօսիլ: Ցուզեցայ, չնորհաւորեցի եւ յիշեցի Եսթեր Թադուհիին խօսքը՝ «եւ ո՞վ գիտէ, եթէ ոչ յայսմ ժամանակի թագաւորեցեր»: Օրսան եւ պատմութեան մարդն էր, եւ ես երջանիկ էի եւ պիտէի որ օրհնանքս ալ իրեն կը հասնէր, զերեզմանատեղ էի տակաւին: Ցետոյ Վեհափառը ըսաւ ինծի, թէ «ընկալուչը պահէ», Թորգոմ Սրբազանը հետզ պիտի խօսի: Եւ իրաւ ալ, հընչաչք էր. Թորգոմ Սրբազանը ակաւ հետս խօսիլ, չնորհաւորել եւ պատուիրել նաեւ, որ սիրտս ամուր պահեմ: Ես ուրիշ աշխարհի մէջ էի, երջանկութեան արցունքները (խմինս, Մանուէլինը չէ) կը ցայտէին աչքերէս: Մրրկաւ զառուած եղբայրներ ի միասի՞ն, էջմիածնէ զմբէթին տակ սէր եւ միութիւն...: Երեւակայեցէք, ի վերջոյ մէկ կողմէ՝ Գարեգին Կաթողիկոս, Թորգոմ Պատրիարք, Ժաժակ Սրբազան, հեռախօսին միւս կողմը՝ հիւանդ սրբազան մը: Զերկարեմ, աշխարհը իմս էր, աշխարհի ամէնէն երջանիկ անձն էի, դառն ու ապի օրերը զացեր էին, նոր արշալոյս կը ծիածանուէր Հայոց Եկեղեցւոյ երկնակամարին վրայ, յոյսի եւ փառքի օրեր կը զացուէին:

Եւ այս բոլորին մէջ, տեսայ որ սրտիս մէջ տաքուկ տեղ մը կար Թորգոմ Սրբազանին համար:

Բայց երեւի կանխապէս պատճառ մըն ալ կար որ պատրիարքին հանդէպ աւելի քաղցրը արտայատրուիլն տածէի: Փարիզեան հիւանդութեանս օրերուն էր, կարծեմ յիշեցի որ Կիրակի Յունուար 29–ին տագնապ ունեցայ, եւ քանի մը օր յետոյ ամէն բան լաւ էր, երբ, Փետրուարի 1–ը պիտի ըլլար: Գիշեր էր, չունէ չեմ կրնար առնել «բան մը ըրէ, բան մը ըրէ» կ'ապաչէի լիոնցի բժիշկին: Պեխաւոր, ազնիւ մարդ մըն էր: Ու ալ բան չեմ յիշեր, եւ րեք օր անդիտակից մնացեր էի, ու աչքերս բացի Շաբաթ օր, Փետրուար 4–ին: Այդ քանի մը օրերը ո՞ւր էի, չեմ գիտեր· քաւարա՞ն զացեր էի, Գրիգոր Տաթեւացիի «կայա՞ն»ն էի, չեմ գիտեր: Բայց պիտէի որ այդ չարաթ առաւօտուն կամաց – կամաց կեանքի եկայ եւ յաջորդ օր, Կիրակի յետ միջօրէին ալ կրցայ նոյնիսկ Նիւ – Եորք հեռաձայնել:

Կիրակի երեկոյ էր երբ աչքերս վերբացի· դիմացս երկու հոգի կանգներ են: Ծանօթացայ, հայր ու որդի էին, Տոքթոր Կարօ Կարապետեանը եւ իր որդին Վիզէնը: Երկուքն ալ բժիշկ, երկուքն ալ սրտաբան: Վիզէնը հրաչք ներկայութիւն եղաւ այդ օրերուն: Մտերմացանք հօր եւ որդւոյն հետ: Ցետոյ Վիզէնը զարձաւ Ամերիկայի իմ սիրելի ընկերներուս, բժիշկներուս եւ Ֆրանսայի հիւանդանոցի անձնակազմի միջեւ կապը: Ալ վերջացան Ֆրանսացիներուն օ–լա–լա–ները՝ հեռաձայնի անվերջ կանչերուն դիմաց: Միայն Վիզէնը լրաւունք ունէր վիճակիս մասին տեղեկութիւն քաղելու եւ Ամերիկա փոխանցելու: Թէ ինչպէ՞ս այս բացառիկ արտօնութիւնը՝ չեմ գիտեր: Հին ծանօթներ չէինք բայց «որդի նմանութիւն հօրն քերէ»: Հայրը ազնիւ, բարի, եկեղեցասէր անձ էր, երուսաղէմցի Հայու որդին ալ ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, բացի եթէ հօր ազնուագոյն օրինակը: Ինչպէս որ պիտի տեսնէի՝ Վիզէնի որդիներն ալ պիտի զերազանցէին իրենց հայրը՝ իրենց ազնուութեամբ, հայեցիութեամբ, հայերէն լեզուի հանդէպ բծախնդիր կեցուածքով: Քանի մը չարաթ յետոյ այնքան բարեկամացեր էինք, որ որոշեցինք հիւանդանոցէն առաջին ելքի օրս յատկացընել պատյտ մը, դէպի մօտակայ Փիթիվիէի քաղաքը, ուր, ծանօթ էի արդէն, կը գտնուէր Թ. զարու պատկանող հայ սուրբի մը, Սէն Կրէկուար տը Փիթիվիէի մատուռ – զերեզմանը, ուխտատեղին: Փետրուար 26–ի Շաբաթ յետմիջօրէին էր, ցուրտ էր զուրսը եւ ես ալ զանգաղ քայլերով, անվստահ քայլերով բարձրացայ ինքնաչարժ· հինգ – վեց հոգի էինք, տոքթոր Կարօն, որդին Վիզէնը, «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի ընկերներէն Գեղամն ու Ստեփանը, լիբանանցի բժիշկ մը: Ի՛նչ լաւ զգացում էր ապրիլ, ընչել, նչենիներուն ճերմակ – ճերմակ ծաղիկները տեսնել, պայծառ կապոյտին նայիլ: Ուխտի այցէս յետոյ պիսքրօ մը մտանք, սուրճ ալ խմեցի (առանց սիկառէթի ալ կ'ըլլայ եղեր): Առաջին փորձս ալ անցաւ: Ուրեմն՝ կրնայի ապրիլ :Հինէն ու նորէն խօսեցանք, երթի ու գարձի ճամբուն: Ինքնաչարժին մէջ, յանկարծ կը զառնամ իմ բարեկամիս ու կ'ըսեմ. «Ամէն բան կը հասկնամ, կը հիանամ, եւ ուրախ եմ որ ձեզի պէս բարեկամներ ունիմ, բայց բան մը չեմ հասկնար. այսքան ազնիւ մարդ էք, ինչպէ՞ս Թորգոմ Պատրիարքին հետ կրնաք մտերիմ ըլլալ»: Պատասխանը հետաքրքրական էր, «Սրբազան, Թորգոմ Սրբազանը տարբեր մարդ էր Երուսաղէմի մէջ: Ամերիկան ուրեք պինք...»: Հասկըցայ, համայնակուլ Ամերիկան կրնա՛ր ուրեմն խաղալ հայ մարդու հոգեխառնութեան հետ, ի՞նչ գիտնամ թերեւս իմ հին ծանօթներս ալ ինծի ըսեն. «Հայր Մեսրոպը տարբեր մարդ էր, Ամերիկա դնաց՝ ուրուեցաւ»: Ես ի՞մ, ճիշդ ատենն է, որ այս բացատրութիւնը արտաբերէ երեւանցի ընկեր մը:

Հիմա դարձեալ Երուսաղէմ եմ: Երկու պիչեր մնացի այս անգամ, դարձեալ Պահճա Թաղին քարաչէն համալիրին մէջ: Օգոստոս էր, արեւը կիզիչ, բայց ամէն բան փայլուն եւ պայծառ կ'երեւէր: Այս Թաղին մէջ եղեր էի 30 տարի, 10 տարի առաջ: Նօսթալժի ունէի՞ հինին ... չատ վստահ չեմ, բայց կը զգամ որ հին Երուսաղէմցիները, հին միաբանները որքա՜ն կարօտ եւ սէր ունին իրենց սրտին մէջ, երբ կը խօսին Պահճա Թաղին մասին: Ամէն մարդ իրեն համար յիշատակ կը պահէ, իմս՝ սահմանափակ է եւ սակայն քաղցր է: Հին չէնք մըն էր նախկինը, հոս – հոն ալ փլատակ: Հատատբեստ պատերը իրենք տեղեակ կրնային ըլլալ ... Ժրտեւի մէջ: Այնքան լայնանիստ էին: Ցետոյ հին վարդապետները կային, 17–րդ դարէն մնացած չուլլու միաբաններ, որոնք տարբեր օրերու մթնոլորտ կը բերէին: Սանդուխներէն վեր որ բարձրանայիր, դիմացը, ձախն, Հայր Մաշտոց Վրդ· Բարիլոսեանի խուցն էր: «Երկիրը քառակուսի է» կը պնդէր, եւ հատանաբար այդ տեսութեան վերջին մոհիկանը: Ուրիշ վարդապետներ ալ կային, մեծ ու երիտասարդ: Մենք երիտասարդներու հետ մտերիմ էինք: Տարեկից էինք, նոյն երաղներով ճամբայ ելած, կային, հիմա չկան: Աչքերս ի զուր կը փնտռէ զիրենք: Հինէն հիմա մէկ – երկու միաբաններ մըննացած են: Միւսները նորեկ են, խանդավառ են, սիրալիր են, բայց կարծես տարիքի տարբերութիւն ունինք (չուներո՞նք) եւ կը զգամ: Կը ծանօթանամ, կ'ուրախանամ: Բայց կը փնտռեմ հին ընկերներս որոնք յիշողութեանս մէջ կ'երեւին երեսնց երիտասարդ պատկերով: Հիմա հանդիպէի՝ 50 – 60–ի մէջ պիտի ըլլային, բայց յիշողութեան պատատուին վրայ ատնոնք մնացած են իրենց երիտասարդի դիմագծով: Ոմանք, գիտեմ ա՛լ չկան, ուրիշներ կարգաթող եղան, ցրուեցան եւ յամպէտս վատնուած եղան: Ուրիշ ընկեր մը ունէի, զարձաւ հատու վաճառականի, օր մըն ալ լսեցի որ մեռեր է, հապա քառատնամեայ: Ինչո՞ւ, ոչ ոք գիտցաւ, ոչ ոք հարցուց: Միշտ տխրութիւն մը կուգայ վրաս, երբ կը յիշեմ այս բազքը՝ որոնք եթէ ապրէին, եթէ հոգեւորական մնացած ըլլային՝ այսօր մենք մե՛ր սերունդին պատկանող 30 – 40 հոգեւորականներ եւս պիտի ունենայինք: Ի՛նչ մեծ ուժ էր ատիկա, քանի պիտի ըլլար 50 – 60–ի մէջեւ եղող վարձառու, իմաստուն սերունդ մը: Սերունդ մը առբողջ կորսնցուցինք կուսակրօնութեան եւ աւելի ճիշդը՝ չհասկցուած ըլլալու պատճառաւ: Ահա այսպիսի մտածումներ կը յառաջանան ինծի՝ երբ կը չրջիմ Ս. Յակոբայ բակին մէջ: Ցետոյ կ'երթամ վանքի սեղանատունը: Լիւքս տեղ է, ամէն բան նոր է – սեղան, ապառներ, նախաճաշի մատուցումն ալ սելֆ – սերվիս է, 8 – 10 ճաչատեսակներ կան: Պա՛հ ... ժամանակին՝ ալիւմինիւմ պնակի մէջ 8 – 10 հատիկ ձիթապտուղ կրնար ըլլալ, չերտ մը հաց: Զորեքչաբթի եւ Ուրբաթ օրերուն՝ թահին – պեէմեզ: Հիմա եկուր եւ ըսէ թէ ո՞ր մէկը աւելի համով էր: Հիմա նոյնիսկ կը փնտռեմ վանքի հին չայտանն ալ, թէյը մէջը, չաքարն ալ հետը:

***

Պահ մը յետոյ վանքի գրատունն եմ: Գրքերու դէդերու վրայէն կը ցատքռտեմ հին ու հազուագիւտ գրքերու փնտռտուքով: Վարդապետները ազնիւ են, սիրալիր: Եղբայրներ ենք, կը զգամ: Տարբեր միաբանութեանց կը պատկանինք, տարբեր սերունդներու կը պատկանինք, բայց Հայ Եկեղեցին ներքին կապով մը մեզ հարազատ կը գարձնէ իրարու:

Տարբեր տպաւորութեանց յաճախանքին տակ եղայ, երբ մտայ Ս. Յակոբայ տաճարը: Աղօթեցի Ս. Գլխադիրի գերեզմանին վրայ, յետոյ սկսայ չրջիլ, հիանալ, զարմանալ: Դարերու ծալ–ծալ ճաչակները կան, արուեստը կայ, նկարչութիւնը կայ, Քէօթահիան կայ, հարիւրաւոր կանթեղները կան եւ այս բոլորին մէջ՝ Ս. Յակոբայ անմահն եւ յանկուցիչ խաղաղութիւնը: Ճիշդ է, 1700–ամեակի քարտուղարը կ'արթննայ մէջս: Նօթեր կ'առնեմ, սուրբերու եւ հայրապետներու պատկերները կը դիտեմ եւ կը զարմանամ՝ որ մինչեւ հիմա մէկ հատիկ վարդապետ չէ եղած որ նկարած ըլլայ եւ ալպոմ մը ապած ըլլայ, այս բոլոր պատկերներով (կամա՛ց – կամաց, չքողոքէք որ սխալ է Մեսրոպ Սրբազանը, մենք քանի հատ ալպոմ ունինք պիտի ըսէք: Գիտեմ, տեսած եմ. բայց խեղճ են եւ քնաւ արդարութիւն չեն ըներ Ս. Յակոբի հարստութեան): Մեր երանելի հայրապետները, մեծանուն պատրիարքները կան այստեղ, միեղերական ժողովներու պատկերները կան այստեղ, աննման Տիրամայրներ կան այստեղ: Ինչ եւ է: Կը քալեմ աջ ու ձախ: Հիմա Եղիազարը Աչթամպցիի կառուցած կամ «դատաւորած» Ս· էջմիածին մատրան մէջ եմ: Կը մտածեմ այս հետաքրքրական մարդու մասին, որու մասին իրաւ է որ քանի մը էջ զրած եմ, բայց հիմա չեմ կրնար չյիչել այս անձը, որ յաջողած էր Հայ Եկեղեցւոյ ամբողջ նուիրապետութիւնը մարմնացնել իր մէջ: Արդարեւ, ո՞վ մարիփէքը ունեցած է նախ ըլլալ երուսաղէմի պատրիարք, յետոյ երթալ եւ պատրիարք ըլլալ Կ. Պոլսոյ: Ցետոյ երթալ Հալէպ եւ ... Կիլիկեցոյ Թորոս Կաթողիկոսէն կաթողիկոս օծուիլ (այո, չիտակ կարդացիք): Իրաւ որ միայն Հայ Եկեղեցին կրնայ ասպարէզ տալ նման տարօրինակութեանց: Այդ մարդը յետոյ կուգայ եւ Երուսաղէմ կը բնակի, Ս. Յակոբի կից Ս. էջմիածինը կը չինէ, եպիսկոպոս կը ձեռնադրէ, միւռոն կ'օրհնէ: Օր մըն ալ էջմիածնի Յակոբ կաթողիկոսը (Զուղայեցի) կը վախճանի, Աթոռը թափուր կը մնայ: էջմիածնի միաբանները ալ կը հաւաքուին եւ այս պատրաստի կաթողիկոսը առօք – փառօք էջմիածին կը տանին, կաթողիկոս կը նստեցնեն: Հիմա՝ Ս· Յակոբայ մէջ կը մտածեմ իր մասին, եւ կը յիշեմ իր տապանաքարը՝ Ս· Գայեանէի վանքին մէջ, Խորէն Մուրատրկեան կաթողիկոսի դրացնութեամբ: Աստուած իմ, ինչ տարօրինակ բան է մարդու միտքը, որքա՜ն արագ է, որքա՜ն ոստոստուն է, եւ որքան արագ կերպով կը թռչկոտի մտածումէ մտածում, պատկերէ պատկեր: Երեւի յիշողութիւնը պատկեր է, մեր մտքին մէջ (հիմա semiconductor–ները ի՞նչ կ'ընեն, չեմ գիտեր· արդեօք պատկերներո՞վ կ'աչխատին):

(Շար· 2)

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, օր, Նոյեմբեր 16–ին, Իսի լ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ եկեղեցիի ուխտն օրն էր:

Ժամը 9·30 առաւօտեան ժամերգութենէ վերջ, հանդիսաւոր պատարագ մատուցեց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Միւռոն Վարդապետ, Խորանին ծառայեցին Կարպիս սարկաւագ ու Անդրանիկ սարկաւագը եւ պատարագի երգեցողութիւնը կատարեցին եկեղեցւոյ եւ Տարօն Մշակութային Միութեան երգչախումբերը: Նախքան օրուան Աւետարանի ընթերցումը, ճաչու գիրքը ընթերցեց Գրիգոր Քահանայ Սիլահդեանը:

«Թագաւոր երկնաւոր զեկեղեցի Քո անճշարժ պահեա» նիւթի չուրջ յաւուր պատչաճի քարոզեց պատարագիչ Վարդապետը, չեչտելով երեք կեդրոնական գաղափարներ: Նախ թէ «Հայաստանեայց եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին մեր նախճիրէն մեզի ժառանգ ձգուած սրբազնասուրբ գանձ մըն է, թէ նամանաւանդ այսօր հայ ազգը Մայր Հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի տարածքի վրայ, առաւել քան երբեք պէտք ունի հայ եկեղեցիին ու անկէ բխող բոլոր բարիքներուն: Երկրորդ թէ հայ եկեղեցին միայն վառարան անցեալ մը չէ, այլ ներկան է ու մանաւանդ ապագան, այնքան ժամանակ որ պէտք ունինք մեր եկեղեցիին որ հակառակ անցնող տարիներուն եղած է ու կը մնայ մեր հաւատքի բերդն ու Հայու տունը, հոն ուր կերտուած են մեր նկարագիրն ու մեր հայկականութիւնը: Երրորդ թէ ինչքան ալ որ այսօր կ'ըսուի ու կը չեշտուի այն գաղափարը թէ ազգ եւ եկեղեցի տարբեր ինքնութիւններ են: Հաւանաբար Ֆրանսացիի, Գերմանացիի թէ եւրոպական այլ քրիստոնեայ ժողովուրդներու Սահմանադրութեան մէջ եկեղեցի եւ ազգ բաժնուած են սակայն մեր պարագային եկեղեցի եւ ազգ – ազգ եւ եկեղեցի ոչ թէ իրարու հակառակ եւ հակառակ եղած են, այլ՝ մեր դարաւոր ու դժուարին պատմութեան ընթացքին, զիրար ամբողջացնող եւ իրարմէ սնող ուժեր ու գաղափարներ եղած են ու կը մնան տակաւին այսօր:

Ժամը 13–ին քաղաքապետարանի սրահը հաւաքուած էին 300–ի չուրջ ուխտաւորներ, այս անգամ սիրոյ սեղաններու չուրջ յիչատակելի պահեր ապրելու համար:

Պատուոյ սեղանին ներկայ էին Իսիի երեսփոխան – քաղաքապետ Պր. Անտրէ Սանթինի, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական մարմնի առենապետ Պր· Գեղամ Թորոսեան, Գրիգոր Քհնյ., Հայաստան Չիմնադրամի նախագահ Պր· Պետրոս Թերզեան, Իսիի եւ Մրտոնի փոխքաղաքապետներ, Կուսակցութիւններու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Օրուան խօսնակն էր եկեղեցւոյ քարտուղարուհի Տիկին Ռոզէթ Տէրվիչեան, որ հրաւիրեց Իսիի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ Պր. Կարօ Փոլատեանը որ յանուն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ու հոգեւոր հովիւին բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, եւ ի մասնաւորի չնորհակալութիւն յայտնեց Պր· Քաղաքապետին որ քաղաքի սրահը կը տրամադրէ այս ու նման առիթներով, մըն ալ էջմիածնի Յակոբ կաթողիկոսը (Զուղայեցի) կը վախճանի, Աթոռը թափուր կը մնայ: էջմիածնի միաբանները ալ կը հաւաքուին եւ այս պատրաստի կաթողիկոսը առօք – փառօք էջմիածին կը տանին, կաթողիկոս կը նստեցնեն: Հիմա՝ Ս· Յակոբայ մէջ կը մտածեմ իր մասին, եւ կը յիշեմ իր տապանաքարը՝ Ս· Գայեանէի վանքին մէջ, Խորէն Մուրատրկեան կաթողիկոսի դրացնութեամբ: Աստուած իմ, ինչ տարօրինակ բան է մարդու միտքը, որքա՜ն արագ է, որքա՜ն ոստոստուն է, եւ որքան արագ կերպով կը թռչկոտի մտածումէ մտածում, պատկերէ պատկեր: Երեւի յիշողութիւնը պատկեր է, մեր մտքին մէջ (հիմա semiconductor–ները ի՞նչ կ'ընեն, չեմ գիտեր· արդեօք պատկերներո՞վ կ'աչխատին):

(Շար· 2)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Կլէնտէյլի «Մարզարտպատ» դրախտանութին մէջ, Նոյեմբեր 15–ին, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան առորագրած է իր խմբագրած երկհատոր նոր գործը՝ «Հայ ժողովուրդը անցեալէն մինչեւ մեր օրերը», որ լոյս տեսած է (անգլերէն) Սէն Մարթինզ հրատարակչութենէն, աշխատակցութեամբ 17 մասնագէտներու: Ներկայ եղած են 50 հոգի: Խօսք առնելով պատմաբան, տոքթ. Ստեփան Աստուրեան չեշտած է գործին կարեւորութիւնը, նշելով որ 18 տարուան աշխատանքի արդիւնք է ան: Ապա, փրոֆ. Յովհաննէսեան խօսք առնելով նշած է թէ ինք Եու–Սի–Էյ համալսարանին մէջ 1962–էն ի վեր Հայոց պատմութիւն կը դասաւանդէ եւ առաջին անգամն է որ ուսանողները իրենց ձեռքը դասագիրք կ'ունենան:

Առաջին հատորը կը սկսի Ռապըրթ Հիւսընով, որ տառնճած է Հայաստանի աշխարհագրութիւնը ներկայացնող բաժինը: Հայ ժողովուրդի ծագումը ներկայացուցած է Ճէյմս Ռասըլ: Փրոֆ. Նինա Կարապետեան չորս գլուխներու մէջ ներկայացուցած է 1000 տարուան ժամանակաշրջանի մը պատմութիւնը: Անոր կը յաջորդէ Ռապըրթ Թամսըն, որ կը ներկայացնէ Ե. – ԺԱ. դարերու հայ գրականութիւնը: Ռապըրթ Պետրոսեան ներկայացուցած է սելճուք – մոնկոլ արշաւանքներու շրջանը: Անի Պուտնութեան կը խօսի Կիլիկեան թագաւորութեան մասին, իսկ Փիթըր Քաուի կը ներկայացնէ այդ շրջանի գրականութիւնն ու մշակոյթը:

Երկրորդ հատորը կը պարփակէ միջնադարու եւ նորագոյն շրջանի պատմութիւնը: Տիգրան Գուլումճեան կը խօսի Կիլիկիոյ թագաւորութեան անկումին յաջորդող թրքական արշաւանքներուն մասին, Գրիգոր Մաքսուտեան կը ներկայացընէ արեւելեան Եւրոպայի հայկական գաղութները միջնադարուն: Ապա, Ճորճ Պուռնութեան՝ արեւելեան Հայաստանը ԺԷ. դարէն մինչեւ ռուսական տիրապետութիւն, իսկ Ռաֆըլտ Սիւնի երկու գլուխներու տակ կը ներկայացնէ Արեւելահայերը ցարական իշխանութեան եւ խորհրդային տիրապետութեան շրջաններուն: Երեք գլուխներ ստանձնած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որ իր հորս հատորներուն մէջ պարփակած Հայոց պատմութիւնը խտացուցած է այդ երեք գլուխներուն մէջ: Յակոբ Պարսամեան ներկայացուցած է հայկական հարցը, իսկ Վահէ Օշական՝ արդի հայ գրականութիւնը: Քրիսթոֆըր Ուաքը ներկայացուցած է Ա. աշխարհամարտը եւ հայկական դեղատնտեսութիւնը: Վերջին երկու բաժինները յատկացուած են հայկական սփիւռքին. Ռապըրթ Մայրաք ներկայացուցած է Հայերը Ամերիկայի մէջ, իսկ Հրայր Տէքմէճեան՝ Սփիւռքը ընդհանրապէս:

***

«ԼԱՐՔ» ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլ Հայ Սքուըլի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է «Լարք» երգչախումբին համերգը: Ցայտագիրը բաղկացած է կարօ Զաքարեանի եւ Աշոտ Սաթեանի գործերէն: Մխբալար Վաչէ Պարսումեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանուած են ժողովրդական եւ դասական երգեր՝ Սարիգեալիճ, Դերիկօ, Կը կոնդաս եար, Մայր Արաքսի ափերով, Մարտիկի երգը, ես իմ անոյշ Հայաստանի եւայլն:

***

ՀԱՑ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս – Անճըլըսի «Արարատ» Տարեցնեղու Տան «Ճորճ Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 1–ին, տեղի ունեցած է Հայ Այնթապցիներու Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Հուրի Պէքճարեան – Աբոյեան: Բացման իր խօսքին մէջ վարչութեան ատենապետ Ժապ Ապաճեան նշած է թէ Միութիւնը ամէն տարի որոշ յատկացում կ'ընէ հայկական 13 վարժարաններու, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ու Արցախի տնտեսական թարգաւաճման: Յուշատախտակով մը գնահատուած է օրուան նախագահ Յարութիւն Նազարեան, որ այս առիթէ 10 հազար տոլար նուիրած է Միութեան: Յատուկ գնահատանքի արժանացած է Միութեան հիմնադիր – առաջնորդ՝ Ժապ Ապաճեան, ութ տարիներու անխոնջ իր աշխատանքին համար: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Ժապ Ապաճեան նշած է թէ այդ մեծարանքին արժանի էր իր հայրը՝ Տիգրան Ապաճեան, որմէ ժառանգած էր ազգասիրութիւնն ու ծառայասիրութիւնը:

***

ՍՈՒՐԲԻՆ ՇԱՀԻՃԱՆԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հարաւային Գալիֆորնիոյ համալսարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26–ին, տեղի ունեցած է Սուրբէն Շահիճանեանի երգահանդէսը: Ծնած՝ Երեւան, արուեստագէտը ներկայիս կ'ուրգէ (պաս) Փարիզի Լիրիք օփերային մէջ: Դաշնակահար Արմէն Կիւզէլիմեանի ընկերակցութեամբ Սուրբէն Շահիճանեան մեկնաբանած է Շուպէրթէն, Կունոյէն, Զայգովսքիէն, Ռախմանինովէն, Վերտիէն, Ռոսինիէն եւ հայ երգահաններէն ընտրուած գործեր, արժանանալով ջերմ գնահատանքի:

***

«ՀՈՐԻԶՈՆ» ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՅԱՅՏԱԳՐԻ 1000–ՐԴ ՍՓՌՈՒՄԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Եունիվըրսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. կեդր. կոմիտէի հիմնած «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագրի 1000–րդ սփռումին նուիրուած ճաշ – հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի: Յայտագիրը վարած է «Ասպարէզի»ի անգլերէն բաժնի խմբագիր Արա Պաչատուեան: Բացումը կատարած է Վիրոնա Օրֆալի: Յանուն Առաջնորդին ողջոյնի խօսք արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Զիքիճեան: Տեսերիզով ունկնդրուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի չնորհաւորական խօսքերը: «Ասպարէզ – Հորիզոն»ի վարիչ խմբագիր Ժան Գոսագեան անդրադարձած է «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագիրներու ունեցած դերին գաղութի կեանքին մէջ եւ գնահատագրեր յանձնած անցեալին եւ ներկայիս գործող 75 կամաւորներու: Ութ տարի առաջ չաբաթական 1 ժամուան յայտագրով սկսած «Հորիզոն» կայանը ներկայիս կը սփռէ ամէն օր կէս ժամուան յայտագիր մը, առաւել ունի Ուպիզ Եթերի յայտագիր մը, չաբաթական 3 անգամ, որուն ընթացքին դիտողներ կրնան հեռաձայնով հարցումներ ուղղել օրուան հիւրին:

***

ՓԻԼԻՍԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս – Անճըլըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է Փիլիսի Հայրենակցական Միութեան տարեկան պարահանդէսը, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Արամ Կէօյճեանի, որոնք այս առիթէ 10 հազար տոլար նուիրած են Միութեան: Խօսք առնելով Լիզա Նահապետեան չեշտած է հայ դպրոցի կարեւորութիւնը: Միութիւնը ամէն տարի կրթաթոշակներ կը յատկացնէ հայկ. վարժարաններ յաճախող աշակերտներու:

***

«ԿՈՒՆԿ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի «Ալէքս» հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, տեղի ունեցած է «Կունկ» պարախումբին անդրանիկ երեկոյթը: Ներկայ եղած են չուրջ 1500 հոգի: 70 հոգինոց պարախումբը, ղեկավարութեամբ Լիանա Մատինեանի եւ Ռուբէն Նիկոլեանի, ներկայացուցած է յունական, սպանական, ռուսական, գընչէսներու, երթայական պարեր, ինչպէս նաեւ վոնկ մը հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարեր: Ցայտագիրը վարած է Նունէ Աւետիսեան:

***

Հ.Մ.Մ.–Ի 76–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Մ.–ի 76–րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Աճէմեանի: Ներկայ եղած են 500 հոգի, որոնց կարգին՝ Երեւանէն ժամանած Պետրոս Տէր – Պետրոսեան եւ Ազգային Ժողովի անդամ Արարատ Խրիմեան, որոնք կը սատարեն Հայաստանի Հ. Մ. Մ.–ի վերելքին, ինչպէս նաեւ հիւպատոս Եդուարդ Թառանեան: Հանդիսութիւնը վարած է «Մասիս» չաբաթաթերթի խմբագիր Գրիգոր Յոտանեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Հ. Մ. Մ.–ի ատենապետ Պօղոս Մարգարեան, Հայաստանի քաղաքաշինութեան նախարարութեան արդիւնաբերութեան գլխաւոր վարչութեան պետ եւ շինարարներու միութեան նախագահ Պետրոս Տէր – Պետրոսեան եւ հիւպատոս Եդ. Թառանեան: Օրուան նախագահը՝ Սեդրակ Աճէմեան, 25·000 տոլար նուիրած է Հ.Մ.Մ.–ի բարգաւաճման ի նպաստ:

***

ՀԱԼԷՊԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ 75–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Արմիթաժ» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, նշուած է Հալէպի Կիլիկեան ճեմարանի 75–ամեակը: Բացումը կատարած է Կիլիկեան Բարեգործական Միութեան ատենապետ Ցովհաննէս Սինանեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են ճեմարանի նախկին տնօրէններ Երուանդ Պապայեան եւ Ռուբէն Տիրարեան, ինչպէս նաեւ ներկայի տնօրէնուհի Տիկին Աղնիւ Քիրիշեան – Եազուպեան (վերջին երկուքը՝ Հալէպէն հրաւիրուած): Խօսք առած է Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի հիւպատոս Եդուարդ Թառանեան: Օրուան նախագահը՝ Անդրանիկ Օտապաշեան, 10 հազար տոլար նուիրած է Միութեան: Օրուան առիթ, հեռաճայնով ողջոյնի իր խօսքը փոխանցած է վարժարանի 1947–ի շրջանաւարտ, Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազլաեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼԻՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ծ.

– Տիկին Գոհարիկին հետ առաջին անգամ գացի այդ խանութը եւ չատ դժուարացի:

– «Ճանըմ», Բերայի մէջ ուրիշ խանութ չկայ էհ եա՛, զարմանալի բան, ուրիշ տեղ մը գնա՛ թէյ խմէ:

– Անցած շաբաթ որ գացի ինչ՝ չատ չբնորհքով կնիկներ ու մարդիկ նստած էին:

– Ճանչուող մէկը տեսա՞ր, հարցուց ամուսինը:

– Հապա՛, Ցոսէ...

Տիկին Սաթեն յանկարծ կեցաւ ու խօսքը չաւարտեց, զգաց որ Ցոսէով էֆէնտիի միջտակութիւնը փոխանակ արդարացում մը ըլլալու, աւելի պիտի կնճռոտէր խնդիրը: Մարզար էֆէնտի տեսաւ կնոջ վարանումը եւ ըսաւ.

– Ո՞վ տեսար ըսիր...

– «Ճանըմ», մէյ մըն ալ ոտքս չեմ կոխեր այդ խանութը, լմնցաւ գնաց, ասոր համար խօսիլ չարժէր, պատասխանեց Տիկին Սաթեն այս կերպով խոյս տալով ուղղակի էրկանը հարցումին պատասխանելու փորձութենէն:

Բայց վաճառականը չզոհացաւ այս պատասխանով:

– Ծանօթներ կան ըսիր, որո՞նք էին, պնդեց:

– Ես առանկ բան չըսի ... մէյ մըն ալ չեմ երթար ըսի, արդէն անցած օր ալ դիպուածով հոն մտայ ... Ես միտքս դրած էի Թոքաթլեանին երթալ, «տալմիչ» եղեր անցեր էի, չուզեցի վերադառնալ մինչեւ հոն ... Ա՛լ գոցէ սա խօսքերը, «սընըրիս» կը դպչի կոր ... Թերթին մէջ նոր բան մը կա՞յ:

– Բան չկայ, պատասխանեց Մարզար էֆէնտի, որ տեսաւ թէ պիտի չկրնար կինը իր ուզած կերպով խօսեցնել:

Բայց Սաթենի այդ վարանումը ճիշդ այն րոպէին ուր անուն մը պիտի արտասանէր, ալ աւելի սաստկացուց իր կասկածները: Իր ներքին յուզումը ծածկելու համար կրկին առաւ թերթը եւ կարդալ կեղծեց:

Ժամէն աւելի մնաց այսպէս թերթը ձեռքին մէջ, մինչեւ որ կինը «պիչեր բաբի» ըսաւ ու ննջասենեակ քաշուեցաւ:

Վաճառականը երկարատեն ժուռ եկաւ սենեակին մէջ, անընդհատ ծխելով: Անհամբեր կը սպասէր հետեւեալ օրուան, որպէսզի իր կինը հետապնդէր: Միջոցներ խորհեցաւ այդ հետապնդումը աննշմար կերպով ու յաջող պայմաններու մէջ կատարելու համար ու վերջապէս, կէս գիշերէն ետքը, գնաց հանգստանալու:

Հետեւեալ առաւօ կանուխ վաճառականը եկաւ գրասենեակ, ընթացիկ գործերը կարգի դրաւ, պէտք եղած հրահանգները տուաւ գրագրին, ըսաւ որ թերեւս մինչեւ իրիկուն բացակայ պիտի մնար ու ժամը տասնըմէկին միջոցները ելաւ Բերա:

Գիտէր որ կինը թիւնէլով Բերա պիտի ելլէր եւ ըստ այնմ պատրաստած էր իր հետապնդումի ծրագիրը:

Գործը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար Մարզար էֆէնտի որոշած էր օգնական մը առնել հետը:

Այդ փափուկ պաշտօնին յարմար անձը արդէն իսկ մտովի ընտրած էր ու հիմա կ'երթար զայն գտնելու:

Այս օգնականը իր երախտաւորեալն էր, գաւառէն եկած հեռաւոր ազգական մը, զոր Մարզար էֆէնտի նախնական գործոց մը դրած էր ու յետոյ բարեկամ վաճառականի մը քով տեղաւորած, համեստ ամսականով մը: Հազիւ 20 – 22 տարեկան, ուշիմ, սմանեղուկ ու վարպետորդի երիտասարդ մըն էր այդ գաւառացին:

Պաշտամունքը մօտեցող խորին յարգանք մը ունէր Մարզար էֆէնտիի հանդէպ, զոր իր պաշտպան սուրբը կը նկատէր:

Մարզար էֆէնտի առտուն գացած էր այդ վաճառատունը ուր Աբգար, – այս էր երիտասարդին անունը – կը պաշտօնավարէր:

(Շար. 52)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Լիւսի Շէրոյեան եւ զաւակները փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, իրենց տալով եւ կնքամօր՝ տիկին Մարի Տագէսեանի (ծնեալ՝ Շէրոյեան) մահուան տօթիւ (պատահած Գանատա)։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մեծոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«ԱՐՑԱԽԸ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ»

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 18-ին

ՊՈՆ

Ev. Luthergemeindezentrum,
Kürfürstenstr. 20B, Bonn

Հրաւիրուած են.- Հայաստանի դեսպան Պ. Աչոտ Ոսկանեան, տոքթ. Ժիրայր Քոչարեան, տոքթ. Եդուարդ Յովհաննէսեան, տոքթ. Միհրան Տապաղ, տոքթ. Արմէն Հախնազարեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅ.-

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Մարմնոյը, առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած Նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ չինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, բարերարներու եւ որեւէ ճեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար Հոգեհանդէսաեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Նոյեմբեր 30-ին։

Պատարագը ժամը 10-ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԼԵԱՆ

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մեծոց՝ Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նարեկ Մշակ. Մխիթարեանը չնորհակալութեամբ առացած է Ափտաւազդ Էքեմէզեանի յիշատակին.- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դաւտեաններէն 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Մուրատեանէ 500 Ֆր.։

***

Կապոյտ Խաչի Պօսոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տիկին Գուլումեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մեհլեմէճեան 100 Ֆր., Պ. Մարաշլեանի յիշատակին՝ Մարաշլեան ընտանիք 100 Ֆր., Տիկին Շաֆէ Թաշճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Վարդուքեան 100 Ֆր., Բակուր Զաֆարեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Գրիսթին Զաքարեան 200 Ֆր., Թան Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Փերթէքեան եւ զաւակները 100 Ֆր., Հայկ Մարգարեանի յիշատակին Պ. Աստուր Ձինտիրեան 100 Ֆր., Տիկին Զապէլ Զիմիճեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Գրիգոր Պաղտըեան 100 Ֆր.։

ՎԱՀԱՆՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 44-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Նոյեմբեր 30-ին։

Սկիզբ արարողութեան ժամը 10-ին։

(Առ ի դիւրութիւն մեր հաւատացեալներուն՝ այս հանդիսաւոր պատարագը ըստ աւանդութեան կարելի չէ կատարել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որովհետեւ չեմարաչիսը չի բանիր)։

***

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ քահանաներու եւ հանդուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու եւ դպիրներու հոգւոց համար։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

SOIREE DIAPORAMAS

Réalisation et présentation :
S. KARAS — R. LAUNAY
A. MELCONIAN — C. ROCH
M. et S. POITEVIN
du C.P.C.A. d'Alfortville

En final du programme :
les KHATCHKARS de l'Arménie ancienne

VENDREDI 28 NOVEMBRE à 20h45

Entrée libre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

L'ECOLE BILINGUE D'ALFORTVILLE SAINT MESROB

organise un

Dîner Dansant

animé par *G R I C H A et son Orchestre*

avec la participation du violoniste *ALEXANDRE CHIRINIAN et les FRERES NAZARIAN*

le Samedi 29 Novembre

au Gymnase Lapierre, Allée du 8 Mai 1945 à Alfortville

• Participation aux frais : 250 Frs •

UGAB-Paris IDF : Stages d'été de l'UGAB à New York

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB reçoit

le Vendredi 28 Novembre à 20 heures

ARTHUR BOHDJALIAN
Coordinateur européen pour le programme de stages d'été de l'UGAB à New York

Entre 30 et 35 étudiants d'origine arménienne
venus des quatre coins du monde
participent chaque année à ce programme qui offre des stages de deux mois dans des domaines très variés.
Logés à la résidence universitaire de l'Université de New York, ces étudiants profitent des différentes attractions de la ville et plongent dans la culture arménienne grâce à des séminaires, des concerts et des cours de danse.

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS (Métro: Courcelles)
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26
• Entrée gratuite •

ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը

եւ

Տիկնանց ՄԱՐՕ Օժանդակ Մարմինը

միասնաբար կը կազմակերպեն

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ «ՆՈՐ ՏԱՐԻ 1998»Ի ԱՌԹԻԻ

Շորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 31, ժամը 21-էն արշալոյս,

Խի-Լէ-Մուլինոյի ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ Վարժարանին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes — Issy-les-Moulineaux

մասնակցութեամբ՝
Լիոնէն «ԱՆԻ» նուագախումբին եւ իր երգիչներուն

Այլ տեղեկութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար անյապաղ դիմել՝
- 01· 42· 60· 06· 92,
- 01· 48· 78· 88· 70,
- 01· 43· 78· 93· 25։

Տեղերը սահմանափակ են։ Գինն՝ 375 ՖՖ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *ASTRIG* d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel est heureuse de vous inviter au *T H E Y A S S E G H A N*, qui aura lieu le dimanche 30 novembre à partir de 15h, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean Jaurès à Arnouville.

V e n e z t r è s n o m b r e u x !

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»

et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
JEUDI
27 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·255 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.255

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՐՑԱԽԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԱՄՆ–ՈՒ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 20–ին Լոս – Անճելըս հասած է Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, ԼՂՀ Մշակոյթի նախարար Արմէն Սարգսեանի հետ: Անոնց այցելութեան նպատակն էր նպաստել հեռատեսիլի Արցախի համար կազմակերպուած քէմփէյնին:

*
**

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԽԻԱՒԻՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Արմէնփրէս»ի կողմէ հաղորդուած էր լուրը թէ «Հայկական ալխաւուլիներ»ու պիւրօ անօրէնի պաշտօնակատար նշանակուած էր Տիգրան Աչոյեան («Յառաջ» Նոյեմբեր 20): Նոյեմբեր 19–ի «Մոլորակ»ը լուրին ուղղայուցած է թէ անօրէնի նոր պաշտօնակատարը երբ Առողջապահական նախարարի անտեսական հարցերու տեղակալ էր, 1994–ին ԱՄՆ այցելութեան մը ընթացքին փողկապի գողութեամբ ամբաստանուած ու վարուած էր երկրէն: Վերադարձին փոխ – նախարարի պաշտօնին ալ վերջ արուած էր:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ ՊԼԾՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 12–ին կեդր. Ախոյ առաջնորդական եկեղեցւոյ առաջնորդը յայտնած է թէ նախորդ չաբթուան մէջ Ուզբեկստանի մայրաքաղաքին քրիստոնեաներու գերեզմանատան մէջ չուրջ 160 ռուսական եւ հայկական չիրիմներ պղծուած են: Եղածը անակնկալ կը նկատուի, քանի որ Ուզբեկներու եւ Ռուսերու միջեւ յարաբերութիւնները չատ բնականոն են:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25 / 26)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Նոյեմբեր 25–ի առաջին ժամերուն, աղբեջանական կրակոցներու թիրախ եղած են կարմիրի պաշտպանական դիրքերը: Զոհեր չկան:

*
**

ԼՂՀ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 23–ին երեսփոխանական լրատուչէչ ընտրութիւն կատարուած է Սահփանակերտ. ընտրուած են Կարէն Ներսիսեան ու Օլեգ Եսայեան:

*
**

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՈՒ ՄՈՒԲԱՑԻԿ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԻՒՆ

Թափառական ու մուբացկան երախաներու ծրագրի չրջանակին մէջ Նոյեմբեր 25–ին Ընկերային Ապահովութեան նախարար Հրանոյշ Յակոբեան, «Բժիչկներ առանց սահմանի» եւ ԻՆՆԻՍԻՓ–ի ներկայացուչիչներ, ՀՕՖ–ի Հայաստանի մանաճիւղին անօրէնը Վիգէն Եպիսկոպոս Այգաղեան այցելած են Ներքին գործերու նախարարութեան այն կեդրոնը ուր կը հաւաքուին ու կը պահուին թափառական երախաները, մինչեւ անոնց ինքնութեան եւ յետագայ ճակատագրին որոչումը: Վերջին չրջանին տարածուն բոլորած է մանկական մուբացկանութիւնը որուն դէմ մչակուած է յատուկ ծրագիրը: Կայանը ներկայիս կը պատսպարէ 5 – 14 տարեկան չինը երախայ. իսկ տարուան ընթացքին հոն մնացած են մօտ 270 անօթեւան անչափահասներ: Անոնք տեղաւորուած են դիչերօթիկներ կամ մանկատուն: Քիչ պարագաներու անոնց ծնողքը ներկայացած ու տարած են իրենց զաւակները: Տեսնուած է որ զարթաղցի նոյն ընտանիքէն երեք երախայ կը զանըւին հոն:Ստուգուած է որ անոնէր այդ երախաներուն մեծ մասը ունի ծնողներ որոնք սակայն իրենց վիճակին կը ձգեն զանոնք:

*
**

ՔՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեկտ. 18–19 Քոփընհակընի ժողովին նախապատրաստութիւնը կատարելու Օ–ԷՍ–Սէ–ը–ի Արտաքին նախարարներու խորհուրդի նիստին նախապատրաստութիւնը նպատակով Արտաքին նախարար Ալ. Արզումանեանի հրահանգով կազմուած է նախարարութեան առընթեր աչխատանքի յատուկ խմբակ մը, զոր կը դլխաւորէ նախարարի Ա. տեղակալը՝ Վ. Ոսկանեան: Աչխատակազմը ամէն օր զեկուցումներ կը ստանայ Վիէննայի Հայաստանի մնայուն ներկայացուչչութենէն եւ Հայաստանի բոլոր դեսպանութիւններէն, որոնք առընչութիւն ունին Օ–ԷՍ–ՍԸ–է–ի գործունէութեան հետ:

*
**

ՄՈՆԹԷ ՄԷԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿ ՈԳԵԿՈՉՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 25–ին, Երեւանի Քիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Մոնթէ Մելքոնեանի ծննդեան 40–ամեակին նուիրուած յուչ – երեկոյթ մը: Երեկոյթը, որուն հրաւիրուած էին հերոսին ծնողքը, քոյրը եւ կինը, բացուած է վարչապետ Ռ. Քոչարեանի ուղերձին ընթերցումով: Ցետոյ իր մասին խոսած են հարազատները, Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Աստուածատուր Պետրոսեան:

Մոնթէ Մելքոնեան 1991–ին զոհուած է Հայաստան ու եղած զարթաղեան բանակի հիմնադիրներէն մին: «Ազո»ն, ինչպէս կը կոչուէր, նահատակուեցաւ 1993 Յունիս 12–ին: Մոնթէի կարդախօսը կը պահէ իր այժմէականութիւնը.– «Եթէ մենք կորսնցնենք Արցախը, կը շրջենք հայ ժողովրդի պատմութեան վերջին էջը»:

*
**

Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Նախկին վարչապետ Հ. Բագրատեան Նոյեմբեր 16–ին արտ. բարդ գործողութեան ենթարկուած է, ամերիկահայ վիրաբոյժ Հ. Յովակիմեանի կողմէ: Ներկայիս կ'անցնի ապաքինման չրջանը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 25–ին Լ. Տէր – Պետրոսեան հանդիպում մը ունենալով Գիտութեան ակադեմիայի ակադեմականներուն եւ դիտնականներուն հետ, ներկայացուցած է Ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծումի իր տեսակէտները: Ներկայ եղած են նաեւ Արտաքին եւ Կրթութեան նախարարները:

*
**

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՄԲՈՑԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Նոյեմբեր 26 – Դեկտեմբեր 1 Եուկոսլաւիոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Սամբոյի աչխարհի առաջնութիւնը: Հայաստանէն մեկնած են չափահասներու խումբէն Իրինա Պաղտասարեան (52 քկ.), Աննա Ասատուրեան (68 քկ.), Զոյա Աչուարեան (64 քկ.), Գոհար Գէորգեան (56 քկ.), Քրիստինէ Նալչաեան (60 քկ.), Արեւիկ Կարապետեան (44 քկ.): Պատանեկան մրցումներուն կը մասնակցին Ալլա Ասատեան, Աննա Պետրոսեան, Նեկտար Ասեւոսեան:

*
**

ՈՋԼՈՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

Դպրոցներուն եւ մանկապարտէզներուն մէջ յայտնուած են ոջլոտութեան դէպքեր: Համաճարակներու Հայաստանի պետական մասնագէտ Շ. Ղազարեան յայտնած է թէ անհրաժեչտ է զանգուածային բուժում կազմակերպել: Երկու տարի առաջ նման կազմակերպութիւն կարելի եղած է կարմիր Խաչի տրամադրած դեղորայքին չնորհիւ: 1997–ի չինը ամսուան ընթացքին ոջլոտութեան 104 հազար դէպք արձանագրուած է չնչ որ երեքուկէս անգամ աւելի է անցեալ տարուան նոյն չրջանէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ԵԼՉՄԱՋ, Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարած է Հռոմի մէջ. – «Լիւքսանպուրկի վճռաժողովը, Դեկտեմբեր 12–ին եւ 13–ին, առիթը պիտի ըլլայ տեսնելու թէ Եւրոպան ղեկի քրիստոնեաներու ա-կումբ մը կ'առաջնորդուի թէ բազմամչակութային կազմակերպութիւն մը: Եթէ, ընդլայնումով կ'ուզեն, Պէրլինի պատին նման, մշակութային նոր պատ մը բարձրացնել, կրնան ընել, բայց ժողովրդավար եւ բազմամչակութային Եւրոպա մը չըլլար»:

Ե. ԱՐԱՖԱԹ կը հերքէ որ իսրայէլեան որեւէ նոր առաջարկ եղած ըլլայ եւ կը չեշտէ՝ «Արաֆաթ լուսինը չի պահանջեր, այլ միայն ինչ որ որոչուած էր Ուաչինկթըն Գլինթընի հովանաւորութեան ներքեւ: Ոչ, աւելի, ոչ պակաս» մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ: Հ. Վեարին յայտարարած է թէ «նչանակալից» քայլ մը կ'ակնկալէ Իսրայէլէն եւ ստորագրուած յանձնառութեանց յարգանքը:

ՁԱՓՈՆի դրամանիչը՝ իենը իր ամէնէն մեծ անկումը արձանագրած է հինգ տարիէ ի վեր: Ձափոնի դրամատունը պարտաւորուեցաւ 6,2 միլիառ տոլար հրապարակ նետել դէմ դնելու համար անանկացած եամայչի միջնորդին որու յաճախորդները կը քաչէին իրենց դրամը: Անկումը հասած էր 128 իենի մէկ տոլարի համար եւ Գլինթընն Ձափոնի դիմեց որ վերականգնէ իր անտեսութիւնը:

ՊԱՐՊԱՐԱ, Ֆրանսական երդի եղակի դէմքերէն մէկը, բուն անունով Մոնիք Սերֆ, մեռաւ Նոյեմբեր 25–ին, 67 տարեկանին: Տարիներէ ի վեր կը տառապէր չնչարգելութենէն եւ Ամերիկեան հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր հըրչկներուն կողմէ, փորը ջանքերը ապարդիւն անցան: Պարպարա, ծագումով հրեայ, ծնած էր Փարիզի 17–րդ թաղամասը, երաժչտութեան եւ երգարուեստի հետեւած էր պատերազմի վաղորդայնին: Երգի ասպարէզը կը մտնէ 1949–ին, Փարիզի նախ «ձախ ափի» դիչերարոյներուն մէջ, ապա՝ Պրիւտլ: Փարիզ վերադարձին Պրաէնս եւ Ֆէբէ կ'երգէ «Էքլիւզ», վայր մը որուն անունը մնայուն կերպով կապուած կը մնայ իր անունին: «Հոն, կ'ըսէր, ակր մը, բանաստեղծութիւն մը, կեանք մը կար»: Ցետագային ինք ալ երգեր կը գրէ: Միչտ սեւ հագուած, երգելու իր իւրայատուկ եղանակը խորապէս տպաւորած է: Շերաք, Ժոսփէն, Գաթրին Թրօթման եւ անչուչտ բազմաթիւ արուեստագէտներ իրենց վիչտը արտայայտած են:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՍԻ–ԺԷ–ԹԷ սենաթքան զոհ է որ Ծերակոյտը որոչած է պահպանել արհեստի վերաբերեալ 30%–ի զեղչը եկամուտներու վրայ եւ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը եւ Ազգային Ժողով – Ծերակոյտ խառն յանձնախումբը որ նոյն տեսակէտը իրագործէ:

ԱՆԳԱՐԱ մերժած է համայնքներու միջեւ սկսած խօսակցութեանց չարունակութիւնը Կիպրոսի մէջ, յատկապէս Մարտին: Գլխաւոր խոչընդոտը, ըստ ՄԱԿ–ի բանագնացին փոխարարձ վստահութեան չղոյութիւնն է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մասնաճառներու եւ խոզեղէնի Համադաչնակցութիւնը զեկոյց մը հրապարակած է, բողոքելու համար մասնագործութեան տարապին գործածութեան դէմ նկարագրելու համար չարդերը: Հոն կ'ըսուի. – «Ախծէն Լուքսոր, չարդերը, հրացանաճգութիւնները, սպանութիւնները որոնք երեւան կ'ելլեն, ընթացիկ կերպով մասգործութիւն (պուչըռի) որոկումը կը ստանան եւ անոնց հեղինակները՝ մասգործներ: Մասնաճառը միս կը բաչխէ զոր կը բաժնենք հացին եւ գինիին հետ: Մեր դերը խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն կ'ոգեկոչէ: Դահիճ կամ չարչարող չենք»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԲԱՆԱԿին ՄԷՋ ոճիրները եւ անճնասպանութիւնները կը բազմանան: 1997–ի առաջին չինը ամիսներուն 1037 դինուոր սպանուած են եւ 314 ալ անճնասպան եղած են: Շաբաթավերջին, Սիպերիոյ հարաւը գտնուղ դիւղի մը մէջ՝ Շիտա, 18–ամեայ դինուոր մը, յանկարծ կալաչնիկովը առած է եւ հինգ դինուոր սպանած: Կ'ըսուի թէ նուաստացումները, չարչարանքները, ալքոլամոլութիւնը, թմրամոլութիւնը, թոչակնեղու չվճարուիլը այս կացութեան գլխաւոր պատճառներն են: Զինուորներու Մայրերու Միութիւնը կոչ ըրած է ռուս ժողովուրդին որ ամէն չնչ թափէ որպէսզի երիտասարդները խուսափին դինուորական ծառայութենէ: 1996–ին, 31 հազար չէին պատասխանած զօրակոչին:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ գլխաւոր մտահոգութիւնն է վարչապետարանին (10, Տաունինկ սթրիթ) կատուին՝ Չըմֆրէյ անհետացումը: Կատուն 10 տարի է հոն կ'ապրէր եւ յանկարծ անհետացած է: Նման վախուստ մըն ալ տուած էր երբ Թոնի Պլէր իչխանութեան գլուխ անցած էր (Չըմֆրէյ «աջ» կը նկատուի Տիկին Թաչըրէն եւ Մէյճըրէն ի վեր), բայց, քանի մը օր ետք վերադարձած էր: Երկու չաբաթ առաջ կրկին նոյն հարցը ծագած է, եւ վախ կար որ Պլէրի կինը ի վերջոյ յոգնած ըլլայ զայն «աքսորել», որովհետեւ կատու չի հանդուրժեր: Պահպանողական երեսփոխան մը՝ Ալան Գլարք չէ վարանած ըսելու՝ «ի՞նչ կ'ընէ չմնըսթի ինթերնէչընըլը»: Նոյեմբեր 24–ին, Թ. Պլէրի մամուլի սպասարկութիւնը յոյժ տուած է որ Չըմֆրէյ երջանիկ կ'ապրի Լոնտոնի մէկ արուարձանը եւ հեռատեսիլի խումբ մը կրցած է նկարահանել, բայց, կատած մը ծագած է՝ իսկ եթէ Չըմֆրէյ բուն Չըմֆրէյն չէ՞ը: «Թայմզ» կը գրէ թէ միայն Տիկին Թաչէր եւ ձ. Մէյճըը կըրնան հաստատել կատուին վաւերականութիւնը: Անգլիոյ լրջախոհ այս օրաթերթը կ'աւելցնէ թէ հարկ է ճչդել որ կատուն, եթէ իսկապէս Չըմֆրէյն է, պէտք է բացատրէ որ վռնտուած է թէ ազատ կամքով ընդունած է իր աքսորը:

ԼԵՆԻՆ հաչիւ մը ունէր Զուիցերիոյ մէկ դրամատունը իր բուն անունին տակ՝ Վլատիմիր Ուլիանով: Անժառանգ հաչիւներու ցանկ մը հրապարակուած էր Հոկտեմբերին զուիցերական դրամատունեբուն կողմէ եւ Լենինի եղբօր աղջիկը՝ Օլգա Ուլիանովա յայտարարած է թէ պիտի պահանջէ այդ ժառանգը որ 70 տոլար է: Լենին աքսորական կեանք մը տարած էր Ցիւրիխ 1914–էն 1917:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵՐ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Հետաքրքրական բան մըն ալ կայ Ս. Ցակոբի մէջ, որ Հայաստանի մէջ, էջմիածնայ մէջ իսկ չես զգար – դարերու յաջորդականութիւնը, այն չարունակականութիւնը՝ զոր կ'ունենաս իբր զգացում, երբ կեցած ես ու կ'աղօթես այս տեղ: Մեր պատմութեան ճակատագրի բերումն է անշուշտ ասիկա, բայց չի զգար իր առաւելութիւն մը ըլլալէ Ս. Ցակոբայ համար: Դարերու պատմութիւն կայ այստեղ, չերտ չերտ, խաւ առ խաւ: Եւ հիմա, որ կանգնած եմ այստեղ՝ կը խորհիմ որ նոյն տեղը կրնար կանգնած ըլլալ Ատանայէն ուխտաւոր մը, Ատափազարցի ուխտաւոր մը, միլիոն մը ուխտաւորներ՝ որոնք, ե. դարէն ի վեր (Եղիշէ Պատմիչը վկայ) չարունակական հոսքով եկած են այստեղ, ուխտի: Հայը Հայաստանի ճամբաներէն այստեղ է եկած եւ այստեղ է թողած ինչ որ իրեն համար զեղեցիկ է, սուրբ է, թանկագին է: Դրած է իր սէրը, իր հաւատքը, իր աւանդութիւնը: Հայոց աշխարհի յիշատակարանն է Ս. Ցակոբը, եւ ո՛չ միայն Հայոց աշխարհին: Հայը ո՛ւր որ գտնուած է՝ նայած է դէպի Սուրբ Ցակոբ եւ իր յիշատակը թողուցած է այնտեղ: Օր մը, նախանձախնդիր վարպետ մը եթէ հաւաքէ, ցանկագրէ եւ տպէ Ս. Ցակոբին եղած նուէրներուն յիշատակարանները՝ այնտեղ պիտի գտնէ նեղ հայ զաղութներուն պատմութիւնը, Զինաստանէն Հնդկաստան, Նոր Ջուղա, Հաշտարխան եւ Իզմիր: Թեսոյ՝ այդ պատմութիւն պիտի ըլլայ նաեւ զարկ զարուկ՝ պիտի տեսնենք, թէ ինչպէս Հայերը չարժած են երկրէ երկիր՝ 16–րդ զարէն մինչեւ ԺԹ. զար:

Կը չարունակեմ մտածել, թէ ովքեր կանգնած էին այս Ս. Ցակոբին մէջ եւ աղօթած: Կիլիկիոյ Հեթում արքա՞ն, Ս. Էջմիածնայ Փիլիպպոս Աղուակեցին եւ Կիլիկիոյ Սիմէոն Կաթողիկո՞սը, բայց վատահաբար՝ Ս. Էջմիածնայ Վազգէն Կաթողիկոսը եւ Կիլիկիոյ Գորէն Կաթողիկոսը սակայն 24 տարի առաջ, ճի՛շդ օրս (կամ Հոկտեմբեր 23 էր եւ կամ 28): Բայց հիմա ես եմ կանգնած, 1997–ի ուխտաւորս, բայց զիտեմ որ 1700ամեակի առթիւ պիտի գան, պիտի ուզեմ որ չտես՛րը գան, Հայաստանէն գան, սփիւռքէն գան, ուխտի գան, Երուսաղէմ ուխտի գան, Քրիստոսակոխ սուրբ վայրերը գան, հայ Երուսաղէմ գան, Հայաստանէն հեռու՝ Հայաստանասէր Երուսաղէմ գան եւ տէ՛ր կանգնին իրենց պատմութեան այս տապանակին: Եւ չմոռնանք, չմոռնան ալ, որ Ս. Ցակոբը հայ ժողովուրդի հոգեւոր ժառանգութիւնն է, հպարտութիւնն է:

*
**

Հիմա նստած եմ Պատրիարք Հօր գրասենեակը, կը զրուցենք աջէն – ձախէն: Քիչ մը այն տպաւորութիւնը ունիմ՝ որ եթէ Սրբազանը իր տրամադրութեան մասին զրէր՝ պիտի ուզէր փոխ առնել Ներսէս Շնորհալիի խօսքերը Հոռմկլայի մէջ. «Նման ենք այծեամներու եւ տեղ չունինք հանգստանալու»: Զեմ գիտեր. հաւանաբար եւ թերեւս ալ չարաչար կը սխալիմ: Երբեմն մենք մեր ներքին տրամադրութիւնը կը թարգմանենք եւ կը փորձենք տեսնել ուրիշին մէջ այն՝ ինչ որ հայելիի մը մէջէն մե՛րն է: Թերեւս ալ, չեմ գիտեր, իր զմբեթին մէջ կը կարդամ Երուսաղէմի վանքին տագնապները, Ս. Տեղեաց պաշտպանութեան հարցերը, 99 տարուան վարձքերու պատմութիւնները, նիւ – եորքեան թերթին ստեղծած նեխած մթնոլորտը: Այս բոլորը հաճելի չեն: Արդեօք Սրբազանը այս բաներուն մասին կը խորհի՞, պայքարելու սիրտ չունի՞: Կը խորհիմ որ ամէնէն անշահախնդիր հոգեւորականին դիմաց եմ նստած, մէկը որ յուսկէտս կը դատափետուի: Ինք չէ պատճառը այս բոլորին, բայց հիմա խորհրդանշանն է դարձած այդ բոլորին: Տրտում եմ, կ'ուզեմ պահ մը զբաղիլ մթնոլորտ մը ստեղծել: Կը յիշեմ որ բանաստեղծ է, եւ Թել – Աւիւի եւ կիեւի օդակայանի սպասման սրահներուն մէջ Շէյքսփիրեան հնչեակները կը թարգմանէ: Թերեւս ալ այնտեղ կը վնտռէ հոգեւոր խաղաղութիւնը: Կամաց մը կը մտքրտամ իր մէկ բանաստեղծութիւնը. –

Վանքի քակին մեկուսի ոռնի մըն է անիկա
՝ Երիտասարդ եւ տժգոյն՝ կ'ըսես՝ դեռ ոռ արեղայ

Կը ժպտի: Միասին Ս. Ցակոբ կ'երթանք: Այնտեղ, երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին կը կատարենք Վիէնն Կաթողիկոսարանի որդւոյն մկրտութիւնը: Անունը՝ Յարութիւն: Ես կը մկրտեմ, Սրբազանը կը ղրկէ: Երախան անընդհատ կուլայ, բայց կը մեծնայ, կը մոռնայ. աւելի ճիշդ՝ միայն պիտի յիշենք Յարութիւն լացը: Ինք այդ յիշողութիւնը չունի հիմա: Յետոյ՝ եկեղեցիին ելքին դոհունակութիւն կը յայտնեմ Վիէնէնին: Բժիշկին պատասխանը ճչզրիտ է: Սրտարան է, ի վերջոյ, եւ սիրտերը կարդալ ալ դիտէ, կ'ըսէ ինծի՝ «Ուրախ եմ որ Թորգոմ Սրբազանին ա՛յս երեսն ալ տեսար»:

Յաջորդ օր պիտի ձգէի Երուսաղէմը եւ ճամբայ ելլէի դէպի Ռումանիա, Հաճկատար վանքի ուխտագնացութեան: Անկէ յետոյ ալ՝ Հայաստան: 1700–ամեակի առթիւ Հայաստանը հռչակած ենք Երկիր Ուխտավայր: Բայց եաին կը թողում մեծ ուխտավայրը, յաւիտենական Երուսաղէմը, Հայոց մեծադոյն ուխտավայրը:

Հայ հաւատացեալի կեանքին բարձրակէտն էր Երուսաղէմը: Հոն երթալ եւ հաճի ըլլալը (հին օրերուն՝ մահտեսի կ'ըսէին, միսի կ'ըսէին) մեծագոյն պատիւն էր: Ատեն մըն ալ կար, երբ որ մենք մեր դիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ կորսընցուցեր էինք միջակ ու պարզ ազնուականութիւնը՝ անոնց զերը վերցուցեր էին մահտեսիները: Գէթ ա՛յդ կը վկայեն 17 – 18–րդ զարերու հայկական ամէն տեսակի պաշտօնաթուղթերը՝ որոնք, իրբեւ տարբերութիւն, ունէին կնիքները վարդապետ – քահանաներու եւ ա՛ղպայման մահտեսիներու:

Մահտեսին մէկն էր, որ քրիստոնեաներու կեանքին ամէնէն մեծ ճամբորդութիւնը կատարած էր, դէպի Երուսաղէմ: Իր զարձին՝ մահտեսի ամբողջ համայնքին կողմէ կը դիմաւորուէր, եկեղեցի կը տանէին զինք, ժամկոչը ոտքերը կը լուար, վրան չուրջառ կը նետէին (կին ըլլար՝ սկիհի ծածկոցը կը զետեղէին զլխուն վրայ): Յետոյ բոլորը մէկ տուն կ'երթային, հաճին իր նուէրները կը բաժնէր: Հիմա՝ երնեկ այն օրերուն պիտի ըսենք, քանի ուխտաւորութեան զաղափարն անդամ խորթացած է մեզի համար, եւ 1700–ամեակի այս օրերուն՝ ուխտի այդ զաղափարը կը փորձենք թիմել մեր ժողովուրդի մտքին մէջ: Պիտի յաջողի՞նք: Տայր Աստուած: Ուխտավայրն ալ ուխտաւորի կարիք ունի: Երուսաղէմն ալ հայ ուխտաւորի կարօտը ունի:

Եւ չմոռնանք. Երուսաղէմը սուրբ քաղաք է, Սրբոց Ցակոբեանց միաբանութիւնը՝ զինուորեալ միաբանութիւն: Բայց Հայ Երուսաղէմը Հայու պատիւն, Հայու անցեալի ուժին եւ հմայքին, դերին եւ դիրքին վերջամնաց յուշքն է: Երուսաղէմի մէջ մենք, փոքր ածու թէեւ, բայց Յոյնին եւ Լատինին հաւասար իրաւունքներ ունինք: Այդ իրաւունքը մեր Հայերուս աղօթքին եւ հաւատքին դինն է: Բայց մենք երբեմն գիտակցութիւնն իսկ չունինք թէ ինչ ունինք: Ի՞նչ էինք եւ ինչ ենք եղած: Երուսաղէմը այդ տեսակէտն՝ մեր ազնուականութեան ալ վկայն դիրն է, իսկ մենք՝ մենք, մեր պզտիկ հաշիւներով, ճղճիմ նկատումներով Հայոց չքեղ աւանդը զարձուցեր էինք Տիրան – եղիշէ պայքարի դաշտ: Կարծէք մեզի համար Երուսաղէմը Քրիստոսակոխ երկիր չէ այլեւս, 70 վանքերու հայաշունչ քաղաքը չէ, Քրիստոսի լոյս վերեմանը չէ: Բայց այս բոլորն է Երուսաղէմը եւ ազգը աչքի բիբին պէս պէտք է պահէ Երուսաղէմը: Ամէն մէկ Հայ պէտք է դիտնայ օգնել Երուսաղէմին, Հայ Երուսաղէմին, Երուսաղէմի փոքրաթիւ հայ զաղութին:

Երանի թէ ազգովին դիտակից ըլլանք Հայ Երուսաղէմի անկրկնելի արժէքին եւ այդ հրաշք իրականութեան մէջ տեսնենք ոչ միայն մեր անցեալի փառքը, այլ նաեւ հաւատքը, եւ այնպէս ընենք՝ որ վաղուան սերունդներուն ժառանգ թողունք մեր հայրերուն մեզի ժառանգ թողած Հայ Երուսաղէմը:

Կ'ուզեմ վերջացնել այս զրութիւնը, բայց կը զգամ, որ զրիչս թոյլ է: Փոխ կ'առնեմ զրիչը մէկու մը՝ որ ամէն բանէ առաջ զիտէր Հայ Երուսաղէմի արժէքը, երէկ եւ այսօր:

Ան կը զրէր.

«Ժողովուրդները իրենց կեանքի բախտորոշ պահերուն է որ ի յայտ կը բերեն իրենց հոգեկան ինքնութիւնը, իրենց ցեղային նկարագիրը բացատրող ուժերուն արժէքը: Մեր ցեղային նկարագրի ամենէն կարկառուն գիծը զոհողութեան ոգին է եղած, եթէ յաճախ մեզի պակասած է իմաստութիւնը, արտաքին իրողութիւններ կշռելու խելքը, սակայն երբեք զոհողութեան ոգին: Այդ ոգին հրաշքի համազօր իրողութիւն մըն է եղած այս Համատութենէն ներս: Հրաշք մըն է՞ միթէ զարմանալի այն իրողութիւնը, որով իր նահատակներին դէմ ամէն օր մահառող մեր ժողովուրդը, դարէ դար ամէն կողմ շրջուելուն վերջոտնուած եւ անուագուած, կրցած է պահել հոս, վիշտին սրբութիւնը եւ ցոյսին զօրութիւնը խորհրդաւորող այս երկրին մէջ իր դերն ու դիրքը հաստատ գիծի վրայ՝ աշխարհի ամենէն հզօր եւ յառաջադէմ ազգերու կարգին:

Անոնք որ վհատութեան մութ ժամերուն փորձուեցան երբեմն տապակուիլ մեր ժողովուրդի հոգիի մեծութեան, քող գան հոս, Սրբոց Ցակոբեանց Աբոռի կողքին տեսնելու Հայու կամքի եւ հաւատքի զմայլելի իրագործումները դարերէ ի վեր, ուր կը հանդիսադրուի մեռնիլ չգիտցող ցեղի մը հրաշապատում փառքը»: (Ե.)

Նոյեմբեր 1, 1997
Շիքակօ, Ռաչինկթըն

ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՊՕՂԱՐԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հակառակ զրականութեան (եւ ի մասնաւորի հայ զրականութեան) մտերիմ բարեկամ մը, աւելի ճիշդ՝ սիրահար մը (զրիչս առաջ չերթար համեստ մշակ մը ըսելու) ըլլալուս, անոր բազմաթիւ ճիւղաւորումներէն զանասիրութեան հատիկ չոր բաներ մը տալու յօժարած եմ միայն:

Բազմավաստակ բանասէր Նորայր Սըրբազանը, իր կեանքի վերջին տարիներուն, մէկն էր մահուան կամուրջէն այս կողմ մնացող իմ երկու ուսուցիչներէն:

Իմ ծանօթութիւնը հանդուցեալին հետ կը սկսի իմ ուսանողութեան օրերէն, 1940–ական թուականներու առաջին կէսէն, երբ ան, Թողլով Անթիլիասի նորաբաց Դպրեվանքի տեսչութեան բարձր ու պատասխանատու պաշտօնը (հասած էր զարգացած սերունդ մը Դպրեվանքէն ընթացաւարտ միաբաններու), կը վերադառնար Ս. Աթոռ, արդէն իսկ ճերմկած մազերով, հակառակ անոր որ նոր էր հասեր քառասունին: Այդ օրէն իսկ ճոխ էր իր զրազարանը ուրկէ ծանօթացանք, դասընկերներով միասին, մեծ վիպասան Րաֆֆիի վէպերուն:

Հակառակ երեւութապէս իր կանխահաս ծերութեան, (զարմացանք երբ օրացոյցին վրայ 1904–ը գտանք իբր թուական իր ծնունդին), կը հաւատանք թէ նախախնամութեան բարի կամքն ու միջնորդութիւնն էր որ պահեց զինք կենդանի մինչեւ խոր ալեւոյթ, հակառակ իր առողջական ոչ–ստուկն կազմուածքին: Անոր մէջ զեր ունէր անշուշտ իր կենցաղավարութիւնը –հեզ ու ոչ դիւրագրգիռ բնաւորութիւն, ժուժկալութիւն, ըմպելիէ ու ծխախոտէ բացարձակ հրաժարում եւ մարմնին ու մտքին կազդուրման յարմար ու բաւարար ժամանակ տրամադրելու կանխահոգութիւն կամ լմաստուն կարզադրութիւն:

Տպարանէն ներս քանի մը տարիներու տեւողութեամբ չարած եմ (ձեռքով, մեքենական դրութիւն, լինոթիփ, ֆոմփիւթըր անծանօթ էին, դէթ մեր չրջանէն ներս, այդ օրերուն) իր «Յուցակ Ձեռագրաց»ի քանի մը հատորները: Անկեղծ ըլլալու սիրոյն պէտք է խոստովանիմ թէ պործէս պատճառուած մեծագոյն ձանձրութիւնը կրած եմ այդ օրերուն: Դժկամակութեամբ ձեռք կը զարնէի դործին, իր բանասիրական ու մանաւանդ պատական խորթ ու խճող բնոյթին ու նաեւ զրաբար լեզուէն կատարուած երկար արտադրումներուն համար:

Տարիներ ետք, Պարտիզպետազ փոխադրուելուս, դիպուածը այնպէս բերած էր որ իր բնակավայրը (սենեակը) գտնուէր ճիշդ–ճիշդ վերեւը իմ սենեակին: Մօտ տասնամեակ մը, մտերիմ խօսակիցներ եղանք, երբ մանաւանդ ձմրան եղանակին արեւոտ օրերուն, (եւ բարեբախտաբար քիչ չեն անոնք Ս. Երկրին մէջ), մեր խուցերուն մթնատուներ խոնաւութենէն ձերբազատած՝ կը ճեմէինք տանիքի անկքին, երեկոյեան ժամերգութիւնը կանխող ժամանակամիջոցին:

Սրբազանի նկարագրին ուշագրաւ այլ կէտերէն մին էր իր չէզոքութիւնը: Միաբանութիւնը խորապէս ցնցող մէկէ աւելի տագնապ – պայքարներու ընթացքին դիտցաւ կողմ չբռնել, ինչ փոյթ թէ կողմերէն եւ ոչ մէկուն համակրութեան մազօր իրողութիւն մըն է եղած այս Համատութենէն ներս: Հրաշք մըն է՞ միթէ զարմանալի այն իրողութիւնը, որով իր ճակատագրին դէմ ամէն օր մաճառող մեր ժողովուրդը, դարէ դար ամէն կողմ շրջուելուն վերջոտնուած եւ անուագուած, կրցած է պահել հոս, վիշտին սրբութիւնը եւ ցոյսին զօրութիւնը խորհրդաւորող այս երկրին մէջ իր դերն ու դիրքը հաստատ գիծի վրայ՝ աշխարհի ամենէն հզօր եւ յառաջադէմ ազգերու կարգին:

Անոնք որ վհատութեան մութ ժամերուն փորձուեցան երբեմն տապակուիլ մեր ժողովուրդի հոգիի մեծութեան, քող գան հոս, Սրբոց Ցակոբեանց Աբոռի կողքին տեսնելու Հայու կամքի եւ հաւատքի զմայլելի իրագործումները դարերէ ի վեր, ուր կը հանդիսադրուի մեռնիլ չգիտցող ցեղի մը հրաշապատում փառքը»: (Ե.)

Նոյեմբեր 1, 1997
Շիքակօ, Ռաչինկթըն

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԱՐՋԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻԻՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4–ԻՆ

Իրան կընայ յուսալ տակաւին, մինչեւ Նոյեմբեր 29: Դէպքերը այնպէս բերին որ Աւստրալիա եւ Իրան պտոզական չրջանի վերջին դերակատարները ըլլան: Ցաղթողը պիտի ամբողջացնէ աշխարհի ախոյեանութեան աւարտական փուլին մասնակիցների չարքը: Որակուածներու թիւը հասած է արդէն 31–ի· կը մնայ միայն մէկ տեղ:

Իրա՞ն թէ Աւստրալիա՞: Մեզի համար, իրանի ներկայութիւնը Ֆրանսա հաճելի կրնայ ըլլալ: Դժուարութիւն պիտի ունենայ սակայն յաղթելու համար: Աւստրալիոյ Ֆութպոլը անգլիական խմոր ունի եւ քիչ մըն ալ եուկոսլաւ (դպլթողներ): Մարզիչը Անգլիացի մըն է վինէյայլ՝ որ մարզած է նաեւ ատեն մը Անգլիոյ Ազգային խումբը:

Երբ ակնարկ մը նետենք որակուած երկիրներու ցանկին վրայ, անակնկալ իրողութեան մը առջեւ կը գտնուինք· նախկին Խորհրդային Միութիւնը կազմող տասնեւհինգ հանրապետութիւններէն ոչ մէկը ներկայ պիտի ըլլայ Ֆրանսա: Կեդրոնական Ասիոյ հանրապետութիւններն ալ ձախողած են, ինչպէս Եւրոպացիները:

Ամենամեծ դոհը, ամենակարեւոր բացական Ռուսաստանն է անկասկած: Ձկրցաւ գլուխ ելլել Իտալիոյ հետ եւ, նախիլի մէջ, վճռական մրցման ընթացքին, պարտուեցաւ՝ 1 – 0:

Ինչպէս որ կը պատահի այդպիսի պարագաներու մէջ, ռուս մարզիչը, Բորիս Իսեաւիեւ կը կորնցնէ իր պաշտօնը. այդ մակարդակի վրայ, ընդհանրապէս, իւրաքանչիւր պաշտօն մը:

***

Իտալիոյ ներկայութիւնը աւարտականին արժանացաւ, քիչ մը ամէն տեղ, համակրանքի եւ ուրախութեան, Իտալիոյ մէջ անչուշտ, բայց նաեւ Ֆութպոլի չրջանակներէն չատերուն մէջ: Աչխարհի ախոյեանութիւն մը առանց իտալական մասնակցութեան անհամ պիտի ըլլար: Անհերեակայելի էր: «Ֆրանս – Ֆութպոլ» կը գրէ՝ «Անգլիացիները հնարեցին Ֆութպոլը, Ֆրանսացիները կազմակերպեցին զայն, Իտալացիները բեմադրեցին...»:

Այդպարեւ, բրիտանական աչխարհէն դուրս, Ֆրանսան էր որ կազմակերպեց Ֆութպոլի համաչխարհային կառոյցը: Միջազգային դաչնակցութեան նախագահը Ֆրանսացի Ժիւլ Ռիմէն էր երբ, 1930–ին, հիմնուեցաւ աչխարհի ախոյեանութիւնը: Իսկ Իտալացիները ապահովեցին այս մարզաձեւին ժողովրդականութիւնը: Շահեցան ախոյեանի ախտրոսը քանի մը անգամներ կամ հասան աւարտական մրցումին:

***

Որակուածներու չարքին մէջ կան երկու նորեկներ՝ Ճամայիքա եւ Ճափոն: Հետաքրքրական պիտի ըլլայ հետեւիլ Ճափոնի արդիւնքներուն: Այս երկրին ակումբները հսկայ գումարներ կը յատկացնեն Ֆութպոլին, բերել կուտան օտար խաղացողները, զօրացնելու համար իրենց կազմերը երկրին ախոյեանութեան մէջ:

Բացականերու կարգին պէտք է նչել, Եւրոպային՝ Չեխ Հանրապետութիւնը՝ որ, Եւրոպայի վերջին ախոյեանութեան, խաղաց աւարտական մրցումը Գերմանիոյ դէմ. կ'արժէ նչել նաեւ Հունգարիա, ատեն մը անպարտելի բայց ներկայիս անօրինակ կերպով տկարացած:

Իսկ հարաւային – Ամերիկայէն, Ուրուկուայի բացակայութիւնը ցաւալի է Ֆութպոլասէրներուն համար: Ուրուկուայ երկու անգամներ չահած է աչխարհի ախոյեանի տիտղոսը: Ուրուկուացի մարզիկներն էին որ 1924–ի Ողիմպիականին, Փարիզ, ցոյց տուին Եւրոպայի թէ Ամերիկայի այդ մասին մէջ կը խաղացուի գնդասպոյտ Ֆութպոլ մը, մինչեւ այդ բոլորովին անծանօթ:

Նչենք նաեւ որ բացականերուն մէջ կան աչխարհի կարեւոր պետութիւններէն մէկ քանիները՝ Զինաստան, Լեհաստան, Փորթուկալ, Շուէտ, Ինտոնէզիա. Թուրքիա ալ:

Ամէնքն ալ կրնան մխիթարուիլ խորհելով որ 172 երկիրներ ճամբայ ելան երկու տարի առաջ եւ 32–ը միայն հասած պիտի ըլլան աւարտական հանդրուանին:

***

Անշո՛ւշտ կը սպասուի հետաքրքրութեամբ յառաջիկայ վիճակահանութեան: Տեղի պիտի ունենայ Հինգչաբթի, Դեկտեմբեր 4–ին Մարսէյլի մէջ: Մեծ չուքով, կ'ակնկալուի: Գործողութիւնները պիտի սկսին, սթատ Վէլոտրոմի մէջ, ժամը 19–ին:

Անկէց առաջ ներկաները հանդիսատես պիտի ըլլան մրցումի մը որ կրնայ բարձր որակ ունենալ: Պիտի խաղան երկու խումբեր կազմուած աչխարհի չարք մը լաւագոյն խաղացողներէ: Խումբերէն մէկը պիտի մկրտուի «Եւրոպա», միւսը՝ «Աչխարհի մնացեալ մասը»: Բնականաբար պատկերասփռումները պիտի չփախցնեն առիթը միլիոնաւոր ժողովուրդ անչարժեցնելու համար պզտիկ պաստառին առջեւ:

Ամբողջացնելու համար մեր տեղեկութիւնները այս հակայ մարզահանդէսին մասին՝ որ պիտի դրաւէ աչխարհի ուչադրութիւնը, ճչդենք որ աւարտականին առաջին մասը պիտի խաղացուի խմբակներու մէջ:

Պիտի կազմուին 8 խմբակներ վիճակահանութեամբ: Իւրաքանչիւր երկիր պիտի խաղայ երեք մրցում: Դասաւորում կէտերու դրութեամբ: Երեք կէտ յաղթողին:

Առաջին եւ երկրորդ դասաւորները, 16 խումբեր ուրեմն, պիտի չարունակեն մըցաչարքը մինչեւ առաջին պարտութիւն:

Ո՞վ պիտի ըլլայ ախոյեան ... կանուխ է անչուշտ այդ մասին դրելը· ըսենք միայն՝ Պրազիլի կազմը, 1994–ին արդէն ախոյեան, կը նկատուի ներկայիս անգամ մը եւս, աչխարհի լաւագոյնը: Կարելի է միայն վստահաբար դրել թէ մարզահանդէսը առիթներ պիտի ունենան, ամառան մը չնթացքին – Յունիս 10–էն Յուլիս 12 – դիտելու կրթքոտ խաղեր, ոմանք, հաւանարար, բարձր որակի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՄՔՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Թեհրանի Սասուն թաղամասի «Նայիրի» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, Համազգայինի Երեւանի թատերախումբը, ղեկավարութեամբ Սօս Սարգսեանի ներկայացուցած է Ռիչիըմ Սարոյեանի «Մի դաւաթ բարութիւն» թատերախաղը: Ներկայացումները տեղի ունեցած են նաեւ Հոկտ. 25–ին, 26–ին, 27–ին եւ 28–ին: Ապա, ներկայացուած են «Անբան Հուռին» եւ «Օսքար»ը: Թատերախումբը հրաւիրուած էր Թեհրան Մշակութային «Սիվան» Միութեան կողմէ:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Պարսկաստան) մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին եւ ամբողջ չաբաթ մը տեղի ունեցած է մշակոյթի չաբաթ մը: Հոկտեմբեր 11–ին, Սպահանի Սուրբ Սմենափրկիչ վանքի բակին մէջ Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Խաչատուր Վարդապետ Կեսարացիի յուչարձաններու մօտ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը: Բացումը կատարած է Լեւոն Մինասեան: Ճաչորդաբար եղոյթ ունեցած են աչակերտներ, արտասանութիւններով եւ երգերով: Ճայտագրին վերջաւորութեան, ինչպէս ամէն տարի, առաջնորդը պարգեւատրած է այն աչակերտուհիները որոնք տարւոյն ընթացքին Ս. Ներսէս Շնորհալի դրադարանէն ամէնէն չատ գիրք կարդացած են: Նոյն իրիկունը բացումը կատարուած է նկարչական ցուցահանդէսի մը: Հայ Մ. Մ. Արարատ Միութեան սրահին մէջ ալ տեղի ունեցած է դասախօսական եւ զբարեւատական երեկոյթ մը: Ելոյթ ունեցած են Միութեան կեդր. Վարչութեան նախագահ՝ Հրայր Շահնազարեան, ապա՝ Օննիկ Սահակեան: Հոկտեմբեր 13–ին ալ Արարատ Միութեան սրահին մէջ, նկարիչ Եսայի Շահնազարեանի մահուան տասնամեակին առիթ ներկայացուած է «Երեւակայութեան պատկերը» ֆիլմը: Հոկտեմբեր 14–ին Հայոց Ազգային Ճանաչման զարգոյի ծնողական խորհուրդի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է հայերէնի դասընթացքները աւարտած աչակերտներու վկայականներու բաչխում: Բանախօսները ծանրացած են հայ մչակոյթի եւ հայ լեզուի վրայ: Հոկտեմբեր 15–ին, նաեւ Արարատ սրահին մէջ, տեղի ունեցած է դրական երեկոյթ մը, նուիրուած Զարենցի ծննդեան 100–ամեակին: Օրուան խօսքը արտասանած է Օրիորդ Անի Բաբայեան: Տեղի ունեցած են արտասանութիւններ: Հոկտեմբեր 18–ին, ներկայացուած է Հայաստանի «Տիգրան» համոյթի ժապաւէնը:

***

ՊԼՑՐՈՒԹԻ Թէքէեան կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, հատուկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Թէքէեան Մչակութային Միութեան «Շիրակ» պարբերաթերթի 40–ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է «Շիրակ»ի խմբագիրներէն՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Երուանդ Պարսումեան, Զարեհ Խրախունի եւ Արամ Սեփեթճեան: Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է:

***

ԹԱՒՐԻԶի մէջ, Հոկտեմբեր 10–ին, Արարատ Մչակութային Միութեան մասնաճիւղի երէցներու բաժանմունքի Արարատ հաւաքատեղիին մէջ, Վահագն Սիմոնեան դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով՝ «Մանչի ընդծովեայ երթուղին եւ անոր կառուցումը»:

***

ՄՈՆՐԻԱԼի մէջ, պոլսահայ «Մէկ» Մչակութային Միութիւնը, Հոկտեմբեր 19–ին, դինեճաշ մը կազմակերպած է նուիրուած Սրբուհի Մարքի «Կեանքիս նչմարներ» հատորին, որու նիւ – եորքաբնակ հեղինակը այդ առիթիւ Մոնրէալ գացած էր: Գիրքը արժանացած է կրօնական արարողութեան: Բարթող Աւետ Քահանայ Մրքաճեան կարդացած է յատկապէս այս առիթիւ դրուած աղօթքներ: Խօսք առած է Նուրհան Ուզունեան, ապա Սրբուհի Մարք:

***

ՄՈՆՐԻԱԼի Մխրամար ճաչարանին մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, Նչուած է «Ապագայ» չաբաթաթերթին 22–րդ տարեդարձը: Եղած են ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ժ.

Իրեն ըսեր Էին որ Աբգար մէկ քանի դանձումներ ընելու համար Բերա ելած էր եւ թէ յայտնի չէր որ ե՞րբ պիտի վերադառնայ:

– Կ'ուզէի անպատճառ վինքը տեսնել կէսօրէն առաջ, ըսած էր վաճառականը:

– Տանը մէկկէս միլիոնները Քրէտի Լիոնկի մասնաճիւղին պիտի հանդիպի, թեւնիս հոն դանէք վինք, պատասխանած Էին:

Մարգար էֆէնտի Բերա ելլելուն պէս ուղեւցաւ իրեն տրուած հասցէին եւ արդարեւ Աբգարը գտաւ կիշէի մը առջեւ, պրաչած:

– Ձեզի հետ քիչ մը տեսնուիլ կ'ուզեմ, ըսաւ վաճառականը իր պաչտպանեալին:

– Վայրկեանէ մը ձեր տրամադրութեան ներքեւ եմ, պատասխանեց երիտասարդը:

– Դուն գործդ նայէ՛, ես զրան առջեւ կը սպասեմ:

Երիտասարդը արդարեւ անմիջապէս եկաւ իր պաչտպանը գտնելու:

– Եկո՛ւր երթանք հոս մօտերը տեղ մը նստինք քեզի հետ, ըսաւ վաճառականը:

Գարեջրատուն մը մտան, ուր Մարգար էֆէնտի երկու գաւաթ գարեջուր ապսպրեց:

Աբգար, չուարած, չփոթած, չէր գիտեր ի՞նչ դիրք բռնել իր պաչտպանին դիմաց:

Առաջին անգամն էր որ վաճառականը այսպիսի մտերմութիւն մը ցոյց կուտար իրեն: Երկար առենէ ի վեր, տարիէն ատելի էր, երբեք առիթը ունեցած չէր Մարգար էֆէնտիին հետ խօսելու: Վաճառականը զայն տեղաւորելէետքը ալ չէր գրաղած անով, նոյնիսկ կարծես չատնացած էր հետու մնալ անկէ եւ երիտասարդն ալ չէր համարձակած երբեք, որեւէ պատրուակով մօտենալ անոր: Նոյնիսկ Ծնունդի ու Զատկի առթիւ այցելած չէր եւ զոհացած էր նամակով իր չնորհաւորութիւնները մատուցանելու եւ յարութիւնեական երախտագիտութիւն յայտնելու:

– Դեռ չատ գործ ունի՞ս, հարցուց վաճառականը:

– Տակաւին գանձում մըն ալ ունիմ ընելիք:

– Գնա՛ լմնցուր ուրեմն:

– Անգամ մը գացի, կէսօրէն ետքը եկուր ըսին:

– Վաղը երթաս նէ չըլլա՞ր:

– Ինչո՞ւ չէ, կ'ըլլայ:

– Որովհետեւ կէսօրէն ետքը մինչեւ իրիկուն քեզի պէտք ունիմ:

– Ձեր տրամադրութեան ներքեւ եմ:

Վաճառականը պահ մը լռեց: Դժնդակ բացատրութիւններու վայրկեանը հասած էր ու չէր գիտեր ի՞նչպէս խօսքը բանար:

– Աբգա՛ր, ըսաւ մեղմ ու մտերիմ չեչտով մը, գիտես որ ես քեզ մարդ ըրած եմ եւ այսօրուան դիրքդ ինծի պարտական ես:

– Երբեք չեմ կրնար մոռնալ ատիկա եւ յաւիտեան երախտապարտ եմ ձեր մեծութեան, պատասխանեց երիտասարդը:

– Տարիներով հոգացած եմ քու ապրուստդ ու դպրոցական ծախքերդ:

– Այնպէս է, իմ միակ պաչտպան բարերարս էք:

– Եթէ հաչիւ ընեմ, կարելի է 2 – 300 ոսկի ծախք ըրած եմ քեզի համար:

– Թերեւս աւելի, Մարգար էֆէնտի:

– Այդ նիւթական զոհողութիւններէն եաքը, քեզի գործ ալ դտած եմ:

– Ամենասարբին վաստ կ'ըլլամ եթէ ուրանամ այս ամէնքը:

– Գարբիէլ էֆէնտիին քով եթէ մինչեւ այսօր կը պաչտօնավարես ու անոր վստահութիւնը կը վայելես, պատճառը այն է որ ես քեզի համար երաչխաւոր եղած եմ:

– Գիտեմ այդպէս ըլլալը:

– Եթէ ոչ այդ մարդը քեզի պէս անծանօթ մը դաւադայիի մը կը յանձնէ՞ իր դանձումները:

– Երբեք, պատասխանեց երիտասարդը, տակաւին չէր կարող դուչակել թէ վաճառականը ո՞ւր կապել կ'ուզէր խօսքը:

– Եւ այս ամէնքը ըրած եմ, չարունակեց Մարգար էֆէնտի առանց որեւէ արձագանգի: Հիմա դիս մտիկ ըրէ՛ այսօր առենը եկած է որ իմ ըրած բարիքներուս վոխարէնը հատուցանես ինծի:

– Եթէ կարելի ըլլար առիկա, աչխարհի ամէնէն երջանիկ մարդը պիտի համարէի ինքզինքս:

– Շատ կարելի է:

– – Ի՞նչ կերպով, Մարգար էֆէնտի:

– Ինծի ծառայութիւն մը մատուցանելով:

– Հրամայեցէք եւ ամէն բան ընելու պատրաստ եմ, բաւ է որ կարողութեանս սահմանին մէջ ըլլայ:

– Շատ դիւրին բան է առաջարկելիքս:

– Հրամայ ըրէ՛ք ուրեմն:

– Կինս կը ճանչնա՞ս:

– Այո՛, մէկ քանի անգամ տեսած եմ, կմկմաց երիտասարդը այս անակնկալ հարցումէն բոլորովին չփոթած:

– Իսկ ինք քեզ կը ճանչնա՞յ...

– Ձեմ կարծեր, երբեք հետը խօսելու պատիւը չեմ ունեցած:

– Այն առեն գործը կարգին է ուրեմն: Այժմ՝ տեսնենք սա գարեջուրը եւ ուրիշ մը ապսպրենք: Աբգար երկիւղածութեամբ գաւաթը շրթունքին տարաւ, խմեց ու բերանը թաչկինակով սրբեց:

– Այսօր կինս Բերա պիտի գայ, ըսաւ վաճառականը եւ մէկ քանի այցելութիւն պիտի տայ: Կ'ուզեմ որ առանց նչմարուելու իր եռեւէն երթաս...

– Այսինքն զինքը լրտեսե՞մ, հարցուց երիտասարդը:

Պահ մը լռութիւն տիրեց: Թէ՛ վաճառականը եւ թէ երիտասարդը ինքզինքնին նեղուած կը զգային:

– Կ'ըլլա՞յ, հարցուց վաճառականը վերջապէս:

(Շար. 53)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը, առ ի երախտապիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ չխուխեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, բարերարներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստաւորներու եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Նոյեմբեր 30–ին:

Պատարագը ժամը 10–ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԳ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Փարիզի Ս. Ցոմհ.–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱԼԱՆՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
44–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 30–ին:

Սկիզբ արարողութեան ժամը 10–ին:

(Առ ի գիտութիւն մեր հաւատացեալներուն՝ այս հանդիսաւոր պատարագը ըստ սովորութեան կարելի չէ կատարել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որովհետեւ ջեռմաթաղիքը չի բանիր):

*
**

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ քահանաներու եւ հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու եւ պլիւներու հոգւոց համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներուն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԳ. ՀԻՒՒԻՄԵԱՆ

UGAB — UGAB — UGAB —

VENTE de NOEL

* * * * * *

SOIREE INAUGURALE

le Vendredi 5 Décembre à 18 heures

La vente continuera
le Samedi 6 Décembre de 10h à 19h

AU PROFIT
DES ACTIONS SOCIALES
DE L'UGAB

Stands divers

- *Objets d'Arménie* • *Tableaux de peintres d'Arménie*
- *Antiquités-Brocante*
- *Faïences, poteries*
- *Cassettes et C.D. Arméniens*
- *Marché Provençal*
- *Stand «le Noël des Enfants»*
- *Plats à emporter* • *Pâtisseries arméniennes* • *Confiseries*

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
—— Tél. : 04 91 22 10 45 ——

UGAB — UGAB — UGAB —

CHENE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche
29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, ANTIQUITES, EPICERIE FINE ARMENIENNE, VETEMENTS, CADEAUX, JOUETS, etc...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ՂՕԹՕ)

Կազմակերպ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ (վիճակախաղ) մը Նոյեմբեր 30, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

*
**

ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *ASTRIG* d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel est heureuse de vous inviter au *THEYASSEGHAN*, qui aura lieu le dimanche 30 novembre à partir de 15h, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean Jaurès à Arnouville.

Venez très nombreux!

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

SOIREE DIAPORAMAS

Réalisation et présentation :
S. KARAS — R. LAUNAY
A. MELCONIAN — C. ROCH
M. et S. POITEVIN
du C.P.C.A. d'Alfortville

En final du programme :
les KHATCHKARS de l'Arménie ancienne

VENDREDI 28 NOVEMBRE à 20h45

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»
et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կազմակերպ Խաչի Երջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Տիկին Մալխասէ, 1000 Ֆր. Պ. Մխիթարեանէ, 300 Ֆր. Տիկին Մանուկեանէ եւ 250 Ֆր. Պ. Ժերլայէ:

DINER DANSANT

Au profit de l'école arménienne
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

Le 20 Décembre à 20 heures

animé par *MARTEN YORGANTZ et son Orchestre*

avec la participation de *EVELYNE et YESSAÏ ALTOUNIAN*

MANOLIS et son BOUZOUKI

Show de Kung-Fu
Ceintures noires arméniennes A.B.B.A.

DANSES ET CHANTS DE NOS ELEVES

P.A.F.: 300 F. — Après 23h entrée + 1 consommation: 100 F.

Réservation : 01 46 45 60 55

ECOLE BILINGUE ARMENIENNE
19, Sentier des Epinettes — 92130 Issy-les-Moulineaux

UGAB-Paris IDF : Stages d'été de l'UGAB à New York

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
reçoit

le Vendredi 28 Novembre à 20 heures

ARTHUR BOHDJALIAN
Coordinateur européen pour le programme de stages d'été de l'UGAB à New York

Entre 30 et 35 étudiants d'origine arménienne
venus des quatre coins du monde
participent chaque année à ce programme qui offre des stages de deux mois dans des domaines très variés.
Logés à la résidence universitaire de l'Université de New York, ces étudiants profitent des différentes attractions de la ville et plongent dans la culture arménienne grâce à des séminaires, des concerts et des cours de danse.

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS (Métro: Courcelles)
—— Tél. : 01. 42. 27. 12. 26 ——
• Entrée gratuite •

L'ECOLE BILINGUE D'ALFORTVILLE SAINT MESROB

organise un

Dîner Dansant

animé par *GRICHA et son Orchestre*

avec la participation du violoniste *ALEXANDRE CHIRINIAN*
et les FRERES NAZARIAN

le Samedi 29 Novembre

au Gymnase Lapierre, Allée du 8 Mai 1945 à Alfortville

• Participation aux frais : 250 Frs •

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
VENDREDI
28 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·256 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19,256

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԱԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԽ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ՓԱՐԻԿՂԻՆ ՆՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐԸ

Պարսից Ծոցի նոր տագնապ մը հարթուեցաւ առանց ընդհարումներու հանդրուանին հասնելու։ Այս արդիւնքին առաջնորդող ազդակներուն կ'ենթադրուի որ 1991–ի դաշնակիցներուն ԱՄՆ–ը դրեթէ առանձին ձգելու կեցուածքը։ Ուաշինկթըն չուտով տեսաւ թէ չի կրնար նոյն դիւրութեամբ մխակամ ճակատ մը ստեղծել Ս. Հիւսէյնի դէմ, անդամ մը եւս իր չոմուն ենթարկելու համար զայն։

Այս արդիւնքին մէջ «նիւ եորք թայմզ»ը կը չեշտէ այդ չրջանէն ԱՄՆ–ու քարիւղի պահանջքին նուազումը։ Թերթին Քուէյթի թղթակիցը կը գրէ թէ Ծայրագոյն Ա–ռեւելքը սկսած է աւելի տեղ գրաւել հոն, որպէս նոր յաճախորդ Քուէյթի, Իրանի, Սաուտի Արաբիոյ քարիւղին։ Քուէյթի մէջ, օրինակ, ծրագիրը կը մշակուի քարիւղի արտահանման երկու նոր հարթակ կառուցանելու քարիւղի ընդհանրական պետական ընկերութեան համար։ Քարիւղի նախարարը յայտնած է թէ երկրին բարօրութիւնը մեծապէս կախում ունի Ծայրագոյն Արեւելքէն։ Նոյն կարծիքը ունի Քաթարի իր պաշտօնակիցը։

Մինչ Չինաստան, Ճափոն ու անոնց դաշինները աւելի լայն չափով քարիւղի իրենց սպառումը կը կապեն Պարսից Ծոցի արտադրութեան, անոր միայն 19%–ը կը վերապահուի ԱՄՆ–ուն։ Անցեալ տարի Սաուտի Արաբիան փոխադրուեցաւ Վենեցուէլայի կողմէ, որպէս ԱՄՆ–ու քարիւղի հայթայթիչ։ Այս փոփոխութիւնը որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ Սաուտի Արաբիոյ որ իր ապահովութեան երաշխիք կը նկատէ ԱՄՆ–ու պահանջը իր քարիւղին նկատմամբ։ Մինչդեռ Սեպտեմբերին Սպիտակ Տան բանբերը պատասխանելով հարցումի մը կ'ըսէր թէ Լատինական Ամերիկան հետզհետէ աւելի կը յարգէ մարդկային իրաւունքները եւ ժողովրդավարութիւնը, մինչ Միջին – Արեւելքը կը տառապի ծանրակչիռ կնճիռներ է։ Այս պատճառով ալ իրենք կարեւոր կը նկատեն վենեցուէլական քարիւղին նեծումը։

Այսուհանդերձ, ԱՄՆ չեն կրնար բոլորովին մէկդի ձգել իրենց հետաքրքրութիւնը Պարսից Ծոցի քարիւղին նկատմամբ, քանի որ այդ չրջանէն արտադրութեան քանակի ամէն փոփոխութիւն կ'ազդէ միջազգային դիներուն։

Ուաշինկթընի դժուարութիւնը 1991–ի իր դաշնակիցներուն ներկայի կեցուածքին տարբերութիւնն է։ Այսօր Ուաշինկթըն զրկուած է Պարսից Ծոցը ամերիկեան լճի մը նկատելու միջազգային նեցուկէն. եւ եթէ ռազմավարական գործունէութեան այդ չրջանի իր դեմինը պզտիկնայ, հոն պիտի տեսնէ Չինաստանը, Ինտոնէզիան, Մալեզիան եւ Հնդկաստանը։

Ինչպէս կ'ըսէ Պարսից Ծոցի չրջանի մասնագէտ մը, յաջորդ դարու ակիզբին այդ գօտիին քարիւղին ԱՄՆ–էն եւ Եւրոպայէն աւելի մեծ պահանջ պիտի ներկայացնեն ասիական երկիրները. եւ ոչ շատ հեռատեսութիւն, ոչ ալ դիւանագիտական կարողութիւն անհրաժեշտ է ըսելու համար որ այդ երկիրները խօսք պիտի ունենան այդ տարածքին քաղաքական զարգացումներուն մասին ալ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 26/27)

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Նոյեմբեր 26–ի առաւօտեան նախագահ Հէյտար Ալիեւ Ատրպէյճանի մայրաքաղաք Պաքուի օդակայանին մօտ հաւաքուած են Արմաւիրի զօրամասերէն մէկուն մէջ սպանութեան պատճառով դատապարտուած զինուորներէն երկուքին հարազատները։ Այդ զինուորները Գերագոյն Դատարանին կողմէ մահապատիժի դատապարտուած են։ Անոնց հարազատները յայտարարած են թէ անհաւատ քննութիւն չէ կատարուած, թէ զօրամասին խոհարարը եղած է սպանութեան մասնակիցներէն եւ ներկայիս ազատ է։ Զինուորականները դատախազութիւնը խոստացած է քանի մը օրէն լրացուցիչ քննութիւն կատարել։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԳԱՆԳԱՏԸ

Իրանի մօտ Ադրբեջանի դեսպան Էլխան Սաֆարլի ադրբեջանական հեռատեսիլի մէկ յայտագրէն ըսած է թէ Իրանի մէջ Հայերու նկատմամբ աւելի լաւ վերաբերմունք ցոյց կը տրուի քան Ադրբիններու։ Հայերը ունին դպրոցներ ու համալսարաններ, մինչդեռ աւելի քան 30 միլիոն Ադերիներ կարելիութիւնը չունին սորվելու իրենց մայրենի լեզուն, նշած է ան։

***

ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

Երեւանի կարմիր Խաչի դրասենեակին առջեւ կատաղած կնոջ մը մահը առիթ տուած էր չչուկներու չրջապատման։ Պարզուած է որ ան յանկարծամահ եղած է դեռ դրասենեակ չհարձրացած եւ դրասենեակի պաշտօնեաներն ալ որեւէ պատասխանատուութիւն չեն ունեցած պատահածին հետ։ Այնուամենայնիւ, ծերերու վիճակով մտահոգուած լրագրողները հաստատած են նաեւ որ անոնք այսուհետեւ պէտք չունին օդնութիւն ստանալու համար եռգներ տղաներ ստղանցած են համալսարաններու միջոցներու անբաւարարութեան դէմ։ Այլ ցոյցեր ալ նախատեսուած են տարբեր քաղաքներու մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ԼՈՒԾԹԱՆԳ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

իր պատմութեան լաւագոյն տարին արձանագրած է, չհր 20–էն 40% համեմատութեամբ յաւելում կը կրէ, այսինքն 2,2–էն 2,6 միլիառ Ֆրանքի պիտի հասնի 1996–ի 1,9 միլիառի փոխարէն։

ԵԱԿՈՒՏԻԻ (Ռուսաստանի մէկ հանրապետութիւնը) իշխանութիւնները հաստատեցին քարիւղային հսկայ (100 միլիոն թոն) պահեստներու գոյութիւնը Տասլականի չրջանը (արեւելեան Սիպիր)։

ՍԻՏԱՑԻ համաճարակը աւեր կը գործէ եւ կը ծաւալի, միայն ճարտարարուեստականացած երկիրներն են որոնք յաղթահարել։ Ներկայիս, աշխարհի մէջ 30 միլիոն անձեր սիտայէ վարակուած են, ասոնց մէջ 600 հազար մանուկ ներ, Հիւսնդներուն 90%–ը թերաճ երկիրներու մէջ կ'ապրին, Ափրիկէի մէջ, 15 – 49 տարեկան անձերու 8%–ը վարակուած է։ Ամէնէն աւելի վարակուած երկիրը Հնդկաստանն է եւ վախ կայ որ համաճարակը չատ մեծ համեմատութիւններու հասնի Ասիոյ մէջ։

մար երթորդ յարկ բարձրանալու, գրասենեակը փոխադրուած ըլլալով առաջին յարկ։

***

ՀՈՂԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՑՈՒՄ

Վերջին երկու տարուան մէջ գործածուած է երկու հազար հեկտար աղակալած եւ չափազանց խոնաւացած հող։ Անոնց մեծ մասը կը գտնուէր Արարատեան հարթավայրին մէջ։

***

ԲԶԷԶՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի անտառներուն լուրջ վտանգ են լուսատուիկները։ տերեւակեր այդ բզեզները ախտահարած են աւելի քան 8 հազար հեկտար տարածութեամբ անտառ։ Անհրաժեշտ է 80 միլիոն դրամ որպէսզի հիւանդացած անտառները քանի մը տարի ետք չմեռնին։ Երկու տարի առաջ Բիւրականի 1100 հեկտար անտառները բուժուած են։

***

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Այս օրերուն Թուրքիա այցելող Հայաստանի Արդիւնաբերողներու ու Գործարարներու Միութեան պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Աւերտուրի նախարար Ե. Էրէդի եւ Պետական նախարար Է. Աչըքի հետ։ Շօշափուած են Թուրքիա – Հայաստան օդային պիծի կարեւորութիւնը, երկկողմ յարաբերութիւններու աչխուժացման անհրաժեչտութիւնը, որ սակայն, ըստ Թուրք նախարարներուն, կախում ունի հայ–ադրբեջանական հարցի լուծումէն. Էրէդ չեչտած է գործարար չրջանակներու աղեցութեան կարեւորութիւնը չրջանի բարգաւաճման գործին մէջ։

Հայաստանցի գործարարները հիւրընկալուած են Գումգարուի Ս. Աստուածածին Մայր եկեղեցին, ուր հանդիպում ունեցած են Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգարարձութեան անդամներու եւ Թուրք ծանօթ գործատէր ու երեսփոխան Ճէֆի Քամհիի հետ։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԵՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՊԸ

Արդէն պատրաստ են այն յատուկ կառախումբերը որոնք բեռնատար կառքերու չարասիւները Հայաստանէն կրնան փոխադրել դէպի Փոթիի նաւահանգիստը, ուր անոնք կը բեռցուին լաստանաւերու, դէպի Եւրոպա կամ Ռուսաստան ուղղութիւններով։ Փոխադրութեան այս ձեւը աւելի հետաքրքրական է թէ վարորդներու ու բեռներու ապահովութեան առումով, եւ թէ աւելի աժան է ու բնապահական, սակայն դեռ կը պակսին նախաձեռնարկ քայլերը։

Միւս կողմէ Հայաստանի Փոխադրութեան նախարարութիւնը պայմանագրութիւն առորագրած է Նովորոսիսկի մէջ խարիսխ մը վարձելու կապակցութեամբ։ Ան թոյլ կու տայ ՀԱՊ–ի երկիրներէն Հայաստան առաքուղ ապրանքները նախ երկաթուղիով հասցնել Նովորոսիսկ, ապա հոնկէ ալ՝ բեռնատար կառքերով փոխադրել Հայաստան։

Բաժանումի մէջ ալ իր աւարտին կը հասնի երկաթուղային լաստանաւի մը շինութիւնը։ Անով կարելիութիւն կը ստեղծուի Հայաստանեան բեռները հասցնել ծովային փոխադրամիջոցներու եւ հակառակը։ Առայր չնորհիւ Հայաստան կը ստանայ բազմաթիւ նախանիթեր, որոնց փոխադրութիւնը այլ ձեւով մատչելի չէ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ... ԴԷՊԻ ՔԷՕԹԱՀԻԱ

ԽՄԲ.— Նոյեմբեր 30–ին, իրեն նուիրուած հանդիսութեան առթիւ, կ'ո–գեկոչենք Գոհարիկ Ղազարոսեանի յիշատակը երկու գրութիւններով: Առա–ջինին հեղինակը իւիճ է եւ շահեկան վկայութիւն մըն է Քէօթահիա կատարած իր ուխտագնացութեան առթիւ: Լոյս տեսած է «Յառաջ»ի մէջ 1958, Մայիս 18–ին: Երկրորդը ստորագրած է տարաբախտ Նահապետ Ալալէմճեանը Գոհա–րիկի մահուան վաղորդայնին (1967 Դեկտեմբեր): Այդ գրութեամբ, կ'ոգե–կոչենք նաեւ սիրելի Նահապետին յիշատակը (մահացած 1974, Յունուար 21–ին):

1957 տարին մեր պատմութեան խորունկ կ'ըները վերապրիլ տուաւ ինձ:

Նախ Պոլիս՝ երաժշտագէտ Սարգիս Թադոսեանի այրին սրտաբուխ ժէսթը կը կատարէր ինծի նուիրելու իր ամուս–նոյն երաժշտական գիրքերն ու ձեռագիր–ները: Երբ կը բանայի տըցակը, կը գտնէի Կոմիտասի կողմէ նուիրուած դաշ–նակի հրահանգներու տետր մը. «Բարե–կամական յիշատակ Սարգիս Թադոսեա–նի», Իզմիր 1915: Նօթերու տաքնթեր՝ Թադոսեանի անգլերէնէ հայերէն՝ թարգ–մանութիւններ կար:

Բայց ամէնէն աւելի գիս յուզողը՝ դող–դոջ, ժժդոյն, վիրաւոր ձեռագիր մըն էր. «Կուռնկ, ուսա՞ կուգաս», որուն քով կ'երեւէր մեծ արուեստագէտին կողմէ գրուած.—

Գրի առաւ եւ դաշնակեց Կոմիտաս վար–դապետ:

Ցետոյ «Համ փորոտան»ը, «Անճինք նը–ւիրեալ» չարականը 76 մէթրոնոմի նչա–նով, հայկական պատարագին սկզբնաւո–րութիւնը: Իսկ մնացեալ ձեռագիրները կը պատկանէին Թադոսեանի, որ հեղի–նակած է կարգ մը մեներգներ եւ խըմ–բերգներ՝ չատ յաճախ իր ոտանաւորնե–րուն վրայ:

Անցեալ տարի, աշնան սկիզբը, վերյի–չերով Տաքսի ջերմուկները, կը բացատրէի մեր Քէօթահիացի Փիլոյին, թէ ի՞նչպէս անոնք բարերար ազդեցութիւն մը կ'ու–նենային հիւանդներուն վրայ:

— Ա՛ռ, օրիորդս, ըսաւ, դուն Քէօթա–հիոյ բաղնիքներն ու գեհի տաք բաղնիք–ները տեսնելու էիր:

Այդ ըսածը բաւական էր, որպէսզի ե–րեկոյ մը, ժամը 20–ին Հայտար — Փաչա–յէն կառախումբ նստէինք Փիլօն եւ ես: Առաւօտեան ժամը հինգին կը հասնէինք Խոխիչէհիրի արդիական ոճով հսկայ կա–յարանը: Հոն մեզ դիմաւորելու եկած էր ծանօթ դեղագործ մը, որ մեզի տաք «սալէպ» հրամցնելէ ետք, մեզ կ'առաջ–նորդէր դէպի Քէօթահիա մեկնող փոքր չոգեկառք մը:

Ժամը 9–ին կը հասնէինք «Լաւնտօ» սեւ կառքեր կը սպասէին ճամբորդներուն: Տղայութեանս միայն տեսած էի նման կառքեր, այնպէս որ Պոլսէն եկած ըլլալ կը թուէին ինծի: Հակառակ մեր վիճա–քին՝ բարեկամ դեղագործը թոյլ չտուաւ որ պանդոկ մը իջեւանինք: Ու մեզ ըն–դունեցաւ իր նորաշէն բնակարանին մէջ, ուր երկու անկողինով, լուսաւոր սենեակ մը պատրաստուած էր: Իր կինը, լրակ–եաց ու դեղեցիկ Զէրքէզուհի մը, չալմա–րով, գլուխը շղարշով ծածկած, մեզի թէյ կը սպասարկէր: Շուրջը կը գտնային հինգ զաւակները, որոնց մեծերը, 10 եւ 12 տարեկան աղջիկներ, ինծի ցոյց կու–տային իրենց դասագիրքերը եւ երաժըշ–տական տետրակները: Աղջնակներէն մէ–կուն գիրը ուշադրութիւնս գրաւեց իր բացառիկ դեղեցկութեամբ: Դասարանին առաջինը, տասը միջինով:

«Դուք, Քէօթահիացիներդ, կրնաք հը–պարտանալ, ըսի, մեծաւաղանդ երաժիշտ երդահանով մը, զոր ձեր քաղաքը տուեր է միջազգային աշխարհի: Ձեր յախճա–պակիները նշանաւոր պատմութիւն մը ունին թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ Ամերիկայի մէջ»:

Դեղագործ իրենց հայրը, խօսքերէս խանդավառուած, խոստացաւ տեղեկու–թիւններ քաղել Կոմիտասի մասին:

Նոյն օրը, կառապանը կը դրկէր ըսե–լով. «Պարոնը ձեզի կը սպասէ ազգային Մատենադարանին մէջ, տնօրէնին սեն–եակը»:

Շունչ մը առի, խորհելով որ պահիկ մը առանձինն պիտի կրնայի դիտել Քէօթա–հիոյ փողոցները:

Սեւ ակնոցներս դրած՝ փնտռեցի... եկեղեցի ու տեսայ քաղաքին կեդրոնը հատ մը, ազնուական կեցուածքով, ժամա–ցոյցով եւ զանգակատունով, որոնք լրեր կին ալ:

Ընդհանուր տնօրէնը, տարեց, քաղաքա–վար, կը հարցնէր թէ ի՞նչպէս կրնայ օգ–տակար ըլլալ.

— Կը փափաքիմ դիտնալ թէ Կոմիտաս Վարդապետի մասին որեւէ արձանագը–րութիւն ունի՞ք:

— Դժբախտաբար ոչինչ ունիմ: Միա՛յն հայերէն գիրք մը տեսած եմ, իր կենսա–գրականով եւ նկարներով:

— Պարոն, Կոմիտասի երգերն ու իր մա–սին գրութիւնները ունիմ, այժմ կը հե–տաքրքրուիմ իր չրջանի մշակութային մակարդակով:

— Շատ պատուական հայ բարեկամներ ունեցած եմ, մին՝ այժմ Լիոն հաստատ–ուած՝ ճանչցած է Կոմիտասը, մենք սովոր էինք ամէն շաբաթ երեկոյ, իրենց տան մէջ, լարաւոր գործիքներով եւ դաշնամուրով՝ եւրոպական երաժշտու–թիւն ընելու: Ես ալ ջութակ կը նուա–դէի: Այսօրուան Քէօթահիան չի կրնար գաղափար մը տալ ձեզի հին Քէօթահիոյ մասին: Աւտոնեկ՛ք, որ մեր օրմնադիրը, Սարգիսը, կանչեմ, կարելի է ճանչցած ըլլայ Կոմիտասը:

Եւ ներս եկաւ Սարգիս, ծեր՝ բայց ժպտադէմ, ծեփը ձեռքին գործաւորի հպատակութեամբ:

— Նստի՛, Սարգիս եւ մեզի ըսի՛ թէ Կո–միտասի մասին ի՞նչ գիտես:

— Ի՛նչ մարդ էր, ի՛նչ ոսկի ճայն ու–նէր: Կարծես ջուրի մը պէս կը բխէր տասը հոգիի բերնէ, այնքա՛ն հարուստ եւ ուժեղ ճայն էր: Ցետոյ ... գիտե՞ք, Եւրոպացիները իր կոկորդը գնել ուզեր են երկու հազար հինգ հարիւր ոսկիի: Այդ առաջարկը ահ ու դող պատճառեր է իրեն եւ խելքը կորնցուցեր է:

— Իր ազգականներէն ո՞վ մնացեր է հոս, հարցուցի:

— Միհրան Քէօյլիօղլուն, կինը, զաւա–կը եւ Կոմիտասի մօրաքրոջ աղջիկը, որ Ֆապրիքան կ'աշխատի:

Պարոն դեղագործին հետ գացինք Քէօյ–լիօղլուենց տունը: Տեսայ տիկինը, Թըր–քահօս, որ պատմեց թէ եղեռնի տարի–ներուն՝ Կոմիտասի վերաբերեալ գիրք ու թուղթ ստիպուեր էին այրել, հիմա ոչինչ ունէին իրենց մօտ, բացի «Թէոդիկ»ի տարեցոյցէն, ուր Կոմիտասի նկարը կ'ե–րեւէր իր կենսագրականով: Մօրաքրոջ աղջիկը, Թախծոտ աչքերով ծեր գործա–ւորուհի մը, ցոյց տուաւ Կոմիտասի ծը–նած ու ապրած տունը, իրենց տան մօ–տիկ: Հայ քահանային տանը դիմացն էր, երկաթէ դուռով եւ իր չինուհեան տարին նշող՝ երկաթեայ, անջնջելի տպաւորով:

Մեկնումիս նախօրեակին, մեր տանտէ–րը հրաւիրեց բոլորը, եւ ես տեսայ Միհ–րան էֆէնտին, որ հայախօս էր, եւ իր որդին, քսանըվեցամեայ երիտասարդ մը, որ աչք ծակող նմանութիւն մը ունէր Կո–միտասի հետ:

Երկար նայեցայ իր բարի աչքերուն եւ լայն պայծառ դէմքին: Ռատիոյի եւ ե–լեկտրական մեքենաներու քանի մասնագէտ է եւ չատ սիրուած՝ Քէօթահիոյ մէջ:

Շնորհապարտ զգացի ինքզինքս ի գի–մաց բարեկամ դեղագործին, որ այդքան նուիրումով ուզեց ինծի օգտակար ըլլալ:

Օր մըն ալ կ'առաջնորդէր գիս մօտակայ սրճարան մը, ուր նստած էր կլկլակը բե–րան, թաւ պեխերով ծերունի մը:

— Քէլլէճեան էֆէնտի, քեզի կը ներ–կայացնեմ Պոլսէն օրիորդ մը:

— Անունդ ծանօթ է ինծի, բայց ի՞նչ գործ ունիս Քէօթահիոյ մէջ, ըսաւ:

— Մեր Քէօթահիացի Փիլօ Գըլըճեանի հետ եկած եմ: Նախ ջեմուկները տես–նելու, յետոյ Կոմիտասի մասին տեղեկու–թիւն քաղելու: Պարոն Ա...ը եղբօրս բարեկամն է ու մեզ իր տան մէջ հիւրա–սիրեց:

— Աղէկ, հիմա հասկցայ: Գալով Կո–միտասի՝ հայրս, իմանալով իր ձայնը, պատճառ եղած է էջմիածին ղրկուելուն 1910–ին, երբ ուսանողութենէն ետքը, վե–րադարձած է Քէօթահիա, երգահանդէս մը կազմակերպած ենք, հարիւրէ աւելի տղաք ժողվելով եւ երգեցիկ խումբ կազ–մելով: Անմոռանալի տպաւորութիւն մը պահած եմ այդ հանդիսէն:

Վարդապետը չէն ու կատակախօս էր: Զիս չատ կը սիրէր, միասին անտառ կ'երթայինք, ուր կ'ընտրէը, իրը թիկնա–թոռ, ծառի մը փունը: Մէկ հատին վրայ փորագրեալ կը մնայ իր անունը: Երբ եր–գէր, անտառը կը դողար, հովն ու ջուրն ալ իրեն ընկերակից կ'ըլլային:

Ես տեսայ այդ անտառը, որ կը կոչուի «Զամլըճա»: Անհամար ձորերէ կը բարձ–րանան չքնաղ ու սլացիկ այդ եղեւին–ները: Ականջ տալով ջուրերուն ճայնին, քալեցի կախարդական այդ արահետնե–րէն, երեւակայելով Կոմիտասը եւ վեր–յիշելով իր գաշնաւորումներով, ուր յըս–տակ կը լսուէին ճայները հովին, թըռ–չուններ եւ առուակին: Բարձրաբերձ եղե–ւիններու, խոկումով լի, գիս կը կա–խարդէին ու գրեթէ ինքնամոռաց՝ որ պիտի չարունակէի դէպի վեր բարձրա–նալ, երբ նչմարեցի Փիլօ ճանս, որ ան ալ իր տարիքն ու յոգնութիւնը մոռցաւ աղջիկներուն հետ պար մը կը դառնար: Լուսինը ելած էր, պահն էր անդիմադ–րելի եւ ուժեղ՝ հայրենի հոգին նման:

Երբ «Ըլըճայ»ի ջերմուկները գացինք, Փիլօն նոյն այդ թափով՝ նետեց հագուս–տը վրայէն եւ չապիկով ջուրը նետուե–ցաւ, լողալով մանկամարդ կնոջ մը նը–ման, այդ տաք լճին մէջ: Աւազափի (փլաժ) տպաւորութիւնը կուտան այդ բացօթեայ լիճերը, որոնց մէկը կը կոչուի «Կէլին եուտան»: Տաք եւ աւազոտ պաղ ջուրերը, ձգուած բնական վիճակի մէջ, յաճախ կը դառնան վտանգաւոր: Լիճերէն մին, ջինջ ու մաքուր, կը ծառայէ վեր–ջին օճառը ընելու: Այդպէս տեսայ պեղե–ցիկ հարց մը, որ միայն վիպին ոսկի–նները պահած՝ կ'օճառուէր ու կ'օճառուէր այդ տաք լճին կողքին, կեսուր մը ներ–կայութեան:

Արդիականը ու նախնականը չատ ալ հեռու չեն իրարմէ...:

Պարոն դեղագործը վերջին գիշերը տուն բերաւ ծեր աշուղ մը, «Պաղլամա»ն ի ձե–ռին: Երեք թելով այս «քէմէնճէ»ն հըն–չեց երկար, հնչեց անոյշ, սենեակին մէջ: Այդ փոքր գործիքով՝ խոշոր անտա–ռը կը ճայնէր ականջիս:

Սիրոյ երգ մը ուզեց երգել: Ցոգնած էր ճայնը. «Մեղք որ քանի տարի առաջ չեկար, կ'ըսէր, ճայնս այլեւս չելլէր»:

— Ո՞ւր են այդ երգերուդ նօթերը, հար–ցուցի:

— Նօթը ի՞նչ պիտի ընեմ, պատասխա–նեց, անոնք սրտիս վրայ դրուած են:

***

Պոլիս վերադառնալէս ետքը, կը տես–նայի «Քէօթահիոյ պատմութիւն»ը, 1925–ին տպագրեալ, մեծածաւալ հատոր մը թուրք պատմագէտի մը կողմէ, որուն առաջին մասը նուիրուած է (Քրիստոսէ առաջ) յունական չրջանէ մնացած յիշա–տակարաններուն նկարագրութեան:

Աւելի նոր գրքէ մը քաղեցի հետեւեալ մատենացոյցը.—

FR. MACLER.— L'Arménie au Musée Céramique de Sèvres (G. Migeon, Paris, 1923).

ZAKISSIAN.— La Céramique — Pages d'Art Arménien, Paris 1940 — La ques–tion des Faïences de Kütahya.

KURDIYAN.— (Pazmaveb, 1853-1943), Venise, 1947.

Երկրորդ թուրք պատմագէտը իր գրքին մէջ կ'անդրադառնայ Հայոց արուեստի մասին:

Եկեղեցւոյ մը պատմական իւղանկարը կը զարդարէ այդ գրքին կողքը:

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեռելոցի օրն էր (Նոյեմբեր 2) որ Փա–րիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Եկեղե–ցիին մէջ կը կատարուէր յուղարկաւորու–թիւնը Գոհարիկ Ղազարոսեանի, մահա–ցած (Հոկտեմբեր 29) յետ կարճատեւ հի–ւանդութեան:

Ո՛վ էր, սակայն, այս արուեստագէ–տուհին, որուն ձգած պակասը անկարելի պիտի ըլլայ լեցնել:

Ծնած Պոլիս, Գոհարիկ Ղազարոսեան իր երաժշտական ուսումը կատարած է Փա–րաճա, չատ երիտասարդ տարիքին ըն–դունուելով Փարիզի Երաժշտանոցը: Ու–նեցած է իբր ուսուցիչ Ֆրանսական դէպ–րոցին ամէնէն մեծ վարպետները՝ Լազար Լէվի, Փօլ Ֆոշէ, Փօլ Տիւքա, Ռոժէ Տի–քաս:

Պոլիս վերադարձէն ետք Գոհարիկ Ղա–զարոսեան սկսած է սորվել նուագահան–դէսներ եւ նուիրուիլ գլխաւորաբար ե–րաժշտական հեղինակութեան: Կը յիշեմ իր առաջին գործերէն ոմանք, որոնք կու–գային համեստ կերպով մաս կազմել իր յայտագրերուն, համբաւաւոր հեղինակ–ներու գործերուն կարգին: Ինչպէս գի–տէ բոլոր հեղինակներուն, Գոհարիկ Ղա–զարոսեանի այս առաջին արտադրու–թիւններուն մէջ կը յայտնուէր իր ղէպ–րոցին, այսինքն 20–րդ դարու Ֆրանսա–կան երաժշտութեան խոր ազդեցութիւնը: Անկարելի է սակայն ուրանալ հայկական թէմերուն միացած իր անհատական ոճը: որ կը սկսէր արդէն իսկ երեւան դալ:

Գ. Ղազարոսեան միշտ պահեց կապերը իր նախկին մեծ վարպետներուն հետ, ու յետոյ ներկայ երաժիշտ կամ հեղինակ–ներուն հետ, ինչ որ առաջին պայման–ներէն է արուեստագէտի մը յառաջդիմու–թեան: Հետեւելով դարուս յեղաշրջը–ջումներուն՝ միշտ կատարելագործեց իր դիտութիւնը: Այս հոսանքը կարելի է նըշ–մարել իր գործերուն մէջ, որոնք սակայն միշտ պահած են ազգային ու անհատա–կան իր ոճը:

Հակառակ բոլոր իր ղբաղումներուն, այս անխոնջ արուեստագիտուհին տարի–ներու ընթացքին անընդհատ այցելեց չատ երկիրներ, Ֆրանսա, Միացեալ — Նա–հանգներ, Զուիցերիա, Գերմանիա, Լի–բանան, Եգիպտոս, եւայլն, սարքելով ան–համար նուագահանդէսներ, որոնց կար–դին ներկայացուց «Պիէն Թամփէոզ» յայ–տագրերը:

Հեղինակութիւնները բազմաթիւ են: Ա–նոնց մէջ կը գտնենք դաշնաւորումներ քանի անտիպ հայ ժողովրդական երգե–րու՝ հատաքուած, Կոմիտաս վարդապետի կողմէ, որուն հանդէպ անսահման էր իր հիացումը:

1940–ին Տիւրան հրատարակչականի կողմէ հրապարակ եկած են իր երեսուն մեղոտիները ու Մայիս 1967–ին Շուտկնի կողմէ տպուած են դաշնակի 24 էթիւ–ները: Գործերուն մեծ մասը դեռ ղէժ–բախտաբար ձեռագիր վիճակի մէջ կը մնայ: Գոնէ ներկայիս կարելի չէ ասոնց թիւը ճշդել: Իր գրադարանին մէջ ամ–փոփուած հեղինակութիւններէն զատ բազմաթիւ գործեր կը գտնուին անհատ–ներու մօտ հետեւեալ պատճառաւ:

Գոհարիկ Ղազարոսեան երաժիշտ վար–պետներու կամ բարեկամներու իր յար–գանքը կամ համակրութիւնը կը յայտնէր նուիրելով հեղինակութիւն մը: Շատ ան–գամ ունկնդրութիւնէ մը ետք նոյն ձե–ւով կը քաջալերէր նոյնիսկ երիտասարդ երաժիշտներ: Այս գործերն են մանա–ւանդ, որոնք չատ դժուար պիտի ըլլայ հաւաքել ու հրատարակել:

Իր կորուստը մեծ է, որովհետեւ իսկա–պէս կանխատես էր: Ան մահացաւ իր արտադրութեան ամէնէն ճոխ չրջանին: Վերջին գործութիւններէն փրէլիւտները ընդհատուած են 11 թիւին՝ երբ կ'ուղէր ամբողջացնել եւ հասցնել 24–ի: Այս եղա–նակին իր բազմաթիւ ծրագիրներուն մաս կը կազմէին նաեւ Լեհաստան ու Աւստրիա այցելութիւնները՝ նուագահանդէսներ սարքելու համար, մասնաւորաբար Վիէն–նայի մէջ, ուր պիտի նուագէր իր դաշ–նակի առաջին fոնչեռթօն, զոր մի քանի տարի առաջ նուագած էր Փարիզ, «Նու–թօ» նուագախումբին հետ:

Գոհարիկ Ղազարոսեանի կորուստը մեծ է ազգին, երաժշտական աշխարհին, ի–րեններուն ու բոլոր իր ծանօթներուն հա–մար: Սակայն մխիթարութիւնք ըսելով թէ նոյնքան մեծ է իր յիշատակը: Իր գոր–ծերը միշտ պիտի մնան ու անոնց չնոր–հիւ պիտի անմահանայ Գոհարիկ Ղազա–րոսեանի անունը, որ արդէն իսկ երաժըշ–տական Լառուսին մէջ անցած է: Անուն մը որ կրնանք ըսել թէ բացառութիւն–ներու մաս կը կազմէ: Իսկապէս երա–ժըշտական հեղինակներու, նոյնիսկ մի–ջազգային ցանկին մէջ եթէ ոչ անկարելի դոնէ չատ դժուար է յիշել կին երգահան մը:

Մենք սակայն անվարան պիտի կարե–նանք ըսել թէ Գոհարիկ Ղազարոսեանը ունինք, Գոհարիկ Ղազարոսեանը որ պա–տիւ կը բերէ ոչ միայն իր ասպարէզին ու ազգին, այլ եւ իր սեռին:

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

Ֆիրիդիւղի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մատաղօրհնութենէն ետք, Նոյեմբեր 16-ին, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ վարժարանին, որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.։ Բացումը կատարած է Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Վարդգէս Պալըճը։ Տարեկան տեղեկագիրը ներկայացուցած է առենադպիրը՝ Եղեսիա Թըլթըը եւ յայտնած թէ վարժարանը ներկայիս ունի 340 աշակերտներ եւ 26 ուսուցիչ եւ թէ կրթական մակարդակը տարուէ տարի կը բարելաւուի։ Նշած է որ այս տարի Պետրոս Շիրինօղլուի 3,5 միլիառ թրքականի նուէրը (շուրջ 100 հազար Ֆրանք) թոյլ տուած է որ ամբողջովին նորոգուի ջեռուցումն ու բնական կազի դրուելիքը։ Բացի ասկէ Հրայր Սայեանի եւ Նուարդ Սայեանի սեփականութիւնը եղող 165 քառակուսի մեթր հողամաս մըն ալ, որ դպրոցին պարտէզը կը դառնայ, նուիրուած է վարժարանի հոգատար մարմնին։ Ե. Թըլթըը իր խօսքը աւարտած է յայտնելով թէ պիտաճէն մօտաւորապէս 22 միլիառ լիրայի մը ունի։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ Շահան Արք.։ Հաւաքոյթը չորսնկատուած է նուիրատուութիւններով։ Խօսք առած է կղզիներու քաղաքապետը՝ Ձան Խէն, որու կ'ընկերանար ԱՆԱՓ-ի կղզիներու չրջանի նախագահ Ճօչքուն Էրտէմը, որոնք առանձին նուիրատուութիւններ բերած են։ Հուսք Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. (Թրքերէն) եւ յայտնած թէ այս վարժարանները չատ են 70 հազարնոց համայնքի մը համար եւ պատրաստ են ամէն տեսակ աջակցութեան։ Թիւը բարձր ըլլալը մտահոգիչ կը նկատէ կրթական մակարդակին համար։ Պէտք է, ըսած է, Մեսրոպ Արք. քննութիւն մը կատարել դիտելու համար թէ ժողովուրդին քանի՞ տոկոսը իր զաւակը հայկական դպրոց կը ղրկէ, քանի տոկոսը հայերէն թերթ կը կարդայ եւայլն, եւայլն։ Հաւաքոյթի փակման, ներկաները եւ կազմակերպիչները իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են, քանի ապահովուած էր ակնկալուած եկամուտը մեծ դումար մը։

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը, Նոյեմբեր 15-ին, ճաշ մը տուած է ի պատիւ Նորա Արմանիի եւ Ժիրայր Բարագեանի, որոնք ամբողջ չաբաթ մը ներկայացուցած էին «Կռահելն անհնար է» թատերախաղը։ Բացման խօսքը արտասանած է Արա Էլակէօզ։ Ցուչանուէրները յանձնուած են զոյգ արուեստագէտներուն, որոնք իրենց ջերմ չնորհակալութիւնները յայտնած են։ Խօսք առնելու հրաւիրուած է նաեւ «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան։

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՑ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ԼԻՈՆ

Հակառակ Լիոնի վրայ սիրոյ անձրեւոտ եղանակին, Պելքուր հրապարակի Գրողներու Տունը դարձած էր ժամադրավայրը հայ ու ֆրանսացի արուեստագէտներու, Նոյեմբեր 5-ի երեկոյան ժամը եօթնին։ Բազմաթիւ էին անոնք ու եկած՝ մասնակցելու հայ նկարիչներու վերապահուած ցուցահանդէսի մը բացման, զոր կազմակերպած էր Լիոն – Երեւան ընկերակցութիւնը։ «Նափոլէոն Պիւլլիւքեան» հիմնարկը՝ որու սեփականութիւնն է Գրողներու Տունը, հովանաւորած էր ձեռնարկը։

Բացման ուղերձը արտասանեց վերոյիշեալ ընկերակցութեան նախագահը՝ Արթիւր Տէրտէրեան։ Խօսեցաւ կուռ կերպով։ Նախ եւ առաջ անդրադարձաւ իր վարած ընկերակցութեան ուրոյն գործունէութիւններու մասին, ու զետեղեց զանոնք կրթական, մշակութային ու մտաւոր մարզերուն մէջ։ Նախագահը փափաք յայտնեց «միշտ աւելի զօրացնել մեր ուժերը զէպի Հայաստան», բաղձալով որ ֆրանսական ընկերութիւններ եւս առեւտրական ներդրումներ կատարեն հոն ու վերարծարծեն տնտեսական վիճակը։ Ապա, մէկիկ մէկիկ ներկայացուց օրուան նկարիչ – քանդակագործ արուեստագէտները՝ Մօրիս Տէր – Մարդարեան, Արամ Թադէոսեան ու Գլօտ Զավուշ, որ պատուոյ հիւրն էր, հրաւիրուած Երեւանէն։

Կամարներուն տակ տարողունած, ներկայ հասարակութիւնը երկարօրէն առիթը ունեցաւ դիտելու ու գնահատելու հայ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւնները, միաժամանակ վայելելով ճոխ հիւրասիրութեան մը ջերմ վայրկեանները։

Գ. Զավուշ ազնուօրէն արտայայտեց մեզի առանձին տեսակցութիւն մը, որու ընթացքին խօսեցաւ արուեստի իր լայն ըմբռնումի մասին։ Համաչխարհային ճանաչում տածող անձնաւորութիւն մըն է ան, արդէն, արձանագործութեան ու զարուեստի այլ ճիւղերուն մէջ։ «Այսօր, իմ երազ – ծրագիրներէս մէկն է հայ զարուեստի զպրոց մը հիմնել Ֆրանսայի մէջ», յարեց հայրենի հիւրը։

Լիոն – Երեւան ընկերակցութիւնը օժտուած է եօթանասունի մօտ անդամներով, ու տարիէ տարի կը նուաճէ նոր հանդրուաններ Արթիւր Տէրտէրեանի չանքերուն չնորհիւ։

Կարեւոր ձեռնարկ մը որու մասին ան անդրադարձաւ մեզի, ցուցահանդէս մըն է որ պիտի կայանայ Ֆուրվիէրի բլրան հռոմէական թանգարանին մէջ, մինչեւ եկող տարուան Ապրիլ ամիսը։ Անոր բացումը պիտի կատարէ, այս օրերուն, Հայաստանի վարչապետը՝ Ռոպէր Քոչարեան, Ֆրանսա կատարելիք այցելութեան մը ընթացքին։

«Հայաստանը իր ծագումէն մինչեւ 4-րդ դար», պիտի կազմէ նիւթը այս երկար ժամադրութեան։ Անոր իրականացման ծրագրին մէջ մեծ դեր խաղացած է Վիլֆրանչի քաղաքապետը՝ Ժան-Ժաք Փինեաղ որ է նաեւ Ռոն Նահանգի կրթական – մշակութային հարցերու ընդհանուր խորհրդական պատասխանատուն։

Գրողներու Տան ցուցահանդէսը վերջ պիտի գտնէ Նոյեմբեր 22-ին, իր եռին թողլով դրական ձեռնարկի մը ամբողջ պատկերը։ ան, ոչ միայն գոհունակութիւն պիտի պատճառէ կազմակերպիչ մարմնի անդամներուն, այլ եւ չարունակէ չղթան՝ դեղարուեստական այլ ժամադրութիւններու։

Արթիւր Տէրտէրեան մեզի յայտնած էր արդէն. «Մեր նպատակն է հայ արուեստի հարստութիւնները օրէ օր աւելի ծանօթացնել աշխարհին»։

ՎԱՐԴԱՆ

ՊԱՊԸ ԵՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1987-ին Վատիկանէն հաղորդուած էր թէ Պապը Ողջակիզումին մասին յայտարարութիւն մը պիտի հրապարակէ որպէս հաշտութեան նշան։ Տարը տարի անցած է ու նոյն աղբիւրները կը յայտնեն թէ մօտ է այդ յայտարարութեան հրապարակումը որ պիտի ըլլայ անպայման 2000 թուականէն առաջ, քանի որ Գ. հազարամեակի մուտքը Պապը նպատակ ունի երուսաղէմ նչելու։

Այս յապաղումին համար բացատրութիւններ կը տրուին. առաջինը Յովհ. Պօղոս Բ.ի հակազդեցութիւնն է այն երեւոյթին նկատմամբ որ միշտ կաթոլիկ եկեղեցին է ներողութիւն խնդրողը եւ միւսները լուռ կը մնան։ Երկրորդը կը տրուէր Հոկտեմբերի վերջին օրերուն տեղի ունեցած պիտահաւաքի մը ընթացքին. որ յատկացուած էր քրիստոնեայ աշխարհին մէջ հակահրէութեան արմատներու նիւթին։ Հոն, Հոկտեմբեր 31-ին 60-ի չափ կարդինալներու, եպիսկոպոսներու, աստուածաբաններու, պատմաբաններու ներկայութեան Հռոմի եպիսկոպոսը կը յայտարարէր թէ Եկեղեցին խստօրէն կը դատապարտէր ամէն կարգի ցեղասպանութիւն։ Այս մօտեցումը ենթադրել կուտայ որ պապական յայտարարութիւնը պիտի ընդգրկէ այլ ցեղասպանութիւններ ալ։

Նոյն պիտահաւաքը չատ մը հարցականներու պատճառ եղած է պաղտնապահութեան մեծ միջոցառումներով. Վատիկանի մամուլի պրահը նոյնիսկ լրագրողներուն հարցումները չէ փոխանցած հինգ աշխարհամասէ եկած մասնակիցներուն։ Կը կարծուի թէ ատոր պէտքը պատճառը բուն նիւթն էր պիտահաւաքին. այսինքն, քննութիւնը յանախ սխալ ըմբռնուած յարաբերութիւններու՝ հրէութեան եւ քրիստոնէութեան միջեւ։ Պապն ալ խօսք առած է այս մասին, ըսելով որ քրիստոնեայ աշխարհին մէջ երկար ատեն չրջած են Հրեաներու եւ անոնց վերապրուած չարչապարտութեան մասին նոր կտակարանի սխալ ու անարդար մեկնաբանութիւնները։ Անոնք դեր ունեցած են, իր կարծիքով հեթանոսական հակասեմականութենէ մը ներչնչուած հալածանքներուն մէջ որոնց վայրը եղաւ Եւրոպան. եւ չատեր ցոյց չտուին ոդեկան այն դիմադրութիւնը զոր մարզկութիւնը իրաւունք ունէր ակնկալելու Քրիստոսի հետեւորդներէն։

Միւս կողմէ, զարգացման ընթացքի մէջ գտնուող երկիրներու պատմաբանները մերժեցին ստանձնել Հրեաներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ պատմական ու ոդեբերական յարաբերութիւնները ուսումնասիրութիւնը։ Ըսին թէ ատիկա արեւմտեան հարց մըն էր որ չէր վերաբերեր ափրիկեան, Հնդկաստանի, Չինաստանի ու Լատինական Ամերիկայի եկեղեցիներուն. անոնք կը պատապարտէին Ողջակիզումը, բայց կ'աւելցնէին նաեւ թէ իրենց ներկայացուցած ժողովուրդներն ալ ցեղասպանութիւններու զոհ եղած էին։ Ուրեմն, Ողջակիզումին մասին Յովհ. – Պօղոս Բ.ի յայտարարութիւնը պէտք է այս պարագաներն ալ նկատի առնէր։ Վերջին չաբաթ դիտահաւաքը եկեղեցիին պարտադրեց վերընթերցումներ որոնք նախատեսուած չէին։ Հաւատաքննութեան մասին գումարուելիք յաջորդ պիտահաւաքն ալ հաւանական է որ նման եզրակացութիւններու յանգի։

Յովհ. – Պօղոս Բ. իր յայտարարութեան հրապարակումէն առաջ Սեւմորթներու, կարմրամորթներու բնակչութիւններուն հետ կը յիշէ արդեօք Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնն ու անոր զոհերն ալ որոնք պուա մը աւելի իրաւունք ունէին «ոդեկան դիմադրութիւն» յուսալու Քրիստոսի արեւմուտքցի հետեւորդներէն։

ՔՍՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

COLPORTEURS DU KOMINTERN
L'Union soviétique et les minorités du Moyen-Orient

TALINE TER-MINASSIAN

Presses de Sciences Po, Paris 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ժ.

– Քանի որ կը հրամայէք պատրաստ եմ ձեր կամքը կատարելու՝...

– Որ տունը որ մտնէ, որ խանութը որ մտնէ, մանրամասնօրէն կը գրես թուղթի մը վրայ, անկէ զատ եթէ մէկու մը հետ խօսի, ան ալ կը նշանակես։

– Բայց եթէ այդ անձը անծանօթ է ինծի՞։

– Դէմքը, հագուստը, հասակը եւայլն կը նշանակես։

– Լա՛ւ, այդ կերպով գործը կը դիւրանայ։

– Բայց կէտ առ կէտ պիտի կատարես ըսածս։

– Վստահ եղէք այս մասին։

– Սա ալ ըսեմ որ մէկ անգամէն պիտի չլմնայ այս գործը։ Թերեւս չաբաթէ մը կամ երկու չաբաթէն կրկին հարկ ըլլայ նոյնը ընել։

– Երբ որ հրամայէք՝ պատրաստ եմ։

– Ասով ինծի անանկ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաս որ քեզի երբեք չմոռնամ։

– Երբեք չեմ կրնար փոխադարձել ձեր բարիքները։

– Եւ ես քեզի երախտապարտ պիտի ըլլամ։

– Քաւ լիցի՛, Մարզար էֆէնտի, ի՞նչ կ'ըսէք։

– Ընտանեկան պատիւս քեզի կը վստահիմ կոր։

– Երախտապարտ եմ ձեր ցոյց տուած վստահութեան համար։

– Պէտք չունիմ ըսելու որ ո՛չ ոք պիտի իմանայ այս բանը։

– Բնականաբար ... այդ մասին ապահով եղէք։

Վաճառականը ժամացոյցը նայեցաւ։ Կէս օր եղած էր արդէն։

– Քեզի հետ մէկ ճաշ մը ընենք այստեղ, ըսաւ երիտասարդին։

– Ինչպէս որ հաճիք։

Ճաշի միջոցին վաճառականը նոր խոստովանութիւններու մէջ մտաւ։ Ըսաւ թէ իր կնոջ հաւատարմութեան մասին թէեւ կասկած չունէր, բայց հեռուէն հեռու բաներ մը լսած էր եւ կ'ուզէր առանց ո՞ր աստիճան հիմնաւոր ըլլալը աւուրվել։ Երիտասարդը իր պաշտպանին ընտանեկան այս գաղտնիքները լսեց նախ զարմանքով, յետոյ հաճոյքով ու գոհունակութեամբ։

Կը դգար թէ իր կատարելիք գործը չատ պատուաւոր բան մը չէր, բայց անհունօրէն չահարեր պիտի ըլլար իրեն համար Մարզար էֆէնտիի պէս մէկու մը մտերիմ խորհրդականը. անոր գաղտնիքից դառնալ երաշ մըն էր որ երբեք չէր կրնար անցնիլ երիտասարդին մտքէն։

Ժամը մէկն էր երբ վաճառականն ու երիտասարդը դուրս ելան գարնջատունէն եւ ուղղուեցան դէպի Թիւնէլ։

Ճամբան Մարզար էֆէնտի մէկ քանի նոր հրահանգներ տուաւ եւ միեւնոյն ատեն երիտասարդին զգացուց որ իր մատուցանելիք ծառայութիւնը առանց վարձատրութեան պիտի չմղուար, միայն թէ հարկ էր որ հաւատարմութեամբ ու զգաստութեամբ գործէր։

– Հիմա ի՞նչ ամսական կ'առնես կոր Գաբրիէլ էֆէնտիին քով, հարցուց.

– Վեց ոսկի, (ոսկեդրամ) պատասխանեց Աբգար։

– Եւ բոլոր դանճումները դո՞ւն կը կատարես։

– Գրեթէ։

– Քիչ կուտայ կոր եղեր ... ես կը կարծէի որ գոնէ ութ ոսկի կ'առնես։

– Անցած տարի ամսականս ոսկի մը աւելցուց, անկէ ի վեր յաւելում չունեցայ։

– Բայց քենէ չատ գոհ է կարծեմ։

– Այո՛, դժգոհութեան տեղի չեմ տուած ընաւ։

– Այս օրերս իրեն կը խօսիմ տէ՝ թո՛զ ամսականդ քիչ մը աւելցնէ, անիկա իմ խօսքս չի կտրեր։

– Շատ չնորհակալ եմ, Մարզար էֆէնտի, Աստուած երկար կեանք չնորհէ ձեզի...

– Ես քեզի չատ կը սիրեմ տղաս, դիտեմ որ խելացի, պարկեչտ, գործունեայ մէկն ես։ Միայն թէ սա քեզի յանձնարարած գործս ուշադրութեամբ կատարէ՛, խնդիրը իմ ընտանեկան պատիւս վրայ է ... իմ պատիւս քու ալ պատիւդ է, քանի որ ազգական կը համարուինք։

– Ձեռքես եկածը պիտի ընեմ, Մարզար էֆէնտի։

Հասած էին Թիւնէլի առջեւ։ Մարզար էֆէնտի ուղղուեցաւ դէմացի Բասմաժին մէջ ու հոն երիտասարդին հետ զարանակալ սպասեց։

Կէս ժամէն աւելի էր որ հոն կեցած՝ Թիւնէլէն ելլողները կը դիտէին՝ երբ Մարզար էֆէնտի յանկարծ գոչեց.–

– Ահա՛ կինս։

– Տեսայ, պատասխանեց Աբգար։

– Քովինը Տիկին Նուարդն է, իր բեկամուհին, աւելցուց վաճառականը, չո՛ւտ եաեւէն գնա՛ ու հետքերնին մի՛ կորսընցներ ... պատուէրներս չմոռնաս... իրիկունը զրասենեակը քեզի կը սպասեմ։

– Բնաւ հոգ մի՛ ընէք, ամէն բան տեղն ի տեղոյ պիտի կատարեմ, ըսաւ երիտասարդը եւ հեռացաւ։

Երբ Սաթեն, Նուարդ ու Աբգար անբեւոյթ եղան՝ վաճառականը Թիւնէլ ուղղուեցաւ ու Ղալաթիա իջնելով՝ իր գրասենեակը գնաց։

– Սա Աբգարը աղէկ միտքս եկաւ, կը մտածէր, իրմէ զատ մէկու մը չէի կրնար բացուիլ, այս տղան չատ պէս հաւատարիմ է ինծի, ասկէ զատ աչքը բաց ու ճարպիկ ալ է։

Հակառակ իր այս դիտումին՝ վաճառականը իր հանգիստը չէր գտած եւ մինչեւ իրիկուն օդապրպիւռ վիճակի մը մատնուած էր։

(Շար. 54)

Conférence - Concert

COMMEMORATION
DU
90ème ANNIVERSAIRE
DE LA NAISSANCE
ET DU
30ème ANNIVESAIRE DU DECES
DU
COMPOSITEUR - PIANISTE

Koharig GAZAROSSIAN

(1907 - 1967)

Oeuvres présentées par :
Sahan ARZRUNI
Conférencier - Pianiste

Avec la participation de :
Arthur AHARONIAN,
Henri ALECIAN,
Nora ARMANI,
Chouchig BULBULIAN,
Haïg DAVTIAN,
Anton MATALEV,
Rudolph SULZENBACHER

Dimanche 30 Novembre à 17h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro : Courcelles)

CHENE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

Les Samedi et Dimanche 29 et 30 NOVEMBRE

de 10h à 23h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchkar etc...
LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE,
BROCANTE, ANTIQUITES,
EPICERIE FINE ARMENIENNE,
VETEMENTS, CADEAUX,
JOUETS, etc...

■ **Bar**
■ **Restaurant**
■ **Tombola**

Ainsi vous participez
à la reconstruction des villages
en Arménie et au Karabagh.

au Collège **SAMUEL-MOORAT**
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres
Parking gratuit assuré
Pour tous renseignements,
tél. : 01. 47. 50. 40. 47.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎԱՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս Առաքեալներուն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՅՈՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
44-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 30-ին:

Սկիզբ արարողութեան ժամը 10-ին:

(Առ ի դիտութիւն մեր հաւատացեալներուն՝ այս հանդիսաւոր պատարագը ըստ աւանդութեան կարելի չէ կատարել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որովհետեւ չերմաթաչիքը չի բանիր):

*
**

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ քահանաներու եւ հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու եւ դպիրներու հոգւոց համար:

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 30 Novembre à 15 heures 30
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, Marseille 8ème
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— LE GROS LOT —
Un Billet d'Avion Aller-Retour
MARSEILLE-LONDRES
offert par «SABERATOURS»
et d'autres lots de valeur
Magnétoscope, Four électrique,
Appareil-Photos . . .

* * * * * * * * * * * * *

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

Ա. Շ Հ Ա. Տ Ա. Ն Ք ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի Հայաստանէն եկած զարգացած կին մը աշխատանք կը փնտռէ, երախայ խնամել կամ այլ տեսակի գործ մը բնակութեան հնարաւորութեամբ:

Հեռաձայնել շաբթու մէջ, մինչեւ ժամը 19

01 – 42 – 82 – 97 – 70 (*Տիկին Սիլվա*)

L'ECOLE BILINGUE D'ALFORTVILLE SAINT MESROB
organise un

Dîner Dansant

animé par *G R I C H A et son Orchestre*
avec la participation du violoniste *ALEXANDRE CHIRINIAN*
et les FRERES NAZARIAN

le Samedi 29 Novembre

au Gymnase Lapierre, Allée du 8 Mai 1945 à Alfortville

• Participation aux frais : 250 Frs •

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ՂՈՐԾ)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Էչօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ (վիճակախաղ) մը Նոյեմբեր 30, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

*
**

ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *ASTRIG* d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel est heureuse de vous inviter au *T H E Y A S S E G H A N*, qui aura lieu le dimanche 30 novembre à partir de 15h, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean Jaurès à Arnouville.

V e n e z t r è s n o m b r e u x !

*
**

Spectacle de marionnettes

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «*A s t r i g*» d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel vous propose un *SPECTACLE DE MARIONNETTES* intitulé

« AKAHI VERTCHE »
de *HOVHANNES TOUMANIAN*

présenté par *NAREK DOURIAN*, le Dimanche 7 Décembre à 15 heures, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean-Jaurès à Arnouville.

Participation aux frais : 20 F.

Venez très nombreux.

Centre Culturel
SAINT MESROB
•
EXPOSITION DES OEUVRES DE
Armen HADJIAN
du 3 au 10 Décembre
Vernissage cocktail
en présence de l'artiste
le mercredi 3 décembre de 18h à 22h

Horaires de l'exposition :
En semaine : de 17h à 20
Samedi 6 et Dimanche 7 Décembre :
de 15h à 20h.

Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
—— Entrée libre ——

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ « Դ Ի Մ Ա Կ »
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լ Ե Ւ Ո Ն Շ Ա Ն Թ-Լ
ժամանակակից թատերակ

● ե ս-ի Մ ա ր դ ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստանը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

UGAB — UGAB — UGAB —

VENTE de NOEL

* * * * * * *

SOIREE INAUGURALE

le Vendredi 5 Décembre à 18 heures

La vente continuera
le Samedi 6 Décembre de 10h à 19h

AU PROFIT
DES ACTIONS SOCIALES
DE L'UGAB

Stands divers

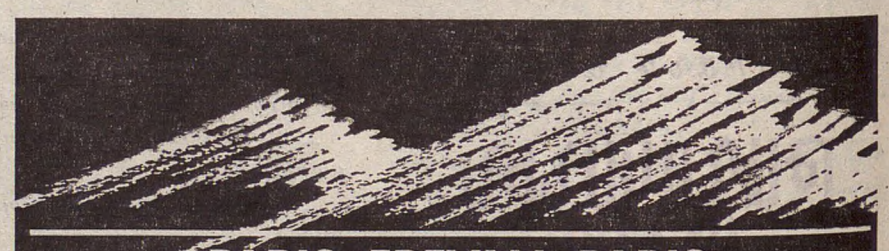
• *Objets d'Arménie* • *Tableaux de peintres d'Arménie*
• *Antiquités-Brocante*
• *Faïences, poteries*
• *Cassettes et C.D. Arméniens*
• *Marché Provençal*
• *Stand «le Noël des Enfants»*
• *Plats à emporter* • *Pâtisseries arméniennes* • *Confiseries*

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
—— Tél. : 04 91 22 10 45 ——

UGAB — UGAB — UGAB —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
88, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

SABERATOURS

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

studio VICKEN - PARIS 03/97

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 NOVEMBRE
1997

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·257 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.257

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱԼԵԿՈԾՈՒՄԸ

Զգուշած վերջի մը համար սառցուած կաբեւոր դումարներու հարց մըն է Ռուսաստանի քաղաքական մարզին վերջին փոթորկումին պատճառը: Անոնցմէն հինգ նախարարներու անունը խառնուեցաւ այդ հարցին ու անոնցմէ չորսը պաշտօնազերկուեցան: Ամենակարեւորը կը նկատուի Ա. Զուբայիս որ այդ հնգեակին մաս կազմելով կորնչուց Ֆինանսներու նախարարութեան հակակչիռը, պահելով թէեւ փոխ – վարչապետի պաշտօնը. ապրիլ չնորհ մը կը նկատուի Ելցինի կողմէ, 1996–ին իր ընտրութեան բերած կաբեւոր նեցուկին փոխարէն: Պնդողներ ալ կան որ ան այդ վերջին վրայ մնացած է որովհետեւ Ամերիկացիներուն մարդն է:

Դրամական միջազգային շրջանակները այն կարծիքը կը յայտնեն թէ Զուբայիսի քաղաքական ասպարէզը լրջօրէն մթագնած է եւ Ելցին պիտի չկարենայ աւելի երկար առեն թիկունք կանգնիլ անոր, Դումային, դատախազութեան դէմ: Այս կացութեան մէջ մեծ դեր խաղացած է Զուբայիսի չափազանցուած ինքնավստահութիւնը. ան ապատանելով Ելցինի կողմէ վայելած համարումին, պատճառ եղած է որ չնորհազրկուի, պաշտօնանկ ըլլայ Ազգային Ապահովութեան փոխ – քարտուղար Բերէզովսկին: Կրեմլինը ոչ մէկ բացատրութիւն հրապարակած է այս մասին: Պաշտօնազրկումէն երեք օր եառք Բերէզովսկի ալ իրկարին յարձակումի ենթարկուեցաւ Զուբայիսի դէմ. պնդած է որ ան բոլշեւիկ մըն է որ ամէն միջոցի կը դիմէ Օնէքսիմ դրամատան իր բարեկամներուն չահուն համար: Եւ վերջին լոնտոն այցին քարիւղի բրիտանական ընկերութեան հետ այդ նպատակով բանակցութիւններ վարած է: Այս մասին լրատիւներու հրապարակումներուն արդիւք ըլլալու համար ալ վակել տուած է հեռաեհսլի երկու կայաններ որոնցմէ մէկուն մէջ իր հակառակորդը Բերէզովսկի կարեւոր թիւով բաժնեթուղթեր ունէր: Իսկ այս վերջինը յայտնած է թէ պիտի չարտօնէ այդ կարգադրութիւնը:

Արդարեւ, տակէ չբաթի մը եառ մուլը արձագանգ եղած է զերջի դաւթակղութեան: Զուբայիսի ու չորս գործակիցներուն զրի առնելիք այդ հաստրին նիւթը պիտի ըլլար առանձնաչնորհումներու հոլովոյթը. եւ հակառակ որ չէր դրուած ան, վերոնչեալ դրամատան հովանաւորած հրատարակչական մը 450 հազար տոլար յատկացուցած էր անոր: Իսկ ամիս մը առաջ աճուրդով ծախու հանուած էր հեռահաղորդակցութեան ռուսական համակարգը ու անոր տէր դարձած Օնէքսիմ դրամատունը: Դումային մէջ փոթորիկ պայթեցաւ կապակերութեան ակներու այս պատահարին վրայ ու քուէներու մեքանայնութեամբ թղթածրարը յանձնուեցաւ ընդհանուր դատախազին: Նախագահ Ելցին յայտարարեց թէ տեղի ունեցածը անընդունելի էր. իսկ վարչապետը ամօթ կը զգար նըման նախարարներ ունենալէ եւ յայտնապէս կ'ուզէր փրկուիլ Զուբայիսէն: Այս վերջինը դիմեց ինքնաքննադատութեան մը, յայտնելով որ պատրաստ է հրաժարելու: Ըսաւ նաեւ թէ ճիշդ է որ մեծ դումարներ ստացած էր, բայց կարեւոր յատկացումներ ալ ըրած էր երկու հիմնադրամի: Մոսկուայի դատախազութիւնը յայտարարեց որ երեք օրն իսկ հետաքննութիւն բացաւ. այդ երկու յատկացումներուն մասին ոչ մէկ հետք գտնուեցաւ: Իսկ հետաքրքրական երկու կայանները զորս փակել կ'ուզէր Զուբայիս, լծուեցան իրեն դէմ բուռն քարոզչութեան արշաւի մը:

Այդ ընթացքին Դումային մէջ նախկին դատախազ Իլիուխին երկրորդ թղթածրար մը մէջտեղ հանեց Զուբայիսի դէմ: 1996 Փետրուարին ան առանց տոկոսի երեք միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը ըրած էր հիմնարկէ մը ու առով գնած էր պետական դանձի արժեթուղթեր որոնք 75% տոկոս կը բերեն իրեն:

Այս բոլորը պատճառ եղան որ Ելցինի յենակները վերջին ծայր տկարանան ու Չերնոմիրդին կացութեան միակ տէրը մնայ: Ինք է որ ընտրեց Ֆինանսի նախկին նախարարը որ երդուեալ թշնամի մըն է Զուբայիսի: Վարչապետը այսուհետեւ կը դառնայ կեդրոնական այն դէմքը որուն հետ համակեցութեան պարտաւոր են բոլորը: Եւ չատեր կ'ըսեն թէ ատիկա պիտի չբլայ յատկապէս նախագահ Ելցինի համար:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՂՂԱԴԻՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը կը տեղեկացնէ որ ծալող մեքենայի խանգարման հետեւանքով, քանի մը օր (հաւանաբար մինչեւ Շաբեքշաբթի, Դեկտեմբեր 3) թերթին ծալքը պիտի փոխուի: Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն որ նեղոտամիա չտանուին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ կուսայ Եւրոպական Միութեան: Ապահովութեան Գործակալին Խորհուրդը որոշած է որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը Եւրոպական Միութեան այլեւս «Թուրքիոյ օրակարգին վրայ պիտի չբլայ» եթէ Եւրոպական Միութիւնը նպաստաւոր որոշում մը չտայ Դեկտեմբերի վեհաժողովին առեն: Ազգ· Խորհուրդը կը գանէ որ Եւրոպական Միութիւնը կը խարէ Թուրքիան կեղծ խոստումներով: Այս սպառնալիքը թերեւս պատճառ եղած է որ Լիւքսանպուրկի Արտաքին նախարար՝ Ժագ Փոս, Պոլսոյ մէջ առնուազն եառք թուրք իր պաշտօնակիցին՝ ձէմի հետ, յայտարարած է· «Բացորոշ կերպով կ'ուզենք յայտնի դարձընել որ Թուրքիան կը նկատենք որպէս Եւրոպական երկիր մը»: Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու Եւրոպացի պատասխանատուն ալ՝ Հանս Վան տէն Պրէօք, յայտարարած է Պրիւսէլի մէջ որ Եւրոպական յանձնախումբը «դրական նշաններու» կը սպասէ «մարդկային իրաւանց, Յունաստանի հետ յարաբերութեանց բարելաւման եւ կիպրական հարցին կարգադրութեան յառաջդիմութեան մարզերուն մէջ»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը, ինչպէս ամէն տարի, ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը ուր ցանկագրուած են պետական անհատաւատալի մսխումները: Այս անգամ ամէնէն ցայտունն է 400 միլիոն Ֆրանքի ծախք մը համագումարնե-

րու կեդրոնի մը համար, Փարիզ, որ երբեք չէ չինուած Բաւական ծանր անկանոնութիւններ կան նաեւ 1994–ին եւ 1995–ին, հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանին պայմանագրերու մէջ կայանին հանդիսաւարներուն հետ (էլքսպաշի անօրէնութիւն): Դեռ բազմաթիւ այլ մըսխումներ Փարիզ թէ գաւառը: Հարկատուին դրամին այս այպանելի գործածութիւնը նորութիւն չէ, ամէն տարի Հաշուեքննիչ Ատեանը նման գայթակղութիւններ կը հրապարակէ, որոնք սակայն ոչ մէկ զրական հետեւանք կ'ունենան, ոչ ալ այդ գայթակղութեանց հեղինակները կը պատժուին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ անչափահասներու յանցագործութիւնը 12,2% յաւելում կըրած է 1997–ի առաջին վեցամսեային, դաղդատամարտ նախորդ տարուան նոյն չրջանին: Զանազան օրինազանցութեանց պատճառով յանցանքի վրայ բռնուած անչափահասներու թիւը 48·162–էն 87·406–ի անցած է 1993–էն ի վեր, այսինքն 81·48%–ի ած մը:

ԳԵՐՄԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ բողոքի ցոյցերը կը ծաւալին եւ կը թուի որ Հ. Քոհլ անճրկած է, եթէ նոյնիսկ կրթական պիւտճէի որոչ – բայց անբաւարար – յաւելում մը ըրած է: Ցուցարարները կը ձաղկեն կառավարութիւնը որ 23 միլիառ մարքի պիւտճէ մը քուէարկած է առջի օր ռազմական էօրօֆայթըը օդանաւին համար եւ միայն 80 միլիոն աւելի կը չնորհէ 1·808·000 ուսանողներուն: Համալսարանները նախատեսուած են 970 հազար ուսանողի համար եւ 311 համալսարաններ ատաւոր խճողումի տակ են:

ԻՐԱՆ 500 պատերազմական (1980–88) իրաքցի գերիները ազատ արձակած է: Այս «մարդասիրական» արարքը հետեւանք կը նկատուի նախագահ Խաթամիի միջամտութեան:

ՓԱՓՈՆի դատավարութիւնը պիտի վերսկսի Դեկտեմբեր 4–ին, եթէ ենթական առողջական նոր բարդութիւններ չունենայ:

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ ՄԷՋ, տօթր աւեր կը գործէ, հարիւրաւոր անտառներ հրոյ ճարակ կ'ըլլան: Զերմաստիճանը 46 աստիճանի հասած է Նոր – Կալէտն եւ Աւստրալիոյ հարաւը ու բարելաւում չի նախատեսուիր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ՄԷՋ, տարւոյն սկիզբէն ի վեր 43 հազար հոդի մեռած է վատորակ վոտկա խմելէ ետք: Ոդելից ըմպելիներու ապօրինի արտադրութիւնը չատ տարածուած է երկրին մէջ, 2 չիշէն մէկը վատորակ է:

ԻՐԱՔի ՄԷՋ, մէկ միլիոն մանուկներ դէշ սննդառութենէ կը տառապին ըստ Մանկութեան համար Միացեալ Ազգերու Ֆոնտին: Ասիկա հետեւանք է եօթը տարի է Իրաքի պարտադրուած չրջափակումին: Երկրին հիւսիսը եւ հարաւը, հինգ տարիկանէն վար 960 հազար մանուկներ բաւարար սնունդ չունին:

ԻՍՐԱԷԼԻ ՄԷՋ, գայթակղութիւն մը ծագած է որովհետեւ սեռ փոխած անձ մը՝ Տանա պիտի ներկայանայ էօրովիզիոնի յատկիկայ մրցումին: Շատեր, ռաբունիներու դիւանորութեամբ վրդոված են: Տանա ծնած Թել–Ավիվ 1972ին, եմէնի հրեայ ընտանիքի մը ծոցը, գործուածքեան մը ենթարկուած է, երբ եարոն կը կոչուէր եւ կին դարձած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27/28)

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ՀՐԱՉԵԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻՆ

Նոյեմբեր 27–ին, մայրաքաղաքի Հանրութիւնը իր վերջին հրաժեշտը տուած է ծանօթ բանաստեղծ, հրապարակախօս Հրաչեայ Յովհաննիսեանին, որ զոհ դնաց կառքի արկածի մը, 78 տարեկանին:

Հայաստանի Գրողներու Տան դահլիճին մէջ զետեղուած հանգուցեալին մարմնին պահակ կանգնած են պետական պահակախումբը եւ գրչակից ընկերները: Յարգանքի այս վերջին տուրքի մասնակցած են մայրաքաղաքի հանրային ներկայացուցիչներ, գրականութեան եւ արուեստի դէմքեր, պետութեան գործիչներ, դասախօսներ, ուսուցիչներ եւլն·:

Այս արարողութեան ներկայ գտնուած են Լ· Տէր–Պետրոսեան, Բ· Աբրաքեան, Ռ· Քոչարեան, Գ· Յարութիւնեան, Ա· Սահակեան, Վ· Սիրադեղեան, երեսփոխաններ, կառավարութեան անդամներ:

Ընթերցուած է Գարեգին Ա· Կաթողիկոսի խօսքը հանգուցեալին յիշատակին:

Ժամը 14–ին թափօրը ուղղուած է դէպի քաղաքային Պանթէոն, ուր տեղի ունեցած է սգոյ հաւաք: Կարգացուած են բազմաթիւ դամբանականներ, որոնք վեր կ'առնէին Հ· Յովհաննիսեանի գրական–հրապարակախօսական վաստակը, հանրային գործունէութիւնը:

*
**

«ՋԱՒԱԽՔ»Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի «Քաղաքացիներու Միութիւն» կազմակերպութեան Գ· համագումարին ընթացքին Վրաստանի նախագահ Շեվարնաձէի Սամցխէ – Ջաւախքի մէջ զրգռութեանց տեղի չտալու եւ խաղաղութիւնը պահպանելու մասին ուղեցած արտայայտութիւններուն զօրակցող յայտարարութիւն մը հրապարակած է «Ջաւախք» կազմակերպութիւնը· Հոն ըսուած է, ի մէջ այլոց·– «Մենք պատրաստ ենք ամէն ինչ անել բացառելու համար Ջաւախքի տարածաշրջանի հիմնախնդիրների բոլոր շահարկումները, լինեն դրանք քաղաքական շարժառիթներով, թէ անձնական նպատակներով»:

*
**

ՀԱՅ ԵՒՌՈՒՍ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԱԻԱՐՏԱՆ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մօտ ռուսական եւ հայկական կողմերու միջեւ տեղի ունեցած են երկօրեայ խորհրդակցութիւններ նուիրուած Օգոստոս 29–ին երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուած պայմանագրին վաւերացման, տնտեսական բնագաւառէն ներս համագործակցութեան հարցերու: Բանակցութիւնները կը վարէին Արտաքին փոխնախարար Սերգէյ Մանասարեան եւ ռուս յատուկ պատուիրակ Վսեւոլոդ Օլէանդրով: Ներկայ եղած է նաեւ Ռուսաստանի դեսպան Ա· Ուռնով:

*
**

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման կապակցութեամբ խորհրդակցութիւններ ունենալու նպատակով նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեան ձեռնարկած է խորհրդարանական խմբակցութիւններուն հետ հանդիպումներու չարքի մը: Նոյեմբեր 27–ին չարունակելով իր տեսակցութիւնները, ընդունած է «Սոցիալական Պետութիւն» խմբակցութիւնը:

Ի՛ՆՉ Կ՛ԸՍԵՆ ՀԱՐՑԻՆ ՏԷՐԵՐԸ

Հայաստանի ընդդիմադիր մամուլին մէջ հանդարտած ըլլալ կը թուի արցախեան հարցին կարգաւորման մասին նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի մօտեցումներուն պատճառած ալեկոծումը: Զայրացկոտ քննադատութիւններու, նոյնիսկ երբեմն վարկաբեկող արտայայտութիւններու յորձանքէն եթէ, նոյն մամուլը խօսք կուտայ իշխողին բուն տէրերուն՝ Արցախցիներուն: Նոյեմբեր 12 – 18–ի «Ազգ»ը եւ 18–ի «Հայոց Աշխարհ»ը խօսակից ուներն կրօնական եւ քաղաքական երկու դէմքավարներ. առաջինը Արցախի Թեմի առաջնորդն է, Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը, երկրորդը՝ ԼՂՀ վարչապետ Լէոնար Պետրոսեանը: Երկուքն ալ հանդէս կուգան կրկնելով վէճին արցախեան տեսակէտները որոնք արդէն արտայայտուեցան Ա. Ղուկասեանի, Ս. Բարսեղեանի, Ն. Մելքումեանի ու նաեւ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Այդ տեսակէտով անդամ մը եւս կը չեշտուին գլխաւոր այն երեք կէտերը որոնցմով արցախեանը յստակօրէն կը հակադրուի Լ. Տէր – Պետրոսեանի կեցուածքին: Մինսկի խումբին Դեկտեմբեր 15 – 17–ի Գոփընհակընի ժողովը ճակատագրական կամ անդարմանելի հետեւանքներու հեռանկար մը չունի Սահմանակերպի համար, որքան՝ Հայաստանի նախագահին. Արցախ կը պնդէ ամբողջական լուծումի տարբերակին վրայ եւ անդամ մը եւս կը կրկնէ թէ ի վերջոյ, ի՛ր ժողովուրդն է վերջին խօսքին իրաւատէրը:

Պարգեւ Եպիսկոպոս առաջին խօսքերէն կ՛ըսէ թէ տեղեակ են ստեղծուած հոգեվարքին, «բայց ոչ մի արցախցի խուճապի չի մատնուել եւ չի ընկճուել»: Ճիշդ է որ ալեկոծումին անտարբեր չէ ժողովուրդը, սակայն «շարունակում է իր առօրեայով ապրել, կառուցել, վերաճորոգել, ստեղծագործել...»:

Մօտ է արցախեան պայքարին առաջին տասնամեակը. այդ շրջանի նուաճումներուն ամէնէն կարեւորը պատերազմական գործողութիւններու աւարտն է. յետոյ, շրջափակումէն մասամբ ազատած ըլլալու երեւոյթը, պետականութիւնը, բանակը, համալսարանը, կառավարութիւն, թեմ (1989) կազմած ըլլալու իրողութիւնը: Յօսելով ստոնցմէ իր գլխաւորած մարդին մասին, առաջնորդը կը թուէ կատարուած աշխատանքները եւ ծրագրուածները. շարք մը եկեղեցիներ բացուած են, ուրիշներ վերանորոգուած, կամ վերանորոգելի: Ներկայիս կը շարունակուի Շուշիի Ղազանչեցոցին եւ Գանձասարին նորոգութիւնը: Սկսած են նաեւ Շոշկավանքի աշխատանքները: Վերանորոգումի մէջ են Ամարասի Ս. Գրիգորիսը (Բ. անդամ) Բալուջայի Ս. Աստուածածինը, Մարտակերտի Ս. Յովհաննու Կարապետի, Թալիշի եկեղեցիները: Արդէն նորոգուած են Հադրութի Սպիտակ խաչը, Խնածախի Ս. Աստուածածինը, Ներքին Հոռաթաղի եկեղեցիները մասամբ նաեւ Խաչմաչէի Ս. Սահակեանոսը: 1998–ին պիտի սկսի Քրիստոսակի եկեղեցիին նորոգութիւնը. մշտադրութիւն կայ Ստեփանակերտի մէջ ալ նոր տաճար կառուցելու: Իսկ Քաշաթաղի (Լաչին) մէջ աւարտին կը մօտենայ մկրտութեան տարի առաջ սկսած Սուրբ Համբարձում եկեղեցիին կառուցումը:

Առաջնորդարանը աղօթարաններու նիւթեղէնին մտահոգութեան հետ, վեց տարիէ ի վեր ստեղծած է ու կը պահէ հրատարակչութիւն, տպարան ուրկէ արդէն չուրջ յիսուն հատոր լոյս տեսած է. կան «Գանձասար» հանդէսը (1991) եւ նոյնանուն աստուածաբանական կեդրոնը (1994). կը հրատարակուի թեմին «Ծաղիկ» թերթը: Ստեղծուած է 15 ուսանողներով փոքր դպրեվանք մըն ալ որ սակայն պատերազմին պատճառով փակուած է: Կայ գործող ձեռնոց, բարեսիրական ճաշարան, կարօտ մօտ 100 ընտանիքի դրամական նպաստ տալու դրութիւն մը:

Քաղաքական ու հոգեւոր այսքան գործօններ ստեղծուած երկրին մէջ տակաւին կրնա՞ն վերսկսիլ պատերազմական գործողութիւնները: Հարցումին պատասխանը եթէ դրական չէ, բացասական ալ չէ. «ամէն ինչ հնարաւոր է» կ՛ըսէ Պարգեւ Եպիսկոպոս: Իրեն մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Արցախի, այլ նաեւ Մերձաւոր – Արեւելքի ընդհանուր կացութիւնը: Կան կովկասեան հակամարտութիւնները, Իսրայէլեւարաբական հարցը, միւսները: «Այս ամէնը քոյլ է տալիս մը– տածել. ով գիտէ, հնարաւոր է նաեւ մեր տարածաշրջանում պատերազմ լինի»:

Հակառակ այս վախին, ան կ՛ըսէ թէ Արցախի հարցին լուծումին մասին «լաւատեսօրէն տրամադրուած» է: Կը կրկնէ իր հաւատքը յաղթանակին նկատմամբ: Առար համար անհրաժեշտ կը նկատէ որ թէ՛ կարզաւորման հարցով ուղղակի ըղթակողները եւ թէ ամբողջ ժողովուրդը համագործակցութեան մէջ աշխատանք կատարեն: «Ամէն մի Հայ իր պաշտօնում պէտք է լինի ապաշտօն, գինուոր, իմաստուն, բաջ եւ ազնիւ» այս թելադրանքը չի սահմանափակուիր միայն արցախցիով, քանի որ «որքան զօրացնենք Հայաստանը, այնքան շուտ կը լուծուի Արցախի հարցը»:

Զրոյցը կ՛աւարտի «Մենք ենք մեր դատին տէրը» արցախեան տարազին նաեւ կրօնական իշխանութեան կողմէ ստանձնումով. «ի վերջոյ, Արցախի հարցը պիտի վճռի Արցախի ժողովուրդը, ինքն իր կամքը պիտի դրսեւորի եւ վճիռը կայացնի: Միջնորդներ, խորհրդատուներ կարող են լինել, բազում մարդիկ տարբեր եանապարհներ կարող են առաջարկել, լինի դա Հայաստանից, Սփիւռքից, Հայեր կամ ոչ Հայեր, բայց այդ հարցի պատասխանը պէտք է տայ Արցախի ժողովուրդը»:

Թերթէ թերթ, ղեկավարէ ղեկավար անցնելով չի խանգարուիր բնաւ նիւթին հիմնական դիծը ու ԼՂՀ վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հարցազրոյցին ալ ընթերցումը առաջինին չարունակութիւնը ըլլալու տպաւորութիւնը կը զործէ. այս անգամ, բնականաբար, քաղաքական գործօնին նկատառումով: Ան պատասխանելով Արցախը Ադրբեջանի կազմին մէջ ձգելու հեռանկարի մը կարելիութեան մասին հարցումին, կ՛ըսէ. «Արցախը իր ճակատագիրը որոշել է 1991 թ. Սեպտեմբերի 2–ին երբ համաժողովրդական հանրաքուէի արդիւնքով հռչակեց ԼՂՀ անկախութիւնը»: Եւ քանի որ զլխաւոր նպատակ որոշուած է այդ հանրապետութեան ճանաչման հասնիլ, «ԼՂՀ ղեկավարութիւնը ընդհակառակն իրաւունք չունի խօսելու այն մասին որ Ղարաբաղը կարող է «թողնուել» Ադրբեջանի կազմում»:

Վարչապետը անդրադառնալով կարգաւորման նիւթին, չի կրկներ փուլային մասին իրենց ծանօթ կեցուածքը. իրենց համար այդ մէկն ալ կարելի է նկատի առնել, «միայն հետեւեալ սխեմայով. առաջին փուլում պէտք է որոշուի ԼՂՀ կարգավիճակը. երկրորդում՝ որոշուեն նրա սահմանները եւ միայն դրանից յետոյ կարող է իրականացուել զօրքերի դուրս քերումը ԼՂՀ վերահսկուած տարածքներից»:

Լ. Պետրոսեան եւս չի թաժներ Լ. Տէր – Պետրոսեանի տագնապի կամ խուճապի զգացումը: Կ՛ենթադրէ թէ Գոփընհակընի մէջ քաղաքական նոր յարաբերութիւն մըն ալ կ՛ընդունուի, սակայն «հազիւ թէ այն իրաւական ուժ ունենայ»:

«Նոյեան Տապան»էն Սուսաննա Պետրոսեանի կատարած այս համառօտ զրոյցին վերջին պարբերութիւնը փոխզիջումի մի այնքան յաճախ նիւթ եղած լուծումի ձեւին մասին է. ի՞նչ պայմաններու մէջ կարելի է ատիկա: Լ. Պետրոսեանի պատասխանը իրենց մարտավարութեան, նպատակներուն եւ առանձնումին ամփոփումն է. կ՛ըսէ՝ «իրական փոխզիջումը հնարաւոր է միայն այն ժամանակ երբ Ադրբեջանը ԼՂՀ–ն ճանաչի հակամարտութեան իսկական կողմ եւ ուղղակի բանակցութիւններ վարի Արցախի հետ, այդ գործընթացում շահագրգիռ բոլոր կողմերի մասնակցութեամբ»:

Ցաւակ է որ տարուան մարտավարութիւնը փուլային կամ ամբողջականին համաձայն ըլլալէ – չըլլալէ առաջ կը մնայ հասնիլ այն կէտին ուր Բաքու ԼՂՀ–ն ճանչնայ որպէս հակամարտութեան կողմ եւ վերջ տայ Հայաստանը խօսակից առնելու չեղումին: Ատիկա առիթ պիտի տայ գործնապէս իրականացնելու «Արցախի հարցը Արցախցին կ՛որոշէ» պնդումը եւ ստանձնումի առաւելագոյն դիրքին վրայ գետեղելու այդ նոյն Արցախցին:

Այս կէտէն դիտուած, ԼՂՀ–ն Բաքուի ճանաչումին հասցնելու մարտավարութիւնը, նոյնիսկ, ընդհանրապէս անտեսուած կամ անուշադրութեան մատնուած մեկնաբանութիւն մը կը բերէ Լ. Տէր – Պետրոսեանի յայտնած տեսակէտներուն, պանդոկ միայն քննադատութեան, վարկաբեկումի թիրախի դիրքէն հանելով ու գետեղելով ամբողջովին այլ չրջարկի մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸՍԷՐ ՎԱՆ ԿՈՂ

Արուեստի կեղծ գործեր, բանապղծութիւն, խաբեբայութիւն, կողոպուտ եւ չարաշահութիւն այլեւս անբաժանելի մէկ մասնիկը կը կազմեն արուեստի եւ մշակոյթի աշխարհին: Եւ որքան դրամին տիրակալութիւնը զերակչռէ, նոյնքան պիտի բարդաւաճին այս ունակութիւնները: Միջնադարուն, երբ արուեստագէտը արհեստաւոր մը կը նկատուէր, արուեստի գործը (սրբանկարներու, որմնանկարներու եւ մանրանկարներու ծիրով սահմանուած) չատ հեռու էր այն միթոսացումէն զոր ունեցաւ Վերածնունդէն սկսեալ: Աչքառհականութեան ծաւալումը, մարդուն որպէս անհատ վերարժեւորումը ուստի՝ արուեստագէտին պղատոնական պատճառումը որպէս զերմարդկային էակ, ինչպէս եւ արուեստի գործին նիւթական դնահատումն ու արուեստին աշխարհականացումը, պատճառ դարձան որ արուեստի գործը ոչ միայն միթոսի վերածուի այլեւ՝ մեծ մրցակցութեան առարկայ դառնայ եւ, միաժամանակ, արուեստագէտին համբաւը նիւթով կչռուի: Նիւթապաշտութեան եւ անհատապաշտութեան սաստկացումով, այլեւս անկարելի էր արուեստն ու դրամը իրարմէ անջատել, յատկապէս այն բոլոր յոռի տուեալները որոնք, յատկապէս ԺԹ. եւ Ի. դարերուն, իրենց դագաթնակէտին հասան, ինչպէս կեղծ երկերու պարագային: Օրինակ, ԺԹ. դարէն ասդին, միայն ամերիկեան մաքսատուներէն անցած են որպէս Ռամպրանթի գործ արձանագրուած չուրջ 1200 պատատուր, մինչ վարպետին վերագրուած իւզանկարներուն թիւը քանի մը հարիւրը չանցնիր:

Անցեալին, Զինաստանի մէջ ընդօրինակութիւնները նոյն արժէքը կը ներկայացնէին որքան բնագիրները: Ճափոնի մէջ, ԺԹ. դարուն, մեծ վարպետ Հօքուսայ յաջորդաբար տարբեր անուններով կը գործէր, ստեղծագործելու իր անկախութիւնը պահելու համար, որպէսզի գերծ մնայ պիտակաւորումէ: Սակայն, արեւմտեան նիւթապաշտութիւնն ու անհատապաշտութիւնը հետզհետէ ամէն կողմ իրենց քօղը տարածեցին եւ այսօր, ճափոնական ապահովագրական ընկերութիւն մըն է որ անոր զոհ գացողներէն մին կը նկատուի, յանձին Վէնսան Վան Կոկի: «Արեւածագիկները»ուն (որուն վաւերականութիւնը խնդրոյ առարկայ է այժմ), զոր տասը տարի առաջ մօտ 268 միլիոն Ֆրանքի գնեց, արուեստի չուկային նեղմուծելով դիներու անբնական բարձրացում մը, որ ոմանց հայեին խաղ քաջ, իսկ ուրիշներու (դրամական արկածախնդիր չհերու հետամուտ) անանկութեան պատճառ դարձաւ, չըսելու համար կործանման, երբ յաջորդաբար դիները անկում արձանագրեցին ու արուեստի չուկան, նըմանց ուրիշներու, տագնապի չրջան մը մտաւ, յատկապէս Ծոցի պատերազմէն եաք:

Ձակատագրի հեգնանքը այնպէս անոբինեց որ, իր ողջութեան ծաղրուած, մերժուած եւ ստորադասուած Վան Կոկ, ըլլայ հեղինակը գործերու որոնց այսօր վճարուած դումարները բարձրագոյններն են, նոյնիսկ եթէ Փօլ Սէզան նկարչութեան պատմութեան մէջ աւելի մեծ տեղ ունի, որպէս աւելի բազմակողմանի նըկարար: Այս կէտին, ի զօրուն տրամաբանական դնահատումը կամ արժեւորումը չեն այլ՝ միթոս ինչպէս, մերդարուն, Փապլօ Փիքասոյի պարագային:

Ներկայիս, եթէ արուեստի չուկան կըրկին անհամեմատ դիներու ծնունդ կուտայ (ինչպէս Փիքասոյի «Երազը»ն պատահին վաճառման առթիւ, որ տաեղին 7000 տոլարի գնուած էր եւ չաբաթներ առաջ Նիւ – Եորքի մէջ մօտ 277 միլիոն Ֆրանքի ծախուեցաւ), միւս կողմէ Վան Կոկի վերագրուած բազմաթիւ կեղծ պատատուներու հարց մը հետզհետէ տիրական կը դառնայ, յատկապէս 1995–էն սկսեալ, երբ Վան Կոկի երկ համարուած «Պարտէզ Օվէրի մէջ»ին վաւերականութիւնը, համոզիչ քննարկումով մը կասկածի տակ առնուեցաւ եւ որուն վրայ ուշադրութիւնները նախապէս կեդրոնացած էին, երբ ան 1992–ին վաճառքի դրուեցաւ: Պետութիւնը զայն ազգային հարստութիւն նկատելով, մերժեց երկրէն անոր դուրս ելքը: Ասիկա անսովոր դատ մը ծնունդ տուաւ: Արդարեւ, նկարը վաճառողը, որ սոխպուեցաւ 55 միլիոն Ֆրանքով գոհանալ եւ, տրուած ըլլալով որ Ֆրանսայի մէջ չկրցաւ աւելի բարձր գումար մը ձեռք ձգել, հակառակ Վան Կոկի վարկանիչին բարձրանալուն (յիշենք «Արեւածաղիկներ»ուն տեղծած նախընթացը), Ֆրանսական պետութեան դէմ դատ բացաւ՝ վնասուց հատուցում պահանջելու համար որովհետեւ, եթէ թոյլ տրուէր նկարին արտածումը, ան կրնար չորս կամ հինգ անգամ աւելի սուղ ծախել զայն: Հատքերդը դատը չահեցաւ եւ Ֆրանսական պետութիւնը պարտաւորուեցաւ իրեն 145 միլիոն Ֆրանք վճարել՝ առանց իսկ նկարը ձեռք բերելու...:

Սակայն հարցը հոս չաւարտեցաւ: Ներկարին նոր տիրոջ ժառանգորդները ամիներ առաջ զայն կրկին ծախու դրին, երբ արդէն անոր կեղծ ըլլալու վարկածը հրապարակուած էր: Նկարին մինչեւ 32 միլիոն Ֆրանք առաջարկուեցաւ, սակայն ակրները մերժեցին զայն այդ գինով ծախել, համոզուած ըլլալով որ ան աւելին կ՛արժէ: Այս թղթածրարը դեռ չէ փակուած, քանի որ ան դատական նոր ընթացքի մը մէջ մտած է...:

Իսկ անցեալ Հոկտեմբերին, այս անդամ հրապարակ ելաւ «Արեւածագիկներ»ուն կեղծ պատատու մը ըլլալու հարցը: Ինչպէս «Պարտէզ Օվէրի մէջ»ի պարագային, անոր իսկական «հեղինակ – գեղծարար»ը կը նկատուի Վան Կոկի եւ փօլ Կոկէնի նկարիչ բարեկամներէն Գլօրէմիլ Շուֆընէքը, որուն յուցահանդէսը նուիրուեցաւ այս տարուան ընթացքին, Սէն–Փերմէն–ան–Լէյ: Կ՛ըսուի թէ Շուֆընէքըը կը սիրէր երբեմն իր բարեկամ նկարիչները կապկել, իսկ իր արուեստավաճառ եղբայրը պանոնք կը ծախէր: Կը տրուին նաեւ նկարելակերպի վերաբերող մանրամասնութիւններ որոնք չեն համապատասխաներ Վան Կոկի ոճին:

Բայց հարցը միայն այս գոյգ գործերով չի սահմանափակուիր: 1995–էն սկսեալ, երբ հետեւանք «Պարտէզ Օվէրի մէջ»ի կեղծ ըլլալու խնդրին, Վան Կոկէն բազմաթիւ գործեր կասկածի տակ առնուած են: Ըստ «Լը Ժուրնալ տէ զ'Ար»ի (1997 Մայիս 30), աւելի քան հարիւր երկեր կան Վան Կոկէն, որոնք խնդրոյ առարկայ են: Փարիզի Օրսէ Թանգարանի խնամակալուհի Անն Տիւմթէյլի համաձայն, «Այլ նկարիչներ ալ կրնան վիճարկումի նիւթ դառնալ. բայց մասնագէտներն ու արուեստագէտները Վան Կոկի վրայ մոլեգնօրէն կը հակին, որովհետեւ անոր կեանքն ու ճակատագիրը երեւակայութիւնը կը հրահրեն»: Իսկ նոյն թանգարանին տնօրէնին, Անրի Լուարէթի համար, այս արշաւը «հիւանդագին» է: Սակայն, ինչպէս «Լը Մոնտ»ի մէջ Միշէլ Կէրէն կուտայ, Վան Կոկի պատատներուն քանակը նման կասկածներու տեղի կուտայ: Անոնք հակայական թիւ մը կը ներկայացնեն (երկու հազարի հա–

նող), չատ կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին լրագործուած, ինչ որ անոնց ոճապաշտական ճշդրիտ թուագրումը անկարելի կը դարձնէ: Հոլանտացի նկարիչը երբեմն նոյն նիւթը այլազան անդամներ կը նկարէր, նոյնանման խորհրդներու տակ: Իսկ միակ անձը, որ կըրնար կարդ ու կանոն դնել անոնց մէջ իր եղբայրը, Թէոն էր, որ դժբախտաբար իմմէ քանի մը ամիս առաջ մահացաւ: Ցեսոյ հաշուարկումներ եղան, բայց անոնք անորոշութիւններ կը պարփակեն: Այս տուեալներուն առընթեր, 1900–էն սկսեալ եւ իր մահէն տասը տարի առաջ, Վան Կոկի վարքը նկատելի վարկանիշ ստացաւ: Այս պէս, բազմաթիւ նկարներ ձեռք ձեռք անցան, փոխ տրուեցան, ծախուեցան, պահ դրուեցան կամ եռ առնուեցան, առանց որ այսօր կարենանք գիտնալ թէ ճիշդ որո՞նք էին այդ գործերը:

Սակայն այս «պատում»ը, ինչպէս Մ. Կէրէն դիտել կուտայ, աւելի հարցականներով սիրապեսուած է քան թէ ըստ այդ եզրակացութիւններով: Մանաւանդ պէտներու մէջեւ բախումը խիստ է, բարդ առաջադրանքներու վրայ հիմնուած: Անոնք փոխն ի փոխ կ'արծարծեն Վան Կոկի վարքին ոճային վերլուծումը, իր նամակագրութիւնը, նկարներուն անցքը հաւաքածոյէ հաւաքածոյ, վաւերագրական աւելուածները: Բայց այս մանագէտները ոչ մէկ բանի չուրջ իրարու համաձայն են եւ դիւրար կը հակասեն, մինչ նոյն պատառները չէ որ կասկածի տակ կ'առնեն եւ տարբեր եզրակացութիւններու կը յանդին:

Այս խառնաչփոթութեան մէջ, աւելի հաստատակամ եզրղներն են ապահովարար յաջողութիւն ցանողները: Ս. Տիսթէլ կը թացատրէ թէ ասիկա տեղի կ'ունենայ «որովհետեւ հասարակութիւնը չի կրնար պատկերացնել որ մեզի չկարենանք հարիւր առ հարիւր ճշգրիտ պատասխանատալ»: Այս պատճառով, բազմաթիւ արուեստաբաններ զժուարութեան մատնուած են իրենց դիրքը պարտադրելու գծով: Ան կ'աւելցնէ նաեւ թէ՝ «խնդիրը պէտք է ճնճարկուի. արուեստաբանին դերը գործ մը վերագրելն է, ըսելու եթէ տուեալ նկար մը վան Կոկի ձեռքով նկարուած է կամ ոչ»: Այս կացութիւնը նկատի առնելով, կարգ մը դիտորդներ լիովին կը ցանկան որ «Վան Կոկի Կոմիտէ» մը կազմուի, նկարիչին լրիւ վաստակը քննարկելու համար: Սակայն դժուար թէ ասիկա իրականանայ, քանի որ Ամստերտամի Վան Կոկ թանգարանի տնօրէնը առաջարկը անտեղի կը գտնէ:

Արդեօ՞ք արուեստաբանական «խաղաղ պատերազմ»ի մը սեմին կը գտնուինք:

ՇԱՀԱՐԱԶ

ՀԱՇՏՈՒԹԻԻՆ ԶՈՐՍ ԴԱՐ ԵՏՔ

Հունգարիոյ հարաւի Զիկեավար փոքր քաղաքը պատմական դրուագի մը վայրն է: 1566–ին, հոն, Նիքոլա Զրինքի 2500 զինուորներով հինգ չաբաթ դիմադրած է օսմանեան հզօր սուլթան Սոլիմանի 100 հազարնոց զօրքին: Անոյշ այդ բախումին աւարտին հունգարացի հրամանատարը թշնամիին չգթան ճեղքելու անյաջող փորձ մը ըրած ու սպաննուած է: Սոլիման ալ մահացած է մէկօր մը եռք ու անոր սիրտը թաղած են նոյն վայրը: Ու Հունգարիան զոր մը եւս մնացած է օսմանեան լուծին տակ:

Զորս դար եռք, 1994–ին, Թուրքիոյ վարչապետ Ս. Տէմիրէլ Սոլիմանի հրամայական մէկ արձանին բացումը կը կատարէր Թուրքեւհունգար բարեկամութեան հանրապետարանին մէջ, հոն ուր կ'ենթադրուի թէ մահացած է սուլթանը: Հունգար կառավարութիւնը եւ թաղապետութիւնը անպատեհութիւն չտեսան առ մէջ: Թէեւ «Թուրք» անուանումը Մոհաճներու ժողովրդական քերթողութեան մէջ միշտ հոմանիշ է չարին ու այն վայրը ուր Սոլիման վերջնական յաղթանակ տարած է Հունգարացիներու դէմ, ունի «աղէտ»ի հոմանիշ անուն մը: Սակայն, կարեւորը այն է որ նախկին թշնամիին հետ յարաբերութիւնները առընդհանրին բարելաւուած են եւ նոյնիսկ երկու ժողովուրդներու «աւանդական բարեկամութեան» մասին կը խօսուի: Ճիշդ է նաեւ որ այդ շրջանին մէջ մեծ է թիւը ընտանիքներու որոնք թրքական կամ պոնթիական ծագում ունին եւ գիւղացիները յարգանքի զգացումով կը մօտենան այն հողակտորին զոր «Թրքական պերեզմանատուն» կը կոչեն»:

Ասով հանդերձ, քիչ չէ թիւը անոնց որոնք անընդունելի կը նկատեն արձանը կանգնեցնել մէկուն որ գրաւելու նպատակով արշաւած է իրենց երկիրը: Այդ դժգոհներէն մէկն է կին դերասան Քէրի որ 1995–ին ընկերակցութիւն մը հիմնած է ու գոյգեր ըրած արձանին առջեւ:

Իսկ Թուրք պաշտօնատարները առիթը չեն փախցուցած ցոյց տալու որ անտարբեր չեն հակազդեցութիւններու նկատմամբ. անմիջապէս որոշած են Սոլիմանին դիմադրած Զրինքիի հսկայ մէկ նը կարը զետեղել առաջինին քով: Ճիշդ է որ այդ նկարը չատեր չեն հաւնիր, հրամանատարը նմանցնելով թռչունի, իսկ անոր ձին՝ չունի կամ կատուի: Ըստողներ ալ կան որ այնքան նիհար է ան այդ պատկերին վրայ որ նկարը թոքախտի ծանուցումի կը նմանի: Հակառակ այդ բոլորին, ամէնէն կարեւորը կը նկատուի Թուրքերուն կեցուածքը որուն մէջ դեր կատարած է թերեւս բազմազգի ժառանգութեան տէր Օսմանեան Կայսրութեան 700–ամեակը նչելու հեռանկարը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Եղոյեան, ժարդկայնական քեւնադիր մը

Քննադատ Կոֆքէտօ Ֆոֆի, «Փանորամա»ի մէջ (Նոյ. 20) Աթոմ Եղոյեանի վերջին երկին՝ «Գեղեցիկ Վաղորդայնները»ու նիւթը ներկայացնելուն առընթեր կը գրէ.

Տաղանդ մըն է որ ինքզինք կը հաստատէ, բան մը որ հրճուանք կը պատճառէ, որովհետեւ դարավերջի խելայեղ չարժարուեստը նման պարապներ չատ չունի: Ան կառուցուած է զգայունութեամբ եւ մշակոյթով ու կը չարունակէ ունենալ հիմք մը զոր ուժգնօրէն մարդկայնական կը նկատենք: Եղոյեան ինքզինք կը հարցադրէ ինչպէս եւ ընկերութիւնը: Իր հետաքրքրութիւններուն մէջ մնայուն դիծեր ունի, որոնք են՝ մեներկեացներու յաւերն ու առանձնութիւնը, չափահասներուն պատասխանատուութիւնը մանուկներուն եւ երիտասարդներուն նկատմամբ, ընկերային յարաբերութիւններու ցանցը, երեւոյթներուն եւ էութիւններուն խաղը որ յաճախ այնքան դաւաճանող է:

Ձիւնապատ տեսարաններու, ներքնատուներու եւ դէմքերու միջեւ ուշադիր յարաբերումով, Եղոյեան կը կատարելագործէ մտածուած խճանկար մը: Աւելի քան մեծ բեմադիր մը, ան մէկն է՝ այն ձեւով որ բեմադիր մը պէտք է ըլլայ, տեսակ մը զոր հարկ է կատաղօրէն պահպանել:

ԸՍՏՈՓԱՏ ԱՓՈՒՆՔՈՎ

«Des harengs rouges» (*)

ԺԱՆ – ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 2–էն Յունուար 4 կը ներկայացուի Ժան – Ժակ Վարուժանի մէկ թատերգութիւնը՝ «Կարմիր տառեխներ» մէկ արարը, հինգ դերակատարներով:

Ամանորի գիշեր մը, Տիկին Պարնէկ, հանգստեան կոչուած բժիշկի մը կինը, առատաձեռն եւ պճասէր, փողոցը ապրող աղքատ զոյգ մը հրաւիրած է: Մարիօ եւ Օկիւթ կուգան իրենց հետ բերելով տկարամիտ ընկերը մը եւ կամաց – կամաց տէր կը դառնան վայրին ու իրենց ներկայութիւնը կը պարտադրեն զոյգին: Տիկին Պարնէկ յօժար է, մինչ ամուսինը տեղի կուտայ: Շամփանեզի աչխարհէն կ'անցնին կարմիր գինիին, կենցաղավարութենէն ոճիրին, մարդկայինէն բարբարոսին...:

Խաղը կը տեւէ մէկուկէս ժամ, առանց դադարի:

(*) Théâtre Montmartre - Galabru, 4, rue de l'Armée d'Orient, Paris 18e Du mardi au samedi 22h, dimanche 17h.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Թուղթէ արջը,
Ըսէ՝ ո՞ւր է երկինքը...,
Պաճէ Օքթոման,
Պատը)

Հեղինակ՝
ՇՈՒՇԱՆ ՊԱՐՏԻԶԱՆԵԱՆ – ՖԱՆՈՒՍ

Հրատարակութիւն՝
«Նոր Հայաստան» Օրաթերթի,
Թիւ 13, Լոս–Անճըլըս, 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ժ.

Ի՞նչ պիտի լմանար արդեօք, երբոր Աբգար իր տեղեկատուութիւնը ընէր: Սթենի անհատատմութիւնը պիտի ապացուէ՞ր, թէ անմեղութիւնը երեւան պիտի գար:

– Բայց եթէ նոյն իսկ այսօր Աբգար կասկածելի բան մը չտեսնէ, նորէն ապահով չեմ կրնար ըլլալ, կը մտածէր վաճառականը, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ ժամադրութիւնը, – եթէ երբեք ժամադրութիւն մը կայ Ջոսլով Էֆէնտիի հետ – ուրիշ օրուան համար է ... այնատեն պէտք է հակազդութիւնը վերսկսիլ, հետապնդումը չարունակել, բայց մինչեւ ե՞րբ...

Այս անորոշութիւնը գինքը կը տանջէր ամէնէն աւելի:

Ժ.

– Ի՞նչպէս ժամանակ անցուցիր տեսնենք Բերա, հարցուց Մարզար էֆէնտի իր կնոջ, երբ իրիկուան կերակուրէն ետք, վերի սենեակը սուրճ կը խմէին:

– Աղէկ ... քանի մը այցելութիւն տուի, յետոյ կօշկակարիս գացի, մէկ երկու մանր գնումներ ըրի ու արդէն իրիկուն եղաւ:

– Գոհարիկ հանըմ՞ն գացիր...

– Այո՛, յետոյ մխասին Տիկին Մաննիկին գացինք...

– Ինչպէ՞ս է, աղէկ է Տիկին Մաննիկը:

– Շատ աղէկ է...

– Անկէ՞ ետքը կօշկակարիդ գացիր:

– Այո՛ ... կրնա՞մ այս հարցաքննութեան պատճառը հարցնել:

– Հարցաքննութեան բան չկայ ... խօսք կ'ընենք կոր, ժամանակ անցընելու համար:

– Այդ տարթեր...

– Ըսել է որ Գոհարիկ հանըմը Մաննիկենց մնայ եւ դուն առանձին դուրս ելար:

– Այո՛...

– Ի՞նչ աղուոր բաներ գնեցիր տեսնենք:

– Ոչինչ ... մանր մունր բաներ:

– Պոն – Մառչէֆ՞ն:

– Հոն ալ հանդիպեցայ, այո՛ ... բայց ինչո՞ւ այդքան կը հետաքրքրուիս կոր:

– Թուլամիէին ալ հանդիպեցա՞ր:

– Չէ՛, քանի որ կասկածելի է եղեր այդ տեղը, ալ ոտքս չեմ կոխեր:

Մարզար էֆէնտի պահ մը լռեց: Ջոսլովի պահակութիւնը իր փափաքած ձեւով առաջ չէր երթար եւ կը վախնար որ եթէ այսպէս չարունակուէր, կինը ի վերջոյ պիտի բարկանար եւ անախորժ միջադէպներ պիտի պատահէին:

Իր պաշտպանեալը Աբգար, չատ մանրակրկիտ կերպով կատարած էր իրեն յանձնուած փափուկ պաշտօնը եւ իրիկունը մանրամասնօրէն տեղեկութիւններ բերած էր Տիկին Սաթենի բոլոր չարժումներուն մասին, այնպէս որ վաճառականը վայրկեանին պիտի գիտնար թէ ինչպէ՞ս ժամանակ անցուցած էր մարդը չատ սիրալիր կերպով կը խօսակցէր:

Ո՞վ էր այդ անձը, ատա խնդիրը զոր այժմ կ'աչխատէր լուծել Մարզար էֆէնտի: Սիկարէթ մը վառելէ ու մէկ քանի անդամ քաչելէ ետքը լսաւ.

– Ի՞նչ հետաքրքրական գործ կ'ընէ կոր, սա «Հոֆման» վաճառատունը, առտուն բերա եղած էի, այդ ժամուն իսկ լեցուն յաճախորդ կար:

– Այնպէս է, պատասխանեց Տիկին Սաթեն:

– Կ'երեւայ որ ապրանքները թէ՛ աժան են եւ թէ՛ լաւ տեսակէն: Դուն ընդհանրապէս հոնկէ՞ առուտուր կ'ընես:

– Բիչ անգամ...

– Այսօր չգացի՞ր:

– Գացի, բայց բան մը չգնեցի...

– Վերի յարկն ալ չնորքով թէյարան մը ունի:

– Այո՛, միայն թէյարան չէ ... անուշեղէններ, նուագ ալ կայ եղեր: Ես ալ թէյ մը խմեցի այսօր...

– Բաժմութիւն կա՞ր:

– Չէ՛, այդ ժամուն բաժմութիւն չըլլար, ընդհանրապէս ժամը հինգէն ետքը կուգան եղեր:

– Ըսել է ծանօթի չհանդիպեցար:

– Չէ՛, պատասխանեց Տիկին Սաթեն:

– Բնաւ մէկու մը հետ չխօսեցա՞ր:

– Որո՞ւ հետ կ'ուզես որ խօսէի:

– Կրնայ ըլլալ որ ներս մտած կամ դուրս ելած առենդ ծանօթի մը հանդիպած կ'ըլլաս...

– Չարմանալի խօսքե՛ր:

– Չարմանալի խօսքեր կ'երեւան կոր քեզի, գոչեց վաճառականը յանկարծ իր չեչաը փոխելով:

– Բայց միտզդ ի՞նչ է, բացէ ի բաց խօսէ, ըսաւ Տիկին Սաթեն ինքն ալ ձայնը բարձրացնելով:

– Որեւէ միտք չունիմ, միայն սա գիտեմ որ սուտ կը խօսիս կոր...

– Ի՞նչ ըսիր:

– Սուտ կը խօսիս կոր, կրկնեց վաճառականը բարկութենէն դողացող ձայնով մը:

Տիկին Սաթեն յանկարծ չառագունեցաւ: Զգաց թէ փոթորիկը պիտի պայթէր, բայց տակաւին որոշապէս չէր գիտեր ա՛նոր պատճառը, միայն տարտամ կասկած մը ծայր կուտար մտքին մէջ:

– Կ'ազաչեմ որ փացն ի բաց խօսիս եւ բացատրես թէ ի՛նչ բանի մէջ սուտ խօսած եմ, ըսաւ զսպուած բարկութեամբ մը:

Մարզար էֆէնտի, ինքն ալ յուզուած ոտքի ելաւ:

– Երկու անգամ սուտ խօսեցար, գոչեց. մէկ մը այսօր եւ մէկ մըն ալ անցած օր:

– Չեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզես, աւելի որոշ խօսէ տեսնենք:

– Հիմա ամէն բան պիտի բացատրեմ... որովհետեւ այս վիճակը չեմ կրնար տեւել ... ամէնուն քով խաղք չեմ կրնար ըլլալ:

– Պարապ խօսքե՛ր, գոչեց վաճառականը հետզհետէ բորբոքելով, պարապ խօսքե՛ր ... ամբողջ թաղին մէջ բերնի ծամոց եղած ենք:

(Շար. 55)

Campagne de Parrainage

TAMAR, 13 ANS, ORPHELINE

Comme Tamar, en Arménie, des milliers d'orphelins vivent dans des conditions précaires, au sein de familles mutilées. Il est important de leur redonner confiance et d'assurer leur avenir.

PARRAINEZ UN ENFANT

Grâce à Vous, et pour 120 dollars (750 F.) par an

IL N'IRA PAS A L'ORPHELINAT

OUI, je souhaite parrainer ... orphelin(s) d'Arménie.
La Croix Bleue des Arméniens de France me fera parvenir le ou les dossiers dans les plus brefs délais.

☐ M ☐ Mme ☐ Mlle .....
Prénom .....
Téléphone .....
No .... Rue .....
Code Postal ..... Localité .....

Retournez ce coupon à:
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Centre Culturel SAINT MESROB

EXPOSITION DES OEUVRES DE
Armen HADJIAN
du 3 au 10 Décembre
Vernissage cocktail
en présence de l'artiste
le mercredi 3 décembre de 18h à 22h

Horaires de l'exposition :
En semaine : de 17h à 20
Samedi 6 et Dimanche 7 Décembre : de 15h à 20h.

Au Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
—— Entrée libre ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է իւզպաշինի հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Քնոպլոգ 1000 Ֆր., Տիկին Լիւսի Թէլլալեան 80 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Էթեմէկեան 1000 Ֆր., Պր. Ալէն Ստեփանեան, Տիկին Թէրէզ Պարոնեան 500-ական ֆրանք, Տիկին Սուրբիկ Ադամեան 1000 ֆրանք:

***

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Անիճա Ալէքսանեան 2500 Ֆր., (Մոսկուայէն) Պր. Ալէքսանդր Ավանէսով 2000 ռուբլի, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր., Տիկին Բէժին Գիւլճեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Զրահեան 500-ական Ֆրանք:

Արուսեակ Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի՝ Տէր եւ Տիկին Խառաբ Զիլինկիրեան 300 Ֆր.: Նոյն առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժ Եալկապեան 500 Ֆր.:

Համազասպ Մոմճեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զրբաշեան 2000 Ֆր.:

Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ք Կ Ը Փ Ն Տ Ր Ի

Մէկին տարիքի Հայաստանէն եկած զարգացած կին մը աշխատանք կը փնտռէ, երախայ խնամել կամ այլ տեսակի գործ մը բնակութեան հնարաւորութեամբ:

Հեռաձայնել շաբթու մէջ, մինչեւ ժամը 19
01 – 42 – 82 – 97 – 70 (*Տիկին Սիլվա*)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Սիմոնեանի յիշատակին, «Ցառաջ»ի կը նուիրեն Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երկչախումբը 200 Ֆր., Սեզա Սիմոնեան 100 Ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆի «Դ Ի Մ Ա Կ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆի ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լ ե Ւ Ո Ն Շ Ա Ն Թ-ի
ժամանակակից թատերակ
● ե ս-ի Մ ա ր դ ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ասոցանը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE 1997

à l'Espace Tête d'Or
LYON - VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE - KARABAGH
et les Associations Arméniennes

EXCEPTIONNEL !
ARARAD AHARONIAN
et son Orchestre
pour la première fois à Lyon

et le DJ DIDIER

Buffet de spécialités arméniennes

Prix d'entrée: Adultes 180 F.
Enfants —13 ans : 90 F.

Renseignements et réservations :

- ◆ MCA DECINES Tél. 04.78.49.42.97
- ◆ MCA VILLEURBANNE Tél. 04.78.93.57.43
- ◆ MCA VIENNE Tél. 04.74.53.43.80
- ◆ EGLISE ARMENIENNE DE LYON Tél. 04.78.60.47.18

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՐԱՒԷՐ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, համաձայն իր կանոնադրի տրամադրութիւններուն՝ ներկայով Ձեզ կը հրաւիրէ անդամական Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15-ին Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ, հետեւեալ օրակարգով՝

1·– Բացման աղօթք. Սրբազան Տ. ՃԼՐԼԷՃԵԱՆ:

2·– Բացման խօսք. Առենապետ՝ Դ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ:

3·– Ընտրութիւն ընդհանուր ժողովի դիւանի:

4·– Վարչական խորհուրդի բարոյական դործունէութեան դեկուցում:

5·– Վարչական խորհուրդի նիւթական հաչուետուութիւն:

– Մխիթեան փոխանակումներ, առաջարկներ եւ հաչուեփակ:

6·– Մայր Եկեղեցւոյ ապագայ գործունէութեան հետ կապ ունեցող առաջարկութիւններու ուսումնասիրութիւն եւ վերացում:

7·– Մայր Եկեղեցւոյ 1998-ի պիւտճէական նախահաշուութեան ուսումնասիրութիւն եւ վաւերացում:

– Մխիթերու փոխանակումներ եւ քրւէարկութիւն:

Փակման խօսք՝ Հոգեւոր Հովիւ, Սրբազան:

Ի գիտութիւն բոլոր անդամներուն կը տեղեկացնենք թէ՝

ա·– Ընդհանուր ժողովին մասնակցելու համար պէտք է առնուազն վեց ամիսէ ի վեր անդամակցած ըլլալ Ընկերակցութեան եւ վճարած ըլլալ 1997-ի անդամատուրքը:

– Ի հարկին անդամատուրքը կարելի է վճարել Ընդհանուր Ժողովի օրը:

բ·– Մասնատոր նամակով տրուած փոխանորդագիրերը ընդունելի են քուէարկութեան համար:

– Ամէն անդամ միայն մէկ փոխանորդագրի իրաւունք ունի:

գ·– Եթէ ժամը 15-ին Ընդհանուր Ժողովի ներկաները մեծամասնութիւնը չգոյանայ, Ընդհանուր Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 16-ին՝ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը:

դ·– Բոլոր այն անդամները, որոնք վեց ամիսը չեն լրացուցած իրենց անդամակցութեան, կրնան Ընդհանուր Ժողովին մասնակցիլ «դիտորդի» հանդամանքով:

Ընդհանուր Ժողովի վերջաւորութեան, ներկաները պիտի հիւրասիրուին ախորժակաբերով մը:

Առենադպիր — *Առենապետ*
Կ. ՍԱՑԱՊԱԼԵԱՆ — *Դ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.
Prix :2.700 F. comprenant :

- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver **du 15 au 22 février à Bellefontaine**

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à:
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 janvier.

***

SECTION «NAïRI» de Beaumont

Grand Loto

Dimanche 7 Décembre à partir de 15h
au Siège de l'U.G.A. ARDZIV
12, rue Pierre Guys
13012 MARSEILLE (BEAUMONT)
—— Super lots ! ——
VENEZ NOMBREUX

***

Spectacle de marionnettes

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «*Astrig*» d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel vous propose un *SPECTACLE DE MARIONNETTES* intitulé

«AKAHI VERTCHE»
de *HOVHANNES TOUMANIAN*

présenté par *NAREK DOURIAN*, le Dimanche 7 Décembre à 15 heures, dans la salle du restaurant scolaire, rue Jean-Jaurès à Arnouville.

Participation aux frais : 20 F.
Venez très nombreux.

UGAB — UGAB — UGAB —

VENTE de NOEL

* * * * * *

SOIREE INAUGURALE
le Vendredi 5 Décembre à 18 heures

La vente continuera
le Samedi 6 Décembre de 10h à 19h

AU PROFIT DES ACTIONS SOCIALES DE L'UGAB

Stands divers

- *Objets d'Arménie*
- *Tableaux de peintres d'Arménie*
- *Antiquités-Brocante*
- *Faïences, poteries*
- *Cassettes et C.D. Arméniens*
- *Marché Provençal*
- *Stand «le Noël des Enfants»*
- *Plats à emporter*
- *Pâtisseries arméniennes*
- *Confiseries*

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE
—— Tél. : 04 91 22 10 45 ——

UGAB — UGAB — UGAB —

DINER DANSANT

Au profit de l'école arménienne
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

Le 20 Décembre à 20 heures

animé par *MARTEN YORGANTZ et son Orchestre*

avec la participation de *EVELYNE et YESSAï ALTOUNIAN*

MANOLIS et son BOUZOUKI

Show de Kung-Fu
Ceintures noires arméniennes A.B.B.A.

DANSES ET CHANTS DE NOS ELEVES

P.A.F.: 300 F. — Après 23h entrée + 1 consommation: 100 F.

Réservation : 01 46 45 60 55

ECOLE BILINGUE ARMENIENNE
19, Sentier des Epinettes — 92130 Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 **SIRET : 51027317 A R.C. Paris**